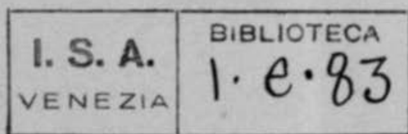

LJETI I ZIMI U JUGOSLAVIJI

I. S. A.
VENEZIA
BIBLIOTECA
1. e. 83

Tražite cjenik!

Najveći izbor!

U ljekovitim banjama

protiv reumatizma preporučuje se i masaža

Za masažu

najbolja je »ALGA«

3. *Pomanjkanje želučane kiseline i slab tek iako su želudac i crijeva jaka:* Tempel 4 puta na dan po 100—200 g hladne vode, popiti pomalo ili naglo, već prema tome, kako zahtijeva stolica.

4. *Zatvor iako su želudac i crijeva zdrava:* Donat 4 puta na dan po 200—300 g hladne vode, naglo popiti.

5. *Oboljenja jetre (povećanje ili otvrdjelost jetre):* Tempel, Styria ili Donat, uvijek toplo. Što se tiče stolice vidi gore.

6. *Žučni kamen, hronična upala mjehura:* Donat toplo 4 puta na dan po 100—200 g. Ujutro s karlovarskom solju, uvijek naglo popiti

7. *Upala bubrega:* Tempel 2—3 puta na dan po 50—100 g temperirane vode, popiti pomalo.

8. *Katar mjehura:* Tempel ili Styria 3—4 puta na dan po 100—200 g temperirane vode, popiti pomalo.

9. *Kamen u bubrezima i u mjehuru:* Tempel u velikim količinama, hladne odnosno temperirane.

10. *Giht:* Donat 4 puta na dan po 200—300 g popiti naglo (ako su želudac i crijeva zdrava).

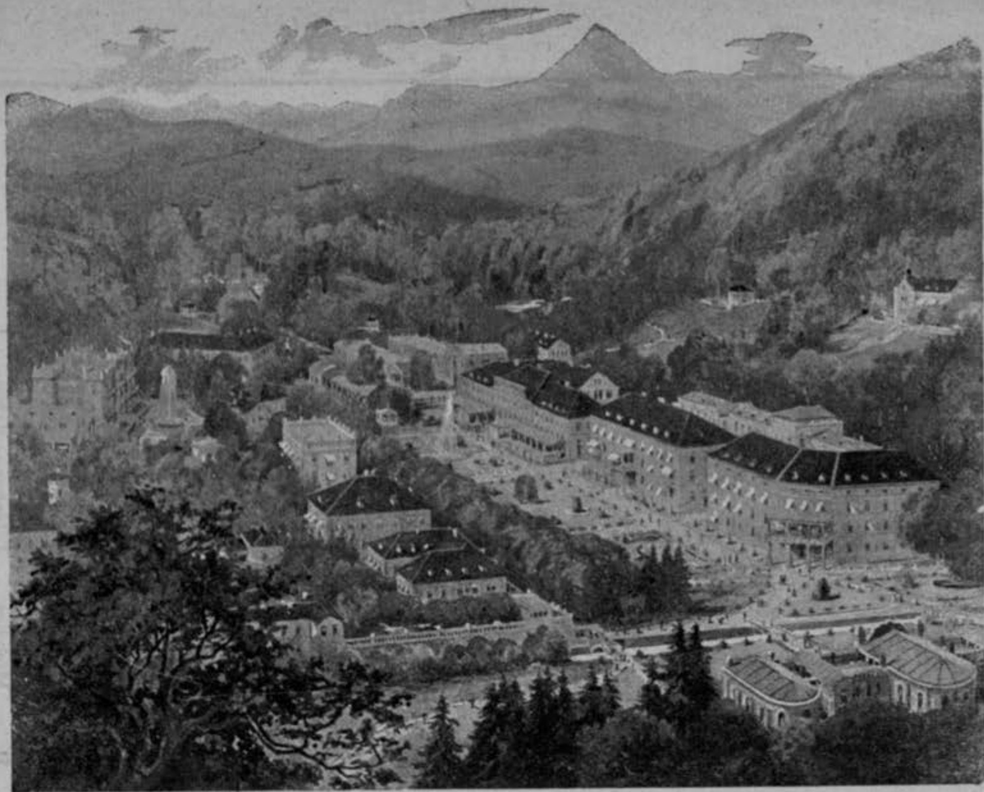
11. *Hemeroidi (šuljevi):* Tempel, Styria ili Donat. Piće vode se ravna po stanju stolice, koja ne smije biti ni pretvrda ni tekuća.

LJEKOVITA VODA PIJE SE UVIJEK SAMO NA PRAZAN ŽELUDAC, POLA SATA PRIJE JELA.

Ljekoviti izvori Tempel, Styria i Donat razlikuju se po količini odvojnih soli. Najlakši je izvor Tempel, za njim slijedi Styria, dočim je Donat najbogatiji ljekovitim svojstvima od sviju poznatih alkalično-saliničnih-zemaljskih izvora.

Preporučuje se svima bolesnicima, da za sve gore spomenute bolesti naruče najprije vodu Tempel, koja slovi kao najstarija širom svijeta poznata stolna i ljekovita voda. Saom u slučajevima, gdje je stolica zapečena i Tempel ne djeluje dovoljno, treba uzeti jaču vodu, a to su Styria ili Donat.

Dr. FR. KOLTERER,
specijalista za balneoterapiju u Rogaškoj Slatini.

Pogled na lječilište Rogaška Slatina

Povlastice

koje uživaju posjetioci Jadrana banjskih i jezerskih mjesta

Putnici koji borave na Jadranu ili u banjskim odnosno jezerskim mjestima prema propisu u Putničkoj tarifi dio II, a koji plate u dolasku punu voznu cijenu na Jugoslov. željeznicama uživaju u povratku ako su boravili u odnosnim mjestima najmanje 10 dana, u mjesecima martu, aprilu, maju, oktobru i novembru 75% popusta na normalnim cijenama; ako boravak pada u mjesecima junu, julu, augustu i septembru 50%, a ako pak boravak pada u mjesecima decembru, januaru i februaru vraćaju se besplatno. - Ove povlastice važe kod boravka i od 5 dana o Božiću, Uskrsu i Duhovima za Jadransku obalu i jezerska mjesta.

Pobliže upute o ovim povlasticama nalaze se u Putničkoj tarifi Dio II, § 11.

LJETI I ZIMI U JUGOSLAVIJI

LJETOVALIŠTA / ZIMOVALIŠTA LJEČILIŠTA / KUPALIŠTA

UREDIO

MIRKO VIMER

IZDAJE JADRANSKA STRAŽA MJESNI ODBOR II ZAGREB

ZAGREB 1933

Tiskara »Merkantile« (Jutriša i Sedmak) Zagreb. Ilica 35

Pod gordim stijenama Velebita, podno strmih dalmatinskih planina i uz podnožje surih crnogorskih vrleti nanizao se niz ponajljepšega bisera na svijetu: grad do grada, kupališta i zimovališta, ubava mjestanca, koja se ogledaju u dijamantnoj bistrini Jugoslovenskoga Jadrana kao bijeli, gordi labudovi milovani vrelim zracima južnoga sunca.

Uz našu divnu i razveđenu obalu tiho mrmore priču o minulim kulturama i burnu životu nebrojeni drevni spomenici, svjedoci krvavih borba i patnja jugoslovenskoga naroda za najveće blago na svijetu — za slobodu i samostalnost; a u unutrašnjosti Jugoslavije pod okriljem visokih planina, okrunjenih blistavim srebrom vječnoga snijega, u pitomim uvalama i dolinama, po borovim gajevima, niže se bezbroj krasnih lječilišta, planinskih ljetovališta i stjecišta zimskoga sporta.

Ovom knjigom želimo da uvedemo naše čitaoce u carstvo odmora i prirodnih krasota, kojima obiluje cijela Jugoslavija. Bilo ljeti ili zimi u Jugoslaviji svakoga jednako toplo i srdačno primaju visoka planinska mjesta i jugoslovenska rivijera, te će posvuda naići na najširu gostoljubivost i uslužnost, koje su Jugoslovenu prirođene.

I ko bude tražio odmora i ugodna provoda, naći će ga zacijelo u našoj domovini, kako na moru tako i u planinama, a na povratku će mu ostati neizbrisiva uspomena na zemlju gdje se, kao nigdje drugdje civilizacija i kultura evropskoga Zapada stapa s mističnim Orijentom u divan i na pogled tako ugodan sklad.

JADRANSKA STRAŽA
Mjesni Odbor II - Zagreb

PREDGOVOR

Do sada su već mnogo puta i kod nas i u inostranstvu izlazila razna djela o pojedinim mjestima i pokrajinama Jugoslavije, koja su trebala da posluže putnicima kao priručnici. Ali ovo je prvi put, da se kod nas u zemlji izdaje opis ljetovališta, kupališta, zimovališta i lječilišta cijele Jugoslavije u jednoj knjizi. S obzirom na sve veći promet stranaca u Jugoslaviji pokazala se istinska potreba za ovakvim djelom. Nažalost, zbog opsežna materijala, nije mi bilo moguće, da ovu knjigu napišem opširno u svim onim jezicima, koje bi zahtijevala sama potreba. Ali, ako s druge strane uzmemo u obzir, da je ovo prvi pokušaj da se iz Jugoslavije izvrši ono, što našim gostima dugujemo, onda će biti i ovaj način i oblik, kako ga ovdje iznosim, potpuno dovoljan.

Samo se po sebi razumije, da već sama namjera iznošenja opisa ljetovališta, zimovališta, kupališta i lječilišta isključuje mogućnost opisivanja i drugih mjesta, koja su inače turistima zanimljiva. U koliko to dopušta prostor ove knjige, osvrćem se na njih samo u kratkim crtama onoliko, koliko je najpotrebnije.

Za predradnje ove knjige uredništvo je naišlo na veliku potporu i razumijevanje naših mnogih radnika na polju turizma i raznih državnih i drugih javnih ustanova. Dužnost mi je, da ovim putem izjavim svima najtopliju zahvalnost za potporu i saradnju.

Posebnu zahvalnost dugujem prof. g. Jakovu Cariću, gg. Stjepanu Dragomanoviću, direktoru društva »Putnik« u Zagrebu, i Dragu Pavliću, šefu propagande tt. Putnik Beograd, g. Đuri Davidovcu, publicisti u Novom Sadu, koji su mi u velike olak-

šali posao i potpomogli upotpunjenje knjige tekstovima, slikama i ličnom saradnjom.

Uredništvo i naklada duguju osobitu zahvalnost g. Milošu Vidakoviću, pretsjedniku Mjesnog Odbora II Jadranske Straže u Zagrebu, koji je svesrdnim nastojanjem i zauzimanjem omogućio izlazak ove knjige.

Urednik smatra prijatnom obvezom, da ovdje najtoplije zablagodari g. Jošku Boroviću, tajniku spomenutog Odbora, za trud i prijateljsku saradnju na ovoj knjizi, a isto tako g. Dušanu Jakšiću, blagajniku spomenutog Odbora, koji nije žalio truda ni vremena, da kao odličan poznavalac planinarstva ličnom saradnjom upotpuni knjigu materijalom i stručnim podacima, da što bolje i temeljitije poslužimo namijenjenoj svrsi.

Uvjereni smo, da smo ovim skromnim djelom ispunili jednu od mnogih praznina u sveopćem nastojanju na podizanju turizma u Jugoslaviji, a da ne želimo sebi prisvojiti zaslugu, da smo stvorili djelo, koje je u svakom pogledu savršeno i do najmanjih tančina potpuno.

Ovakva kakva je, ova će knjiga bez sumnje dobro služiti svakomu, ko želi pohoditi naša lječilišta, kupališta, ljetovališta i zimovališta.

M. V.

OD TRIGLAVA DO JADRANA

Slovenka
Une Slovène
Slowenin

Najzapadnija banovina Kraljevine Jugoslavije, Dravska Banovina (Slovenija) najbogatija je alpska pokrajina prirodnom slikovitošću i raznolikošću krajeva. Pruža se od krajnjih istočnih izdanaka južnih Alpa, preko Krasa i niskoga predgorja prema panonskoj ravnici. Južne krečnjave Alpe sa Triglavom, najvišom planinom Jugoslavije, tvore na krajnjem zapadu krasan prirodni dijadem. Goli vrhovi i lanci Julijskih Alpa, prelaze preko vsokih i šumovitih visokih ravnica u kraske predjele i široku savsku dolinu. U krilu jugoslavenskih Alpa ima mnogo jezera, koja zadivljuju svojom ljepotom, a okolnim krajevima daju naročiti čar. Među njima su najvažnija Bledsko, Bohinjsko Jezero i Cerkniško Jezero, jedno od najznamenitijih jezera na svijetu.

U sjevernom dijelu ove banovine protežu se posljednji izdanci srednjih Alpa u masivu Pohorja preko 60 km, te mjestimice dosižu visinu do 1500 m.

Opća karakteristika Slovenije pitomi su brežuljci, koji se posvuda prostiru u širinu sa svojim bogatim vinogradima i voćnjacima, a na njima su posvuda posijane bijele, čiste kuće i one Sloveniji tako svojstvene male crkve na brežuljcima.

Već preko 400 godina stanuje u ovim krajevima zdravo, snažno jugoslavensko pleme Slovenci, nadaleko poznati sa svoje uslužnosti i prijaznosti. Njihova marljivost i uzoran red mogu da budu primjerom mnogim zapadnim daleko naprednijim narodima. Gorom i dolom ozvanja sa sviju strana ljupka slovenačka pjesma, koju Slovenci silno vole. Njihove su

pjesme poznate širom svijeta kao osobitost među narodnim napjevima.

Kako je ova pokrajina odvajkada prednjačila u kulturi, a svojim ekonomskim i političkim značajem bila od velike važnosti, to je sasvim razumljivo, da su se u dugim i krvavim ratovima o nju otimali veliki mogućnici. Za vrijeme turskog nadiranja, kao i za vrijeme borba, koje su Romani i Germani vodili za posjed Slovenije, ova je pokrajina bila poprištem ljutih bojeva. Mnoga utvrđena mjesta, ponosni stari gradovi i starodrevne slovenske crkvice na zelenim brežuljcima još i danas pričaju o burnoj prošlosti Slovenije. Ona je vjekovima bila čvorište najrazličitijih kultura i upliva, a o tome svjedoče mnogobrojni spomenici po njenim gradovima.

Posebna zanimljivost Slovenije svakako su narodne nošnje, koje Slovenci doduše ne nose svakodnevno, ali ih uvijek ponosno odijevaju prigodom svečanosti. To poštovanje narodnih nošnja, kao nacionalnoga kulturnoga blaga, služi im na čast i dokazom je, da ni svi pokušaji nasilnoga odnarođivanja kroz stoljeća nijesu bili podobni da u ovom žilavom plemenu ubiju nacionalni ponos i poštovanje narodnih predaja.

Slovenske Alpe, Karavanke, a naročito Julijske Alpe sa Triglavom omiljela su izletišta jugoslovenskih i inostranih planinara. Putovi su svagdje dobro obilježeni, pa se planinari na svakome mjestu lako snalaze. Slovenski planinski svijet ima i velik broj opasnih uspona, ali tu stoje na usluzi pouzdani vodiči.

Kamo god se čovjek osvrne po slovenačkim Alpama, svagdje nailazi na vidljive znakove neumorne djelatnosti Slovenskog planinarskog društva (SPD). Njegova je zasluga, što je skoro najveći dio toga gorja postao pristupačan stvaranjem dobrih putova i što su u visokim planinama podignuta udobna skloništa i zaštitne kuće. Ljeti su otvoreni svi ovi domovi i u njima vlada uzorno gospodarstvo. Zimi se nalaze ključevi ovih skloništa u najbližim postajama kod vodiča, koji su u cijeloj Sloveniji dobro organizirani, te su potpuno pouzdani i izučeni, a nagrade su im umjerene. Svaki je vodič obvezan da putnicima, na njihovu

Karavanke

Les Caravanques

Karawanken

Foto F. Draženović

želju, pokaže svoju knjižicu s naznačenim pristojbama. Obavještenja daju ispostave Društva za promet stranaca u Bledu, Bohinjskoj Bistrici, Mojstrani i Kranjskoj Gori, te podružnice SPD.

Podneblje je u Dravskoj banovini općenito prijatno, jer blizina Jadranskoga Mora ublažuje vremenske prilike, tako da ondje nema ni prevelikih studeni zimi, ni velikih vrućina ljeti. U zapadnom je dijelu čisto alpsko i subalpsko podneblje, a u istočnom dijelu blago dolinsko podneblje. Maribor i njegova okolina poznati su po vanredno blagom podneblju, te taj dio dravske banovine nazivaju jugoslovenskim Meranom.

Zalazak sunca Foto Cv. Švigelj
Au coucher du soleil
Sonnenuntergang

Sportski život je u Sloveniji veoma razvijen. Po jezerima i rijekama veoma su brojna domaća i međunarodna takmičenja. Posjetioci dravske banovine naći će ovdje mnoge mogućnosti za lov i ribarenje. U prostranim slovenskim šumama ima mnogo pjetlova, tetrebova, divokoza, jelena i srna. Ribari će ovdje naći obilje pastrva, šarka, somova, šarana, štuka i lipana. Zimski su sportovi u Sloveniji uvelike razvijeni, te iz dana u dan stječu sve jači međunarodni karakter. Velike skijaške utakmice mogu zadovoljiti i najambicioznije skijaše.

Koga zanima ljepota prirode, umjetnost, kultura i folklora, taj će u Dravskoj banovini svega toga naći izobila.

Slovenija ima ne samo brojna udobna i jeftina ljetovališta gorskog i dolinskog karaktera, nego i velik broj lječilišta sa raznolikim ljekovitim izvorima. Na tome malom prostoru ima 12 većih i manjih toplih izvora i slatina, nadaleko čuvenih po svojim vanredno ljekovitim sredstvima.

Ova napredna pokrajina ima sva preimućstva, koja imaju druge moderne zemlje sa razvijenim turizmom. Dobre i uzorne čiste gostionice i svratišta (hoteli) udešeni su tako, da mogu zadovoljiti goste svakog socijalnog položaja i svake imovinske mogućnosti. Cijene su niske, te se hrana i stan mogu dobiti od Din 35.— na više. Naravno, tu ima i velik broj građanskih hotela i

gostionica, te skromnijih seoskih gostionica sa savršenom poslugom.

Stanovništvo Dravske banovine naročito je uslužno i veoma učtivo, a kako u velikoj većini razumije i po više stranih jezika, to se i stranci ovdje dobro osjećaju.

Zbog svoga povoljnog geografskog položaja Dravska banovina ima i veoma zgodne veze s inostranstvom. Leži na raskrsnici velikih međunarodnih pruga, koje vezuju evropski istok sa zapadom, i sjever sa Jadranskim Morem. Iz Berlina, Praga, Varšave, Münchena, Londona, Pariza, Rima, Beča i Budimpešte prevoze putnike direktni brzi vozovi u Dravsku banovinu (Ljubljana), te spavaćim kolima omogućuju putnicima udobno putovanje. Svi vlakovi, koji sa sjevera, sjeveroistoka i istoka voze na Jugoslavensko primorje, prolaze Dravskom banovinom.

Kao i na svima ostalim jugoslovenskim granicama, i ovdje se na graničnim stanicama vrši carinski pregled od strane jugoslovenskih carinskih činovnika veoma učtivo i obazrivo, te se putnicima ni u kome pogledu, bez potrebe, ne prave poteškoće. Glavni carinski uredi nalaze se u Ljubljani, Mariboru, Celju, Jesenicama, Bohinjskoj Bistrici, Rakeku i Kranjskoj Gori. Glavni pogranični carinski prijelazi su: Št. Ilj, Jezersko, Ljubelj, Koren, Rateče, Planina, Hotederščica, Žiri i Dravograd.

POVLASTICE.

Posjetiocima ljetovališta i lječilišta u Dravskoj banovini daju Jugoslovenske državne željeznice, u sezoni i izvan sezone, popust od 50% odnosno 75% u svima vozovima i u svima razredima, na povratku. Ove povlastice vrijede ako se ispune ovi uvjeti:

1) povlasticu popusta imaju oni, koji posjete ova lječilišta: Čatežke Toplice, Dobrnu, Rogašku Slatinu, Rimski Vrelec, Laške Toplice, Slatinu-Radenci, Toplice pri Novem Mestu, Rimske Toplice, Topolščicu, Toplice Medija-Izlake. Šmarješke Toplice.

2) Oni koji su posjetili navedena mjesta imaju pravo na povlašćene vožnje, ako u tim mjestima borave svega najmanje

Bled sa Stolom
Bled avec Stol
Bled mit Stol

10 dana (dakle ne samo u jednom od tih mjesta), ali ipak svekupno doba boravka ne smije prijeći tri mjeseca. U taj se rok ne ubraja vrijeme putovanja.

3) Svaki putnik treba da odmah po odlasku u namijenjenu stanicu kupi formular »Potvrdu o boravku« za Din 2.—. Željeznički stanični ured upisuje u taj formular dan dolaska. Prije odlaska općinsko načelstvo odnosno uprava lječilišta potvrđuje na tom formularu doba boravka i naznačuje stanicu odlaska. Ova potvrda vrijedi samo kada je potvrđena zvaničnim žigom gore navedenih ureda.

4) Krajnje željezničke stanice za lječilišta su ove: za Čatežke Toplice: Brežice odn. Dobova; za Dobrno: Celje; za Mediju-Izlake: Zagorje; za Laške Toplice: Laško; za Rimske Toplice: Rimske Toplice; za Rimski Vrelec: Guštanj-Ravne; za Slatinu-Radenci: Slatina-Radenci; za Toplice kod Novog Mesta: Straža Toplice; za Topolščicu: Šoštanj-Topolščica.

Sunovrati
Narcisses
Narzissen

Foto Cv. Švigelj

5) Za povratak može putnik da se posluži povlasticom i po drugoj pruzi, a ne samo po onoj kojom je došao. Ta pruga može biti duža ili kraća, samo ne smije biti još jedanput duža od one pruge, kojom je putovao na dolasku. U ovom slučaju plaća putnik razliku po normalnoj cijeni.

JESENICE

Važno industrijsko mjesto, leži na visini od 580 m, ima PTT, elektr. rasvjetu, liječnika, apoteku. Željeznička raskrsnica na prugama Ljubljana—Planica—Trbiž, Berlin—München—Trst. Tu je najveća metalurgijska tvornica Jugoslavije. Jesenice su važna polazna tačka za omiljele turističke izlete: u Karavanke, u romantični klanac Vintgar i u Julijske Alpe.

Obavještenja: Gradsko Načelstvo Jesenice.

Hoteli: Hotel Kolodvor, Hotel Triglav, Restauracija Peklar, Hotel Pošta, Gostionica Tancar.

PLANINA SV. KRIŽ NAD JESENICAMA

Veoma lijepo i prijatno planinsko ljetovalište, karakteristično alpsko selo, leži 950 m visoko tik pod Golicom. Polazna tačka za turističke izlete u Karavanke. Zimnji sportovi.

Restauracija Kopišar, Pension Verwega.

VELIKA GOLICA

Jedna od najljepših gora istočnih Alpa, visoka 1835 m, nazvana »Jugoslovenski Rigi«, diže se lagano od sela Planine Sv. Križ i u strmoj stijeni pada prema koruškoj strani. Najbolje poznata i veoma lako pristupačna gora u Karavankama. Zbog sjajna vidika (Dolenjsko, Šmarna Gora u Ljubljanskom polju, cijela skupina Julijskih Alpa, Triglavski masiv, Ture (Grossvenediger), Veliki Klek (Grossglockner) itd.) i zbog vanredno bujne flore omiljelo izletište turista. Osobitost Golice su veliki prirodni vrtovi sunovrata (narcisa, slov. ključavnica). U mjesecu maju i junu ta planinska bašta daje izdaleka izgled velikoga sniježnog ćilima, a lagani vjetrići prenose divan miris svuda u okolicu. Zatočišta: dva doma Slov. Plan. Društva, Kadilnikova koča (1836 m) i Spodnja koča na Golici (1582).

DOVJE

Malo ljetovalište (750 m) na sunčanim obroncima Karavanka (Borovje 1476 m), usred Dovškoga polja, uzvišenog nad Savom. Krasan pogled na Mojstranu, na gore Debela Peč, Mecesnje, Rjovinu (2532 m), Triglav. Polazna tačka za lakše i veoma zahvalne turističke izlete u Karavanke. Selo je veoma milo na pogled, a osobito je zanimljiv gornji dio sela na brijegu. Elektr. rasvjeta. Mogućnost za planinski lov, ribarenje i zimnji sport.

Gostionice: Železnik, Poje, Košir, Blažej.

Jesenice

Foto Fr. Pavlin

Foto Iv. Tavčar

Roglica i Škrlatica s Triglavskog ledenjaka

Rež i Rjavina s Kredarice

Deux sommets les Alpes Juliennes

Zwei Schwesterspitzen in Julischen Alpen

Foto Iv. Tavčar

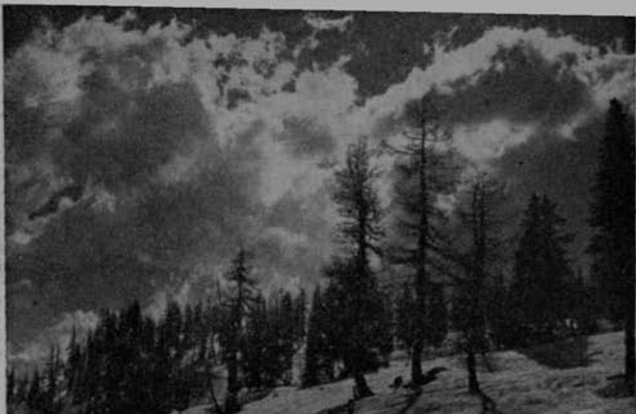

Foto Cv. Švigelj

Sedmera Jezera pred sniježnim vihorom
L'arrivée de l'orage au „Sept lacs"
Vor dem Sturm auf „Sieben Seen"

Pogled na Kukov Špic i Široku Peč s Špika
Kukov Špic et Široka Peč, vue de Špik
Kukov Špic und Široka Peč, von Špik aus

Foto dr. St. Tominšek

MOJSTRANA

Pored Bohinja na glasu kao najstarije omiljelo ljetovalište i sastajalište turista, lovaca i ljetovalaca. U svijetu poznato glavno ishodište za Triglav, kamo vode četiri veoma zanimljiva i dobro načinjena puta. Leži u ravnici (656 m) na izlivu Triglavske Bistrice u Savu pred ulazom u glasovite tri Triglavske doline: Vrata, Kot i Krma pod planinom Mežakljom (1593 m) i velikom skalovitom kupom Gračiše (845 m). Krasna šetališta uz Savu i po šumama. Krasnu sliku pruža romantična dolina Vrata s alpskim hotelom Aljažev Dom. Ovuda na slap Peričnik. Krasna prirodna znamenitost. Dva slapa jedan nad drugim. Sa male skrbine pada voda 40 m dolje u lijepom luku preko goleme stijene u zelenilo među smeđastim skalama. Divlje romantično priprirodno čudo uz silnu grmljavinu silne vodene mase. Zimi je također vrijedno poći na Peričnik, kada se blliješti u krasnu ledenu oklopu. Mojstrana je središte zimnjega sporta. Skakaonica, sanjkalište. Ima elektr. rasvjetu. PTT. Hotel Triglav. Gostionice: Šmerc, Peričnik, Požganc, Jakelj. Svagdje noćišta.

Foto dr Stanko Tominšek

Špik iz Martuljka
Špik vue de Martuljek
Špik aus Martuljek

TRIGLAV

Kralj Julijskih Alpa, visok 2863 m, najviša i najznamenitija jugoslovenska planina. Uzdiže se nad Bohinjskim i Bledskim Jezerom i Kranjskom Gorom, u divnom kraju Slovenije, između oba izvora rijeke Save. Ovaj sjeverozapadni dio Slovenije glasovit je nadaleko kao najznamenitiji alpski kraj naše domovine. Zbog svoga markantnog i slikovitog obilježja sa tri glave, zbog krasna vidika i mnogih prirodnih osobitosti u kraju, koji ga okružuje i koji je opjevan kao »Kraljevstvo Zlatoroga«, gdje se nižu u njegovu podnožju naša najljepša i najglavnija alpska ljetovališta i zimsko-sportska sastajališta, povezana u polukrugu

dobro izvedenom željezničkom prugom. Triglav je ne samo izletni cilj sviju jugoslavenskih i čeških turista, nego je poznat u cijelome naobraženom svijetu. I najizbirljiviji prijatelj prirode mora se diviti svemu onomu, što je ovdje u zajedničkom nastojanju stvorila priroda i ljudska ruka. Ovdje će svatko naći u planini i u dolini okrepe za duh i tijelo od nervozne svakidašnjice.

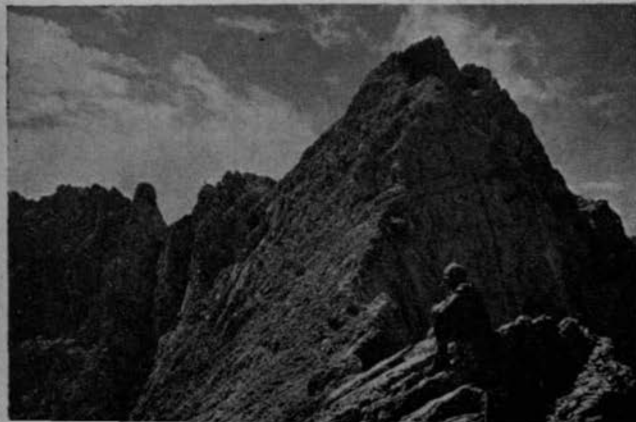
Blistavi snježnik Triglava služio je već u najstarijim vremenima jadranskim mornarima kao putokaz. Rimljani su ga poznavali pod imenom »Mons Tullus«, a ime Triglav dobio je od Slovena, koji su kao i drugi stari narodi obožavali prirodu i visoke planine smatrali prebivalištem bogova i boginja. Po vjerovanju starih Slovena na ovoj planini prebivao je »Triglav«, bog zemlje, mora i uzduha. U vezi je to i s izgledom Triglava, a možda je baš zato i izabrana ova troglava planina kao sjedište boga Triglava.

Vidik sa Triglava je čudo prirodne ljepote. Za jasnih zimnjih, jesenskih ili čistih ljetnih dana, a osobito poslije kiše ili oluje, kada se uzduh pročisti, prostim okom seže pogled unaokolo preko 150 km. Osobito je veličanstven pogled na jug, na naš sinji Jadran među istarskom i talijanskom obalom: vide se Gradež, Oglej, Lagunski otoci, Mleci, Furlanija, Mletačka Slovenija, Lombardija. Prema sjeveru puca vidik na Karavanke, Podravinu, snježnike i ledenjake Visokih Tura. Na zapadu vidi se Tirolsko gorje s Ortlerom. Na istoku Bledsko Jezero, Savska dolina s Ljubljanom itd.

Pobliže obavijesti o usponu na Triglav: SPD.

GOZD MARTULJEK

Malo ljetovalište (752 m) u blizini Kranjske Gore, na ravnom polju pokraj državnog puta Ljubljana—Trbiž, uz Savu. Polazna tačka za veoma zanimljiv vodopad Martuljek (troskoki slap) pod impozantnom Špikovom piramidom (2472 m), zatim na visoku ravnicu i selo Srednji vrh (1000 m), jedno od najljepših

Na grebenu „Široke Peči"

Sur la crête de „Široka Peč"

Am Rücken der „Široka Peč"

Foto dr. St. Tomišek

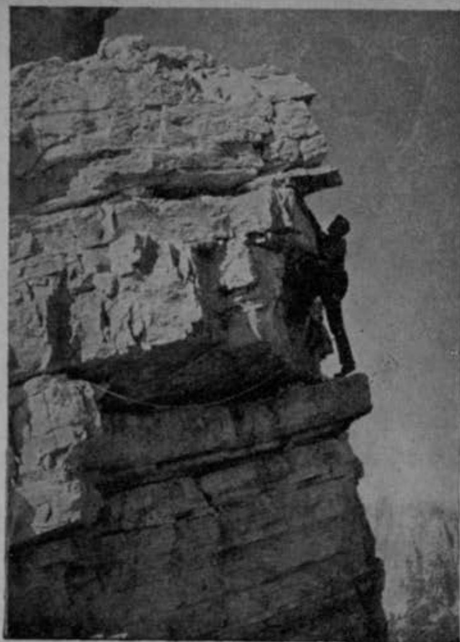

Foto dr. St. Tominšek

Na stijeni Mojstrovki
Une grampée sur la Mojstrovka
Kletterpartie auf Mojstrovka

Sjeverna triglavska stijena

Triglav, roc du Nord

Triglav, Nordwand

Foto Ivan Tavčar

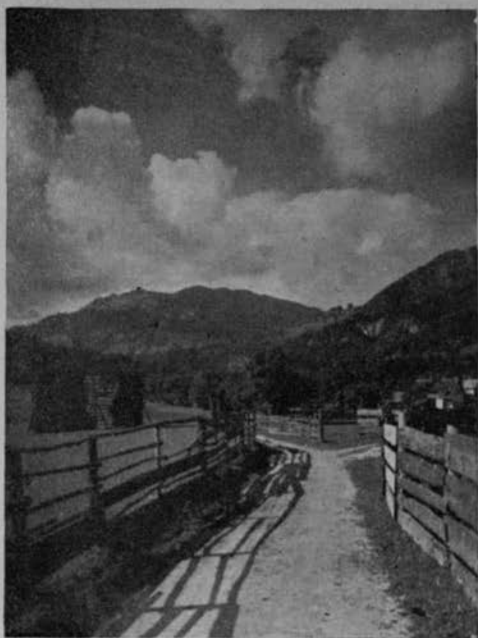
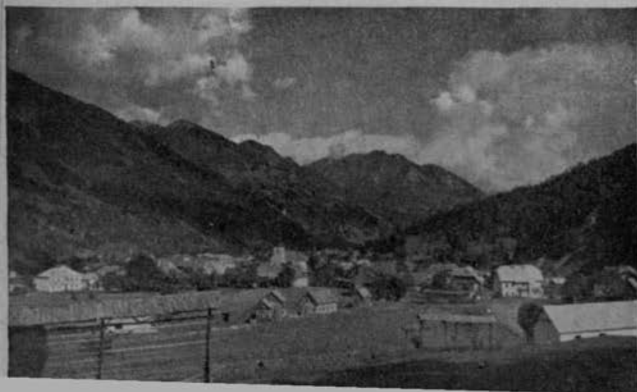

Foto Prof. D. B.

Kranjska Gora

Kranjska Gora

Foto Prof. D. B.

razgledišta u toj visini u našim Alpama. Zaista impozantan vidik na osebujnu Martuljkovu grupu Julijskih Alpa. Po mnijenju stranaca jedna od najljepših znamenitosti u Alpama uopće. Idilična terasa nad strmim Pečima i Rebrom. Srednji Vrh, 300 m dignut iz savske doline, pod zelenim Karavankama, a zaklonjen od vjetrova, najpoželjnije je sunčano i uzdušno planinsko lječilište.

Gostionica Smolej, Pension Špik.

KRANJSKA GORA

Foto Prof. D. B.

Razor-Prisojnik
Iz Kranjske Gore
Vue de Kranjska Gora
Blick aus Kranjska Gora

U dolini među Karavankama i Julijskim Alpama leži znamenito ljetovalište, klimatsko lječilište i zimska sportna stanica Kranjska Gora (810 m), okružena veličanstvenom planinskom okolinom na ulazu slikovitih i romantičnih dolina Velike i Male Pišence.

Unaokolo strše znameniti vrhovi Julijskih Alpa: Špikova piramida, glasovita crvenkasta Škrlatica (2738 m), šiljasti Razor (2601 m), golemi masiv Prisojnik (2547 m), glava Mojstrovka (2332 m), Škrbinjek (1339 m), Ciprnik (1716 m) i greben Vitranec (1631 m). Po svojoj planinskoj ljepoti Kranjska Gora s okolicom može se takmiti s Tirolskim Dolomitima. Samo mjesto leži uz rijeku Pišencu. Sredinom seoskoga trga leži stara gotska crkvica, koja ima toranj iz g. 1362. Ima još sačuvanih nekoliko starih zgrada u lijepom domaćem stilu, s poznatim drvenim uresima. Ima PTT, liječnika, apoteku, sreski sud, elektr. rasvjetu. Zgodna željeznička veza s Ljubljanom, Zagrebom, Beogradom i sa inostranstvom. Neposredni okolišni bregovi obrasli su crnogoricom i arišom. Ima obilje sunčališta i divnih šetališta: na Rutič, Brda, kupalište »Jasna« s lijepo uređenim plivalištem, selo Podkoren, Lipnu Tratu (1000 m), odakle se pruža veličanstven pogled po čuvenom skalovitom amfiteatralnom stijenju Kranjskogorskih Dolomita: Škrlatice, Razora, Prisojnika.

Izleti i ture u Karavanke i u Julijske Alpe Automobilski

put vodi na sedlo Vršič 1611 m mimo znamenite ruske kapelice (zimsko sanjkalište 16 km). Posjetiocima Kranjske Gore pružaju se mnoge prilike za alpski lov ribolov. Udobni tereni za skijanje, na koje se lako dolazi odmah sa željezničke stanice; skakaonica, tečajevi za skijaše. Podružnica SPD. Za planinske ture stoje sposobni i iskusni vodiči na raspolaganju. Automobilska cesta vodi preko Korenskog sedla u Korušku.

Obavještenja: Društvo za promet stranaca Kranjska Gora.

Hoteli: Slavec, Razor, Balkan. Pensioni: Vila Škrlatica, Zlatorog, Erika. Restauracije: Juvan, Pristavec, Košir.

Foto Prof. J. Ravnik

Podkoren kod Planice
Podkoren près de Planica
Podkoren bei Planica

PODKOREN

Na državnom putu, koji vodi iz Kranjske Gore u Korušku leži lijepo planinsko selo i prijatno ljetovalište Podkoren (847 m), na podnožju Karavanka pod Korenskim prelazom tik nad željezničkom prugom (želj. postaja Kranjska Gora). Od Kranjske Gore udaljeno 25'. Ovo ljetovalište ima krasan sunčani položaj s divnim pogledom na Julijske Alpe: Kokovu špicu i skupinu Škrlatice, na Vitranec i Ponicu, te na Lomiče i Brloge u Karavankama. Jezgru sela čini skupina usko pripijenih starinskih kuća u jaruzi uz potok Krotnik. Tu se na zidu gostionice Razinger nalazi uzidana spomen-ploča, koja nam priča, da je tu živio od 1819 do 1828 god. znameniti engleski prirodnjak Sir Hamphry Davy, koji je u svojim opisima rekao da je Gorenja Savska Dolina jedna od najljepših alpskih dolina u Evropi. Zakrenemo li sa željezničke stanice u Kranjskoj Gori iz ravnice na pobočje Vitranca, otvara nam se lijep pogled na Savu. Podkorensko polje i Podkoren, nad kojim se diže korenski put na najniži karavanski Korenski prijelaz (1073 m). Lijevo nad sjenokošama pod Vitrancem diže se krasna Visoka Ponica nad ulazom u lijepu alpsku dolinu Planicu, koju zatvara šiljasti Jalovec (2643 m), a desno »Na

Zelenicah« sakuplja se mlada rijeka Sava. Kratko zatim kroz šumu zaustavićemo se na posljednjoj sjeverozapadnoj jugoslavenskoj željezničkoj stanici Planici, na ulazu istoimene doline, odakle se dolazi u veće alpsko selo.

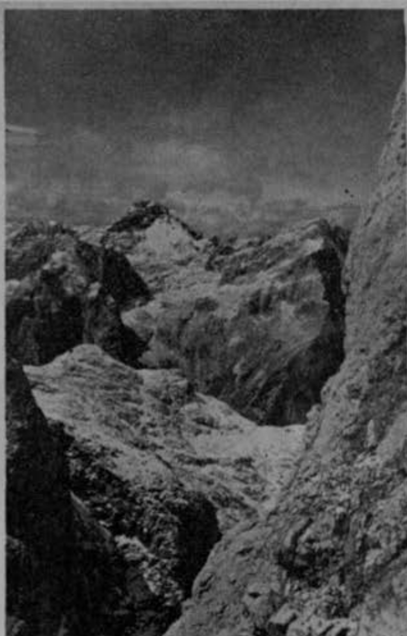

Foto Cv. Švigelj

Razor

RATEČE

Omiljelo planinsko ljetovalište (870 m), koje leži tik na jugoslavensko - italijanskoj granici, na razvođu rijeka Jadranskoga i Crnoga Mora, na zapadnom kraju, Gorenje Savske Doline. Okruženo je zelenim golicama početnih Karavanka i slikovitim vrhuncima Julijskih Alpa. Najljepše ih je promatrati sa brdašca Pungrt (950 m) ili nešto malo dalje s visoravnice Na Sušah (1000 m) pod Spodnjim i Gornjim Babljim Gradom tik nad selom Rateče. Ovaj odličan planinski kraj je pored Jezerskoga najviše dolinsko malo ljetovalište i klimatsko lječilište sa veoma lijepim sunčanim položajem. Na istočnom kraju sela, na niskom brežuljku, stoji lijepa stairnska crkvica Sv. Tome u gotskom stilu s tornjem iz XIII vijeka. Također je veoma zanimljiva starinska župska crkva u gotskom stilu iz XV vijeka. Stanovnici Rateča su očuvali starinske običaje i nošnje, a i govor. Za velikih crkvenih svečanosti ženske nose šarolike narodne nošnje. Narod je veoma uljudan. Veoma su lijepa šetališta po šumovitoj okolini. Rateče je zgodna polazna tačka za mnoge izlete u Karavanke i u divlju romantičnu dolinu Planicu, te na izvor Save Dolinke (Nadiža). Polazna tačka za velike ture sa usponima na Poncu (2227 m) i na Jalovec (2643 m). Dobri alpski vodiči. Vožnje saonicama. Alpinski lov. Zimski sport, a naročito skijaški izleti na Lomče, Sovšku planinu, Kavalarku. Skijaške utakmice kroz Planicu.

Obavještenja: Društvo za stranački promet.

Gostionice: Kajžar, Kirchmayer, Žerjav, Kavalar, Vilči.

Konjsko sedlo nad Bohinjem

Konjsko sedlo audessus de Bohinj

Konjsko sedlo über Bohinj

Foto Cv. Švigelj

Razor i Triglav s Prisojnika

Razor et Triglav vue de Prisojnik

Razor und Triglav aus Prisojnik

Foto E. Planinšek

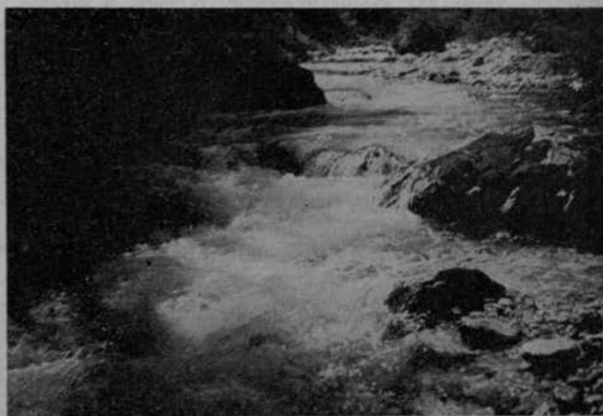

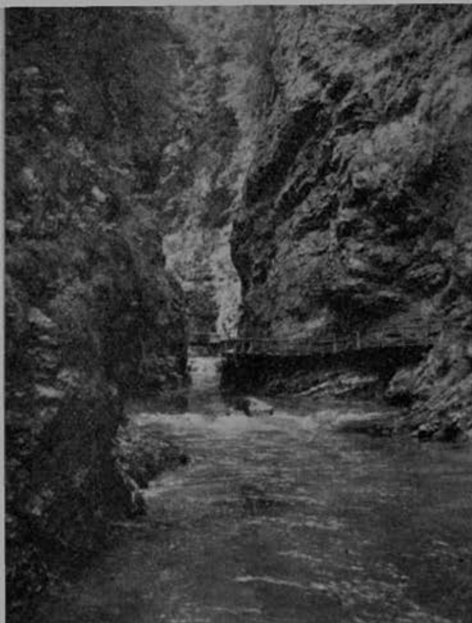
Foto Prof. J. Ravnik

Motiv iz Triglavskoga pogorja
Vue sur le montangnes de Triglav
Blick auf Triglav-Gebirge

Šumeća Bistrica
La rivière Bistrica
Die schäumende Bistrica

Foto Cv. Svigelj

Vintgar

DOBRAVA-VINTGAR

Dobrava, ugodno, malo seosko ljetovalište (577 m) u blizini Bleda, pod brdom na terasi iznad Radovine, a pred ulazom u glasovitu sutjesku Vintgar sa Bledskom šumom. Ima elektr. rasvjetu, PTT. — Vintgar je najljepši, divlji romantični tjesnac u Sloveniji sa veoma slikovitim prizorima. Siguran put. Mnogi vodopadi.

BOHINJSKA BELA

Malo ljetovalište (500 m) u blizini Bleda (30'), romantičan položaj pod okomitim, modrikastim Pečima. Pod selom lijepa zelena terasa sa poljima tik nad duboko udubenim koritom Bohinjke sa vanredno romantičnom okolicom. Odavle se pruža krasan vidik na Karavanke i na veličanstvenu okomitu stijenu Babji zob, golemi masivni ugao visoravni Jelovice sa preko 200 m okomito otsječenim stijenama. Ispred ugla strši iz svijene oštar, okrugao i visok stup »zob« (zub), po kome ove stijene nose svoje ime. Tik pod stijenama Babjega zoba, nad Bohinjskom dolinom nalazi se znamenita Jama pod Babjim zobom (oko 1000 m), u zaštiti SPD, koje čuva krasne kapnike (stalaktite) i ostala čudesa podzemaljskoga svijeta. Put je siguran i lijepo je izgrađen. Ogledanje ove pećine dopušteno je samo u pratnji vodiča SPD. — Mnoge zanimljive šetnje i izleti u krajeve divlje romantike. Ribolov.

Gostionice: »Olifčič« i »Pri Rotu«.

BOHINJ

Široka, sunčana kotlina u krasnom planinskom kraju, zaokružena vijencem visokih gora, kojoj se na sjeveru iz veličanstvene sredine blistavih snježnika i sunčanih planina diže ponosni Triglav, a na jugu, iznad tamnozelenih šuma i šarenih sjenokoša strmi greben — Bohinjsko pogorje (Lisec 1649 m, Crna

prst 1844 m, Gradica 1965 m, Bogatin 2008 m, Podrta Gora i drugi vrhovi). Svojim veoma ugodnim položajem i odličnim prirodnim znamenitostima (Bohinjsko Jezero, slap Savice, najlakše pristupačna sunčana strana Triglava) Bohinj je uz Bled prvo klimatsko lječilište i ljetovalište u Sloveniji. Kako ga je priroda obdarila povoljnim snježnim prilikama, suncem i terenskim pogodnostima za sve glavne grane zimskoga sporta, Bohinj je poznat kao glasovita dolinska zimskosportska stanica i na najboljem je putu da potpuno zasluži naziv »Jugoslovenskoga Davosa«.

Ljetna sezona (maj — oktobar) dovodi mnogo stranaca u ljetovališta pokraj Bohinjskog Jezera: Sv. Janez, Zlatorog i Sv. Duh, Ribičev Laz, Staru Fužinu i Srednju Vas, a zimska sezona (decembar—mart) odvija se u glavnom u Bohinjskoj Bistrici, i jednim dijelom i u Sv. Janezu.

Još u vrijeme Rimljana bio je Bohinj poznat sa svoga glasovitoga željeza. Još i sada se nalaze ostaci rimskih livnica, od kojih su nekoje bile i utvrđene, kao n. pr. ona kod sela Bitnje i Stare Fužine. Željeznu rudu kopali su ovdje već i Taurisci. Kod sela Bitnje, u Lepenicama i na Rudnom Polju našli su tragove izrađivanja željeza. Toga obrta ovdje danas više nema, ali se u Rudnici (946 m — pješke 1 h 15') u središtu Bohinja kopa bauxit ili bohinjska ruda za izradu aluminija i glinenih proizvoda. Glavni kraj i gospodarsko središte Bohinja je

BOHINJSKA BISTRICA

Omiljelo ljetovalište sa divnim položajem (512 m), usred široke kotline s krasnim vidicima na triglavsko gorje i na južni lanac Julijskih Alpa. Pogranična stanica prema Italiji. PTT, elektr. rasvjeta, liječnik, planinarski vodiči. 1 h pješice do Bohinjskog Jezera, 45' želj. do Bleda. Ribolov. Prirodno kupalište »Danica« na Savici nad izlivom Bstrice. Kupalište je moderno uređeno, ima plivalište, park, kabine itd. Bohinjska Bistrica je glavno središte skijaškoga i sanjkaškoga sporta, dok se na Bohinjskom Jezeru zimi odvijaju sportovi na ledu. Umjetno sport-

Valovi na Bohinjskom Jezeru

Le lac de Bohinj

Bohinjer See

Foto Cv. Švigelj

Bohinj Foto L. Šmuc

sko sanjkalište »Belvedere« pod gorom Črna prst, dugo 2 km sa visokim nasipima. Kod ženskoga starta toplo zatočište. Donji dio sanjkališta upotrebljava se kao zabavno sanjkalište (780 m). Tu stoje na raspolaganju paviljon, buffet i sanjke na zajam. Sanjkalište stoji pod stručnim nadzorom. Osim toga u blizini glavnoga sanjkališta ima i sanjkalište za djecu. Iz sela Ravne vodi sanjkalište dugo 714 m, a nalazi se 2 km nad Bohinjem. 6 skijaških vježbališta: Brdo nad selom Bistrica, Dobrava (593 m) koja je ujedno i veoma ugodno sunčalište. Kozji Hrbet (650 m) sa umjetnom skijaškom skakaonicom. Selo (700 m) napeta, glatka strmina; Senožeta (700 m); Rovti (700—1000 m). Skoro sa svih ovih mjesta puca krasan vidik na okolne gore. Za sport na ledu: klizalište pokraj Bistrice, klizalište »Danica« i Bohinjsko Jezero. Ovdje se održavaju sanjkaške, skijaške i klizačke utakmice. Koncerti. Razne večernje zabave.

Polazna tačka za izlete na Triglav, Bohinjsko Pogorje i dr.

Obavijesti: Društvo za promet stranaca (Tujsko-Prometno Društvo).

Hoteli: Triglav, Markež, Bistrica.

Restauracije: Mencinger, Maurič.

BOHINJSKO JEZERO

Bohinjsko Jezero (523 m) najveće je stalno jezero Slovenije. Leži usred visokih planina pod Triglavom u slikovitu položaju. Bistro je kao kristal, a boje zelene i tamnomodre. Bohinjsko Jezero je prava suprotnost Bledskoga Jezera. Bled, okružen sa preko 200 vila, živi u stalnoj vrevi i živahnosti, a Bohinjsko Jezero leži u tihoj, nesmetanoj gorskoj romantici, te do sada ima tek nešto malo vila i ljetnikovaca. Od svih jezera u susjednim državama jedino mu je slično Hallstattsko Jezero. Bohinjsko Jezero je preko 4 km dugo, 45 m duboko i ima 6,60 km^2

površine. Budući da je ovo jezero veoma pogodno za kupanje (u ljetno doba voda doseže toplinu od 25° C), a kako obiluje divnom šumovitom okolicom, postalo je jedno od najomiljelijih ljetovališta. Svojom divljom romantikom nadmašuje i najglasovitija alpska jezera. Na sjevernoj obali jezera, u t. zv. Ukanci, nedaleko od Hotela »Zlatoroga« utječe u jezero Savica, koja šumi ispod divnog slapa od stijene Komarca i otječe iz jezera na donjem istočnom kraju pod mostom pred starinskom crkvicom: Sv. Janez (530 m). Vanredno slikovit motiv. U toj crkvici gotskoga stila, ima zanimljivih fresko-slika iz XVI vijeka. Na južnoj obali uz automobilsku cestu je poznato ljetovalište, kupalište i zimskosportska stanica, moderno uređeni Hotel »Sv. Janez«, PTT, elektr. rasvjeta. Vožnja u čamcima. Alpski vodiči.

U mjesecima januaru i februaru smrzava se Bohinjsko Jezero čvrsto, te daje krasno planinsko klizalište. Veoma je zanimljiv prizor prirodne pojave, kada na Bohinjskom Jezeru među stijenama puca led i nastaju duge pukotine. Katkada to biva svake minute i noću se čuje pucnjava čak do Bohinjske Bistrice. Tu ima uređeno i sanjkalište i skijaški teren. Teniska igrališta, ribarenje i alpinski lov prikraćuju vrijeme gostima.

Na lijepom obalnom šetalištu uz samo jezero leži u tihoj samoći druga bohinjska stanica Sv. Duh (527 m), maleno selište sa ljupkom crkvicom, hospicom, kupalištem itd. Od Sv. Duha odvaja se put: gornji vodi duž lijeve strane široke ravnice Ukanca na Kopišća pod Savicom, a donji desno izbija brzo u prekrasan lug, gdje se nalazi posljednja stanica pokraj Bohinjskoga Jezera: turistički hotel »Zlatorog« (525 m) kraj ušća Savice u jezero. Polazna tačka za izlet na slap Savice pod Komarčom, Triglavska jezera (7 jezera i druge ture.

Obavještenja: Društvo za stranački promet (Tujsko-prometno društvo) Sv. Janez na Bohinjskom Jezeru.

Hoteli: Sv. Janez, Sv. Duh, Zlatorog.
Gostionice: Bogatin, Logar.
Pension Savica.

Sumrak u Bohinju
Le crépuscule à Bohinj
Abenddämmerung in Bohinj

Foto Cv. Švigelj

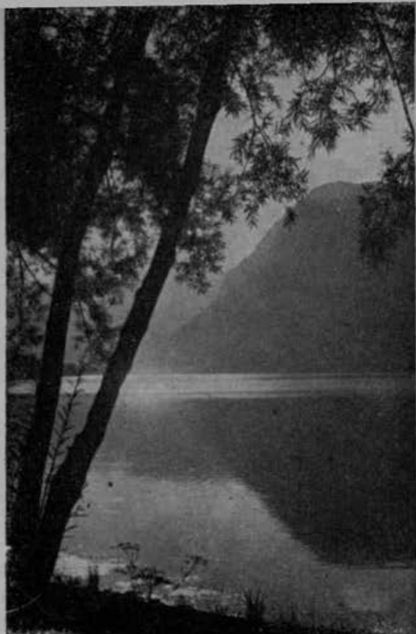

Foto Cv. Švigelj

Vrbe kod Bohinjskog Jezera
Le lac de Bohinj - Saules
Bohinjer See - Weiden

Staničeva kuća Julijske Alpe

Une maison alpine

Shutzhaus in den Jul. Alpen

Foto S. Tavčar

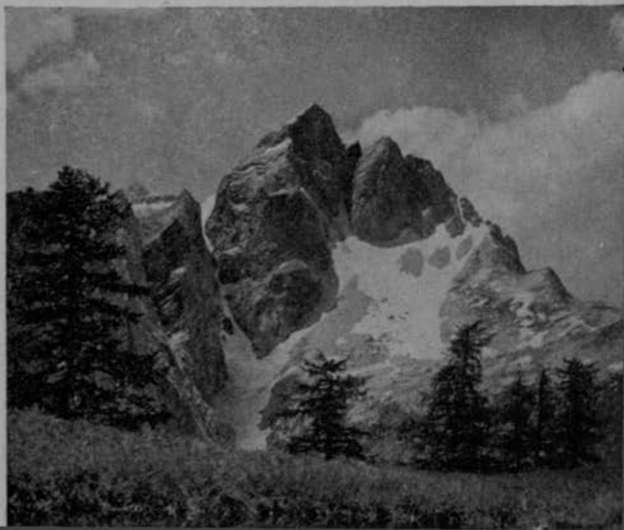

Bohinj

Foto Cv. Švigelj

Jalovec
sa Slemena
Jalovec
vu de Sleme
Jalovec
aus Sleme

Poto
Eg. Planinšek

ŽIROVNICA

Na pruzi Jesenice—Bled, u okrilju Stola (2236 m), najveće planine u Karavankama, leži prijatno ljetovalište Žirovnica (560 m) u samoj blizini Bledskog Jezera. Polazna tačka za planinu Stol i za druge ture i izlete u Karavanke. Tu je velika banovinska hidroelektrična centrala s malim jezercem. U Žirovnici se rodio slovenački lingvist Matija Čop. Ima PTT.

Okolicu Žirovnice uveličava krasan pogled na prilično široku tamnošumovitu Jelovicu sa strmo otsječenom zapadnom stijenom, gdje strši znameniti Bablji zub, Blejski Grad i Triglav u panorami Jul. Alpa, koji za jutarnjeg rumenila tvore divan i čaroban prizor.

Kod crkve u Žirovnici otkriveno je veliko staroslavensko groblje. Na lijevoj strani prezbiterija u župnoj crkvi ima zanimljivih starih freska iz doba reformacije.

Obavještenja: Općinsko načelstvo Žirovnica.

Hoteli i gostionice: Hotel pod Stolom, Gostionica Škołaris, Kvetina, Čop, Legat, Kržišnik, Triller, Zupan, Pension Osvald.

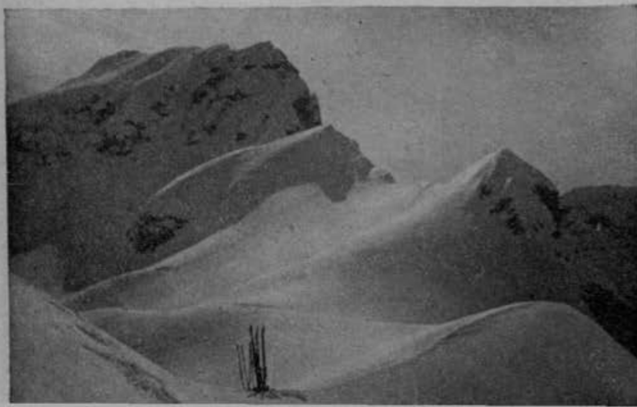
LESCE

Malo selo, leži na uzvišenoj ravnici (504 m) s prekrasnom okolicom. Divan vidik na Karavanke i Julijske Alpe. Željeznička stanica za Bled. PTT, elektr. rasvjeta. Udobno ljetovalište u neposrednoj blizini Bleda, polazna tačka za mnoge ture i izlete. Lijep vidik ispred želj. stanice na »Babji zob«, Bledski Grad pod triglavskim pogorjem i na Stol u Karavankama.

Obavještenja: Općinsko Načelstvo Lesce.

Hotel Legat.

Gostionice: Šumi. Pernuš. Pikon. Stroj-Zapuže.

Motiv s Komne

Une vue de Komna

Ein Motiv aus Komna

Foto Cv. Švigelj

BLED

LJETOVALIŠTE I ZIMSKO SPORTSKA STANICA
STATION BALNÉO-CLIMATIQUE ET SPORTIVE
SOMMERFFISCHE UND WINTERSPORTSTATION

BLED — BLEDSKO JEZERO

Nadaleko i naširoko poznato je pod imenom Bled glasovito ljetovalište, kupalište i zimsko sportsko sastajalište. Pod tim imenom razumije se cijela skupina ljetovališta i sela oko Bledskoga jezera. Bled leži 475 m nad morskom razinom. Osebujan čar Bleda stvara harmonična mješavina slikovitoga alpskog predjela i krajolika, koji, da tako rečemo, već imaju južnjački izgled. Taj karakter ima i bledsko podneblje, jer mu blizina Jadranskoga Mora (jedva 90 km uzdušne linije) ublažuje oštrinu i surovost alpskoga uzduha, a da mu ipak ne oduzima snagu i opojnost. Pa iako je Bledsko Jezero jedno od najmanjih jezera u Alpama, ipak je to bogata riznica prirodnih ljepota, kakve se u tako malenu prostoru rijetko gdje mogu naći. Jezero zaprema površinu od 1,33 km², prosječna mu je dubljina oko 30 m i ima oblik nepravilna četverokuta.

Na njegovoj blistavoj površini zrcali se šarolik vijenac ljetnikovaca, krasnih hotela i umjetnih bašta, natječući se daleko preko granica Jugoslavije s najljepšim jezerima u srednjoj Evropi. Zbog svoga položaja, u kome je Karavankama zaštićen od studeni, a što opet obiluje južnim vjetrovima, koji dolaze s mora, Bled prednjači svima alpskim lječilištima. Osim potoka, koji poniru u jezero, u samom jezeru izviru brojni izvori sa prilično visokom temperaturom, pa je Bledsko Jezero stoga jedno od najtoplijih alpskih jezera, te od mjeseca maja do oktobra omogućuje ugodno kupanje. U maju se toplina diže do 20° C, a u julu i augustu čak do 28° C. Jezero se osjetno ohlađuje tek u mjesecu oktobru, a krajem mjeseca januara smrzava se skoro potpuno, dajući zimskim sportašima solidnu, glatku smrznutu površinu. Podvodni izvori sadržavaju dosta veliku količinu željeza, pa je kupanje u jezeru ljekovito i kod nekojih bolesti ima upravo nevjerojatno uspješan učinak. Ljekoviti izvori, topli sunčani zraci i čisti alpinski uzduh pomiješan s ozonom tvore osobito ljekovita sredstva. Naročiti čar jezera čini uz šaroliku okolicu, koja se na svakom koraku mijenja, još i idilični Otok sa svojom malom crkvicom (495 m), čiji se harmoničn zvuci zvona poput jeke mile

Bled
Bledski otok
L'île de Bled
Insel a. Bled

Foto A. Povhe

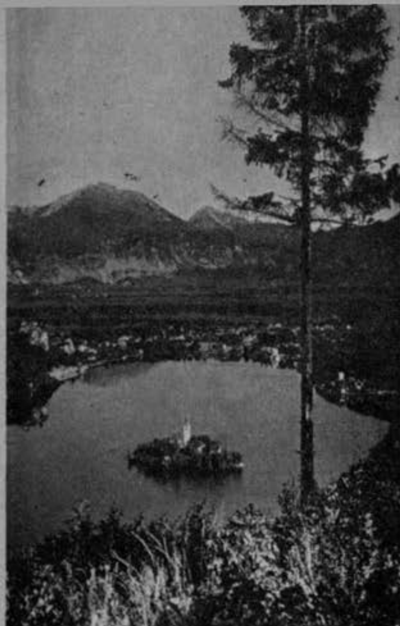

Foto A. Povhe
Pogled na Bled
Vue sur Bled
Blick auf Bled

i lijepe pjesme iznenada odbijaju o strme stijene romantičnoga Bledskoga Grada (614 m), za kojim se dižu Karavanke, kao zaštitni veliki zid sa svojim moćnim sivim gospodarom, planinom Stolom, koja se u svoj svojoj ozbiljnosti očinski smješka veselom bijelom vijencu hotela i vila, svjetlucavih crkvica, zelenih alpskih ćilimova i tamnih, šutljivih gorskih šuma. Na jugu strši Bablji zob, pod kojim se krije bogat podzemni svijet krasota, a sa zapada, preko tamnih kulisa alpske prašume Pokljuke, gleda kralj slovenačkih Alpa, sijedi Triglav. Prijatelji prirode i turisti mogu s Bleda ići na divne izlete i uspone, pune čudesnih krasota i užitka. Tu je usred slovenačkoga alpskog svijeta pravi Eldorado za lovce i ribare, a ujedno i ljetovalište za goste najrazmaženijega ukusa.

Već stari Rimljani poznavahu Bledsko Jezero pod imenom Lacus auriacus, a čini se da su na današnjem Gradu imali i svoju tvrđavu. Odmah za njima naseliše se u ovaj kraj Slaveni (prije 595 g,); o tome nam svjedoče staroslavenski grobovi na Bledu »Za Žaljami«, a ima ih i u Bohinju. Narodna priča veli, da je tu na otoku, u doba dok Slovenci bijahu još pogani, stajao hram boginje Žive. Prve pouzdane historijske vijesti od Bledu imamo iz g. 1004, kada je car Henrik II darovao briksenškom biskupu sv Albuinu Bled, dakle Grad i 30 imanja u okolici, a Henrik III također i posjede u Bohinju. Sve je to ostalo u posjedu briksenških biskupa skoro 800 godina.

Lječilište se počelo razvijati šezdesetih godina prošloga vijeka, kada je Švajcarac Arnold Rikli utvrdio važne zdravstvene učinke njegova položaja i podneblja. Rikli je ustanovio poznato sunčano i uzdušno lječ.ilište na Bledu, koje je prije svjetskoga rata imalo najveći ugled.

Važnost Bleda porasla je naročito otvorenjem turske željeznice (München—Salzburg—Villach—Jesenice—Trst) g. 1906. Bled se kao svjetsko ljetovalište i lječilište diže u velike tek

poslije svjetskoga rata, otkako ga je Jugoslavenski Kraljevski Dvor izabrao za svoju ljetnu rezidenciju. Bled je danas mondensko kupalište i lječilište, sa stalno rastućim brojem posjetilaca. Nijesu to one raskošne i veličanstvene hotelske zgrade i razne ustanove, koje mu daju obilježje, već smislen i solidan komfort i brižljiva čistoća i urednost svratišta, gostionica, vila i kuća. Kao lječilište, osim već navedenih osebina Bledskog jezera, treba spomenuti Hotel Toplice s termalnim izvorom, koji ima stalnu temperaturu od 24° C.

Glavni i najživahniji dio Bleda je duž sjeveroistočne i južne obale jezera. Oko jezera nižu se: selo Grad (501 m) sa Zdraviliškim domom i perivojem oko crkvice tik ispod već spomenute starine Grada. Zatim Zagorica; pod brdom Stražom 646 m pokraj jezera selo Zeleče, pa Mlino (Kraljevski ljetnikovac Suvobor), Zaka, naseobina Bled kod želj. stanice i Rečica.

Na jezeru ima velik broj dobro uređenih kupališta. Najveće je kupalište Gradska kopel. U većim hotelima na jezeru također su uređena vlastita kupališta i plivačke škole (Hotel Toplice, Hotel Petran, Hotel Triglav i Vila Sokol). Za goste, koji stanuju u pojedinim vilama oko jezera postoje posebna kupališta.

Iz vapnene stijene, koja tvori obalu Bleda, izvire već od prastarih vremena poznati vrući željezoviti izvor. Ovaj izvor daje željezovitu vodu, kao što je liječnici propisuju protiv hloroze, anemije, živčanih bolesti i raznih drugih oboljenja, kojima treba tražiti uzroke u malokrvnosti. Obična čaša ove ljekovite vode sadržava skoro isto toliko željeza, koliko i uobičajene željezne pilule.

Zdraviliški dom je ukusna i elegantna građevina, opkoljena terasom, s koje puca krasan pogled na zdraviliški park i na jezero.

Bled obiluje šetalištima i izletištima po okolici. Šetnja u Zdraviliškom parku, do javnoga parka »Straže«, šumski puteljci s brojnim odmaralištima i divnim vidikom na Savsku dolinu

Bled Hotel Park

Foto A. Povhe

Bled
Stari grad
Ancien chateau
Altes Schloss

Foto A. Povhe

Bled
Kralj. dvor
Suvobor
Le palais
Royal
Königsschloss

Foto A. Povhe

Podrta Gora nad Bohinjem
Podrta Gora audessus de Bohinj
Podrta Gora über Bohinj

Foto Cv. Švegelj

Bled
HotelToplice
Zimski sport
Sport d'hiver
Wintersport

Foto dr. Tominšek Stanko

Kredarica - Mali Triglav

Šetnje obalnim putem oko jezera, naročito ujutro i predvečer (1½ sat). Krasan vidik sa terase Grada, Osojnica (754 m), mala gorska tura s lijepim vidikom. Omiljela vožnja čamcem, ma s koga kraja obale, na Otok sa crkvicom. Do crkvice vode dva stubišta, jedno nasuprot kraljevskom ljetnikovcu, a drugo sa sjeverne strane. Vrijedno je pogledati ovu historijski znamenitu crkvicu u unutrašnjosti njenoj, gdje se nalazi lijep oltar i zavjetna slika. Pred prezbiterijem visi konopac tzv. zvona želja, za koje se priča, da onome, koji povuče za konopac, bude ispunjena želja, koju zamisli u času kada zvono zazvoni.

Bled ima po više puta na dan vezu s brzim vozovima najvažnijih središta Jugoslavije i srednje Evrope. Polazna je tačka za automobilske izlete u bližu i dalju okolicu. Ima PTT, liječnika, apoteku, elektr. rasvjetu, lovište i ribolov, nebrojena zabavišta (koncerti, ples, društvene zabave, sportske priredbe itd.). Skoro sve hotelske radnje otvorene su cijele godine.

Obavještenja: Zdraviliško povjerenstvo, Bled.

Hoteli: Central, Evropa, Jekler, Lovec, Olympic, Park Hotel i Dependance, Hotel Petran, Hotel Starkl, Toplice-Belvedere i Dependance, Triglav, Hotel Troha, Tourist-Hotel, Union, Hotel Zaka, Pension Sevenard.

GORJE KOD BLEDA

Prijatno ljetovalište (570 m) u neposrednoj blizini kod Bleda, na veoma zgodnu položaju s lijepim izgledom. Šetnje uz obronke Viševnice u Vintgar i preko sela Krnice za Pokljuku i Pokljušku Luknju (1000 m) koja pretstavlja lijepu prirodnu znamenitost. To je tjesnac s prirodnim mostovima i romantičnim stjenovitim »vrtcima« — prirodnim oknima.

Obavještenja: Općinsko načelstvo Gorje pri Bledu.

POLJČE-BEGUNJE

Omiljeno ljetovalište na podnožju Karavanka, na lijepom sunčanom položaju. PTT, elektr. rasvjeta. Poljče je malo, zelenilom bogato selo, zapadno od sela Begunje, u podnožju gore Sv. Peter (839 m). Poljče je poznato radi lijepo uređenoga »Šturmovog« sunčanog i uzdušnog kupališta i ljetovališta.

Obavijesti: Pension »Šturm« (vl. Liza Šturmova), Poljče—Begunje

RADOVLJICA

Drugo najveće mjesto u Gorenjskoj Dolini, leži na strmom lijevom pobočju nad Savom (491 m), okruženo divnim vijencem panorame Julijskih Alpa i Karavanaka. Starinska varošica, ugodno ljetovalište s mnogim lijepim šetnjama i izletima. Do podnožja Karavanaka ima 1 sat hoda. U sredini trga je Radovljiški Grad sa prostranim gradskim vrtom. Novi, moderni dio varoši širi se na zapadnoj strani i ima krasan vidik na Alpe. Radovljiški grad bio je vlasništvo radovljiških grofova, kasnije Ortenburžana do 1421 g., onda celjskih grofova do 1456 g., a poslije njih cara Fradrika III. Sada je vlasništvo grofa Thurna-Valsassina. Radovljica ima PTT, električnu rasvjetu, dva liječnika, apoteku, školu za pletarstvo, gdje se izrađuju zanimljivi narodni ručni radovi. Sjedište je političke vlasti i dr. ureda.

Gostionice: Kunstl, Lectar, Avgustin, Kosmac.

BREZJE

Malo ljetovalište (485 m), ugodan položaj s lijepim vidicima. Velika hodočasna crkva sa samostanom »K Mariji pomagaj«, lijepa nova građevina. U staroj kapelici znamenita Layerova slika Marije. Ljeti, a osobito subotom i nedjeljom stiže amo mnoštvo poklonika, cijele skupine kola. Vanredno slikovit prizor.

Gostionice Gabrijelčić, Finžgar.

Karavanke
Les Caravanques
Karawanken

Foto F. Draženović

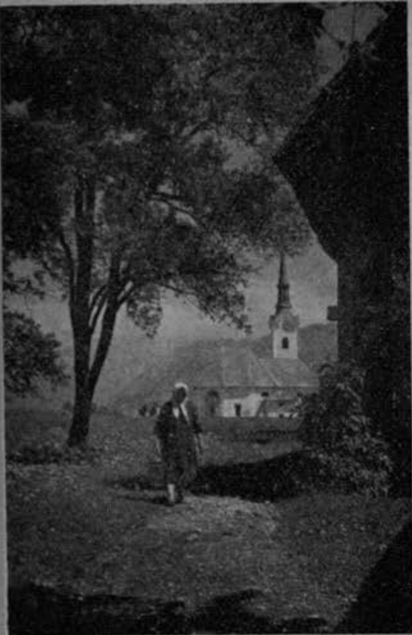

Foto Cv. Švigelj
Gorenjski motiv
Une vallée de Gorenjsko
Ein Motiv aus Gorenjsko

KAMNA GORICA

Gostionica Kapus. Pension Jelovca.

Ugodno ljetovalište u uskoj dolini (516 m), na podnožju zelene visoravni Jelovice (1200 m) s krasnim jelovim šumama i dobrim planinskim pašnjacima. Izleti u Vrčicu (u šumi 2 ljekovita željezna izvora sa ugljičnom kiselinom). Zatim na Pusti Grad (586 m). Budući da u okolici ima željeza, nekada je ovdje bila dobro razvijena željezna industrija. Sada je tu tvornica čavala.

KROPA

Na dnu prostranog gorskoga kotla pod romantičnom, strmom i naslagastom stijenom zanimljivo staro trgovište Kropa (530 m), malo ugodno ljetovalište, PTT. Obrtna škola. Tvornica čavala. Prirodno kupalište u Lipnici. Šetnje: do izvora Kroparice sa romantičnom okolicom (584 m) i na Sv. Primož (834 m), veoma zanimljiva šetnja sa divnim vidicima.

Gostionice: Pri Jalenu, Šolar, Klinar.

PODNART

Udobno ljetovalište u Savskoj dolini (380 m) usred šume, kraj pruge na cesti, koja vodi u Krupu i Kamnu Goricu. Ima hladovit položaj. PTT. Elektr. rasvjeta, prirodno kupalište u Savi, ribolov, lov. Šume, ugodne šetnje.

Gostionice: Pogačnik i u Dobravi pri Podnartu: Filip Pogačnik.

PODBREZJE

Leži u lijepoj plodnoj ravnici (432 m) među Savom i Tržiškom Bistricom i obuhvaća sela: Srednju Vas, Britof, Tabor, Dolenju Vas i Bistricu. Malo prijatno ljetovalište s krasnim vidicima na Karavanke. Vile u gorenjskom slogu. Uredni i čisti privatni stanovi.

Gostionica: Pri Pavlinu.

Kranj

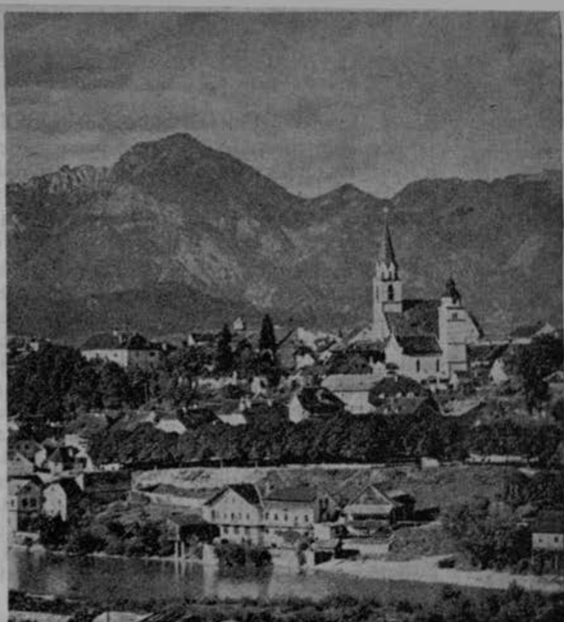

Foto Kozak

KRANJ

Na strmim laborastim pećinama, na lijevoj obali Save, ponosno se diže drevni grad Kranj (375 m), nad samim ušćem Kokre u Savu, lijepo ljetovalište sa prekrasnom pozadinom Karavanaka i Kamniških Alpa. Povijest Kranja siže u daleka stara vremena. U rimsko doba je tu stajao utvrđen grad Carnium, koji spominje Anonymus Ravennus oko 670 god. Pod Pungartom na Lajhu nađene su mnoge iskopine, koje svjedoče, da je tu nekada bila Langobardska posada. Tokom vremena Kranj je promijenio mnoge gospodare: franačke kraljeve, koruške vojvode, oglejske patrijarhe, celjske grofove, Hapsburgovce i početkom 19 vijeka Francuze. Za kranjskih markgrofova bio je Kranj slovenačka prijestonica.

U samom gradu ima mnogo znamenitosti: Lijepa gotska župna crkva od rezanog kamena s krasnim reljefnim portalom. Sa zvonika crkve pruža se krasan vidik. Nekadašnja tvrđava Kieselstein (sadašnje Sresko načelstvo), koju su 1256 god. sagradili ortenburški grofovi Fridrik i Henrik. Zatim rožnivenska i pungarska crkva, gradska kuća u renesansnom slogu, ostaci historijskih gradskih bedema, Narodni Dom s lijepim parkom i spomenikom Kralja Petra I, groblje i spomen-ploče slovenačkih pjesnika dra. Franceta Prešerna i Simona Jenka itd. Zanimljiva su duboka korita među skalovitim stijenama, kojima teče Sava i

Kokra (Kranjski Vintgar). U župnom uredu u Kranju pohranjen je znameniti historijski rukopis, pisan goticom na staroslovenskom jeziku, a sadržava zakletve gradskog načelnika, savjetnika i porotnika. Taj rukopis potječe iz god. 1435 i dokazom je da su se veća tada Slovenci služili svojim jezikom u službenom saobraćaju U Kranju je veoma razvijen obrt, industrija i trgovina.

Prijatne su šetnje i izleti u bližnju i daljnju okolicu usred osvježujućih šuma, zelenih livada i bijelih drumova: uz bučnu Savu (Savski drvored) za 20' udaljeno Struževo s dobrom restauracijom, uz strmenite savske bregove nizbrdo, uz Kokru u vlastelinski posjed Brdo sa jezerima (1 h hoda) i u planinski Preddvor, a odanle slikovitim dolinama Kokre pod visokom Kokrskom Kočnom (2539 m). Izleti u Šmarjetnu Goru (654 m) i Sv. Jošt (860 m). Kranj je glavna polazna tačka za ture u zapadni dio Savinjskih Alpa i Karavanaka preko Tržiča ili Jezerskoga. Ima odličnu željezničku vezu s Ljubljanom, Jesenicama i Tržičem, te ljeti dvaput na dan autobusnu vezu s Bledom (1 sat vožnje). Ima vodovod, električnu rasvjetu, dva javna kupališta na Savi i Kokri, PTT, uzorno uređene hotele, kavane i gostionice, liječnike i apoteke bankovne zavode i trgovine snabdjevene svima potrebama.

Obavještenja: Tujsko-prometno društvo u Kranju.
Hoteli: Stara Pošta, Kranjski Dvor, Jelen, Nova Pošta.
Restauracije: Pri starem Mayr-ju, Peterlin, Semen.

STRUŽEVO

Leži uz Savu na podnožju Šmarjetne Gore (654 m) i Sv. Jošta (860 m), 20' udaljeno od Kranja. Divno i prijatno ljetovalište sa čistim planinskim uzduhom, bez prašine, udaljeno od prometa na putu. Ovdje su osobito povoljne sunčane kupelji na pijesku i prirodno kupalište na Savi. Ima izvrsnu pitku vodu Prilike za poljski lov i pecanje ribe. Krasne šetnje obližnjim šumama. Jelovim drvoredima uz Savu vode putovi u Kranj. Idealan položaj. Najbliža željeznička stanica: Kranj. Auto po narudžbi, telefon, elektr. rasvjeta.

Obavještenja: Tujsko-prometno društvo u Kranju i Restauracija »Slavec«, Struževo.

CERKLJE

Lijepo veće selo, prijatno ljetovalište na podnožju Kamniških planina. Krasan vidik na Triglavsko pogorje, Karavanke i na jug prema Ljubljani. Veoma čisto selo, ima nekoliko vila. Šume su veoma blizu. Dnevna automobilska veza s Ljubljanom i Kranjem. PTT

Nad selom se na sjeverozapadu (1,5 km) uzdiže gradić Strmol, (a u istom pravcu 2 km dalje lijepa šumska šetnja) leži u lijepu položaju selo Trata i nad njime Velesovo (437 m) sa starom crkvom iz 1163 god. — nekada znameniti samostan Dominikanka (lijepe slike Kremser-Schmida). Sjeverno nad Cerkljama (1 km): selo Dvorje, gdje se 1835 god. rodio Davorin Jenko, poznati skladatelj državne himne »Bože pravde« i slovenačke himne »Naprej, zastava Slave!«

Cerklje ima lijepu okolicu, šume s ugodnim šetnjama. Polazna je tačka za ture u Kamniškim Planinama.

Gostionice: Kern, Jenko, Murnik.

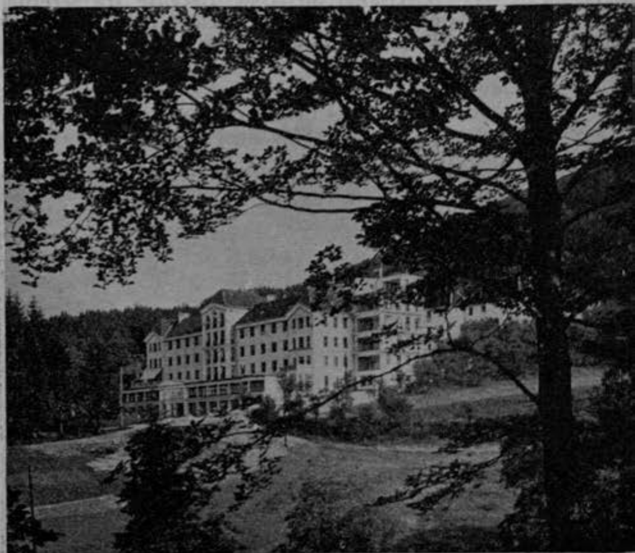
KRIŽJE

Posljednja želj. stanica pred Tržičem s lijepim položajem (505 m), na podnožju Kukovice ili Križke planine (1582 m). Ljetovalište sa veoma ugodnim podnebljem. Lijepe šetnje po poljima i lugovima. Elektr. rasvjeta. Čiste sobe za strance.

Gostionice: Zaplotnik, Pičulin, Zupan.

GOLNIK

Banovinsko lječilište Golnik leži u veoma ugodnu položaju na uzvisini nad pitomom dolinom, među dva brdašca, a sa sjevera je zaštićen visokom planinom Storžičom (2134 m), najvišim vrhom istočnih Karavanka. Na jug se otvara krasan vidik na cio vijenac jugoslavenskih Alpa od Triglava i Bogatina, pa na Karavanke sve do Kamniških planina.

Lječilište Golnik (ljeti)

Sanatoire Golnik (en été)

Sanatorium Golnik (im Sommer)

Kako leži na visini od 500 m nad morem, veoma je pogodan za liječenje plućnih bolesti, a i podneblje je veoma ugodno, jer ga zimi i ljeti s juga obasjava sunce. Radi toga je sanatorij otvoren cijele godine, a osobito se preporučuje u zimskoj sezoni. Golnik je udaljen od industrijskih krajeva, pa je ovdje uzduh sasvim čist, bez prašine i bez dima, a prostrani jelici i smrekove šume daju mu naročitu svježinu.

U dvjema odijeljenim zgradama ima mjesta za 210 bolesnika. Većina soba okrenute su prema jugu pa su veoma svijetle i zračne. Sanatorij raspolaže svima potrebnim udobnostima. Higijeni je posvećena naročita briga. Za razonodu stoji na raspolaganju knjižnica, radio u svima sobama, tamna soba za fotoamatere, kino itd. Više puta u godini priređuju se pozorišne pretstave, koncerti i domaće zabave.

Flora je u Golniku veoma obilna, pa je pravo uživanje ići na izlete po krasnoj okolici sjenovitim šumama i cvjetnim livadama.

Zanimljiv je starinski grad Golnik (Gallenfels).

Lječilište ima vlastite liječnike stručnjake i apoteku. Liječenje se vrši strogo individualno, te se u liječenju primjenjuju sve savremene tekovine fizioterapije. Ležanje na čistom uzduhu (balkoni, verande, dvornice za ležanje, a ljeti idilična šumica).

Indikacije: laka plućna tuberkuloza, tuberkuloza grla, laka tuberkuloza kosti, zatvorena tuberkuloza moždanih žlijezda. Sredstva: tuberkulin, zlato (kemoterapija), rentgen, po potrebi pneumotoraks, phrenicoxairesis, thorakoplastika, Jakobäusova operacija itd., kremenske, Sollux- i Hallajeve svjetiljke, helioterapija, dijatermija.

Specijalno dietetsko liječenje (za šećernu bolest i sl.).
Obavještenja: Uprava lječilišta, Golnik.
U selu Golniku: Pension Mali.

TRŽIČ

Radi svoje dobro razvijene tkanene, željezne i kožarske industrije nazvan »Slovenski Birmingham« nalazi se među viso-

Lječilište Golnik (zimi)
Sanatoire Golnik (en hiver)
Sanatorium Golnik (im Winter)

skim brdima na ulazu u Ljubeljsku i Bistričku Dolinu (496 m). Tuda vodi znamenita automobilska cesta u strmim zavijucima sve do državne granice (1366 m), a onda dalje u austrijsku Korušku. Kako je Tržič krajnja želj. stanica na pruzi Kranj—Tržič i pri granici, to je ovdje i carinska stanica.

Tržič je zdravo ljetovalište s lijepim šumovitim šetnjama, te polazna tačka za razne kraće i duže izlete i ture u Savinjske Alpe i u Karavanke: do slapa Bistrice, na Lom (ugodno zimsko prirodno sanjkalište), Dolažnov most, veoma zanimljiv, romantičan klanac; zanimljiva je šetnja na Pusti Grad nad Tržičem, gdje su nekada stanovali razbojnički vitezovi. Preko prijelaza Ljubela bio je još za Rimljana znamenit prijelaz iz Ogleja na Gosposvetsko polje (Virunum). Tržič je također veoma mnogo posjećivan radi skijaških turističkih partija.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Tržič.

Hoteli: Lončar, Pošta, Ljubelj.

SV. ANA

Pod Ljubelom »Na plazu« leži malo seosko ljetovalište Sv. Ana (650 m) u lijepom gorskom kraju, opkoljeno visokim gorama: Begunjščicom i Vel. Vrhom (2088 m). Pred selom i među kućama strše iz zelena tla mnoge velike stijene, koje su se nekada otrgle od gora. Polazna tačka za mnoge veoma zanimljive izlete i planinske ture. Zimski sport.

Gostionica: »Pri Žnidarju« (Ivan Ankele).

PREDDVOR

Prijatno ljetovalište i oporavilište sa divnim položajem prema jugu u podnožju Storžiča (2132 m) i Zaplate (1818 m) leži u nadmorskoj visini od 497 m na cesti Kranj—Jezersko. Kraj lijepe crkve u selu stoji Preddvorski grad s prostranim vrtom i lijepim velikim lipama. Istočno uz Bistricu je Fuchsova grajščina

Ojstrica (Kamniške Alpe)

Foto Pelikan

Korošica (Kamniške Alpe)

Foto Pelikan

Na Hribu, a ponešto iznad nje gradina Turn s vanredno lijepim položajem. Polazna tačka za alpske ture na Storžič i Zaplatu. Lijepe šetnje, sunčališta i guste šume u okolici. Prirodno kupalište u Kokri. Obavještenja: Općinsko načelstvo Preddvor.

Hoteli: Velkavrh, Grintavec, Križnar. Pension Brolih.

KOKRA

Prijatno ljetovalište (530 m) na ulazu u romantičnu dolinu Kokre. Selo se sastoji od pojedinih selišta. Spodnje i Zgornje Kokre, koja su rasijana na dva sata daleko po kokrskoj dolini. Glavni kraj sa crkvom i školom leži u dubokom klancu kraj velikoga zavoja Kokre među Kremsarjevom gorom (1141 m) i Gradiščem sa Turni (1696 m) pod Krvavcem. Kokra je čuvena sa svoga znamenitoga vidika na veličanstvenu bijelu Kočnu, Grintavec i Greben. Ovo je skromno ljetovalište važna turistička polazna tačka. Obilje izleta, šetnja i tura.

Obavještenja: Općinsko načelstvo Kokra.

Gostionice: Pri Jurju, Pension Vila dr. Globočnik.

JEZERSKO

Lijepom automobilskom cestom, 29 km daleko od Kranja stiže se u krasno planinsko ljetovalište, sunčano i uzdušno lječilište Jezersko, u slikovitoj i geološki znamenitoj ravnici tik pod Jezerskim Sedlom. Ovo je najviše ljetovalište u slovenačkim Alpama (906 m) sa slikovitom alpinskom okolicom pred ulazom u divlje romantične doline: Makekovu i Ravensku Kočnu, pod glavnom skupinom Savinskih Alpa. Jezersko se s pravom smatra za najljepšu visokoalpinsku kotlinu u svima istočnim Alpama. Kako je sa sviju strana opkoljena visokim stijenama i padinama, ova

kotlina ima pravo visokoalpinsko podneblje. Obiluje crnogoričnom šumom, uzduh je čist i pomiješan s ozonom. Zato je Jezersko priznato ljetovalište i lječilište. Česi su prvi upoznali taj odličan gorski kraj i prije rata su tu imali stalnu ferijalnu koloniju. Narodna priča kaže, da je tu nekada stajalo jezero, čamci su pristajali pod Mlinarovim sedlom Na Koreninah, a odavle su plovili do »Anka«. S toga razloga su zacijelo sva starija selišta na rubu velike Ravni, pod padinama gora. Kada se nakon otjecanja jezera teren osušio, nastala su tu u XV vijeku selišta. Jedna od najstarijih kuća je tzv. Jenkova Kosarna, gdje su po pričanju nekada stanovali razbojnički vitezovi. U Žitnici (kašči) te kuće ima na stijenama zanimljivih originalnih zapisa na latinskom, njemačkom i talijanskom jeziku iz druge polovine XVI vijeka, a potječu valjda od nekadašnjih prolaznika preko Jezerskoga Sedla.

Jezersko obiluje lijepim šetnjama po prekrasnoj romantičnoj okolici, a naročito je zanimljiva tura na Jezerski vis (1218 m) i na Češki planinarski alpinski dom (1543 m)). I inače Jezersko je polazna tačka za turističke izlete na sve vrhove Savinskih Alpa. — Ima elektr. rasvjetu, vodovod, PTT.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Jezersko.

Hotel Kazina, gostionice: Štular, Pri Kanonirju, Grabnar, Pri Strmcu.

ŠKOFJA LOKA

Oko travnata brijega nad ušćem Poljanske u Selšku Goru, pola sata od željezničke stanice, koja ima automobilsku vezu s Ljubljanom za sve vozove i neposredno, prostire se u polukrugu lijepo položena stara varoš Škofja Loka (350 m). Nad njom se na brijegu uzdiže stari loški Grad, sada samostan sestara Uršulinka. U prošlosti je taj grad bio vlasništvo brižinskih (Freising u Bavarskoj) biskupa. U njemu ima velika kulturno historijska zbirka. Pristup je dopušten uz prethodnu pismenu prijavu. Škofja Loka je dobro uvedeno ljetovalište. Ima PTT, električnu rasvjetu, vodovod, liječnike, apoteku itd. Ima dva lijepa kupališta na Selskoj Sori: Javno kupalište i Kupalište Thaller. Lijepe su šetnje

Iz Škofjeloških bregova

Dans les collines de Škofjaloka

Ein Landbild aus Škofjaloka

Foto Cv. Švigelj

po šumama i obližnjim visovima: »Sv. Katarina (738 m), Osojnik (800 m) Tošč (1021 m), s koga se pruža krasan vidik na Sorško i Ljubljansko Polje. Zatim Lubnik (1024 m) sa planinarskim domom. Zbog zgodnih prilika za kupanje i udobnih privatnih stanova, Škofja Loka je omiljela kao porodično ljetovalište.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Škofja Loka.

Gostionice: Zicherl, Guzelj, Novi Svet, Trdina, Šmid, Jerala.

SELCA

Prijatno seoce (443 m) na podnožju Ratitovca (Glatki Vrh 1666 m), ljupko i najugodnije mjestance u donjem dijelu Selske Doline sa veoma lijepom okolicom. Nad seoskom crkvom uzdiže se na sjeveru brežuljak Tabor (741 m) s prethistorijskim gradištem. Na Ratitovcu ima planinarski dom »Krekova Koča«. Automobilska veza sa Škofjom Lokom.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Selca nad Škofjom Lokom.

Gostionice: Šlibar, Tavčar.

SORICA

Prijatno planinsko seoce (816 m) na izvoru Sore sa veoma privlačivom okolicom. Sunčani položaj, zdravo podneblje, krasne šetnje i izleti u planine. Ima elektr. rasvjetu. Sobe za strance su veoma čiste. Zdravo gorsko ljetovalište. Krasan vidik na sve strane.

Gostionica Lovro Pintar.

POLJANE

U slikovitoj Poljanskoj Dolini (391 m). 12 km udaljeno od Škofje Loke-, leži ovo manje seosko ljetovalište. Kupatila u toploj Sori. Izleti u Sv. Sobotu i u Visoko. Rodno mjesto slikara Ivana i Jurja Šubica i romanopisca dra Ivana Tavčara. Polazna tačka za Blegoš (1562 m).

Gostionice: Dolinar, Klobovs.

ŽIRI

Pogranično ljetovalište (480 m), 30 km od Škofje Loke. Svakodnevna automobilska veza. Važna trgovinska raskrsnica s Italijom. PTT, elektr. rasvjeta itd. Lijepo i ugodno kupatilo u slobodnoj prirodi.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Žiri.

Gostionica: Gostiša, Demšar, Kavčič.

MEDVODE

Na željezničkoj pruzi Ljubljana—Kranj, 12 km daleko od Ljubljane, leži lijepo selo i prijatno ljetovalište Medvode (315 m) pri ušću Sore u Savu, s razvijenom industrijom papira i boja. Ima nekoliko vila. Ljeti je veoma živahan turistički promet. Prijatna prirodna kupatila u Sori (28°) i u Savi. Divni izleti u Dolomite. Selo ima električnu rasvjetu, vodovod, PTT.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Medvode.

Restauracija: J. Bohinc. Gostionice: Jesih, Stara Pošta, Novljan.

SKARUČNA

Jednostavno i prijatno ljetovalište (330 m) pod Šmarnom Gorom. Poznato hodočašće (hadžiluk) sa starinskom crkvom i freskama. Lijepi izleti na Grmadu (898 m), najljepši vrh u Polhograjskim Dolomitima. Tu su najprije našli glasoviti cvijet »Blagajev volčin« (kraljeva ruža — Daphne Blagayana), koji u Evropi raste jedino u ovom kraju i u Škotskoj. Zatim na Šmarnu Goru, koju su već Rimljani poznavali pod imenom Mons Cetius. U XI vijeku bio je tu grad plemića Ortolfa Gallenberga, a od 1432 godine hodočasna crkva. Sadašnja građevina u bizantskom slogu potječe iz godine 1712. Tu je i gostionica »Pri Mežnarju«, a nedjeljom biva velik posjet. Sa Šmarne Gore puca krasan vidik na Kamniške Alpe.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Skaručna.

Gostionica: Inglič.

Ljubljana
Česma pred grad. viječnicom
Fontaine devant la Mairie
Brunnen vor dem Magistrat

Foto L. Šmuc

LJUBLJANA

Ljubljana (306 m) sa 70.000 stanovnika sve više poprima karakter velikoga grada. Ona je treća prijestonica naše države i ujedno je kulturno, ekonomsko i političko središte Slovenije. Na podnožju brijega, pod drevnim Lljubljanskim Gradom, širi se u krugu pitomom ravnicom, koja tvori prijelaz iz alpinskog u kraski geološki sustav. Na sjeveru se prostire Ljubljansko Polje sve do podnožja Savinjskih Alpa, a na jugu su nekadašnje Ljubljanske Bare. danas već potpuno obrađeno zemljište. Polhograjski Dolomiti pružili su se svojim izdancima gotovo do u sam grad, a u pozadini daju divnu sliku harmoničnoga prijelaza ka grebenima Julijskih Alpa i Karavanaka, a nad krunom toga gorja strši ponosni Triglav (2864 m). Na istoku niču niski brežuljci kraskoga karaktera, mjestimice s alpinskim obilježjima, ispresijecani uskim dolinama, bistrim potocima i vijugavim bijelim drumovima. Ljubljanskim poljem protječe Sava, »najjugoslavenskija rijeka«, i ovdje je bistre azurne boje. Svuda unaokolo gusto su zasijana lijepa, čista i uredna seoca, a iz njih niču na brežuljcima karakteristične slovenačke crkvice. Iznad Bara uzdiže se krupni Krim (1107 m). Nemirna Ljubljanica teče vijugavim tijekom od krajnjeg zapadnog ruba Ljubljanskih Bara, gdje prima Vrhniku, i protječući Ljubljanom naskoro se slijeva u Savu.

Zbog svoga zgodnog geografskog položaja Ljubljana ima zdravo subalpinsko podneblje, a osim toga izvrstan vodovod, električnu i djelimično plinsku rasvjetu. Grad je veoma čist, a njegovu prijatnom izgledu mnogo pridonose lijepo uzgojeni perivoji, drvoredi, šume i lugovi.

Povijest Ljubljane je zavijena tamom sve do prvoga vijeka po Hr. r. Zna se samo to, da su na tome mjestu prije Rimljana stanovali Kelti. Prvi put se u povijesti spominje to mjesto pod imenom Aemona 34 g. po Hr. pod rimskim carem Oktavijanom. Oko kaštela Aemone ubrzo se razvila cvjetna trgovačka va-

Ljubljana Panorama

Foto L. Šmuc

Ljubljana
Pogled na stari grad
Vue sur l'ancien chateau
Blick auf die al.e Burg

Foto L. Šmuc

roš. Za Rimljanima dođoše Langobardi, a 452. g. hunski kralj Atila poruši Aemonu do temelja. Poslije Langobarda naseliše se na tome mjestu Slovenci (u drugoj polovici VI vijeka) i ostadoše tu sve do danas. Osnovaše novi grad i dadoše mu slavensko ime Ljubljana. Ljubljana je tokom vremena mijenjala gospodare. Njome je u VII vijeku vladao slovenski kralj Samo, a zatim Franci. Naročito je Ljubljana procvala pod upravom kranjskih vojvoda. God 1270 zavladao je njome češki kralj Otakar, ali je naskoro oteše Habzburgovci (1282) koji su preko svojih činovnika i plemstva nastojali svim silama da ponijemče ove krajeve. U XIV vijeku opasana je bedemima protiv turskih najezda, od kojih je Ljubljana mnogo stradala. U XVI vijeku radio je u Ljubljani reformator Primož Trubar, slovenački Martin Luther, otac slovenačke knjige. Tada se pojavljuje prvi slovenački prijevod Biblije iz njegova pera, ali su slovenački propovjednici ubrzo bili prognani od isusovačke protureformacije i njihove su Biblije bile spaljene.

Historijske znamenitosti Ljubljane potječu tek iz doba francuske okupacije (1797, 1805 i 1806 g.). 1 aprila 1797 g. ušao je Napoleon Bonaparte u Ljubljanu, u pratnji maršala Bernadottea, tadašnjega guvernera Ilirije. Ljubljana postaje glavnim gradom Ilirije i igra važnu ulogu sve do 1813 g. U to doba pada i početak duševnoga i nacionalnoga preporoda Slovenaca. Pojavljuju se pjesnici: Valentin Vodnik i Franc Prešeren. Po odlasku Francuza nastaju za Ljubljanu burni dani. 1821 zasjeda u Ljubljani kongres evropskih vladara (Ljubljanski kongres), a odatle i današnje ime ljubljanskom Kongresnom Trgu. God. 1895. stradala je Ljubljana od velikoga potresa, ali se poslije toga podigla nova, obnovljena Ljubljana u modernom slogu i po zahtjevima ondašnje savremene urbanistike. Otada Ljubljana neprestano napreduje. Trgovina, industrija i zanati razvijaju

se velikom brzinom. Poslije ujedinjenja postaje Ljubljana važan ekonomski, kulturni i politički centar Jugoslavije Ljubljana je najvažnije saobraćajno čvorište na zapadu naše države: u nju vodi 6 željezničkih pruga i 6 automobilskih putova iz raznih jugoslavenskih i inostranih središta. U ljetnoj sezoni je osobito živahan promet stranaca.

Znamenitosti: Narodno Gledališče (drama) u Erjavčevoj c.; Opera u Aleksandrovoj c., a pred njome spomenici glumaca: Antona Verovšeka († 1914) i Ignaca Borštnika († 1919), djela kipara Franca Kralja. Pokrajinski Ljubljanski muzej (Muzejski trg), sa bogatim zbirkama zanimljivih nalaza iz prethistorijskog doba, nađenih u Ljubljanskim Barama, mahom radovi u keramici. Zatim su tu prirodoslovne i arheološke zbirke i zbirke obrtne umjetnosti, te seljačke nošnje i nakiti. U Slovenskoj Narodnoj galeriji su slike starijih i novijih slovenačkih slikara. U muzeju je naročito zanimljiva zbirka sojenica, prastarih ljudskih nastamba iz ovoga kraja. Na ovom trgu je spomenik povjesničaru Iv. Vajkhardu Valvazoru (1641—93), djelo kipara Gangla. Jakopičev paviljon za umjetničke izložbe (u Tivoliju), Filharmonija na Kongresnom trgu, Botanički vrt (Ižanska c.), Ljubljanski veliki sajam uz Gosposvetsku c. Spomenici: slovenačkim pjesnicima Francetu Prešernu (Marijin trg), i Valentinu Vodniku (Vodnikov trg); ocu slovenačke književnosti (Primožu Trubaru (na ulazu u Trubarjev park); Mermerna česma s obeliskom u baroknom stilu iz 1751 g. (Mestni trg, pred vijećnicom). Ovo je najljepši spomenik Ljubljane. Visok je preko 11 m, obelisk okružuju 3 dupina i 3 vodena duha, koja pretstavljaju Gorenjsku, Dolenjsku i Notranjsku. Djelo je kipara Fr. Robbe. Kip Sv. Trojice na početku Gosposvetske c. iz 1722 g., Marijin stup na trgu Sv. Jakoba iz 1682 g.; spomenik Janezu Evang. Kreku i na-

Ljubljana
Kupalište »Ilirija«
Bains »Ilirija«
Bad »Ilirija«

Foto L. Šmuc

rodnim mučenicima Adamiču i Lundru na groblju »Pri Sv. Križu«. Zanimljivi su dijelovi Općinskoga Doma (iz 1717 g.): arkade, balkon i petougli toranj sa satom. Vrijedno je pogledati vijećničku dvoranu i kip Karla VI. — Stolna crkva, Pred Škofijo, u slogu kasnije renesanse, sa umjetničkim djelima Quaglije, Fr. Robbe i dr. Do crkve je biskupska palača iz 1512 godine. Zanimljiva je Crkva njemačkoga viteškog reda na Valvazorovu trgu, na nekadašnjem prostoru rimskoga Neptunovog svetišta. Tu je u srednjem vijeku bilo svetište vitezova Temlaraca. Frančiškanska crkva na Marijinu trgu ima krasnu fasadu, zanimljiv oltar i freske. Spomena je vrijedan portal Katoličkog Bogoslovskog sjemeništa, izrađen u baroknom slogu sa po jednim gigantom sa svake strane.

Ljubljana
Nebotičnik
Le „Gratteciel"
Der Wolkenkratzer

U Ljubljani je veoma razvijen ljetni i zimski sport: tu su sve udobnosti i uređaji modernoga sporta; za nogomet, sport na vodi, tenis, klizalište, sanjkalište, skijaški tereni itd.

Šetališta: Šelenburgova ulica, Tivolski drvored, Tivolski Park, »Pod Turnom«, »Zvezda«, Trubarjev park, Park na Ambrožovu trgu, na trgu »Tabor«, drvored na »Bregu«.

Posjetiocima Ljubljane preporučuje se da pohode Ljubljanski Grad, kamo se najbrže stiže Studentovskom ulicom (10 do 15'). S grada se pruža krasan panoramski vidik na Ljubljanu i okolinu te na alpski planinski vijenac.

Radi svoga saobraćajnog i geografskog položaja, te guste željezničke mreže, Ljubljana se preporučuje kao odlična polazna tačka za alpinske izlete, a zimi za skijaške ture i sanjkanje.

Ljubljana se stalno modernizuje i razvija, te zauzima sve važnije mjesto kao raskrsnica između istoka i zapada.

Ljubljana se ističe dobro razvijenom industrijom, a naročito drvnom, hemijskom, strojevnom, papirnom, kožarskom, cipe-

larskom, pletarskom, kavenom, pivarskom. Tu su i znatne livnice, destilerije alkohola, državna tvornica duhana, ugljenokopna poduzeća i dr.

Ljeti je stjecište domaćega svijeta i stranaca moderno uređeno Gradsko Kupalište na Ljubljanici, gdje se gaji plivački i veslački sport.

Obavještenja: »Putnik«, Dunajska cesta (Palača Ljublj. Kredit. Banke.

Hoteli: Grand Hotel Union, Miklič, Slon, Štrukelj, Bellevue, Tivoli, Soča, Tratnik, Lloyd.

Restauracije: Kolodvor, Zvezda, Pri šestici.

Kavane: Nebotičnik, Emona, Evropa, Union, Slon, Zvezda, Prešeren itd.

Penzioni zavod za namještenike u Ljubljani investirao je izvjestan dio svoga kapitala u zgradama u Ljubljani, Mariboru i Splitu. Kulminaciju građevne politike zavoda pretstavlja blok stambenih zgrada s neboderom u Ljubljani. Sav je blok izgrađen na 5 spratova, a na uglu se diže do visine od 13 spratova. Uređaj svih stanova i ostalih prostorija sasvim je moderan i po načelima savremene arhitekture. U neboderu i ostalim zgradama su u prizemlju lokali za trgovine. U I i II spratu su prostorije za urede, te se izdaju u najam. U ostalim spratovima su stanovi, opremljeni svim modernim komforom. U X, XI, XII i XIII spratu je sasvim moderno opremljena kavana. Visina nebodera do najviše tačke je 70,80 m Tako je ovaj neboder jedna od najviših zgrada u Evropi, a kao stambena kuća najviša zgrada u Evropi.

U X, XI, XII i XIII spratu nebodera u Ljubljani smještena je kavana. U X spratu nalazi se dio zimske kavane, koja je unutarnjim uređajem zacijelo jedna od najljepših kavana u našoj državi. Svi su zidovi kavane obloženi žutim mramorom, a strop je izrađen u zlatu i u plavoj boji. Za glavnim vijencem stropa sakriveno je indirektno osvjetljenje, koje ovomu lokalu daje noću vanredan sjaj i ljepotu. Pod je izrađen u linoleju plave i sive boje. Sav je namještaj kavane izrađen od domaćega

Ljubljana Kavana u nebotičniku
Le café au 13 -me étage du Gratteciel
Kaffeehaus im 13. Stock

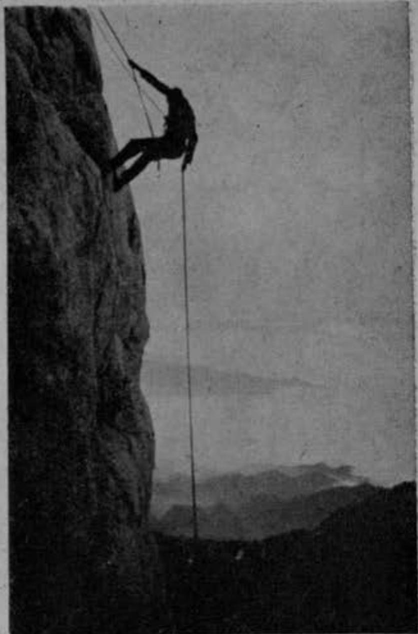
Foto L. Šmuc

Ljubljana
Prešernov spomenik
Monument au poète Prešeren
Denkmal d. Dichters Prešeren

Ljubljana
Franjevačka crkva
L'église franiscaine
Franziskaner Kirche

Foto »Putnik«

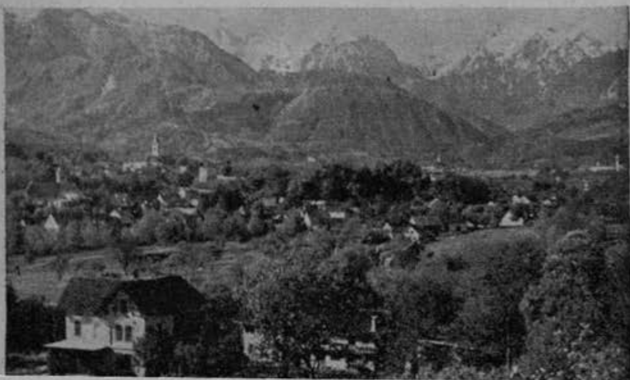

U Kamniškim Alpama

Dans les Alpes de Kamnik

Foto C. Švigelj

Kamnik

trešnjeva drva. Kavana ima specijalno najmodernije zračenje. Sav je kuhinjski namještaj sasvim moderan, te ima razne aparate, dizalice i hladnjake. Iz X sprata vode veoma zanimljive drvene stepenice u XI, XII i XIII sprat. Ljeti je na XI spratu otvorena bašta, a u XII i XIII spratu uređene su udobne sobe za igru. Visina najvišega kavanskoga sprata je 60 m nad pločnikom. U kavanu se dolazi pomoću tri dizalice, od kojih je jedna brzovozna i prevaljuje visinu od 50 m za 25 sekunda.

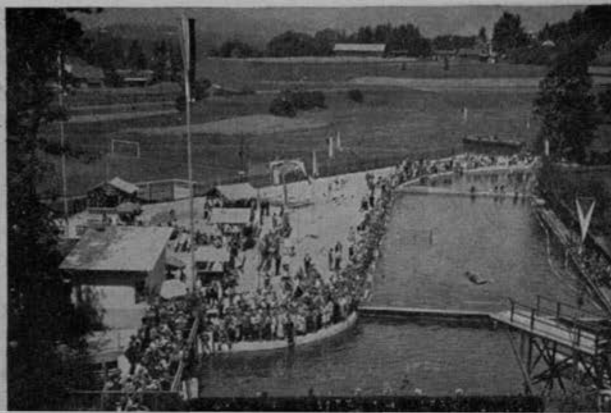
Iz kavane se pruža krasan vidik na cijelu Ljubljanu, a osobito je divan pogled na bijele slovenačke planine.

KAMNIK

Na južnom podnožju predgorja Savinjskih Alpa, uz romantičnu Kamničku Bistricu, leži, 24 km daleko željeznicom od Ljubljane, prijatna varošica Kamnik (381 m) s idiličnom okolicom i obiljem crnogoričnih šuma. Ima blago alpinsko podneblje, jer je sa sjevera zaštićen. Radi prijatna položaja i mnogih ljepota, te čista planinskog uzduha, Kamnik je već odavno poznat i priznat kao ljetovalište i planinsko lječilište. Ima PTT, četiri liječnika, zubara, apoteku, elektr. rasvjetu. Podružnica SPD.

Tu je i gradska glazba, kino, tenisko igralište, nogometno igralište i dr. Nanovo uređeno moderno gradsko kupalište uz rijeku Nevljicu, udaljeno 5' od mjesta, ima idealan sunčani prostor s krasnim vidikom na Stari Grad i na planine. Bazen je dug 100 m i širok 17 m. Na gornjem dijelu je dubok 90 cm, a na donjem 2 m; pod mostom za skakanje preko 3,30 m. Osim toga je u Kamniku još i privatno kupalište sa hladnim, toplim i sunčanim kupeljima i bazenom za plivanje.

Usred grada na strmom brijegu, tzv. Malom gradu, stoji historijska crkvica na tri sprata i slikovite razvaline negdašnjega grada. Odavle je krasan vidik na grad, na bližu i dalju okolicu i na Kamniške planine. Neposredno preko mosta, na drugoj obali Kamniške Bistrice, strmo se diže Stari Grad, odakle

Kamnik Mjesno kupalište
Bains de la Ville
Städt. Bad

puca divan vidik na široku ravnicu i na krasne Alpe. Veličanstvena je župna i franjevačka crkva s franjevačkim samostanom. Divno je groblje na Žaljama, koje u prolazniku izaziva divljenje svojom idiličnošću. U okolici Kamnika ima mnogo krasnih dvoraca. Znamenite su crkve: Mekine (uršulinski samostan, starinski reljefi), Podgorje, Nevlje, Sv. Primož (zanimljive freske), Groblje itd. Kamnik ima tri parka i pruža mogućnosti prijatnih šetnja u gradu i izvan njega. Ima mnogo prilika za izlete u lijepu okolicu i na planinske ture u Savinske Alpe.

Osobitost Kamnika je nova automobilska planinska cesta, koja vodi dolinom Bistrice sve do u srce Alpa, do planinarskog hotela na izvoru Bistrice. Planinarski vodiči, alpinska stanica za spasavanje, polazna tačka za zimske sportove. Veoma su omiljeli izleti u predgorje Savinskih Alpa: Sv. Primož (842 m), Sv. Ambrož (1086 m), Velika Planina (1660 m — planinarski dom), velika planinska ravnica, u zimsko doba veoma prikladna za zimski sport. Krvavec (1853 m) s velikim planinarskim domom.

Obavještenja: Tujsko-prometno društvo — Kamnik.

Hotel Kenda. Društveni Dom. Gostionice: Rode, Stara Pošta, Trpinc, Cerer, Krištof, Kumer.

STAHOVICA — STRANJE

Mala prijatna seoca (430 m) pred ulazom u gornju dolinu Bistrice. Polazna tačka za izlete u predgorje i prema domu u Kamnišku Bistricu. Divan posljednji pogled na Alpe. Automobilska veza s Kamnikom. Sastajalište turista. Ljeti je osobito živahan turistički promet. Prijatno ljetovališe s prirodnim kupalištem u Bistrici (hladna voda). Alpinski vodiči na raspolaganju.

Obavještenja: Općinsko načelstvo Stahovica. — Tujsko-prometno društvo, Kamnik.

Gostionice: Pri Korlnu, Bodlaj.

Kamnik
Zimski sport
Sport d'hiver
Wintersport

LUKOVICA

Malo, prijatno seoce (335 m), ljetovalište, na glavnom putu Domžale—Celje. Šetnje po šumama i izleti u okolicu (Limbarska Gora 768 m). Zgodne automobilske veze sa željezničkom stanicom Domžale.

Obavještenja: Općinsko načelstvo Št. Vid kod Lukovice i mjesni gostioničari.

Gostionice: Pri Slaparju, Šter Ivan, Smerkolj, Na Kanalu.

KRAŠNJA

Ovo prijatno seosko ljetovalište (375 m) leži na obronku Limbarske Gore (773 m). Lijepe šetnje po okolnim šumama, izlet na Trojane (Gostionica »pri Gregu«). Autobusna veza za Domžale.

Obavještenja. Općinsko načelstvo — Krašnja.

Gostionice: Klopčič, Udovč.

POLHOV GRADEC

Polhov Gradec leži na malom brdašcu (397 m) na podnožju Polhograjskih Dolomita. Malo, ugodno seosko ljetovalište s veoma lijepom šumovitom okolicom i mnogim historijskim znamenitostima. Zbog svoga zgodnog položaja ima u ljetnoj sezoni priličan promet stranaca. Polazna tačka za izlete u Polhograjske Dolomite, koji po njemu nose ime. PTT, dnevna poštanska veza s Ljubljanom. 16 km udaljeno od želj. stanice Drenov Grič na Ljubljanskoj pruzi.

Pet minuta nad selom diže se Polhograjska Graščina, stara gradina, a nad njom spomenik švedskoga kralja, koji bijaše došao da pohodi grofa Blagaya radi glasovitoga cvijeta »Blagajev volčin«, koji je on prvi opredijelio.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Polhov Gradec.

Gostionice:: Grašič i Pri Kroni.

VRHNIKA

19 km daleko od Ljubljane lokalnom željeznicom, na izvoru Ljubljanice, koja tu posljednji put napušta svoj podzemni tok, leži trgovište Vrhnika — negdašnji znameniti »Nauportus«. Ovo ime je u vezi s poznatom legendom o Argonautima, koji su se na povratku iz Kolhide po pričanju naroda vratili Dunavom, Savom i Ljubljanicom ovuda na Jadransko More. Vrhniku su osnovali Taurisci (Kelti) oko 388 g. pr. Hr. Ovdje su po Augustovoj smrti imale svoj tabor 3 rimske panonske legije. Mnoge iskopine iz toga vremena nalaze se danas u ljubljanskom muzeju.

Vrhnika je rodno mjesto književnika Ivana Cankara i tu mu je podignut spomenik. Stariji dio Vrhnike prostire se na južnom pobočju brda Sv. Trojice (354 m) sa istoimenom crkvicom, a noviji dio lijevo i desno uz državnu cestu. Vrhnika se u svakom pogledu može preporučiti kao ugodno ljetovalište. Ima PT, električnu rasvjetu, vodovod 2 apoteke, liječnika, banku, nekoliko važnih industrija i trgovina. Vanredno su lijepe šetnje u okolicu.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Vrhnika.

Gostionice: Dolenc, Seliger, Koprivnikar, Kunstelj.

BOROVNICA

U jugozapadnom lugu Ljubljanskih Bara leži veće selo Borovnica (305 m), željeznička stanica na pruzi Ljubljana—Trst. Poznata je po željezničkom viaduktu, koji je 470 m dug i 40 m visok. God. 1854, kada je građen taj viadukt, našli su se razni predmeti prvobitnih ljudskih naseobina. PT, elektr. rasvjeta, vodovod. Prijatno ljetovalište i polazna tačka za romantičan klanac Pekel sa 5 velikih, lijepih slapova jedan nad drugim.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Borovnica.

Gostionice: Drašler, Petrič, Fortuna, Mavec, Petrovčič.

LOGATEC

Nekadašnja važna rimska naseobina Longaticum, današnji Gornji Logatec (486 m) i Donji Logatec (481 m) leži na državnoj cesti i željezničkoj pruzi, u ravnici i već više na kraskom terenu. U bližoj se okolici prostiru glatka brda i crnogorične šume. Oba su mjestanca čista i uredna. PTT, elektr. rasvjeta, vodovod, apoteka, liječnik itd. Idealni šumoviti krajevi, lijepe položene šetnje. Vanredno lijep skijaški teren na Sekirici (545 m) između oba mjestanca, a tako isto i u okolici. Ovdje nam se pokazuju prvi karakteristični motivi kraske formacije: kraske okrugle doline košenice s kamenitim ogradama, a za njima tamne šume crnogorice. Veoma zgodno ljetovalište.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Logatec.

Hotel Kramar. Gostionice: Rihar, Kunc.

PLANINA

Lijepo mjestance (470 m) kod Rakeka, tik pred granicom na državnoj tršćanskoj cesti »Logatec—Postojna« na podnožju Grmade, a nad južnim lugom Planinske Doline. Pod trgom se prostire Planinski Log, iz koga strši slikoviti razvaljeni Stari (Mali) Grad, koji ovome kraju daje poseban romantični čar. Pod njime je Malograjska Jama iz koje izvire Unica, koja svake je-

seni i proljeća poplavi Planinsku Dolinu i pretvara je u jezero. PTT. Zgodno ljetovalište. Zanimljive šetnje i izleti.
Obavještenja: Općinsko načelstvo — Planina.
Gostionice: Kiauta, Grebenc.

CERKNICA

Na lijepu, uzvišenu položaju, na prostranu brežuljku kotline, koju periodično puni znamenito Cerkniško Jezero, leži prijatno ljetovalište Cerknica (575 m). Ima električnu rasvjetu, PT, vodovod, apoteku, liječnika. Prirodna kupatila u jezeru i u potoku Cerkniščici. Razvijen lov i ribarenje. Zimski sport: klizalište na jezeru, odličan skijaški teren u okolici. Pred župnom crkvom iz IX vijeka, koja ima lijep mrežasti gotski svod, prostire se trg Tabor, utvrda, koju su u drugoj polovini XV vijeka mještani ogradili za obranu od turskih najezda. Tu se čuva još i danas mali top od 100 kg, koji je bio otet Turcima. U Cerknici se danas vide nasipi prethistorijskih gradnja iz hallstattskog doba.
U cijeloj Evropi poznato je Cerkniško Jezero (548 m) kao prirodno čudo. Od vremena do vremena jezero se puni vođom, da opet prilično naglo presahne. Puno jezero zauzima površinu od 28 km², dugo je preko 10 km, a široko oko 5 km. Vodu gutaju brojni ponori (»požiralniki«) i podzemnim strugama otječe u Planinsku Dolinu. Zanimljiva je vožnja po jezeru, jer pruža krasne vidike na okolne gore.
Obavještenja: Tujsko-prometno društvo, Cerknica.
Gostionice: Žumer, Zabukovec, Zgonc, Mulec, Krajc.

ŠT. VID NAD CERKNICOM

Lijepo položeno selo (846 m) s krasnim vidikom na Blošku Ravnicu. Ljetovalište, skijaški teren.
Gostionice: Fran Povnikar, Terezija Ponikvar, Jože Zalar.

RAKITNA

Manja visoka ravnica, nad željezničkom stanicom Preserjem i Borovnicom, leži u nadmorskoj visini od 789 m. Na sjeveroistoku i na jugozapadu opkoljena je dugim gorskim hrptovima (Županov Vrh 1000 m i Novaška Gora 999 m), prema jugoistoku pada u nekoliko dubokih jaruga prema Zali. Rakitna (»9 sela« rasijanih po rubu visoke ravnice) je idealno ljetovalište i poznato skijaško taborište i stjecište ljubitelja zimskoga sporta. Osim toga, Rakitna je stara lovačka stanica. Iz Preserja vodi amo lijep kolski put. Divne šetnje u romantičnu okolicu. Idiličan mir.
Obavještenja: Mjesne gostionice.
Gostionice: »Pri Logarju«, »Pri Šmidu«.

NOVA VAS — VELIKE BLOKE

Nova Vas (Pri Fari) — 722 m — ima krasan položaj u širokoj, preglednoj visokoj ravnici, iz koje niču lijepi, položeni brežuljci i obla brdašca sa glatkim sjenokošama: Peškovec 800 m sa dvije glavice, Glinska Loza 875 m, zatim Lisec 872 m i Bloški Hrib 828 m, a među njima selo Velike Bloke (730 m) i druga brda. Cijeli ovaj terenski sklop sačinjava idealno skijaško zemljište. Zanimljiva je povjesna činjenica, koju spominje Iv. Vajkart Valvasor, da su Bločani jedini u cijeloj srednjoj Evropi već u srednjem vijeku upotrebljavali skije (smuče) kao prometno sredstvo. Domaći naziv iz onoga doba dokazuje da su Bločani sami došlo na zamisao da stvore skije, koje su im služile i za zabavu i veselje u vrijeme, kada u ovim stranama još nije bilo spomena riječi »sport«.

Nova Vas ima PT, vodovod. Izleti u lijepu okolicu. Hladovito ljetovalište. Brojna skijaška vježbališta.

Gostionice: »Pri Pošti« (Jos. Lavrič), Ivan Modic.

LOŽ

Lož (599 m) Znajstarija varoš bivše Kranjske u kraskoj kotlini, nalazi se na lijepome položaju na podnožju čunjasta brdašca sa starom ruševinom: Loški Grad. Nad njim se vidi u pozadini čitav Notranjski Snežnik (1796 m). U blizini je Križka jama (pećina) pod Križnom Gorom (857 m), duga nekoliko kilometara, poznata radi krasnih stalaktita i stalagmita. Ima PT, prirodno kupalište. Redovan automobilski saobraćaj s Rakekom i Ljubljanom.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Lož.

Gostionice: Žnidaršič, Bravec, Baraga.

ČABAR

Nalazi se u dubokoj kotlini (528 m). nalik na čabar, opkoljenoj strmim stranama i šumovitim visovima. Prijatno mirno ljetovalište. Ima vodovod i elektr. rasvjetu. Ribarenje.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Čabar.

Gostionice: Vrus, Klepac, Klepac-Repinc Milka.

GROSUPLJE

Grosuplje (354 m), veće selo na važnoj raskrsnici želj. pruge: za Novomesto i za Karlovac. Polazna tačka za izlete u brda i na brežuljke prema Savi i Krimu. Veoma slikovita okolica. Izleti: na Magdalensku Goru (501 m), znamenito prethistorijsko gradište; na Šentjurski Tabor, gdje su se bile bitke s Turcima. Još i danas se priča, kako su se na tom Taboru branili od

Turaka bacajući na njih i košnice s pčelama, koje su Turke izbole, te su kasnije začuđeno govorili: »Zle su kranjske muhe veoma zle!« — U Ledenici pod Taborom veoma zanimljiva velika »Županova jama« sa sigastim formacijama. Boštanjski Grad za Mlačevom. Grosuplje ima PTT.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Grosuplje.

RIBNICA

Ovo divno ljetovalište (491 m) leži u prostranoj, prilično gusto naseljenoj dolini usred samih šuma. Gospodarsko je središte Ribniške doline, veće mjesto s lijepim glavnim trgom i velikom župnom crkvom u romanskom slogu. Iza glavnog trga, na desnom brijegu potoka Ribnice stoji znameniti Rudežev Grad Izletne tačke: Mala Gora (964 m), Velika Gora (1253 m). Lijepa šetnja drvoredom »Pod kostanji«. Ribničani su nadaleko poznati sa svoga zdravog humora i kao odlični obrtnici, naročito u drvarskim izradama (»suhi robi« = suha roba). Ima elektr. rasvjetu, PTT, vodovod, apoteku, liječnika.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Ribnica.

Gostionice: Arko, Podboj, Kos. Anič.

KOČEVJE

Gospodarsko središte i glavni grad stare, među Slovencima pomiješane naseobine. Kočevje (460 m) leži na poluotoku. Mirna Rinža okružuje sa triju strana glavni stari dio grada. Ovaj starinski grad ima privlačnih zanimljivosti, a među ostalima župnu crkvu i Grad Turjačanov (ime potječe od Turjaških grofova, kasnijih vojvoda kočevskih). U okolici ima mnogo zanimljivih kraskih spilja: Željske Jame sa tri krasna prirodna mosta i podzemnim dvornicama; Jame u Fridrihštajnskom lesu (preporučuje se vodič); Eleonorina Jama (jezerce, lijepe kapničke i sigaste formacije dobro izgrađen put); Ledena Jama (dva lijepa sleđena slapa); Jama Treh Bratov.

Cijeli kraj je kraska zemlja dolina i brežuljaka, obraslih smrekovim grmljem i visokim neprodirnim jelicima. Tu žive vukovi, medvjedi, jeleni i divlje svinje. Odlične mogućnosti lova. Divan izgled na Gorski Kotar. Ovim krajem prolazi automobilski put iz Ljubljane na Sušak.

Grad Kočevje je središte sreza. Ima PTT, elektr. rasvjetu, vodovod, dvije apoteke i liječnika. Prilike za vožnju čamcem i sport na vodi.

Obavještenja: Gradsko načelstvo — Kočevje.

Hoteli: »Stadt Triest«, »Solnce«.

Gostionice: Schleimer, Verderber, Beljan i dr.

VIŠNJA GORA

U sredini između Grosupeljskog i Stiškog Polja leži mirna, slikovita i već 430 godina stara Višnja Gora (389 m). Blizu zanimljive grupacije stisnutih kuća stoji na jugoistoku stari Auerspergov Grad, a jugozapadno Codellijev grad nekadašnjih grofova Tauferera. Zanimljiv je gradski arhiv i vrijedno je pogledati u župnom dvoru slavni višnjegorski puž (»priklenjeni Višnjegorski polž«). To je starinska čaša u obliku školjke sa pozlaćenim otvorom, a iz nje su nekada u svečanim prilikama višnjegorski općinski oci pili rujno dolenjsko vino. Pod Starim Gradom izvire studenac »Kovšek« sa izvrsnom vodom. Ovo malo i ugodno ljetovalište ima PTT, elektr. rasvjetu i kupatilo u Temenici. Odličan skijaški teren (Gradišče), prekrasni vidici, šetnje i izleti.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Višnja Gora.

Gostionice: Pri Kamničanu, Pri Vavpotiču, Omahen.

KRKA

Mjesto velikoga poklonstva (hodočašća, hadžiluka), na koje se u svoje vrijeme sakupljao sav narod iz Dolenjske. Sada je omiljelo ljetovalište na rijeci Krki, u blizini njenih izvora (269 m). Idiličan i tih kraj sa brdovitom i šumovitom okolicom. Prijatno prirodno kupatilo u Krki. Automobilska veza na pruzi Stično—Žužemberk.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Krka.

Gostionice: Bebolj, Magovec, Šeme, Zajc, Markelj.

ŽUŽEMBERK

Leži u duboko kamenito korito rijeke Krke. Na brdašcu nad njim diže se veličanstveni grad Turjačana (Auersperga), sagrađen dijelom u romanskom, a dijelom u gotskom i renesanskom slogu. Znamenita je crkva Sv. Nikole iz ranoga gotskog doba sa starinskim slikama. Krka obiluje ovdje malim slapovima i podaje ovom romantičnom kraju poseban čar. Mir i ljupka intimnost vlada cijelim krajem. Vožnje čamcima, ribarenje, lov na plovke. U blizini je Dvor i malo dalje stari grad Soteska. Ovo je prikladno ljetovalište za srednji građanski red, koji voli mir i udobnost. Automobilska veza sa Stičnom i Novim Mestom.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Žužemberk.

Gostionice: Pehani, Smole, Mlakar, Jerše, Smoka, Vedrovč.

DOLENJSKE TOPLICE

U prijatnoj dolinici kraj potoka Kušice među šumovitim brežuljcima leži staro čudotvorno lječilište Dolenjske Toplice (179 m) u blizini Novog Mesta u selu Toplicama, 3 km daleko od

željezničke stanice Straža—Toplice. Svuda unaokolo rodna polja i vinogradi.

Jaka ugljikova kisela akratoterma s radio-emanacijom, 36—38° C.

Temelj kupališta postoji već 1000 godina, a vjerojatno je, da je izvor bio poznat već i u prastaro doba, s obzirom na grobne nalaze na dalekom Taboru iz prethistorijskog doba. Historijski je dokazano, da su onamošnji stanovnici upotrebljavali tu vodu za liječenje već u XIV vijeku. Prvi temelj položio je Toplicama knez Ivan Vajkard Auersperg u drugoj polovini XVI vijeka, a sadašnju kupališnu zgradu dao je sagraditi knez Auersperg 1767 godine.

Indikacije: reumatizam, živčane bolesti, ženske bolesti, smetnje u probavi, hronični eksudati tjelesnih duplja, rekonvalescencija, atrofija mišičja, tvrdi zglobovi, klimakterijum, hronični katari, hronične kožne bolesti, Basedov, zastarjelost, grčevi, besanica, kontrakture, otekline zbog slomljenih kostiju, residui ozljeda, slabokrvnost, bljedoća, hronične bubrežne bolesti.

Protuindikacije: grozničave bolesti, teške i komplikovane srčane mane, krvarenja, zarazne bolesti.

Bezbroj lijepih šetališta. Crnogorične šume. Polazna tačka za krasne turističke izlete na razne strane. Prirodna termalna ugljikova kisela kupatila, veliki bazeni, zaseban jamski bazen i više odijeljenih bazena, četiri ćelije za električna kupatila, faradizacije, liječnici, apoteka, PTT, električna rasvjeta. Sobe su snabdjevene svim savremenim komforom, tekućom vodom i centralnim grijanjem.

Obavještenja: Uprava Toplica.
Gostionice: Sitar, Pečjak, Gašper.

STIČNA

Prijatno seosko ljetovalište (357 m) s velikim drevnim samostanom cisterijanaca, koji je prvobitno bio sagrađen kao utvrda (utemeljen od akvilejskog patrijarha Peregrina 1136 g.). Uza nj je veličanstvena romanska bazilika, prerađena s lukovima u baroknom slogu. Stična obiluje historijskim zanimljivostima, koje će zacijelo svakoga ljetovaoca uvelike zanimati. Pred samom Stičnom, u obrađenoj poljani ima mnogo prethistorijskih mogila (gomila). Okolina je divna. U blizini je selo Muljava sa crkvicom, u kojoj je još živo sačuvana uspomena na veliki pokolj iz g. 1475, što ga Turci učiniše u ovom kraju.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Stična.
Gostionice: Gorišek, Poličanski.

TREBNJE

Prvo veće i znatnije mjesto nad Novim Mestom je Trebnje (278 m), lijepo položeno selo poviše doline potoka Temenice. Na sjeveru se prostiru široke poljske gorice s njivama i šumama, a na jugu preko Temenice stari Trebanjski Grad pod obraslim brijegom. Selo je veoma prijatno ljetovalište. U Trebnju je nekada stajala rimska utvrda (Praetorium Latobicorum) s vojničkom posadom, ali sudeći po iskopinama, tu je bila i građanska naseobina. U Trebnju je dobro razvijeno poljodjelstvo i trgovina svinjama. Selo ima PTT, apoteku i liječnika, vodovod i elektr. rasvjetu. Prir. kupatilo u Temenici.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Trebnje.

Hotel: Bukovec. Gostionice: Pavlin, Springer, Kužnik, Župančinć.

MIRNA

Ovaj je kraj (gradovi: Mirna, Škrlevo i Rakovnik) veoma romantičan, jer se nalazi u blizini mnogih slavnih zamaka. Nedaleko je Št. Rupert sa zanimljivom crkvom i okolicom. Ribarenje, lov. Prirodno kupatilo u Mirni. Elektr. rasvjeta i vodovod.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Mirna.

Gostionice: Smole, Kolenc. Koračin, Bulc.

MOKRONOG

U savršenom zatišju i potpunom miru, 3 km daleko od željezničke stanice, leži Mokronog (251 m), najveći kraj u dolini Mirne. Izletna mjesta: Žalosna Gora (418 m), krajnji sjeverozapadni izdanak Krimskoga Pogorja u Bare, te je radi toga vidik odatle veoma zanimljiv. Na vrhu gore je crkvica »Marija od sedam žalosti«, hodočašće. Vidik na Bare, Vrhničku i Ljubljansku okolicu, te na alpinsku pozadinu. Veoma dobro vino. Ribolov.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Mokronog.

Gostionice: Dev, Majcen, Bulc, Kos, Jerič, Kolenc.

ŠMAJERŠKE TOPLICE

Među šumovitim brežuljcima u maloj ugodnoj kotlini, među Novim Mestom i Kostanjevicom, leži lječilište Šmarješke Toplice (160 m). Radioaktivna terma sa 25—27° R, tri objekta sa 5 bazena odmah poviše samih izvora. Terma je zasićena ugljikovom kiselinom, radioemanacijama i drugim ljekovitim sastojinama.

Indikacije: Ženske bolesti, arterioskleroza, razdraženje živaca, reumatizam, proširenje žila dovodnica, slabost, rekonvalescencija.

Protuindikacije: Ne primaju se bolesnici, koji boluju od plućnih i krvnih bolesti.

Liječnik je stalno na raspoloženju. Lijepi voćarski nasadi, krasna šumovita šetališta. Elektr. centrala. Zanimljivi izleti u okolicu. Iz Novog Mesta i Krškoga dva puta dnevno automobilska veza Proljetna pretsezona od 1 maja do 30 juna.

Gostionica: »Pri Toplicah« s verandom i baštom pred kupaonicama.

Obavještenja: Uprava Toplica.

NOVO MESTO

Na poluotoku tamnozelene, mirne Krke leži dolenjska metropola Novo Mesto (202 m), okruženo zelenim šumama, brežuljcima i seocima čak od vinorodne Trške Gore (482 m). Novo Mesto je raskrsnica Krške Doline i željezničkih pruga Ljubljana—Črnomelj i Novo Mesto—Straža. Mjesto je svakako staro, iz ranijih vremena nema tačnih podataka, ali u srednjem vijeku stajaše tu jaka utvrda Grad. Na nekadašnjim starim gradskim kulama preostale su još samo 2 kuće. Novo Mesto je utemeljio 1356 godine austrijski vojvoda Rudolf IV Stifter (Osnivač), a 1493 g. osnovao je car Fridrik III Kaptol (Kapitelj), koji dominira nad stisnutom hrpom starijih i novijih zgrada.

Novo Mesto je veoma zgodan kraj odmora i razonode, naročito za proljetnog cvata i jesenje berbe, dakle od maja do septembra. Odlično prirodno kupatilo u Krki. Prilike za vožnju čamcem i ribarenje. Izleti i šetnje: na Goricu, odakle se pruža zanimljiv vidik na Novo Mesto i okolicu, na068Tršku Goru, Gorjance i Kočevske bregove. Na Lukenjski Grad, Grad Hmeljnik, Šmarješke Toplice, Dolenjske Toplice, Trdinov Vrh (1118 m). Trška Gora je poznata radi izvrsnih dolenjskih vina.

Arhitektonski veoma zanimljiva Kaptolska crkva, sagrađena u gotskom slogu s polomljenom osovinom — gotski prezbiterij sa kriptom i kasnije sagrađena lađa pod uglom od 70° — ima na oltaru krasnu sliku Sv. Nikole, djelo slavnoga R. Tintoretta. Franjevačka crkva, sa gotskim prezbiterijem, renesansnom lađom i djelima slikara Mensingera, čuva grobove više znamenitih Slovenaca, a među ostalima i Janeza Trdine, veoma zaslužnog radnika za Dolenjsko.

Općinska vijećnica sagrađena je 1720 godine, a obnovljena je 1905. Novo Mesto ima PTT, elektr. rasvjetu, vodovod, apoteke, dva liječnika.

Obavještenja: Gradsko načelstvo — Novo Mesto.
Hoteli: Koklič, Windischer, Polajnar.

ČRNOMELJ

Leži na dubokoj Vlahinji (156 m), ima zanimljivih rimskih ostataka. Izletna tačka za Gorjance (Mirna Gora s planinarskim domom). U crkvi je vrijedno pogledati Mensingerove slike. U blizini je ljetovalište zamak Krupa. Lov, ribolov, elektr. rasvjeta, vodovod.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Črnomelj.

Hoteli: Lakner, Jaklič. Gostionice: Mihelič, Klemenc, Sinkovič.

METLIKA

Malo ljetovalište (166 m), na željezničkoj pruzi Karlovac—Novo Mesto, nedaleko od rijeke Kupe, poznato kao stara rimska naseobina, negdašnje boravište vitezova templaraca. Bilo je više puta napadnuto od Turaka. Zanimljiva je veoma stara zavjetna crkva kod Tri Fare i stari grad.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Metlika.

Gostionice: Makar, Kambič, Weiss, Franc.

LITIJA

Na podnožju dugoljasta brijega Sitarjevca (450 m) na pruzi Ljubljana—Zidani Most, ima lijep položaj trgovište i prijatno ljetovalište Litija (233 m). Polazna tačka za mnoge šetnje i izlete po niskim brežuljcima, pa preko sela Šmartno kod Litije do znamenitoga zamka Vagenšperka, prirodno kupalište u Savi, koja je ovdje široka. Ima PTT, elektr. rasvjetu, vodovod, liječnika, apoteku itd. Mogućnosti za lov. Podružnica SPD.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Litija.

Gostionice: Šribar, Elsner, Plenićar, Gorenc, Koprivnikar, Borišek, Lajovic, Cerar.

ŠMARTNO PRI LITIJI

Pola sata od željezničke stanice Litije nalazi se veliko selo Šmartno pri Litiji (252 m) u prijatnoj maloj dolini na potoku Reka. Ovo je najvažniji kraj u litijskoj okolici. Lijep vidik na Kamniške Planine sa Sv. Gorom. Okolica je plodna i veoma prijatna, te ima mnogo lijepih šetališta i mogućnosti za izlete. Okolne, veoma lijepe doline obiluju smrekovim šumama. Usred sela je lijepa nova crkva u gotskom slogu. Šmartno je veoma ugodno ljetovalište. U okolici ima više starih gradova. Zanimljiv je izlet na Grad Vagenšperk, nekadašnje imanje znamenitoga zemljopis-

ca i povjesničara Ivana Vajkarda Valvasora (1641—1693), koji je tu imao i štampariju za bakroreze. Za štampu bakroreza morao je kasnije prodati grad Vagenšperk a i svoju bogatu knjižnicu, koju su jevtino kupili zagrebački Isusovci. Dalji izleti: na Slatinu, grad kneza Windischgrätza s lijepim parkom; na Grmače, Stari Grad, i u prijatno seoce Javorje (600 m).

Šmartno kod Litije ima PT, elektr. rasvjetu, prirodno kupalište u potoku Reka.

Obavještenja: Općinsko načelstvo Šmartno pri Litiji.

Gostionice: Črnigoj, Gradišek, Hostnik, Maček, Robavs, Vozel, Železnik.

MEDIJA — IZLAKE

Medijske Toplice (317 m) su manje, ali zgodno lječilište, koje je god. 1921 potpuno obnovljeno. U mirnu kraju s lijepom okolicom, ovo prijatno lječilište leži u zelenoj dolinici, među šumovitim brdima uz potok Orehovicu u osamljenoj tišini. Željeznička stanica (Zagorje) udaljena je samo 7 km.

Medijske Toplice spominje Valvasor u svojoj kronici »Čast Vojvodine Kranjske« i kaže da su Toplice već mnogo pomogle u raznim bolestima. U parku se nalazi Valvasorov spomenik.

Medijski vrelec (izvor) je indiferentna akroterma od 26 do 28^0 C. Voda je čista, bez okusa i mirisa, te je veoma lako pitka. Kraj ulaza u jamsku kupelj nalazi se studenac. Indikacije: slične kao kod obične indiferentne terme. Jamska kupelj nalazi se u maloj svođenoj izdubini ispunjenoj toplim uzduhom. U tu izdubinu vodi 30 m dug osvijetljen rov. Radi ove osobitosti često se Medijske Toplice uporeduju s talijanskim toplicama Monsumano blizu Firence. Bazen zaprema površinu od 150 m^2, osvijetljen električnim svijetlom u raznim bojama. Na ulazu su kabine. U posebnom objektu nalazi se porodični bazen, a isto tako zasebno bazen za djecu. Plivački bazen, nepokriven, sa 9 kabina za 40 osoba, nad kojim se nalazi pješčana terasa za sunčane i uzdušne kupelji.

Kraj kupališta ima jedan manji i jedan veći restaurant sa salonom, te s izgledom na park. S druge strane parka, na sunčanoj strani doline, pod smrekovom šumom stoje vile »Mignon« i »Valvasor«.

Obavještenja: Uprava kupališta.

Gostionica: Franc Bleiweis.

TROJANE

Selo leži povrh prijelaza (563 m) Posavja u Savinjsku Dolinu. Odavle se pruža lijep pogled na Zagorsku Dolinu. U vrijeme Rimljana bila je tu naseobina, te još danas ima na mnogim kućama sačuvanoga rimskog kamenja, a kod stare gotske crkvice »Pod Zidom« iz 1568 god. ima ostatak nekadašnjega rimskog zida. Malo niže je rudnik antimona. Lake šetnje. Gorski izleti. Šumovit kraj. Mjesto je pogodno za zimske sportove ima dobar skijaški teren i prikladno sanjkalište po klancima državne trojanske ceste. Mogućnosti za lov. PT. Automobilska veza s okolicom. Nedaleko odavle nalaze se Medijske Toplice. Trojane imaju svog liječnika.

Gostionica »Pri Gregu« Konšek.

ZIDANI MOST

Zidani Most (202 m) je poznata željeznička raskrsnica na ušću Savinje u Savu, sa znamenitom galerijom mostova. Ulaz u romantični savski klanac (Slovenačka željezna vrata). Uz Savu se nalaze tragovi Napoleonovoga kolskog puta. Izleti i šetnje: na Lišcu i Kum, na Stari Grad (ruševine Klausensteina), Vel. Kozje i t. d.

Obavještenja: Općinsko Načelstvo — Zidani Most.
Hotel Juvančić.

RIMSKE TOPLICE

Na uzvisini nad Savinjom, na sjevernom pobočju šumovitoga huma Stražnika (659 m) leže znamenite Rimske Toplice (260 m). Toplice su okružene velikim (300 jutara) prirodnim i umjetno dotjeranim parkom. Čist uzduh, bez prašine i dima. Subalpinsko podneblje s bujnom vegetacijom. Srednja mjesečna temperatura iznosi 18° C usred ljeta, a vrijeme je postojano, tako da se za 3—4 nedjeljnog boravka rijetko kada vidi naoblačeno nebo.

Rimske Toplice

Thermes Rimske Toplice

Heilbad Rimske Toplice

Kako su Toplice okružene šumama, to i u najvrućim danima vlada ovdje ugodna svježina.

Toplice su bile na glasu već u rimsko doba, a o tome svjedoče četiri zavjetna kamena uzidana u rotundi, kojima su se izliječeni bolesnici onoga doba odužili »dobrim vodenim vilama« Rimskih Toplica. Današnje mramorno tlo u rimskom bazenu i temelji kupališne zgrade također potječu iz rimskog vremena. Ovdje je nađen i lijep dio mozaičkoga poda i mnogo rimskoga novca iz raznih perioda rimskoga carstva.

Izvori Rimskih Toplica: Radioaktivne akroterme do 37,5° C, s velikom količinom nevezane ugljikove kiseline. Rimski 36,3° C i Amalijin izvor 38,4° C. 20.000 hl dnevno. Izvori izviru iz skoro okomitih naslaga ziljskoga škriljevca i trijasova dolomita; voda je čista, blaga, lako se pije, bez okusa i mirisa. Toplice djeluju slično kao Gastein, odatle im i naziv »Štajerski Gastein«.

Kupatilo: Rimski bazen izrađen u kararskom mramoru, lijepo prostrano plivalište. Bazen napajaju oba izvora. Voda je lijepe svjetlomodre boje. 12 posebnih kupatila u kararskom mramoru, s lijepim komforom. Sredinom kupališta visoka rotunda; lijepo uređena čekaonica. U rotundi je u zidu pitka termalna voda (termalni ugljično-kiseli izvor). Umjetno liječenje: elektroterapija, masaža, faradizacija itd.

Indikacije: reumatizam, išias, ženske bolesti kao dimenoreja, oforitis, perimetritis, fluor albus, smetnje u potenciji, arterioskleroza, zaduha (astma), besanica, pomanjkanje teka, oboljenja želuca i crijeva, rekonvalescencija, kataralne bolesti, malokrvnost, premorenost itd.

Protuindikacije: tuberkuloza i zarazne bolesti.

Glavna sezona od juna do svršetka augusta, početna sezona od 1 maja do 20 juna, završna sezona od 1 septembra do 15 oktobra.

Izleti u obližnje šume, mnogo sjenovitih šetališta, tenis, dnevna kupališna glazba. PTT. Elektr. rasvjeta. Liječnik. Apoteka.

Obavještenja: Uprava lječilišta Rimske Toplice.

Pension: Sofijski Dvor. Hoteli: Hrvatski Dom, Rimski Dvor, Stara Pošta, Nova Pošta.

TOPLICE LAŠKO

Na pruzi Zidani Most—Celje (isto kao i Rimske Toplice), dakle na glavnoj željezničkoj pruzi Beograd—Zagreb—München —Wien i Ljubljana—Maribor—Wien leži na krasnoj rijeci Savinji slikovita starinska varoš Laško, s interesantnom starom crkvom, s mnogim starim zgradama i romantičnim ruševinama Staroga Grada, okruženo lijepom okolicom. Tik do trgovišta Laško su i Laške Toplice (231), poznate već nekoliko stotina godina

Laško
Toplice
Thermes
Heilbad

kao odlično radiotermalno lječilište (30^0 C). U najnovije doba kupalište je obnovljeno i modernizirano, tako da gostima pruža sav potreban komfor.

Glavna sezona traje od maja do oktobra.

Izvor: radioaktivna indiferentna akratoterma.

Indikacije: reumatična oboljenja svih vrsta, bolesti organa za disanje i prsnih organa, živčane bolesti, ženske bolesti, rekonvalescencija, bolesti srca i žila.

Protuindikacije: tuberkuloza i zarazne bolesti.

Omiljelo klimatsko lječilište, s divnom okolicom i sa šetnjama uz Savinju, krasni izleti. Sunčana i uzdušna kupatila. Prirodno kupatilo u toploj rijeci Savinji. Velik sjenovit park. Koncerti u glavnoj sezoni. Klimatsko termalno i dietetično liječenje upotpunjuju elektroterapeutčke i hidroterapeutičke naprave i uređaji. Lječilište je pod stalnim nadzorom liječnika i radi kroz cijelu godinu. Veliki bazen za plivanje, maser itd.

Obavještenja: Uprava Toplica Laško. Olepšavalno Društvo Laško.

Lječilišni Dom.

Hoteli: Savinja, Henke. Gostionice: Gradt, Fretze, Puncer, Tadina, Lapornik.

CELJE

Historijski grad Celje (241 m), nekadašnji rimski grad Claudija Celeija, po veličini je treći grad Slovenije (12.000 stanovenika), a između manjih gradova Slovenije svakako najprijatniji i najčišći. Leži na ušću Voglaje u Savinju. Na jugu ga okružuju Miklavžev Hrib (400 m) i Stari Grad (411 m), znamenite ruševine nekadašnjeg sjedišta celjskih grofova, te gorica Sv

Celje

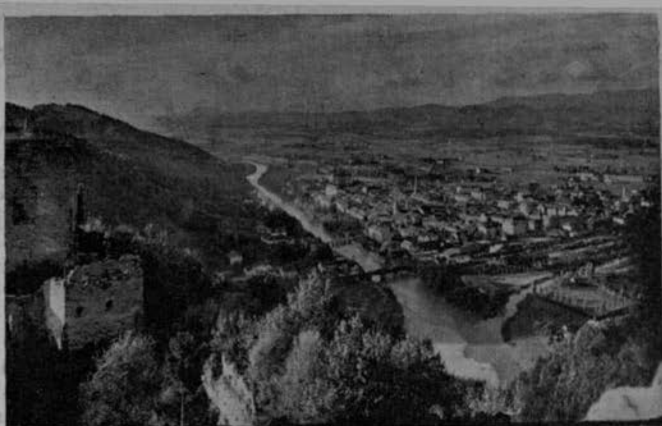

Foto Pelikan

Jožefa sa lijepom crkvicom na istoku. Pred gradom se na sjeveru prostire gusto naseljena ravnica s pozadinom pohorskoga predgorja, a na zapadu bogata, široka Donja Savinjska Dolina prema Savinjskim Alpama. Grad Celje ima slavnu prošlost, a o tome nam pričaju mnogi kulturni spomenici. U Celjskom Muzeju u lapidariju ima mnoštvo rimskih nalaza iz Claudiae Celeiae (Mjesto je bilo već prije Rimljana važno keltsko središte, a novija istraživanja dokazuju da je tu bilo čak i ilirsko naselje). Veoma je zanimljiv kip noričkoga ratnika, zatim ljudska glava s bivolskim rogovima, koja po svoj prilici pretstavlja božanstvo rijeke Savinje. U historijskom odjeljenju: Bahova maska, prekrasan reljef u bronci; zatim prethistorijske kamenite sjekire, grčke posude i zbirka predmeta u majolici.

Uz Savinju su divna šetališta i krasne bašte. Izleti: na Miklavžev Hrib, na Stari Grad, Anski Vrh, Reiterjev Hrib, Teharje itd. Ima nekoliko privatnih i novo gradsko kupalište u bistroj i prijatnoj Savinji (25° C). Grad je sjedište građanskih i vojnih vlasti, ima PTT, nekoliko liječnika, apoteka, javne bolnice. Brojne mogućnosti vožnje automobilima i autobusima. Gradsko pozorište, kina, restauracije i kavane. Električna rasvjeta.

Zbog blaga i prijatna podneblja Celje je ugodno ljetovalište. Odlična je turistička partija omiljelo planinarsko sletište Celjski Planinarski Dom (Celjska koča 700 m), dobro snabdjeven svima potrebama. Odavle je krasan vidik po okolici.

Planinarstvo: »Celjski odsek Savinjske podružnice SPD«. Obavještenja: Tujsko-prometno društvo — Celje.

Hoteli: Skoberne, Union, Europa, Pošta, Beli vol, Balkan, Zvezda, Pri Zamorcu.

Restauracije: Narodni Dom, Kolodvorska r., Josip Žumer, Branibor, Pri Angelju.

Celje, Krekov trg

DOBRNA

U maloj veoma prijatnoj pobočnoj dolini rječice Dobrne, među niskim brežuljcima između prostrane Donje Savinjske Doline i Pohorja, leži slavno lječilište (specijalno žensko) i toplice Dobrna (358 m), udaljeno od Celja 18 km.

Topli izvori Dobrne spominju se već god. 1428. Cijela je dolina pretvorena u lijep, umjetno uređen lječilišni park, a po okolnim bregovima prostiru se liepe smrekove šume, zeleni sjesjenokoši i vinogradi. Uzduh je čist, bez prašine i dima. U Dobrni vlada blago podneblje (srednja godišnja toplina je 9^0 C, a srednja ljetna toplina 16.5^0 C), nema jakih vjetrova, a magle skoro nikako.

Izvori: Jaka ugljičnokisela indiferentna aktratoterma sa 36,5^0 C, te se može uvrstiti u isti red kao Gastein, Ragaz i Teplice u Češkoj. Ugljične kiseline ima u velikoj količini, dijelom vezane. Ima dva veća i tri manja izvora, koji vode u duboki termalni rezervoar pod staklenim krovom. Ljekovita je voda bez okusa, ali veoma pitka. Kraj kupališta se nalazi i željezoviti izvor, čija voda krijepi srce, čisti krv i liječi bljedoću i slabokrvnost.

Indikacije: ženske bolesti (upala materice i jajnika), eksudati, neredovite menstruacije, kataralični procesi, bijeli cvijet (fluor albus), neplodnost i slabokrvnost. Bolesti srca i bubrega (prirodne ugljičnokisele kupke) naročito ako su bolesti poprimile hronični karakter; kostobolja i reumatične bolesti i živčane bolesti (neurastenija, neuralgija, histerija, hipohondrija, besanica, grčevi, hromost, tabes, Basedov itd.). Rekonvalescencija.

Terme su se pokazale kao veoma dobre u liječenju skleroze, zlatne žile, bolesti mjehura.

Mramorno plivalište (50 m^2) 36^0 C s posebnim muškim i ženskim odjeljenjem. Voda je lijepe svjetlomodre boje. 12 zasebnih mramornih kupelji i hladna kupelj (26^0 C) — cementno plivalište. Sve kupke odlikuju se čistoćom i elegantnim namještajem.

Dobrna
Pension
Novigrad

Sunčane i uzdušne kupke, električne kupke, dijetno liječenje, masaža itd.

U Dobrni je specijalno liječenje mlijekom (kozje mlijeko, joghurt, kefir).

Svi uređaji kupališta i lječilišta imaju električnu rasvjetu.

200 soba, prvoklasna kuhinja. Lov, ribarenje. Glavna sezona od 15 juna do 31 augusta. Automobilska veza sa Celjem četiri puta na dan.

Brojne šetnje i izleti u krasnu okolicu.

Obavještenja: Uprava Toplica.

Hoteli: Union. Dobrna. Gostionice: Pri Korenu, Justin.

VRANSKO

Prijatno, udobno ljetovalište na putu za Trojane (338 m visoko). Dnevno dva puta automobilska veza sa Celjem. Ima PTT, električnu rasvjetu, liječnika, apoteku.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Vransko.

Hotel Slovan. Gostionice: Košenina, Košenina Marija, Stancer, Križnik, Franda.

BRASLOVČE

Privlačno trgovište i udobno ljetovalište Braslovče (309 m) leži u gornjem kraju Donje Savinjske Doline pod Dobroveljskim planinama, okruženo na zapadu smrekovim i borovim šumama, nad kojima se diže Grmada (897 m) i Čreta (996 m). Prije rata, a i danas rado pohođeno ljetovalište s mnogim lijepim šetnjama i zanimljivim historijskim znamenitostima (Grad Žovnek, Stari Grad Žovnek, šetnja na Goru Oljku itd.). Ime mjesta vodi podrijetlo od plemića Bratislava, koji je u IX vijeku tu imao svoj zamak kod Letuša. Braslovče ima PTT, elek-

tričnu rasvjetu, dobru pitku vodu, liječnika. Prirodno kupalište u toploj Savinji. Zimi klizalište. Lov.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Braslovče.

Gostionice: Stancer, Ploskan, Rössner, Brišnik Ter., Grad Marija.

ŠMARTNO NA PAKI

Lijepo malo selo Šmartno (313 m) leži pod Malim Vrhom u krugu smrekovih malih šuma i vinorodnih gorica, pod kojima se diže mala gradina Packenstein. Polazna tačka za šetnje i izlete u Savinjsku Dolinu, Logarsku Dolinu i Savinjske Alpe. Okolica obiluje voćem, naročito kajsijama i grožđem. Ima PTT. Zgodno ljetovalište.

Gostionice: Pri pošti, Miklivec i dr

MOZIRJE

Na sjeverozapadnom rubu mozirske ravnice, pred goricom Sv. Rok (430 m) i brdima među Mozirskom i Dobroveljskom planinom leži lijepo malo trgovište i prijatno ljetovalište Mozirje (347 m) s lijepom okolicom. Mozirje je već veoma lijepo uređeno ljetovalište. Mnoge lijepe šetnje i izleti. U blizini su crnogorične šume. Izleti i planin. ture: K Sv. Roku (430 m), u Nazarje (veoma zanimljiv franjevački manastir na brdašcu, a pod njim lijepi stari gradić Vrbovec); u Mozirsku Koču (plan. dom) 1344 m; na Boskovec 1591 m; na Ojstri Vrh 1579 m. Mozirje ima PTT, liječnika, apoteku, prirodno kupalište s malim ugodnim parkom. Lov. Ribolov. Sa željezničke stanice redovne poštansko-automobilske veze.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Mozirje.
Gostionice: Majerhold, Strmšek, Debelšek, Stremčan

Mozirje

LJUBNO

Prijatno planinsko seoce na Savinji (422 m), malo lijepo ljetovalište. Ima prirodno, veoma ugodno kupalište u Savinji pod crkvicom. Razvijen alpinizam, lov i ribolov. Polazna tačka za turističke izlete u Raduhu (2062 m) i na Sv. Primož (882 m). Dobre automobilske veze sa želj. stanicom, PT, elektr. rasvjeta, vodovod.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Ljubno.

Gostionice: Petek, Juvan, Sem, Fludernik.

GORNJI GRAD

U maloj, dobro obrađenoj ravnici na podnožju planine Menine (1557 m) leži lijepo ljetovalište Gornji Grad (434 m). Zanimljivost: nekadašnji benediktinski samostan (1140—1473 g.), sada Grad ljubljanskih biskupa. Vrijedno je pohoditi veliku crkvu u renesansnom slogu s lijepim orginalnim oltarskim slikama (Kremser Schmidt). Također su zanimljivi basreljefi i grbovi opata i nekadašnjih plemića.

Krasne šetnje po okolici. Duže ture na Meninu i u Kamnik. PTT, vodovod, elektr. rasvjeta, liječnik, apoteka. Prirodno kupalište u Dreti.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Gornji Grad.

Gostionice: Šarb Marija, Zmavc, Trobej, Veršnik, Medved.

LUČE

Privlačna turistička stanica i prijatno planinsko seoce na Savinji (520 m). Ugodno ljetovalište među visokim gorama. Veoma povoljna polazna tačka za turističke izlete u Raduhu (2062 m), Ojstricu (2350 m), Koču na Korošici (1808 m) pod Ojstricom, na Planinšek (1082 m).

Logarska dolina

Foto Vl. Cizil

Ima PTT, elektr. rasvjetu, vodovod; ugodno prirodno kupalište pod ušćem Lučnice u Savinju. Dnevna poštansko-automobilska veza sa željezničkom stanicom. Izlet u veoma zanimljivu Logarsku Dolinu.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Luče.
Gostionice: Ojstrica, Raduha, Pri Slovencu.

SOLČAVA

Malo planinsko seoce (660 m) u uzanoj dolini Savinje, smješteno oko brdašca sa slikovitom crkvicom, do koje vodi strmo visoko stubište. Prijatno ljetovalište i polazna tačka za izlete u Logarsku Dolinu i na Okrešelj. Izleti i ture: K crkvici — zanimljiva stara crkvica. Glavna vrata s kružnim lukom u romanskom slogu (1000—1225 g.), a ostala zgrada u kasnijem gotskom slogu (oko 1375—1520 g.). Odavle krasan pogled na selo, na Olševu i na strmu stijenu Raduhu. Na Olševo (1929 m) sa prethistorijskim iskopinama u pećini Zijalki. Solčava je omiljelo turističko sletište i krajnja stanica automobilske pošte iz želj. stanice Šmartno na Paki. Alpski lov. Prirodno kupalište.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Solčava.
Gostionice: Herle, Sturm.

LOGARSKA DOLINA

Za jedan sat hoda lijepom cestom i romantičnim klancem stiže se do veoma idilične planinske doline — Logarske Doline (760 m). Impozantna panorama Savinjskih Alpa. Krasne šetnje. Ovo je jedna od naših najljepših alpskih dolina, a po mnijenju čuvenoga francuskog geologa Ami Bouéa, koji je Logarsku Dolinu pohodio 1833 g., nema joj premca u Evropi do skalovite Gavarnije u Pirenejima. Logarska Dolina je polazna tačka za izlete i ture na Okrešelj (1378 m) sa Frišaufovom kočom, Ojstricu (2350 m), Planjavu (2400 m), u Palenk, prirodno planinsko ku-

Logarska dolina

Foto Kunaver Jože·

Ojstrica s Planjave
Ojstrica vue de Planjava
Ojstrica von Planjava gesehen

Foto dr. St. Tominšek

palište u bazenu među ispranim stijenama nad strmim pragom s malim slapovima, te na druga brojna izletišta.

Prilaz u Logarsku dolinu novim automobilskim putem iz Solčave. Na kraju doline je 120 m visoki slap Savinje, nad kojim se uzdiže krasna planina Okrešelj. Dobra automobilska veza sa Celjem.

U najljepšem dijelu doline leži Piskernikovo zavjetište (757 m), na kraju šume pred velikom krasnom livadom. Odavle je veličanstven pogled na Ojstricu.

Hotel Plesnik (na istoimenom lijepom seljačkom imanju) i

Gostionica Logar.

ŠOŠTANJ

Šoštanj (363 m) je malo, ali divno ljetovalište između Pohorja, Savinjskih Alpa i Plešivca, u sjeverozapadnom dijelu Saleške Doline na Paki. U mjestu je dobro razvijena trgovina i industrija. Nad trgom se diže čunjast hum, obrastao jelovom šumom, a na njemu poput siva stupa strši romantični Pusti Grad (480 m). Slikovita, prijatna okolica, s mnogim lijepim šetalištima kroz šume. Zdravo podneblje. U mjestu je Šaleška podružnica SPD. Izleti na Oljku Goru (734 m) i Mozirski planinarski dom (1566 m), te na Savinjske Alpe i na Pohorje. Istočno nad gradom prirodno kupalište u Kurjim Lokama. Lov. Ribolov. Zimski sport. Grad ima PT, elektr. rasvjetu, vodovod, liječnika, apoteku.

Polazna tačka za lječilište Topolščicu.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Šoštanj.

Hoteli: Kunst, Union, Cervšek, Jugoslavija.

TOPOLŠČICA

Blizu grada Šoštanja, u prijatnoj i prema suncu otvorenoj dolinici, usred sjenovitih crnogoričnih šuma leži Topolščica (400 m), državno lječilište za plućne bolesti. Sa sjevera štiti Topolščicu strma, visoka gora Lom (800 m), a s lijeva i s desna niz manjih brda, obraslih gustim smrekovim šumama. U lječilištu nema vjetrova, magle, prašine ni dima.

Indikacije: početna tuberkuloza bez visoke temperature, hronična grozničava tuberkuloza bez temperature, lymphadenitis tuberculosa non suppurativa, pleuritis exsudativa, peritonitis chronica, pneumothorax umjetni, ako je druga strana pluća još zdrava. Medikamentarna, specifična i hirurška terapija.

Protuindikacije: Ne pripuštaju se pacijenti, koji se ne mogu micati sami bez tuđe pomoći, pacijenti s otvorenom tuberkulozom mozgovnih žlijezda, kostiju, jabuka i sa fistulama koje god vrste, onda teški slučajevi poremećene probave, phthisis caseosa, cavernosa, bronchiectatica, menengitis spec., tbc. miliaria.

Sezona je cijele godine, a ljetna od maja do svršetka augusta (120 mjesta za pacijente. Zimska sezona: od septembra do maja (50 mjesta).

Sanatorij, tri vile. Ishrana u vlastitoj lječilišnoj upravi. Ljetni i zimski stanovi. Elegantna trpezarija, salon, damska soba, biljarska soba, veranda, bašta. Prehranu i sobu određuje liječnik specijalist. Preventorijum za djecu. Velik, lijep park među pojedinim zgradama. Krasna šetališta po smrekovim šumama i livadama.

Prirodne ugljičnokisele terme 31° C (muški i ženksi bazen po 15 osoba). Apoteka, laboratorij, Röntgen itd.

Preporučuje se pacijentima, da unaprijed jave upravi lječilišta vrijeme dolaska i da dođu tačno u određeno vrijeme, kako bi im se mogla poslati pravovremeno kola na željezničku stanicu.

Pohorje

Senjorjev dom kod Ribniških Jezera

Chalet Alpin au Ribniška Jezera

Schutzhaus bei Ribniška Jezera

Pacijenti se primaju uz prethodnu pismenu molbu, kojoj se mora priložiti liječnička svjedodžba. Uprava onda obavijesti pacijenta, da li je primljen ili ne.

Obavještenja: Uprava državnog lječilišta za plućne bolesti, Topolščica.

VITANJE

Prijatno malo ljetovalište (478 m), leži među visokim planinama, na južnom podnožju Pohorja. Lijepe šetnje po šumovitim krajevima. Historijske su zanimljivosti: stara župna crkva (tu je nekoliko godina bio kapelanom slov. pjesnik Anton Aškerc) te ruševine staroga grada. Izleti u Konjiške Gore (1114 m) i u lijepe Vinske Gorice. Kupanje u Dravinji. PTT, elektr. rasvjeta, vodovod, liječnik, apoteka. Ljetovalište se može najtoplije preporučiti.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Vitanje.

Hotel Teppey. Gostionice: Rupnik, Pirh, Petelinšek, Koren.

MISLINJE

Lijepo planinsko seoce (607 m) na željezničkoj stanici. Lijep položaj na južnim padinama Pohorja sa krasnim vidicima na Pecu, Göru, Uršku Goru, Št. Ilj, Črni Vrh, Turjak i Stražu. Prijatno malo ljetovalište i polazna tačka za izlete na Pohorje, a zimi za skijaške ture. U blizini je znamenita pećina Huda Luknja sa istoimenim veoma romantičnim klancem.

Gostionice: Iršič, Planinski Dom.

SLOVENJGRADEC

Leži (409 m) u divnu položaju na Mislinji, na sjeverozapadnom rubu Mislinjske Doline, koja je veoma krasna, ali nažalost do sada turistima veoma malo poznata. Okružen je Urškom Gorom, prostranom ravnicom na jugoistoku i mnogim crnogo-

Vitanje

Zimi
En hiver
Im Winter

Foto J. Kovačić

ričnim šumama, goricama i Pohorskim Planinama (Mala Kopa 1526 m). God. 1903 pretrpio je Slovenjgradec velik požar, ali su poslije toga podignute mnoge moderne zgrade. Ovo ugodno ljetovalište ima PTT, elektr. rasvjetu, ugodno prirodno kupalište, tri liječnika, apoteku, Krasan park i lijep drvored. Lov, ribolov, alpinski sport. Znamenita je župna crkva (Grad). Grad i Stari Trg bili su nekada rimska naseobina »Collatium« na putu, koji je vodio od Virunuma (Gosposvetsko Polje) u Celeiu (Celje). Polazna tačka za mnoge lijepe šetnje i planinske ture (Na Borovnik, Gradišče, u Rimski Vrelec, na Uršku Goru, Veliku Kopu i t. d.).

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Slovenjgradec.

Gostionice: Narodni Dom, Gajšek, Cajnko. Hoteli: Goll, Beograd.

RIMSKI VRELEC

5 km daleko od želj. stanice Guštanj (kolima 30'), na podnožju romantične planine Urške (1696 m), usred krasnoga parka leži idilično lječilište Rimski Vrelec (510 m). Veoma prijatno boravište u mirnoj podgorskoj prirodi sa čistim planinskim uzduhom, bez prašine, dima i magle. Jednom riječju: potpuno planinsko ljetovalište. Dobar automobilski put vodi od slatine (kiseljaka) do Guštanja.

Indikacije: Rimski vrelec bio je poznat već i starim Rimljanima. Ovo je jedina zemljana slatina u Sloveniji. Čist, jak alkalični kiseljak, veoma bogat ugljičnom kiselinom i drugim kovinastim spojevima, a bez organičnih supstancija. Voda se lijepo pjeni u čaši, krijepi i pitka je. Nadaleko je poznata kao ljekovita stolna voda. Upotrebljava se kao ljekovito sredstvo protiv lakih katara sluznice, slabe probave, katara u želucu i crijevima, bolesti bubrega i mjehura, protiv malokrvnosti, dječjih bolesti i u rekonvalescenciji.

Lječilište se sastoji od »Lječilišnog doma« i depandansa. Ima 30 soba, 60 kreveta. Ima i čistu vodovodnu vodu. Električna rasvjeta. Umjetno uređen krasan park s verandama i klupama,

Rimski vrelec
Thermes Rimski Vrelec
Heilbad Rimski Vrelec

brojna šetališta u crnogoričnim gajevima. U blizini su svuda naokolo smrekove šume i lijepi valoviti brežuljci sa sjenokošama. Lijepe šetnje i izleti u okolicu.

Glavna je sezona maj—oktobar.

Obavještenja: Uprava lječilišta »Rimski Vrelec« kod Guštanja (Koruška).

DRAVOGRAD — MEŽA

Važna željeznička raskrsnica (364 m) na prugama Maribor—Celovec i Celje—Zeltweg. Leži na obim obalama Drave. Romantičan i slikovit kraj sa ruševinama mnogih starih gradova (Stari Grad 485 m, Buchstein nad Dravom — 400 m —, u Rimski Vrelec itd.). PTT, električna rasvjeta, vodovod. Ugodno manje ljetovalište.

Rimski Vrelec
Zimi — En hiver — Im Winter

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Dravograd.

Hoteli: Kolodvor, Korotan, Pošta. Gostionice: Narodni Dom, Pušnik, Domanjko, Novak, Pšeničnik.

GUŠTANJ

U uskoj dolini kraj rječice Meže, u slikovitu položaju među brdašcima leži trgovište i ljetovalište Guštanj (398 m). Polazna tačka za ljetovalište i lječilište Rimski Vrelec i za ture po Karavankama (Plešivec—Urška Gora 1696 m). PTT, električna rasvjeta, liječnik i apoteka. U blizini je najveća naša tvornica čelika u Ravnama.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Guštanj.

Gostionice: Pri Pošti, Cvitanič, Štrudl.

PREVALJE

Pogranična želj. stanica i carinarnica (425 m). Tu se vide tragovi nekadašnje cvatuće željezne industrije. Polazna tačka za Pecu i Plešivec. PTT, električna rasvjeta, vodovod, liječnik.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Prevalje.
Gostionice: Ahac, Roman, Lahovnik, Kramžar, Vavkan.

MEŽICA

Poznato manje ljetovalište (491 m), u kojem se nalazi rudnik olova, koji je uskotračnom željeznicom vezan sa želj. stanicom Prevalje. Lijepi izleti, naročito u Pecu, mimo planinarskoga doma (1654 m) na vrh (2114 m). PTT, elektr. rasvjeta, vodovod.

Gostionice: Stopar, Toff.

ČRNA

Malo omiljelo planinsko ljetovalište (575 m) u romantičnoj dolini Meže. Odavle vode krasni izleti u planine i lijepe šetnje po okolici. Redovita automobilska veza sa željezničkom stanicom Prevalje. Črna ima PTT, električnu rasvjetu i vodovod.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Črna.
Gostionice: Črešnik, Krautberger, Prah.

VUHRED

Prijatno oveće seosko ljetovalište (331 m), preko kojega vodi romantičan put prema Ribnici na Pohorju. Željeznička stanica, PTT, elektr. rasvjeta. Izleti na Pohorje i na Veliku Kopu (1526.).

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Vuhred.
Gostionice: Pri Kolodvoru, Kovač, Vidmoser.

RIBNICA NA POHORJU

Najljepše trgovište za ljetovanje s ugodnim visinskim položajem (715 m). Odavle vode putovi na visoke vrhove Pohorja.

Pogled s Črnega Vrha na Uršku goru i Pecu

Vue de Črni Vrh sur Urška Gora et Peca

Blick v. Črni Vrh auf Urška Gora und Peca

Foto St. Predalić

Prijatna okolica sa krasnim vidicima. U blizini su znameniti pohorski granitni rudnici. Svjež i čist planinski uzduh. Naročito treba istaći divan skijaški teren. PTT, liječnik. Redovita poštanska veza sa željezn. stanicom Brezno.

Obavještenja: Tujskoprometno društvo, Ribnica na Pohorju.

Pension Tomasi. Gostionice: Ptačnik, Phur, Petrun Osrajnik.

Foto V. Cizelj

Pohorje - Veliki šumik

MARENBERG

Na južnom podnožju Kozjaka, na lijevoj obali Drave, leži zanimljivo ljetovalište Marenberg (371 m), za mostom, koji ga spaja s Vuhredom. Lijepe šetnje po šumama i izleti na Kozjak. PTT, električna rasvjeta, vodovod, apoteka, liječnik.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Marenberg.

Hotel Lukas. Gostionice: Cizelj, Drofenik, Deutschmann. Preglav.

BREZNO

Malo i veoma lijepo planinsko seoce na Dravi (306 m). Želj. stanica. Ugodno ljetovalište i polazna tačka za Ribnicu na Pohorju, na Pohorje i na Kozjak.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Brezno.
Gostionice: Germut, Grögl. Jenčič.

SV. LOVRENC POHORSKI

Prijatno planinsko ljetovalište (483 m) leži u prostranom Sv. Lovrenškom Polju na rječici Radolni. Šumovita okolica, lijepe šetnje. Izleti na Pohorje, Klopni Vrh i na Pesek. Veoma

Pohorski dom

razvijena drvna industrija. Prirodno kupalište. PT, električna rasvjeta, apoteka, liječnik. Lov. Skijanje.

Obavještenja: Tujsko-prometno društvo — Maribor.

Pension Büttner. Gostionica: Novak, Koder. Baumgartner.

FALA

Željeznička stanica (295 m) nad znamenitom i veoma zanimljivom Falskom Električnom Centralom (40.000 k. s.) kraj goleme umjetno zadržane dravske vodene mase. Lijepa okolina. Izleti u Puščavu. Sv. Lovrenc, Klopni Vrh (1335 m). Znameniti zamak. PT, elektr. rasvjeta.

Gostionice: Ditinger, Friedrich.

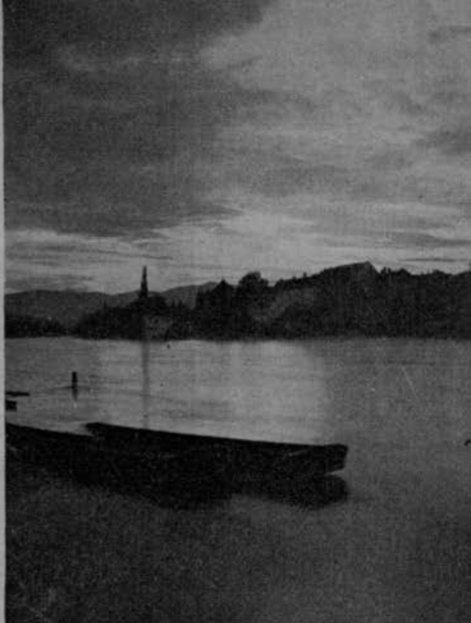
RUŠE

U Dravskoj Dolini na sjevernom podnožju Pohorja leži veće seosko ljetovalište Ruše (309 m) usred krasne okolice sa lijepim vidicima na Pohorje i na Kozjak. U staroj crkvi iz XI vijeka čuvaju se zanimljive historijske znamenitosti. Tu je 1840 g. otkriveno Mitrasovo svetište rimske vojske, a nekoliko decenija kasnije mnoge veoma zanimljive i dragocjene iskopine iz keltskoga i rimskoga doba (oružje, posuđe, novac, brončani nakit itd.). Prijatno ljetovalište, PTT, elektr. rasvjeta, liječnik, apoteka, dobra pitka voda. Podružnica SPD. Prijatne šetnje po šumovitoj okolici. Izleti: u Rušku koču i Planinku (1249 m) na Pohorju, na slap Šumik preko doline Lobnice.

Obavještenja: Tujsko-prometno društvo — Maribor.

Gostionice: Novak, Mulej, Ozvald, Črnko, Glaser.

MARIBOR

Maribor

Maribor (274 m), važna stanica na austrijskoj granici, leži u plodnoj mariborskoj kotlini na objema obalama Drave. Maribor je po redu drugi grad u Sloveniji i kulturno, privredno i političko središte Podravine. Zbog svoga položaja, podneblja i lijepe okolice nazvan je »jugoslovenskim Meranom«. Zbog odličnih prometnih veza, te kao polazna tačka za mnoge izlete, Maribor zauzima dostojno mjesto u međunarodnom turističkom saobraćaju.

Na mjestu današnjega Maribora nije bilo većih rimskih naseobina, ali su bila još prije Rimljana važna naselja na istočnim padinama Pohorja. O postanku samoga grada nema tačnih podataka. Zna se samo, da je najprije bio postavljen Gornji Maribor (383 m) kao utvrđena straža protiv mađarskih provala (u X vijeku).

Znamenitosti: Stolna crkva Sv. Ivana Krstitelja s mnogim arhitektonskim znamenitostima, umjetničkim djelima; Frančiškanska crkva s manastirom u romanskom slogu; Magdalenska crkva iz 1288 g. (izgorjela polovinom XV vijeka, a 1788 obnovljena); crkva Sv. Barbare na Kalvariju, osnovana 1681 g. u znak zahvalnosti za spas od kuge; na Grajskom Trgu Mariborski Grad (veoma zanimljiva i historijski važna unutrašnjost građevine), u kome su stanovale u davno doba mnoge ugledne ličnosti (npr. 1782 g. ruski prestolonasljednik, veliki knez Pavle Petrović, a kasnije Napoleonovi generali, zapovjednici franc. okupacionih četa). Mestna hiša (Gradsko načelstvo) iz 1515 g.; Muzej sa zanimljivim iskopinama iz keltskoga i rimskoga doba, s dragocjenim nakitima, mozaicima, nadgrobnim spomenicima, s veoma zanimljivim napisima, umjetničkim predmetima, slikama, oružjem, novcem itd. te s geološko-mineraloškim i botaničkim zbirkama. Mestni Park, Gledališče (kazalište, pozorište).

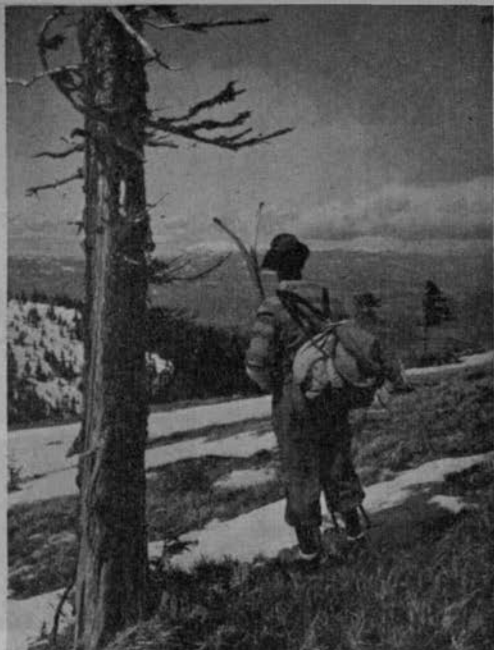

Foto J. Kovačić

Na Pohorju
Dans Pohorje
Im Pohorje

Pohorje
Mariborska koča
Station climatique d'été Mariborska koča
Sommerfrische Mariborska koča

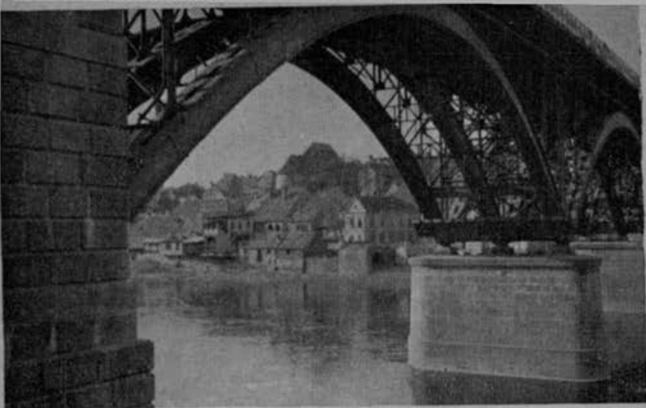

Foto Voles

Uletova kuća na Peci
Maison alp. sur Peca
Schutzhaus am Peca

Planinski dom na Klopnem Vrhu
Chalet alpin sur Klopni Vrh
Schutzhaus am Klopni Vrh

Maribor
Most na Dravi
Pont sur la rivière Drava
Brücke an der Drava

Maribor ima PTT, električnu rasvjetu, plinaru, dobru pitku vodu, mnoge lijepo uređene i veoma čiste hotele itd. Krasne su bašte, parkovi, ribnjaci, javna kupališta, a naročito veliko novo kupalište s bazenima i sunčanim kupalištima, te restauracijom na Mariborskom ostrvu. Odličan automobilski saobraćaj unutar grada i po okolici.

Redovite željezničke veze u raznim pravcima: Beč, Budapest, Trst, Zagreb—Beograd. Glavna carinarnica nalazi se na želj. stanici. Carinski preled vrši se hitro i bez nepotrebita dosađivanja.

Šetnje, izleti i ture: Šetalište u gradu: Aleksandrovom i Gosposvetskom ulicom. Parkovi: Mestni park, Ljudski vrt, park na Jugoslovenskom Trgu. — U Sv. Petar kod Maribora, u Kamnicu, Limbus pod Pohorjem, Hoče, k Sv. Urbanu, u Mariborsku Kođu (1080 m) na Pohorju, u Rušku kođu (1249 m), Slatinu Radence itd.

Obavještenja: Tujsko-prometno društvo, Maribor, i SPD, Maribor.

Hoteli: Orel, Meran, Mariborski Dvor, Pri Zamorcu.

Restauracije: Grajska Klet, Gambrinus, Črni Orel, Narodni Dom itd.

SV. LENART U SLOV. GORICAMA

Na visokom razvođu između Pesnice i Velke nalazi se trgovište Sv. Lenart (259 m). U okolini ovoga malog ljetovališta nalaze se stare rimske i predrimske grobnice. Automobilska dnevna veza na razne strane. Izleti do Marije Snežne, Kapele, Sv. Antona, Sv. Trojice, Sv. Barbare i dr. mjesta. Divni vidici na Slovenske Gorice, Mursko Polje, Slovensku Krajinu i Dravsku Dolinu.

Gostionice: Kronvogel, Matjašič i dr.

Slatina Radenci

Thermes Radenci

Heilbad Radenci

SLATINA RADENCI

U dolini Mure, u neposrednoj blizini austrijske granice, a samo 9 km udaljeno od Radgone, leži nadaleko čuveno mineralno kupalište i lječilište Radenci (208 m) usred prijatne vinorodne pokrajine. U radenskim mineralnim vrelima ima nagomilanih, a djelomično još i sakrivenih toliko i takvih ljekovitih snaga, da se sličnim djelovanjem može podičiti rijetko koje svjetsko kupalište i lječilište. Budući da stručnjaci označuju ugljično kisele kupke Slatine Radenci kao tako ljekovite, da im se mogu ravnati jedino one glasovite kupke u Nauheimu, ovo je lječilište kao takvo jedinstveno u Jugoslaviji, a specijalno za srčane bolesti.

Osam mineralnih vrela raznoga sastava, od kojih su tri vrela: Kraljevo, Gizelino i Đurđevo vrelo ugljičnom kiselinom najbogatija natron-lition vrela u Jugoslaviji, te potpuno nadoknađuju francuski Vichy, zatim Bilin, Nauheim, Františkove i Marijine Lazni, a dva su čelična izvora s tolikim sadržajem željeza, da ga toliko ima rijetko koje vrelo na svijetu.

Indikacije: Bolesti srca i srčanih žila (organične i anorganične mane srca, hipertonija, skleroza); oboljenja mokraćnih putova (bubrežni i mokraćni kamenac, pijesak i kriz, hronična upala bubrega, alhuminurija, prostatahipertrofija, cistija); Bolesti jetara i žučnih putova, žučni kamenci; bolesti probavnih organa (dispepsija, hronični želučani katar); kostobolja (mokraćno kisela dijateza); sladorni dijabet; katari organa za disanje (akutan i hroničan katar bronhita i berikata); malokrvnost i hloroza; reumatizam; neurastenija, Basedov; hronične ženske bolesti.

Protuindikacije: teške, dekompenzirane mane srca sa jakim edemima, teški plućni emfizemi, plućni edemi, plućna sušica, aneurizam, rak-rane; kužne i duševne bolesti.

Ljekovita sredstva: liječenje pićem radenskih natron-litiumskih i željezovitih mineralnih voda; prirodne ugljičnokisele

Slatina Radenci

Lječilišni park - Le parc - Kurpark

kupke; strujne ugljičnokisele kupke; mineralne čelične kupke; sudarium, parne i električne kupke, razna omotavanja (oblozi — Packungen) i hidroterapeutski popostupci i pripomoći; sunčane kupke; ručna i električna masaža, dijatermija, vještačko visinsko sunce; sollux, modro i crveno svijetlo; inhalacije, četverostanične kupke; galvanizacija, faradizacija.

Stanovi u zgradama lječilišta i u nekojim privatnim kućama.

Prehrana gosti u dijetetičnoj i lječilišnoj restauraciji, i u tri druge gostionice.

Lječilište leži usred krasna, prostrana parka na podnožju prijatna brijega, u ravnici, koju zatvaraju ogranci Slovenskih Gorica. Na istoku velika Prekomurska ravnica, a na sjeveru slikovito austrijsko pogranično mjesto Radkersburg. Klimatske su prilike veoma povoljne.

Šetnje i izleti: do Željezovitog vrela (15'), do Crnog Jezera (30'), do Kraljeva i Gizelina vrela (20'), do Kapele na vrhu Kapelskoga brijega (3/4 sata) s krasnim vidikom na sve strane. Izlet u Radkersburg i dalje u Gleichenberg (prijelaz granice za kupališne goste uz samu potvrdu kupališne uprave). Kola i autotaksi.

Kino, radio, bogata knjižnica, tenis, ruska kuglana, društvena dvorana s glasovirom i biljarom, prigodni koncerti, pozorišne priredbe.

Putne veze: Iz Jugoslavije željeznicom preko Zagreba—Zidanog Mosta—Pragerskog—Ormoža—Ljutomera. Iz Austrije preko Spielfeld—Strass—Radkersburga iz Koruške preko Bleiburga—Maribora—Pragerskog—Ormoža. Iz Madžarske preko Nagykanyizse—Murakeresztura—Kotoribe—Ormoža—Ljutomera.

Sezona: proljetna (rana) od 15 maja do 15 juna — ljetna (glavna) od 16 juna do 31 augusta — jesenska (kasna) od 1 septembra do 15 oktobra. — Od 16 oktobra do 14 maja otvoreno je zimsko kupalište u Slatinskom Domu.

Obavještenja: Uprava lječilišta Slatine Radenci

GORNJA RADGONA

Na desnoj obali Mure, nedaleko od austrijskog graničnog mjesta Radkersburga (Radgone) je Gornja Radgona (265 m) sa zanimljivim starim historijskim gradom. Mostom preko Mure prijelaz u Austriju. Gornja Radgona je središte vinarske i voćarske trgovine ovoga dijela Slovenije s uzornim podrumima. Vodovod, elektr. rasvjeta.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Gornja Radgona.
Gostionice: Koler, Kaufman, Talani.

MURSKA SOBOTA

Središte Slovenačke Krajine, prijatna varoš poviše topola i širokih prekomurskih polja. Katolička i evangelička crkva, krasan starinski Szaparyjev grad s lijepim parkom. Sjedište sreza. U blizini Murske Sobote nalazi se uzorno banovinsko gospodarstvo sa gradom Rakičanom. Električna rasvjeta, vodovod.

U Slovenskoj Krajini, čije se stanovništvo odlikuje neobičnom ljubaznošću i uslužnošću, dodiruju se panonske ravnine sa posljednjim uzvisinama centralnoalpinskog područja. Kod Gornje Radgone prodire Mura kroz Slovenske Gorice i Goričanska brda, da zatim u silnom valu prostruji mimo južne granice Slovenačke Krajine prema jugu. Karakteristika ovoga kraja su vite topole i zelena Mura, osebujne slovenačke kućice, meko i zvučno slovenačko narječje i zlatna polja uspavana u dolinama, koje su obrubljene boricima i gdje rastu slatke voćke.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Murska Sobota.

Hoteli: Krona, Pri Slonu. Restauracije: Benko, Pri Kolodvoru.

Gostionice: Turk, Banji.

LJUTOMER

Prastaro mjesto Ljutomer pojavljuje se već 1261 godine kao trgovište. Leži na desnoj obali Sčavnice, koja se 8 km daleko od Ljutomera slijeva kod Raskrižja u Muru. Zanimljivo je pogledati župnu crkvu (iz XII vijeka). Na južnoj strani grada prostire se lijep prirodni park sve do vrha brda Kamenčaka, pod kojim leži ovaj grad. Ovdašnja vina su radi svoje vrsnoće poznata širom cijele Jugoslavije.

Ljutomerska okolica je veoma lijepa. Vrijedno je prošetati se do staroga dvorca na brdu, zatim u Stročju Ves, u Lukavce sa zamkom u ravnici. Izlet u Sv. Trojicu.

U proljeću je cijeli kraj u zelenilu i cvijeću, a u jeseni je zanimljiva berba grožđa.

PTUJ

Na divnu položaju poviše Drave, s utvrđenim gradom, leži prastari i slavni grad Ptuj. Prasjedioci bijahu Kelti, a 35 godine pr. Hr. osvoji ga rimski vojskovođa Oktavijan i otada poče sjajno doba Ptuja (rimski Poetovium). 14 godine po Hr. bijaše Poetovium stalni tabor triju rimskih legija (24.000 momaka!). Postepeno se razvijao, dok nije postao jedan od najvećih i najljepših rimskih gradova izvan Italije. Pod Septimijem Severom (194 g. po Hr.) podignut je Orfejev spomenik, koji i danas služi gradu na ukras, a živi je svjedok njegove nekadašnje veličine. U to je doba Ptuj dosegao pun cvat, postao je sjedištem prefinjene rimske kulture. Velike državne palače, među ostalima i golema carska palača, čije se ruševine danas nalaze pod Hajdinskim Poljem, divni mramorni hramovi, teatar, rimske terme (toplice) krasile su tada tako napredan grad. Često su tu stanovali rimski carevi. 448 g. zavladaše Ptujom Huni. Tijekom vremena Ptuj je vidio mnoge nevolje, bio je osvojen i porušen od Turaka nanovo podignut i utvrđen. Rijetki su gradovi koji se mogu ponositi prošlošću od 2000 godina i tolikim burnim događajima i slavom kao Ptuj.

Znamenitosti: Župska crkva (iz XII ili XIII vijeka) s mnogim zanimljivim umjetničkim vrijednostima; stari gradski toranj, visok 54 m, a oko njegova podnožja brojni rimski kamenovi s dobro očuvanim figurama i napisima; jedan spomen-kamen (iz 222 g.), s napisom, iz koga se razabire, da je bio posvećen egipatskom božanstvu Osiris (Serapis); Orfejev spomenik, u jednom mramornom komadu, s krasnim plastičnim figurama; minoritska crkva (iz 1239 g.) s osebujnim drvenim oltarom, lijepim freskama i kipovima; muzej u nekadašnjem dominikanskom manastiru s bogatim zbirkama važnih iskopina; zamak (dvorac) sa znamenitom galerijom slika i bogatom zbirkom oružja.

Preko Mure prostiru se glasoviti haloški vinogradi, od kojih potječe čuveno Haloško vino (Ptuj je središte vinarske i voćarske trgovine u Slov. Goricama).

Izleti: Vurberg sa starim dobro očuvanim gradom iz 1130 godine. Črna Gora, na južnom rubu Dravskoga polja, sa zanimljivom majstorski izvedenom gotskom crkvom, koja je preudešena od ostataka nekadašnjega grada. Na drugoj obali Drave strši na visokoj, strmoj stijeni grad Borl, kome prošlost seže čak u prve početke srednjega vijeka. Na sjevernoj strani grada je crkvica s veoma zanimljivom unutrašnjošću. Odavle puca divan vidik po okolici. Od Ptuja vodi željeznica istočno u Veliku Nedjelju, prastaru komendu njemačkoga viteškog reda, sa moćnom gradskom utvrdom u četverokutu, a na svakom uglu okrugao to-

ranj. Na drvenom oltaru gradske crkvice sve su figure izrađene u naravnoj veličini i prava su umjetnička dragocjenost.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Ptuj.

Hoteli: Osterburger, Koser. Gostionica: Župančić, Mohorič, Beli Križ, Brenčić, Narodni Dom.

SLOVENSKA BISTRICA

Na podnožju Pohorja, u prijatnoj ravnici, opkoljeno rodnim poljima, šumama i vinskim goricama, leži prijatno mjestance i ljetovalište Slovenska Bistrica (284 m) s blagim podnebljem i zanimljivom okolicom. Na sjeverozapadu ovoga lijepoga gradića stoji stari zamak Attemsov Grad iz g. 1623 sa zanimljivim freskama i krasnim parkom. Okolica Slov. Bistrice je poznata radi odličnog vina.

Izleti: U šumski park s vidikom na okolne gore i Ptujsko Polje. U Visole, na slap Bistrice blizu mramornih kamenoloma, u Šmartno na Pohorju, gdje se nalaze znamenite rimske iskopine, a naročito ploča, na kojoj je uklesan lik Orfeja s lirom, a oko njega ukroćene divlje zvijeri. Mnogi misle, i to ne sasvim neopravdano, da su Rimljani iz Ptuja i Celja imali ovdje svoje ljetovalište.

Slov. Bistrica ima PTT, elektr. rasvjetu, liječnike, apoteku, vojni garnizon. Prirodno kupalište, sanjkalište. Lov. Ribolov.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Slov. Bistrica.

Hoteli: Beograd, Neuhold. Gostionice: Walland, Ivan Frangeš.

Pension: Devina. U Visolama 3 km daleko od Slov. Bistrice pensioni: Vošnjakov Dom, Somogy.

KONJICE

Na proširenoj ravnici, uz podnožje Konjiške Gore (888 m) leži veće trgovište i prijatno ljetovalište Konjice (332 m). Konjice ima divan položaj i odavle vode lijepe šetnje po šumovitim okolnim predjelima. Historijske su znamenitosti: ruševine Tattenbachova Staroga Grada (516 m), stara župska crkva Sv. Ane s grobljem. Lijep vidik na vinorodne Skalce i Pohorje. Tik pod Konjiškom gorom je gradina Trebnik, sada dvorac grofova Windischgrätzâ.

Izleti u Konjišku Goru (1114 m) i na Vinske Gorice. Veoma ugodno kupanje u Dravinji. Ima PTT, elektr. rasvjetu, vodovod, liječnike, apoteku. Preporučuje se kao ljetovalište.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Konjice.

Gostionice: Filipič, Narodni Dom, Pri Črnem Orlu, Penič, Sutter.

Rogaška Slatina

Lječilišni dom

Maison de cure

Kurhaus

ROGAŠKA SLATINA

Najveće i najpoznatije lječilište Jugoslavije (Jugoslovenske Karlove Vari). Najmodernije uređeno lječilište u Sloveniji. Leđi među pošumljenim brdašcima i suncem obasjanim vinogradima (238 m). Prema jugu je otvoreno, a prema sjeveru je zaštićeno silnim planinama. Ima blago subalpinsko podneblje sa srednjom proljetnom toplinom od 17,2^0 C. Uzduh je zasićen kisikom, nema prašine. Zbog tih prednosti preporučuje se Rogaška Slatina naročito u proljeću i u jesen. U ranoj i kasnoj sezoni daje uprava lječilišta znatne olakšice i popuste. Lječilište se sastoji od dva niza modernih velegradskih zgrada, među kojima se prostire brižno uređen lječilišni park, a na gornjem dijelu ovoga parka nalaze se tri glasovita ljekovita izvora: Tempel, Donati i Styria. Na godinu se razašilju dva i po milijuna boca ove ljekovite vode po cijeloj Jugoslaviji i u inostranstvo.

Indikacije: Izvor Donati — hronični želučani i crijevni katar, dijareje, opstipacije, šećerna bolest (diabetes mellitus), debljina, ulozi, hemeroidi, bolesti jetra i žučnog sustava (žučni kamen), stvaranje kamena u bubrezima i mjehuru, otekline slježene (osobito poslije malarije) itd. Donati je najjači izvor svoje vrste i među svima alkal. salin. mineralnim vodama najbogatiji ugljičnom kiselinom, te se preporučuje kao uspješno sredstvo protiv groznice u malaričnim krajevima.. — Izvor Styria: hronični želučani i crijevni katar, slaba probava i tek, bolesti jetra i bubrega, šećerna bolest. — Izvor Tempel: Odlična stolna voda, bogata ugljikovom kiselinom, pospješuje probavu i promjenu tvari.

Protuindikacije: teže bolesti srca, teži katari.

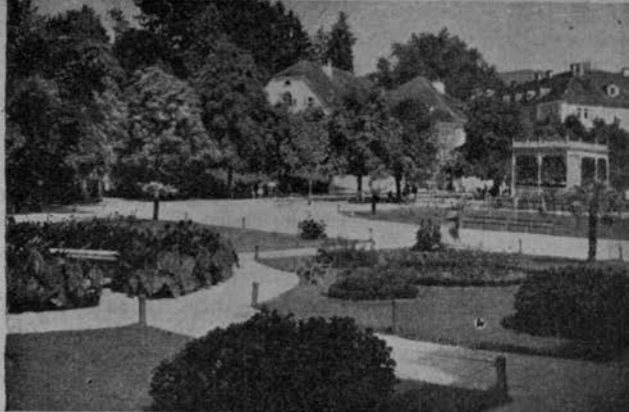
Voda sa izvora Donati nadmašuje koncentracijom ljekovitih sastavnih dijelova i snagom djelovanja čak i čuvenu vodu sa izvora u Karlovim Varima.

Rogaška Slatina

Lječilišni park

Le parc

Kurpark

Kupatila: ugljično kisele, smrekove, solne kupke i veliko sunčano kupatilo s bazenom). Dva manja kupališta sa ukupno 37 kabina (od kojih su 25 u emajlu i mramoru), a glavno kupalište sa 36 kabina i 16 kada. Električne kupke. Veliki hidropatički zavod sa svima modernim pomagalima. Inhalatorium. Moderna hidroterapija, masaža i mehaničko liječenje bolesti želuca i crijeva, röntgenoterapija, liječenje mlijekom.

Sezona traje od 1 maja do 30 septembra. Glavna sezona od 15 juna do 31 augusta.

PTT, električ. rasvjeta, tri liječnika specijalista, apoteka. Dobra veza s brzim vozovima za Zagreb i Beograd i automobilska veza s većim okolnim gradovima.

Dnevno nekoliko puta koncerti, plesovi, mnoge zabave, svečanosti, pozorišne pretstave. Mogućnosti svakovrsna sporta, lijepe šetnje i ture u planine (Osekov Breg 300 m, Gorica 320 m, Janjina 362 m, Donačka Gora 883 m itd.).

Lječilište ima 600 soba sa 1200 kreveta. U sobama električna rasvjeta i tekuća voda sa čistih izvora. Prvorazredna prehrana.

Obavještenja: Uprava lječilišta — Rogaška Slatina.

Osim lječilišnih domova tu su još:

Hoteli: Aleksandrov Dom, Ljubljanski Dom, Styria, Strossmayerov Dom, Zagrebački Dom, Beogradski Dom, Pošta, Evropa, Solnce.

Pension Stoinschegg.

ROGATEC

U prostranoj dolinici Sutle pod Donačkom Gorom (883 m) leži trgovište Rogatec (307 m) opkoljeno zelenim brežuljcima. Nad njim se uzdižu romantični Stari grad i na drugoj obali potoka Windischgrätzova Graščina. PTT, elektr. rasvjeta, vodovod, dva liječnika, apoteka, čitaonica, podružnica SPD. Izleti:

u Rogašku Slatinu željeznicom 20', u Krapinske Toplice (automobilski put), na Donačku Goru s glasovitim vidikom, u Št. Jurij kod Rogatca itd. Alpski vodič na raspolaganju.
Obavještenja: Općinsko načelstvo — Rogatec.
Hotel Sporn. Gostionice: Supanc, Brezinšek.

RADEČE

Ovo prikladno ljetovalište leži na Savi (196 m) u polukrugu oko brda na ulazu u savski klanac prema Zidanom Mostu. Na brdu je Stari Grad s lijepim vidikom na radeško polje i Savu. Prijatne šetnje na Graščinu Dvor (romantičan položaj na pećinama nad Savom) sa krasnim parkom: na Žebnik, u Svibno i na Ostrovrški Stari Grad glasovitih srednjevjekovnih kranjskih plemića Ostrovrhara; na Kum (1219 m). Radeče ima PT, električnu rasvjetu, vodovod, liječnika i apoteku. Prirodno kupalište u Sopoti (u Savi zabranjeno).
Obavještenja: Općinsko načelstvo — Radeče.
Gostionice: Narodni Dom, Fr. Hmelj, Žane Haller.

SEVNICA

Blizu ušća rječice Mirne u Savu leži prijatno ljetovalište Sevnica (239 m) tik pod slikovitom romantičnom gradinom, Sevniškim Gradom. Veoma omiljelo mirno ljetovalište s krasnom okolicom, koja obiluje voćem. Lijepi izleti preko Save u Št. Janž, Studenec itd. te s ove strane Save na Lišcu (planinarski dom 947 m). Nedaleko je i Boštanjski Grad, sagrađen u starofrancuskom slogu s lijepim parkom kraj Save. U Sevnici je podružnica SPD. Prirodno kupalište u Savi i Mirni. Zimski sport: sanjkalište za Gradom. Ima PTT, električnu rasvjetu i vodovod.
Obavještenja: Općinsko načelstvo — Sevnica.
Hotel Triglav, gostionice: Lamper, Starkel, Krulej.

PLANINA

Trgovište (558 m) sa slikovitom okolicom i planinskim podnebljem. Izlet na Bohor (1023 m). Ruševine starinskoga grada. Automobilska veza sa Sevnicom.
Obavještenja: Općinsko načelstvo — Planina pri Sevnici.
Gostionica Treffner.

KOZJE

Kozje (271 m), malo trgovište, leži u kotlini okruženoj šumovitom okolicom punom brežuljaka i potočića. Prijatno ljetovanje pod Veternikom (712 m). Elektr. rasvjeta, vodovod.
Gostionice: Guček, Podlinšek.

ŠT. PETER POD SV. GOROM

Ovo prijatno ljetovalište leži (179 m) na podnožju šuma, nedaleko Bizeljskoga. Poznato historijsko mjesto, taborište seljačkih buna 1573 godine. Polazna tačka za veoma lijepe izlete. Hodočašće na Sv. Goru (621 m).

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Št. Peter pod Sv. Gorom.

Gostionice: Kraner, Drofenik, Gabron.

RAJHENBURG

Malo trgovište Rajhenburg (180 m) leži amfiteatralno na zavoju potoka Bristenice, skriveno u uskoj dolini. Na lijevom brijegu potoka stoji uzvišena skupina kuća sa crkvom na obroncima brda Sv. Mohor (396 m). U starome Gradu Rajhenburgu i manastiru sada su francuski trapisti (reformirani cisterijanci), koji se bave poljoprivredom, stočarstvom, vinogradarstvom i osim toga prave izvrsnu čokoladu, sir i liker »trapestin«. Rajhenburg ima PT, električ. rasvjetu, vodovod, liječnika i apoteku. Poznat je Rajhenburški ugljeni rudnik na Senovu.

Izleti i šetnje: u veoma zanimljiv manastir s lijepim parkovima i šetalištima (10' udaljeno od grada). Divan pogled s manastirskih prozora u okolicu. Mnoge zanimljivosti u manastiru. Prir. kupatilo na desnoj obali Save.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Rajhenburg.

Gostionice: Žuželj, Kosar, Leskovšek, Kalnšek.

KRŠKO

U Krškom Polju pod vinorodnom Trškom Gorom, na ulazu u savski klanac prema Zidanom Mostu, leži grad Krško (168 m). Nekada je ovdje bilo rimsko pristanište na Savi — Neviodunum — veliko cvatuće mjesto. Među dragocjenim iskopinama iz rimskoga doba vrijedno je spomenuti kućne podove u mozaiku i vodovod, naveden iz Gorjanaca. Zanimljiva je srebrna sudska palica sa dva stara grba na traku iz g. 1526. U Krškom je stanovao Adam Bohorič, izdavač prve slovenačke gramatike. Tu je živio i umro geograf i povjesničar Ivan Vajkard Valvasor († 1693). U krškoj okolici je znamenita »Mladovina«, jedno od najstarijih gradišta u Sloveniji, koje potječe iz doba sojenica.

Krško je ugodno ljetovalište sa mnogim izletištima u okolici: Libno, Sremič, Tržka Gora, Rajhenburg, zamak Turn na Artu. Zanimljivo proljeće i berba u jeseni u bogatim vinogradi-

Brežice

ma Sremića (487 m). Krško je sjedište sreza, ima prijatno kupatilo u Savi, elektr. rasvjetu, PT, dva liječnika, apoteku i vodovod.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Krško.

Gostionice: Gregorič, Šener

KOSTANJEVICA

Ljetovalište Kostanjevica (158 m) se s pravom naziva »Dolenjska Venecija«. Nalazi se na otoku, opkoljena Krkom usred Krškoga polja. Radi svoga položaja bio je grad Kostanjevica važan za obranu protiv turskih najezda na Krku. Znamenita je Kostanjeviška Graščina, stari grad s arkadama, te rimska bazilika. Kostanjevica ima PTT, elektr. rasvjetu, vodovod, apoteku i liječnika. Prirodno kupatilo u Krki, ribarenje, vožnja čamcima, odlično vino. Polazna tačka za izlete u Gorjance. U blizini Kostanjevice, kod Št. Jerneja znameniti je manastir cisterijanaca Pleterje, u koji mogu ući samo muškarci.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Kostanjevica.

Gostionica: Bučar.

BREŽICE

Na ušću Krke u Savu ispod Gorjanaca leži mjesto Brežice (165 m) sa starinskim Brežiškim Gradom, pred kojim se prostire široki, lijepi Gradski Park. Tu je još i kapucinski samostan sa crkvom, koju je sagradio knez Frankopan. Zanimljiva je lijepa zgrada u staronjemačkom slogu, u kojoj se nalazi PTT. Tako isto je znamenit most na Krki, dug 520 m, sagrađen od željeza i cementa. Vrijedno je razgledati Brežiški Grad: tu je velika viteška dvornica s lijepim freskama. Vanjski ukras grada su četiri velika ugaona tornja i velika kapija. U Brežicama je sjedište sreza. Ima elektr. rasvjetu, vodovod, četiri liječnika, apoteku. Omiljelo izletište. Polazna tačka za izlete u lijepu okolicu.

Obavještenja: Općinsko načelstvo — Brežice.

ČATEŽKE TOPLICE

Na istočnim obroncima šumovitih Gorjanaca, blizu Brežica, osamljene u ravnici Vrbine leže Čatežke Toplice (142 m), čuveno lječilište sa izvorom velike ljekovite moći. Toplice su poznate kao najjače radioaktivne akratoterme (skoro preko 50° C). Sadržavaju

Čatežke Toplice
Ljekovite kupke
Thermes
Heilbad

silicijevu kiselinu, željezni trokis, manganov, kalcijev, magnezijev, natrijev oksid, titanov dvokis, hlor, sumporni trokis te spojenu i napola spojenu ugljikovu kiselinu. Usprkos toga što je voda vruća dobra je okusa i pitka je.

Indikacija: kostobolja (ulozi), reumatizam i njegove posljedice, ženske bolesti, bolesti dušnika i želuca, neuralgija, uzetost, eksudati, hronični katari, rekonvalescencija.

Protuindikacija: teže bolesti srca, teža arterioskleroza, otvorena tuberkuloza.

Dva bazena, pet zajedničkih i sedam odijeljenih kupatila: solna i ugljikova kupatila, fango, termofori, masaža rukama, galvanizacija, faradazacija, dijatermija, puštanje krvi, uzdušna i sunčana kupatila.

U kupatilu je stalno liječnik, te ordinira prije i poslije podne. Domaća apoteka. 140 kreveta. Odlična hrana, dijetetična kuhinja. Elektr. rasvjeta. Nedjeljom koncerti.

Obavještenja: Uprava Toplica.

POPIS PLANINSKIH KUĆA I DOMOVA SLOVENSKOGA PLANINSKOG DRUŠTVA

A) Pohorje

1. Mariborska koča (1080 m), 2. Ruška koča (1249 m), 3. Planinka (1249 m planin. zavjetište), 4. Čandrova koča (1249 m), 5. Hlebov dom na Smolnuku (868 m), 6. Koča na Klopnem Vrhu (1335 m), 7. Koča na Pesku pod Roglo (1382 m), 8. Zavetišče pri Sv. Bolfonku pod Vel. Kopo (942 m). 9. Senjorjev dom pri Ribniških Jezerih (1537 m), 10. Koča pod Vel. Kopo (1542 m).

B) Julijske Alpe

a) Skupina Mangrtova: 1. Erjavčeva koča na Vršiču (1532 m), 2. Koča na Gozdu (1226 m). b) Skupina Triglava: 3. Aljažev dom v Vratih (1010 m), 4. Aljaževa koča stara (uz Aljažev dom), 5. Triglavski dom na Kredarici (2515 m),

Krvavec (Savinjske planine) Planin. dom Chalet alpin Schutzhaus

Foto dr. St. Tominšek

6. Staničeva koča (2002 m), 7. Aleksandrov dom (1408 m), 8. Vodnikova koča na Velem Polju (1805 m), 9. Koča pri Triglavskih Jezerih (1683 m), 10. Hotel Zlatorog (527 m). c) Bohinjsko pogorje: 11. Orožnikova koča pod Črno Prstjo (1349 m), 12. Malnerjeva koča pod Črno Prstjo (1349 m), 13. Koča pod Bogatinom, 14. Krekova koča na Ratitovcu (166 m), 15. Hotel Sv. Janez (530 m), u zakupu.

C) Karavanke

1. Kadilnikova koča na Golici (1835 m), 2. Spodnja koča na Golici (1582 m), 3. Prešernova koča na Stolu (2098 m), 4. Valvazorjeva koča pod Stolom (1180 m), 5. Vilfanova koča na Begunjščici (1500 m), 6. Turistovski dom na Urški gori (1696 m), 7. Uletova koča na Peci (Mali) (1680 m), 8. Mozirska koča (1334 m).

D) Savinjske ili Kamniške Planine

1. Češka koča na Spodnjih Ravneh (1543 m), 2. Čojzova koča na Kokrškem Sedlu (1791 m), 3. Dom na Krvavcu (1700 m), 4. Frischaufov dom na Okrešlju (1378 m), 5. Piskernikovo zavetišče v Logarski Dolini (757 m), 6. Tilerjeva koča v Logarski Dolini (757 m), 7. Dom na Korošici (-1808 m), 8. Koča na Kamniškem Sedlu (1848 m), 9. Dom v Kamniški Bistrici (601 m), 10. Koča na Veliki Planini (1558 m).

E) Celjsko Gorovlje

1. Planinski dom na Mrzlici (1000 m), 2. Celjska koča pod Tolstecem (650 m), 3. Dom na Lisci (924 m).

F) Zasavlje

1. Tomazinova koča na Sv. Gori (849 m), 2. Koča na Sv. Planini (895 m), 3. Turistovsko zavetišče na Kumu (1219 m), 4. Šmohorska koča (784 m) pod Mrzlico.

G) Dolenjsko

Koča na Mirni Gori.

Slovensko Planinsko Društvo je veoma aktivno. Osnovano je 1893 godine te ove godine slavi 40-godišnjicu svoga postojanja. Nekadašnji pretsjednik društva, g. dr. Fran Tominšek ima mnogo zasluga za SPD. Bio je pretsjednikom društva 30 godina. Sadašnji je pretsjednik dr. Josip Pirtkar. SPD broji oko 10.000 članova i ima 28 podružnica. Ima bogatu knjižnicu s velikim izborom knjiga, novina i časopisa. Slovenačka je planinarska literatura bogata, pa kako računamo, da će među našim čitaocima biti mnogi, koje ta književnost zanima, navešćemo ovdje poimence ta djela: 1. Planinski Vestnik, glasilo SPD, 2. R. Badjura: Pohorje — Vodič kroz Jugoslovenske Alpe (1 dio Slovenija). — Na Triglav — Smučar — Kozjakovo pogorje — Zasavje — Smuška terminologija — Karavanke — 100 izletov. 3. A. Knafelc: Julijske Alpe (zemljovidna karta) — Karavanke (zemljovid. karta). 4. SPD: Savinjske ili Kamniške Alpe (zemljovid. karta). 5. Kocbek Fr.: Savinjske Alpe — Savinjske Planine (Vodnik). 6. Kunaver P.: Na planine — Po gorah in dolinah. 7. Dr. H Tuma: Pomen in razvoj alpinizma — Imenovanje Julijskih Alpa. 8. T. K. »Skala« — Naš alpinizam.

Foto Cv. Švigelj

ZAGREB

POGLED S GLAVNOG KOLODVORA
VUE DE LA GARE CENTRALE
BLICK VOM HAUPTBAHNHOF

ZAGREB

Na glavnoj pruzi Ljubljana (Maribor)—Zagreb—Beograd leži glavni grad, kulturno umjetničko i političko središte Hrvatske, naš zaista lijepi, bijeli Zagreb (120—160 m). Iako se ne nalazi u središtu države, ipak je važno saobraćajno središte. Željezničke pruge sa svih strana zapadne, jugozapadne, sjeverne i istočne Evrope stječu se u Zagrebu, da se odavle granaju dalje širom cijele Jugoslavije i Balkana. Zato je Zagreb najbolje ishodište za sva putovanja po Jugoslaviji. Osim toga Zagreb ima sve prednosti kao savremen grad, da dostojno primi domaćeg i stranog putnika. Sa sjevera štiti ga Medvednica (1035 m), pod čijim se vrhom Sljemenom nalazi turistički hotel, a sa samoga vrha puca krasan vidik po Alpama, Hrvatskom Zagorju i Savskoj dolini. Grad ima blagu i ravnomjernu klimu: ljeti zbog vanredno lijepo uređenih i dobro pošumljenih parkova i gajeva usred grada i u neposrednoj blizini, a zimi, jer ga Medvednica čuva od hladnih sjevernih vjetrova. Na jugu se vijuga srebrna Sava sa tri kupališta, od kojih Gradsko kupalište pruža sav savremeni komfor. Kupališna sezona traje od maja do svršetka septembra.

Posve moderno uređene gradske ustanove, prvorazredni hoteli, gostionice, kavane, barovi, kinematografi, historijski i drugi spomenici, umjetničke zbirke, dva pozorišta, brojni koncerti, umjetničke izložbe itd. čine život u Zagrebu ugodnim i zanimljivim. Slikovite nošnje seljaka i seljanka, kojima se inače odlikuju svi hrvatski krajevi, već u rano jutro preplave ulice i trgove grada, te cjelokupnoj slici daju poseban čar. Ovakav se prizor rijetko gdje u Evropi može vidjeti. Zagreb je sjedište znatna broja velikih industrija i trgovina, te su njegov promet i živa vreva na ulicama danas već sasvim velegradske. Brojne i veoma udobne tramvajske pruge, moderni autobusi, ukusni i elegantni autotaksi itd. sve to daje Zagrebu izgled uistinu modernog evropskoga velikoga grada.

Zagreb

Stolna crkva s kaptolom

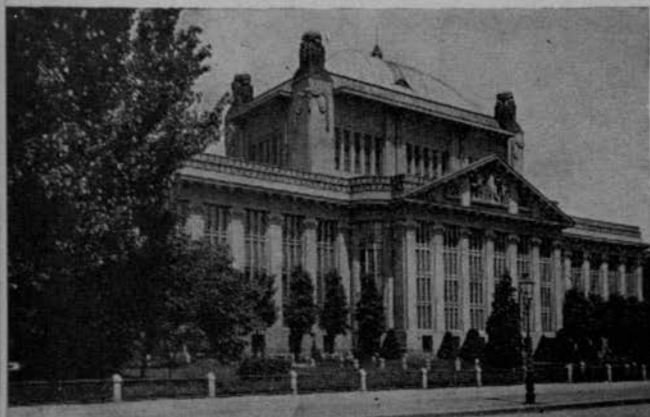
La Cathédrale et le Capitole

Kathedrale mit Kapitol

Nalazi iz prethistorijskoga i rimskoga doba jasno svjedoče, da je na zemljištu današnjega Zagreba bilo ljudskih naselja davno prije, nego što se Zagreb pod tim imenom spominje u povijesti. Nedaleko od današnjega Zagreba nalazio se rimski municipij Andautonija, čije ime potječe od panonskoga plemena Andautonaca, koji su imali svoja naselja na današnjoj Lašćini i u današnjoj Vlaškoj ulici. Ovaj naziv potječe od imena Lah, kojim su ondašnji Hrvati krstili sve narode romanskoga jezika. Prvi put se u povijesti spominje Zagreb kao grad 1134 godine u povelji ostrogonskoga nadbiskupa Felicijana, koju je ovaj izdao zagrebačkom biskupu Macilinu. Smrću Petra II izumrla je dinastija narodne krvi, te Hrvati izabraše madžarskoga kralja Kolomana za hrvatskog kralja. Tako su Madžari nakon dugotrajnih bezuspješnih i krvavih borba mirnim putem došli na vlast u Hrvatskoj putem personalne unije (1102).

Zagrebom je kroz vijekove prohujalo mnogo žalosnih i radosnih dana. Najsudbonosniji događaji desili su se u 19 i u prvim decenijima 20 vijeka. God. 1809 do 1813 bili su mu na Savskome mostu susjedi Francuzi. U ovo doba bijaše jedna od najmarkantnijih hrvatskih nacionalno svijesnih ličnosti zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac (1787—1827), tvorac divnoga parka Maksimira. Do godine 1830 doživio je Zagreb gotovo slom otpornosti Hrvata: bili su na putu da se otuđe od svoga roda. Tolika je bila moć njegovih neprijatelja. Ali zato je doživio i narodno uskrsnuće prve kazališne pretstave na svome narodnome jeziku, vidio je osnutak naših najjačih narodnih ustanova. U to vrijeme razmahao se svom snagom veliki nacionalni pokret »Iliraca« (Gaj, Vraz, Demeter, grof Drašković, i dr.). 29 jula 1845 zavio se Zagreb u crninu za žrtvama svoga narodnog uskrsnuća, a godina 1848 donijela mu je hrabroga bana Jelačića, borca protiv tuđinske najezde, velikoga bana, koji je u prkos ondašnjoj velikoj germanskoj moći izdao novac sa svojim likom i s napisom: »Uspomena narođenja jugoslavjanske slobode«. Rodoljublje Zagreba nije mogao slomiti ni gvozdeni apsolutizam pe-

Zagreb

Sveučilišna knjižnica

Bibliothèque de l'Université

Universitäts Bibliothek

Zagreb

Narodno kazalište

Théatre National

National-theater

desetih godina ni ponovni nasrtaji germanizacije. Nikoše velikani znanosti i književnosti, ostvarila se zamisao velikoga biskupa Strossmayera: otvorenje Jugoslovenske akademije. Zagreb je v'dio u svome krilu Eugena Kvaternika i slavnoga bana Ivana Mažuranića, pjesnika narodnoga junaštva. Otvorilo se i hrvatsko (Strossmayerovo) sveučilište. Zagreb je i dalje u narodnoj samosvijesti vodio žestoku borbu protiv svih napasti madžarske polit ke. Preživio je teške dane velikoga rata i doživio slom Austro-Ugarske monarhije i oduševljenje naroda, kada je 1918 godine proglašeno ujedinjenje Jugoslovena.

Od toga vremena Zagreb se naglo razvija i cvate. Danas je on druga prijestonica Jugoslavije i dostojan pretstavnik naših narodnih nastojanja na kulturnom i ekonomskom polju, tako da već na pogled ovoga krasnog grada svaki stranac mora iskreno priznati, da naš narod kroči putem velike budućnosti.

Znamenitosti: G l a v n i k o l o d v o r, čvorište velikih evropskih i jugoslovenskih željezničkih pruga. Dvije trećine jugoslovenskoga trgovačkog i putničkog prometa s inostranstvom odvija se na ovome kolodvoru, koji je snabdjeven svima potrebima i udobnostima za putnike. Impozantna zgrada H o t e l a E s p l a n a d e s veoma lijepom i prostranom terasom, S r e d i š n j i u r e d z a o s i g u r a n j e r a d n i k a, U n i v e r z i t e t s k i b o t a n i č k i v r t, koji služi ne samo školskim svrhama, nego i odmoru građana. S v e u č i l i š n a k n j i ž n i c a s nebrojenim dragocjenim rukopisima i ispravama i sa preko 300.000 djela. S ovom je knjižnicom spojena Kaptolska knjižnica i veoma skupocjena grafička zbirka, u kojoj su pretstavljeni mnogi stari slavni majstori. U istoj zgradi nalazi se D r ž a v n i a r h i v (ranije Hrvatski zemaljski arhiv) osnovan 1643 god., u kome je sačuvana najbogatija zbirka dokumentarnih izvora za povijest Hrvatske i susjednih zemalja, te mnogobrojni porodični arhivi. U m j e t n i č k i p a v i l j o n sa G r a d s k i m m u z e j o m (otvoren četvrkom i nedjeljom od 10 do 1 sat). J u g o s l o v e n-

Selo Šestine kod Zagreba

Village Šestine près de Zagreb

Dorf Šestine bei Zagreb

Foto Šolc

Gradsko kupalište na Savi

Bains de la Ville sur la Sava

Städtisches Strandbad an der Save

Motiv sa Sljemena

Une vue de Sljeme

Ein Motiv aus Sljeme

Foto Srdar

Zagreb

Spomenik bana Jelačića

Monument au Ban Jelačić

Banus Jelačić-Denkmal

Foto A. O.

ska akademija, osnovana i podignuta zaslugom velikoga jugoslovenskog vladike Strossmayera (graditelj: slavni bečki arhitekt Friedrich von Schmidt 1880 god.). U prizemlju se nalazi Arheološki narodni muzej s 10.000 prethistorijskih nalaza, 1000 egipatskih starina, lapidarij s kipovima iz Južne Italije, Dalmacije i Hrvatske, rimske bronce, novac i oružje, te oko 300 starogrčkih vaza. Numizmatički odio ima preko 75.000 brojeva. U prvom katu je Akademička knjižnica sa oko 75.000 naučnih djela, 1250 kodeksa i 2600 originalnih isprava. U istom katu je Strossmayerova galerija slika sa preko 500 slika i minijatura (radovi toskanske, umbrijske, bolonjske, venecijanske, nizozemske, njemačke, francuske, belgijske i austrijske umjetnosti, te radovi hrvatskih i drugih slavenskih slikara). Tu je i soba biskupa Strossmayera s predmetima njegove radne sobe u Đakovu. Palača Pravde (Sudbeni stol), Jevrejska sinagoga, Gradska Štedionica (u ovoj modernoj palači je najveća zagrebačka kavana, Gradska kavana i Gradski podrum, čuven sa svoje odlične kuhinje i podvorbe). Kaptol sa prvostolnom crkvom Sv. Stjepana. Tu je sjedište zagrebačke nadbiskupije. Crkva je restaurirana gotska katedrala. Sedam stotina godina minulo je od dana, kada su udareni prvi temelji ove veličanstvene građevine. Požari, potresi i topovska paljba vijekovima ometahu dovršenje ove crkve. Ali zagrebački biskupi neumorno su dovodili sa svih strana majstore i radnike, dok nije, nakon velikoga potresa 1880 godine, crkva konačno u današnjem obliku pregrađena i dovršena. Biskupi se nijesu zaustavili na tome. Brižno su punili i crkvenu riznicu divnim knjigama, skupocjenim ruhom i drugim dragocjenostima, te se ova riznica danas može smatrati jednom od najzanimljivijih crkvenih riznica na svijetu. Pregled riznice dopušten je uz pratnju crkvenoga rizničara. Svatko, ko pohodi Zagreb, pogriješio bi, kad bi propustio da pogleda ovu rijetko bogatu zbirku krasnih znamenitosti. Do crkve je Nadbiskupska palača, divna barokna građevina iz XVII vijeka. Oko nje

Zagreb

Maksimir Zoološki vrt

Le jardin zoologique

Tiergarten

ima ostataka nekadašnjih utvrda, koje su podignute za zaštitu od nadiranja divljih naroda. Od Jelačićeva trga stiže se Radićevom ulicom do Kamenitih vrata. Ovdje je znamenito staro zagrebačko zavjetište, pod čijim se svodom svakog dana mnogi poklonici tiho mole pred čudotvornom Majkom Božjom. Na ovoj strani su i zagrebački lijepi »Viseći vrtovi«. Nedaleko je mjesto, gdje je nekada stajao »Popov turen« (popov toranj), koji su kaptolska duhovna gospoda sazidala kao utočište za slučaj novih navala divljih Tatara, a stanovnici staroga Griča, zakleti neprijatelji Kaptola, smatrali su ga uljezom, nametnikom, pa je zbog toga tornja često dolazilo i do krvavih bitaka između Griča i Kaptola. U srcu Gornjega grada diže se na trgu okruženom lijepim palačama drevni hram Sv. Marka, spomenik minulih dana, s divnim portalom freskama i kipovima. Tu je Gradska vijećnica, djelomično u nekadašnjoj zgradi prvoga narodnoga kazališta. Malo dalje uzani prolaz Dverce sa posljednjim ostatkom nekadašnjih gradskih utvrda, s požarnim tornjem. U gornjem gradu je Prirodoslovni muzej s bogatom zbirkom domaće faune i flore, te s mineraloškom i paleontološkom zbirkom. Među ostalim ovdje se nalazi i »krapinski čovjek« (homo crapiniensis), fosilni ostaci pračovjeka iz Krapine u Hrv. Zagorju. Gornji grad spaja Uspinjača s Ilicom, glavnom prometnom ulicom Zagreba, iz koje vode više putova sjeverno na brežuljke, zasijane vilama, krasnim vrtovima i šetalištima (Josipovac, Mošinskoga ulica, Pantovčak, Rokovo šetalište itd.). Glavna Pošta, Narodna Banka Kraljevine Jugoslavije (Jurišićeva ul.), Burza i Dom inženjera i arhitekata (na Washingtonovu trgu), a malo dalje Zagrebački Zbor, koji svake godine priređuje više veoma uspjelih međunarodnih sajmova, uzoraka i druge izložbe. Južno od Ilice, na trgu Kralja Aleksandra stoji Narodno kazalište i Strossmyerovo sveučilište (univerzitet). Po-

Zagreb
Kamenita vrata - gornji grad
Haute Ville - Obere Stadt

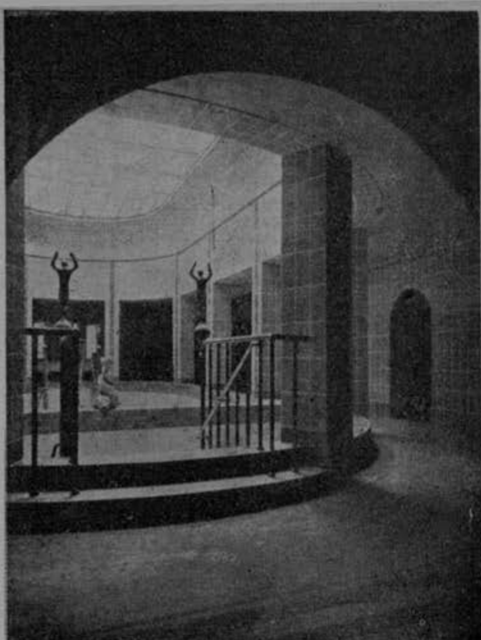
Zagreb Foto Dušan Čeh
Pogled sa Strossmayerova šetališta
Vue de la Promenade Strossmayer
Blick von d. Strossmayer-Promenade

ljoprivredni fakultet, Učiteljski dom s pedagoškim muzejom, »Kolo« zgrada Hrvatskoga pjevačkog društva, Tehnički fakultet, Državna srednja tehnička škola, Državna obrtna škola i Umjetničko-obrtni muzej, Etnografski muzej, u kome se nalazi najveće umjetničko blago svih Jugoslovena: domaća jugoslovenska narodna umjetnost. Sve što je jugosloven stvorio umjetničkoga u svome kućnome radu, izloženo je ovdje u krasnim primjercima. Narodne nošnje, ćilimi, veziva, naročito vezeno rublje, čipke, ukratko: svi predmeti narodnoga kućnog umjetnog obrta, u kojima se originalna ornamentika i bogatstvo boja stapaju u divan i oku ugodan sklad, sve je to nanizano ovoj bogatoj zbirci. U tomu su muzeju zastupane i nošnje drugih evropskih, pa čak i azijskih i afričkih naroda.

Osobita znamenitost grada Zagreba je vanredno lijepo uređeno groblje Mirogoj, koje sa svojim arkadama i krasnim spomenicima pretstavlja jednu od najzanimljivih rijetkosti ove vrste na našem Jugu i vrijedno je da ga pogleda svaki posjetilac Zagreba. Na Širokom Brijegu dižu se moderne ustanove medicinskog fakulteta, kojima mogu pozavidjeti i mnoge slične ustanove kulturnoga Zapada. Na Gupčevoj zvijezdi je moderno uređeni i svestrano opremljeni Higijenski zavod.

Spomenici: Impozantan spomenik velikoga jugoslovenskog vladike Strossmayera (na Strossmayerovu trgu), djelo kipara Meštrovića. Pred Umjetničkim paviljonom: kip hrvatskoga slikara Andrije Medulića od Ivana Meštrovića i kip hrvatskog pjesnika Petra Preradovića od kipara Rendića. Pred Jugoslovenskom Akademijom na Zrinjskom trgu: poprsje Julia Clovia Klovića († 1578), i Andrije Medulića (Andrea Schiavone († 1582), Krsta Frankopana († 1527), Nikole Jurišića († 1545) — radovi kipara Ivana Rendića. Poprsje bana pjesnika Ivana Mažuranića (†1890) i povjesničara Ivana Kukuljevića (1816—1889) od Ru-

dolfa Valdeca. Poprsje matematičara Ruđera Boškovića od Rosandića i na Strossmayerovu trgu poprsje Augusta Šenoe († 1881) od Rendića. Na Jelačićevu trgu veliki spomenik bana vojskovođe grofa Josipa Jelačića († 1859), rad kipara Fernkorna. Na uglu Mesničke ulice i Ilice spomenik pjesnika Andrije Kačića-Miošića. Pred Narodnim Kazalištem veoma zanimljiv Meštrovićev zdenac života

Zagreb
Kupalište „Terapija"
Bains - „Therapia"-Bad

Šetališta: Botanički vrt; Zrinjski trg, lijepo hladovito šetalište (ljeti nedjeljom i praznikom podnevni i večernji koncerti); u Gornjem gradu: Strossmayerovo šetalište (krasan pogled na Donji grad sve do Save), Vrazovo šetalište (pogled na istočni dio Zagreba i na okolno gorje). — Cmrok, Prekrižje i krasan prirodni park Tuškanac. Nad ulazom u ovo omiljelo šetalište Zagrepčana diže se na temeljima nekadašnjih starih gradskih utvrda Kraljevski dvorac, okružen uzorno njegovanim parkom. Na istočnoj strani grada prostire se veličanstven prirodni park Maksimir s bogatim i lijepo uređenim Zoološkim vrtom.

Kolodvori: Od 4 kolodvora najvažniji je za putnike i turiste Glavni kolodvor, potpuno moderno uređen, s restaurantom, garderobom, poštom i brzojavom, telefonom, mjenjačnicom, brijačkom dvoranom itd.

Hoteli: Hotel Esplanade, Hotel Central, Palace Hotel Croatia, Hotel Astoria, Hotel Tri Gavrana, Hotel Milinov, Grand Hotel, Hotel Lovački Rog, Hotel Royal, Hotel Imperial, Hotel Zlatna Kruna, Hotel Velebit, Hotel Kovač, Hotel Kaptol, Hotel Slovenec itd.

Kazališta: Narodno Kazalište (Opera) na Trgu Kralja Aleksandra i Narodno Kazalište (malo), u Frankopanskoj

Ispod piramide na Medvednici

Audessons de la pyramide sur la Medvednica

Unterhalb der Pyramide a. d. Medvednica

Foto prof. D. B.

Hrvatske seljanke u selu Remetama

Paysames croates de Remete

Kroatische Bäuerinnen in Remete

Foto L. Griesbach

Piramida na vrhu Sljemena kod Zagreba

Pyramide au sommet de Sljeme près de Zagreb

Pyramide am Sljeme bei Zagreb

Foto prof. D. B.

Kraljičin Zdenac na Medvednici

Puits de la Reine sur la Medvednica

Königin-Brunnen an d. Medvednica

Foto prof. D. B.

Zagreb Foto Dušan Čeh
Seljanke na Jelačićevom trgu
Paysannes à la Place Jelačić
Bäuerinnen am Jelačić-Platz

ulici, za operete i drame. Oba kazališta su i repertoarom i snagama na visini savremenih svjetskih kazališta.

Kinematografi: Capitol, Croatia, Central, Europa Palace, Music Hall, Olimp, Građanski Kino, Zagreb Kino (Trešnjevka).

Kavane: Gradska kavana, Esplanade, Corso, Croatia, Zagreb, Kazališna kavana, Opera, Medulić, Astoria, Trilby, Gundulić, City, Palmotić, Europa itd.

Restorani: Gradski podrum, Esplanade, Palace Hotel Croatia, Lovački rog, Nova Pivana, Varoška pivnica, Pivovara, Zrinjevac, Central, Kolo, Imperial, Grand Hotel itd.

Putnički uredi: »Putnik«, Zrinjski trg br. 20; Compagnie Internacionale des Waggons-Lits, Jelačićev trg br. 26.

Prometna sredstva: Tramvaji, autobusi, autotaksi, kočije.

Autogaraže: »Petrić«, »Hoić i Šuklje«, »Ivan Dirnbacher«, »Barešić«.

Kupališta: Gradsko pučko kupalište (Mošinskoga ul. i drugo na Kvaternikovom trgu); Dijanino kupalište u Ilici; Ljetna kupališta na Savi: Gradsko kupalište sa svim modernim komforom i dva manja privatna kupališta. »Terapija« moderno kupalište u zgradi Sred. ureda za osiguranje radnika. s bazenom za plivanje, s potpunom hidroterapijom i zavodom za fizikalno liječenje. Cijene umjerene.

Konzulati: austrijski (Washingtonov trg 5), argentinski (Kraljice Marije ul. 24), belgijski (Jurišićeva ul. 22), čehoslovački (Trg Kralja Petra 1), francuski (Zrinski trg 19), mađarski (Draškovićeva ul. 15a), nizozemski (Jurjevska ul. 26), njemački (Starčevićev trg 6), norveški (Jelačićev trg 26), peruanski (Ribnjak 1), poljski (Haulikova ul. 6), portugalski (Ulica 23. X. 1847 br. 3), rumunjski (Draškovićeva ul. 25), švedski (Aleksan-

drov trg 8), švajcarski (Preradovićeva ul. 24), talijanski (Preobraženska ul. 4), U. S. A. (Praška ul. 2), britanski (Praška ul. 3), konzulat ruskih emigranata (Masarykova ul. 3), danski (Trg Kralja Petra 8), litvanski (Samostanska ul. 6), španski (Wilsonov trg 2), turski (Praška ul. 6), urugvajski (Ilica 34), meksički (Kumičićeva 4).

Foto prof. D. B.

Sv. Jakob na Medvednici kod Zagreba
Chapelle St. Jaques sur la Medvednica près de Zagreb
St. Jakob-Kapelle am Medvednica-Berg bei Zagreb

Zagreb je veoma zgodno ishodište za izlete u bližu i dalju okolicu. Podsused, Samobor i Plješivica omiljela su izletišta Zagrepčana. Nad prijatnim mjestancem Podsusedom diže se stari Susedgrad, poznat iz seljačke bune. Podsused ima krasno prirodno kupalište na Savi, lijepe i dobro držane gostionice s baštama, gdje se ljetni izletnici i kupači pred večer, pa i do u kasnu noć odmaraju od dnevnoga umora.

Nadalje iz Zagreba vodi dobar automobilski put u Šestine, koje nose svoje ime po šestom dijelu žetve, koji su seljaci (onda još kmetovi) morali davati medvedgradskim gospodarima Gregorijancima. Veoma je zanimljivo uspeti se na starodrevni Medvedgrad, koji je nekada zadavao mnogo jada stanovnicima staroga Griča, jer su ih medvedgraski kastelani plijenili i robili. U šestinskom dvoru čuva se slika Majke Božje, za koju kažu da su je krstaši donijeli iz Male Azije.

Iz Šestina vode dva puta na Medvednicu (Sljeme). Tu je kuća hrv. planinarskog društva »Tomislavov dom«, gradska kuća i lugarnica. Sa Sljemena puca krasan vidik po valovitom Hrvatskom Zagorju, na Ivančicu i na ugarsku ravnicu sve do Blatnoga Jezera, a na zapad na Plješivicu i na Uskočke Gore, pa sve do Triglava i do Grossglocknera, a na jugozapad na Klek i na Hrvatski Kras, na jug na Vukomeričke Gore pa dalje na Petrovu Goru, dok se na istoku prostire zelena savska ravnica. Sljeme je odasvuda okruženo zelenim šumama.

Zagreb je najpogodnija polazna tačka za kupališta i lje-

Motiv sa Brestovca

Une vue de Brestovac

Ein Motiv aus Brestovac

Foto L. Griesbach

Brestovac

Odmorište u prirodi

Galerie de repos en pleinair

Liegehalle im Freien

Foto L. Griesbach

Brestovac
Lječilište
Sanatoire
Sanatorium

Foto
L. Griesbach

čilišta u Zagorju, kao i za Plitvička Jezera i za Primorje i Dalmaciju.

BRESTOVAC

Usred divnih šuma Zagrebačke gore, oko 20 km udaljen od Zagreba, leži u visini od 846 m nad morem prvi sanatorij za tuberkulozne u jugoslovenskim zemljama — Brestovac. Razvio se iz skromnih početaka, a u posljednjim godinama je povećan i potpuno obnovljen, te sada ima 200 kreveta, sve moderne udobnosti i sav savremen uređaj za liječenje i ugodan boravak bolesnika. Specijalisti za tuberkulozu liječe bolesnike i vrše već i operativno liječenje plućne tuberkuloze. Ljepa, prostrana ležaonica, hidroterapija, kupke, sunčališta, uređaj za medicinsko i fizikalno liječenje tuberkuloze, vlastiti vodovod, kanalizacija i električna rasvjeta. Kuhinja je obilna i dobra. Liječenje mlijekom. Za razonodu ima dvornice za razne igre, zabave, radio itd.

Obavještenja: Središnji ured za osiguranje radnika, Zagreb, Mihanovićeva ulica br. 3, pismeno, lično ili telefonski. Telefon br. 5651, 5653, 5656.

SAMOBOR

Samobor nije samo zagrebački weekend, nego jedno od najljepših i najomiljelijih naših izletišta uopće. Romantičnim položajem, klimatskim i terenskim prednostima pruža mogućnost lijepa odmora i priliku za lake sportove. Samobor leži u neposrednoj blizini Zagreba (20 km daleko), u tijesnoj kotlini, koja je s tri strane zatvorena gorjem, a na istoku je otvorena prema lijepoj savskoj ravnici s krasnim vidicima na Zagreb sa Sljemenom, na pitomo Zagorje i ravnu Posavinu. S obližnjih brda pružaju se vidici na Sloveniju, Žumberačke i Plješivičke gore. Sav kraj oko Samobora ima živahan kolorit, koji ne umara oko jednoličnošću. Sredinom Samobora protječe bistar gorski potok Gradna. Na jugu i na zapadu provlače se Samoborskim gorjem

dva klanca s brzim potocima i daju Samoboru uvijek svjež i čist gorski uzduh. Zato je u Samoboru podneblje ugodno i za najžešće ljetne žege i ima izrazito gorski karakter: tople sunčane dane i hladnije noći. U ovomu kraju magle gotovo i nema.

Samobor obiluje lijepim šetalištima u nizini i na brežuljcima. Posvuda se prostiru bujni nasadi i crnogorične šume. Malo poviše samoga mjesta uređen je velik park Anindol, pun mirisave crnogorice ispremiješane s bjelogoricom. Parkom vode lijepi, sjenoviti putovi s mnogim klupama. Tu su i romantične kapelice sv. Ane i sv. Jurja. Od ove potonje kapelice, koja potječe iz 1564 g., ide se do vrhunca brda Tepca (323) m) s visokom piramidom, odakle se pruža jedan od najljepših vidika u daljinu, a osobito na samoborsku okolicu, koja je puna ljetnikovaca, plemićkih dvoraca i starih slikovitih crkvica. Iz Anindola stiže se šumskim putom do ruševina Staroga grada, koji je prilično dobro uščuvan, a i dalje se radi na njegovu uzdržavanju. Ovaj grad podigoše pristaše češkoga kralja Pšemisla Otakara II. kada je vodio rat s ugarskim kraljem Belom IV (oko 1260 g.). Na suprotnoj strani Anindola diže se brdo Stražnik, koje je lijepo uređeno i omiljelo je šetalište. Sa Stražnika se pružaju krasni vidici. U nizini, u samomu mjestu Samoboru nalazi se sjenovit park, ugodno odmorište onih, koji ne vole ili ne mogu da se penju uzbrdo. Isto je tako ugodan Vugrinšćak, koji se prostire tik uz Gradnu.

Vrijedno je spomenuti crkvu sv. Anastazije iz 1674 g., zatim Franjevačku crkvu iz 1733 g. na mjestu, gdje je 1235 bila sagrađena kapelica. Veoma je zanimljiva kao arhitektonska rijetkost crkva sv. Mihajla. Osim toga u Samoboru ima mnogo vrijednih i zanimljivih spomenika, a osobito su vrijedna umjetnička djela na samoborskom groblju. Znamenit je Livadićev dvorac, u kome su prvi put odjeknuli zvuci ilirske budnice u prisutnosti hrvatskoga preporoditelja Ljudevita Gaja i drugih Ilira.

U Samoboru je razvijen i sportski život: tu ima nogometni i teniski klub, s nogometnim i s nekoliko teniskih igrališta.

Brestovac

Foto
L. Griesbach

Samobor
kod Zagreba
près de Zagreb
bei Zagreb

Bazeni za plivanje. U susjednim potocima razvijen je lov na pastrve. Zimski je sport u ovomu kraju veoma razvijen. Tu su odlični tereni za skijanje i sanjkanje, te se zimi priređuju redovita skijaška natjecanja uz brojno sudjelovanje skijaša sa svih strana.

U pogledu planinarstva može se bez pretjerivanja reći da je samoborska okolica pravi planinarski raj. Puna je romantike i raznolikih vidika, a uvelike obiluje florom, koja je tim ljepša i zanimljivija, što se iz bujna zelenila i cvijeća mjestimice ističu gole kamene stijene, znaci kraske formacije. Veoma su zanimljivi i prijatni usponi na Japetić (801 m); tu je kuća Hrvatskog planinarskog društva, zvana »Šoićeva«. Mali Lipovac, a nedaleko odavle ruševine staroga grada Lipovca-Japetića. Zatim uspon na Oštrc (753 m) sa silazom preko »Tri Kralja« i Bijeloga brijega na Prekrižje, gdje je planinarsko sklonište HPD. Na Plješivicu (780 m), s koje puca divan vidik na Klek, dolinu Kupe s Karlovcem, na Japetić, Savinjske Alpe itd. Na stari Okić-grad (495 m), Stojdragu (520 m), zatim u Rudarsku dragu, Rude, dolinu Ludvića, Cerinski vir, Palačnike, kroz Dubravu do Sv. Križa i Sv. Vida, Vilinske jame, stari grad Mokrice itd.

Za duži boravak u Samoboru mogu se uz umjerenu cijenu najmiti lijepe sunčane sobe kod privatnika u vilama ili u urednim građanskim kućama. Nekoliko većih gostionica imaju stalno na raspolaganju sobe za goste. Dobra hrana dobiva se u svima samoborskim gostionicama.

Samobor veže sa Zagrebom popularna »Samoborska željeznica«, koja ljeti nedjeljom i praznikom saobraća između Zagreba i Samobora svakog sata. Osim toga ima Samobor autobusnu vezu sa Zagrebom, s Breganom, Čateškim toplicama, Brežicama i ostalom Dravskom banovinom.

Šmidhenovo sumporno kupalište u Sv. Heleni u velikoj je mjeri radioaktivno, te liječi reumatizam i

Samobor

Hidropatsko kupalište

Bains hydropatiques

Hydropatisches Bad

slične bolesti. Kupalište su poznavali već i Rimljani, a u 15 vijeku bio je u blizini samostan cistercita s crkvom Sv. Helene.

U kupališnoj zgradi ima dva bazena i više kabina za posebno kupanje, a na otvorenom prostoru je velik bazen za plivanje, opkoljen šumicom i livadama. Kupalište je vezano sa željezničkom stanicom i Trgom Kralja Tomislava u Samoboru autobusnom prugom.

U samomu Samoboru, podno Staroga grada leži hidropatsko kupalište, koje ima zasebne kabine, prskalice i lijep bazen za plivanje, gdje se priređuju plivačka natjecanja mjesnih i zagrebačkih klubova. 4 km od Samobora protječe rijeka Sava s poznatim veoma ugodnim kupalištima.

Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Samobor.

SUTINSKO

Sutinske Toplice leže u donjem dijelu Hrvatskoga Zagorja, na putu Zagreb—Varaždin. Od Zagreba su udaljene 55 km. Lječilište ima lijep položaj u strmu klancu brda Ostrugače i Komora. Tim klancem teče potok Sutinčica. Lječilište je okruženo brdima, koja su obrasla crnogoricom i bjelogoricom, te se na jugu spuštaju u bujnu ravnicu, okruženu sa svih strana karakterističnim zagorskim brežuljcima, po kojima se prostiru rodni vinogradi i čuvene zagorske klijeti. Na sjeveru, u neposrednom zaleđu Toplica, diže se Veternica, Radobojska i Petrova Gora.

Sutinsko je bilo poznato već u XIV vijeku kao ljekovit vrući izvor. Još i danas vide se ostaci utvrda iz onoga doba, koje su s juga branile ulaz u klanac.

Radi svoga povoljnog položaja Sutinsko ima blago subalpinsko podneblje, a zaštićeno je i od sjevernih oštrih vjetrova i od ljetne žege. Uzduh je svjež i pun ozona. U Sutinskom ni-

kada nema sparine, jer klancem stalno struji ugodan ćuh, pa je uzduh uvijek umjereno topao. Srednja godišnja toplina je 15° C.

Sutinske Toplice su radioaktivna akratoterma. Bistro vrelo izvire iz pukotina vapnene pećine u samomu velokom bazenu. Stalna i nepromjenljiva temperatura vode je 37,4° C. Količina vode je 30.800 litara na sat. Ovoliko mnoštvo termalne vode omogućuje stalnu i jaku cirkulaciju u bazenu, te se sva voda ispušta dva puta na dan iz bazena i ovaj se čisti. Po svome hemijskom sastavu i niskoj specifičnoj težini, te radi obilja slobodne i vezane ugljične kiseline, kao i stalne temperature, ova termalna voda djeluje jednako kao voda Gasteina, Franzensbada i Teplica. Po najnovijoj analizi sveučil. prof. dra. Bubanovića ova se voda ubraja među najradioaktivnije termalne vode. Fiziološko djelovanje vode i u njoj sadržanih plemenitih i veoma radioaktivnih plinova (helij) izazivaju reflekse kože i time zbog podražaja perifernog živčanog sustava pospješuju rad čitavoga cirkulacionog aparata, a naročito se to pokazuje na kapilarnomu (sniženje krvnoga tlaka). Termalna se voda Sutinskih Toplica pije i kao lijek, jer umiruje podražene živčane ogranke u sluznici želuca i crijeva.

Indikacije: ženske bolesti (upale maternice i jajnika, smetnje kod menstruacije, eksudati, kataralični procesi, neplodnost, bijeli cvijet i opća slabost); svakovrsna reumatična oboljenja i išijas; bolesti mjehura, mokraćnih organa i prostate; aterosklerotičke promjene srca i krvnih sudova; hronični katari želuca i crijeva; živčane bolesti (neurastenija, histerija, neuralgija, slabokrvnost (hloroza) i rekonvalescencija).

Protuindikacije: otvorena tuberkuloza i zarazne bolesti.

Kupatila: veliki zajednički bazen, obložen bijelim keramičkim pločicama; posebna kupatila u kabinama. Sva se kupatila nalaze u lječilišnoj zgradi, u kojoj ima 35 udobno uređenih soba za stanovanje. Kućna apoteka, liječnička ordinacija, restaurant, dvorana s glasovirom, radio, čitaonica. Električna rasvjeta.

Stari grad Trakošćan

L'ancien chateau Trakošćan

Alte Burg Trakošćan

Foto L. Griesbach

Marija Bistrica
Poklonište
Lieu de pèlerinage
Wallfahrtsort

Foto L. Griesbach

Lječilišna zgrada leži u prostranom parku. Tu je ruska kuglana i ima mnogo stolaca za ležanje. Po okolnim brežuljcima vode lijepe staze, a na svakom koraku stoje klupe za odmor.

U lječilištu stalno boravi liječnik, koji je ujedno i ravnatelj lječilišta.

Izleti i šetnje: na brdo Oštrc sa drevnom gradinom, gdje su prije 700 godina stanovali templarski vitezovi, na Sv. Anu pod Loborom, na zavjetište Mariju Bistricu, grad Trakošćan iz srednjega vijeka, koji leži na vrhu brda nad istoimenim jezerom Grad ima veliku i bogatu zbirku starina i zanimljivih gobelina; do sanatoriuma Klenovnika itd.

Sezona traje od 1 maja do 1 oktobra.

Željeznička stanica Sutinske Toplice udaljena je od lječilišta 9 km. Na stanici ima kod dolaska vlaka uvijek dovoljan broj kola. Želj. veza tri puta na dan Redoviti autobusni saobraćaj sa Zagrebom.

Obavještenja: Uprava lječilišta, Sutinsko.

STUBIČKE TOPLICE

U donjem Zagorju, najljepšem kraju zagrebačke dalje okolice, u dolini rijeke Krapine leži lječilište Stubičke Toplice (168 m). Obronci brda, koja zaštićuju lječilište sa sjevera, svršavaju se uz samo lječilište Kamenjakom (271 m), te se sve više gube u valovitoj plodnoj dolini. Na jugu se uzdiže Sljeme (1035 m), obraslo gustom bukovom šumom. Podnožja okolnih gora obiluju krasnim livadama po privlačnim kotlinama i na pogled daju lijepu sliku. Tik uz lječilište prostire se velik perivoj sa sjenovitim drvoredima, da se onda pretopi u romantične susjedne šume s veoma razgranjenim i dobro uzdržanim putovima i stazama, na kojima ima velik broj klupa. Tu je i veliki paviljon »Bellevue«, odakle puca divan vidik po Sljemenu, a na drugoj strani perivoja je tzv. »Zagorska panorama« s krasnim vidikom na Hr-

Stubičke Toplice
Ljekovito kupalište
Thermes
Heilbad

vatsko Zagorje. Izleti u okolicu: Grad Oroslavlje, Sv. Križ, Zabok, Donju Stubicu (15' — PTT), Krapinske Toplice, Krapinu, grad Trakošćan (historijske starine), Zlatar, Mariju Bistricu (znamenito mjesto proštenja »Hrvatski Lourdes«), grad Golubovec s divnim perivojem.

Ljekoviti izvori: Od mnogih vrućih vrela, koja se nalaze u neposrednoj blizini lječilišta, samo se tri vrela upotrebljavaju u ljekovite svrhe. Izdašnost ovih vrela je preko 8000 hl u 24 sata. Po hemijskim sastojinama ova voda sliči gasteinskoj, a po toploti vodi Karlovih Vari. Međutim stubička voda toplinom 44,2°—63° C nadmašuje vodu u Tüfferu i Neuhausu, iako im je slična po svojim sastojinama. Voda je uvelike radioaktivna.

Mulj stubičkih vrela ima iste sastojine koje i voda, ali osim toga ima svu silu ljekovitih gljivica i veoma visoku temperaturu, pa se veoma uspješno prmjenjuje u ljekovite svrhe.

Indikacije: kožne bolesti, gdje je sekretonično gibanje spriječeno reumatičkim utiskom ili gdje treba ukloniti eksudate; pucanje kože,, lokalne anesteze, živčane bolesti, nazebe (prehlade), upale; rekonvalescencija iza teških bolesti, nakon teških poroda, zakrvica, poslije tjelesnih i duševnih napora. Hronični katari u organizmu žlijezda, disanja i probave. Hronični eksudati, tekući i otvrdnuli, u koži, na prsima, na srčanoj klijeti i trbušnoj opni. Hronične upale bubrega, Brighove bolesti, bubrežne sipine i kamenac u mjehuru, te oslabljenja ili uzetinje (klijenuti) mjehura. Ženske bolesti: hronična upala maternice, jajnika, eksudata u trbuhu itd. Hronična izmjenična groznica, škrofuloza, bljedoća, ulozi i reumatizam. Hronične upale kosti i zglobova.

Protuindikacije: jače mane srca, sušica, padavica, pasivna zakrvica.

Mulj stubičkih vrela djeluje osobito uspješno ondje, gdje je potrebna resorpcija eksudata i gdje je djelovanje kože posve

Cesargrad
kod Klanjca
Ruines du chateau Cesargrad près de Klanjec
Ruinen der Burg Cesargrnd bei Klanjec

Foto L. Griesbach

Bizeljgrad
kod Klanjca
Chateau Bizeljgrad près de Klanjee
Burg Bizeljgrad bei Klanjec

Foto L. Griesbach

Klanjec
Kunšperg
Stara gradina
Ruines de l'ancien chateau
Alte Burgruinen

Foto L. Griesbach

uništeno. U ovim slučajevima je ljekovitost ovih blatnih kupelji jednaka onima u Franzensbadu.

Masaže, elektriziranja itd.

Srednja godišnja temperatura je 11,3° C, te vrućina ni usred ljeta nije nesnosna. Ljeličište je od sjevernih vjetrova zaštićeno obroncima okolnih gora, te je radi toga podneblje blago i prijatno. Poslije kiše tlo ze veoma brzo suši. Uzduh je čist, bez prašine i dima, te je pun ozona. Zato se ovo lječilište može najtoplije preporučiti i kao veoma ugodno ljetovalište.

Lječilišna zgrada ima sav moderni komfor. Osim velike, visoke i prozračne Maksimilijanove kupelji, ima još dovoljan broj kada, tušnh kupelji i kaldarija, koje su sve uzorno uređene. Kupatila su u sasvim zatvorenim hodnicima, a spojena su stanovima.

Stalna glazba, velika dvorana sa klavirom, tenis, kuglana, koncerti, plesovi, tombole itd.

Sezona traje od 1 maja do svršetka oktobra. Od 15 maja veza sa željezničkom stanicom kupališnim automobilom (6 sjedala, 12').

Obavještenja: Uprava kupališta Stubičke Toplice.

KRAPINSKE TOPLICE

Krapinske Toplice leže 160 m nad morskom površinom usred najljepšega dijela Zagorja, koji s pravom nosi naziv »Hrvatska Švajcarska«. Lječilište ima odličan položaj u dolini, koja je sa svih strana zaštićena i tek prema jugu otvorena. Podneblje je veoma blago, suho i postojano (srednja toplina u razdoblju od aprila do novembra kreće se između 15° do 24° C. Stoga se kupalište otvara već u aprilu, a zatvara tek u novembru.

Nebrojeno je mnoštvo bolesnika našlo lijeka svojim boljeticama u Krapinskim Toplicama. Vrijednost ovoga blagotvornog kupatila seže čak u rimsko doba, kada je bilo nadaleko poznato pod imenom »Aquae vivae« (Žive vode). Kupalište je tokom da-

ljh vjekova doživjelo mnoge promjene, a od godine 1559 t. j. otkako imamo prve tačnije podatke o njemu, promijenilo je mnoge vlasnike. God. 1792 sagrađeno je »gospodsko kupatilo« i jedno »Balneum commune« (opće kupatilo) za narod, a te su zgrade bile 1809 i 1820 znatno proširene. Konačno je 1919. god. prešlo u vlasništvo Jugoslovenskoga Kupališnog d. d. u Zagrebu.

Izvori Krapinskih Toplica ubrajaju se po toplini i po hemijskom sastavu u akratoterme, te se odlikuju velikim mnoštvom vode (80.000 hl vode u 24 sata). Ovom se vodom obilno snabdijevaju 24 povelike kade i pet velikih bazena. Bazeni su građeni nad samim izvorom, te primaju vodu neposredno s izvora, dok se u kade dovodi ne samo topla termalna voda, nego i ona, koja je u posebnom spremištu hlađena u svrhe liječenja. Voda je sasvim bistra, bezbojna i bez okusa, a ima sumporni miris. Po hemijskim sastojinama jednaka je vodi termalnih izvora u Teplicama (Češka), Gasteinu, Ragazu itd. Glavno djelovanje vode ispoljava se u poticanju periferijskoga krvotoka i promjene tvari, pa se tako brzo isključuju i preobražavaju bolesne materije i hronični proizvodi upala, koji se gomilaju u ljudskom organizmu.

Lječilište ima redovitu autobusnu vezu sa željezničkom stanicom Zabok—Krapinske Toplice (20'), a osim toga ima i redovit autobusni saobraćaj sa Zagrebom i sa Rogaškom Slatinom.

Lječilišni dom ima 130 udobnih soba, a u sporednim zgradama ima još oko 70 soba. Sva su zdanja međusobno spojena pokrivenim hodnicima. Kugljane, kino, bar, turska kavana, radio, dječje igralište, kao i svakodnevni koncerti vojne glazbe, te plesovi, tombole i razne druge priredbe krate vrijeme lječilišnim gostima.

Uz sam lječilišni dom prostire se lijep, sjenovit park, gdje gosti nalaze svu potrebitu udobnost i mir za nesmetan odmor. Lijepa je šetnja kilometar dugom alejom do ljetne restauracije »Bellevue«, koju također okružuje lijep perivoj. S vrhova okolnih bregova puca divan vidik na cijelo Zagorje u svoj romantičnoj krasoti. Dalji izleti: u Krapinu, zanimljiv, historijski

Krapinske Toplice

Ljekovito kupalište

Thermes

Heilbad

Foto »Putnik«

Krapina

Foto
L. Griesbach

gradić (nalazište čuvenoga »krapinskog čovjeka« — »homo krapiniensis«); zatim u Klanjec, odakle se pruža vidik na lijepu dolinu Sutle; u Rogašku Slatinu, na zamak Trakošćan, stari grad iz srednjega vijeka, vrijedan sa svojih znamenitosti da ga pohodi svaki gost Toplica, PTT, elektr. rasvjeta.

Obavještenja: Uprava lječilišta, Krapinske Toplice.

Osim restauracije u samom lječilišnom domu, u Krapinskim Toplicama ima i drugih veoma dobrih gostionica.

KLENOVNIK

Klenovnik je moderno uređeno monumentalno lječilište Središnjeg Ureda za Osiguranje Radnika sa 200 kreveta. Leži u gorskom kraju, 258 metara nad morem, na najljepšem mjestu Hrvatskog Zagorja u krasnoj prirodi, na brežuljku usred velikog stoljetnog parka. Grad Klenovnik bio je više stoljeća vlasništvo grofova Draškovića Trakošćanskih. U 17 vijeku vijećao je ovdje više puta hrvatski sabor. Kada stoji na mjestu starog dvora nov dom svjetla, sunca i zdravlja, sanatorij Klenovnik.

Klenovnik je udaljen od Zagreba oko 90 km. Najbliža željeznička stanica Ivanec je stanica na željezničkoj pruzi Varaždin—Golubovec.

Krasan park čuva lječilište od svake prašine. Zrak je svjež i čist. Prema jugu prostire se oko 15 km. široka lijepa ravnica sve do strme Ivančice, koja je visoka preko 1000 m. Zbog toga sretnog položaja sanatorij ima blagu klimu i vrlo mnogo sunčanih dana. Prosječna je temperatura oko +10⁰ C.

U svakom pogledu osigurana je potpuna čistoća, pa se ni blato ni prašina ne mogu unositi u sanatorij.

Za izolaciju slučajnih akutnih infekcioznih oboljenja ima sanatorij sasvim strogo separirano odjeljenje s posebnim ulazom i kupaonicom. Bolesničke sobe su lijepe i prostrane, one služe

kao spavaće sobe. Sve prostorije glavne zgrade imaju centralno grijanje. Rasvjeta je električna.

Sanatorij ima potpun uređaj za moderno liječenje tuberkuloze i bolesti disala. Ima operacionu dvoranu za pneumotoraks i oleotoraks, za frenikoeksajrezu, za torakoskopiju i torakokaustiku i za druge operacije, kao i uređaj za specifično liječenje i za kemoterapju tuberkuloze. Ima odjelitu sobu za inhalacije, za kvarclampu i soluks-lampu.

Ima nadalje Röntgenov stroj za diagnostiku i terapiju i odjelite sobe za periodične ambulantne pregledbe. Sanatorij ima također dobro uređen laboratorij za kemijska i bakteriološka istraživanja Hidroterapija, je izvrsno uređena: ima tuš- katedru s parnim tušem i s drugim tuševima, kade za sjedenje. Hidroterapija ima sanduke za parne kupke i za kupke u toplom zraku, nadalje klupe za masažu, za omatanje i za odmaranje. Ležaonice su lijepe i prostrane. Sunčališta i ležaonice imaju odjelite tuševe i zahode. Sanatorijem upravlja liječnik ravnatelj, ekonomiju vodi upravitelj. Liječenje bolesnika povjereno je primarnom liječniku, specijalisti za tuberkulozu i trojici pomoćnih liječnika. Uspjesi liječenja su izvrsni. Sanatorij ima higijenski uređenu kuhinju sa svim potrebnim sporednim prostorijama. Vlastito veliko gospodarstvo od 300 jutara. Važan je psihološki faktor liječenja i razonoda. Prostorije za dnevni boravak vrlo su prostrane i lijepe. Pored sobe za primanje je prostrana dvorana s malim stolovima za različne igre. Ima tu šaha, domina, biljara itd. S druge strane nalazi se soba za glazbu sa klavirom. Onda dolazi soba za čitanje i pisanje, a posljednja soba je biblioteka. Monumentalna velika dvorana blagovaonice ima kino-ređaj. Sanatorij ima i radio-aparat s megafonom.

U sanatorij Klenovnik primaju se samo bolesnici onih stadija tuberkuloze koji su još izlječivi. Bolesnici s akutnim zaraznim bolestima, s bolestima kože, s teškim bolestima srca i živčevlja, bolesnici, koji pate od živčanih ili drugih kakvih napadaja, i neizlječivi bolesnici ne primaju se. Privatni bolesnici stanuju u zajedničkim sobama kao i naši članovi, a imaju također istu opskrbu. Svaki privatni bolesnik, koji želi da bude primljen u lječilištu Klenovnik, ima da se pismeno javi Središnjem Uredu za Osiguranje Radnika u Zagrebu u Mihanovićevoj ulici broj 3.

Klenovnik je institucija socijalnog osiguranja. Tu se ne trpi iskorišćivanje bolesnika ni s koje strane. Takse su ustanovljene najskromnije. Taj monumentalni sanatorij sa svojim modernim uređajem, prekrasnim parkom i velikim gospodarstvom nadmašuje veliki dio slavnih sanatorija u susjednim zemljama.

Ni jedan od naših bolesnika, koji boluju od bolesti pluća ili disala, ne mora više da se liječi u inozemstvu. Sad imamo i u našoj zemlji dosta lječilišta, koja svojim položajem i svojim

Klenovnik
Lječilište
Sanatoire
Heilanstalt

uređajem ne zaostaju za sanatorijima stranoga svijeta. A najnovije naše monumentalno lječilište Klenovnik u jednom od najljepših krajeva naše lijepe otadžbine omogućuje i bolesnicima srednjeg staleža da se skromnim materijalnim sretstvima liječe u sanatoriju, koji osim besprikornoga medicinskog i higijenskog uređaja ima i različite prilike za razonodu.

Obavještenja: Središnji Ured za Osiguranje Radnika u Zagrebu u Mihanovićevoj ulici br. 3 pismeno, lično ili telefonski Telefon broj 5651, 5652, 5653, 5656.

VARAŽDINSKE TOPLICE

Varaždinske Toplice (119 m) leže jugoistočno od Varaždina na željezničkoj pruzi Zagreb—Varaždin, a sa Zagrebom ih spaja i redovita autobusna pruga. Ovo termalno lječilište sa svojim čuvenim radioaktivnim sumpornim izvorom (60° C) bilo je na glasu već u doba Rimljana pod imenom Aquae Jasae.

Ljekovita sredstva: termalne, blatne, električne, ugljičnokisele i sunčane kupke, elktriziranje, masaža, liječenje pićem ljekovite vode itd.

Indikacije: hronični reumatizam mišića i zglobova, arthridis deformans, reumatizam zglobova kao posljedica gonoreje, reumatične uzetosti, arthridis urica, hronični eksudati, skrofuloza, sifilis, hronična otrovanja od kovina, bolesti živčanoga sustava, brahijalna i interkostalna neuralgija, naročito išijas, paralysis agitans, neurasthenia spiralis, bolesti organa za disanje i probavnih organa, mokraćne i spolne bolesti, kožne bolesti, ozljede i njihove posljedice. Kod hroničnih katara ždrijela, grla i bronhija preporučuje se pacijentima da piju ljekovitu vodu, koja uspješno liječi, a tako isto i kod dijabetesa i hroničnih bolesti mjehura.

Protuindikacije. Upotreba ovih sumpornih terma nije podobna za liječenje: 1) kod sklonosti za opetovano krvarenje unutrašnjih organa (pluća, želuca, mozga); 2) kod teških, nekompenziranih srčanih mana, kod degeneracija velikih krvnih sudova i aneurizama; 3) kod upala i grozničavih bolesti; 4) kod lica koja su slaba, malokrvna i oronula zbog diseratičnih dijateza, kao što je rak, tuberkuloza itd.

Varaždinske Toplice imaju veoma dobru stranu utoliko, što hoteli imaju pod svojim krovom sve vrste kupki, tako da u slučaju nepovoljna vremena gosti ne moraju izlaziti radi liječenja. Toplice imaju 6 lijepo uređenih hotela s posve modernim komforom: 1) Josipovo kupatilo, nova zgrada, 54 sobe, 16 kabina za sumporne kupelji; blatne i električne kupelji itd. Lift. Zvučni kino. 2) Konstantinovo kupatilo, 92 sobe, 25 kabina, restauracija. 3) Lovrijenčevo kupatilo: 64 sobe i 20 kabina. 4) Ivanovo kupatilo sa 12 soba, 8 kabina i restaurantom. 5) Narodno kupatilo: sa 2 bazena, 22 kabine i 2 posebne kabine za blatne kupke. 6) Hotel br. II sa 6 soba i restaurantom. — Osim ovih ima i drugih hotela, a i privatnih stanova.

U neposrednoj blizini kupališta prostire se krasan park s ugodnim šetalištima, a završava s divnim izgledištem »Tonimirom«. Ovaj je park spojen sa susjednim gospodskim majurom.

Sezona traje od 1 maja do 30 septembra. Ivanovo, Konstantinovo i Narodno kupatilo otvoreno je cijele zime. U glavnoj sezoni svira dva puta dnevno lječilišna glazba: prije podne u parku kod česme, a popodne u lječilišnoj kavani. Nedjeljom i praznikom priređuju se u lječilišnoj restauraciji br. I koncerti, plesovi s igrom tombole, a često i druge zabave i svečanosti. U lječilišnom salonu ima klavir, a u kavani biljar. Novine na svima svjetskim jezicima gostima na raspolaganju. U lječilišnom parku uređeno je tenisko igralište.

Obavještenja: Uprava lječilišta Varaždinske Toplice.

Varaždinske Toplice

Daruvar

Topliče

Ville d'eaux thermals

Heilbad

Foto »Putnik«

DARUVAR

Na podnožju Slavonskog Sredogorja, tik lijepa trgovišta Daruvara, leži glasovito mineralno i blatno termalno kupalište Daruvar, okruženo šumovitim uzvisinama, u prijatnoj dolini Toplice. Radi veoma povoljna položaja Daruvar ima blago subalpinsko podneblje.

Najstariji historijski podaci o ljekovitosti ovih kupki sežu čak do 228. god. pr. Hr., dakle u vrijeme rimskih nadiranja u carstvo Ilira. U to doba nalazio se istočno od današnjega Daruvara cvatući glavni grad Jaza (Respublica Jasorum). Po propasti rimskoga carstva nestade i ovoga grada, a na njegovim ostacima podigoše Hrvati grad Probaticu. U tursko doba kupalište dobi ime Ilidže, koje se još i danas živo očuvalo u narodu. Godine 1760 dade carica Marija Terezija Antunu pl. Jankoviću od Daruvara lenska dobra Sirač, Pakrac i Stražeman. U tom području su ležale i današnje daruvarske terme, te novo osnovano mjesto dobi po svome lenskom gospodaru ime Daruvar. Janković je dozvao macedonske graditelje te ovi ogradiše glavno vrelo i jednu kupališnu zgradu sa četiri sobe. Time je bio udaren glavni temelj današnjega modernog kupališta.

Prostrani kupališni perivoj sa urednim putovima, lijepim i dugim drvoredima i brojnim klupama, sav u borovim i omorikovim nasadima, pruža kupališnim gostima priliku za ugodan odmor. Iz perivoja se dolazi u prijatnu, bregovitu bukovu šumu s dobro uređenim putovima, koji izbijaju na krasne daruvarske vinorodne gore. Odavle puca divan pogled na romantičnu okolicu.

Kupalište ima više zgrada za smještanje gosti: Aleksandrov dom, najveća kupališna zgrada sa lijepo i udobno uređenim sobama. U samoj zgradi ima velik broj porculanskih, mramornih i kamenih kadnih kupki, do kojih iz soba vodi zatvoren hodnik,

te se gosti mogu poslužiti Aleksandrovim kupkama, fango-liječenjem i blatnim kupkama u kadama i zimi, a da se ne izlože opasnosti nazebe. Zbog toga je Daruvar i zimsko lječilište. Arkadija leži usred kupališnoga perivoja, te se lijepo ističe svojim arkadama, koje su obrasle zelenilom. U toj su zgradi ukusno uređene sobe za stanovanje. Vila Marija je u švicarskom slogu sagrađena zgrada sa zračnom verandom i lijepo uređenim prostranim sobama, a pod njihovim prozorima teče potok Toplica. Kupališno svratište s kupališnom dvoranom i restaurantom, s lijepom terasom i udobnim hladovitim vrtom, nalazi se u neposrednoj blizini Vile Marije. U središtu kupališnog perivoja stoji Kiosk kavana s prostranom, djelomično prekrivenom terasom. To je najmilije stjecište kupališnih gosti. U ugodnoj popodnevnoj hladovini svira pred kioskom kupališna glazba. U toj je zgradi čitaonica i veoma ukusno uređena plesna dvorana s glasovirom.

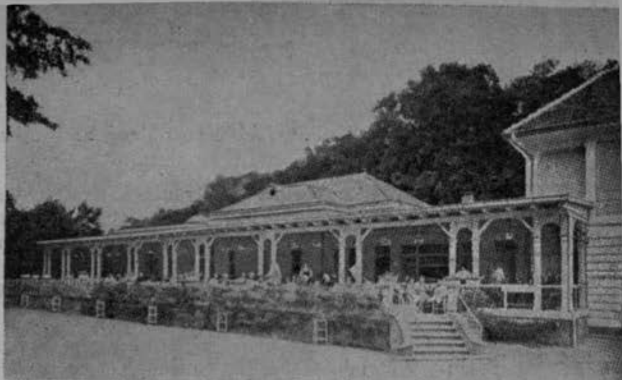
Kupalište ima zaseban hladni vodovod, koji snabdijeva vodom sve zgrade.

U južnom dijelu kupališnoga perivoja nalazi se velik prostor, oko 4000 četvornih metara, gdje izviru brojna vrela, od kojih se samo 5 upotrebljavaju za kupke, i to: dva mineralna (željezna) i tri blatna termalna vrela. Najizdašnije je mineralno vrelo Aleksandrov izvor sa temperaturom od 48° C. Ovaj izvor snabdijeva vodom Aleksandrove kupke. Antunov izvor ima 50° C, mineralni je izvor i snabdijeva vodom Antunove kupke, a osim toga služi ova voda i za piće u ljekovite svrhe.

Aleksandrove i Antunove kupke uspješno liječe: ženske bolesti, kao što su hronične i subakutne upale maternice (fluor albus), jajnika i spojeva maternice (adneksa), neredovitosti u menstruaciji i jalovost. Zatim slabokrvnost, opće slaboće, živčane bolesti, klijenut, blaže vrste reumatizma i podagre. Ovi se izvori odlikuju obiljem radijeve emanacije, pa po mnijenju stručnjaka u toj radioaktivnosti i leži tajna vanrednih uspjeha liječenja.

U blatnim se kupkama kupa neposredno na mjestu, gdje vrelo prirodnim načinom tvori blato. Centralna blatna kupka nalazi se u lijepoj velikoj zgradi građenoj u maurskom slogu. Kroz visoko kube ove zgrade dolazi u kupku obilno svijetla i svježa uzduha. Za kupke služi veliki bazen, popločen fajansom s kamenim naslonjačima za one bolesnike, koji upotrebljavaju kupke sjedećke (44° C). Usred bazena izbija iz umjetnog stijenja hladni vodeni slap, koji ovu prostoriju ugodno hladi. Razni mali bazeni i tuševi služe za pranje i postepeno ohlađivanje tijela. Za teške bolesnike, koji se ne mogu kupati u zajedničkom bazenu, ima posebnih odjeljenja za blatne kupke. Ove

Daruvar
Terasa kupališne kavane
Le balcon du café
Terasse des Kurkaffeehauses

su blatne kadne kupke uređene po uzoru kupki u Františkovim Varima. Ima i zasebnih kabina za mor-kupke sa pridodatkom originalne francensbadske mor-soli. U posebnom fango-odjeljenju omataju se bolesnici ljekovitim daruvarskim blatom. M a r i j i n a k u p k a (400° C) ima posebno uređenu prostoriju za omatanje radi znojenja. O p ć a b l a t n a k u p k a ima odjeljenje za muške i ženske. Daruvarske blatne kupke sadržavaju obilne količine ugljičnih i sumpornih soli i nevezane ugljične kiseline. Najvažnija im je sastojina glasovito daruvarsko mineralno blato, koje sadržava hemijske sastojine vode, iz koje se izlučuje kao talog i detrius mineralija, zemlje i nekojih organskih tvari.

Daruvarsko rudno blato djeluje: hemijskim sastojinama, solima i plinovima, kao i drugim sastojinama koje podražavaju kožu, zatim stalnom visokom temperaturom, koju pacijenti kod blatnih kupki lakše podnose nego kod drugih kupki, i konačno mehaničkim djelovanjem: blagim pritiskom i umjerenim trenjem, dakle vrstom prirodne masaže.

Blatnim kupkama uspješno se liječe: reumatizam, naročito zastarjeli reumatizam mišičja i zglobova, spojen s eksudatom, koji priječi tijelo u kretanju. Ženske bolesti, zastarjeli eksudati i upale adneksa. Razne neuralgije, išijas, kljenuti i posljedice ozljeda.

Fango liječi hronični reumatizam, pobolijevanje mišičja i zglobova, hronične infiltrativne upale i zastarjele eksudate kao posljedicu ženskih bolesti.

Lječilište ima i otvoreno hladno kupalište s bazenom za plivanje. Leži usred zelenila na potoku Toplici. Tu je i udoban prostor za pješčane i sunčane kupke. Kupalište ima i sprave za tjelesne vježbe.

Lječilište ima vlastitoga liječnika stručnjaka za ženske bolesti i balneoterapiju, a osim njega prakticira u mjestu Daru-

varu još pet liječnika. U neposrednoj blizini kupališta nalaze se i dvije ljekarnice.

Kupalište obiluje zabavama i društvenim priredbama. U kupališnom perivoju svira svakog dana kupališna glazba. Lijepe su šetnje sjenovitim drvoredima kupališnog perivoja i prostranom Julijevom šumom. Ljubitelji sporta imaju ovdje tenisko i nogometno igralište. Veoma su lijepi i zanimljivi izleti u šumovitu i romantičnu okolicu.

Ljetna sezona traje od 1 maja do svršetka septembra. U maju i septembru daje se gostima znatan popust. Aleksandrov dom i Aleksandrove kupke otvorene su cijele godine. Za zimsku sezonu vrijede naročite snižene cijene.

Trgovište Daruvar (oko 3000 stanovnika) živahno je trgovačko mjesto, ima uredne ulice, asfaltiran pločnik za pješake i električnu rasvjetu, PTT, razne javne ustanove i vlasti, rimokatoličku, srpskopravoslavnu, protestantsku crkvu i izraelitsku sinagogu. Daruvar je željeznička stanica na pruzi Zagreb—Banova Jaruga—Virovitica—Barč, i izravno je vezana sa Zagrebom, a ima veoma povoljnu željezničku vezu i s Beogradom i drugim važnijim gradovima Jugoslavije.

LIPIK

U romantičnoj dolini Pakre, a u neposrednoj blizini trgovišta Pakraca, 152 m nad morem, leži lijepo lječilište i jodno kupalište Lipik. Na sjeveru i na istoku pružaju se šumoviti izdanci Papuka i Psunja (do 984 m visine), koji najpovoljnije djeluju na klimatske prilike lječilišta. Na jug i na zapad prostiru se umiljati vinorodni brežuljci. Proljeće dolazi u Lipik veoma rano, ljeto nije prevruće, a sunčana i dugotrajna jesen prelazi u blagu zimu. Obično nema vjetrova. Mirne sjenice, lijepa mjestanca za odmor i brojne klupe pružaju gostima odmor u svježoj hladovini ili na prijatnoj sunčevoj toploti.

Lipik
Toplice
Thermes
Thermalbad

Foto »Putnik«

Lipik

Kupališni dom

Le palais de récréation

Kursalon

Termalni izvor Lipik sa stalnom temperaturom od 64° C stekao je čuveno ime jedinstvene evropske alkalnojodne ljekovite vode veoma visoke potencije, te je u svakom pogledu u cijelosti potvrdio mnijenje znamenitoga bečkoga balneologa Dra. Seegena, koji je za ovaj izvor rekao, da je »Unikum među ljekovitim vodama Evrope«. Zbog vanredno povoljna sastava lipičke jodne vode (sadržava znatno mnoštvo natrija bikarbonata, sumpornih soli u odgovarajućoj mjeri, a isto tako joda i arsena), ljekovita moć ove tople kupke bijaše glasovita još u rimsko doba. O tome svjedoče mnogi historijski nalazi. Kroz stoljeća Lipik je stekao svjetsko ime. Ljekovita voda potječe zapravo iz velike dubine, 243 m pod zemljinom površinom. Voda izlazi na izvoru bistra kao kristal uz toplotu od 64° C.

Indikacije: reumatizam, išijas, giht, zastarjeli eksudati, lom kosti, reumatizam mišičja, ukočenost i slične zapreke. Arterioskleroza, engleska bolest, rahitis, skrofuloza i lues. Kataralne želučane i crijevne bolesti, žučni i bubrežni kamen, mjehurni pijesak, hronična oboljenja mjehura i bubrega, žutica itd.

Naročita je prednost ovoga izvora, što uz veliko mnoštvo natrijeva karbonata ima samo malo nevezane ugljične kiseline. Ta okolnost čini da se ovom vodom uspješno liječe smetnje u tjelesnoj funkciji, a s druge strane sadržaj kuhinjske soli i ugljična dvokisnog natrona omogućuje sjajne uspjehe u liječenju kroničnih oboljenja organa za disanje.

S velika mnoštva alkalija i njihove povoljne raspodjele Lipik se može s pravom nazivati jugoslovenskim Karlovim Varima i Emsom.

L j e k o v i t a s r e d s t v a. S obzirom na brojne i raznolike indikacije jodno ljekovito kupalište Lipik daje svojim gostima ova ljekovita sredstva: liječenje pićem vode kao u Karlovim Varima, termalne kupke (salonske, mramorne, hotelske, kamene, kadne i pučke kupke), rimske kupke, blatne omote, hidro-

terapiju, ugljičnokisele kupke, masažu, fizikalnu terapiju, liječenje elektricitetom i umjetnim sunčanim svijetlom (Quarzlampen), dijetetsku kuhinju.

Kupatila su tako uređena, da mogu zadovoljiti u svakom pogledu svakoga posjetioca — jer ih ima od najraskošnijih pa sve do jednostavnih pučkih, a ipak veoma lijepo uređenih i čistih kupatila.

Kupalište ima svoje liječnike stručnjake.

Sve zgrade kupališta su posve moderno uređene i imaju sve potrebne udobnosti. Zdanja su okružena prostranim parkom koji se prostire na zemljištu od 45 jutara. Lječilišni hotel ima 120 soba.

Priroda i ljudska vještina učinili su sve, da gostima ovoga lječilišta učine boravak što ugodnijim. U pokrivenoj »promenadi« svira u sezoni svakog dana lječilišna glazba. U lječilištu ima čitaonica, društvene prostorije, tu se priređuju zabave, koncerti, plesovi itd. Radio.

Izletišta: Omanovac, Brezovo polje, romantični manastir Pakra, ruševine staroga rimskog grada Bijela Stijena itd. Prilika za ribolov. Igralište za tenis i dječje igralište.

Lipik ima odlične željezničke veze s Beogradom i Zagrebom.

Obavještenja: Uprava kupališta Lipik.

SISAK

S obje strane posljednjega oštrog zavoja rijeke Kupe, prije nego što se slije u Savu, prostire se grad Sisak, i to na desnoj obali Novi Sisak i Caprag, a na lijevoj obali Stari Sisak i Kapt. Galdovo. Pod imenom Siscia bijaše Sisak poznat kao glavni grad rimske pokrajine Panonije. Tu su Rimljani imali i jaku vojničku posadu. Po tragovima rimske kulture, što su se ovdje našli u veliku mnoštvu, a nalaze se još neprestano, bila je negdje na obali Kupe rimska kovnica novca. Tu su se po svoj prilici izrađivali i razni umjetnički predmeti, jer ih se našao prilično velik broj. O ovome svjedoče mnoge iskopine, koje se sada nalaze u zagrebačkom etnološkom muzeju. U doba kršćanstva Sisak je bio sjedište biskupa, među kojima biskup i mučenik Sv. Kvirin. Nije utvrđeno kako je nestao stari grad, ali jedno stoji, da se sve historijske građevine nalaze pod zemljom u dubini od 1—2 m. Nakon seobe naroda, odnosno po dolasku Hrvata, spominje se Sisak kao sjedište bana Ljudevita Posavskoga, koji se borio protiv franačkoga gospodstva. Kasnije, za provale Turaka, Sisak bijaše čvrsta otporna tačka. O tome svjedoči stara Frankopanska kula blizu utoka Kupe u Savu. Tu su u blizini Hrvati uz pomoć braće Slovenaca pod banom Bakačem 1593 godine do nogu potukli Turke pod Hasan-pašom. U kasnijim godinama Sisak doživljava

Sisak

Stari grad

Ancien chateau

Alte Burg

burne dane, pod Vojnom krajinom, pod banom barunom Levinom Rauchom, protiv koga je Sisak bio ogorčen u borbi, dok nije ban konačno bio primoran da se odreče časti i položaja. Prestankom vojničke krajine sjedinjuje se vojni i građanski Sisak u jedan grad i otada počinje u njemu nov život građanskoga rada i napretka.

Sisak leži 103 m nad morskom površinom i ima sredozemno podneblje. Kako rijeka Kupa protječe gradom, a u tomu dijelu je i plovna za manje brodove, to daje gradu ne samo naročitu slikovitost, nego u ljetnoj sezoni i vanredan bazen za kupanje. Širok žal, dug preko pola kilometra, s obiljem sitna pijeska, daje krasnu priliku za sunčanje i odmor. Stari Sisak spaja s Novim Siskom star, drven most na Kupi, koji je neki privatnik sagradio još 1862 godine, ali će naskoro biti dovršen nov kameni most, koji će po strukturi biti jedan od najljepših mostova u Jugoslaviji. Na desnoj obali ima Sisak četiri što manja što veća šetališta, a na lijevoj obali prirodni park »Viktorovac«, u kojem se nalazi piramida planinarskoga društva podružnice Gvozd u Sisku. U sredini grada na Jelačićevu trgu, u parku, podignut je g. 1930 spomenik Kralju Petru I Oslobodiocu. Sisak je sjedište građanskih i vojnih vlasti, ima realnu gimnaziju i dr. škole, katoličku, pravoslavnu crkvu i izraelitski hram. Ima dvije željezničke stanice i agenciju Brodarskog sindikata, banovinsku bolnicu, PTT, liječnike, apoteke itd.

Kako je Sisak važno vodeno i željezničko čvorište, to su se tu dobro razvile mnoge industrije, koje u općem privrednom životu Jugoslavije vrše važnu zadaću.

Veoma je prijatno prirodno kupalište na Kupi. U najvrućim danima dosegne Kupa do 27° C, a zimi se Kupa zna zalediti tako, da se može preći teretnim kolima.

Znamenitost Siska treba naročito istaknuti radi jodnoga kupatila, koje je svojom sadržinom joda danas najjače u Evropi. Kupalište ima sav moderan komfor, te je već prve godine

rada imalo odlične rezultate liječenja. Otvoreno je cijele godine, tako da se gosti mogu liječiti i zimi.

Ljekovita sredstva: mineralne kupke u kadi, kupke s ugljičnom kiselinom, s kisikom, s raznim primjesama, mor-kupke, kupke u suhoj ugljičnoj kiselini, ispiranja (irigacije), inhalacije, masaža s prskalicom, sunčane kupke, liječenje pitkom vodom.

Sisačka mineralna voda liječi: zakrečenje žila, visoki krvni pritisak, iznemoglost, hronična zapaljenja disala, zaduhu (astmu) bronhija, živčane bolesti, hronične kožne bolesti (akne, psoriasis, furunkuloze), očne bolesti, tuberkuloze kostiju i zglobova, skrofulozu, reumatizam mišića i kostiju, ženske bolesti (hronična zapaljenja, eksudate), nepravilnosti probave, bolesti crijeva i želuca, gušu, bubrežni i žučni kamen, bolesti spolnih i mokraćnih organa, posljedice morske bolesti, pospješuje zacjeljivanje rana i oporavak poslije bolesti.

Sisačka je mineralna voda veoma dobra kao pitka voda ili sama ili pomiješana s vinom i drugim alkoholnim pićima, te s mlijekom i voćnim sokovima.

Kupališni gosti mogu dobiti opskrbu u gradu u privatnim kućama ili u hotelu »Veliki Kaptol«, koji ima čiste, lijepo uređene sobe i dobru opskrbu.

Obavještenja: Uprava Sisačkoga jodnog kupatila (Vlasnik: P. Teslić) Sisak.

TOPUSKO

Na željezničkoj pruzi Sisak—Karlovac leži stanica Topusko-Toplice, a od ove 3½ km daleko, u prostranoj dolini, okruženo vijencem brežuljaka i na sjeveru zaštićeno brdima Nikolom i Babićem nalazi se znamenito lječilište Topusko. Ovo je lječilište od davnine na glasu sa svojih vanredno ljekovitih termalnih izvora, koji su najradioaktivniji od svih termalnih vrela u Hrvatskoj i Slavoniji. Osim toga u Topuskom ima velikih blatnih livada s blatom, koje sadržava veliko mnoštvo željeza.

Topusko je zaštićeno od sjevernih vjetrova, te u njemu vlada blago podneblje. Uzduh obiluje vlagom i ozonom, ljetna vrućina nije velika, a večeri su veoma ugodne. Zdravstvene su prilike veoma povoljne, lječilište ima kanalizaciju, asfaltirane pločnike, elektr. rasvjetu, svagdje vlada uzorna čistoća i red, putovi se prskaju vodom dvaput na dan, te tako nema prašine. Topusko leži 130 m nad morem, te ga sve okolnosti i prilike, koje u njemu vladaju, čine klimatskim lječilištem.

Lječilište se sastoji od dviju skupina: prva je blatno kupatilo s dvije velike stambene zgrade i s jednim kupalištem. Iz obiju stambenih zgrada vode zatvoreni hodnici do kupališta. U njihovoj se neposrednoj blizini nalazi lječilišni restaurant, uređen posve moderno, sa svima udobnostima, i koji ima veliku prijatnu terasu. Druga je skupina tzv. »Zrcalno

Sisak

Jodno kupatilo

Bains de iode

Jod-Bad

kupatilo«, koje se sastoji od dvije stambene zgrade, jednog kupatila i restauranta. I u ovoj skupini ima blatno kupatilo. Treća je skupina pučko kupatilo.

Ljekovita sredstva: termalna voda, blatne kupelji, električne, ugljično kisele kupke. Zbog visoke temperature i jaka učinka na čovječji organizam dopuštaju se kupke samo po liječničkom naređenju. Osim toga stoje na raspolaganju: liječenje masažom, elektroterapija, mehanoterapija kod lječilišnih liječnika. Termalna voda na izvorima ima 58—60° C.

Indikacije: oboljenja zglobova i mišića, reumatizam, giht, neuralgija, išijas, hronična upala kičmene kože, uzetost, hronične kožne bolesti, ženske bolesti, eksudati, slabokrvnost, hloroza, živčane bolesti, otekline noga (ulcus cruris) — kod ove potonje nijesu dopuštene blatne kupelji.

Protuindikacije: sve akutne i grozničave bolesti, svako novo stvaranje, sve vrste tuberkuloze, velike mane srca ili jako ovapnjenje žila i krvnih sudova. Krvarenja maternice i trudnoća ne smetaju liječenju.

Po hemijskom sastavu ova je termalna voda aktratoterma velike radioaktivnosti i visoke temperature, te se može uporediti s onom u Gasteinu. Blato ima veliko mnoštvo željeza, kao i ono u Františkovim Varima.

Sezona traje od 1 maja do svršetka septembra. Preporučuje se gostima da se za boravak između 1 juna i 31 augusta obavijeste kod uprave lječilišta, da li je moguće dobiti stan.

Lječilište ima PTT, apoteku, katoličku i pravoslavnu crkvu.

Krasan park leži dijelom u ravnici, a dijelom na padinama brda. Šetnje su veoma ugodne. Od 1 juna do 31 augusta svira svaki dan dva puta vojna glazba. Tokom sezone priređuju se razne zabave, koncerti, plesovi itd.

U Topuskom ima ostataka iz rimskoga doba. Tu su i ruševine najstarije gotske građevine u Istočnoj Evropi.
Brojne šetnje i izleti vode u lijepu i zanimljivu okolicu.
Obavještenja: Uprava lječilišta Topusko.

KARLOVAC

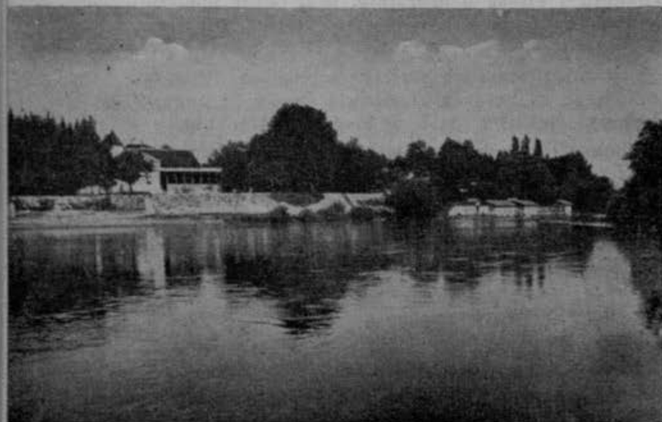
Na ušću Korane u Kupu leži Karlovac, historijski znamenit grad iz novijega doba, osnovan u 16 vijeku od austrijskoga nadvojvode Karla, po kojem se i prozvao. U doba Napoleonove okupacije ovih krajeva igrao je Karlovac u hrvatskoj povijesti važnu ulogu, a prije, za turskih nadiranja, bio je čvrsta brana protiv Turaka. Na lijevoj obali Kupe, koja protječe gradom, nalazi se Banija, industrijski dio mjesta, a na desnoj obali nekadašnja tvrđava. Odatle dalje na zapad znameniti frankopanski grad Dubovac.

Kako Karlovac leži na važnoj pruzi Zagreb—Sušak, razvio se brzo u živahan industrijski i trgovački grad, te u njemu danas život pulsira punom snagom.

Naročito se Karlovac ističe lijepim šetalištima u samomu gradu, te ljeti pruža priliku za ugodan odmor. Prolazeći krasnim alejama,- punim hlada i mirisa sjenatih lipa i kestenova, koje poput zelena kola obavijaju sav unutrašnji grad Karlovac, stiže se na jugoistočni dio grada kojim potječe bistra i ljekovita Korana. Ondje je pred nekoliko decenija podignuto lijepo i moderno kupalište. Osim ovoga prirodnog kupališta ima u gradu, u Vrbanićevu perivoju Gradsko toplo kupalište.

Usred koranskoga perivoja nalazi se Gradski hotel i restaurant »Korana«, ugodno ljetno odmaralište Karlovčana i stranih gosti.

Korana je poznata kao veoma ljekovita rijeka, jer sadržava mnoštvo željeza, fosfora, joda itd. Nakon nekoliko kupanja u Korani opaža se na kupaču vanredan uspjeh liječenja raznih bolesti, naročito živčanih bolesti, slabokrvnosti, prekomjerne debljine i sl.

Karlovac
Kupalište na Korani
Bains sur la rivière Korana
Bad am Korana-Fluss

Karlovac

Korana zimi

Korana en hiver

Korana im Winter

Ove godine poduzelo je Gradsko načelstvo Karlovca veliko preuređenje kupališta na Korani, tako da će biti uređene plaže za sunčanje; biće podignuta jedna brana podno prijevoza na Korani, i time će se podići vodostaj ispod slapa do kupališta, a to dobro dolazi plivačima i veslačima. Uopće urediće se sav okolišni teren, te će kupači na Korani naći mnogo više zadovoljstva nego do sada. Iz Zagreba su već najavljene velike društvene skupine za ljetne nedjelje i praznike, koje će stizati ranom zorom u Karlovac, da cijeli dan provedu na Korani.

Osim Korane i karlovačkih veoma razvedenih aleja, kojima se Karlovčani ponose, s potpunim pravom, Karlovac ima veoma lijepu i romantičnu okolicu, koja pruža mogućnosti za ugodne i zanimljive izlete: Dubovac, Borlin, Zagrad, Zvečaj, na vodopade Mrežnice, zatim Ozalj, gdje je grad Karlovac prije 30 godina podigao električnu centralu, koja danas služi na ponos i korist grada Karlovca.

Udobni hoteli daju turistima mogućnosti udobnih i čistih prenoćišta, a osim toga ima i nekoliko kavana i restauranata.

Obavještenja: Gradsko načelstvo Karlovac.

Hoteli: Gradski Hotel, Hotel Central.

Gostionice: Zorin dom, »Korana«, Restaurant želj. stanice i dr.

OZALJ

Na kamenitoj litici iznad rijeke Kupe osovio se stari historijski grad Ozalj (166 m nad morem). Ozalj je željeznička stanica na pruzi Karlovac—Ljubljana. Nedaleko od grada smjestila su se u lijepu nizu naokolo sela Ozalj, Podgraj i Požunvaroš (preko Kupe). Ondje je sijelo rimokatoličke župe, koja se uz susjedni trg spominje već na početku XIV vijeka. Kod crkve je grobnica hrvatskog bana Nikole Tomašića († 1918), poznatog politika i pravnohistoričkog pisca.

Grad Ozalj opasan je visokim zidom sa sedam okruglih kula i jednom četverouglastom, te najstarijim dijelom grada iznad Kupe, koji svakako potječe iz kraja XII ili početka XIII vijeka. U grad se ulazi drvenim mostom i kroz ulaznu kulu, do koje stoji obla kula s tamnicama. Tu je tamnovao zarobljenik bana Petra Zrinskoga Čengić-paša, koga zarobiše Hrvati 1663 godine kod Jurjevih stijena. Grad Ozalj je građen u nekoliko mahova, te je konačno dograđen pod izmak XVIII vijeka.

Ozalj je u povijesti Hrvatske vršio znatan zadatak. Bio je čvrstim branikom hrvatskoga kraljevstva protiv Nijemaca, koji su onda bili gospodari susjedne Kranjske. Početkom XIII vijeka prijeđe u vlast hrvatskougarskih kraljeva, a g. 1244 pokušaše ga prvi put osvojiti hrvatski dinasti, knezovi Babonići, što im je kasnije i pošlo za rukom, ali ga već 1326 izgubiše. Otada je gradom upravljao hrvatski ban Mikac iz Prodavića. God. 1398 prodade kralj Sigismund grad Ozalj knezu Nikoli Krčkom (comes de Veglia), koji je prvi put uzeo naziv Frankopan, te se otada služio grbom rimskih Frangepana. On bijaše u svoje vrijeme najmoćniji velikaš hrvatskoga kraljevstva.

Ozalj je ostao do polovice XVI vijeka u rukama Frankopana, kada je Stjepan, posljednji od loze ozaljskih Frankopana, uz mnoge druge gradove darovao i taj grad svojim nećacima Nikoli, Krstu i Đuru, knezovima Zrinskim i njihovoj majci, a svojoj sestri Katarini, ženi slavnoga sigetskoga junaka Nikole Zrinskoga. Po Katarininoj smrti oženi se Zrinski 1564 Jelenom od roda Ružemberških, najmoćnije velikaške porodice češkoga kraljevstva. S njome rodi sina, koji je živio u Češkoj, gdje je držao velika imanja Ružemberških, a umr'o je 1612 godine, te je pokopan u Višem Brodu, u Češkoj, u samostanu cistercita.

Zrinski zadržaše Ozalj sve do 1670 godine. Grozna katastrofa porodice Zrinskih i Frankopana imala je teških posljedica i po hrvatski narod. Grof Petar Zrinski, hrvatski ban, pogibe na

Motiv iz Slunja na Korani

Une vue de Slunj sur la rivière Korana

Ein Motiv aus Slunj an der Korana

Foto Dragomanović Zagreb

Ozalj
Grad Zrinjskih
Chateau des Zrinjski
Schloss der Zrinjski

Foto L. Griesbach

stratištu u Wiener Neustadtu, 30 aprila 1671, a ženu mu i djecu Nijemci zatočiše i baciše u tamnicu. S njime pogibe i šurjak mu Fran Krsto Frankopan, posljednji od roda Frankopana. Ozalj je opustio, njemački ga časnici oplijeniše skoro sasvim. Ozljem zavlada tuđinac: najprije Ugarska, a zatim austrijska kamarila. God. 1720 uništi požar veći dio grada. Iste godine dobi Ozalj grof Perlas, koji za to otstupi kralju svoja imanja u Italiji, te onamo biše prognani sinovi kneza Rakocija. Od Perlasa prijeđe Ozalj kupom god. 1766 u vlast grofova Baćana. Grofovi Perlasi mnogo su gradili i pregrađivali u gradu Ozlju, a nešto je gradio oko 1780 i grof Baćani, koji dade gradu današnji konačni oblik. God. 1872 prodadoše Baćani Ozalj knezu Thurnu i Taxisu. Nova je uprava grada malo marila za nj, pa su i nekoji noviji dijelovi porušeni, a staro pokućstvo otpremljeno je u Regensburg i druge dvorove kneza Thurna. Grad je svakim danom sve više propadao. Mala kula iz XV stoljeća ostade bez krova, a tako i ulazna kula, prepuštene svojoj sudbini.

Ovako zapušten i prazan grad darova knez Thurn i Taxis 1928 godine družbi »Braće hrvatskoga zmaja«, koja ga marom svoje braće i prinosima naroda obnoviše i urediše za ljetovalište. U Ozlju ima 32 udobno namještene sobe, čitaonica s obiljem novina i časopisa i velika knjižnica. U jednoj prostoriji čuvaju se razne uspomene na Zrinske i Frankopane, a u drugoj historijske zastave i kulturno-historijske uspomene. Veoma je zanimljiva zbirka starinskoga oružja, među kojim su i dva topa vojske Zrinskoga u Legradu (1663). Tu je i Zrinska kapelica, galerija slika itd.

Vrijedno je pogledati Ozaljsku špilju, predhistorijsko groblje i žrtvenik Smičelj kod Trešćerovca.

Oko grada je uređen sjenovit perivoj, kojim se dolazi na prijatno i udobno kupalište na Kupi. Za razonodu ima tu i čamaca. Prilika za pecanje ribe, kuglana, kočije na raspolaganje.

U gradu je prvorazredna restauracija uz veoma umjerene cijene, đaci izletnici i turisti, najavljeni u većim skupinama, dobivaju znatan popust na cijeni hrane. Za najmanje 150 izletnika upriličuje se zaseban izletnički vlak sa znatno sniženom cijenom vožnje.

S grada Ozlja pruža se lijep vidik na romantičnu okolicu. Izleti: Svetice s nekadašnjim pavlinskim manastirom (200 m), zadužbina Zrinskih, krasna gotska crkva. Vrhovci sa starom nekoć glagoljaškom crkvom (217 m), s lijepim vidicima. Vivodina (316 m), krasni vidici, glasovito vino. Brdo Vodenica (538 m), Sv. Ivan-Fratrovci (288 m), Sv. Filip-Reštovo (295 m) veličanstven pogled na dolinu Kupe i Žumberak, Božakovo u Sloveniji, Metlika, grad u Sloveniji, historički veoma zanimljiv; Gradec u Sloveniji sa grobnicom baruna Gušića, Ribnik, Zrinsko-Frankopanski grad, tip »Wasserburga«, Černomelj u Sloveniji s gradom Frankopana, Krupa u Sloveniji sa starim gradom, Novomesto u Sloveniji na Krki, s historijskim uspomenama i grobnicom Nikole Lenkovića, Vrlovka, špilja kod Brloga na Kupi itd.

Obavještenja: Braća Hrvatskoga Zmaja, Zagreb, Kamenita vrata.

Restauracija: Pavao T. Horvat, Ozalj.

GORSKI KOTAR

Jedan od naših najljepših planinskih krajeva, koji svojim terenskim i klimatskim prednostima daje nepregledne mogućnosti za laki sport i odmor. Na domaku Jadranskog mora, na gorskoj visokoj ravnici, bogat šumama crnogorice, s ugodnim podnebljem i obiljem planinskih izvora, Gorski Kotar je upravo stvoren za odmor. Šarolikošću planinskih krajolika, brojnim vrhuncima, s kojih pucaju prekrasni vidici sve do sama Jadranskog mora — daju ovome kraju onaj živahni kolorit, koji ne umara jednoličnošću. Uzduh je čist, bez prašine, zasićen ozonom, a podneblje je izrazito planinsko: lijepi sunčani dani i hladne noći. Gorski

Ozalj

Foto L. Griesbach

Motiv iz Gorskog Kotara
Un paysage de Gorski Kotar
Landschaft im Gorski Kotar

Foto Solc

Kotar skoro nigdje ne zna što je magla. Posvuda idiličan mir, koji blago djeluje na živce, a u dušu unosi vedro, smireno raspoloženje. Gorski Kotar je tipično kraski kraj, s bezbrojnim ponornicama i škrapama. U tima ponornicama ima dosta riba i rakova, i postoji mogućnost mirna ribolova uz prijatne, svježe kupke. Saobraćajne veze su veoma dobre i omogućuju brz i lak pristup sa svih strana. Neposredna blizina mora i brza veza s njim, daje ovome cijelom kraju karakter zaselaka naše rivijere. Narod je veoma prijazan i već priučen na dolazak stranih i domaćih turista na ljetovanje, odmor i oporavak uz isključenje bolesnika s akutnim otvorenim bolestima. Ukratko, Gorski Kotar je najidealniji kraj, gdje se čovjek zaista može odmoriti, a to i jeste svrha ljetovanja.

Redovita autobusna veza: Zagreb—Delnice—Sušak; Ljubljana-Delnice—Sušak; Rakek—Čabar—Brod—Delnice—Sušak.

Obavještenja: »Putnik« Zagreb, Zrinjski trg 20; Hrvatsko planinarsko društvo, Zagreb, Samostanska 2a; Društvo »Goranin« Zagreb, Ilica 58.

OGULIN

Na istočnom podnožju Kleka (1182 m), naželj. pruzi Zagreb—Karlovac—Split i Zagreb—Karlovac—Sušak leži gradić Ogulin (324 m) sa starim frankopanskim zamkom iz 16 vijeka. Kraj Ogulina se gubi rijeka Dobra u kamenitu ponoru, koji je dubok 38 m, da opet izbije na površinu tek nakon podzemnog toka od 4 km.

Izleti: u sva mjesta Gorskoga kotara, na vodopade Mrežnice, na ruševine staroga grada Zvečaja. Odlična polazna tačka za ture po gorskom lancu Vel. Kapele s kopnene strane. Prirodno kupalište u Dobroj. Ribolov. Zimski sportovi.

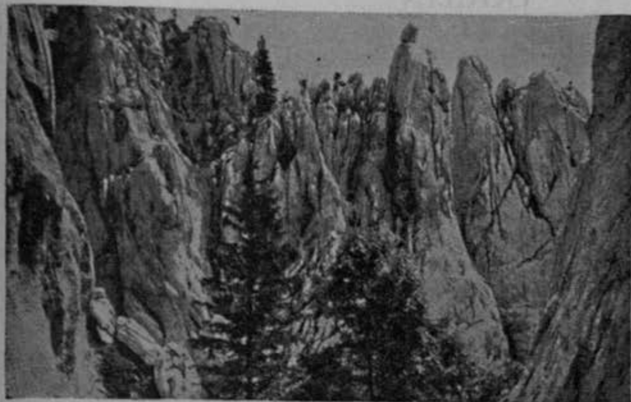
Ogulin je važno željezničko čvorište.
Gostionica Frankopan.
Obavještenja: Općinsko načelstvo, Ogulin.

VRBOVSKO

Na polovici puta željezničke pruge agreb—Sušak leži ljetovalište Vrbovsko. Dobar Lujzinski put, podesan za autobusni promet, veže ga s oba spomenuta grada. Samo mjesto Vrbovsko leži na raskršću Lujzinskog i Karolinskog puta, koji se sastaju kod Kraljevice, pola na brijegu, a pola u kotlini uz rijeku Dobru, 500 m nad morem. Teren je veoma brdovit i slikovit, s mladim borikom, koji se razvija u park. Rječica Dobra dijeli Vrbovsko na dva dijela. Lijevi dio, ispod brda Lovnika (902 m), sjedište je državnih vlasti — sreza, općine, finansije, žandarmerije, suda, — te ima PTT, elektr. rasvjetu, vodovod, liječnika itd. Desni dio leži pod brdom Kozarcem (990 m). Obje su ove gore podesne za poludnevne i dnevne pješačke izlete. Pod Kozarcem izvire potok Kamačnik pun pastrva. Na Dobri ima malo prirodno kupalište, dok u Narodnom domu ima toplo kupalište s kadama i prskalicama. U mjestu ima dosta povrća, voća, mlijeka i mliječnih proizvoda. Vrbovsko ima autobusnu vezu s Karlovcem i Ravnom Gorom. Nedaleko od Vrbovskoga je Vrbovsko Senjsko sa 12—15 soba uz veoma umjerene cijene i iste klimatske prilike kao u Vrbovskom.

Izleti: Severin na Kupi sa starim Frankopanskim gradom (12 km Lujzinskim putom), Ravna Gora (800 m) s vidikom na Bjelolasicu, a za vedra dana i na Alpe. Ravna Gora (15 km daleko Karolinskim putom) poznato je izletište za zimske sportove. Sušica selo (9 km Karolinskim putom), opkoljeno jelovom i smrekovom šumom sa lijepim dvorcem. Gomirje (7 km vlakom) sa starim pravoslavnim manastirom iz Frankopanovih vremena, i mnoge druge krasne šetnje u obližnja mjesta.

Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Vrbovsko.

Bijele stijene
Češljevi oko Fratarske bašte
Crêtes autour du »Jardin« monacal
Kämme um den »Mönchgarten«

Mrkopalj

Foto M. Füzy

Hotel Croatia, nekoliko manjih gostionica i više soba u privatnim stanovima.

RAVNA GORA

Na dosta širokoj planinskoj visokoj ravnici (794 m) leži Ravna Gora, opkoljena visokim ograncima Velike Kapele, (Bjelolasica 1533 m), koji su obrasli crnogoricom. Ovo je trgovište prikladno za ljetovanje samo u mjesecima julu i augustu, kada je podneblje snošljivo, jer inače ima oštro podneblje. Mjesto ima elektr. rasvjetu. Stanovi u privatnim kućama (oko 50 soba), ljetovališne takse nema. Hrana u nekoliko mjesnih gostionica.

Izleti: Karolinskim putom u Skrad (12 km), Vrbovsko (15 km), Delnice (17 km). Zatim na Bjelolasicu (1533 m), Skradski Vrh (1045 m), Rudač i dr.

Ravna Gora je poznato naše stjecište ljubitelja zimskoga sporta.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Ravna Gora.

MRKOPALJ

Podno najvišeg vrhunca Velike Kapele — Bjelolasice (1533 m) — na krajnjem istočnom dijelu Gorskoga Kotara, usred slikovite gorske kotline leži najviše planinsko ljetovalište ovoga kotara Mrkopalj (875 m). Okružen je sa sviju strana visokim planinama, koje obiluju crnogoricom. Ovo je mjesto do danas još dosta nepoznato turističkom svijetu i kao gorsko odmaralište i kao najpodesniji teren Gorskoga Kotara za razvitak zimskoga sporta.

Kako ima veoma zgodan položaj, Mrkopalj daje mogućnosti ljetnog odmora svima, koji žele proboraviti neko vrijeme u srcu gora, šuma i planinskih ravnjaka. Turistima je Mrkopalj

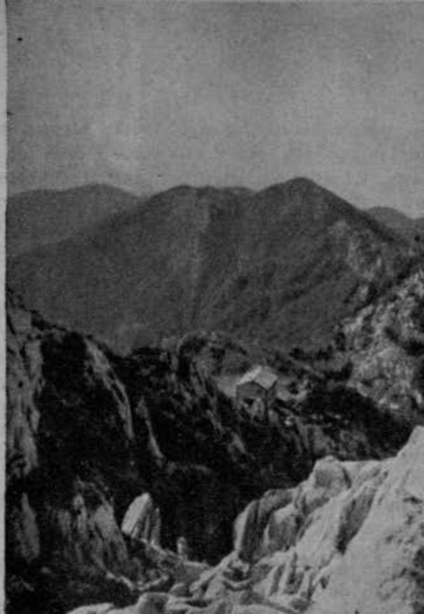

Begovo Razdolje
kod Mrkoplja
près de Mrkopalj
bei Mrkopalj

Foto M. Füzy

Dolina Iševnice
La vallée de la rivière Iševnica
Iševnica-Tal

Risnjak

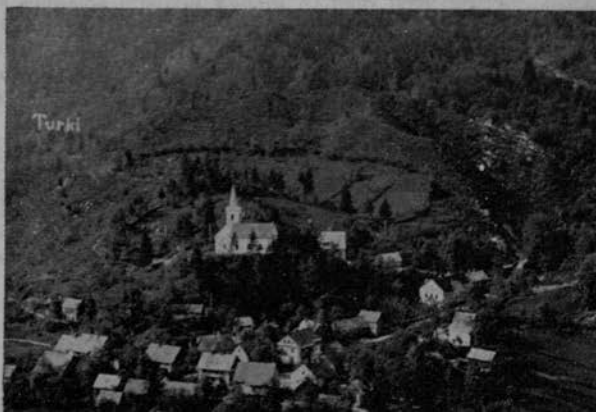
Pogled s Vrha na planin. dom i Mali Risnjak

Vue de Vrh sur le chateau alpin et sur Mali Risnjak

Blick von Vrh auf das Schutzhaus und den Mali Risnjak

Foto S. Ur.

Turki
(Gorski kotar)

odlična polazna tačka za planinske ture u srce Velike Kapele na njene najprivlačivije tačke kao što su: Bjelolasica (1533 m) i Bijele i Samarske Ktijene, koje su već prilično poznate. Veoma je lijep i zanimljiv uspon na Bitoraj (1385 m), koji sa svojim Stijenama pruža mnogo zanimljivosti i prirodne ljepote. Sa svih ovih planina pucaju krasni vidici na Jadransko More, na Zagrebačku goru i na bosanske planine.

Zimi pruža Mrkopalj neobično lijepe i zgodne terene za skijaški sport, koji su još danas prilično nepoznati širem turističkom svijetu, ali ljepotom i romantikom kraja, u komu se nalaze, kao i svojom prikladnošću i prostranošću pružaju skijašima užitke, koji se ne mogu riječima opisati, ali ih zato svaki ljubitelj zimskoga sporta može tim jače osjetiti na licu mjesta. U Mrkoplju se nalazi predratno vojničko skijaško vježbalište. Sanjkaški se sport također sve više razvija. God. 1908 priređene su u Mrkoplju prve skijaške međunarodne utakmice, a nešto kasnije počeli su se održavati i redovni skijaški tečajevi.

Smještajne su prilike u Mrkoplju veoma povoljne. Udoban stan s hranom može se dobiti za Din 35.—. Nedavno je u Mrkoplju osnovano Društvo za promet stranaca, te se brine da turistima, skijašima i ostalim gostima pruži sve udobnosti uz zadovoljavajuće higijenske uslove, tako da svaki gost ovoga kraja na odlasku čežnjivo želi da se skoro opet vrati amo.

Najprikladnija je željeznička veza za dolazak u Mrkopalj preko stanice Lokve, odakle vodi državna cesta u dužini od 8,9 km romantičnim Bukovačkim gajem i seocem Sungerima do Mrkoplja. Društvo za promet stranaca dočekuje svakoga najavljenog gosta na stanici Lokve kolima, a zimi saonama, te ovaj kratak put od Lokava do Mrkoplja pruža lijep užitak u romantičnoj vožnji kroz gajeve crnogorice, a zimi uz pratnju vesele zveke praporaca. Zimi se može ovaj put iskoristiti odmah od stanice za skijering. Za automobiliste je dobra i prikladna veza iz Zagreba preko Karlovca te dalje Lujzinskom cestom do ispod željezničke stanice Lokve, gdje se odvaja državna Karolinska cesta za Mrkopalj i dalje preko Ravne Gore do Ogulina.

Obzirom na velike prednosti za ljetovanje i za zimske sportove, Mrkopalj je na najboljem putu, da u skorom vremenu bude poznat i u širokim turističkim krugovima, kao što su već poznata ostala mjesta Gorskoga Kotara.

Mrkopalj ima PTT, liječnika, više javnih ureda i privatnih poduzeća. Stan i hrana u privatnim kućama i nekolikim gostionicama. Sobe su čiste i uredne.

Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Mrkopalj.

Skrad
Kuželjske Stijene

SKRAD

Na glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb—Sušak i državnom Lujzinskom putu leži poznato ljetovalište Gorskoga kotara — Skrad (640 m) — podno Skradskog Vrha (1015 m) s veoma povoljnim podnebljem, okruženo lijepim šumama crnogorice i bjelogorice. Položaj je vrlo romantičan, na bregovitu zemljištu, bez magle i prašine. Poznata je skradska, neobično dobra pitka voda. U Skradu nema hotela, ali soba ima dovoljno u trima gostionicama i u privatnim kućama. U okolici ima oko 25 zaselaka, od kojih sela Divjake, Kupjak, Planina i Podstena imaju dvadesetak čistih soba. Skrad, Kupjak i Velikoselce imaju elektr. rasvjetu. U Skradu je PTT i druge javne ustanove.

Ovdje vlada ugodan seoski mir, te je Skrad idealno ljetovalište svakome, tko traži odmora i tišine.

Izleti: na Skradski Vrh (1015 m), s koga se vidi Ogulinski Klek (1182 m), a za čista obzorja i Zagrebačko Sljeme; nadalje Zeleni Vir s električnom centralom, Muževna Hiža u šumskom kraju, Jasle pod željezničkom stanicom u Skradu. To je oko 300 m duga podzemna spilja. Zgodan je izlet u Ledenu jamu iznad sela Starilazi u šumskom predjelu Rudača. U ovoj jami ima dovoljno leda čak i usred ljeta. Lijepe šetnje po šumskim puteljcima prijatne okolice.

Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Planinarsko društvo »Skradski vrh«

BROD NA KUPI

Na utoku Kupice u Kupu, na granici Slovenije (mjesto Banija preko Kupe) a na raskršću putova prema Čabru, Kočevju, Karlovcu i Delnicama, leži u prijatnoj dolini pod Kuželjskom stijenom (875 m) veoma ugodno ljetovalište Brod na Kupi

(222 m) s idiličnim mirom, svježim uzduhom i bez prašine. U mjestu ima dobra izvor-voda, lijep park mirisnih lipa, kupalište na Kupi, PTT. Preko Kupe u Baniji je liječnik s priručnom apotekom. U nekoliko gostionica dobija se izvrsna hrana i čiste sobe uz umjerene cijene. Ljetovališne takse nema.

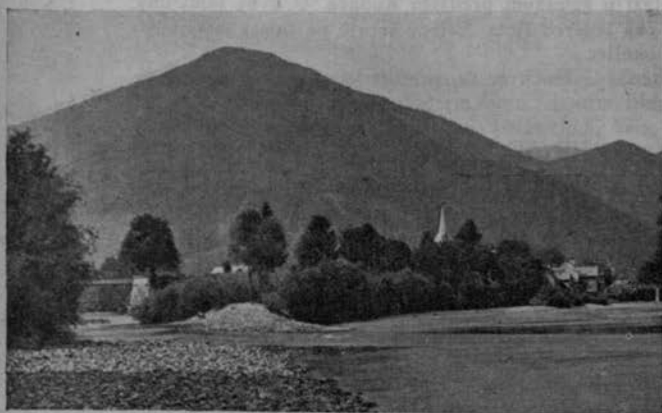
Izleti: na izvore Kupe, Kupice i Bjelice, na vodopad Zeleni vir, Hajdovu Hižu itd.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Brod na Kupi.

DELNICE

Delnice (730 m), najveće mjesto Gorskoga kotara, gorsko klimatsko ljetovalište i oporavilište, leži na prostranoj planinskoj visokoj ravnici, okruženoj bujnom crnogoricom okolišnih planina (Veliki Drgomalj (1153 m), Petehovac (1098 m), Debeli Vrh (1137 m), Javornik i dr.). Nalazi se na glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb—Sušak, dva sata udaljeno od mora. Ovo vanredno ugodno ljetovalište ima tople sunčane dane i hladnije noći. U mjestu je krasan hladovit park s paviljonom za glazbu. Na ovaj park povezuje se prirodan crnogorični park Jablonškog Vrha (760 m), koji se lagano uspinje. Odlična je pitka voda iz vodovoda sa gorskih izvora Resnjaka i Vodenjaka, te novim vrelom iz Sušice. PTT, električna rasvjeta, dva liječnika, kino, javne vlasti itd. U Delnicama ima oko 100 čistih soba za strance u privatnim stanovima, a osim toga i nekoliko svratišta i gostionica. Cijene su sobama i hrani umjerene. Kod dolaska radi dužega boravka u Delnicama svaki je gost obavezan da se podvrgne liječničkom pregledu, jer se na stalni boravak ne primaju bolesnici s otvorenom tuberkulozom ili kojom priljepčivom bolešću.

Delnice su polazna tačka za mnoge veoma ugodne izlete i lagane šetnje u bližu i dalju okolicu, koja je veoma romantična (na Drgomalj, Risnjak i Sniježnik, Zeleni vir, Muževu i Hajdovu hižu, Kupsku dolinu itd.).

Brod na Kupi

Ušće Kupice u Kupu

Delnice

Foto L. Griesbach

Stanovništvo Delnica i okolice je dobroćudno i učtivo, gostioničari i stanodavci su prijazni i susretljivi, pa je boravak ovdje ugodan i privlačiv.

Radi svoga visokog položaja Delnice se veoma povoljno oporavilište i odmorište. Zimi, visok i suh snijeg, zdravo gorsko podneblje i odlični tereni za sve grane zimskoga sporta pružaju sportistima priliku za zabavu i razonodu. U neposrednoj blizini Delnica ponajbolji su skijaški tereni u cijeloj državi. Tereni za sve kategorije skijaša nižu se jedan za drugim oko sama mjesta, pa skijaši većinom prikapčaju skije već na stanici i voze se ravno na teren.

Dnevni poštanski i privatni autobusi vode u Brod na Kupu, Čabar, Kočevje, Skrad, Ravnu Goru, Vrbovsko, Sušak, Ljubljanu i Zagreb. Prijavni i obavještajni ured nalaze se preko puta želj. stanice. Delnice su udaljene od Zagreba 4 sata, a od Sušaka 1½ sata

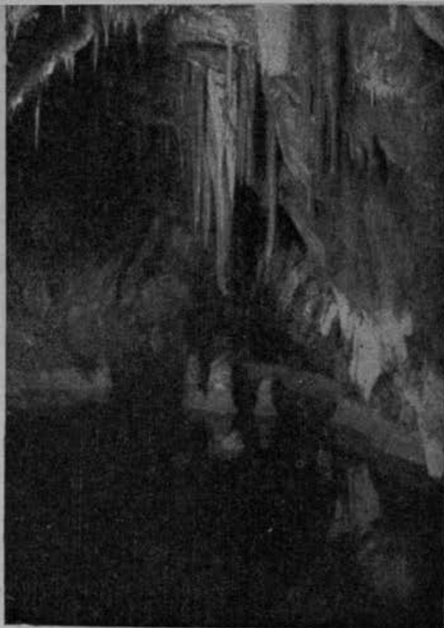
Obavještenja: Društvo za promet stranaca u Delnicama, Općinsko načelstvo, Delnice.

Hoteli: Risnjak, Čop, Zagreb. Pension: Majnarić.

Gostionice: Rački Slavko, Pavičić Nikola, Bukovac Josip, »Amerika« Čop Rafael, Šafar Josip, Čop Ivka, Mihelčić Josip, »Baron«.

LOKVE

Na ravnici uz ponornicu Lokvarku, 2 km od željezničke stanice, leži na Lujzinskom putu malo, ugodno i tiho ljetovalište Lokve. Ima PTT, oko 100 stanova za strance, vodovod iz četiri gorska vrela. Kupanje i ribolov u Lokvarci. Ljetovališne takse nema. U blizini mjesta prirodan, lijepo uređen park »Golubinjak« s glasovitim dolomitnim stijenama. Laki izleti u obližnje planine i nedaleke spilje. Izleti na Risnjak, Sniježnik, u Mrkopalj.

Hajdova hiža

Sigasta spilja

Caverne de stalactite

Tropfsteinhöhle

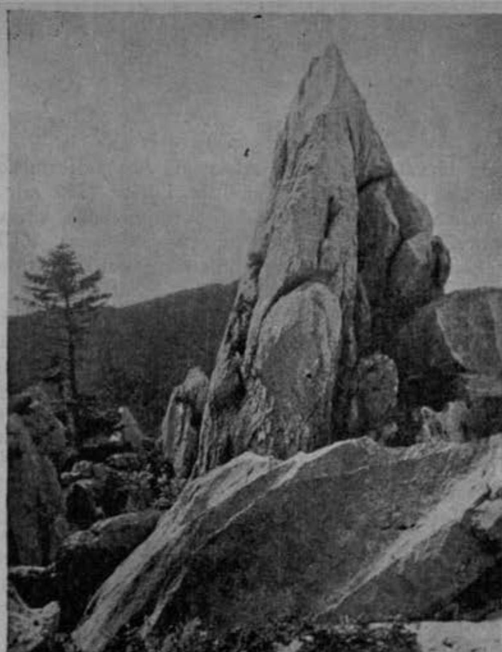
Delnice

Start skijaša

Le start des Skyers

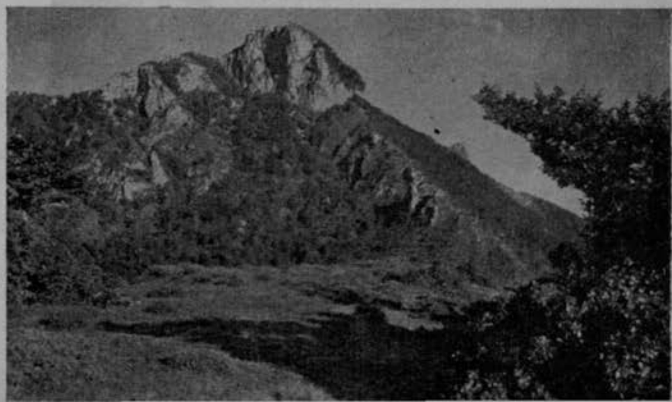
Ski-Start

Foto L. Griesbach

Bijele Stijene

Foto Srdar

Klek

Foto L. Griesbach

FUŽINE

Na vratima Hrvatskog Primorja, na glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb—Sušak, leži klimatsko lječilište Fužine (750 m), s velikim mogućnostima za oporavak. Zdrava izvor-voda- krasan položaj s lijepim vidicima, neizbrojni izleti sve do mora. PTT, liječnik, apoteka, sanatorij za dječje bolesti, nekoliko gostionica, 300—400 soba za strance. Nema ljetovališne takse.

Izleti: na izvor Ličanke (4 km), Preradovićev vrh, Bitoraj Burni 1389 m (3 s.), Viševicu 1428 m (4 s.). Medveđak 1027 m (3 s.), Tuhobić 1106 m (2 s.) i mnoge druge lake šetnje u krasnu okolicu. Kupanje, lov ribâ i rakova u Ličanci, koja protječe Ličkim poljem. U neposrednoj blizini Fužina nalazi se drugo ljetovalište V r a t a, s istim klimatskim prilikama kao Fužine i sa željezničkom stanicom za putničke vlakove. Ima 40 soba za strance.

Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Fužine.

LIČ

Leži na krajnjoj zapadnoj tačci Gorskoga kotara, gdje se počinje Hrvatsko Primorje, na rubu prostrana i ravna Ličkog polja, kojim protječe Ličanka. Lič (724 m) je okružen sa svih strana jelicima i boricima, ima željezničku vezu na pruzi Zagreb—Sušak, sa svoje stanice za putničke vlakove Lič—Potkobiljak ili za sve vlakove sa stanice Fužine (3 km daleko). U mjestu ima 10—15 privatnih soba za strance. Cijene sobama i hrani umjerene.

Izleti na Bitoraj (1389 m), Viševicu (1428 m), Medveđak (1027 m) s vidikom na more, Primorje i na Istru, zatim na Kobiljak (1087 m).

Obavještenja: Općinsko Načelstvo, Lič.

Fužine

Risnjak

Foto
L. Griesbach

Osim ovih mjesta ima u Gorskom Kotaru još i drugih, koja su veoma prikladna za ljetovanje i zimski sport. U prvom redu Brod Moravice na brežuljku iznad velikoga zaokreta Lujzinskoga puta, 1 km daleko od istoimene željezničke stanice za putničke vlakove (za brze vlakove je najbliža stanica Srpske Moravice ili pak Skrad). Mjesto je zaklonjeno od sjevernih vjetrova, bez magle i prašine, ima zdenčanu vodu, električnu rasvjetu, PTT, nekoliko soba za strance, gostionicu itd. Cijene su umjerene. Dobra Donja u uskoj dolini rječice Dobre i Lokvica na kotarskom putu prema Brodu na Kupi s 15 soba za strance. Hrana u gostionicama. Crni Lug na kotarskom putu Lokve—Gerovo, udaljen od stanice Lokve 16 km, a od Delnica 13 km, u romantičnoj okolini sa zdravom gorskom vodom, s dobrim autobusnim vezama. Ima PT i nekoliko soba za strance. Hrana u gostionici. Lijepi izleti na Risnjak, koji obiluje runolistom. Nedaleko je Malo selo s 15 čistih soba i 5 urednih gostionica. Svakih 14 dana liječnička ambulanca iz Delnica. Cijene su umjerene. Ima još velik broj manjih sela, gdje se može ugodno provesti ljeto, kao što su: Begovo Razdolje (109 m aps. vis.), Gerovo, Prezid, Plesce itd.

PLITVIČKA JEZERA

Blizu hrvatsko-bosanske međe leži biser prirodnih ljepota Hrvatske, Plitvička jezera, jedinstvena u svojoj uistinu osebujnoj vrsti. Ova su jezera uzvišeno djelo prirode, gdje se stapaju veličanstvenost i ljupkost s divljom romantikom i idiličnim mirom. »Vodeno čudo Plitvica« danas je već postalo stjecištem turista svih zemalja. Ali pravu vrijednost ovih jezera upoznava tek onaj, kome prilike dopuštaju, da tu provede duže vrijeme, pa da vidi i da se udube u sve one krasne pojedinosti, koje izbjegnu oku časovitog gledaoca. Ovim krajem, na koji se tako obilno slila milost prirode lebdi neizreciva čarobnost. Te-

žak je rastanak s Plitvičkim jezerima a uspomena, koju ponesemo sobom, ostaje zauvijek duboko urezana u našoj duši.

Foto L. Griesbach

Plitvička jezera
Les lacs de Plitvice
Plitvicer Seen

Šesnaest što većih što manjih jezera, s obiljem veselih i nestašnih pastrva, leže u dvije skupine krasnih modrih i zelenih terasa jedno pod drugim i pružaju se u dužini od 8 km s juga na sjever, te se slijevaju jedno u drugo u čudnovatim i raznovrsnim slapovima (vodopadima) i kaskadama. Opkoljavaju ih zeleni šumoviti bregovi i brda, visoka do 1280 m, što se divnim bojama zrcale u glatkoj vodenoj površini. S juga i sa zapada poniru Crna Rijeka i Bijela Rijeka u Prošćansko jezero, a iz najsjevernijeg jezera Novakovićeva Broda, teče Korana put sjevera. Čudnom i na pogled divnom igrom boja, udubinama poput fjordova, nebrojenim vodopadima, uzduhom punim ozona Plitvička jezera dočaravaju zemaljski raj.

Najromantičniju panoramu daju četiri najniža jezera, što se dubokim klancem provlače među strmim visokim zidovima gorskih stijena, da svoj put završe krasnim dvostrukim vodopadom Plitvičkoga potoka s visine od 78 m. Ovdje se u slikovitoj dubokoj guduri stapa Plitvički potok s najdonjim jezerom, koje se bučnim valovima razbija o gromade hridi, te onda iz ovog jezera istječe pod imenom Korane, koja teče dalje među strmim vapnenastim i dolomitnim stijenama, čas polako i tiho, čas opet niz divne pjenušave vodopade. Otprilike u sredini jezerskoga lanca nalazi se jezero Kozjak (536 m), drugo po veličini među ovim jezerima, a na njemu romantični Otok. Kozjak je dug 3 km, širok 600 m, a najveća mu je dubljina 45 m.

Teren Plitvičkih jezera je prilično prostran, pa bi stoga bilo dobro, da se oni, koji žele pohoditi ova jezera i nauživati se što više ljepota u što kraćem vremenu, drže ovih pohodnih pravaca:

Polazi se od hotela niz vodu desnom obalom jezera Koz-

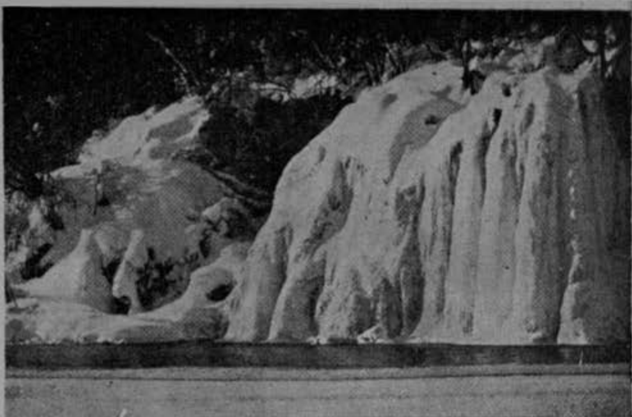
PLITVIČKA JEZERA

LES LACS DE PLITVICE
PLITVICER SEEN

Zaleđeni slapovi na Galovačkom jezeru

Cascades glacées sur le Lac Galovac

Eiserstarrte Wasserfälle am Galovac-See

jaka ili pak čamcem od kupališta prema mostu na Kozjaku. Put vodi niz donja jezera: Milanovac (527 m), Gavanovac (518 m), Kaluđerovac (509 m), i Novakovića Brod — ponajprije u veličanstvenu guduru, gdje se jezerske vode stapaju s pjenušavim valovima potoka Plitvice, a zatim niz rijeku Koranu, dijelom njenom lijevom, a dijelom desnom obalom sve do četvrtoga vodopada Korane. Vrijedno je tom prilikom pogledati sigaste spilje: Pustinjakovu, Modru i Golubinju spilju.

Od hotela se prijeđe čamcem preko jezera Kozjaka pa se ide uz gornja jezera: Burget, Jezerce (557 m), Milino jezero (581 m), Galovac (585 m), Vir (600 m), Veliko Jezero (597 m), Malo Jezero, Batinovac (600 m), Okrugljak (604 m) i Ciginovac (614 m) — eventualno s prekidom radi pregleda divnih vodopada Galovca — sve do Hotela Labudovca, koji leži na sjeveroistočnoj obali najgornjega Prošćanskog jezera. Zgodan je povratak preko visa Stubice, odakle se naročito u predvečerju pruža lijep pogled na devet jezera.

Mali izlet čamcem u krasan zaliv Liman (Oraga) ili pak dalje kolima do sela Ljeskovca, a odavle pješke do izvora Crne Rijeke. Isto je tako veoma zanimljiva tura: Od hotela, odmah nad prelazom na drugoj obali jezera Kozjaka, kada zaokrenemo još pred prvim mostom u stranu, pa dospijemo naskoro na put lijevoga žala jezera Jezerce, te stižemo do čudnih stijena u blizini oba vodopada Galovca, koji snažno i u jednom slapu uz žestoku grmljavinu padaju s visoke stijene, a odatle na slikovit donji Galovčev vodopad, koji se rasprštava na istočnim stijenama i tako pjeneći se hrli u dubinu u mnogo pramova.

Ako krenemo od Labudovca, cijelom lijevom obalom vodi uz Prošćansko jezero ravan put s mnogim odmaralištima, prilagođujući se tijesno udubinama i izbočinama fjordova. Na tom putu naići ćemo na izvor, koji nosi ime hrvatskoga pjesnika ve-

Plitvička Jezera

Les Lacs de Plitvice

Plitvicer Seen

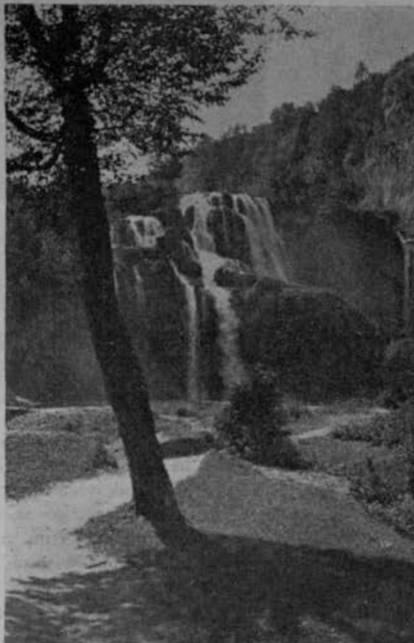
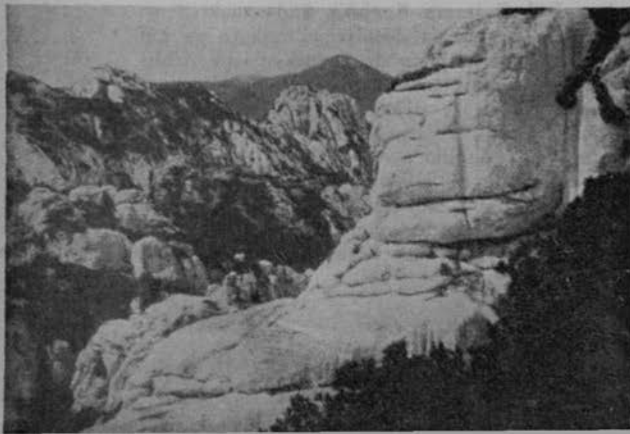

Foto »Putnik«

Rožanski kukovi

Crikvine, u zaleđu: Seravski Vrh

En arrière: Le sommet Seravski Vrh

Im Hintergrund: Die Spitze Seravski Vrh

Foto Dr. I. Krajač

Plitvička Jezera
Les Lacs de Plitvice
Plitvicer Seen

Foto L. Griesbach

terana Trnskoga, a dalje na »Vilino vrelo«, koje žuboreći izvire iz strmenite stijene i putnika napaja odličnom pitkom vodom. Zatim stižemo u čarobni Limanski zaton, gdje naiilazimo na kolski put, koji nas vodi u Ljeskovac. Ovdje možemo naručiti čamac.

Ako li se pak uputimo mostom preko Kozjak jezera, a onda dalje kolskim putom, pa preko oba plitvička mosta sve do novoga parka »Jezerskog bisera«, puca neopisivo lijep vidik na plitvičke slapove (vodopade) s lijeve jezerske stijene i na azurno plava najdonja jezera s dubokom gudurom »Sastavcima«. Preporučujemo turistima, da nikako ne propuste ovu jedinstvenu priliku da se dive neviđenim prirodnim krasotama.

U Plitvice se u sezoni stiže iz Ogulina (odn. s Josipdola) autobusom. Put Ogulin—Plitvice iznosi 69,7 km. Preko Ogulina imaju Plitvice neposrednu vezu sa Zagrebom vlakom ili autobusom. Do Senja autobusom za 5½ s.

Hoteli: Hotel Plitvice, Hotel Pension Labudovac, Hotel Bellevue, Pension Darinka, Pension Kozjak.

Obavještenja: Putnik, Zagreb, Zrinjski trg.

VELEBIT

Na zapadnoj strani Hrvatske, od sjeverozapada prema jugoistoku, pruža se u dužini od 165 km veličanstveni gorski lanac dinarskog sustava Velebit. Velebitski je masiv sastavljen gotovo isključivo od vapnenačkog i dolomitskog kamenja, koje je nastalo taloženjem pličih i dubljih mora. O tome svjedoče životinjski i bilinski preostaci nađeni u obliku fosila u raznim naslagama ugljene formacije. Velebitski teren obiluje pukotinama, pa voda, koja pada na njegovu površinu, ponire u unutrašnjost sve do slojeva, koji ne dopuštaju dalje poniranje vode. Zato su velebitske otvorene vode ponajviše ponornice, jer

ako gdje i teku površinom, brzo se na kraju polja izgube u ponorima. Takve su ponornice: Gacka, Lika, Kriški potok u Senjskoj Drazi, potoci na Štirovači i dr. Zrmanja je jedina rijeka, koja teče površinom od izvora nad Vrelom, pa sve do utoka u Novigradsko more. Rijetki su izvori dobre pitke vode na Velebitu, koji ne presušuju, dočim ima velik broj presušnih vrela.

Što se tiče podneblja, uglavnom se razlikuju dva sasvim oprečna klimatska pojasa: kopneni i primorski. U kopnenom je pojasu podneblje oporo, zima je duga i oštra, s mnogo snijega, koji se n. pr. u Nadgorju drži sve do u ljetne mjesece. Ljeto je kratko i vruće, s velikim razlikama danje i noćne temperature: danju je velika žega, a noću studen s obiljem rose, a pred zoru pada mraz. U jesen i proljeće ima mnogo kiše, a s rana proljeća ima jakih mrazova, dok se naprotiv ljeti dešava, da po 2—3 mjeseca nema kiše. Iznad 1000 m je područje zajedničko za oba pojasa (Nadgorje). Tu se snijeg drži sve do ljetnih mjeseci, tako da se u aprilu može čovjek skijati, a nakon 2—3 sata hoda stići u Primorje da se kupa u moru. Ovo je kontrast, kao što ga možda u ovo godišnje doba nema nijedna zemlja na svijetu. Primorski pojas seže u visini od 300 do 1000 m. Ljeto je dugo, suho, a proljeće i jesen blaga. Zimi pada snijeg s kišom, da se u proljeću otopi. Najobičniji su i najjači vjetrovi bura i jugo. Bura je suh vjetar i donosi uvijek vedro vrijeme, a jugo vlažan i redovito donosi oborine.

Kako je konfiguracija velebitskoga tla raznolika, tako se ovdje i život raznoliko razvijao: do bujnih livada košanica nižu se puste kamenare, na divlje prašume pitomi gajevi, duboke provalije, vrletni kamenjaci i kukovi, pećine, ponori, vododeri, snježnici itd., a između njih tu i tamo oranica. Velebitsko je gorje posljednje sklonište nekojih vrsta životinja, koje se klone čovjeka: tu su suri orlovi, sove ušare, tetrijebovi gluhani, vukovi, čaglji, medvjedi. Nekada je tu stanovao i jelen, ali je sada potpuno izumro. Od bilja su najčešći: hrast, grab, jasen, javor i planinski bor.

Velebit

Vučjak i Krajačeva kuća

Vučjak et le chalet alpin »Krajač«

Vučjak u. das Schutzhaus »Krajač«

Velebit
Vaganski Vrh
Le sommet Vaganski Vrh
Die Spitze Vaganski Vrh

Foto Girometta

Najgušće nastanjeno područje Velebita je Lika. Naselja su veća sela, smještena na rubovima kraskih polja i dolina, dakle ondje gdje ima dobre pitke vode i dosta plodne zemlje. Gospodarstvo vode ponajviše žene i starci, a sve što je sposobno za rad ide ljeti po cijeloj Jugoslaviji na šumski rad. Za dugih zimskih mjeseci izrađuju kod kuće gusle, kutije za cigarete, razne male kutije i druge predmete. U tome su Ličani pravi umjetnici samouci. U selu Kuterevu razvila se cijela mala kućna industrija drvenih predmeta, koji se prodavaju po cijeloj Lici.

Ljudi su visoka uzrasta, čvrsti i žilavi — žive gorske jele. Od prirode su nadareni i bistri. Osobito su lijepi muškarci, koji u najdubljoj starosti, uza sav mučan i težak život, zadržavaju plemenite oblike. Među mladićima ima često savršene ljepote, da bi im mogli pozavidjeti i kipovi starih grčkih umjetnika.

Prošlost Velebita seže u daleka prethistorijska vremena i obavijena je tajnom. Mnoge prethistorijske iskopine svjedoče da je tu bilo života u pradavno vrijeme. Postoje nepobitni dokazi, da su ondje nekada bili naseljeni Liburni, a za njima Iliri izmiješani s Keltima. Kasnije, nakon dugih borba, koje su trajale vijekovima, zavladaše ovim krajem Rimljani. Što se u ovim krajevima dešavalo za seobe naroda, ostalo je do danas nepoznato, ali je Velebit ostao onaj isti ponosni stražar na Jadranu. Dolaskom Hrvata nastaju na tlu Liburnije tri župe: gatačka, lička i krbavska. Kasnije se ličko ime proširilo na cijelu pokrajinu. God. 1102 sa ostalih 11 plemena primiše i lička plemena Kolomana za kralja. Lika je počela cvasti, oko Velebita je pulsirao život punom snagom sve do pojave Turaka. Pod turskom nasilnom vlašću stradala je Lika i vidjela mnoge crne dane. Poslije bitke kod Mohača postade Lika pusto garište.

Slom Turaka pod Bečom daje Lici nova poleta. Pop Marko Mesić ustaje na Turke, ali bečki dvor podlo trguje s Likom. Pretvara je u vojničku krajinu... Vijekovi su prohujali, dok je lički orao s vrha timora zakliktao radosno pozdravljajući narodnu slobodu.

Velebitsko gorje obiluje mnogim prirodnim ljepotama. Nebrojeni su usponi i visovi, koji svaki za sebe ima poseban čar. Nažalost, prostor ove knjige ne dopušta nam da se Velebitom pozabavimo onako opširno, kao što to zaslužuje. Najveličanstveniji prodor u području Velebita je torent Velike Paklenice, iznad koje se pod Manitim Kukom u visini od 560 m nalazi lijepa i veoma zanimljiva spilja Manita Peć (duga 200 m), koja ima više dvorana s lijepim sigama. Nedaleko od ove je druga spilja Veli Sklop, duga 40 m, s neobično lijepim i zanimljivim sigama. Do ovih špilja najbolji je pristup iz Starigrada (2½ s. hoda). Između Velike i Male Paklenice, južno od Grabovih Dolina, nalazi se spilja Jama vodarica, duga 240 m, s krasnim skupinama siga (4—4½ s. hoda iz Starigrada). U Manitoj Peći i jami Vodarici ima dobre pitke vode. Zanimljivi su usponi s lijepim vidicima: na Mali Rajinac 1699 m, Veliki Kozjak 1620 m, Rožanski vrh 1638 m, Jelovac 1602 m, Segestin 1658 m, Opaljenik 1368 m, Budim Vrh 1208 m, Velebitsku Plješevicu 1653 m, Zalovačko bilo 1630 m, itd. Divni su pogledi od Sv. Brda na prodor Male Paklenice, na fjord Zavratnicu kod Jablanca, na Obrovac i dolinu rijeke Zrmanje itd.

Velebit obiluje krasnim kamenim skupinama, koje se susreću na svakom koraku i odlikuju se originalnošću oblika. Hrvatsko planinarsko društvo ima na Velebitu velik broj planinarskih domova. (Vidi pod »Plan. domovi HPD«).

Glavni su Velebitski putovi: Senj—Žuta Lokva preko previje Vratnik 698 m; Sv. Juraj—Prasno—Otočac preko previje Oltari 937 m; Jablanac—Košinj preko previje Velikog Ala-

Velebit

Anić Kuk nad Vel. Paklenicom

Anić Kuk audessus de la Velika Paklenica

Anić Kuk über Velika Paklenica

Velebit
Poljakov Toranj
La tour »Poljak«
Der »Poljak« Turm

Foto Dr. I. Krajač

na s najvišom tačkom 1412 m sjev. od Alana; Karlobag—Gospić preko previje Stara Vrata 927 m; Obrovac—Sv. Rok preko previje Mali Halan 1045 m; Obrovac—Gračac s najvećim usponom pod Smrkovcem 787 m i zapadno od Brkljače. S primorske strane vodi paralelna cesta s gorskom trupinom od Senja do najviše tačke između Spasovca i Ujće 88 m, spušta se prema juga do Sv. Jurja i dalje dragama i zavojima do Karlobaga. S kopnene strane ide paralelna cesta s trupinom uz njeno podnožje: od Žute Lokve preko Otočca—Perušića—Gospića—Gračaca u Zrmanju odn. u Knin. Osim ovih glavnih putova ima po Velebitu mnogo šumskih putova, koji od glavnih drumova vode u pojedine šumske revijere.

Velik je broj zanimljivih tura po Velebitu, od kojih ćemo spomenuti ovdje samo nekoje s morske strane. Iz Senja preko Sv. Križa na Vratnik (698 m), preko Sv. Križa, Malog Stoca na Jadičevu Plan (1417 m), preko Rončevih Dolaca, Prologa (1066 m), Lumbarde (1065 m), na Oltare (937 m). Iz Jablanca: preko Baričevića, Turskih Vrata na Alan (1332 m) i Mirovo (1380 m); s Mirova na Rožanski vrh (1638 m); na Serovski vrh (1629 m), Goli vrh (1670) m i veoma zanimljiv penjački uspon na razne kukove: Pavića Kuk 1398 m, Duića Kuk 1560 m, Jarekovački Kuk 1328 itd.

Ima i velik broj odličnih prilaza iz Sv. Jurja i iz Starigrada na Vaganski Vrh, na Sv. Brdo itd.

Sva obavještenja za ture po Velebitu daje Hrvatsko Planinarsko Društvo u Zagrebu i njegove podružnice u Primorju.

POPIS PLANINARSKIH KUĆA I DOMOVA HRVATSKOGA PLANINARSKOG DRUŠTVA

A) Na Sljemenu:

1) Tomislavov Dom na Sljemenu (935 m): 27 soba s 80 ležaja, centralno grijanje, 2 trpezarije i točionica, velika terasa za sunčanje s 50 stolova, telefon 83-88. Dom je otvoren i snabdjeven svim potrebama cijele godine. Na vrhu Sljemena piramida s velikim, krasnim vidikom.

B) U Samoborskim gorama:

2) Soićeva kuća u Lipovačkoj Dragi pod Japetićem, snabdjevena ljeti i zimi. Ključ u Smerovišću kraj puta blizu kuće. Zgodna je za ljetovanje i za zimski sport. Prilaz iz Samobora i iz Jastrebarskoga (2½ s. pješke). Obavještenja i prijave: H. P. D. podružnica Japetić.

3) Sklonište na Prekrižju pod Plješivicom (650 m), otvoreno cijele godine. Prilaz iz Samobora i Jastrebarskoga (2 s. pješke). Polazište za zimski sport.

4) Sklonište u cestarskoj kući na Stojdragi (658 m), otvoreno cijele godine. Prilaz iz Samobora i Brežica (3½ s. pješice).

C) U okolici Siska:

5) Paviljon (s piramidom) na Viktorovcu kraj Siska, otvoren cijele godine. Obavještenja: H. P. D. »Gvozd« u Sisku,

D) U Hrvatskom Zagorju:

6) Pasarićeva kuća na Ivančici (1061 m), ljeti otvorena i snabdjevena svima potrebama na praznike, prilaz iz Ivanca, Golubovca, Zlatara (Lobora), Belca, Budinšćine. Ključ kod podružnica u Ivancu, Čakovcu, Varaždinu, Zlataru i kod glavnog sjedišta H. P. D. u Zagrebu.

Zimski motiv s Brestovca

Une vue d'hiver à Brestovac

Ein Winterbild von Brestovac

Foto L. Griesbach

Velebit
Visočica
La montagne
Visočica
Süd Velebit
Visočica

Foto Ž. Petričić

7) Šumarsko-planinarska kuća na Očuri (600 m) u Ivančici. Prostrana trpezarija i zajednička spavaonica sa 20 kreveta. Cijele godine otvorena i snabdjevena potrebama. Obavještenja: Šumska uprava Lepoglavske kaznionice. Kuća je podesna kao polazna tačka za ljetno planinarenje i za zimski sport. Prilaz iz Lepoglave i Lobora.

8) Skloništc na Ravnoj Gori (670 m) u crkvenoj kućici. Nema opskrbe. Ključ kod zvonara Sv. Tri Kralja pod vrhom. Prilaz iz Ivanca i Lepoglave preko Kamenice i iz Krapine preko Bednje i Trakošćana

E) U Gorskom Kotaru i Kapeli:

9) Kuća na Hahlićima (1118 m) pod Obručom (1377 m), otvorena cijele godine i snabdjevena potrebama. Kuća je zgodna polazna tačka za zimski sport i za ljetovanje. Obavještenja: H. P. D. podružnica »Velebit« na Sušaku. Prilaz iz Sušaka, Bakra, Kamenjaka i Platka.

10) Planinarski Dom pod vrhom Risnjaka (1528 m), otvoren i snabdjeven od proljeća do zime.

1) Sklonište u Smrekovcu (1250 m) pod Risnjakom, neopskrbljeno. Ključ kod vlastelinskog šumara u Crnom Lugu, kod Stalne stočne stanice u Gornjem Jelenju, kod podružnice »Jelenc« u Gerovu i kod glavnog sjedišta H. P. D. u Zagrebu. Prilaz iz Delnica preko Crnog Luga, iz Lokava preko Zelina i Mrzle Vodice, iz Fužine, Meje i Bakra preko Gornjeg Jelenja.

12) Sklonište u Mrzloj Vodici za članove H. P. D. u zgradi tamošnje Stalne stočne stanice. Prilaz iz Lokava i Fužine.

13) Sklonište na Platku (900 m) u šumarskoj kući vlastelinstva Thurn i Taxis. Prilaz iz Gornjeg Jelenja, Kamenjaka i plan. kuće pod Obručem.

14) Sklonište na Gornjem Jelenju (882 m) u Gorskom Kotaru, otvoreno cijele godine, prehrana u susjednoj gostionici I. Kovačića. Prilaz iz Lokava, Fužina, Meje i Bakra.

15) Hirčeva kuća na Bijelim Stijenama (1300 m), neopskrbljena. Ključ u Jasenku kod gostioničara Rade Kosanovića i kod drž. šumarstva u Begovu Razdoblju kod lugara Karlovića i kod glavnog sjedišta H. P. D. u Zagrebu. Prilaz iz Ogulina preko Jasenika, iz Sušaka preko Begova Razdoblja, iz Lokava preko Mrkopolja.

F) Na Velebitu:

16) Krajačeva kuća na Zavižanu (1600 m) u Sjevernom Velebitu, otvorena cijele godine i snabdjevena potrebama od 1 maja do 30 septembra. Prilazi: iz Senja, Sv. Jurja, Starigrada (s morske) i Krasna (s ličke strane). Ključ u Senju kod podružnice H. P. D. »Senjsko Blo«, u Sv. Jurju kod podružnice »Zavižan«, u Volaricama kod Marka Vukelića, u Starigradu kod župnika, u Krasnu kod Blaža Vukelića i drž. šumarstva i kod sjedišta H. P. D. u Zagrebu.

17) Rossijeva kuća na Rožanskim Kukovima (1640 m), neopskrbljena. Ključ na Velikom Alanu kod lugara Čuljata, u Starigradu kod župnika, u Volaricama kod Marka Vukelića, u Krasnu kod drž. šumarstva i kod Blaža Vukelića .Prilaz iz Jablanca kod Velikog Alana (najkraći i najlakši put novom visokom stazom Alan—Rožanski Kukovi), iz Starigrada, Sv. Jurja preko Zavižana i iz Krasna preko Jezera.

18) Gojtanov dom na Visočici (1619 m) u Južnom Velebitu. Tri prostorije u prizemlju i 2 u potkrovlju. Otvoren i opskrbljen ljeti i zimi. Ima mjesta za 40 planinara. Idealan položaj sa sjajnim vidikom. Zgodno ljetovalište. Obavještenja i prijave: podružnica H. P. D. Visočica u Gospiću. Prilaz iz Gospića preko Divosela (3½ s. pješke). Ulaz iz Gospića i silaz u jedan dan.

Velebit

Goliči (s Vaganskog Vrha)

Goliči (vue de Vaganski Vrh)

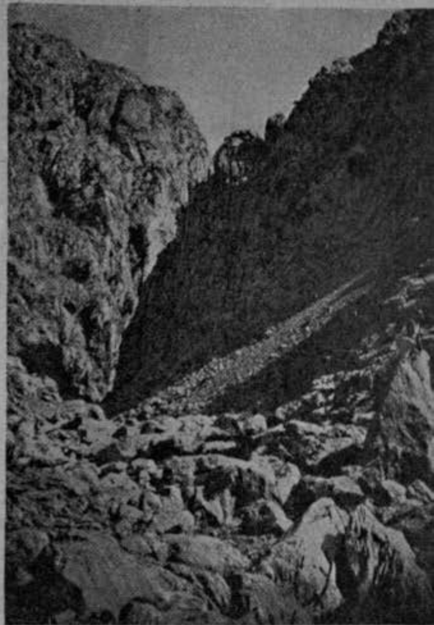
Goliči (von Vaganski Vrh)

Foto Girometta

19) Sklonište u Dulibi (720 m) kod Cerovca, pod Crnopcem (1404 m) i Tremzinom u Južnom Velebitu (nabavio g. Gojtan), neopskrbljeno. 10 prostorija, 20 kreveta. Vodovod. Obavještenja: podružnica H.P.D. »Crnopac« u Gračacu. Prilaz od želj. stanice Cerovac kraj Gračaca.

20) Sklonište na Dušicama (1440 m) pod Sv. Brdom u Južnom Velebitu, otvoreno cijele godine, neopskrbljeno. Sagradio ga je g. Gojtan. Prilaz iz Malog Halana i Selina, a najzgodniji iz Lovinca preko Sv. Roka i Svrdlavca (4—5 s. hoda).

21) Sklonište (braće Krajač) na Rujicama (1110 m) ispod Jadićeve Plani na Senjskom Bilu, neopskrbljeno. 3 ležaja. Ključ kod gg. Fr. Krajača i Konrada Naberšniga u Senju. Prilaz iz Senja, Vratnika ili Oltara.

Velebit Foto Girometta
Motiv iz Velike Paklenice
Motif de la Velika Paklenica
Motiv aus Velika Paklenica

22) Sklonište na Mirovu (1385 m) na Velikom Alanu u Sjevernom Velebitu, neopskrbljeno, 9 kreveta, ključ u susjednoj kući kod lugara. Najbliži prilaz iz Jablanca. U blizini gostionica s konačištem.

23) Sklonište u Strugama u kući Šime Vukušića iznad Jablanca (oko 1100 m), 2 ležaja, neopskrbljeno, vode i mlijeka u okolnim ljetnim stanovima.

24) Sklonište u kući Nikole Miškulina povrh Strogira nad Jablancem kraj puta na Vel. Alan, Rožanske Kukove i Stirovaču (u ljetnoj sezoni).

Hrvatsko Planinarsko Društvo osnovano je 1874 godine zaslugom Dra. Pilara, Torbara i Vukotinovića. U početku je imalo oko 250—300 članova, a danas ima oko 8000 članova i 44 podružnice. Ima oko 27 planinarskih kuća, od kojih 16 vlastitih i 11 unajmljenih, 6 piramida (3 željezne i 3 drvene), izgradilo je oko 50 km planinskih staza i obilježilo oko 5000 km. Izdaje mjesečno društveno glasilo »Hrvatski Planinar« već od g. 1898, te razne planinske vodiče i karte.

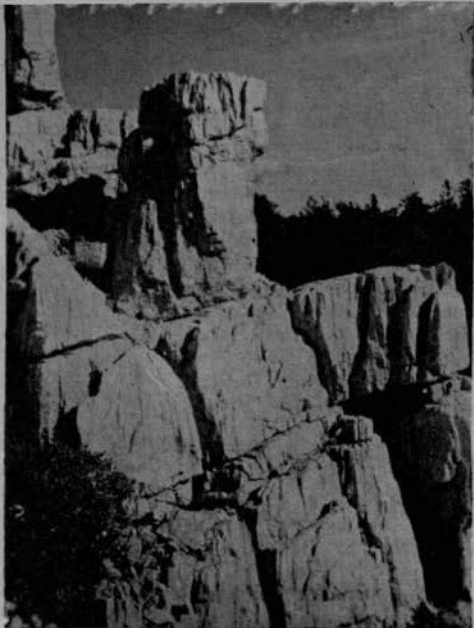
Primorski Kras

Pakleno

Le Kras de la Côte Adriatique: Pakleno

Karst des Küstenlandes: Pakleno

Foto Srdar

Okolica Obruča

Les alentour d'Obruč

Umgebung des Obruč

Fotosekcija »Velebit«

JUGOSLOVENSKI JADRAN

Od ušća Rečine u Kvarner pa sve do ušća Bojane, koja je svakome Jugoslovenu ostala urezana duboko u srce još od balkanskoga rata 1913 godine, kada je jedan dio jugoslovenskoga naroda po prvi put smjelo izašao s oružjem u ruci pred lice cijeloga svijeta da utvrdi nezavisnost svoga mora i time svoju ekonomsku i političku nezavisnost, prostire se najljepši biser gradova i sela; nižu se lijepa ljetovališta, kojima i najrazmaženiji svjetski putnici priznaju nenatkriljive predoosti pred mnogima, toliko razglašenim mondenskim ljetovalištima i kupalištima svijeta.

Vjekovima napaćeno Hrvatsko Primorje, okrunjeno krasnom jelovom šumom, koja se u gornjem dijelu Primorja diže do Risnjaka (1528 m), do Bjelolasice (1535 m), a niže Senja do Maloga Rajinca (1699 m) i do Babina vrha (1798 m), njeguje na svojim grudima cvijet krasnih primorskih balneoklimatičnih stanica, gdje gosti sa svih strana svijeta traže odmora, zabave i razonode u ljetnim i zimskim danima. Nijesu pošumljeni svi ovi vrhovi. Kamene su to glavice, gdjegdje i gole, hladne, oštre hridi, koje stoje na pretstraži velikoga Dinarskog lanca, kao što su nekada slavni Senjski Uskoci stajali na mrtvoj straži Slovenstva prema Zapadu. Ove su gore posve kraskoga karaktera, a takve su im i rijeke. Mnoge rijeke na sjeverozapadnoj strani Bakarskoga zaliva potječu negdje od podzemnih i gorskih potoka Gorskoga Kotara. A da je karakter cijeloga Primorja kraski, dokaz je i to, što su se eto i na otoku Krku stvorila slatkovodna jezera: Jezero i Ponikve. Kras sa svojim izdancima spaja Jugoslovenski Jadran s njegovim zaleđem. Široki trijaski pojas crnogorske obale i Južne Dalmacije ukrštava se u Boki Kotorskoj s tercijarnim tvorevinama vapnenca i kredasta škriljavca, koji se prostire čak do u Istru. I kao što je priroda obdarila ovu uistinu jedinstvenu obalu krasotama i svima dobrotama vanjskoga prirodnog carstva, tako je nastojala da je obdari i drugim blagom: plodovima zemljine utrobe. Mrkog uglja ima u mnogim mjestima: Djeverske, Dubravica, Kolane (na Pagu), Ruda kod Sinja (bitumozan ugalj), Ruduša, Siverić, Strmica (5500 kalorija), Širitovci, Velušić (5500 kalorija). Sva

ta mjesta daju preko 100.000 tona uglja na godinu. Aluminij: Dilj, Velušić, Kalun, Trbočenje, Kruševo, Okrug (na Čiovu), Umci. Rab, a na mnogim otocima ima ga, a da se i ne iskorišćuje. Izvoz boksita je oko 80.000 tona na godinu, a najviše ga izvoze u Njemačku. Asfalt: Paklina kod Vrgorca. Sadra: Tepljuh kod Drniša. Živa: Spič (prosječni sadržaj barita 18%). Kamenolomi: Selce i otoci Srednje Dalmacije. Mramor: u Unešiću. Morska sô: na otoku Pagu i kod Stona, a nešto i na Rabu. Izvor Mokošice kod Dubrovnika pohode mnogi reumatici, a ta voda uspješno liječi i kožne i ženske bolesti (morske i blatne kupke, hidroterapija). U Splitu su glasovite sumporne kupke.

Podneblje je na Jugoslovenskom Jadranu drukčije od podneblja u njegovoj pozadini. Vruća i suha ljeta, a kišne zime. U sjevernoj je Dalmaciji podneblje slično onome u umjerenom pojasu, dok je naprotiv podneblje južne Dalmacije skoro potpuno tropsko. U sjevernim krajevima je snijeg rijedak gost, a u južnim krajevima ga skoro nikada i nema, a ako kadgod i pane, topi se čim dodirne tlo.

Jadranski krajevi Jugoslavije pripadaju sredozemnoj flori. Zelenilo traje skoro cijele godine, a tek nekih 10 sedmica nastupa i ovdje neka vrsta izumiranja zelenila, ali biljke nikako ne gube svoj čar. Već u januaru počinje uspon proljetnih sokova, a oko Sv. Tri Kralja pojavljuju se prvi pupoljci. U februaru je već sav kraj ukrašen proljetnim ruhom, a u hladnijim predjelima počinje cvat najkasnije u mjesecu martu.

Razni prethistorijski nalazi, koji su se našli po dalmatinskim spiljama, svjedoče da su tu bila ljudska naselja još u kameno doba. U prvim počecima historijskog vremena stanovahu tu keltska plemena, a kasnije Iliri. Oko 400 god. pr. Hr. spominju se na obali i na otocima fenička, grčka i sirakuska naselja. Iliri su dugo godina pod slavnom kraljicom Teutom vodili ogorčen rat protiv Rimljana s promjenljivom srećom, dok konačno poslije bitke kod Promone ne potpadoše pod rimsku vlast, koja se ovdje trajno učvrstila tek 12 g. po Hr. Veličanstvena i sjajna kultura, koja se na ovim obalama razvila pod rimskim gospodstvom (tako Primorje i Dalmacija bijahu na glasu kao najbogatija rimska kolonija) pade dolaskom istočnih Gota i nadiranjem Huna. Pod carem Justinijanom potpade Dalmacija pod bizantsku vlast, a kasnije pod franačku i grčku. Poslije nadiranja Avara (610—640) naseliše se u Primorju i sjevernoj Dalmaciji Hrvati, a u južnoj Srbi. Početkom IX vijeka utvrdila se hrvatska država. Hrvati zavladaše morem, a 997 godine započe rat s Mletačkom republikom, koja zagospodari Dalmacijom. Ali već 1053 oslobodi je Petar Krešimir, koji se proglasi kraljem Hrvatske i Dalmacije Otada Dalmacija i Primorje bijahu tokom cijeloga srednjeg vi-

Sušak

Granica na Rječini

La frontière sur la rivière Rječina

Grenze am Rječina-Flusse

Foto »Putnik«

jeka uzrokom svađa i borba između Mletaka i Madžarske. Poslije 1301 godine osvojiše Mlečani skoro cijelu obalu, izuzevši slobodne republike Dubrovnik i Poljica, a dio zaleđa naših obala pade s nekoliko primorskih gradova u turske ruke. Mirom u Campo Formiju 1797 godine potpade Dalmacija pod austrijsku vlast, a 1809 zavladaše cijelom obalom Primorja i Dalmacije Francuzi (Provinces Illyriennes), 1814 vraća se opet austrijska vlast, dok nije konačno 1918 godina donijela oslobođenje od tuđinskoga jarma.

SUŠAK

Na samoj granici Jugoslavije i Italije leži Sušak, najsjevernija jugoslovenska luka na Jadranu i polazna tačka za plovidbu jugoslovenskim Jadranom i za razne luke Sredozemnog i Crnog mora i Atlanskog oceana. Sušak leži na lijevoj obali romantične rječice Rječine. Maleni pogranični most, dug 35 m, dijeli Sušak i Rijeku, a ujedno i obje države. Granica teče sredinom toka Rječine, a zatim tzv. mrtvim kanalom, gdje pred samom sušačkom lukom skreće desno i prolazi ispred jednoga dijela same Rijeke. Sušak se može podijeliti na tri glavna dijela: lučki, poslovni i kupališni, te gornji dio ili Trsat.

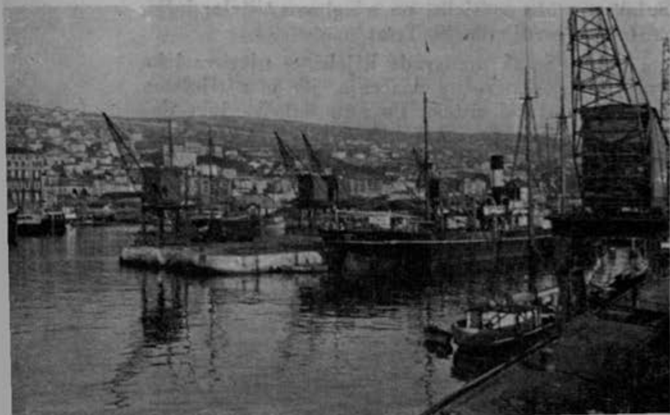
Prije rata bio je Sušak predgrađe Rijeke, te njegova luka za sam Sušak nije bila od naročita značenja, jer je s riječkom lukom sačinjavala jedan lučki sistem. Po ratu Sušačka luka dolazi sve više do izražaja i poprima sve veće značenje, pa po prometu postaje jedna od najvažnijih luka Kraljevine Jugoslavije. Uz samu luku, na Melti i na Brajdici, prislonjena su golema skladišta drvenog materijala. To su najveća skladišta izrađena drveta na cijelom sredozemnom bazenu. Sušak je sjedište velika broja parobrodarskih društava, među kojima stoji na prvomu

mjestu Jadranska plovidba d. d., koja održava brojne linije za dalju i bližu obalnu plovidbu.

Sušak je najjača uvozna luka Kraljevine Jugoslavije i ima velika, moderna lučka skladišta za uvoz iz bližih i iz prekomorskih zemalja. Luka je snabdjevena najmodernijim sredstvima i uređajima, te može primiti i veće prekomorske brodove. Poslije rata se Sušak izgradnjom novih objekata sasvim emancipovao od Rijeke, te je danas već i vanjskim izgledom potpuno zasebna cjelina sa svima oznakama srednjoevropskoga grada.

Glavne su gradske arterije Masarykovo šetalište uz Rječinu, Strossmayerova ulica sa Šetalištem Prestoljonasljednika Petra i dug, vijugav Boulevard Kralja Aleksandra, koji spaja Donji grad s Trsatom, i konačno Lujzinska cesta. Sve se ove glavne ulice ukrštavaju na trgu bana Jelačića pokraj pograničnoga mosta. Prve dvije ulice obuhvataju poslovni i prometni dio grada, u kome se nalazi željeznička stanica, pristanište za brodove obalne plovidbe, pošta, konzulati, putnički uredi, banke itd. Šetalište Prestoljonasljednika Petra proteže se uz more put zaljeva Martinšćice. Na ovom putu nalazi se velik broj lijepih vila i hoteli: Reš, Park-Hotel i »Jadran« s kupalištem. Na trgu bana Jelačića nalazi se Hotel Kontinental s lijepom kavanom, vrtom i dancingom. Boulevardom Kralja Aleksandra dolazi se kroz nizove vila s krasnim vrtovima i parkovima u gornji dio grada — Trsat. S posljednjeg zavoja te lijepe ceste puca divan vidik na cijeli Kvarner, na gorovite linije Istre i na otoke Krk i Cres, a u daljini na gorostasni planinski lanac Velebita.

Sav lučki život Sušaka i okoline otvara se pogledu s visine Trsata, a isto tako i sva širina Rijeke. Glavno su obilježje Trsata dvije zanimljive stare građevine: kaštel knezova Frankopana i zavjetna crkva Bogorodice. Trsatski je kaštel srednjevjekovna građevina, koja je bila utvrda i rezidencija nekada moćnih knezova. Kaštel je sagrađen na temeljima jedne još mnogo starije utvrde iz vremena Luburna i Rimljana, te je sav povezan viso-

Sušak

Luka

Le port

Der Hafen

Foto »Putnik«

kim zidinama, koje su pojačane s četiri jake kule. S najviše kule puca divan vidik na usku dolinu šumne Rječine, nad kojom se po bregovima vijuga Lujzinska cesta, i na sav Kvarner i najveći dio Hrvatskoga Primorja. Unutrašnjost kaštela je razdijeljena na dvije terase. Na gornjoj terasi, ispod najviše kule, nalazi se lijepa nadgrobna kapela grofa Nugenta i njegove supruge rođene kneginje Riario-Sforza, koja po ženskoj lozi potječe od knezova Frankopana. Na oltaru kapele nalazi se lijepa slika, djelo mlađe mletačke škole. Donja je terasa obrasla visokim čempresima i gustim lovorom i ružmarinom. S nje vodi ulaz u katakombe, a iz ovih stari hodnik, koji u dubini izlazi uz samu Rječinu. Ulazna je kula kaštela četverouglasta i ima jedan veći kameni gotski prozor i četiri manja prozora (rozete) pri vrhu. Uz kaštel stoji i dvor grofova Nugenta, ali je prilično zapušten. Pred dvorom je brončani zmaj, koji drži u pandžama grb obitelji Nugent, a rad je kipara Fernkorna. U samoj zgradi ima nekoliko djela kipara Canove, više starih portreta, a na stropu negdanjeg salona originali su starijih talijanskih majstora.

Sušak Foto L. Griesbach
Ulaz u grad Trsat
Entrée de chateau Trsat
Eingang zur Burg Trsat

Nedaleko od kaštela, u krasnu visinsku položaju stoji crkva Gospe Trsatske, sagrađena 1453 godine na mjestu, gdje je po staroj legendi stajala 1291 god. kuća Blažene Djevice iz Nazareta, koju da je anđeo kasnije prenio u Loret. U crkvi se nalaze grobovi mnogih kneginja i knezova Frankopana. Nadgrobne ploče kneževskih grobova nalaze se u svetištu crkve i u lijevoj lađi. Na glavnom mramornom oltaru u baroknom stilu, čudotvorna je bizanska slika Bogorodice, sva iskićena zlatom i draguljima. Tu je sliku poklonio trsatskoj crkvi papa Urban III. U crkvi ima više vrijednih umjetničkih djela: originalnih slika, relikvijara i drugih dragocjenih predmeta iz 15 vijeka i kasnijega doba sve do danas. uz samu crkvu prislonjen je manastir. U njemu ima velik broj starih slika, djela Tasca, Robleka, Schöna i dr. Većinom su iz 17 vijeka. U riznici samostana čuvaju se mnogi zavjetni darovi velike umjetničke i historijske vrijednosti.

Osobito treba istaknuti relikvijar kneginje Barbare Frankopan iz 15 stoljeća, mali srebrni kip Marije s Isusom od masivna srebra, rad njemačke renesanse, a dar bana Tome Bakača, grofa Erdedija, zatim zlatnog orla s velikim draguljima, dar cara Karla VI, te više kaleža iz 16 i 17 vijeka. Posebno se čuvaju vanredno lijepo izrađena misna odijela (odežde) s bogatim vezovima u svili, zlatu i srebru, koje je — kaže se — radila sama Marija Terezija.

Pod Trsatom se prostire Gradski park s veličanstvenim vidikom na Kvarner, otoke i okolicu. Hiljade poklonika dolazi svake godine na Trsat da pohode ovo rijetko i zanimljivo svetište.

Iz Sušaka vode mnogi putovi, puni slikovita čara, u krasnu i zanimljivu okolicu. Duž Rječine, pored brojnih vodopada i strmenitih stijena stižemo na znamenito Grobničko polje, udaljeno 10 km od Sušaka. Na tom se polju bila odlučna bitka s Tatarima 1242 godine. Redovite parobrodarske pruge vode iz Sušaka na obližnje otoke, koji su nadaleko glasoviti sa svojih lijepih ljetovališta i morskih kupališta. Izleti u Gorski Kotar i planinske ture po Velebitu.

Hoteli: Hotel Pension Jadran, Hotel Kontinental, Hotel Park, Hotel Pension Reš.

Obavještenja: »Putnik« Skerlićeva ul. 2.

MARTINŠĆICA

Glasovito đačko ferijalno ljetovalište (4 km od Sušaka), s posve moderno uređenim oporavilištem, gdje se za školskih praznika đaci odmaraju i oporavljaju pod nadzorom nastavnika i liječnika. Čitaonica, glazba, uređaji za tjelesne vježbe, veslanje, nogomet, tenis itd.

Obavještenja i prijave đaka: Uprava đačkoga ljetovališta Martinšćica, Škola narodnog zdravlja, Zagreb, Mirogojska c. 4.

Martinšćica

Foto »Putnik«

Bakar

Turska kuća

Maison turque

Türkisches Haus

Foto »Putnik«

BAKAR

Na sjevernom rubu Bakarskog zaljeva, jednog od najljepših zaljeva na Jadranu, leži u krasnom amfiteatralnom položaju Bakar. Sam zaljev širok je nešto više od pola kilometra, a dug 4 km. Zaton je posve zaštićen od vjetrova, napose od bure.

Grad se dijeli na tri dijela, na sam grad, obalu i na tvrđavu, koja ga u pozadini slikovito zatvara. Grad je na pogled veoma zanimljiv i privlačan sa svojim strmenitim, uskim i neredovitim ulicama. Ovo je poslije Senja najstarije hrvatsko naselje na Jadranu. U Bakru ima mnogo historijskih znamenitosti. Tu je zanimljiva crkva sv. Andrije; historijski i arhitektonski zanimljive građevine: »Turska kuća« i staro biskupsko sjedište, »Slikarska kuća«. Stari Frankopanski Kaštel iz 16 vijeka s glagoličkim natpisima. U Bakru ima mnogo patricijskih palača i grobnica iz 11 i 12 vijeka. Svakoga će zanimati da pogleda stare slike i srebrni bustrelikvijar iz 15 vijeka.

Po Bakarskom se zaljevu može ići na veoma lijepe izlete, a česte su i dobre parobrodarske veze sa Sušakom. Putom, koji se diže iznad zaljeva, te prolazi Praputnikom i Mejom, stiže se u Gornje Jelenje na visinu od blizu 1000 m, odakle puca vidik na cijeli Kvarner, dio Istre i sav kraj do Velebita. Drugim putom oko zaljeva dolazi se u lijepo mjestance Bakarac, gdje je vanredno lijepo pješčano kupalište i malo brodogradilište, gdje se grade motorni čamci i drveni brodovi za obalnu plovidbu i ribolov na debelom moru. Ovdje je iz starih vremena sačuvan Kaštel. Na dan sv. Petra (29 jula) crkvena slava i stjecište velikoga mnoštva naroda s okolnih obala. Stanovnici se bave vinogradarstvom i ribolovom. Naročito je zanimljiv lov na tunjeve.

Treći put odvaja se na protivnu stranu zaljeva, te kroz Kostrene vodi u Sušak.

Bakar je tiho, veoma ugodno ljetovalište i klimatsko kupalište, pa je svake sezone broj gosti prilično velik.

Bakar ima željezničku stanicu i PTT.

Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Bakar. Hotel Jadran. Dovoljan broj privatnih stanova. Gostionica »Bakar«.

KRALJEVICA

Pola sata vožnje parobrodom od Sušaka stižemo, neposredno pred ulazom u Bakarski zaljev, do maloga mjesta Kraljevice, koja je postala čuvena sa svoga prekrasnoga položaja. Radi blaga podneblja Kraljevica je omiljelo boravište onih, kojima je potreban tih i ugodan odmor. Leži u pitomoj uvali i lagano se uzdiže od morske obale po malenim humcima; Oštro i masiv Frankopana do vile »Nirvane« zatvaraju lijepu kraljevičku luku sa zatonima Škvera i Dražice, dok treći masiv Gavranić stvara romantični zaton Carovo.

Raznolikost i valovitost terena daje Kraljevici osobit karakter, i s koje god je strane posmatramo, uvijek nam pruža nove pejsaže. Na najljepšemu dijelu Kraljevice, na humku Oštrom, prostire se gust borik i prirodan park, što zakriljuje prijatno kupalište s prostranim pjeskovitim žalom.

Na ulazu u luku diže se kula Novigrad, a u blizini samoga pristaništa najveće jugoslavensko brodogradilište. Usred grada stoji stari grad knezova Zrinjskih. Pročelje ove građevine okrenuto je prema moru i ima tri kata. Četverouglasto dvorište okruženo je arkadama, a usred njega je zdenac s dobrom pitkom vodom. Brojni natpisi i grbovi napominju nam nekadanje gospodare ovoga utvrđenog grada. Sada je tu smješteno Gradsko Načelstvo. U Kraljevici je i lijepo uređeno Dječje državno oporavilište.

Kraljevica se odlikuje širokim, čistim ulicama. Ona je jedno od najmlađih mjesta rodnoga Vinodola. Predanje veli, da Kraljevica potječe iz XV vijeka, a kasnije je pripala porodici

Kraljevica

Foto »Putnik«

Crikvenica

Jugoslovenski Lido

Le Lido Yougoslave

Das Jugoslawische Lido

Foto »Putnik«

Frankopana. Tvrđavu su ogradili knezovi Zrinjski, te se naselje onda znatno zrošírilo i povećalo. U toj su se tvrđavi zakleli Petar Zrinjski i Krsto Frankopan, da će domovinu osloboditi od tuđinske vlasti. Po pogibiji ovih knezova pripade Kraljevica Beču, a iz doba francuske okupacije 1809-13 ima još starih francuskih topova u pristaništu.

U Kraljevici ima mnoštvo lađica, jedrilica, motornih čamaca i autotaksija, koji stoje gostima na raspolaganje za razne izlete u bližu i dalju okolicu. Izleti: u Šmriku (2 km), na otok Sv. Marka s ruševinama nekadanje grčke tvrđave, na Krk, u Crikvenicu, Selce itd. Lijepi izleti u Vinodol.

Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Kraljevica.

Hoteli: »Union«, »Prag«.

CRIKVENICA

Crikvenica, s pravom nazvana »Jugoslovenski Lido«, leži 35 km jugoistočno od Sušaka, na podnožju posljednjih obronaka Kapele, koji se lagano spuštaju u more. Svojim položajem neposredno uz more, odgovara svima zahtjevima klimatskoga lječilišta. Kupalište je otvoreno cijele godine, a morske, pješčane i sunčane kupelji pristupačne su od aprila do kraja oktobra. Podneblje je odlično. Uzduh sadržava mnogo ozona i zasićen je supstancama soli. Kiše ima malo, a magla je u Crikvenici nepoznata. Srednja temperatura uzduha je zimi 9° C, a ljeti 25° C.

Najbolji uspjesi zimskog boravka u Crikvenici postizavaju se kod bolesti disala, grkljana, dušnika i kod živčanih razdraženosti. Isto tako preporučuje se zimski boravak u Crikvenici onima, koji boluju od bolesti srca, krvnih sudova, organičnih bolesti živčanog sustava, kao i rekonvalescentima poslije teških bolesti i operacija. Bolesnici stoje pod paskom iskusnih

Crikvenica

Život na žalu
La vie à la plage
Strandleben

Crikvenica

Četvrt vila s parkom
Le quartier des villas et le parc
Villenviertel mit Park

Crikvenica

Hotel Toplice

liječnika. Liječenje helioterapijom, hidroterapijom i elektroterapijom. U Crikvenici ima 4 liječnika i 2 apoteke.

Crkvenica ima osobite odlike kao morsko kupalište: more sadržava 4% soli, pa je prema tome jedno od najslanijih mora. Pjeskovito morsko dno, bez oštra kamenja i morskih ježeva, prostire se na 1 km daleko i tako je plitko, da se može preko 100 m od obale stajati uspravno. Srednja temperatura mora je u aprilu 15° C, u julu 26° C, a u oktobru 18° C.

Bolesti, kod kojih je na temelju dugogodišnjega liječničkog opažanja pogodno morsko kupanje: živčane bolesti, slabokrvnost i bljedoća (anemija), rahitis, skrofuloza, ženske bolesti atonične i kataralne naravi, pretilost, hronični reumatizam mišića i zglobova, mijalgija i neuralgija.

Omladina i odrasli naći će u morskom kupanju i u boravku u Crikvenici najbolji odmor i oporavak poslije tjelesnih i duševnih napora, a djeci se pruža najbolja prilika, da ojačaju organizam.

Crikvenica je u prvom redu kupalište i lječilište, koje se ne ističe bučnim životom velikih gradova, ali ipak pruža gostima, koji su željni zabave, dosta razonoda. Lječilišno povjerenstvo priređuje raznovrsne zabave na moru i na kopnu, a pojedini hoteli imaju svoje jazz-kapele. Crikvenica ima nekoliko teniskih igrališta i jedno nogometno igralište, te tako i ljubitelji ove vrste sporta nađu svoj račun. Jedrenje, plivanje, veslanje. ribolov, i od jeseni do proljeća ima prilika za lov na divljač u okolici Crikvenice i na susjednom otoku Krku.

Crikvenica je vrlo zgodna za šetnje i izlete. Najljepša je šetnja put sv. Jelene (1½ km dugo šetalište obalom). U Selce vodi također veoma lijepo 2½ km dugo šetalište uz more. Dobra cesta vodi iz Crikvenice u hladoviti Vinodol put Grižana i Bribira do Kaštela i do Badanjgrada. Dalji su izleti motornim čamcem ili parobrodom: u Novi, Senj, Kraljevicu,

Selce Foto »Putnik«

Kupalište na žalu

Plage et bains de mer

Strandbad

Novi Vinodol

Žal i otok Sv. Martin

Plage et Ile St Martin

Strand und Insel Sv. Martin

Selce

Foto »Putnik«

Bakar, u kupališta na otoku Krku. U Vrbnik, Šilo i Soline (Vitezićeva špilja) izleti čamcem na vesla ili motornim čamcem, a na Plitvička jezera autobusima.

Putničke veze: do stanice Plase—Crikvenica željeznicom, a odanle do Crikvenice autobusom ili do Sušaka željeznicom, a onda parobrodom do Crikvenice.

Obavještenja: Lječilišno povjerenstvo, Crikvenica; »Putnik«, Crikvenica.

Hoteli: Terapija, Miramare, Dom Dra. Seidla, Esplanade, Ivančić, Slavija, Crikvenica.

Pensioni: Adrija, Vila Ružica, Danica, Hot. pens. Vila Julijana.

SELCE

Leži u malome zaljevu, 2½ km južno od Crikvenice, ima parobrodsku vezu, a može se iz Crikvenice stići pješice za pola sata lijepim putom uz obalu pored maslinika. Mjesto je maleno i mirno, a ima veoma krasno kupalište i žal. Zaljev je tako dobro zaštićen sa svih strana, da se smatra najsigurnijim zatonom na sjevernom Jadranu, pa ga pomorci i zovu »Luka spasa«. U Selcu je uvelike razvijen ribolovni sport. Okolica Selca je veoma slikovita, a nedaleko je lijepa borova šuma iznad mora. Mjesto je veoma podesno za plivački sport i za jedrenje. Od Sušaka je udaljeno $1^3/_4$ sata parobrodom. Klima je idealna. Selce se već danas tako razvija, da će se u dogledno vrijeme zacijelo spojiti s Crikvenicom.

Obavještnja: Društvo za promet stranaca, Selce, Općinsko načelsvo, Selce.

Hoteli: Rokan, Lončarić, Pension Jadran.

NOVI-VINODOL

Na izlazu iz doline Vinodola leži slikovito kupališno mjesto Novi u amfiteatralnom luku na morskoj obali. Tipično obal-

sko naselje, gdje se karakter grada i sela stapa u prijatan izgled.

Iskopine u starim grobnicama dokazuju, da je ovo mjesto postojalo davno prije hrišćanskog doba. U blizini se još i danas nalaze vidljivi ostaci nekadanjega rimskog grada Lopara. U povijesti se ime Novi javlja prvi put kao posjed hrvatskih knezova Frankopana. Zanimljiv je dokumenat srednjevjekovnog prava: »Vinodolski zakon« iz god. 1218, pisan glagolicom. To je jedan od najstarijih zakona kod Slavena uopće. Grad je dva puta mijenjao gospodare, Frankopane i Zrinjske, da konačno potpane pod mletačku vlast. Mlečani uništiše grad do temelja, ali se iz ruševina ubrzo podigao nov grad, današnji Stari grad, kao mjesto važno po geografskom položaju i prijeko potrebno plodnoj dolini Vinodola za trgovinu. Na mnogim kućama ima natpisa, koji napominju historijsku prošlost ovoga mjesta.

Iz sjenovitih maslina i smokava uzdiže se Frankopanski dvorac s četverouglastom, 18 m visokom kulom. U dvorcu je sada smješteno gradsko i sresko načelstvo. U jednoj dvorani na drugom spratu bio je u 13 vijeku napisan spomenuti Vinodolski zakon. Spomena je vrijedna stolna crkva sv. Filipa i Jakova. Kažu da je njen postanak vezan za neki zavjet iz vremena, kada je u 15 vijeku ovdje harala kuga. Crkva ima znamenitih biskupskih grobova. Vrijedno je pohoditi rodnu kuću pjesnika bana Ivana Mažuranića.

Moderan kupališni dio grada prostire se obalom na pogled prijatnoga zatona Lišnja. Tu su moderne vile i hoteli. Novi je prvorazredno kupalište i klimatsko lječilište na Gornjem Jadranu, zaštićeno visokim brdima od vjetrova, mirno i posve odijeljeno od grada i trgovačke luke. Tu se prostire lijep park s borovima, maslinama, lovorom i čempresima. Uz park vodi dugo obalsko šetalište. Mjesto ima elektr. rasvjetu i velik vodovod s izvrsnom pitkom vodom. Kupalište se odlikuje finim naravnim pijeskom, čistom i bistrom morskom vo-

Novi Vinodol

Kupališni žal

Plage et bains de mer

Strandbad

Senj

dom i velikim plažama, koje su naročito zgodne za neplivače i za djecu. Na samom žalu nalaze se porodične kabine. Tenisko igralište stoji gostima na raspolaganje. U sezoni kupanja priređuju se plivačke i water-polo utakmice. Novi-Vinodolski ima divnu romantičnu okolicu na kopnu i na moru. Izleti se priređuju parobrodima, jedrilicama i motornim čamcima u Povile, Žrnovicu, Senj, Vrbnik i Rab, zatim prema Sušaku u Selce, Crikvenicu itd., a osobito je ugodna šetnja u zeleni Vinodol, koji je zbog odlična vina bio poznat još u starini pod imenom »Vallis vinearia«. Vinodol obiluje izvorima izvrsne pitke vode.

Iz Novog-Vinodola vode na sve strane dobre autobusne veze. Iz Zagreba se stiže u Novi preko Ogulina za 5 sati.

Obavještenja: Lječilišno povjerenstvo, Novi-Vinodolski.

Hoteli: Lišanj, San Marino.

Pensioni: Vila Vera, Slavuj, Vila Vida, Vila Nevenka, Malvić.

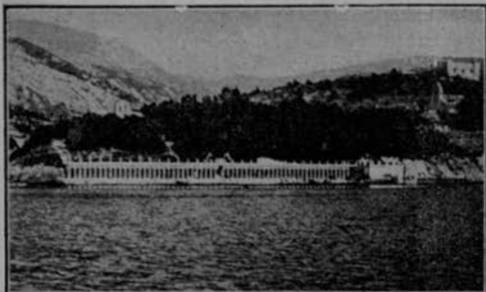
SENJ

Jedan od najinteresantnijih gradova u Hrvatskom Primorju svakako je grad Senj. Leži na izlazu tijesne Senjske Drage među dva niza krševitih gora. Na istoku se diže 694 m visok Vratnik.

Senj potječe iz rimskog doba. O samom utemeljenju nema tačnih podataka; jedni pripisuju osnutak Senja Tarkviniju Superbu, drugi pak Tuliju Tebiju, a neki opet tvrde, da su ga osnovali Senonski Gali, kada su oko 500 godine pr. Hr. prošazili ovim krajem put Italije. Bilo kako god, Senj je nesumnjivo senior među hrvatskim gradovima i već dva i po milenija stoji na vječnoj mrtvoj straži našega Jadrana. Kralj Bela darovao je Senj i Trsat knezovima Frankopanima za oružanu pomoć, koju su mu oni dali protiv Tatara. Knezovi Frankopani nanovo podigoše grad, koji su početkom 13 vijeka divlje horde

bile porušile i zapalile. Još i danas stoje nad Senjom ruševine Frankopanskoga grada s kulama, koji je nekada prkosio dušmanima naše narodne slobode. Nehaj je odolijevao Turcima i Mlečanima, koji konačno osvojiše i porušiše ovaj grad, ali im Senjani za uzvrat oteše mnoge brodove. U Senj se sjatiše po izbor momci, koji su hrlili u ovaj grad izmakavši što turskom kócu što opet mletačkim galijama. Ovi junaci, poznati pod imenom »Senjskih uskoka« zadali su mnogo jada i Mlečanima i Turcima. Čelične mišice senjskih uskoka nije mogla svladati moćna Venecija fizičnom snagom. U tom poslu nijesu joj mogle pomoći ni krvoločne plaćeničke čete Arbanasa. Ali je zato njena lukava diplomacija i ovaj put pobijedila za zelenim stolom. Konačni, smrtni udarac zadobi Senj mirom u Madridu 1618 godine. Uskoci moradoše napustiti rođenu grudu i raseliti se po unutrašnjosti Hrvatske. Njemačke čete uđoše u Senj. Tako je Senj izgubio svoju slobodu i političko značenje, a kada ga je kasnije Marija Terezija podložila tršćanskoj političkoj upravi, izgubi Senj i svoj ekonomski značaj. Nekoliko godina kasnije potpao je Senj pod karlova.ki generalat, dok nije konačno dospio pod hrvatsku građansku upravu.

Senj broji danas oko 4000 stanovnika. Grad je pun vanredno lijepih starina. Uistinu vrijedno je da čovjek provede ljeto u ovome starinskom historijskom gradu s njegovom romantičnom i veličanstvenom monotonijom. Grad je opkoljen starim bedemima, a nad njime se uzdiže Nehaj-grad. S vrha grada puca vidik na more, na bliske otoke sve do Cresa, obalom sve do Trsata i na ponosni Velebit. Senj ima arhitektonski karakter srednjevjekovnih gradnja po talijanskom uzoru, s visokim kućama i uskim ulicama, koje su veoma čiste i uredne. Na svakom koraku nailazimo na stare građevine i na zanimljive natpise na kućama s grbovima senjskih patricija i uskočkih vojvoda. Središte grada je četverouglasti Zvonimirov trg. Znamenita je romanska bazilika sv. Marija iz 10 vijeka i pravoslavna crkva iz 18 vijeka. Stolna crkva ima bogat arhiv s glagoličkim rukopisima iz 15 i 16 vijeka. Bogat je i arhiv Gradskoga načelstva s brojnim dokumentima iz vremena kralja Matije Korvina i s gradskim statutom iz godine 1388. Gimnazijska knjižnica je lijepo uređena i obiluje stručnom literaturom. U

Senj

Kupalište - Bains - Bad

Jablanac

Foto L. Griesbach

zavjetnoj crkvi sv. Franja vrijedno je pogledati lijepe oltare i uskočke grobove. Izvan Senja je crkvica sv. Martina sa zanimljivim glagoličkim natpisom iz godine 1303.

Senjska luka izgrađena je u obliku srpa. Duboka je od 8—19 m. Blizu luke, pod crkvom sv. Marije nalazi se lijepo kupalište s pješčanim dnom i sa 150 kabina.

Izleti: na Velebit s krasnim vidicima, na Vratnik, u sv. Mihovil pod Vratnikom (Stanica za pošumljivanje Krasa. Biljna bašta snabdijeva Hrvatsku s preko 2 milijuna biljaka godišnje); na Plitvička Jezera. Izleti morem: u Novi, Bašku, u fjord Zavratnicu kod Jablanca, u sv. Juraj, Jablanac; na otoke Rab, Prvič, Goli, Grgur itd.

Senj ima svakog dana autobusnu vezu s Ogulinom i redovite parobrodske veze s gradovima u Hrvatskom Primorju.

Sport: tenis, jedrenje, ribolov, lov, alpinističke ture na Velebit.

Hoteli: Zagreb, Nehaj, Uskok. Gostionice: »K putniku«, Ivan Kniflić. Konačišta: Stjepan Dragičević, J. Pavan.

Obavještenja: Gradsko načelstvo, Senj.

SV. JURAJ

Južno od Senja (9,5 km) leži u potpunoj tišini pod Velebitom malo mjesto Sv. Juraj, čiju luku zatvara otočić s tunolovkom (»tunerom«). Ima lijepo kupalište. U Sv. Jurju su dva mala, uredna i čista pensiona. Amo dolaze mnogi stranci, osobito oni, kojima se sviđa čista priroda i tišina. Sv. Juraj je zgodna polazna tačka za izlete s Primorja na Plitvička jezera Lijepi su izleti na Vratnik, na Velebit, sv. Mihovil pod Vratnikom, Povile, Novi-Vinodol, u Bašku, na Rab, u fjord Zavratnicu kod Jablanca itd. Alpinističke i lovačke ture po Velebitu.

Pensioni: Babnik, Rogić.
Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Sv. Juraj.

JABLANAC

U potpunoj zavjetrini, u 2 km dugom fjordu, leži malo kupalište Jablanac, koje ima iste osebine kao i Sv. Juraj. Veoma lijepa priroda, mnogi otoci u blizini, savršena tišina, lijepo kupalište, a u zaleđu Velebit. Nad današnjim Jablancem stoje ruševine nekadašnjega Jablanca, koji je bio osnovan polovicom XIII vijeka. Iza staroga grada proteže se fjordu slična morska draga Zavratnica, u kojoj se gaje kamenice (oštrige). Zavratnica je na pogled veoma lijepa: more je jasno zelene boje, a iz njega strše okomite stjenovite strane, koje se divno odrazuju u glatkom ogledalu mirna mora.

Jablanac ima iste veze kao i Sv. Juraj. Za vrijeme sezone svakog dana redovita plovidba motornim čamcem na Rab.

Stanovništvo Jablanca je veoma prijazno i bavi se ribolovom, stočarstvom, pčelarstvom i trgovinom drva.

U Jablancu su još očuvani ostaci grčkoga kaštela, koji je nekada pripadao knezovima Frankopanima.

Izleti: na Velebit, u Sv. Juraj, Karlobag, Rab itd.
Pensioni: Babić, Turina, Hotel Ideal.
Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Jablanac.

KARLOBAG

Grad Karlobag, tiho kupališno mjesto pod romantičnim Velebitom, izgleda sa svojim bijelim kućicama i svježim zelenilom kao oaza u ovome moru golih i vrletnih stijena. Postanak mu se ne zna. Svakako je bio grčka i rimska naseobina, a to posvjedočuju i ruševine nedaleka Vidovgrada. U rimsko doba Karlobag se zvao Vegia, u srednjem vijeku Scrissa i konačno

Fjord Zavratnica kod Jablanca
près de Jablanac
bei Jablanac

Foto A. O.

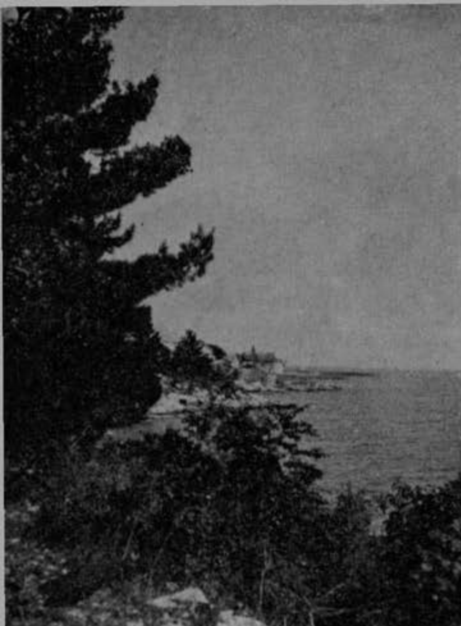

Karlobag

Foto »Putnik«

Bag. Njegovo današnje ime potječe od krbavskih knezova Karlovića (Nikola, Butko, Toma, Pavao i Karlo) koji mu 1387 dadoše povelju, u kojoj su bile obilježene granice grada. Godine 1525 nadriješe Turci u Karlobag, te ga porušiše i tu zapališe sjajnu palaču Kurjakovića. Većinu stanovništva odvedoše u roblje, a samo se mali broj spasio bijegom. I Mlečani su svim silama nastojali da se grad razori, jer su se onamo često sklanjali senjski Uskoci. Konačno je Mlečanima pošlo za rukom da ostvare svoju želju (1616 god.). Dok je još sva Lika i Krbava bila pod Turcima, praoci današnjih Karlobažana naseliše Karlobag i okolna sela te su dugo uznemirivali Turke svojim ratnim pohodima. Po oslobođenju Like od Turaka stade grad lijepo napredovati. God. 1710—1713 sagrađen je u Karlobagu kapucinski manastir. Unutrašnjost je izrađena od hrastovine. Samostan ima dragocjenu knjižnicu s preko 3000 knjiga i više vrijednih slika, među kojima je najvrednija »Posljednja večera«. Slika je velika 2×4 m, a razlikuje se od originala Leonarda da Vincija i u tome, što se na njoj nalaze 14 osoba. U župnoj crkvi (iz god 1764) nalazi se srebrna monstranca od Paola Moscolija, umjetnički izrađena, a na crkvenom stropu su četiri krasna reljefa. U crkvi ima zanimljiv starinski zapis, iz koga se vidi, da je u tridesetgodišnjem ratu udružena francusko-španjolska mornarica napala Karlobag.

U potonje doba Karlobag se uvelike podigao kao kupališno mjesto. Ima krasno kupalište sa 40 kabina, ali se ovo neprekidno

Karlobag
S plantaže
Vue de la Plantage
Von der Plantage

povećava zbog sve većega broja ljetovališnih gosti. Karlobag ima sve uvjete, da naskoro postane omiljelo boravište stranaca. Kristalna čistoća mora u kupališnom bazenu tako je zavodljiva i krasna, da joj se stranci, koji se slučajno izletnim parobrodima namjere amo, ne mogu nadiviti. Lijep i velik žal uz samo kupalište vrvi kroz čitav dugi ljetni dan od veselih kupača i kupačica. Samo kupalište i njegova neposredna blizina potpuno je zaštićena od vjetrova sa sa svih strana.

Karlobag ima tri lijepa parka: jedan je odmah blizu kupališta, drugi je uza zgradu Drž. građanske škole, a treći, iza ove zgrade, sada je u razvitku i biće spojen sa šumicom »Plantažom«, s kojom će tvoriti jednu cjelinu. Ova se šumica prostire uza samo more i daje gostima potreban hlad za ljetne žege.

Karlobag mnogo duguje za svoje poljepšanje »Društvu za unapređenje Karlobaga«, komu je sjedište u Zagrebu. Ovo je društvo uredilo rasvjetu Karlobaga.

U sezoni Karlobag ima svakog dana parobrodsku vezu sa Sušakom, a tako isto svakog dana saobraća autobus na pruzi Karlobag—Gospić, s priključkom na sve putničke vlakove u Gospiću, te tako svi posjetioci Karlobaga mogu ili parobrodom uz našu divnu jadransku obalu ili pak autobusom preko Velebita (cesta na 927 m nad morem) doći u Karlobag odn. otputovati iz njega. Željeznička stanica u Gospiću proglašena je jadranskom stanicom, pa je po naredbi Ministarstva saobraćaja ovlaštena da izdaje povlasne željezničke karte.

Stanovnici Karlobaga su veoma susretljivi i puni poštovanja prema gostima. U Karlobagu ima desetak dobro uređenih gostionica i restauranata, s odličnom kuhinjom. Cijene su umjerene.

Karlobag je veoma podesan za liječenje grožđem, jer leži u neposrednoj blizini vinorodnih krajeva.

Karlobag

Kupalište

Bains

Bad

Foto »Putnik«

Tko voli lijep, miran, uz to veoma ugodan i veseo odmor, tome se može Karlobag najiskrenije preporučiti. Divan je i nezaboravan dojam večernjih šetnja karlobaškom obalom, koja je jedna od najdužih uređenih obala za šetnju (oko 1 km).

Izleti: jedrilicama na otok Pag, u Starigrad, Novigrad, Obrovac kroz prekrasni fjord (Novigradsko more) i rijekom Zrmanjom, u Jablanac i na Plitvička jezera.

Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Karlobag, Društvo za unapređenje Karlobaga, Zagreb.

STARIGRAD—NOVIGRAD—OBROVAC

S t a r i g r a d je mala lučka varošica, bez mogućnosti stalna prenoćišta, ali je historijski veoma zanimljiv. Sagrađen je na starim rimskim temeljima, odakle je uzeto mnogo dragocjenog materijala za arheologiju. Planinarima je Starigrad polazište za mnoge lijepe i zanimljive planinske ture: Kroz klanac Veliku Paklenicu, koja ovdje zjapi otvoreno put mora, u unutrašnjost Velebita. Ovim je klancem pobjegao kralj Bela pred Avarima. Dva sata daleko, na uzvisini od 580 m, nalazi se sigasta spilja Manita Peć, koja se sastoji od jedne veće i nekoliko manjih duplja. Duga je 300 m i pripada starijoj geološkoj formaciji, te ima veoma lijepe sigaste tvorevine. Oblaženje ove špilje je još i danas prilično teško, pa se može preporučiti samo veoma vještim planinarima.

Planinski kanal, koji se južno od Starigrada suzuje na ciglih 200 m, širi se kod Novigrada u širinu od 5 km. U N o v i g r a d u stoji kula, u kojoj su tamnovale 1382 g. madžarska kraljica Jelisaveta i njena kći Marija. Starigrad je zgodna po-

Manita peć
Sigasta špilja
Caverne aux stalactites
Tropfsteinhöhle

lazna tačka za uspon na Velebit — najviši vrh je Vaganjski vrh 1750 m, i za njim Sveto Brdo. Uspon vodi kroz šume, koje čine dojam prašuma, uskim stazama, koje nijesu bezopasne po nevješte planinare. S Vaganjskog vrha stiže se na Sveto Brdo, odakle puca neodoljivo veličanstven pogled na Kvarner, na lanac Dinarskih planina, na krajnje gorje Bosne pa sve do Šibenika.

Izlet iz Obrovca, nekadašnjega rimskog »Argentum Clambeta«, vrijedi poduzeti već zbog vanredne prirodne zanimljivosti puta, a i zbog divnih narodnih ručnih radova, koji su izloženi u Općinskom muzeju.

OTOK KRK

Krk, najbliži Sušaku, najveći je među jugoslovenskim otocima (430 četvornih km), te ima veoma naseljenu obalu. Ime otoka potječe od staroga rimskog naziva Curica, pa je u povijesti već ranije bio poznat po velikoj pomorskoj pobjedi, koju je Pompej izvojštio nad Cezarom. Otok broji 24.000 stanovnika, koji žive na plodnim obalama, dok je unutrašnjost ispunjena šumovitim gorskim kosama (Obrova i Beli Vrh preko 500 m). Sjeverni su obronci ponajviše goli, a južni obiluju bujnim biljem, naročito maslinom, lozom, smokvom i žitom.

Krk je kolijevka hrvatske kneževske porodice Frankopana. Dugo vremena bijaše Krk sjemenište glagoličke književnosti i slovenskog hrišćanstva. U najstarije doba pripadaše otok rimskoj provinciji Liburniji, u kojoj bijahu dva znamenita grada: Curicum i Phulphinium, kasnije nazvan Vigilia. Od Curicuma je nastao slovenski naziv Krk, a od Viglije talijanski Veglia. Još i danas ima na Krku ostataka iz rimskoga doba. Oko 600 godine osvojiše Hrvati taj otok i zadržaše ga četiri vijeka, a zatim ga osvojiše Mlečani. Pod vladom Petra Krešimira dođe Krk opet pod vlast narodnih vladara, te je postao ognjištem narodnoga pokreta, koji je u težnji za ostvarenjem nezavisne na-

Omišalj

Otok Krk

Ile - Insel Krk

Foto »Putnik«

rodne crkve zahtijevao upotrebu slavenskoga materinskog jezika u crkvama. U borbi, koja se radi toga razvila između domaćega i »latinskog« klera, Krk je postao središtem interesa. I pored mnogih papskih zabrana, na Krku se i dalje služila služba Božja glagolicom, a krčki biskupi potpomagali su taj pokret podizanjem samostana i neumornim misionarskim radom. Kada je u Hrvatskoj zavladao ugarski kralj Koloman, pade i otok Krk pod njegovu vlast. Po njegovoj smrti dopade Krk po drugi put mletačkoga ropstva. Najsajnije doba u povijesti Krka je doba vladavine domaćih knezova Frankopana. Kada je zbog Krka došlo do borbe između Venecije i kralja Matije Korvina, Mlečanima pođe za rukom da osvoje Krk i da zatoče kneza Frankopana. Taj se događaj još i danas opisuje u narodnim pjesmama na Krku. Krk ostade u vlasti Venecije sve do njena pada (1797). Godine 1809 osvojiše ga privremeno Napoleonove čete, a poslije ovih Habsburgovci. Oslobođenjem od tuđinske vlasti 1918 godine pripade Krk svojoj materi zemlji Jugoslaviji, a s njime i ostali otoci Hrvatskoga Primorja, osim Cresa, Lošinja i nekoliko manjih otoka, koji potpadoše pod Italiju.

Obala otoka Krka je veoma dobro razvijena, duga je 194 km, ima više uvala i dobrih luka. Otok je skoro sav gorovit. Najviši su vrhovi na južnom dijelu otoka: Obrova (569 m), Beli Vrh (514 m), Ozljak (539 m), Diviska (472 m). Usred otoka diže se Treskavac (373 m). Istočna je strana otoka gola i pusta, samo na Vrbniku zeleni se maslina i loza. Zapadni dio otoka obiluje biljem i sav je zelen, a najplodnijj je Baščanski zaton. gdje se kukuruz bere dvaput na godinu. Ovdje se uvelike gaje rajčice (crveni patlidžani). Stanovništvo se bavi ponajviše ratarstvom, ribolovom i pomorstvom. Znatno je i ovčarstvo.

OMIŠALJ

Starinski gradić Omišalj prostire se na starom, 85 m visokom brežuljku nad samim morem, usred slikovite okolice, s divnim vidikom na Kvarner i na visoke gore Gorskoga Kotara. Od Sušaka je udaljen ¾ sata.

U doba Rimljana zvao se Delphidium. Podno Omišlja, uz more, nalaze se ruševine staroga rimskog grada, gdje su iskopani mnogi starinski stupovi. Ima i jedna ploča iz vremena cara Tiberija.

Podno mjesta prostire se velika uvala, nalik na fjord, s razvijenim obalama. Zanimljiv je gornji grad sa starim arhitekturama. Naročito je lijepa župna crkva, stara preko 1000 godina, sa starim renesansnim oltarom i divnim drvenim plastikama. Nedaleko od mjesta nalaze se ruševine benediktinskoga samostana sv. Nikole, nazvane »Mirine«, iz 10—11 vijeka.

Četiri kilometra daleko od Omišlja leži malen, krasan zaljev Njivice, lijepo kupalište s krasnom okolicom. Okolica Omišlja poznata je kao odlično lovište na šljuke.

Blaga morska klima s neznatnim promjenama temperature i čisti morski uzduh uz lijep položaj kupališta čine te je Omišalj veoma podesan za njegu i oporavak. Novo kupalište, mnogobrojne lađice na vesla i na jedra i motorne brodice daju gostima dovoljno prilike za razonodu i zabavu.

Šetnje: do lijepe i prostrane špilje »Biserujke« i do prijatnog ribarskog naselja Voza, odakle se pruža divan pogled na panoramu kanala. Ovdje je veoma zanimljiv lov na tune.

Izleti: U Malinsku, Glavotok, Krk, Sušak, Bakar, Kraljevicu.

Omišalj ima PTT, dva liječnika s kućnom apotekom, električnu rasvjetu i vodovod. Auto za duže izlete po otoku.

Obavještenja: Kupališno povjerenstvo, Omišalj.

Hoteli: »Učka«, »Luka«, »Ruža«, »Slavija«. Pension Vila Biserka.

U Njivicama: Hotel »Luka«, »Vila Dinka«, gostionica »Slavija«.

VRBNIK

Romantično mjesto, koje je po narodnoj pjesmi »Vrbniče nad morem« poznato diljem cijele Jugoslavije. Leži na hridinama, visoko nad morem, opkoljen je debelim zidom i dominira cijelom istočnom stranom otoka Krka. Vrbnik je opkoljen zelenilom, njegovi su vinogradi glasoviti s dobra vina i odlične vrste grožđa. Mnoge srednjevjekovne isprave, koje se čuvaju u mjes-

Vrbnik

Otok Krk

Ile - Insel Krk

Foto »Putnik«

noj čitaonici, svjedoče o tome, da je Vrbnik imao u povijesti znatnu ulogu. Od novijih znamenitosti na glasu je knjižnica porodice Vitezić s preko 3000 djela bogoslovnog, filozofskog, pravničkog i beletrističkog sadržaja.

Veoma su zanimljivi srednjevjekovni glagolički misali s lijepim inicijalima i slikama. U župnoj crkvi nalazi se glasoviti drveni oltar kneza Ivana Frankopana iz 15 vijeka. Vrbnik je pun motiva za slikanje, kao rijetko koji drugi grad. Najprivlačnije izletište za Crikvenicu, Selce i Novi-Vinodol, s kojima ima svakog dana parobrodarsku vezu, a mnogo se plovi motornim čamcima i jedrilicama.

Vrbnik je stalno ljetovalište svih onih, koji vole tišinu i lijepu romantičnu prirodu. Lijepo i dobro uređeno kupalište.

Obavještenja: Kupališno povjerenstvo, Vrbnik.
Hotel: P. Petris.

MALINSKA

Leži na sjeverozapadnoj obali otoka Krka, u dubokoj od vjetra posve zaštićenoj uvali, opkoljena živim zelenilom maslina, lovora, čempresa i drugog bilja. Iz Malinske puca lijep vidik na okolne bregove i na ogranke kraških planina. Veoma su lijepe i karakteristične narodne nošnje, a isto tako su zanimljivi narodni plesovi. Nedaleko od Malinske je zanimljiv stari franjevački manastir Glavotok.

Malinska je danas omiljelo kupalište domaćih i inostranih ljetovalaca. U mjesecima augustu, septembru i oktobru: liječenje grožđem. U jesen i zimi Malinska je polazna tačka za poznate lovove na Krku. U sezoni se priređuju veslačke i plivačke utakmice.

Malinska

Otok Krk
Ile - Insel
Krk

Foto
»Putnik«

Izleti: kroz zelene predjele prema Omišlju, te gustom šumom put grada Krka, a morem u Krk, Njivice, Omišalj, Aleksandrovo, Sušak itd.

Hoteli: «Slavija«, »Draga«, »Kvarner«, »Praha«, »Triglav«, »Jadran«, »Velebit«, »Zagreb«.

Obavještenja: Kupališno povjerenstvo, Malinska.

KRK

Veoma zanimljiv stari grad, opasan starinskim mletačkim bedemom s tri ulaza u grad. Leži u zaštićenom položaju, licem prema jugu, pa je stoga veoma pogodan kao vanredno ugodno morsko kupalište. Podneblje mu je tako blago, da grožđe sazrijeva već u mjesecu julu. Grad se odlikuje uzornom čistoćom. Od mnogih starinskih znamenitosti vrijedno je osobito spomenuti staru stolnu crkvu iz 13 vijeka, s mnogim lijepim slikama oko hora (pijevnice), sa zanimljivim stupovima s glavicama. Tu je i velika srebrna pala kneza Frankopana, divni stari oltari, nadgrobne ploče patricija itd. U luci stoji Frankopanska kula, a tri kilometra daleko stoje ruševine kapele sv. Dunata iz 3 vijeka.

Kao morsko kupalište i odmaralište podiže se Krk potonjih godina neprekidno. U divnom zatonu, okruženu lovorom i borom, leži kupalište »Dražica« s veoma finim pješčanim žalom, zgodno i za djecu i one koji ne znaju plivati. Sezona se kupanja počinje uz povoljno vrijeme već polovinom mjeseca marta i traje do polovine mjeseca oktobra. Tik uz obalu je lijep park, koji za ljetne žege daje sjenovit zaklon.

Krk ima električnu rasvjetu i vodovod. Svakog dana ima velik izbor riba i veoma dobra voća.

Izleti: u Malinsku, Aleksandrovo, Bašku, Vrbnik, na Rab

Grad
Ville - Stadt
Krk

Otok Krk
Ile - Insel
Krk

itd. Svakog ljeta utakmice jedrilica poznate na cijelom Jadranu. Razni drugi sportovi.

Svakog dana parobrodska veza sa Sušákom.

Hoteli: »Jugoslavija«, »Krk«. Pension Henčić. Gostionice: »Na obali«, »K ribaru«, »Jadran«, »Velebit«.

Obavještenja: Kupališno povjerenstvo, Krk.

ALEKSANDROVO

U veoma lijepu zaljevu, usred koga stoji mali otočić Košljun, leži prijatno morsko kupalište i ljetovalište Aleksandrovo, opkoljeno šumom u sasvim zaštićenom položaju. Uska vrata spajaju zaljev sa širokim morem, tako da se zaljev na pogled čini kao da je zatvoreno jezero. Samo kupalište ima fin pješčan žal.

Zbog mnogih dobrih osebina Aleksandrovo je postalo u potonje doba omiljeno ljetovalište i kupalište domaćih, a i stranih gosti. U jeseni i zimi ima mnogo prilike za lov, osobito na šljuke, koje se na otoku Krku zadržavaju preko cijele zime. U augustu, septembru i oktobru liječenje grožđem.

Izleti: u Bašku, Krk, Vrbnik i na otok Košljun, gdje se usred malena borika nalazi znamenita zavjetna crkva i franjevački manastir. Na dan sv. Antuna skuplja se na otoku Košljunu naročito mnogo djevojaka. Manastir ima dragocjenu zbirku slika i dr. znamenitosti (Prometejev Atlas i dr.).

Hoteli i pensioni: »Vila Lucija«, »Na moru«, »Frankopan«, »Triglav«, »Orlić« i dr.

Obavještenja: Kupališno povjerenstvo, Aleksandrovo.

BAŠKA

Na jugoistočnom dijelu otoka Krka leži Baška, najposjećenije kupalište na ovom otoku. Slikovito grupirana između maslinovih, smokovih gajeva i zelenih vinograda, svija se oko kupališnog žala, koji je dug preko 1600 m i smatra se jednim od

najljepših žala na Jadranu. Pozadinu Baške tvore masivni gorski visovi, koji je zaštićuju od vjetrova.

Kako Baška ima sve one prirodne vrijednosti, koje su bitne za podizanje morskoga kupališta na širokoj osnovi, to je ubrzo postala čuvena i preko granica naše države. Cijeli zaliv nalik je na prostrano jezero, što ga sa sjevera, s istoka i s juga opkoljavaju brda, što se lagano, a tu i tamo strmo spuštaju u more. Pred njima se na istoku u daljini diže Velebit, od Vratnika do malena Rajinca, a ostali dio zaljeva zatvara s juga otok Prvić sa svjetionikom. Sa zapada pruža se niska obala spojena s ravnicom, što se u obliku trokuta, u dužini od preko 5 km, pruža put zapada, a opkoljena je brdima i humcima sa sjeverne i s južne strane. Na toj je ravnici bujna vegetacija: razni usjevi, rajčice (crveni patlidžani), povrće, vinova loza, smokva, maslina, jablani, lipe itd. Ravnica je isprepletena puteljcima i stazama, te je tuda šetnja ugodna. Ravnicom protječe nepresušni potok Rijeka. Obale su joj zasjenjene lipom i jablanom. Okolica Baške obiluje bogatim izvorima zdrave, pitke vode. U samoj Baški ima vodovod i električna rasvjeta.

Na žalu je sve sam sitan pijesak, što ga morski valovi neumorno ispiraju, krune i nanovo nanose. U julu i augustu pijesak doseže toplinu do 50° C. Obala se lagano spušta pod morsku razinu, pa se može bez ikakve opasnosti silaziti u more i unj daleko gaziti. Morsko je dno prekriveno sitnim, finim pijeskom, što ne muti more i ne blati tijelo. Zato je ova obala prikladna ne samo za kupanje, nego i za sunčanje i odmor odraslih i djece, koja se uz morski rub mogu bez opasnosti igrati i u moru bućkati i praćakati se. Morska je voda kristalno čista, a neprestano je obnavlja jaka morska struja, što se izvija među otocima Golim i Prvićem, a pridolazi od Planinskoga Kanala strujeći dalje u otvorenu pučinu.

Podneblje je u Baški u sezonsko doba suho i toplo. Toplinu ublažuju laki vjetrovi, koji u morsku tišinu unose život i

Grad
Ville - Stadt
Krk

Otok Krk
Ile - Insel
Krk

Foto »Putnik«

Aleksandrovo

Otok Krk
Ile - Insel Krk

uzrokuju laku i ugodnu bibavicu mora, što na tijelo djeluje kao prirodna masaža. Ovakvu osobitost (mlat — Brandung) u balneologiji ima Sjeverno more.

Indikacije: oporavak poslije teških bolesti, rachitis, bolesti limfatičkih organa (ukoliko se ne pojavljuje tendencija gnojenja); phlyctaena, eksudativna dijateza, bljedobolja i lakša slabokrvnost, pretilost, upala živaca, hronična upala zglobova, hronični reumatizam, uratička dijateza (giht), eksudati, katari organa za disanje, laka neurastenija i histerija, migrena.

Protuindikacije: Ne pripuštaju se na liječenje u Bašku osobe, koje boluju od plućne tuberkuloze i drugih priljepčivih bolesti.

Kupalište ima liječnika i apoteku. PTT, javne ustanove i vlasti. Brojni dućani imaju sve potrebe za kupališne goste.

Sezona kupanja od 1 maja do 30 septembra. Zračne i sunčane kupelji od 15 aprila do 15 oktobra, a pješčane od 1 jula do svršetka augusta. Od početka augusta do svršetka septembra liječenje grožđem.

»Kupališno društvo« ima dva kupališta s preko 200 kabina, a osim toga su u sezoni na obali namješteni i platneni šatori.

Izleti: u Prvić, Velaluku (ruševine Korinta), sigastu spilju »Škuljicu«, u Rab, Senj, Aleksandrovo, Krk itd. Jedan sat šetnjom do sela Jurindvora u lijepoj dolini, u Batamalj i Dragu. Blizu sela Jurindvora stoji znamenita crkva sv. Lucije, u kojoj se čuva stara kamena ploča (»Baščanska ploča«) iz godine 1120 s glagoličkim napisom, u komu se spominje hrvatski kralj Zvonimir. Ovu ploču smatraju arheolozi najstarijim do sada poznatim slavenskim natpisnim spomenikom. »Pred kraljevskom pločom u Baški« zove se lijepa rodoljubna pjesma, koju je spjevao

S. Str. Kranjčević, rodom iz Senja, ponajveći hrvatski i jugoslovenski pjesnik.

Hoteli: Baška, Grandić, Praha, Velebit, Jadran, Vila na moru.

Stanovi u vilama: Bonica, Čubranić-Haharić, Derenčinović, Dorčić Mihovil, F. C. Dujmović, Dujmović Franica, Dinka ud. Dujmović, Ivka M. Kaftanić, Magašić-Skurić, I. Mihalić, Seršić Ivica, Tomša i mnoge privatne kuće s udobnim, čistim i urednim sobama.

Obavještenja: Kupališno povjerenstvo, Baška.

OTOK RAB

Krku na jug, četiri sata daleko parobrodom od Sušaka, leži otok Rab. Površina mu je 104 četvorna kilometra. Većim dijelom je obrastao šumama. Radi divna položaja i povoljna podneblja (srednja godišnja temperatura iznad 16⁰) otok Rab je naročito u sezoni kupanja omiljelo stjecište stranaca. Uza svu nerazumnu i nemilosrdnu sječu šume, koju su provodili Mlečani u svoje vrijeme na otoku Rabu, ipak je ovo najšumovitiji otok Sredozemlja još i danas. Na otoku ima 300 izvora, zato ima dovoljno zdrave pitke vode. Šume obiluju zecovima i divljim kunićima.

Pod rimskom vlašću bijaše Rab važna luka. Kako predanie kaže, nekada su na tom otoku stojala dva grada: Arba i Colenthum, ali danas im nema nigdje traga. Pod mletačkom republikom gajila se na Rabu uvelike svilena buba i Rabljani su Veneciji plaćali danak s najfinijim svilenim tkivom i predivom. Danas je taj obrt nažalost sasvim propao, a tako isto popustilo je i pravljenje soli u sv. Eufemiji. Na otoku Rabu su se veoma dobro očuvale narodne nošnje. Glavni grad otoka je

Baška

Otok Krk

Ile - Insel Krk

Grad
Ville - Stadt
Rab

Otok Rab
Ile - Insel
Rab

Foto
»Putnik«

RAB

Grad Rab vodi svoje podrijetlo od nekadašnjega Neoparisa. Leži slikovito na uzahnu rtu, opkoljen visokim starinskim bedemima, iz kojih strše četiri karakteristična zvonika — po slikovitosti najljepša u cijeloj Dalmaciji. Položaj grada je romantičan. Opkoljen je brdima i prastarim jelovim i borovim šumama. Uzduh je u Rabu čist, suh i bez prašine. Ima čitav niz zatona, u kojima su prijatna prirodna kupališta.

U doba Rimljana Rab se spominje u vezi s bojevima protiv morskih gusara, koji su stoljećima ometali napredak otoka. Zatim ga osvojiše Avari, a za ovima se tu naseliše Sloveni — Hrvati. Dugo su se Mlečani borili za posjed Raba, dok im nije konačno pošlo za rukom da ga osvoje 1115 godine. Rab je ostao pošteđen od turskoga nadiranja, ali ga je 1455 godine kuga jako poharala, da je od onog doba Rab izgubio svoju nekadašnju političku i ekonomsku važnost.

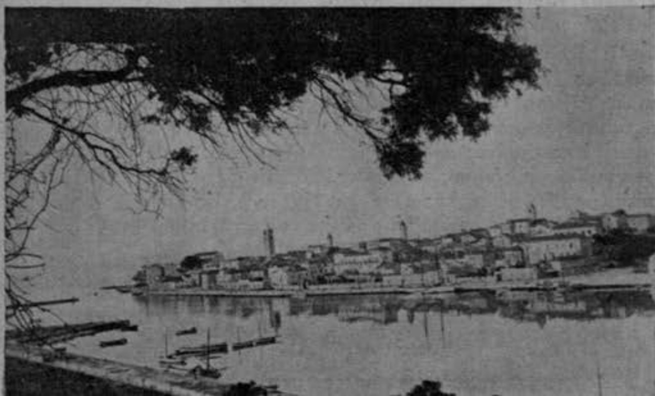
Grad ima arhitektonski mletački karakter: uske ulice, visoke portale, gospodske palače s terasama i balkonima, s plemićskim grbovima i umjetnički izvedenim zdencima; zanimljive crkve, divno izrađena pročelja, loggie. Krasna kupališta s plažama. Sve to čini Rab privlačnim.

Znamenitosti: Kneževska palača iz 12 vijeka s lijepim romanskim prozorima; Općinski dom s lijepo urešenim balkonom, a u ulaznom trijemu čuvaju se ostaci iz rimskoga doba; Loggia s mramornim stupovima, služila je u mletačko doba za sud, a sada je u njoj gostionica; do Loggie Bakotina kuća s dobro očuvanim starinskim portalom; crkva sv. Marije iz 12 vijeka sa znamenitim svetištem, u komu se čuvaju relikvije (mošti) sv. Kristofora u zlatnom sandučiću; zatim ostaci zlatnoga

krsta, što ga je kralj Koloman darovao crkvi; slavne stolice u horu s rezbarijama iz 1445 godine, oltar i orgulje iz XVI vijeka. Nedaleko od crkve strši zvonik iz godine 1212, visok 25 m. Sa zvonika je krasan vidik na okolicu i na more. Crkva sv. Antuna sa samostanom, crkva sv. Andrije sa samostanom iz 12 vijeka, a u crkvi dragocjena slika, djelo slikara Vivarinija. Crkva sv. Justine zaslužuje osobitu važnju: u njoj se nalazi jedna Tizijanova slika, koja prikazuje smrt sv. Josipa. Palača Dominis, remekdjelo starinske građevinske umjetnosti, tik uz crkvu sv. Antuna palačica »Nimira« bijaše nekada najljepša građevina na Rabu. Od nje je ostao samo jedan portal, koji pretstavlja rijetko lijepo umjetničko djelo. Mletački zdenac na ulazu u Gradski park. Nedaleko od grada: Manastir sv. Eufemije, u komu stanuju franjevci. Ima veoma zanimljivo dvorište sa zdencem, sarkofag (navodno kneginje Barišić), a u crkvi poliptihon slikara Vivarinija. U manastiru je i veoma dragocjena knjižnica, a u manastirskoj bašti vrijedno je pogledati 300 godina staro stablo »pinjol«.

Podneblje je na Rabu izrazito morsko podneblje, s veoma neznatnim promjenama u temperaturi. Srednja je godišnja temperatura 15,1° C, u novembru 14,9° C, decembru 8,3° C, januaru 7,4° C, junu 16,6° C i julu 26,4° C. Stalan povjetarac blaži vrućinu za ljetnih mjeseci. Snijeg i nagle promjene temperature nijesu na Rabu poznate. U godini ima 200 sunčanih dana, a od ovih pada najveći dio u ljetno doba, od maja do septembra. Jesen je ponajviše lijepa i veoma je prikladna za odmor i šetnju u slobodnoj prirodi. Sve ove klimatske prilike čine Rab veoma prikladnim za liječenje i oporavak tokom cijele godine.

Sezona kupanja traje od 1 maja do svršetka oktobra. Rab ima tri morska kupališta s finim, mekanim pijeskom. More je plitko i postepeno prelazi u dubinu, zato su kupališta na Rabu veoma prikladna za djecu i za one, koji ne znaju plivati. Kupališta se nalaze tik grada, pa se do njih stiže pješice ili lađi-

Grad
Ville - Stadt
Rab

Otok Rab
Ile - Insel
Rab

Foto »Zaza«

Grad
Ville - Stadt
Rab

Otok Rab
Ile - Insel
Rab

Foto Dušan Čeh

cama. U sv. Eufemiji dopušteno je besplatno kupanje duž promenade.

Rab je prvenstveno lječilište i kupalište, pa zato u njemu nema gradske buke. Pa ipak je boravak na Rabu ugodan i zabavan. U sezoni svira na Rabu nekoliko jazz-orkestara i ruskih balalajka. Ima i dancinga. Osim toga priređuju se razne zabave, koncerti, venecijanske noći i sl. Prilika za kopneni i vodeni sport: tenis, jedrenje, veslanje, plivačke utakmice, veslačke utakmice, teniske utakmice, ribolov.

Okolica Raba je veoma zanimljiva i krasna, pa ima mnogo mogućnosti za izlete i šetnje: u Barbat, Kaštel, zaton Matovicu, šumu Dunda, Supetarsku Dragu, Sv. Kristofor, Suhu Puntu Sv. Eufemiju. Svagdje prilike za kupanje i za doručak. Izleti motornim čamcem u Jablanac i Zavratnicu, Lopar, te svakog dana brzim parobrodom u Bašku, Senj i druga mjesta. Uspon na Tinjarosu (408 m) odakle puca divan vidik; sv. Danilo, u guduru Janjinu itd.

Rab ima PTT, 3 liječnika, apoteku, parfumerije, fotoateljere, moderne dvorane za friziranje.

Redovite parobrodske veze s glavnim lukama Hrvatskog Primorja i Dalmacije.

Hoteli: Adrija, Astorija, Bristol (Vila Vilma), Central, Grand Hotel, Villa Cassia, Grand Hotel Imperijal, Kontinental, Miramar, Palace Hotel Praha, Park Hotel, Slavija.

Pensioni: Zagreb, Vila Sofija, Ribarić, Pende, Debelić.
Gostionice: Gradska loža, Rivijera, Zvonimir, Danica.
Kavane: Korzo, Istra, Jadran.

Obavještenja: Kupališno povjerenstvo, Rab.

LOPAR

Lopar je malo mjesto na sjevernom rubu otoka Raba s velikim i veoma lijepim žalom, a leži u kraju punom zelenila i vinograda. Priroda je Lopar obdarila ljepotom. U samomu zalivu ima nekoliko otočića, koji podaju Loparu naročit čar. U Loparu je glasovit lov na fazane u nedalekoj šumi. Ima prilike i za lov na divlje golubove i nedaleko od Lopara na orlove. Jedrenje i ribolov. Lijepi izleti u okolicu i u grad Rab.

Lopar ima izravnu brzu parobrodsku vezu svakog dana u sezoni sa Sušakom i sa Senjom.

Posjetioci, koji traže samo odmor i tiho kupalište, naći će u Loparu savršen mir, prirodnu ljepotu i dobre pensione.

Hotel Lopar. Vila Sonja.
Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Lopar.

OTOK PAG

Najjužniji otok gornjega Jadrana, Pag, pružio se u dužinu, ispresijecan velikim zalivima. U unutrašnjosti Paga leži jezero Velo Blato, zahvalan revijer za ribare i lovce.

Po veličini je otok Pag treći dalmatinski otok (295 četv. km). Ostrvo presijecaju uzdužno niski gorski lanci. Najveći je vis Vid (348 m). Zalivi su neobično produženi i dosižu dužinu od 8 do 11 km. Jugozapadni dio otoka zaprema šuma divljih voćaka, a i sjeverozapadni rt, od Novalje Nove pa do rta Lunja pokriven je šumom. Kada duva bura, zanosi slanu pjenu duboko u unutrašnjost otoka, pa se čini kao da je pojedine dijelove otoka prekrilo inje. Stanovništvo se bavi stočarstvom i lovom tuna, srdjela, skuša, jegulja i kornjača. Glasovit je paški sir »Jugoslovenski parmezan«. U velikim solanama kod Paga i Novalje dobiva se morska sô.

Pag se prvi puta u povijesti spominje pr. Hr. pod imenom Gisa. Tu je bilo naselje istog imena po svoj prilici na mjestu, gdje se danas nalazi selo Povljan, 12 km daleko od današnjega grada Paga. Kada Rimljani zagospodariše otokom, pojavilo se ime Pamodus za otok Pag, a tako isto i ime Pagus za naselje, koje se nalazilo 24 km zapadno od Gise. Na tom mjestu stoji danas Kaska, poznata s lova na tune. Predanje veli, da su naselja na otoku Pagu u srednjem vijeku više puta napadali razni neprijatelji, te su ih pustošili. Najžešće su se bile bitke sa Zadranima, koji su se htjeli po svaku cijenu dočepati bogatih paških solana. Po pisanju ninskih ljetopisaca u ovim je borbama ko-

Grad
Ville - Stad.
Pag

Otok Pag
Ile - Insel
Pag

načno pobijedio Pag. Otada datira i osnivanje istoimenoga glavnog mjesta Paga, što ga osnovaše izbjeglice, koji su u tim bitkama stradali od požara.

PAG

Leži u istoimenom zalivu, u koji se ulazi kroz Paška vrata. Grad postoji već od 15 vijeka, pa se u njemu na svakom koraku nailazi na starine. Velika katedrala u romanskom stilu, iz 14 vijeka, s jednom slikom Tintoretta. Kneževska palača, nekada sjedište mletačkih knezova, ima veoma lijep i zanimljiv uklesan portal. Izvan samog grada nalazi se državna solana, do koje se dolazi morem ili kopnom, te gosti imaju prilike da se upoznaju s fabrikacijom soli. Paška solana proizvodi godišnje 12 miliona kg morske soli. Na solanu se nadovezuje lijepo morsko kupalište sa žalom, koji je dug 1 km. Pred gradskim kabinama pruža se pličina s finim pješćanim dnom i seže u dužinu do 100 m daleko od obale, pa je zbog toga ovo kupalište veoma podesno za djecu i za one, koji ne znaju plivati. Boležljivim se gostima preporučuje, da se posavjetuju s liječnikom prije nego što dođu na kupanje. Ločunja ima veoma ljekovito blatno dno za liječenje reumatičnih bolesti. Uopće je na Pagu moguće liječiti sve bolesti, koje zahtijevaju čist morski uzduh bez prašine i sve one blagodati, što ih daju more i sunce.

Protuindikacije: Ne primaju se tuberkulozni bolesnici s vrućicom, kao ni bolesnici s otvorenim ranama.

Na Pagu vlada mediteransko podneblje s neznatnim promjenama temperature. Ljetna se žega lako podnosi, jer je ublažuje jedva osjetan stalan povjetarac.

Lijepa priroda privlači sama goste. Ima obilje lijepih še-

tnja i prilika za izlete kopnom i morem. S južne strane mjesta nalazi se lijepa borova šumica, do koje se dolazi šetnjom, a na sjeveru je isto takva šumica i do nje se dolazi čamcem. Ribolova ima u izobilju, svatko može slobodno loviti. Jedrenje, veslanje, plivanje itd.

Izleti do špilje u Paklenici i u glasoviti Obrovački tjesnac, koji nas ljepotom potsjeća na norveške fjordove. Dva kilometra južno od Paga nalazi se Starigrad s franjevačkim manastirom, u komu se nalazi 900 godina star kip Bogorodice, koji svake godine stanovnici nose u svečanom ophodu do katedrale i natrag, za uspomenu na spasenje mjesta od kolere, koja je ondje jednom silno harala.

U Pagu nema bučna kupališna života, ali gosti koji vole bučniju razonodu, naći će je u priredbama kavane »Jadran« (plesne zabave, venecijanske noći itd.).

Putne veze: U ljetnoj sezoni svakog dana parobrod iz Sušaka za Pag i obratno. Autobus iz Gospića do Karlobaga, koji svakog dana, osim ponedjeljka i petka ima priključak na parobrod za Pag i obratno na brzi voz za Zagreb. Pag ima PTT, razne javne ustanove i vlasti, liječnika, apoteku, vodovod s odličnom pitkom vodom.

Hoteli: »Rakamarić«, »Velebit«, »Paro Juze«.
Obavještenja: Klub za unapređenje prometa stranaca, Pag.

NOVALJA

Novalja je po veličini drugo mjesto na otoku. U blizini mjesta nalaze se rovovi u stijenama, koji — kako se kaže — potječu iz rimskoga doba. Stare ruševine zidina, mahom pod vodom, potječu od prethrišćanskoga grada Gise.

Grad *Ville - Stad* *Pag*

Otok Pag *Ile - Insel* *Pag*

SEDAMNAEST OTOKA

Obala sjeverne Dalmacije zaštićena je velikim brojem otoka i otočića, koji u svojim njedrima kriju čitav niz malih obalnih mjesta u lijepom položaju, ali ova mjestanca, na žalost, još nijesu tako uređena, da bi udobnošću mogla doći u obzir za promet stranaca i ljetovališnih gosti. Kako su u ovim mjestima prilike prenoćišta i obdaništa još dosta primitivne, to se ovdje otvara veliko polje rada organizacijama za promet stranaca. Time što je Zadar bio na sasvim neprirodan način otkinut od svoje matice Jugoslavije i od njega stvoren talijanski enklav izgubili su ovi otoci svoje prirodno prometno središte. Ovih 17 malih otoka jesu: Skerda i Maun, Silba s istoimenim glavnim gradom u veoma krasnom položaju (Gostionica Polović)- Premuda, Škarda, Ist, Melada (drugo je Melada u južnom dalm. arhipelagu!), Tvrdirat, Šestrunj (dug 11 km), žverinac, Iž s mjestima Veliki i Mali Iž, Rivanj, Žut, Vergada. Stanovništvo ovih 17 malih otoka broji ukupno 7000 duša.

UGLJAN I PAŠMAN

Pred samim Zadrom, uporedo s obalom, leže dva otočna brata: Ugljan i Pašman, koje od zadarskoga kopna dijeli samo uski kanal. Oba su otoka duga zajedno 22 km, najveća im je širina 4 km, a najnaseljeniji su otoci ovoga arhipelaga.

Ugljan ima veoma malo šume, te stanovništvo živi mahom od ribolova i vinogradarstva. S Velikog brda na Ugljanu puca lijep vidik. Stara mletačka tvrđava sv. Mihovil, karakteristično obilježje Ugljana, pruža mogućnosti krasnih vidika na Zadar i okolna ostrvca. Na ugljanu su veća mjesta sv. Eufemija i Preko (Gostionica Ivo Mašina) sučelice Zadru, Kale južno od Preka i na najjužnijem kraju otoka Kukuljica.

Na Pašmanu su naselja: Ždrelac prema Ugljanu, a Banja i Tkon prema Biogradu.

Parobrodarske veze sa Sušakom i sa Šibenikom.

DUGI OTOK I KORNAT

I ova dva otoka teku uporedo s kopnom, a međusobno su odvojeni uskim kanalom. Leže zapadno od Ugljana i Pašmana, udaljeni od kopna oko 8 do 10 km. U kanalu između ova četiri otoka posijano je veliko mnoštvo otočića, s lijepim gustim šumicama i plodnim njivama.

Dugi otok je dug 44 km, a širok 2—3 km. Ima više ribarskih sela s dobrim prenočištima i lijepim, prijatnim kupa-

lištima. Najveći je vis otoka Vela Straža (336 m). Glavno je mjesto Sali s lijepim žalom, a leži na južnoj obali otoka. Druga su manja mjesta na otoku: Luka, Božava, Birbinj, Savar, Soline i Žman, i sve su parobrodarska pristaništa. Lijep je uspon na brdo Bručastac ($^3/_4$ s. iz Sali). S njegova vrha puca vidik na bližu okolicu, a dalje preko Jadrana na brda oko Ancone u Italiji. Odavle se na zapad i na istok vidi velik dio Dalmacije. Poludnevnim izletom stiže se do Strašne Peći. To je spilja, koja sa svojim velikim sigama, visokim do 5 m i debelim 1½ m, na pogled daje sliku kakva veličanstvenog podzemnog hrama.

Kornat je dug 22 km s vrhom Veli Vrh (236 m). Obala ovoga otoka veoma je podesna za morske i sunčane kupelji. Odlična prilika za pecanje riba. Na otoku Kornatu nema sela, ali je vrijedno pogledati staru mletačku ruševinu.

Izleti čamcem u susjedne zalive, gdje se pružaju nebrojene prilike za ribolov (tune, palamide, barbuni, languste i jastozi). Izleti brodom na susjedne otočiće.

BIOGRAD

Stari, historijski znamenit gradić Biograd leži 28 km južno od Zadra. U povijesti se spominje 950 godine po prvi put. U 11 vijeku razvio se Biograd uvelike i stekao znatan ugled kao najvažniji grad hrvatskoga kraljevstva. Stara Blandona (ili: Alba Maris) imala je kraljevski dvor i bila je omiljelo sjedište hrvatskoga kralja Krešimira III. Kada je po izginuću narodne dinastije ugarski kralj Koloman postao 1102 god. hrvatskim kraljem, bio je okrunjen u Biogradu. Godine 1125 mletačka mornarica sravni Biograd sa zemljom i otada se ovaj nekada cvjetni i napredni grad nije više podigao do stare moći i sjaja. Biogradski se biskup preseli tada u Skradin. Na tkonskom brijegu otoka Pašmana sučelice Biogradu stoji benediktinski samostan, koji je kralj Petar Kresimir u svoje vrijeme bio obilato obdario. Teške je nedaće pretrpio Biograd u 16 i 17 vijeku od Turaka, tako da od njegove nekadašnje veličine ima danas samo neznatnih ostataka.

Izleti: u Ravne kotare, najbolje kolima, putem Biograd—Benkovac. Na raskršću puta Zadar—Skradin i Novigrad—Vrana leži lijep gradić Benkovac, glavno mjesto Ravnih kotara. U blizini stoji na uzvisini dvorac Perušić, nekada vlasništvo porodice Šubića, čvrsta brana protiv nadiranja Turaka s jedne i Mlečana s druge strane. Oko 10 km dalje stiže se u Nadin, nekadašnji rimski Nadinium. Stara tvrda kula Gradina, 266 m nad morem, pruža dalek vidik na Ninski zaton, na Benkovac i sve do rimskoga grada Aserije. Ova je kula imala va-

Šibenik

Seljaci
Paysans
Bauern

Foto
»Putnik«

žnu zadaću u srednjevjekovnim bojevima. Od Benkovca 6 km dalje stoji selo Podgrađe s ruševinama Aserije, koja je po svoj prilici postojala još davno prije Hr. r., a u 4 vijeku po Hr. r. bila je ognjištem bujna života. Mnoge iskopine nađene na ovome mjestu dale su obilan arheološki materijal, među ostalim dva velika vratna zabata, debela oko 1 m, jedan vratni ukras s natpisom, jednu korintsku glavicu, vrčeve, nakite i novac.

Ako se uputimo iz Benkovca na jug, naići ćemo 12 km daleko na najveće dalmatinsko jezero: Vransko Jezero. Stari kanal spaja sa selom Pakošćane na morskoj obali. U tursko doba bijaše selo Vrana sjedište turskih vojskovođa Duragbegovića. Blizu sela nalaze se ruševine nekadašnjega Vranskog manastira, koji je najprije pripadao Templarcima, a kasnije Ivanovcima. U ovome manastiru izrekao je Ivan Prališna smrtnu presudu kraljici Jelisaveti, ženi ugarskoga kralja Ljudevita Velikoga.

Hoteli: Vrana, Liburnija i dosta privatnih stanova.
Obavještenja: Općinsko načelstvo, Biograd.

OTOCI PRED ŠIBENIKOM

Pred ulazom u šibensku luku leži velik broj malih otoka, koji u staro doba bijahu poznati pod imenom Celadussae. Svi ovi otoci zajedno imaju oko 12.000 stanovnika, a zapremaju ukupno površinu od 70 četv. km. Najveći je među njima Murter (nekadašnji rimski Colentum), koji s kopnom spaja pokretan most. Murter je dug 11 km. Na ovomu mjestu leži glavna varoš Murtera Tijesno. Druga su mjesta na otoku: Betina, Murter, Hlamina i Zloselo. Stanovništvo je imućno. Otok Žirje s istoimenim glavnim mjestom, također veoma plodan. Zatim otok Kaprije, te pred samim ulazom u šibensku luku Zelen, Zmajan, Prvić-Šepurina, s dva krasna mjestanca Prvićem i Šepurinom, i otok Zla-

rin, s istoimenim glavnim mjestom. Stanovnici ovoga otoka bave se lovom na spužve i korale. Dalje na jug leži Rogoznica s istoimenim glavnim mjestom, koje u vrijeme velikih oluja daje pomorcima u svojoj prostranoj luci sigurno sklonište. Rogoznica je tiho morsko kupalište i odlikuje se vanredno blagom klimom, zato mnogi veoma rado ovdje provode ljeto.

ŠIBENIK

Na ušću rijeke Krke u divnu i prostranu luku nanizao se na strmenitoj obali u polukrugu bijeli grad Šibenik. Kada ulazimo u luku, opazićemo tri tvrđave: Šibeničevac, Sv. Ivan i Sv. Anu, koje danas imaju više historijsko nego li strategijsko značenje.

U nizu dalmatinskih gradova na našem Jadranu grad Šibenik zauzima odlično mjesto u historijsko-umjetničkom i u privredno-industrijskom pogledu.

Šibenik je jedini grad na istočnoj obali Jadrana, koji svoje osnivanje vodi isključivo od Hrvata — od plemenitaške porodice Šubića. U povijesti se Šibenik prvi put spominje u 10 vijeku, i to kao tvrđava. Pod hrvatskim se kraljevima razvio Šibenik u grad. Sjajno doba Šibenika pada u doba kralja Petra Krešimira, koji mu je podijelio naslov kraljevskoga grada. Po izumiranju narodne dinastije u 12 vijeku, Šibenik je bio pretežno autonoman grad, i to naizmjenice pod zaštitom ugarsko-hrvatskih kraljeva, knezova Šubića i mletačke republike, dok ga 1412 konačno ne osvojiše Mlečani, te je pod njihovom vlašću ostao sve do 1797 godine. U 16 i 17 vijeku Šibenik je izdržao nekoliko turskih navala i opsjedanja. Najžešću je navalu preturio 1647 godine. U to su doba podignute tvrđave na susjednim brežuljcima i u kanalu. Od 1797 do 1805 godine vladali su Šibeniku Habzburgovci, a onda do 1813 Napoleon, te opet potpade pod habzburšku vlast, do 1918. Nakon trogodišnje

Šibenik

Luka
Port
Hafen

Foto L. Griesbach

okupacije od strane talijanske vojske bio je Šibenik 12 juna 1921 prisajedinjen svojoj majci Jugoslaviji.

U kulturnom pogledu pada najsjajnije doba Šibenika u 15 vijek. U to doba su u Šibeniku radili domaći humanisti i grad bijaše središte cijele dalmatinske umjetnosti. Tada je arhitekt Juraj Dalmatinac (Georgius Mathei Dalmaticus) osnovao u Šibeniku umjetničku školu, koja je osim svoje glavne svrhe — građenje katedrale — razvijala u cijeloj Dalmaciji, čak i u nekojim talijanskim gradovima, svoju umjetničku djelatnost. Najveći dio šibenskih umjetničkih znamenitosti potječe iz onoga vremena. Zanimljivo je da se u 15 vijeku u Šibeniku razvila renesansa do visokog stupnja sasvim nezavisno od Italije, te je usred srenjevjekovnih gradskih bedema stvorila divan biser — katedralu, — koja svojom umjetničkom ljepotom zasjenjuje mnoge glasovite crkve zapada Evrope. Gradnju ove crkve započeše 1431 Franjo Jakovljev i Juraj Orsini u slogu Venecijanske gotike. — Nastavljena je 1441 u novom slogu Jurja Dalmatinca. Polagano se razvijala gradnja sa svedenim kamenitim krovom i s elegantnim kubetom, koji je po nacrtima Jurja Dalmatinca dovršio njen treći arhitekt Nikola Floretinac godine 1530, da se konačno dovršena pokaže u punu sjaju veličanstvena spomenika rane renesanse. Crkva je sagrađena posve od kamena te s kubetom i krovom od velikih kamenih ploča pretstavlja unikum građevne umjetnosti. Vanredno je lijepa i veličanstvena unutrašnjost crkve s krasnim uresima i umjetnički s mnogo ukusa isklesanim glavicama. Gledalac stoji zadivljen pred skladom njenih dimenzija. Remekdjelo kiparske umjetnosti je krstionica u donjem dijelu crkve pod apsidom. Temeljni oblik crkve je latinski krst. Nad prekršćem diže se silno kube. Na vanjskoj strani apsida na horu friz sa 71 rezbarenom karikiriranom glavom, što pretstavljaju kraljeve, pjesnike, luđake i učenjake. Dijelom su to portreti slavnih savremenika. Na pročelju se nalazi divan portal, na komu je prikazan Strašni sud i apostoli s

Šibenik Foto »Putnik«

Portal Stolne crkve
Le portail de la Cathédrale
Portal der Domkirche

Šibenik

Zvonik s balkonima iz 17 vijeka
Balcon à cloches du 17 siècle
Glockenerker aus dem 17 Jahrh.

Hristom. Na lađi sa strane je portal s dva lava (Lavlja vrata). Ovaj portal pretstavlja ulazak u raj. Nad ulazom likovi sv. Petra i Pavla. Kupula počiva na četiri monolitna stupa, koji se izvijaju u osmokutne lukove. Ovo je rješenje veoma smjelo izvedeno na osnovi nečuvenih statičkih proračuna. Katedrala je 38½ m duga, 14 m široka i do vrha kubeta 32 m visoka. Njena je gradnja stajala u svoje vrijeme 80.000 zlatnih cekina.

Na Wilsonovu trgu, sučelice katedrali, stoji Gradska vijećnica s ložom, dovršena 1542 godine. Zamjetno je mjetničko djelo crkva sv. Ivana na Zelenom trgu, s lijepim zvonikom i sa stubištem, što ga je izradio umjetnik Pribislavić. U Novoj Crkvi je znamenit kiparski rad Nikole Floretinca »Polaganje Hristovo u grob«, osim toga divne freske slike i umjetnički uistinu izrađen drven strop 17 vijeka. Osobitu pažnju zaslužuje i zvonik na krovu srpsko-pravoslavne crkve, koji potječe također iz 17 vijeka, i divni drveni stropovi u crkvama sv. Franja i Nikole, sve radovi 17 vijeka.

Šibenik broji danas 16.000 stanovnika, čistih Jugoslovena. Sjedište je katoličkog biskupa i pravoslavnog vladike, ima sud, sresko načelstvo, dvije gimnazije, trgovačku, učiteljsku školu i školu mornaričkog podmlatka. Šibenik ima mnoga aktivna kulturna, nacionalna, dobrotvorna, sportska i glazbena društva. Česte su pretstave u gradskom pozorištu.

Burna povjesna prošlost Šibenika ostavila je za sobom velik broj umjetničkih dragocjenih spomenika, koji Šibeniku daju čaroban izgled herojske romantike. Tako na pr. tri ranije spomenute tvrđave iz 15 i 16 vijeka i jedna četvrta koja brani ulaz u luku. U Gradskom perivoju, koji se prostire sučelice luci, stoji spomenik hrvatskoga pjesnika i filozofa Nikole Tomma-

Šibenik

Zborna crkva: Dio hora

Cathédrale: Une partie du choeur

Domkirche: Teil des Chors

Foto »Putnik«

sea. S tvrđave Šubićevac, koja se uzdiže tik iza grada, puca divan vidik na grad, luku i otoke.

Marljivi Šibenčani uvelike sudjeluju u jugoslovenskoj izvoznoj trgovini. Osim vina i ulja, najvažnijih proizvoda ovoga kraja, dobro je razvijeno i ribarstvo. Izvoze uglavnom drvo, bauksit, kalijum-cijanamid, ugalj i šibenske industrijske proizvode: likere, karbid, sapun i tjestenine. Velika električna centrala na vodopadima Krke daje potrebnu pogonsku snagu.

Šibenik ima dosta udobnih parobrodskih veza s lukama sjevernog i južnog Jadrana, s Italijom i s Grčkom, a lička ga željeznica veže sa Zagrebom i Beogradom.

Šibensko morsko kupalište »Jadrija«, radi veoma povoljna položaja na rubu bujna borika, smatra se jednim od najljepših kupališta na Jadranskom moru. Kupalište ima svakog sata parobrodsku vezu s gradom.

Izleti: na slapove Krke, kojima radi njihove ljepote i glasovitosti namjenjujemo zasebno mjesto u ovoj knjizi. U Knin, nakadašnji glavni grad hrvatskoga kraljevstva. Kao takav, Knin je imao nekada i kraljevski dvorac. Kasnije je služio samo kao tvrđava turskih navala, a Mlečani su ga osvajali nekoliko puta. Na spoljašnjoj građevini trvđava nosi vidljive tragove tih peripetija, jer njeni pojedini dijelovi potječu od Turaka, Madžara, Mlečana, Francuza i Austrijanaca. Glavni kaštel tvrđave ostavlja dubok dojam na gledaoca, a veoma je dobro očuvan. S kaštela puca vidik naokolo po romantičnoj okolici. U Kninu su još uvijek dobro očuvani stari narodni običaji i nošnje, a rijetka je znamenitost kninski muzej s prethistorijskim i rimskim nalazima, kao i s bogatom zbirkom iz slovenske prošlosti.

Izlet do ruševina rimskoga Burnuma. Parobrodom iz Šibenika u Skradin za 1½ s. vožnje. Autotura Skradin—Bribir—Rudele 3—4 s. Iz Skradina se stiže autom za dva sata u Bribir, nekadašnje sjedište hrvatskih vojvoda Šubića. Dalje u Kistanje, geološki zanimljiv put (okamenjene puževe kućice, ostaci

biljaka itd.). Kistanje je prijatno mjestance. U blizini su dvije sigaste špilje, jedna u dolini Carigradskoj drazi s lijepim cvjetolikim formacijama, a druga na putu za Vučković, s visokim stupovima. Još sat dalje put Knina stiže se u selo Rudele, a odavle za nekoliko minuta na polje ruševina staroga rimskoga grada Burnuma, koji se u ono vrijeme zvao i Civitas Burnistarum, glavni trgovački grad liburnskoga plemena Antarijata. Kasnije tu bijaše sjedište 11 legije, što pokazuju brojne iskopine: oružje, prstenje, nakiti i novac sa znakom te legije. Godine 537 odbiše Rimljani od Burnuma navalu Gotskog vojskovođe Uhig'-tileja, ali već 639 sravniše Avari Burnum sa zemljom i više se taj grad ne podiže. Glavne su ruševine jednog slavoluka (navodno Trajanov Slavoluk pri njegovu pobjedonosnom povratku iz Dakije). Na istom se mjestu nalazi kameni natpis, koji se odnosi na cara Trajana. Dalje prema selu Rudelama nalaze se ostaci zidova jednog amfiteatra i jednoga rimskog vodovoda.

Zatim još izleti u Drniš, Petrovopolje, zapadno od Drniša ilirsko selo Tribolum, gdje se danas nalazi najveća jugoslovenska bauksitna tvornica. Tri kilometra od Drniša je Siverić s ugljenim rudnikom Prominom.

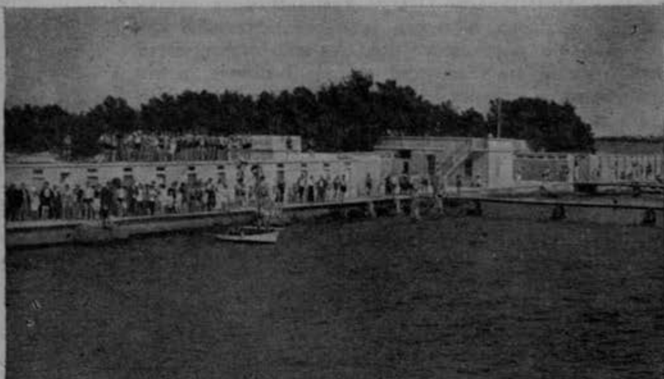
Hoteli: Grand-Hotel Krka, Hotel de la Ville, Hotel Kosovo, Hotel Velebit, Hotel Šibenik.

Kavane: Krka, Medulić, Istra, Narodna kavana.

Obavještenja: »Putnik« Šibenik.

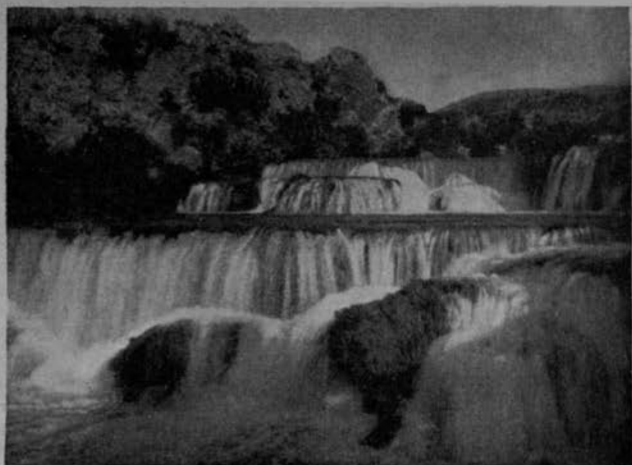
SLAPOVI KRKE

Jedna od najvećih i najprivlačnijih ljepota Dalmacije jeste rijeka Krka, koju mnogi s pravom nazivaju »Jugoslovenska Niagara«. U relativno kratkom toku — nešto više od 60 km — stvara niz krasnih slapova. Čarobna igra vode, vijugavost rijeke, duboki strmi klanci i osebujno bilje, koje prekriva njene obale, tvore romantičnu sliku, pred kojom posmatralac stoji očaran veličanstvenošću prirodne ljepote.

Šibenik

Kupalište
Bains
Bad
»Jadrija«

Rijeka Krka
La rivière Krka
Krka-Fluss
Slapovi
Cataractes
Wasserfälle

Krka izvire iz pećine podno brda Krševca, sjeverno od Knina. Nad pećinom Krke, na mjestu gdje joj pridolazi pritoka Krčić, pada ovaj s visine od 22 m u Krku i svojim na pogled živim i obijesnim vodoskocima stvara prvi Krkin vodopad — Topoljski slap. Ovaj veličanstven prizor još je zanimljiviji zimi, kada se voda smrzava pa se vodeni mosuri duginim bojama prelivaju na suncu. Veoma se lijepo može posmatrati slap s kamena mosta, koji se nalazi do slapa. Krka teče dalje Kninskim poljem, koje se prostire između obronaka Dinare (1830 m), Promine (1148 m) i Svilaje (1510 m). Tu joj pridolazi nekoliko potoka, vijuga se oko Knina i stiska se kod Atlagića Mosta i brda sv. Spasa, na kome se gordo širi stara tvrđava. Dva i po kilometra od Knina sliva se u Krku Butišnica, te tu čini mali slapić. Sedam kilometara od Knina širi se Krka u krasno Bobodolsko (Marasović-) Jezero, da ubrzo zatim prijeđe u slap »Bilušić-Buk«. Bijela voda naširoko preskače terasu i onda se u dva snažna izliva bijesno baca s visine od 20 m u dubinu, dok sitna, prašinasta pjena pršti naokolo iskreći se na sunčevim zracima. Ovaj drugi slap već pripada srednjem toku Krke. Nakon puta od 1½ km stižemo na Bjelober ili Ćorić-jezero, koje je dugo oko 1300 m i široko 400 m. Odavle se Krka probija među slikovitim klisurama i podno visokih grebena, da nas na kratku putu od svega tri i po kilometra iznenadi sa četiri krasna slapa: Brljanom, Manojlovcem, Sondovjelom i Miljackom. Brljan se dijeli na desetak krasnih vodopada u visini od 16 do 20 m, a 400 m dalje slijedi najljepši i najveći slap Manojlovac, koji slikovitošću i ljepotom premaša i najglasovitije evropske slapove. Obzorje mu tvore dinarska brda, oko voda svuda zelenilo: mahovina, bršljan, lišaji i vilinkosa po okolnom stijenju. Sve je puno javorova, vrba, trepetljika i jela, a iz daljine dopire miris metvice, smilja, kadulje i drugoga gorskog bilja. Voda

protječe kraj sivih litica i strmenitih klisura, tu i tamo proviruje među grebenima, vijuga se oko zelenih otočića i gusta grmlja, da se konačno surva strmoglavice u nekoliko rukava. Kao kakva srebrna maglica diže se silna vodena prašina. Najzanimljiviji je odvojen slap, koji pada s visine od 32 m, te uz gromovitu tresku i tutnjavu ispunja gledaoca veličanstvenom grozom, koja se pretvara u pobožno divljenje pred tolikim čudom moćne stvaralačke ruke velike Prirode. A pod slapom šćućurile se sitne tvorevine ljudskih ruka i znoja: maleni mlinovi, iz kojih mile brašnjavi ljudi i njihove natovarene životinje. Peti ovim slapom polagano se mijenja izgled i karakter kraja. Ne gove nenaseljene obale naliče pustinji, zaboravljenoj od svijeta, a ipak je u svojoj jednostavnosti ovaj slap veoma lijep. Pod ovim slapom polagano se mijenja izgled i karakter kraja. Nestaje svih klisura, okolica biva sve ravnija, a bilje sve bujnije. Zelena porječja i trščana polja opkoljavaju rijeku. U tomu na pogled milom kraju stvara se česti vodopad Miljacka s tri kaskade. Ovaj je slap visok 24 m. Na Miljacki je velika električna centrala, koja daje električnu struju Šibeniku. Vlasništvo je društva »La Dalmatienne«. Nakon kratka daljeg toka opet se mijenja krajolik: nestaje bilja, na visokim klisurama dižu se stare gradine Nečven i Trošenj, Krka ponire u jame i spilje, a kod manastira Arhanđelovca preskače stepenicu od 7 m. Lijepo se ističe ovaj samostan sa zelenim kubetom, šarenim prozorima i malim zvonikom. U svojoj riznici čuva stare slike, rukopise i isprave. U Brzičkoj strani sve do Roškoga slapa stisla se Krka u dno visokih, okomitih klisura, koje svojom jezivom visinom od 200 m izazivaju u gledaocu strah i divljenje. Ispod kamena rimskog mosta pred slapom žuri se Krka kroz bezbroj sitnih slapova da se onda malo niže od mosta surva u 12 slapova, s visine od 12 do 15 m. u modru vodu i proširi u jezero. Na Roškom slapu je električna centrala društva »Monte Promina«. Odavle teče Krka među strmim, visokim klisurama, da se onda za Babingra-

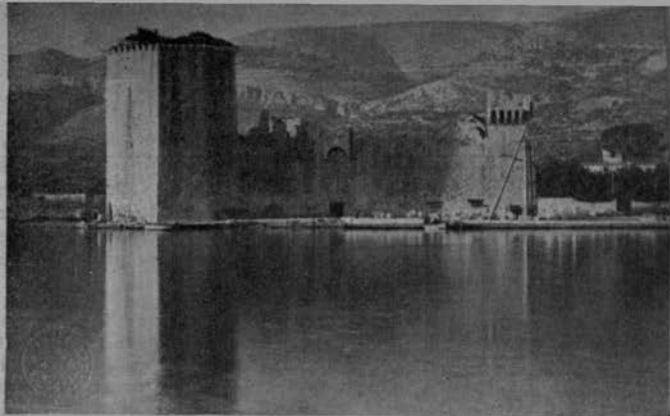

Krka

Slapovi

Cataractes

Wasserfälle

Trogir

Kamerlengs: Kaštel Chateau Kastell

Foto D. Stühler

dom slije u Visovačko Jezero, koje je dugo 3½ km, a široko oko 750 m. Na jezeru je otok Visovac s franjevačkim samostanom, koji proviruje između čempresa, jablana i brestova. U samostanu se čuva jedna čuvena slika sv. Franja Asiškog, a u zbirci hronika ima nekoliko stotina turskih fermana, koji pričaju o jadima i nevoljama naroda ovoga kraja pod Turcima. Od Visovca do Krkina posljednjeg i najljepšeg slapa ima 7½ km. Prije slapa pridolazi joj Čikola, da se onda ove dvije vode zajedno pripreme da izvedu najkrasniji slap u Jugoslaviji: Skradinski Buk. Slap ima karakter traventinskih vodopada. Dug je 450 m, ima 17 što većih, što manjih stepenica, koje su duge do 200 m. Ukupna visina slapa je 46 m. S vrha Brine vidi se zanimljiva vijuga rijeke i mali zeleni otoci usred modre vode. Slap je pun jablanova, murava (dudova), vrba, smokvarica, maslina, borova, mahovine i dr. Milioni sitnih kapljica pjenuše se i pršte okolo prelivajući se duginim šarama na suncu. Golemi mlazovi vode tutnje i grme, da se buka čuje dva kilometra daleko. Nad slapovima lete golubovi, vodomari i druge ptice, a podno slapova skaču i praćakaju se u vodi veseli cipli, kao da se i oni raduju ovolikoj ljepoti prirode. Nakon što je tu stvorila remek-djelo, gubi se Krka u Prukljanskom Jezeru i po imenu, jer na izlasku iz jezera postaje Skradinski kanal, kojim plove čak i veće lađe.

TROGIR

Trogir je najčudnovatiji među svima gradovima jugoslovenskog Jadrana, a po svojoj slikovitosti posve neobičan, pravi grad iz starih bajka. Leži na otoku. S otokom Čiovom spaja ga pokretan most, a s kopnom betonski most. Da u luci nema parobroda i da na ulici nema automobila, čovjek bi povjerovao, da ulazi u kakav srednjevjekovni grad. Toliko je sadašnjost poštedjela karakter ovoga milog gradića. Ovaj je dojam pot-

pun, ako noću malko lutamo za mjesečine trogirskim ulicama, u savršenoj tišini, koju ne oskvrnjuje nikakav glas ni zvuk savremena vrtoglava života. Čovjek se i nehotice prenosi u davno minulu prošlost srednjevjekovnih vitezova i plemenitih dama i stoji zadivljen pred savršenim skladom linija trogirskih crkava i palača. Te bi zgrade znale mnogošta pričati iz burne trogirske prošlosti.

Grad je bio osnovan u 4. vijeku pr. Hr. od grčkih kolonista i dobi ime Tragurion (kozje selo). Tokom vremena to se ime preobrazilo u ime Tragurium, Trahu, Traù i konačno u slavenski Trogir. Rimljani su Trogir dobro poznavali radi mramornog kamenoloma. God. 827 proglasio se Trogir nezavisnim gradom i doživio je nakon toga pod zaštitom ugarsko-hrvatskih kraljeva svoje najljepše i najnaprednije doba, puno slave. A kada je nezasitna Venecija na nj pružila svoju krvavu pandžu, Trogir je pokoljenjima branio svoju slobodu i nezavisnost. U tome ga pomogoše Genovežani, zakleti suparnici Venecije, te je njihovom pomoću u 14 vijeku sagrađena velika okrugla kula. Ipak podleže Trogir konačno mletačkoj nadmoćnoj sili 1420 godine, ali pod mnogo blažim uslovima negoli ostali dalmatinski gradovi. U odbranu dragocjene trogirske luke podigoše Mlečani kaštel Kamerlengo, koji još i danas stoji, kao i venecijanska kula, današnja klaonica. Između njih stoji Marmontov spomenik. Trogir ostade pod Mlecima sve do njena sloma 1797 godine. Nakon toga dijelio je Trogir sudbinu ostale Dalmacije, ali se Trogir ponosi time, što njime nikada ne mogoše zavladati Turci.

Po svojim umjetničkim dragocjenostima i znamenitim starinama grad Trogir je pravi muzej. Rijetko koji grad ima skupljena tolika umjetnička i historijska blaga na tako malenu prostoru. Najveća je trogirska znamenitost Katedrala iz 13 vijeka (staru katedralu porušiše Saraceni 1123 g.). God. 1421 bila je katedrala znatno proširena. Kroz predvorje, koje pretstavlja majstorsko građevinsko djelo s lijepim gotskim prozorom prilazi se glavnom ulazu, koji je 1240 godine izradio trogirski umjet-

Trogir

Loža

Loge

Loggia

Trogir

Mala loža

Petite Loge

Kleine Loggia

nik Radovan. Ovaj portal smatraju najljepšim spomenikom u državi. Unutrašnjost katedrale je razdijeljena na tri lađe, koje su od sredine odijeljenje s po 4 stupa. Oltar je okrunjen trostrukim baldakinom, propovjednica je od mramora, horske stolice su divno rezbarene i pretstavljaju rijetku umjetninu. Iz ticijanske škole potječu dvije slike: Magdalena i Hristovo polaganje u grob. U lijepo rezbarenim ormarima čuvaju se u sakristiji vjerske i historijske dragocjenosti, a među njima i kukuljica bogatog krunidbenog plašta kralja Bele IV, dva kodeksa ispisana sokovima razna cvijeća na pergamentu, te su im i danas žive boje, spomenica, triptihon izrađen od bjelokosti, evanđelistari s minijaturama iz 13 vijeka itd. Tu je i kapela sv. Ivana Trogirskog, zaštitnika grada Trogira, iz g. 1480, u kojoj su likovi apostola i crkvenih otaca u naravnoj veličini. U mramornom oltaru ove kapelice sahranjene su moći sv. Ivana Ursina, koji je u 11 vijeku biskupovao u Trogiru. Ovo remekdjelo dalmatiske renesanse stvorio je Nikola Florentinac i njegov saradnik Andrija Aleši Dračanin. Ovaj potonji izradio je i krstionicu (1467 g.), u kojoj je u reljefu prikazano Hristovo krštenje, a drugi reljef prikazuje sv. Jeronima s lavom. Tu je i kip sv. Ivana Krstitelja, kojemu je posvećena krstionica. Zvonik je građen u raznim slogovima, od gotskoga do baroknog. Nad trećim spratom zvonika nalaze se kipovi četiriju evanđelista, djela Alessandra Vittorija.

Loža iz 1308 g., nekada sudnica i dvorana za svečane zgode, bila je u 19 vijeku sasvim obnovljena. Reljefi iz 15 vijeka prikazuju Pravdu, sv. Ivana Ursina i sv. Lovrijenca. Pod njima stoji kamena sudačka stolica. Bazilika sv. Barbare iz 9—10 vijeka privlači svojom čudnom arhitekturom i lijepom pleternom ornamentikom. Loži nadesno stoji kula sa satom iz 1467 godine s krasnim plastičnim uresom iz renesanse na pročelju.

Glavni trogirski trg usred grada sačuvao je uglavnom svoj starodrevni izgled. Općinski dom (negdanja duždeva pa-

lača) iz 16 vijeka bio je u kasnijim vremenima više puta obnavljan. U dvorištu se nalazi lijep zdenac okružen hodnicima, koji su omeđeni stupovima. U blizini Općinskoga doma nalazi se velika palača Garanjin-Fanfonja sa znamenitom velikom knjižnicom. U dvorištu palače Čipiko sačuvani su kljunovi dvaju galija iz bitke kod Lepanta (1571 g.). Veoma je zanimljiva crkva sv. Dominika iz 14 vijeka s krasnim i zanimljivim drvenim krovom. U unutrašnjosti su dva lijepa oltara, sarkofag porodice Sobota od Nikole Florentinca. Zidine slike djela su domaćega slikara Čulinovića, Marijina slika djelo basanske škole, a oltarska slika »Obrezanje Gospodnje« od Palme ml. Do crkve je samostan s lijepim dvorištem i vrtom. Na obali, do gradskih vrata, stoji benediktinski samostan sv. Nikole, koji seže čak do 11 stoljeća. U njemu je uzidan jedan grčki građevni fragment iz 4 vijeka, uspomena osnutka grada Trogira. U samostanskoj crkvi vrijedno je pogledati barokne slike. Od starih gradskih utvrda sačuvan je tmurni kaštel Kamerlengo (1436 g.) s golemom kulom, i tvrđava Sv. Marko iz g. 1470. Na obali stoji bogato urešen dom Trogiranina Ivana Lucića († 1679), velikoga jugoslavenskog historika. Tik uz grad priljubio se krasan park.

Prešavši pokretni most stiže se na otok Čiovo. Ovaj otok zaprema površinu od 31 četv. km, 15 km je dug, a 1—3 km širok. Na južnoj strani otoka diže se njegov najviši vis Kobilica. Odavle se pruža divan vidik na uski morski rukav, koji dijeli Trogir od Čiova, na krasne gajeve čempresa i maslina na kopnu, s golemim brdom Krbanom i na sam Trogir. Divan je pogled s vrha Vilajice na ribarsko selo Seget, kojega su mramorni kamenolomi već bili poznati Rimljanima. U ono doba otok se zvao Bubus, Bavo ili Baos. Rimski su careva šiljali u zatočenje na ovaj otok one, koji su dopali njihove nemilosti. U gradskom dijelu Čiovu, koji pripada Trogiru, na sjevernoj obali otoka, stoji franjevački samostan iz 16 vijeka. U Zavjetnoj crkvi nalazi se čudotvorni lik bl. Marije, te se svake godine 2 augusta skuplja amo velik broj poklonika. U Saldon-

Trogir

Tiha ulica

Une rue silencieuse

Stilles Gässchen

Trogir

Portal zborne crkve
Le portail de la cathédrale
Portal der Domkirche

S Kaštelanske rivijere

Une partie de la côte des 7 chateau

Teil der Riviera »Sieben Kastelle«

skom zatonu na Čiovu nalazi se mala crkva sv. Todora, groblje obližnjega mjesta Okruga, koje ima odlično morsko kupalište i žal. Odavle se stiže do zatona Mavaršćice, odakle se vide otoci Šolta i Brač. Jugozapadno od Čiova leži pusti kameniti otok Kraljevac, kamo se 1242 godine bio sklonio kralj Bela bježeći od Tatara.

I savremeni Trogir ima za svakoga stranca mnogo privlačnosti i naročita čara. Ondje, gdje se nekada skupljalo i stanovalo po izbor društvo plemenite gospode, danas sjedi uz jednostavan tkalački stô mirna Trogiranka, ili pak neumorno radi neki bačvar, stolar ili kakav drugi zanatlija. Svi ljubazno dočekuju one, koji pohode njihov mili grad. Lijepo je pogledati i nekako veselije srce zaigra, kada poslije berbe bademova lijepe djevojke po kućnim vežama, po ulicama i trgovima malim maljevima tuckaju bademove prateći ritam svoga rada veselim pjesmicama. Ili kada po jematvi (berbi grožđa) vrijedni Trogirani tjeraju kući magarčiće natovarene Bahusovim darovima.

Trogir ima lijepo sunčano i morsko kupalište na Čiovu, parobrodsku vezu sa Splitom i Sušakom, te poštansku automobilsku vezu s Kaštelima. U gradu je PTT.

Hotel Central. Gostionice: Čudina, Slavija. Privatni stanovi.

Obavještenja: Gradsko načelstvo, Trogir.

SEDAM KAŠTELA

Jedna je od najljepših kopnenih kolskih pruga Dalmacije blagoslovljena obala od Trogira do Splita. Slikovit i veoma zanimljiv obalski put niz Rivijeru sedam Kaštela, sedam bijelih labudova, što se ponosno ogledaju u bistrini Kaštelanskoga zaliva. Ime potječe od kaštela, koje mletačka republika podiže u odbranu od turskog nadiranja. Prostor je dug oko 20 km, a put voda uz plodne vinograde, mjestimice zasjenjene gustim maslinama, a s druge strane plâče ga more. Svagdje se pokazuju tragovi gradskih kula i bedema, koji proviruju kroz bujno zelenilo ovog Bogom obdarenog kraja. Ali sedam Kaštela nijesu samo stare utvrde. Oko njih su već u doba njihova postanka ubrzo iznikla napredna naselja, koja na ovoj obali tvore sedam lijepih morskih kupališta i lječilišta.

Sa sjevera štiti Kaštela visoki Kozjak, te je podneblje ovdje veoma blago, jer nema oštrih vjetrova, a s juga ih plâče Kaštelanski zaliv, što se poput velika jezera prostire do Čiova i Marjana. U ovom kraju ima izobila lijepe flore: mrča (mirta), lovor, palme, vinova loza, koja daje čuvena kaštelanska vina, masline, smokve itd. U početku je bilo 13 kaštela podignutih protiv Turaka, ali se sačuvalo do danas svega sedam: tri split-

Kaštel Novi

ska — Sućurac, Gomilica, Kambelovac — i četiri trogirska — Lukšić, Stari, Novi i Štafilić. Sva ova naselja imaju lijepa kupališta sa žalom, te su ujedno veoma prijatna zimovališta. Posvuda PTT.

KAŠTEL ŠTAFILIĆ najbliži je Trogiru. U crkvi znameniti drveni kipovi sv. Blaža i Lucije, djela Marina Studina. 200 m na zapad od Štafilića stoji stara tvrđava Nehaj iz 1548 godine, tik uz more. U blizini tvrđe kupalište s kabinama: veoma lijep žal za sunčane kupelji. Izleti u Veliko Polje s brežuljcima sv. Nofar (208 m) i sv. Bara (40 m).

Hotel-Pension Budanko s gostionicom na moru; pensioni: Viktorija, Ergovac, Češki pension, privatni stanova. Kod Nehaja pension Nehaj.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Kaštel Štafilić.

KAŠTEL NOVI, skoro u neposrednom dodiru s Kaštelom Štafilićem, bio je podignut 1512 god. Stara tvrđava služi danas za spremište. Tu je zavjetna crkva sv. Roka, podignuta 1586 g. povodom kuge, koja je onda harala ovim krajem. U crkvi je lijep drven svečev kip, rad Marina Studina. Iz Kaštela Novog veoma prijatni i zanimljivi izleti čamcem na Čiovo, u Trogir, u ostale Kaštele.

Hotel Rivijera Poparić. Privatni stanovi.

KAŠTEL STARI, najstariji je između svih kaštela. Sagradila ga je 1476 godine porodica Cipiko. Od tri grada, koji su ovdje bili u svoje doba podignuti, ostala je samo čudna četverouglasta kula, a dalje prema K. Lukšiću od nekadašnje palače samo mala kapela, u kojoj se nalazi grob nesretnih ljubavnika Miljenka i Dobrile, dalmatinskih Romea i Julije. Ulice K. Staroga su veoma živahne, naročito u doba jematve (berbe grožđa), a stanovnici su veoma vesele i miroljubive ćudi. Na

sjeveru od puta, koji teče obalom, kod male crkve sv. Marte vide se ostaci nekadašnjega Bišća (Bihaća), sjedišta hrvatskih knezova u VIII i IX vijeku.

Hoteli: Palace-Hotel Kaštela (Dr. Petar Kamber) i Depedance. Vila Nika, Hotel Rosandić, Privatni stanovi.

Kavana Pavković.

KAŠTEL LUKŠIĆ. Stari kaštel, koji sagradiše grofovi Vituri početkom 6 vijeka, s lijepim dvorištem, sav opkoljen vrtovima i perivojem. U unutrašnjosti veoma lijepe arkade. Stara župna crkva bila je sagrađena 1530 g., a nova početkom XVIII vijeka. U crkvi je sačuvan zanimljiv spomenik iz prelaznog doba venecijanske gotike u renesansu, raka sv. Arnira, splitskoga biskupa (oko polovine XV viejka). Sarkofag je 1835 g. prenesen amo iz Splita. U crkvi ima osim toga nekoliko lijepih slika venecijanske škole XVI vijeka.

K. Lukšić je omiljelo izletište radi prijatnih perivoja i veoma blaga podneblja.

Hotel-Pension Dr. Šoulavi s kupalištem. Vila Justiniana. Priv. stanovi.

Gostionice: Relja, Biliskov.

KAŠTEL KAMBELOVAC. Željeznička stanica na pruzi Split—Ogulin—Zagreb. Podignut je bio 1566 i naseljen, kao i ostali kašteli, seljačkim izbjeglicama.

Stanovi: Vila Cambj. Gospodarstva: Dračin, Gančević.

KAŠTEL GOMILICA. Želj. stanica na pruzi Split—Ogulin—Zagreb. Kaštel je bio u svoje vrijeme podignut na ponuku benediktinskih sestara (opatica), koje su ovdje imale svoje naselje. Najpodesnija polazna tačka za uspon na brdo Kozjak.

Gospodarstva: Pavlov, Rokov i privatni stanovi.

KAŠTEL SUĆURAC. Želj. stanica na pruzi Split—Ogulin—Zagreb. K Sućurac leži sakriven među vinogradima i maslinicima. Tragovi starih zidina napominju utvrde, što ih splitski biskupi podigoše u odbranu protiv Turaka.

Gospodarstva: Alfirević, Brančević, Ganza, Luketić. Priv. stanovi.

Sva ova mjesta imaju redovite parobrodske veze sa Splitom.

Kaštel Stari

S kaštelanske rivijere

Une bartie de la côte des 7 chateaux

Teil der Riviera »Sieben Kastelle«

u prolaznog [illegible] venecijanske gotike, u [illegible] Arnira, splitskoga biskupa (iz polovice XV stoljeća) [illegible] je 1924 g. [illegible] iz Splita. U crkvi [illegible] slika venecijanske škole XVI vijeka.

K. Lukšić je omiljelo [illegible] prolaznih [illegible] blaga podneblja.

Hotel-Pansion Dr. [illegible] Vila [illegible]

Gostionica: [illegible]

KAŠTEL KAMBELOVAC. Željeznička stanica na pruzi Split—Ogulin—Zagreb. Podignut je bio 1589 g. [illegible] kao i ostali kašteli seljačkom [illegible].

Pansion: Vila [illegible], Gostionica: [illegible]

KAŠTEL GOMILICA. Željeznička stanica na pruzi Split—Ogulin—Zagreb. Kaštel je bio u [illegible] benediktinskih [illegible] koji se [illegible]. Najpovoljnija [illegible] kaštel.

SPLIT

POGLED S BRDA MARJANA
VUE DE MONT MARJAN
BLICK VOM MARJAN-BERG

SPLIT

U slikovitom položaju, opkoljen brdima i brežuljcima punim vinograda prostire se oko poluokrugle prostrane luke najznamenitiji grad Dalmacije Split sa 36.000 stanovnika, danas već privredno, kulturno i političko središte Dalmacije. Leži na poluotoku, koji sa sjevera plâče Kaštelanski zaliv, a s juga Splitski kanal. Na zapadu se nad Splitom diže brdo Marjan, a na sjeveru i na sjeverozapadu zatvaraju panoramu Splita visoke gore Kozjak i Mosor.

Srž grada tvori skupina Dioklecijanove palače i novi zapadni dio grada, oko kojih su se nanizala predgrađa: Veliki Varoš, Manuš, Dobri i Lučac.

Foto D. Stühler

Split - Peristil
Spomenik Grguru Ninskom
Monument à Grgur Ninski
Grgur Ninski's Denkmal

Kako je ovdje obala bogato i zgodno razvedena, te je prostrani Kaštelanski (Solinski) zaliv bio oduvijek lađama i pomorcima sigurnim skloništem od nepogoda i čestih nasrtaja gusara, razumljivo je, da je Split s okolicom imao znatnu zadaću u najstarije historijsko, a po svoj prilici i u prethistorijsko doba. Kao u ostaloj Dalmaciji, tako su i ovdje bili najstariji stanovnici Iliri, čije je ratoborno pleme Delmata imalo glavno sjedište u Delminiju, na ovisoku brijegu, u neposrednoj blizini današnjega Županjca (Duvanjsko polje) u Bosni. Početkom IV vijeka pr. Hr. naseliše se u ove krajeve grčki kolonisti, koji su trgovali s ilirskim plemenima. Grčka kolonija Issa (Vis) osnova nekoliko naseobina na kopnu: Tragurion (Trogir), Epetion (Stobreč) i Salonae. Razmiricama došljaka Grka i Ilira okoristiše se Rimljani da ovu blizu i od talijanske mnogo zgodniju obalu podvrgnu svojoj interesnoj sferi. Konačnu okupaciju Dalmacije provedoše Rimljani pod carem Augustom. Glavnim gradom rimske pokrajine postade Salonae (Solin). Solinu se podiže ugled i značenje kada je 293 g. po Hr. Dioklecijan na zemljištu današnjega Splita osnovao novu carsku rezidenciju. Legenda kaže, da je car Dioklecijan poslao liječnike i graditelje na sve strane svoga carstva, da pronađu zgodno i zdravo mjesto, da tu po-

digne novu palaču za stalan boravak. Grčki majstori podigoše na mjestu današnjega Splita veličanstvenu carsku palaču u obliku velikoga vojničkog tabora sa sjajnim i raskošnim sobama, s toplim kupeljima, mauzolejem, sa knjižnicom itd. Tu je Dioklecijan proveo ostatak svoga života, i tu je umro (313 g.). Kada Avari 615 g. bijahu razorili Solin, nastaniše se izbjeglice iz ovoga grada na otoke i u tada već opustjelu Dioklecijanovu palaču. Time biše udareni temelji novome gradu Splitu. Po odlasku Avara ostadoše Hrvati u ovim krajevima i naseliše se u blizini razorenih i opustošenih gradova. Romani se vraćahu sa otoka i naseljavahu Dioklecijanovu palaču dalje. Ovo je naseljavanje trajalo oko 200 godina, i za to doba nemamo nikakvih podataka. Kako su se Hrvati ovdje stalno naselili i živjeli u miru i slozi s romanskim stanovništvom, započela je u Dioklecijanovu gradu krajem VIII stoljeća reorganizacija crkvenoga života. U to su doba Hrvati bil već napredni u kulturi, te su hrvatski vladari u 9 vijeku podigli mnoge crkve, od kojih se razvaline i ostaci još i danas vide u okolici Splita (Bihać, Ružinice, Solin), kao što ih ima i na drugim mjestima. Kada je izumrla narodna kraljevska dinastija, prešla su prava hrvatskih kraljeva na nosioce ugarske krune. Tako je i Split s ostalom Dalmacijom dospio pod vlast ugarskih kraljeva. U borbama ugarske krune i Venecije za posjed Dalmacije Split je početkom 14 vijeka prešao privremeno u mletačke ruke, ali ga je početkom 15 vijeka osvojio vojvoda Hrvoje i proglasio se vojvodom grada Splita. God. 140. prijeđe Split s Trogirom u trajan posjed Venecije, koja je njime vladala sve do 1797 god. Već početkom 16 vijeka podigoše Mlečani oko Splita čvrste zidine, ali su početkom 18 vijeka srušene. Predgrađa: Veliki Varoš, Dobri, Manuš i Lučac nastala su naseljavanjem izbjeglica, koji su amo dobježali pred nadiranjem Turaka. Iako su Turci dugo držali u svojim rukama tvrđavu Klis, ipak im nikada nije pošlo za rukom da zagospodare Splitom. Poslije Mlečana nadođe austrijska vla-

Split

Francuska obala

Le Quai Français

Der Französ. Kai

Foto D. Stühler

Split
Niepmann : Rekonstr. Dioklecijanove palače
Palais Dioclétien
Diokletians Palast

Foto »Arhiv za propagandu Jadrana«

davina. Split se naglo dizao i napredovao. Dobio je željezničku vezu sa Šibenikom i Kninom. Premda je austrijska vlast uvelike potpomagala talijanstvo u Dalmaciji, hoteći time potisnuti težnje Dalmacije za nacionalnom slobodom i skrenuti ih na sasvim drugi borbeni pravac, ipak se Split i u nacionalno-političkom pogledu toliko podigao, da ni sama austrijska vlast nije mogla spriječiti polaganu, ali sustavnu pripremu Splita za događaje 1918 godine, kad je Split s ostalom Dalmacijom postigao nacionalnu nezavisnost sjedinivši se s ostalim svojim bratskim zemljama u Kraljevinu Jugoslaviju.

Otada Split napreduje veoma brzo, postaje ne samo najveći grad Dalmacije, nego i njen privredni i kulturni centar, a njegova važnost u svakom pogledu doći će nesumnjivo do puna izraza onda, kada bude željeznicom vezan sa svojim prirodnim zaleđem, s Bosnom i preko nje sa cijelom istočnom Jugoslavijom.

Razne vladavine, od Rimljana pa sve do najnovijega doba, ostavile su vidne tragove svoga rada u Splitu. Kulture raznih razdoblja oličene su u ovomu gradu u nebrojenim spomenicima. Najznačajniji spomenik Splita je svakako Dioklecijanova palača, od koje je i potekao današnji Split.

DIOKLECIJANOVA PALAČA. Po carevoj zapovijedi sagradio je neki graditelj Grk oko god. 295—305 ovu palaču, koja je po prvotnoj namjeri trebala da bude raskošan stan cara Dioklecijana. Spoljašnjim oblikom četvorine i unutrašnjim tlorisom, kao i upravnim smjerom glavnih ulica potsjeća nas ova palača na starorimski vojnički tabor. Građena je od bračkoga kamena. Danas stanuje unutar zidova ove palače preko 3000 ljudi u nekih 300 kuća najraznovrsnijeg oblika i izgleda u labirintu ulica i uličica. Čudno se doima protivnost zelenih prozorskih zaslona »grilja« s onim starim, ozbiljnim

kamenjem davno minulih vremena! Dioklecijanova je palača najgolemiji spomenik, što ga je ostavilo rimsko carstvo na ovoj obali Jadrana, a slikovitošću mu nije ravan nijedan spomenik iz rimskih dana bilo gdje u Evropi, iako su poneki dijelovi bili u ono doba građeni žurno, jer je palaču trebalo što prije dogotoviti za bolesna cara.

Palača je imala 4 kapije: na zapadu željeznu kapiju (Porta ferrea), na današnjem Narodnog trgu, na istoku Srebrnu kapiju (Porta argentea), koja je skoro sasvim nestala, a i ono malo što je od nje preostalo, skriveno je crkvom Dušica. Na sjeveru je Zlatna kapija (Porta aurea), prilično očuvana, te i danas može da izazove dojam davno minulih dana; na jugu u luci Mjedena kapija (Porta Aenea). Svaka je kapija imala u unutrašnjosti palače četverouglasto predvorje (prilaz), od kojih su ostala očuvana ona na zapadnoj i sjevernoj strani. Spolja su bile po dvije osmougle kule i između ovih i krajnjih kula na uglovima palače još po jedna četverouglasta kula (Vidi sliku: Rekonstrukcija Dioklecijanove palače po Niemannu). Sve ove kule na istoku i na sjeveru porušene su u god. 1629-1632, dok su kule na zapadnom pročelju ostale većim dijelom ugrađene i skrivene u zidovima kuća, koje su tu kasnije građene. Tako se na pr. temelji jedne osmougaone kule na Željeznoj kapiji nalaze očuvani u pločniku trgovine E. Ševeljevića. Kako je palača bila građena na zemljištu koje se na sjever penje, to je južno pročelje (visoko 24 m) bilo više od sjevernog pročelja. Sjeverno i južno pročelje imalo je blaži arhitektonski oblik od onih drugih dvaju pročelja, a naročito južno pročelje, okrenuto prema moru. Stijene ovoga pročelja dizale su se nekada ravno iz mora, a 9 m nad morem (danas samo 6,5) prostirao se duž cijela pročelja prostran trijem s arkadama, kojih su stupovi nekada stajali na podnošcima (konsolama), a nad njima lijepo izvijeni ukrašeni lukovi, koji se danas ne vide, jer su dijelom srušeni, a dijelom uzidani u sadašnje pročelje. Arkade su imale 52 stupa (danas samo 44). U sredini i na krilima ova se galerija bila razvila u tri nadvišene lože, od kojih su do danas ostale očuvane one na krilima. Ovaj je nadsvođeni trijem po svoj prilici nosio otvorenu terasu, dok se sam trijem razvio u prostranu galeriju (Cryptoporticus). Tamna uličica »Ispod Grota« sa svodom na lukove pokazuje položaj nekadašnje Mjedene kapije (Porta Aenea), kojom se iz palače dolazilo na more. Zapadno i istočno pročelje bilo je dugo 215 m, sjeverno 175 m, a južno 179 m.

Glavni put iz Salone vodio je na sjevernu kapiju Porta Aurea. Još i danas se vide slijepe arkade nad ovim dobro očuvanim vratima. Ove su arkade nekada počivale na stupovima, a ovi na podnošcima, koji su ostali očuvani, dok je stupova nestalo. Na gornjem je spratu kapela sv. Martina iz IX vijeka, u kojoj je pred žrtvenikom znamenit ikonostas s krasnom pleternom

Split

Peristil

Péristyle

Peristyl

Foto
D. Stühler

ornamentikom u slogu iz prvih početaka srednjega vijeka. Sv. Martin od Toursa, kojemu je kapelica posvećena, dokazuje politički i vjersko-kulturni franački uticaj. Graditelj je kapelice bio neki Dominicus, valjda dvorski kapelan kneza Trpimira. Ulica, što je spajala istočnu kapiju sa zapadnom, dijelila je palaču na dvije polovice. U sjevernoj polovici bile su domaćinske zgrade, stanovi za služinčad, tjelesnu stražu carevu i štale. U južnoj polovici bijahu carske sobe za stanovanje.

Idući od Porta Aurea na jug stizalo se odmah za raskršćem dviju glavnih ulica na »Peristil« (Plokata sv. Dujma). To je malen trg ukrašen sa 16 stupova, te je još i danas prilično dobro sačuvan. Istočna strana ima 6 stupova s arkadama, sve u cijelosti očuvano i slobodno. Drugih je 6, na zapadnoj strani, a uzidani su u pročeljima kasnijih građevina. Na južnoj, užoj strani Peristila nalazi se predvorje sa četiri granitna stupa, među koje su uzidane dvije kapelice iz 17 vijeka. Pred njima, na nisku podnožju, diže se jedno od najljepših djela Ivana Meštrovića: veličanstven brončani kip biskupa Grgura Ninskoga († 929 g.), koji je god. 925 na Splitskom crkvenom saboru branio od splitskoga nadbiskupa i latinskog klera slovensku službu Božju u hrvatskim crkvama i nezavisnost svoje biskupije. Peristil je bio u neku ruku predvorje carskog mauzoleja (nalijevo) i dvorske kapele (nadesno). Dvorska kapela nekada posvećena Jupitru ili Eskulapu bila je 1493 god. preudešena za kršćansku krstionicu. To je četverouglasta građevina sa svodovima. Lijepo ukrašena vrata na pročelju visoka su 6 m. U unutrašnjosti, na lijevoj strani oltara nalazi se mramorni sarkofag prvoga splitskog biskupa Ivana Ravenjanina († 780). Krstionica je u obliku grčkoga krsta, a izrađena je od kamenih ploča u langobardskom slogu 14 vijeka. Na jednoj ploči, desno, reljef vladara na prijestolu, do njega desno neki dostojanstvenik, a pred vladarom se ispružio ležeći na zemlji potrbuške, neki čovuljak, moleći kralja za milost. Po svoj prilici kraljev lik prikazuje hrvatskoga kralja Krešimira (11 vijek).

Idući s Peristila put mora stizalo se u carske odaje i to najprije u vestibulum, danas općenito nazvan Rotunda. To je okrugla građevina, s kubetom, koje nekada bijaše ukrašeno mozaikom. Danas je najveći dio već porušen. Zatim se stizalo u tablinij, veliku podugačku dvornicu za dočeke (prijeme), preko koje se išlo u šetališnu dvornicu (Kryptoportikus). Još su sačuvana uokvirena vrata u Severovoj ulici. Desno od vestibula bijahu po svoj prilici carske sobe za stanovanje, gostinska soba, knjižnica i kupatilo, a lijevo kuhinja, pripadne domaćinske prostorije i stanovi za žene (gynaeceum), a u prvom redu sobe za Dioklecijanovu ženu Prisku i njenu kćer Valeriju, koje uostalom nikada nijesu ni došle u ovaj dvor.

Carski mauzolej, koji je biskup Ivan Ravenjanin u drugoj polovici 8 vijeka pretvorio u kršćansku crkvu, danas je Stolna crkva splitske nadbiskupije. Spolja je ova građevina osmouglasta, te je nekada imala peripter sa 24 stupa i predvorje (prostazis), ali su ove starine morali ukloniti, kada je u 13—15 vijeku na ovomu mjestu podignut zvonik. Unutrašnjost je okrugla i ima promjer od 13,5 m, a visina joj seže 21,5 m. Raščlanjena je na četiri četverouglaste i isto toliko poluokruglih udubina. U poluokrugle udubine na istočnoj strani ugrađena su u 15 vijeku dva oltara, a u početku 17 vijeka probijena je istočna četverouglasta udubina, da se podigne glavni žrtvenik s prezbiterijom. Sjeverna udubina produžena je u 18 vijeku, i tu je smješten oltar sv. Dujma. Kube je nekada bilo ukrašeno mozaikom. Naslanja se na dvostruku galeriju stupova. Donji su stupovi visoki 7 m, a izrađeni su od crvena egipatskog granita. Gornji su stupovi visoki 3,5 m i izrađeni su od granita i tamnog skupocjenog porfira. Na ovoj gornjoj galeriji ima lijep friz, koji prikazuje Erote u lovu na dvlje zvijeri, zatim su tu maske s festonima i nekoliko medaljona. Dva medaljona sučelice glavnom ulazu — kaže se — portreti su Dioklecijana i žene mu Priske. Nekada je usred mauzoleja stajao Dioklecijanov sarkofag, ali je taj nestao po svoj prilici u 8 ili 9 vijeku s propadanjem antike. Osobito je lijepa

Split

Pogled s Marjana

Vue de Marjan

Blick von Marjan

Foto »Putnik«

Split-Bačvice

Kupalište

Bains

Bad

Foto D. Stühler

i zanimljiva propovijednica, iz 13 vijeka, u romanskom slogu. Počiva na pet stupova s veoma zanimljivim glavicama, koje prikazuju fantastične životinje i simboličke figure, sve izrađeno savršenom umjetničkom finoćom. Ove su glavice nekada bile pozlaćene. Amvon tvore orlova krila, nošena spiralnim stupom, koji počiva na lavljim leđima. Krasni su horski stoci u romanskom slogu. Ornamentika ovih stolaca napominje nam staru pleternu ornamentiku, a neki su nastavci kasnijeg datuma. U oltarima crkve čuvaju se moći sv. Dujma, zaštitnika grada Splita u baroknu sarkofagu u lijevoj kapeli i sv. Anastazija. Sarkofag ovoga potonjeg djelo je slavnoga umjetnika Jurja Dalmatinca (1448 g.).

Romanska drvena vrata stolne crkve iz g. 1224 izradio je majstor Andrija Buvina, koji je u 28 krasno uokvirenih polja prikazao niz prizora iz života Isusa Krista i njegove muke. Pred crkvom su negda bile dvije (četiri?) egipatske sfinge od crna granita. Jedna je premještena na Peristil (do spomenika Grgura Ninskog) i reklo bi se da je pripadala grobu egipatskoga kralja Totmesa III iz 15 vijeka pr. Hr.

Na zapadnoj strani stolne crkve diže se zvonik (61 m). Obnova zvonika (1890 do 1908) izvršena je previše radikalno, iako su pojedini dijelovi prerađeni prilično vjerno po originalu. Donji dio zvonika ostao je ipak u svom izvornom romanskom slogu. Na prvom spratu zvonika uzidano je nekoliko reljefa iz romanskoga doba: Blagovijest, rođenje Hristovo i još jedan treći, po natpisu djelo njemačkoga majstora Otona. Na ovomu potonjem reljefu pretstavljena su četiri lika: sv. Duje, sv. Petar, sv. Staš i jedan đak.

Stolna crkva ima bogatu riznicu, s velikim brojem raznih dragocjenosti. Jedna od glavnih dragocjenosti je Evanđelijar iz druge polovine 8 vijeka, zatim misal i evanđelijar iz 13 vijeka, s koricama rezbarenim srebrů, te povijest solinskih biskupa, djelo splitskoga historičara Tome Arciđakona († 1258), vjerojatno napisana samom njegovom rukom. Od slika je vrijedno

spomenuti Gospu (Madonu), koja je postavljena u horu (venecijanska škola 16 vijeka).

Sjeverno od Mauzolujea postojala je do nedavna stara Biskupija iz 17 vijeka. Kada je stradala od požara, uklonjeni su njeni zidovi i tada su na tomu mjestu otkriveni dijelovi starinske ulične kolonade.

Gotika 15 vijeka, koja je unesena iz Venecije u Dalmaciju, dala je većini historijskih palača u Splitu karakterističan izgled. God. 1433 sagrađena je Općinska vijećnica na današnjem Narodnom trgu, u kojoj se sada nalazi Etnografski muzej. Originalna je ostala samo loža u prizemlju, a sve ostalo je kasnije nadozidano. Od privatnih palača onoga vremena vrijedno je pogledati palaču dalla Costa (kasnije Katalinić), s lijepom kvadriforom u Žarkovoj ulici; zatim palaču Ivellio s kapijom, urešenom grbom. Na palači u gotskom slogu u Šubićevoj ulici lijep je portal sa zabatom, u kome se vidi porodični grb držan od dva anđela. Od gradskih utvrda iz 15 vijeka sačuvala se mletačka kula (netačno prozvana Hrvojeva kula). Ova kula, koja je Francuskoj obali davala osebujan izgled, zaklonjena je sada velikom modernom zgradom. Za kulom je malena plokata otmjena, starinskog izgleda. Nju završava pročelje palače Milesi (sada Pezzoli). Usred plokate je spomenik splitskoga narodnog pjesnika i humanista Marka Marulića († 1524), rad kipara Ivana Meštrovića. Na Francuskoj obali je samostan braće Minorita (sada već modernizovan!), a uza nj crkva sv. Frane s nadgrobnim spomenicima historičara Tome Arciđakona i pjesnika Marka Marulića. Tu je i krasan Dom Jadranske Straže. Mjestimice se vide ostaci utvrda »bašćuna« (bastiona) podignutih negda u obranu protiv Turaka. Veoma je zanimljiva u predgrađu Velom Varošu crkvica sv. Nikole »de Collegaci«, koja je negda imala kubu na četiri stupa. Crkvica potječe iz ranog srednjeg vijeka. Znamenita je crkvica sv. Trojice (IX vijek) nedaleko od Poljuda. Sada je u prilično ruševnom stanju. To bijaše mala okrugla zgrada sa šest polukružnih apsida. Nedaleko od ove crkvice diže se usred tamnih čempresa zvonik sa franjevačkim samostanom — Poljud. Po ulomcima reljefa s pleternom ornamentikom reklo bi se da tu još u ranijem srednjem vijeku bijaše neka crkva. U Poljudu su grobovi članova najodličnijih porodica grada Splita. Njihovi su nadgrobni spomenici sad uzidani u pobočnim stijenama manastira. Među ovim nadgrobnim spomenicima vidimo i onaj biskupa Tome Nigera († 1527), a u samostanskoj se knjižnici čuva njegov portret, rad glasovitoga slikara Lorenza Lotta. U knjižnici se čuvaju i dva velika horala, koje je fratar Razmilović god. 1675 uresio rijetko lijepim uresima. U crkvi ima još nekoliko lijepih i zanimljivih oltarskih slika, a najzanimljivija je jedna, na kojoj je Muhamed naslikan kao branilac neoskvrnjenog začeća Bogorodice. Priča veli, kada su Turci

Split

Hotel »Bačvice«

navalili na ovaj samostan, koji su fratri bili dobrano utvrdili, da ih je ta slika odvratila od nakane da poruše samostan.

Narodni etnografski muzej ima lijepe zbirke dalmatinskih narodnih veziva, tkiva i čipaka, zatim su tu nošnje, nakiti, rezbareni drveni kućni predmeti, sanduci, muzički instrumenti, kutije za cigarete i za duvan, razna oružja, izložba radova srednje tehničke škole i nekoliko sadrenih modela od Ivana Meštrovića.

Posebnu pažnju zaslužuje Arheološki muzej. U glavnoj zgradi muzeja nalaze se manji nalazi, knjižnica i uredi, a u trijemu kameni spomenici. Kameni su spomenici sređeni hronološkim redom. Lijevo od ulaza nekoliko grčkih grobnica iz grčke kolonije Issa (Vis) i nekoliko grobnica iz ranijega rimskog doba. Tu su nadgrobni spomenici rimskih legionara 7 i 11 dalmatinske legije, jednoga rimskog centuriona s njegovim odličjima, jedan jedini kameni spomenik iz Salone, koji spominje cara Dioklecijana, putokazi, natpisi ulica, mostova i vodovoda. Nadgrobne žare (urne). U lijevoj kuli: Lijep sarkofag s prikazom mita o Fedri i Hipolitu (rimski rad iz 3 vijeka po grčkom uzoru). Jedan sarkofag, na kome je prikazan kalidonski lov na vepra (grčki rad iz 2 vijeka po Hr.); ranije se mislilo da je ovo sarkofag cara Dioklecijana radi navodonog ciljanja na ubistvo prefekta tjelesne straže Apera (aper = vepar), koga je Dioklecijan ubio. Reljefne ploče s Ahilom na Skiru, Amazonomahija, odlomci figuralnih sarkofaga itd. U drugom odjeljenju: ponajviše nadgrobni spomenici iz Salone, a ima ih i iz drugih mjesta srednje Dalmacije. Zanimljiv je sarkofag sa četiri godišnja doba, nekoji opet s poprsjima pokojnika. Jedna zdenčana figura s egipatsko-helenističkim motivima (pigmeji).

U trećem odjeljenju: žrtvenici raznih olimpskih božanstava, Jupitra, Apolona, Merkura, Minerve, Venere i božanstva Stabilitas Terrae (poslije potresa!) itd. Prikazi ovih božanstava u plastici i reljefu, veoma mnoge plastike Dijane, božice lova, i šumskoga boga Pana-Silvanusa, koji zamijeniše stare ilirske bogove polja i šuma. Reljef perzijskoga boga Mitrasa. Na terasi

amfore, vodovodne cijevi, cigle i opeke za grijanje. U četvrtom odjeljenju: olovni sarkofazi, nadgrobni spomenici iz 3 vijeka. U petom odjeljenju originalne glavice iz Dioklecijanova mauzoleja, veće s donjih stupova, a manje s gornjih. Kršćanski spomenici. Sarkofag s kršćanskim simbolima. Odlomci sarkofaga s imenima dvanaestorice apostola, a u sredini jagnje Božje. Oltarski ormari (rekonstruirani). Znamenite ploče s imenima solinskih biskupa i mučenika: Venancija, Dujma i dr. koji su prikazani u slavnom lateranskom reljefu (7 vijek). U desnoj kuli: velik sarkofag iz ranog kršćanskog doba (poč. 4 vijeka po Hr.). Sarkofag s prikazom prijelaza Jevreja Crvenim Morem, zanimljivi bizantinski kapiteli (6 vijek) iz krstionice biskupske crkve u Solinu. U šestom odjeljenju: Spomenici iz ranoga srednjeg vijeka (9—12 vijek), iz doba narodnih hrvatskih kraljeva u Splitu, Solinu i okolici. Ovdje su izloženi i komadi, koji pripadaju društvu »Bihać«. Zanimljiv je odlomak oltarskog ciborija s imenom kneza Trpimira. Nadgrobni natpis hrvatske kraljice Jelene († 976). Romanski i gotski spomenici ponajviše iz stolne crkve i iz stare kule. Nekoliko novijih objekata iz doba renesanse i baroka.

U glavnoj zgradi: na ulazu sfinga (ranije pred Dioklecijanovim mauzolejom) s imenom faraona Amenotepa (Amenofis III). U velikoj dvorani: Nekoliko skulptura Dioniza i torso Efeba po grčkom uzoru. Kip Venere Pobjednice, Dijane, nekoliko zavjetnih reljefa, a na mramornim policama glave bogova i ljudi. U staklenim ormarima: prethistorijski nalazi iz kamenog i brončanog doba. Grčka keramika iz 2 i 3 vijeka pr. Hr. iz grobova na Visu (Issa) i Hvaru (Pharos). Rimske staklene žare za pepeo pokojnika, bočice za mirodije. Rezano kamenje za starinsko prstenje. Koštane lutke, kocke i češljevi. Mali brončani kipovi, brončani bukvari od najstarijih do najkasnijih oblika. Brončani nakit iz ranijih kršćanskih doba, srebrni i zlatni nakit, razni kućni željezni predmeti. Numizmatička zbirka: novac grčkih dalmatinskih gradova, naročito splitski kovani novac. Mletački novac i kolajne. Rimska keramika — svjetiljke iz poganskog i ranog kršćanskog doba s Hristovim monogramom, sa simbolom ribe, goluba, sedmokrake svjetiljke itd.). Grobni nalazi iz ranoga srednjeg vijeka. Na prvom spratu je Knjižnica sa specijalnom literaturom o Solinu i Dalmaciji.

Split i splitska okolica imaju mnogo prirodnih ljepota, ali je najzanimljiviji uspon na brdo Marjan, šetalištem Dra. Jakše Račića. Preko šrioka stubišta (803 stepenice!) stiže se ponajprije do lijepe terase, s lijepim vidikom na Split. Tu je i crkvica sv. Nikole, koja se spominje već u XII vijeku. Prislonjena uz strme pećine trećega visa uvukla se u brdo mala crkva sv. Jere. Nad ulaznim vratima ograde postavljen je zanimljiv reljef iz vremena renesanse, koji prikazuje sv. Ivana. Nešto podalje je

Poljud Franjevački samostan

Cloître franciscain

Franziskanerkloster

crkvica Betlehem s oltarskim reljefom iz. 14—15 vijeka. S koje god strane se popnemo na Marjan, odasvuda se otvaraju novi i široki vidici na Split, Vranjic, Solin, na rivijeru sedam Kaštela, a s druge strane na Stobreč, Omiš i na okolne otoke najljepša je panorama s drugog visa. Na Marjanu je uređena moderna meteorološka stanica, a njoj sučelice prirodoslovni muzej s malim, ali uzornim zoološkim vrtom. U muzeju: bogate zbirke iz paleontologije, geologije, mineralogije, petrografije i zoologije (50.000 kukaca, 2400 okamina; jadr. fauna, nekoliko desetaka hiljada primjeraka). Tu je i brončano poprsje Luke Botića, jedno od ranijih djela Ivana Meštrovića. Na zapadnom kraju Marjana podignut je 1929 g. i biološko-oceanografski zavod.

Treba spomenuti i lijepo uređenu splitsku ribarnicu. Nedaleko u istoj ulici je zgrada čuvenih Splitskih Toplica sa sumpornim, jodnim, bromnim i solnim kupeljima. Lječilišna sezona traje od 1 maja do 1 novembra. Ovdje su veoma dobre blatne kupelji.

Ljeti pa sve do u kasnu jesen vrvi život na splitskom glasovitom morskom kupalištu Bačvice s lijepim prostranim žalom (480 m); veoma podesno kupalište za djecu, koja uživaju u vodi i finom pijesku u ugodnoj morskoj plićini. Kupalište ima preko 300 kabina. Nekoliko centimetara pod finim morskim pijeskom nalazi se ljekoviti crni sumporasti mulj, pa su kupelji u moru, kao i pješčane i sunčane kupelji ovoga krasnog morskog kupališta priznate kao veoma ljekovite.

Okolica Splita ima velik broj zanimljivih i prijatnih izletišta. S vrha Marjana sat hoda dalje na zapad diže se divlje romantično stijenje, u čijim spiljama i pećinama u staro doba življahu kaluđeri pustinjaci. Od njih potječe i mala kapela sv. Jere s prastarim, dubokim zdencem. Kapela je posvećena sv. Jeri, jer narodna priča veli, da je tu nekada živio među pustinjacima

i sam taj svetac. Na dan sv. Jere svake godine ide velika ophodnja poklonika do kapele. Još dalje na zapad stiže se za nekoliko minuta do rta sv. Jurja. Odavle puca lijep vidik na otok Čiovo. Veličanstven, miran zaliv, koji se tu prostire još i danas zovu Dijaninim zalivom, jer se na njegovoj krševitoj obali u Dioklecijanovo doba kočio ponosni hram Dijane, božice lova. Do danas još nijesu nađeni ostaci ovoga hrama, ali se po jednoj zemljopisnoj karti od Castoriusa (5 vijek) lako može ustanoviti nekadašnje mjesto toga hrama, koje je na toj karti označeno imenom »Ad Dianae«.

Dvadesetak minuta daleko od Splita na sjever nalazi se franjevački manastir Poljud, koji smo spomenuli već ranije. Ovo je prava riznica stare talijanske i jugoslovenske umjetnosti. Spominje se već u 11 vijeku, ali je današnji izgled poprimio tek u 15 vijeku. Kula čuva ulaz u manastir, pa napominje dane turskih navala na ove krajeve. U manastirskoj crkvi znamenite su slike na glavnom oltaru od talijanskoga majstora Girolama da Santa Croce (1549). Na oltaru se nalazi odmah lijevo slika venecijanske škole, otprilike iz god. 1500, po svoj prilici rad slikara Carpaccia ili Filipa Mazzole: Gospa Milosti. Desno na oltaru Marija s malim Isusom, sv. Petar i sv. Klara (kažu od Basaitija ili od Benedetta Diane). Na drugom lijevom oltaru Luposignolijev Sabor crkvenih učitelja, umjetnički neznatno djelo, ali zanimljivo zbog toga, što se na slici pojavljuje Muhamed kao branitelj Marije. Ostale znamenitosti ovoga manastira spomenuli smo već prije.

Veoma je zanimljiv i poučan izlet željeznicom do stare tvrđave Klisa. Uza stalni uspon željezničkog puta vidici se neprestano mijenjaju sve do stare tvrđave, koja nadvisuje malo mjesto Klis u gorskom kotlu, kome tvori romantičnu pozadinu brdo Kozjak. Tvrđava Klis bijaše u minulim vremenima predmet velikih i ogorčenih bitaka: 639 osvojiše je Avari, 1523 i 1537 Turci, 1648 Mlečani a 1813 Austrijanci. Danas, naravno, ova tvrđava nema nikakve vojničke vrijednosti, iako je na pogled sa svojim kulama i zidinama još uvijek veličanstvena. Neobično je lijep vidik s tvrđave na more, posijano ostrvima, i na splitsku okolicu. Pješice se odavle stiže na izvor rijeke Jadra, koja izbija iz visoke stijene. Odavle se može poći pješice 20 minuta do željezničke stanice Mravince ili niz rijeku ¾ sata do Solina.

Vrijedno je poći na izlet do Sinja, gdje su se sasvim očuvale narodne nošnje (glasovita Sinjska Alka), i pohoditi mali Sinjski muzej u franjevačkom manastiru, gdje ima nalaza s obližnjeg Čitluka iz mletačkoga doba.

Prolazeći mimo predgrađa Lučac Mostarskom i Poljičkom cestom koja vodi u Omiš, duž morske obale, stižemo ponajprije do pokloništa Pojšana. Samostan sa crkvom bio je podignut 1618

Klis

Tvrđava
Citadelle
Festung

Foto
D. Stühler

g. od nadbiskupa Sforza Ponzonija. Iz Splitske ravnice dižu se nalijevo bregovi Guljica i Kila, a za njima leži prijatno mjestance Kamen. Sučelice Kamenu prostire se Stobrečki zaton. U zatonu je istoimeno malo mjesto, koje je u doba Rimljana bilo poznata dobra luka. Tik iza mosta na potoku Stobreču ide lijevo pješački put, kojim se nakon pola sata hoda stiže na širok put, koji vodi u romantičan krševit klanac, a ovim protječe duboko pod putom Veliki Stobreč, koji obiluje virovima, vodopadima i pastrvama. Odavle se ponajprje stiže u prvo naselje nekadašnje Poljičke republike: u Žrnovicu, lijepo i prijatno selo na podnožju Mosora (1340 m). Gostionica: Sinovčić. Od ostalih mjesta slobodne republike Poljica treba spomenuti: Sitno, koje je najbolja polazna tačka za najviši vrh Mosora. Dugi Rat (Vila Miramar i Petrović), vanredno lijepo ljetovalište i morsko kupalište. Krilo Jesenice (Hotel Primorje, gostionice: Nazor, Brničević, Ivanišević, Petrić i Kadić). Ovdje je i PTT. Udaljeno je od Splita 16 km, a ima veoma lijepo morsko kupalište sa žalom. Poštanska i automobilska veza.

Malu slobodnu državu Poljica — kako se drži — osnovaše tri sina bosanskoga kralja Miroslava u 11 vijeku, ali u povijesti se spominje tek u 13 vijeku. Republika je obuhvatala 12 općina. kojima je na čelu bio veliki knez. Državničke su poslove vodili četiri prokuratora, jedan vojvoda i jedan kancelar. Vijeće se održavalo u Gatima. Pod mletačkom i austrijskom vladavinom ostala je netaknuta nezavisnost ove državice, ali je Napoleon ukinuo njen ustav, jer je Poljička republika stala uz Rusiju. Napoleon je naredio da se njena sela spale a prvaci postrijeljaju. Otada više ne postoji kao slobodna država. Stanovnici se bave poglavito stočarstvom i vinogradarstvom. Znamenite su poljičke višnje, od kojih dalmatinske rafinerije prave slavni maraškin.

Izlet u Omiš (24 km daleko od Splita) i na vodopad Cetine (Vidi dalje opis Omiša).

Sve u svemu uzevši Split pruža svojim gostima sve one udobnosti, koje može da da moderno kupalište i ljetovalište, a ujedno i kao historijski znamenit grad i polazna tačka za mnoge veoma zanimljive izlete. Svakome, ko pohodi Split, može se samo najtoplije preporučiti da se okoristi zgodnom prilikom i da pohodi jednu od najvećih historijskih rijetkosti Evrope — ruševine rimskoga grada Solina (Salonae).

Hoteli: Grand Hotel Bellevue, Grand Hotel Central, Hotel Slavija, Hotel-Restaurant Klamfer, Hotel Beograd, Hotel na Plaži (Bačvice), Hotel Salonae, Hotel Jadran, Hotel Balkan itd.

Gostionice: Grand Hotel Central, Bellevue, Učka, Zagreb, Mostar, Pilsen, Mosorskoj vili, Soča, Na novoj obali, Belomu Orlu, Sarajevska pivara, Kazališna restauracija, Primorje, Putnik, Gradu Šibeniku, Kosovo itd.

Kavane: Bellevue, Central, Zora, Muljačić, Delić, Nani.

Narodno kazalište. Kinematografi.

Željeznička veza sa Zagrebom. Parobrodske veze s gradovima na Jadranu i s inostranstvom.

SOLIN (SALONAE)

Ime Salonae je ilirskog podrijetla. Mjesto se spominje prvi put u povijesti g. 119 pr. Hr. za vrijeme rimsko-ilirskih ratova. Po padu Delminija (155 g. pr. Hr.) Salona je postala predgrađe ratobornoga ilirskog plemena Delmata, ali se čini da je sve do Cezarova doba Salona zavisila od grčke kolonije Isse (Vis). Budući da je Salona u građanskom ratu između Cezara i Pompeja izdržala ustrajno na Cezarovoj strani, proglasio je Cezar (ili možda tek njegov nasljednik August) samostalnom kolonijom (Colonia Martia Iulia Salonae). Bila je glavni grad Ilirije, a kasnije rimske provincije Dalmacije. Tu je bilo sjedište pokrajinskoga prokonzula i zborište delmatskoga konventa. Zbog svoga povoljnog položaja Salona se ubrzo razvila u znatno trgovačko središte, a ugled Salone poraste, kada je Dioklecijan dao

Mosor

Planinarski dom Kraljice Marije

Le chateau alpin »Reine Marie«

Schutzhaus »Königin Maria«.

Foto D. Stühler

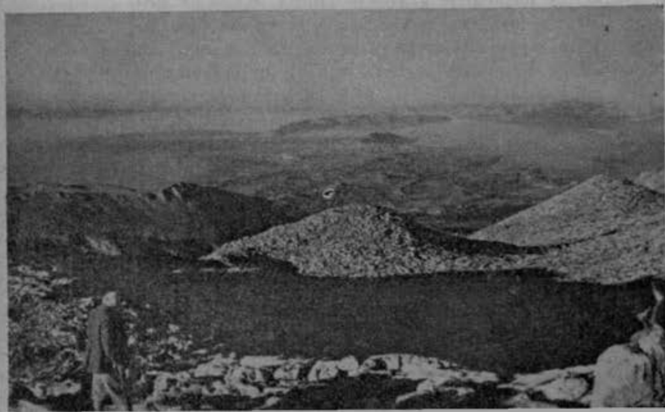

Mosor

Foto
D. Stühler

sagraditi novo boravište u današnjem Splitu. Za vrijeme ranoga hrišćanstva bijaše Salona sjedište biskupa, a kasnije i crkvena metropola Dalmacije. Pod Dioklecijanom umriješe prvi biskupi Venancije i Dujam mučeničkom smrću. Za seobe naroda grad je mnogo patio od navala raznih divljih horda, a osobito u 6 vijeku od Gota. Moćni Bizant nije mogao spriječiti da Salona padne žrtvom navali bijesnih Avara, te je sav grad bio uništen. Nikada se više Salona ne podiže kao grad. Doduše, neposredna okolica Salone imala je izvjesnu historijsku ulogu početkom srednjega vijeka, ali su se preživjeli bjegunci sklonili iza zidova Dioklecijanove palače, a vladari novonadošlih Hrvata uzeše za sjedište Bihać kod Trogira. Uza sve nevolje, koje su zadesile Solin, ipak danas imamo lijepe vidljive tragove nekadašnjega grada, zahvaljujući neumornu radu našega učenjaka, arheologa msgra. Frana Bulića.

Najzgodnije je započeti pregled ruševina i iskopina solinskih od Nekropole, od tzv. Hortus Metrodori, što leži sučelice želj. stanice. Kao i sva druga antikna groblja, tako i ovo leži izvan gradskih zidina. Do sada je iskopan samo jedan dio duž nekadašnjega rimskog puta Solin—Trogir. Na sjeveru od ovog puta bila su zasnovana mala redovita groblja u prvom vijeku po Hr. Već u najstarije doba uzeto je kamenje onih grobnica, što bijahu najbliže gradu, za pojačanje gradskih zidina. Kada je početkom 3 vijeka sahrana mrtvaca uzela sve više maha, jer se polagano gubio stari običaj spaljivanja mrtvaca, sahranjivali su se mrtvaci u Nekropoli u kamenim sarkofazima ili u podzemnim grobnicama. Jedan od najstarijih i najljepših sarkofaga je onaj, koji su Marina i Hermes posvetili svojoj majci Albiji Cali, Albijovoj ženi. Najkasniji i do danas jedini otkriveni kršćanski sarkofag je onaj centuriona Flavija Valerijana, zapovjednika čete strijelaca. Uobičajena zabrana nedopuštene ponovne upotrebe sarkofaga raspisuje kaznu u zlatnoj gotovini, koja se ima platiti crkvi.

Od Nekropole ide se na istok kolskim putom do antiknog grada. Na sjevernoj strani puta leže ostaci teatra iz prvog vijeka po Hr. Tik uz put, a dijelom i pod njim, leže ostaci pozornice, dok se gledalište nalazi prislonjeno uz brijeg. Gledalište je polukružno i do sada još nije cijelo otkopano. Između gledališta i pozornice je orkestar. Zid pozornice bio je nekad bogato urešeno pročelje s udubinama. Imala je troja vrata put gledališta. Očuvan je samo tloris i veoma malo arhitektonskih odlomaka (stupovi, glavice). Glumci su glumili na uzvišenu podiju. Još i danas ima rupâ za potpornje, niz koje se spuštao zastor. Od gledališta su sačuvani samo donji dijelovi konstrukcije s nekoliko sjedišta tik nad orkestrom. Vratimo se istim putem natrag (desno kuća s uzidanim antikama) sve do starog gradskog zida. Salona se sastojala od dva dijela: od zapadnoga starijeg dijela iz prvog stoljeća po Hr., koji je bio tada već opkoljen zidinama, i od novoga istočnog dijela, koji je, kako se čini, bio u doba Marka Aurelija opasan zidinama i kulama zbog opasnosti od Markomana. Tok gradskih zidina ustanovljen je na tri mjesta sasvim sigurno, samo na jugu, gdje su zidine sačuvane samo u temeljima, nije još mogao biti sigurno ustanovljen njihov tok. Najveća dužina zidina od zapada na istok iznosi 1580 m, a najveća dužina od sjevera na jug oko 700 m. Opseg zidina bio je oko 4 km, a zapremali su omeđenu površinu od 720.000 četv. m. Na dijelu zidina između mora i puta primjećuju se razne građevinske periode po različitoj tehnici građenja. Na sjeverozapadnom uglu gradskih zidina uzidan je amfiteatr tako, da je mogao poslužiti u nevolji kao gradska kula (kao u Pompejima). U amfiteatru su se uglavnom održavale gladijatorske igre, borbe životinja i svečani ophodi. Arena i jedan dio gledališta još nijesu otkopani. Ova golema građevina bijaše jajasta oblika. Vanjska joj je osovina po dužini imala 126 m, a po širini 102 m. Na sjeveru je prislonjena najvećim dijelom na bregovito zemljište, pa dok su na južnoj strani bila tri sprata, na sjeveru je bio samo jedan sprat. Gledalište je obuhvatalo 20.000 mjesta. Oko arene se dizao visok grudobran, a za njim uzan hodnik s vratima za gladi-

Pogled s Mosora na more

Vue de Mosor sur la mer

Blick von Mosor auf d. Meer

Foto D. Stühler

Solin

Manastirine

Foto Bartulić

jatore. Arena je mjerila 67 × 43 m. Na grudobranu je bio urezan velik natpis, koji je kazivao, da je neki bogat građanin darovao amfiteatar gradu Saloni. Jedna od donjih konstrukcija u obliku lože na južnoj strani bila je u kršćansko doba pretvorena u bogomolju, po svoj prilici za uspomenu na mučeničku smrt solinskih kršćana. Zidni ures s likovima kršćanskih svetitelja kasnijeg je datuma. Od amfiteatra stiže se novim putom (Via belli) do iskopina grobljanske crkve sv. Asterija iz ranoga kršćanskog doba, kod divljega potoka Kapljuča. Već u prvom vijeku bijaše tu nekropola, a u 4 vijeku su i kršćani pokapali svoje mrtvace na ovomu groblju. Oko 400 godine sagrađena je nad ovim grobovima crkva. U apsidi je dobro očuvan mučenički grob. Po nepotpunom mozaičkom natpisu, koji su našli tu u blizini, vidi se da je tu bio sahranjen mučenik Asterije. Sva je prilika, da je ovaj duhovnik umro u Dioklecijanovo doba u solinskom amfiteatru. U crkvi i pred njom leže mnogi sarkofazi, a vide se i male podzemne grobnice i sasvim jednostavni grobovi od opeka i takve s amforama. Istim putem ide se dalje do nalazišta 16 sarkofaga, koji sada leže 2,80 m duboko u zemlji, svi u jednom redu na putu, koji je vodio iz grada do crkve sv. Asterija. Natpisi, Hristov monogram ili krst na akroterijama svjedoče, da su to bili kršćanski grobovi. Od tzv. Porta Caesarea (Ilinac) najbolje je poći na pregled iskopina kod Pet Mostova i novih nalaza mozaika na zemljištu Zubanovcu braće Milišića. U staro doba tekao je ovuda jedan rukav rijeke Jadra. Čini se da je rijeka bila upotrebljavana kao pogonska snaga za tkaonice i mlinove. Ta industrija potječe iz kasnijega doba, kao što to dokazuju stariji ostaci (natpisi, glavice stupova i stupovi) upotrebljeni u kasnijim građevinama. Veoma su zanimljivi mostovi nad koritom rijeke s propustima iz starijega i novijega doba. Oko 150 koraka dalje jugoistočno našla su braća Milišići nekoliko rimskih mozaičkih

podova, kopajući bunare. Naišlo se čak na 5 slojeva mozaika jednog nad drugim.

Odavle se vraćamo kroz kapiju Porta Caesarea gore na gradske zidine. Nekoliko metara nakon početka novog zida vidi se mala gradska kapija (Porta suburbana), kroz koju vodi put do groblja kod crkve sv. Asterija. Zanimljiv je grčki natpis na vratnici ove kapije, koji je možda neki stražar urezao a u prijevodu glasi: »Gospode, pogledaj na nas!«. S gradskoga se zida može lijepo pregledati skupina istočnih iskopina crkvenih gradnja i njihovih sporednih zgrada. Jasno se ocrtava samo biskupska crkva (Basilica urbana), iz prvih početaka 5 vijeka, sa širokom srednjom lađom, lijevo su ostaci krstionice (Baptisterium) i krizmene dvorane (Consignatorium). Desno se vide, ali ne tako pregledno, ruševine bazilike s lađom u obliku krsta, iz početka 6 vijeka. Pod ovim zgradama leže ostaci starije bazilike iz 4 vijeka s tri lađe, a još dublje su, kako se čini, skromni ostaci najstarije kršćanske bogomolje grada Salone. Po svemu se može reći, da je to mjesto bilo ognjištem cijeloga kršćanskog života u Saloni, počevši od misionarskog rada Venancija pa sve do propasti Salone (oko 620 g.).

Odavle na istok leže solinske Terme. Salona je imala nekoliko kupatila, što većih, što manjih, javnih i privatnih. Terme, na istoku od bazilike, nijesu bile najveće, ali su najbolje očuvane. U sredini bijaše dvorište opkoljeno hodnikom i nizom stupova, gdje su kupači gimnasticirali u slobodnom zraku. Na sjeverozapadnom uglu nalazi se prostorija za svlačenje (Apodyteria) s niskom, uzidanom klupom. Velika apsida usred sjevernog dijela služila je za hladnjak (Frigidarium) s dobro očuvanim bazenom za hladnu vodu, koja je tekla iz posebne štrcaljke. Kroz dvije prostorije (po svoj prilici Tepidarium) stiže se u grijalište (Caldarium). Pod počiva na malenim stupovima od opeka, među kojima je strujao topao uzduh, koji je dolazio iz peći (Praefurnium). Topao uzduh je odlazio kroz naročite opeke za zagrijavanje (tubuli) duž zidova, tako da je ova prostorija, koja je služila za znojenje, imala pet ugrijanih ploha. Iz terma se ide popločanim putom od sjevera na jug, koji je biskup Petar u 6 vijeku dao pregraditi. (Njegovi se monogrami vide na glavicama i odlomcima arhitektura) i stiže se do iskopina privatnih kuća. U jednoj prostoriji natpis »S. Vincentius« na kamenom stupu svjedoči o kultu španjolskoga svetitelja. Pod gradskim zidinama je dobro očuvan vodovod, koji je grad Salonu snabdijevao dobrom pitkom vodom s izvora Jadra. Krajem 3 vijeka bio je sproveden nov vodovod za Dioklecijanovu palaču. Taj je vodovod obnovljen 1879 godine, te Splitu daje još uvijek dobru svježu vodu. Moderno stubište vodi opet gore na gradske zidine, a odavle na sjever kroz aleju čempresa do Tusculuma i grobljan-

Solin

Foto Bartulić

ske bazilike Manastirine. Iskopine su ovdje iznijele na svijetlo najznamenitije starokršćansko groblje Salone. Kada je biskup Dujam umr'o 304 god. mučeničkom smrću, bio je ovdje sahranjen i naskoro nad njegovim i Venancijevim grobom bi podignuta kapela. Kako su se solinski kršćani najradije davali sahraniti u blizini ovih mučenika, ubrzo se tu razvilo veliko kršćansko groblje s nadgrobnim kapelama, zidanim grobovima i sarkofazima. Kada je krajem 4 vijeka navala Germana uništila i ovo groblje, sagrađena je ovdje bazilika sa tri lađe, kojoj je prvobitna mučenička kapela poslužila kao ishodište odnosno kao središte. U neposrednoj blizini bazilike iskopani su brojni grobovi, grobnice i sarkofazi sa znamenitim natpisima, a na sjevernoj strani i kod crkve sv. Asterija tijesak za ulje i vino. Zanimljiv je na istočnoj strani posljednji antički natpis Salone na sarkofagu opatice Ivane, koja je bila amo dobjegla pred Avarima iz Srijemske Mitrovice, pa je u Saloni umrla 612 godine.

Sjeverozapadno od Manastirina (20' hoda) leži grobljanska bazilika Marušinac, koja je podignuta na grobu mučenika Anastazija (sv. Staša, † 304 po Hr.). Djelomično je očuvan mozaik crkvenog poda.

Posjetioci Salone naći će u Tusculumu planove iskopina, fotografije, razne publikacije itd. o starinama Salone. Tu je sebi uredio stan slavni učenjak i arheolog Msgr. Frano Bulić, koji je sav svoj život proveo u istraživanju solinskih starina. Njegovo je ime poznato u naučnim krugovima cijeloga svijeta i usko skopčano za ime Salonae.

Od Tusculuma opet na gradske zidine i duž ovih na istok do državnog puta. U posljednjem dijelu vide se dobro očuvane kule. Oko 400 m odavle na jug teče stari gradski zid tik pod državnim putom te kod Gradine, obuhvativši i nju, stvara jugoistočni ugao. Gradina je bila sagrađena u 14 vijeku protiv kliskih vojvoda, ali je kasnije bila osvojena od Turaka. U Gradini su iskopani ostaci zanimljive crkve iz 11 vijeka.

U mnogim kućama i vrtovima današnjega sela Solina ima uzidanih antičkih ostataka: natpisa, reljefa, glavica i stupova, što Solinu daje slikovit izgled. Kod crkve Gospa od otoka, usred rijeke Jadra, podigla je hrvatska kraljica Jelena († 976) samostan, kojega danas više nema. Tu je nađen njen nadgrobni natpis, koji je izložen u splitskom muzeju.

I kuće malog sela Vranjica, koje slikovito leži na usku rtu, te ga zovu »Malom Venecijom« imaju na pročeljima ili u dvorištima mnoge antičke odlomke iz stare Salone.

OMIŠ

U srednjem vijeku bio je Omiš zloglasno gusarsko utočište, a danas je već na glasu kao jedno od najvažnijih industrijskih mjesta Dalmacije. Za gradićem diže se čunjasti brijeg Borak i na njemu ruševine nekadašnje gusarske tvrđave Mirabelle. Svuda unaokolo po bregovima, koji zakriljuju Omiš, zelene se vinogradi, koji daju glasoviti omiški prošek. U Omišu ima sačuvanih lijepih starina: krasan portal stolne crkve iz god. 1620, biskupova palača, staro groblje s natpisima u glagolici i bosančici. Na drugoj obali Cetine stoji kapela sv. Petra, koja potječe iz 10 vijeka. Veoma je prijatan pogled na franjevački manastir sa crkvom sv. Marije. Uopće sve stare zgrade u Omišu nose na sebi tragove prošlosti, grbove, natpise itd.

Omiš ima veoma lijepo i prijatno morsko kupalište, s prostranim pjeskovitim žalom. Morske i sunčane kupelji. Kupanje u Cetini.

Radi blaga podneblja Omiš je veoma zgodan i kao zimovalište.

Brza parobrodska pruga, autobusna i željeznička veza sa Splitom.

Zanimljiv je izlet na cetinski vodopad Veliku Gubavicu. Grmljavina ovoga krasnog katarakta za visoka vodostaja čuje se u velikoj daljini. Tu je moderna električna centrala, koja

Omiš

Makarska

Kupališni žal

Plage

Strandbad

Foto »Hollywood«

omiške industrije snabdijeva pogonskom snagom, a sam grad električnim svijetlom. Grad ima PTT.

Hoteli: Bellevue (J. Avdić), Dinara, Balkan.

Gostionice: Beli Orao, Mirabella.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Omiš.

MAKARSKA

Pod Sv. Jurjem, najvišim vrhom Biokova (1762 m), 28 milja južno od Splita prostire se u slikovitoj uvali oko lijepe luke u obliku srpa idealno ljetovalište Makarska. Radi veoma blaga podneblja i pjeskovita kupališta, koje je dugo 1500 m i opkoljeno mirisnim borikom, Makarska je već decenijima priznato ljetovalište i kupalište, te danomice biva sve omiljelije. Slikovito je zaklonjena stijenama Sv. Petrom i šumovitim visom Osejavom. Sa sjenovita šetališta na obali vode uske uličice do Kačićeva trga sa spomenikom pjesnika Andrije Kačića-Miošića, koji se rodio u Bristu, nedaleko od Makarske. Na sjevernoj strani stoji katedrala sv. Marka, a do nje historijski gradski zdenac. Uz more stoji znameniti Franjevački manastir s bogatim arhivom i starinama.

Gradić je sjedište sreskog načelstva, ima nekoliko liječnika, knjižnice itd. Okolica Makarske obiluje vinogradima, maslinama i voćnjacima. Osnutak Makarske je zavijen tajnom. Priča veli, da su Makarsku osnovali Feničani, koji su ovdje skupljali grimizne morske puževe. Još i danas se u okolici Makarske nailazi na ovu vrstu puževa. Pretpostavlja se da je na ovomu mjestu bio rimski grad Muccurum, koji je Germanik razorio 8 g. po Hr. U povijesti se prvi put pojavljuje pozitivno i to kao biskupsko sjedište tek u 6 vijeku. Kasnije je tu bilo sjedište hrvatske kneževine, a 1499 osvojiše Turci Makarsku i sravniše je sa zemljom, te danas nije ostalo ni traga antičkim ni srednjevjekovnim zgradama.

Gubavica

Sl p vi rijehe Cetine

Cataractes du fleuve Cetina

Wasserfälle des Cetina-Flusses

Foto L. Griesbach

Makarska

Vreva na žalu

Le mouvement á la plage

Strandleben

Foto »Hollywood«

Postire

Otok Brač
Ile - Insel
Brač

Foto
D. Stühler

Prostrano morsko kupalište Donja luka (1200 m) ubraja se među najzgodnija kupališta ove vrste. Iz Makarske je veoma povoljan uspon na Sv. Juraj, najviši vrh Biokova (1762 m), odakle puca veličanstven vidik na sve strane. Tri km zapadno od Makarske je znamenita spilja Veprić s kipom Lurdske Bogorodice. i s izvorom dobre pitke vode.

Makarski žal između Splita i Metkovića prostire se u dužini od 60 km od Vrulja do Višnjice obalnim rubom Biokova. Sav je žal divan cvjetni raj i svagdje pruža najprijatniji boravak i kupanje.

Makarska ima sve udobnosti, koje od kupališta zahtijeva savremen turizam. Elektr. rasvjeta, pitka voda iz Biokova, PTT, autobusna i parobrodska veza sa Splitom i okolnim mjestima.

Hoteli: Osejava, Jugoslavija, Central, Jadran, Miloš Veliki.

Gostionice: Kupališni restaurant Duževič, Tavra, Mira, Zrinjski.

Obavještenja: Kupališno povjerenstvo, Makarska.

PODGORA

Lijepo morsko kupalište s gajevima čempresa, maslina, naranča i limunova, pod obroncima obraslim zelenilom i pod strmim stijenama. Po žalu rasijani hoteli i privatne vile. Mjesto puno romantična čara i šarenila cvijeća i bilja. Nezaboravan ostaje dojam, koji dobijamo ulazeći u luku ovoga krasnog kupališta. PT. Redovita parobrodska veza sa Splitom i s Makarskom.

Hoteli: H. p. Primorje, H. p. Mrkušić. Stanovi u priv. vilama.

Obavještenja: Društvo za promet stranaca, Podgora.

OTOCI SREDNJE DALMACIJE:

Pred obalom između rta Ploča zapadno od Splita pa sve do poluotoka Pelješca leži skupina velikih, gusto nastanjenih otoka, od kojih pojedini imaju krasna kupališta i ljetovališta. Najsjevernije leži

OTOK ŠOLTA

Pod imenom Olinthia bijaše još u antičko doba poznat ovaj otok s obilja meda. Danas je, nažalost, gajenje pčela i nekadašnje veliko gajenje ružmarina uvelike zaostalo. Šolta je duga 18 km, a široka 5,5 km. Na prostranoj visokoj ravnici u unutrašnjosti otoka raste vinova loza, murva, maslina i pšenica. Ostali je otok protkan malenim brežuljcima s niskim grmljem. Najviši su visovi Vela Straža 208 m i Gradina 185 m. Najznatnija su mjesta Grohote i Maslinica. U ovoj potonjoj nalazi se dvor splitskoga pjesnika Marulića. Izleti: iz Maslinice na otoke Veliki i Mali Drvenik, na Brač itd.

OTOK BRAČ

Po veličini drugi jadranski otok, gusto naseljen i veoma plodan. Dug je 40 km, a širok od 3—14 km. Od kopna je udaljen 6—11 km, od otoka Hvara 4 km, a od Šolte samo 250 m. Otok ima veoma dobre luke, a unutrašnjost je protkana gorskim kosama, koje imaju najviše vrhunce na južnoj strani: Sv. Vid 778 m, Straža 730 m, Visoko Brdo 623 m. Naselja su veoma slikovita i historijski zanimljiva, a sva mjesta bez izuzetka imaju krasna morska kupališta. Gorje obiluje provalijama i klancima. Najzgodnije je penjati se na brda uskim gorskim stazama jašući na magarcu. Na Braču je uvelike razvijeno pčelarstvo, a osim toga se sadi glasoviti buhač, koji je diljem svijeta poznat kao izvrsno sredstvo protiv kućne gamadi. Na Braču uspijeva odlična vrsta vinove loze i nadaleko su poznata vina: bračka vugava i zlatica. Ima obilje maslina, smokava i drugih voćaka, i prilično žitarica. U niskim grmovitim šumarcima bave se ljudi stočar-

Pučišće,
Otok Brač
Ile - Insel
Brač

Foto
D. Stühler

Supetar Foto D. Stühler
Otok - Ile - Insel Brač

stvom, a poglavito se uzgajaju ovce i koze. Kod Supetra je glasovita industrija mramora, poznata od prastarih vremena, a isto tako su čuveni kamenolomi Postira i Pučišća. Ovdje ima i asfalta, ali još nije iskorišćen.

Podneblje je na Braču veoma blago. Prosječna godišnja temperatura je 17⁰ C, pa se može očekivati, da će Brač imati znatnu ulogu u budućnosti kao klimatsko lječilište.

Otok ima velik broj lijepih i bogatih sela. Glavno je mjesto

SUPETAR. Leži sučelice Splitu. Opkoljen je borikom, a ima veoma prijatno kupalište sa žalom (32 kabine za 100 osoba). Supetar je nalazište mnogih klasičnih starina. Ognjište je moderne jugoslavenske umjetnosti. Nedaleko od mjesta je lijepo groblje s dragocjenim umjetničkim spomenicima, među kojima se ističe mauzolej porodice Petrinović, djelo kipara T. Rosandića. Vrijedno je uspeti se na Sv. Vid, odakle puca vidik na talijansku obalu i na bračke provalije i pećine. Redovita parobrod. veza svakog dana sa Splitom.

Hoteli: Supetar, H. p. Slavija i privatni stanovi.

Sumartin-Selca
Otok Brač Ile - Insel Brač
Foto D. Stühler

Selca Foto D. Stühler
Otok Brač - Ile - Insel Brač

Supetar se može najtoplije preporučiti kao ljetovalište i zimovalište.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Supetar.

Ostala su znamenitija mjesta na obali: Postire Gostiona Jadran i priv. stanovi), Pučišće (Hotel Slavija), Sumartin i Selca (Gost. Ante Skonči i Gost. Štambuk), Sutivan (Hotel Vesna), Milna (Gost. Filipić) s lijepim zalivom koji obiluje ribom; Bol (Gost.: Vidošević, Turketo, Pens. Papić i priv. stanovi). Bol leži u blagu zatonu na južnoj sunčanoj obali. Ima veoma dug kupališni žal, mirno je ribarsko selo. Podneblje je u Bolu da ne može biti pogodnije. Vrijedno je pohoditi ovdje dominikanski samostan sa zanimljivom zbirkom novaca iz rimskoga doba. U župnoj crkvi je oltarska slika od Tintoretta. Splitska ugodno kupalište s brojnim privatnim stanovima. Crkva iz 1288 godine s oltarskom slikom od Palme ml. Iznad Postira vrijedno je pohoditi selo Škrip, jedno od najstarijih naselja otoka Brača. Tu se nalaze ruševine ilirskih i rimskih utvrđenja.

Splitska

Otok Brač
Ile - Insel Brač

Foto D. Stühler

Grad
Ville - Stadt
Hvar

Otok Hvar
Ile - Insel
Hvar

Foto Benčić

OTOK HVAR

Otok Hvar je najljepši i po historiji umjetnosti najzanimljiviji od svih dalmatinskih otoka; usto ima podneblje, komu je ravno samo ono na Madeiri, pa je tako Hvar stekao svjetski glas. Zaprema površinu od 325 km^2, dug je 68 km, a širok 5—12 km. Ima oko 18.000 stanovnika.

Zapadni dio otoka zaprema isprepleten gorski lanac. Najznatniji visovi su nad južnom obalom. Istočna je strana također gorovita. Među gorjem prostire se prema sjeveru visoka ravnica Maslinovac sa sporadičnim uzvišenjima: Maslinovićem 118 m, Humom 125 m, Humcem 117 m i Kablom 129 m. U gorje i visoku ravnicu Maslinovac zasjekla su se dva golema zaliva: Starogradski na zapadu i Vrbovački zaliv na istoku. Najviši su vrhovi: Vela Glava 332 m, Tuslobar 397 m, Sv. Nikola 626 m, Hum 603, Gvozd 584 m, Križišje 404 m, Ograda 317 m, Likova Glava 447 m i Ublina 246 m. Južni rub otoka mnogo je strmenitiji od sjevernoga, koji je i gušće naseljen. Hvarsko je gorje obraslo lijepim šumama, koje su dijelom nalik na prašume. Skupine pinija na sjevernoj strani rta Sv. Pelegrina mogu se ubrojiti u najljepše ove vrste, što ih ima igdje u Sredozemlju. Bogato je zastupljena i niska šuma (macchia), a golih dijelova, kao što ih općenito ima na Krasu, ovdje i nema osim na nekoliko manjih osamljenih mjesta.

Na Hvaru se uvelike uzgaja vinova loza, te su hvarska vina, a naročito ona u Jelsi na veliku glasu. Ružmarinova esencija je također znamenita osobitost Hvara, a hvarske smokve smatraju se za najbolje u cijeloj Dalmaciji. Isto je tako poznat hvarski med, koji nimalo ne zaostaje za nekad čuvenim šoltanskim medom. Maslina se mnogo uzgaja i daje izvrsno ulje. Ratarstvom se Hvarani malo bave, oranice ima jedino između Starigrada i Vrboske. Glavno je zanimanje Hvarana ribolov, koji

u hvarskim vodama zna biti veoma izdašan. Osobito je velik lov na srdjele te se na Hvaru prerađuju u konzerve, koje su na veliku glasu. Ležišta škriljevca za pokrivanje krovova i mramorni kamenolomi ovoga otoka slove kao najbolij u Evropi.

Iskopine iz neolitskoga doba dokazuju, da je Hvar bio naseljen već u prethistorijsko doba. Našlo se kamenog oruđa i oružja, koštanih igala, glinenih predmeta i grobova, koji su ponajviše bili maleni humci zemlje, a u njima grobnice građene od nekoliko kamenih ploča. Sudeći po iskopinama, stanovnici otoka Hvara u kameno doba bavili su se ponajviše lovom i ribolovom, ali su bili i dobri ratari i stočari. Stanovali su u prostranim spiljama na morskoj obali otoka. Na Hvaru se našlo raznih tragova iz brončanoga i željeznoga doba: igle, prstenje, udice, oruđe i dr. Već u ranim vremenima Grci su znali dobro procijeniti trgovačku vrijednost Hvara. Azodijac Apolonije navodi u svojim spisima Hvar pod imenom Pythyca ili Pythyeia (otok jela). Stalna grčka kolonija nastala je na Hvaru tek 385 g. pr. Hr., kada su se pomoću sirakuškog tiranina Dionizija na Hvar doselili stanovnici otoka Parosa i naseobinu (na mjestu današnjega Starigrada) nazvali »Pharos« ili »Pharia«. Potalijančeni naziv otoka »Lesina« nije romanskoga podrijetla, nego potječe od slovenskoga imena »les« (šuma). A da je šuma karakteristična po ovaj otok, vidi se i po starinskomu novcu, na kome je pretstavljena pinija (grčka jela, pinus maritimus). Ubrzo je procvala nova kolonija i naskoro su njeni građani osnivali kolonije na kopnu. Ilirski su se prasjedioci doduše bunili protiv ovih uljeza, ali ih Grci ipak pobijediše. Poslije pobjede Rimljana nad ilirskom kraljicom Teutom (228 g. pr. Hr.) potpade Hvar pod Rimljane i ostade nekoliko vjekova u njihovoj vlasti. Brojni nadgrobni kameni, natpisi itd. jasno dokazuju živahnost onoga doba. Kasnije je otok potpao pod bizantsku vlast, a onda je bio prisajedinjen Neretvanskoj kneževini. God. 1000 osvoji mletački dužd Pietro Orseolo ovaj otok, koji je nekoliko decenija kasnije pripao hrvatskim, a po njihovu izumrću hrvatsko-

Hvar

Foto »Putnik«

Hvar

Luka

Port

Hafen

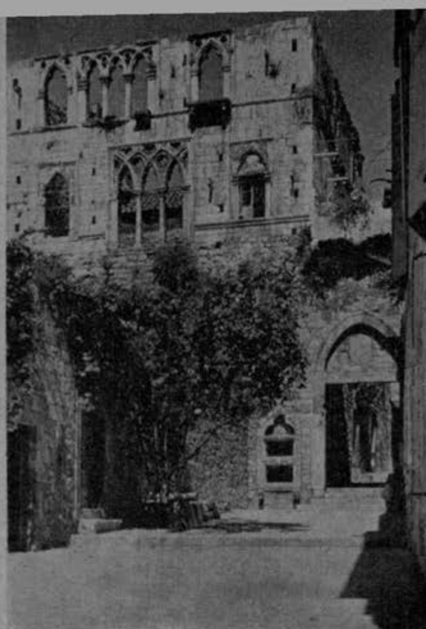
ugarskim kraljevima. Budući da je Hvar isto tako kao i drugi dalmatinski otoci mnogo stradao od omiških gusara, zatražio je 1278 god. zaštitu mletačke republike. Mirom u Zadru (1358 g.) potpade Hvar pod vlast Luja I, ugarskog kralja, zatim pod vlast bosanskoga Kralja Tvrtka I, i konačno opet pod mletačku vlast do 1797 god. Veoma su zanimljive za razvitak naše unutrašnje narodne povijesti one borbe, koje je prosti puk na Hvaru vodio u 15 i 16 vijeku protiv plemstva. Te su borbe završene s potpunom pobjedom puka, tako da je dotada potlačeni narod postigao punu ravnopravnost s ljudima plemenita roda u svima upravnim stvarima. Hvar nije ostao pošteđen ni od najljućega čovjekova neprijatelja — od kuge, koja je početkom novoga vijeka dvaput harala na Hvaru. Godine 1571 odbio je Hvar veliku navalu turske ratne mornarice. Po slomu mletačke republike pripade Hvar Austriji, te je pod njenom vlašću — izuzevši kratak period Napoleonove vladavine — ostao sve do oslobođenja i ujedinjenja 1918 godine.

Glavni grad otoka Hvara je istoimeni grad

HVAR

Leži na jugozapadnoj obali otoka, a otočić Pakleni i nekoji drugi manji hridoviti otočići štite ga od vjetrova. Nema sumnje da je Hvar najljepši od svih gradova na otocima jugoslovenskoga Jadrana. Radi neobično povoljna podneblja bio je Hvar već u 19 vijeku nazvan »Jadranskom Madeirom«. Podneblje mu je i zimi veoma prijatno (u mjesecu januaru je srednja temperatura 8,6° C), te je zima na Hvaru mnogo prijatnija nego i u samom Napulju.

Za vlade ugarsko-hrvatskih kraljeva i za vlade republike Venecije Hvar bijaše samostalna upravna zajednica, koja je obuhvatala u 12, 13 i 14 vijeku otoke Hvar, Brač i Vis, a kasnije samo Hvar i Vis. Hvar je imao svoj ustav, svoje malo i veliko

Hvar

Ruševine starinske palače

Ruines d'un palais du moyen âge

Ruinen eines mittelalterlichen Palastes

Foto D. Stühler

FOR

N o j l i p j e si, g l o v n o na škoju non m i s t o.
Radostan besidi sviraški Ti sîn;
U sarcu Te nosi duboko i isto:
Kako Tvoj pučanin, plemić, gospodin!

Lipa Ti je c r i k v a, m o s t i r glasovit;
Drog mi Tvoj težok je, ribor i pastir
Kad s t a r i n s k i pošmu govorit, brojit:
Store F o r a slave f u n d a m e n a t, m i r.

Nindir one šene našeň ča na F o r u :
N j e g o v o k a d s u n c e u m o r e z a p a d o,
O d b r i l o n t i h k r u n a, e n o s e r a s p a d o ! . . .

Oj, zafolmo Bogu ovaken na doru:
On je do M a d e r u i našen J a d r a n u,
N a n j e n d a i s a r c a j u t u l i č i š r a n u !

J a k o v C a r i ć

(Pr. ur.: Ovaj originalni sonet ustupio nam je g. Carić iz svoje rukopisne zbirke »S moje čakavske lire«, koja će naskoro ugledati svijetlo).

Hvar

Dio luke s ložom

Une partie du port avec la Loge

Teil des Hafens mit Loggia

vijeće i narodnu skupštinu, gdje se razvijao zdrav duh politički socijalni i ekonomski.

Zbog veoma povoljna položaja hvarskoga pristaništa, Hvar je ubrzo postao najvažnijom lukom na srednjem Jadranu. Njegova je luka uvijek bila puna lađa svih trgovačkih naroda, a Venecija je odabra za zimovalište svojih brodova, pa je Hvar pretvorila u jaku tvrđavu.

Ove veze s tuđim narodima učiniše — kao što kaže mletački patricij Giustiniani — te Hvar postade naprednim i kulturnim gradom. Humanizam i talijanska renesansa ubrzo nađoše na Hvaru svoje sljedbenike, što se pokazalo u kulturnom i socijalnom životu Hvara. Već godine 1420 bila je na Hvaru laička humanistička škola, a još prije dominikanska škola. U 16 vijeku osnovana je klerička škola. Još u 15 vijeku bijahu na Hvaru dvije odlične knjižnice: dominikanska i franjevačka. U 17 vijeku bila je osnovana kaptolska knjižnica, koja je danas jedna od najvećih u Jugoslaviji. Godine 1608 bila je na Hvaru osnovana prva bolnica.

Na Hvaru se osobito razvilo pjesništvo, te je Hvar bio uz Dubrovnik u 16 i 17 vijeku najjačim ognjištem jugoslovenske književnosti. Hvar je rodni kraj hrvatskih pjesnika Petra Hektorovića (»Ribanje«), Hanibala Lucića (»Pisni ljuvene« i drama »Robinja«). Martin Bonetović, autor odlične komedije »Hvarkinja«, pjesnici Jeronim i Hortenzij Bertučovići, Mikša Pelegrinović, Ivan Parožić, Gracioza Lovričević, Franjo Božićević i Ivan Ivanišević, svi oni daju Hvaru pečat mjesta s visokom kulturom. Iz Hvara su i učenjaci Vinko Priboević, autor djela »Povijest Slavena« (1525 g.), i diplomat, povjesničar i romansijer Ivan Franjo Biundović (rođ. 1584 g.).

Hvar je danas sjedište državnih vlasti i biskupije, a kao ljetovalište i zimovalište stječe sve veći glas i omiljelost, to više što osim bogatih darova, kojima ga je obdarila priroda, ima mnogo znamenitosti, koje amo privlače ne samo domaće nego i

inostrane turiste, jer je kulturni život Hvara ostavio svoje plodove potomstvu ne samo u književnim nego i u umjetničkim djelima. Napredan čovjek htio je da živi u izobilju, koje odgovara njegovu oplemenjenu duhu. Zato su hrvatski plemići i mještani dizali krasne palače, javne i privatne, velebne hramove i zvonike, mramorne oltare, gdje smjestiše slike velikih majstora onoga doba. Mnogo se tih spomenika sačuvalo do danas u tolikom broju da se i za Hvar može reći, da je pravi muzej umjetničkih uspomena. Prije svega treba spomenuti Stolnu crkvu u lombardskom slogu iz 12 vijeka, koja je po nacrtima iz g. 1549 bila obnovljena krajem 16 i početkom 17 vijeka. Deset krasnih oltara od bojadisana mramora s lipim slikama i skupinama uresa tvore divan umjetnički vijenac oko lađe. Na glavnom oltaru je slika pape i mučenika Stjepana, a djelo je slikara Palme Mlađega (1554—1628), posljednjega dobrog majstora slavne venecijanske škole. Slike na ostalim oltarima su od majstora venecijanskoga seicenta i settecenta. Osobito je krasna slika u Bogorodičinoj kapelici »Majka Božja sa sv. Josipom« djelo Domenika Ubertija iz g. 1692. Naročito treba spomenuti raskošni oltar u Hektorovićevoj kapelici, izrađen od krasna mramora s lijepim podnošcima i reljefima. Hor je krasno djelo Markantonija Veneta iz g. 1572. U lijevom ulazu nalazimo dva neobično lijepa reljefa, jedan od neznanog kipara iz svršetka 14 ili početka 15 vijeka, a drugi od G. Osinija. Krasno je majstorsko djelo tabernakulum glavne lađe od Mlečanina Lorenca Vivijanija iz g. 1700. Od velike su umjetničke vrijednosti dva velika svijećnjaka iz g. 1674 na ulazu u Hektorovićevu kapelu. U sakristiji ima mnoštvo dragocjenih predmeta: krasna biskupska palica iz g. 1509, djelo domaćega rezbara Pavla Silvia iz Knina; poprsje sv. Stjepana, hvarskoga zaštitnika, iz 17 vijeka, kalež hvarskog biskupa Tome Tomazinija (1428—1466), koji je bio papinski poslanik kod bosanskog kralja Stjepana Tomaševića; zatim planeta i pluvijal iz 15 vijeka s veoma krasnim figuralnim vezom, plašt posljednjega mletačkog dužda i mnoge druge dragocjenosti.

Franjevački samostan i crkva, osnovani 1461 g., puni su slika velikih majstora. Crkveni ulaz je krasan renesansni rad, a Madona u polukrugu nad pragom je jedan od najljepših reljefa onoga vremena. Kažu da je to rad kipara Frančeska della Robbia. Crkva ima sedam oltara, od kojih šest imaju slike dobrih majstora. Na glavnom oltaru ima osam slika Frančeska a Santa Croce (1516—1584) i još 11 slika na drugim oltarima. Zatim su tu veoma dragocjene silke Giacoma Palme ml., Giacoma da Ponte nazvanog Bassano (1510—1592), Martina de Benedictis iz g. 1599. Znamenita je golema slika »Tajna večera« od florentinca Matije Bosselija (1578—1650), autora slavne slike »Davidova pobjeda« u galeriji Pitti.

U srednjoj kapeli pred glavnim oltarom je grob pjesnika

Hvar

Sanmicheli:
Loža
Loge
Loggia

Foto »Arhiv za propagandu Jadrana«

Hanibala Lucića, te je tako ova crkva postala u neku ruku dragocjen mauzolej ovoga ponajboljeg našeg trubadurskog pjesnika.

U samostanskoj knjižnici ima mnogo isprava i rukopisa, ptolomejski atlas, Koran, jedan brevijar (trebnik) iz 13 vijeka i t. d.

Crkva sv. Duha sagrađena je u srednjem vijeku. Ima zanimljiv portal i reljef nad njime, a na glavnom oltaru slika »Bogorodica sa sv. Nikolom« od Aleksandra Varotarija (Padovanina, 1580—1650). Divnim koloritom ova slika broji se među najistaknutija djela venecijanskoga slikarstva.

Crkva sv. Marka (13—14 vijek), hram nekadašnjega hvarskog plemstva. Znameniti slikarski radovi Baltazara d' Anna (1566—1636), Liberala Cozze, Batista Zelottija (1532—1552) i drugih slavnih slikara, razneseni su s oltara ove crkve po drugim crkvama otoka, jer je 1807 g. crkva sv. Marka bila uništena.

Crkva benediktinskoga samostana sagrađena je u 17 vijeku uz samostan, koji je bio domom pjesnika Hanibala Lucića. Na glavnom je oltaru velika i uistinu lijepa slika »Bogorodica sa sv. Antunom, sv. Ivanom Krstiteljem, sv. Placidijem i sv Mavrom« iz g. 1700 od Liberala Cozze.

Zanimljive su i crkve Gospe Anuncijate (4 divna drvena ceroferarija i barokni antipendij), sv. Kuzme i Damjana (s renesansnim sofitom i lijepom slikom na oltaru), i sv. Venerande. Ovu potonju crkvu podigla je mletačka vlada početkom 16 vijeka za pravoslavne pomorce na mletačkim galijama, pa su tu grčki kaluđeri služili liturgiju po grčkom obredu.

Od starih zvonika ostala su još samo tri potpuno očuvana: zvonik crkve sv. Stjepana, franjevačke crkve i crkve sv. Marka

Od zvonika sv. Venerande sačuvao se samo donji dio, jer je gornji dio 1831 g. srušen zbog strategijskih razloga.

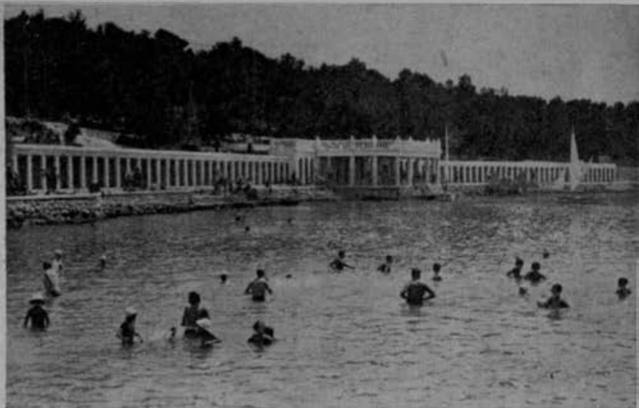
Znamenit je hvarski Arsenal, što ga Hvarani podigoše oko 1300 godine. pregrađen je bio u 14 vijeku, a izgorio je za turske navale na Hvar 1571 g., te je obnovljen početkom 17 vijeka. Tu su se popravljale mletačke galije, a služio je i kao skladište vesala, streljiva i ostalih lađarskih potreba. U njemu se nalazila hvarska galija, od koje se danas nalazi sačuvan kljun u općinskom načelstvu. Galija se zvala Zmaj Lepantski. Na gornjem spratu arsenala nalazi se najstarije jugoslovensko pozorište. Sučelice vodi uska uličica do ruševina nekadašnje palače Leporini, u koju je danas ugrađen čitav niz kuća. Također u ruševinama leži nekadašnja biskupska palača, koju Turci razoriše 1571 g. Palača Paladini, Hektorović, Jakšić i Gargurić krasni su spomenici venecijanske gotike iz 15 vijeka. Palača Boglić ima lijep balkon iz 16 vijeka, a palača Vukašinović-Delupis sjajno je djelo kasnije renesanse. Osim ovih naći ćemo u Hvaru još mnogo drugih zgrada s veoma lijepim triforama, biforama i gotičkim prozorima i balkonima.

Loža Sanmicheli je jedna od najljepših renesansnih građevina cijele Dalmacije. Sagrađena je 1515—1517 god. za vlade hvarskoga kneza Petra Dieda. Njen je graditelj slavni veronski arhitekt Michele Sanmicheli, koji je gradio palače Bevilacqua Popei, Canosa i dr., u Veroni, Grimani u Veneciji i kapiju Porta Marina u Zadru. Loža je ponajprije služila za javni sud, tu su se održavale dražbe, odmarali su se i sastajali putnici i pomorci, zaključivali su se javni ugovori itd. Danas je u ovoj loži kupališni salon i kupališno povjerenstvo.

Toranj sa satom sagrađen je po naredbi velikoga hvarskog vijeća 1466 g., i to u slogu venecijanske gotike, ali je 1726—1727 obnovljen u renesansnom slogu, pa je taj oblik zadržao do danas. Belvedere, što ga je 1611 g. dao sagraditi hvarski knez Petar Semitekolo, danas nije više čitav, jer je u 19 vijeku izgubio krasnu balustradu.

Na istočnoj strani Hvara nalazi se vila Hanibala Lucića u renesansnom slogu.

Za gradom na uzvisinama ponosno se dižu dvije tvrđave: Forte Španjolo, koju podigoše Španci kada su se kao saveznici cara Karla V i mletačke republike borili 1551 g. protiv Turaka, i tvrđava Sv. Nikola, koju su podigli Francuzi. Na mjestu, gdje sada stoji Španjolo, kažu da je stajala prije druga starija tvrđava, koju su Madžari opsjedali 1358 g. Treću utvrdu podiže Austrija na otočiću Galešniku, sučelice hvarskoj luci. Odatle su Rusi 1807 g. pucali na grad. S prvih dviju tvrđava pruža se lijep vidik na otvoreno more sve do Visa i na ostalu okolicu Hvara.

Hvar

Morsko kupalište

Bains de mer

Seebad

Foto Benčić

Naročito su vrijedna za grad Hvar, kao zimovalište, njegova dva krasna šetališta uz morsku obalu. Jedno vodi uz lijep park na poluotoku sv. Venerande, gdje rastu palme, rogači, murve, pinjoli, primorski borovi, indijske smokve, tamarisci, agave i aloji. Malo dalje vodi put do morskoga kupališta. U blizini se nalazi usred šumice pinjola, lijepo tenisko igralište. Drugo, nazvano »Egipatsko šetalište«, vodi do franjevačkog manastira uz nasade brazilijanskoga duvana, koji se ovdje veoma dobro prilagodio.

U kupališnom salonu je čitaonica, glasovir, biljar, plesna dvorana, kavana. Često se priređuju društvene zabave, plesovi, čajanke, različite igre, koncerti itd.

Izleti: u susjedno selo Brusje (5 km), koje je na glasu s proizvodnje ružmarinova ulja (oko 7 tona na godinu), u Starigrad, Jelsu, Vrbosku, Sućuraj, u prethistorijsku špilju kod sv. Nedjelje na južnoj obali i do pinjolovih šuma na rtu Pelegrinu. Čamcem na otočiće Galešnik, sv. Kliment, Vodnjak, Pokonjidol i u Modru spilju na otoku Biševu (Jugoslovenski Capri).

Redovita parobrodarska veza sa Splitom i ostalim mjestima na Jadranu.

Hoteli: Hotel-Sanatorium Madeira, Palace-Hotel, H. Kovačić, H. Overland, H. Park.

Mnoge gostionice s odličnom hranom i poslugom.

Obavještenja: Kupališno povjerenstvo, Hvar.

STARI GRAD

Na mjestu nekadašnje grčke naseobine Pharosa, 15 km daleko od grada Hvara, leži u velikom podugačkom zalivu prijatno kupalište Starigrad. Znamenita je crkva sv. Stjepana sa zvonikom, koji stoji odvojen od crkvenih zidina. Crkva potječe iz 14 vijeka. Ima PTT. Redovite parobrodarske veze.

Gostionice: K Mosorskoj vili, Deletis, Biokovo.
Obavještenja: Općinsko načelstvo, Starigrad.

VRBOSKA

Vrboska ima veoma zanimljivu župnu crkvu, koja je nalik na kakav starinski zamak. Vrijedno je pogledati u njoj dragocjene slike od Veronesea, Alabardija, Lorenza i Tizijana.

Gostionica: Kupareo.
Obavještenja: Općinsko načelstvo, Vrboska.

JELSA

Leži 2,5 km daleko od Vrboske. Prijatan je dojam na pogled šarenih kuća. Jelsa je na glasu s dobra vina i s jelšanskih cipela (neke vrste opanaka). Veoma lijepo morsko kupalište sa žalom, a osim toga krasan park. Vrijedno je pohoditi Zavjetnu crkvu sa slikom Bogorodice od Palme ml. Krasan Dom Jadranske Straže.

Šetnja iz Jelse vinogradima do ruševina Tor i do sigaste špilje Grabak. Osim toga ima mnogo drugih šetnja u veoma plodnoj i romantičnoj okolici Jelse. PT. Redovite parobrodarske veze.

Hotel Jadran. Gostionica Barbarić.
Obavještenja: Općinsko načelstvo, Jelsa.

SUČURAJ

Na krajnjem istočnom rtu otoka Hvara leži njegovo najmanje mjesto Sučuraj, opkoljeno krasnim gajem maslina. Znamenit je stari mletački kaštel. Blizu lijepa žala vide se jasno na morskomu dnu, za potpune morske tišine, mnoge starinske žare (urne). Sučuraj ima veoma prijatno kupalište u slobodnoj prirodi.

OTOK VIS

Usred Jadrana, jugozapadno od Hvara, leži sasvim osamljen otok Vis. Dug je 17 km, a najveća mu je širina 7 km. Kako leži sasvim na jug, ima oceansko podneblje, te na Visu uspijevaju mnoge vrste tropskog bilja: datulje, šipci, lovor, eukalipt i dr. Već najstariji zemljopisci spominju Vis u svojim zapisima.

Uz obalu su se zasjekla dva velika zaliva: Komižanski i Viški zaliv. U unutrašnjosti je otok gorovit, a najviši mu je vrh Hum, visok 585 m. Na zapad i na jug spušta se viško gorje

strmenito k moru. Otok obiluje rogačima i buhačom. Najplodnije je zemljište Velopolje.

U staro doba življahu na Visu pelazgički Liburni. Za njima su se 392 g. pr. Hr. naselili Grci s otoka Lezbosa i osnovali naselje pod imenom Issa. Čini se da su antički gradovi bili dijelom u blizini današnje Male bande u gradu Visu, a dijelom u blizini Komiže. U viškoj luci ima mnogo ruševina iz rimskoga doba, a iz lučkoga mulja izvučen je i jedan mramorni kip nadnaravne veličine, koji pretstavlja cara Domicijana.

Palme na Visu
Palmes á Vis
Palmen am Vis

U povijesti je Vis imao znatnu ulogu. Zasluga je Višana, što su Rimljani pobijedili Kartažane u prvoj pomorskoj bitci God. 227 pr. Hr. stavio se Vis pod rimsku zaštitu, ali je ostao nezavisan. Zbog veoma povoljna geografskog položaja ostao je Vis dugo pošteđen od barbarskih navala i pljačke, dok se god. 535 ne iskrcaše na Visu Goti i sasvim ga ne uništiše. Ipak se tu podiže nov grad, ali ga godine 1483 vojvoda Herkul od Este i njegovi saveznici Aragonci opustošiše i zapališe, te Vis izgorje do temelja. Mletačkom novčanom pomoću Vis se opet podiže, ljepši i veći, nego bi prije. Vis bijaše jedini otok, koji je po propasti rimskog carstva ostao pod grčkom vlašću, ali je ipak hrvatsko-ugarskim kraljevima plaćao danak. Konačno je pao pod mletačku vlast sve do pada republike Venecije. Veliko je značenje stekao Vis, kada se početkom 18 vijeka ovdje usidrila engleska ratna mornarica pod admiralom Sir G. Hosteom, da blokira Francuze na kopnu. 13 marta 1811 g. engleska mornarica porazi francusku u Viškom kanalu. Od toga doba Vis je postao znatna pomorska ratna baza, pa su na njemu podigli tvrđave. 20 jula 1866 bila je kod Visa dvaput brojnija talijanska mornarica pod admiralom Persanom ametom poražena od austrijske mornarice pod admiralom Tegetthoffom, kojemu su omogućili pobjedu naši hrabri mornari iz Istre, Hrv. Primorja i Dalmacije God. 1918 sjedinio se Vis s Kraljevinom Jugoslavijom. — Glavni je grad otoka

VIS

Leži u zalivu na sjevernoj obali otoka. Sastoji se od tri dijela: Kuta, Luke i Male bande. Kuće se nižu uz jedini ulični put na dužini od 1,5 km oko luke. Nad gradom se dižu stare englesko-austrijske tvrđave Sv. Juraj i Wellington, a pred gradom na malenu otočiću Hoste lučki svjetionik. Luku opkoljuje lijep obalni put (4 km), a vodi uz bašte pune palma i uz ostatke rimske terme, čiji se lijepi mozaici nalaze pod livadama. Antički su temelji minoritskoga samostana.

Vis ima veoma blago podneblje (godišnja srednja temperatura je 16° C), pa je osobito zgodan za zimovalište. Obalnim putem stiže se u lijepo kupalište.

Vis ima PT, dobru pitku vodu, dvije tvornice ribljih konzervi i zavod za ihtiologiju.

Izleti: do crkvice sv. Kuzme na brdu, s lijepim vidikom sve do brda Gargana u Apuliji. 5 km dalje je Luka Ključ s veoma zanimljivom sigastom spiljom. Čamcem se stiže do otočića Ravnika, koji također ima lijepu i zanimljivu sigastu spilju, i do svjetionika na otoku Hoste.

Hotel Tomić i privatni stanovi.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Vis.

KOMIŽA

Na zapadnoj obali otoka, 15 km daleko dobrim kolskim putom od Visa, leži u prostranu zalivu drugi otočki grad Komiža. Slikovite strme uzvisine nad lukom nose ostatke starih austrijskih tvrđava. Grad ima šest tvornica ribljih konzervi i jednu tvornicu sadre.

Okolica Komiže obiluje rogačima, glasovito je vino ovoga kraja.

Zbog veoma povoljna položaja Komiža je osobito prijatno ljetovalište i morsko kupalište, a zbog blage klime i ugodno zimovalište.

Izleti: u Modru spilju na otoku Biševu i u manastir na otoku Sv. Andriji.

Parobrodarska veza s Visom i s Velalukom na Korčuli.

Hotel: Kuljiš.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Komiža.

OTOK BIŠEVO

Pet morskih milja (9 km) jugozapadno od Visa leži otok Biševo. Dug je svega 4 km i širok 2 km. Najviši je vrh Vela Gora (240 m), za kojom se na sjeveru prostire plodno zemljište, opkoljeno primorskim borovima i jelama. Tu se uzgaja vinova loza, voćke, mirta i ružmarin. Glavno je mjesto Biševo, s 200

Biševo

Modra spilja

La Caverne bleue

Blaue Grotte

Foto »Arhiv za propagandu Jadrana«

stanovnika, koji se uglavnom bave ribolovom. Zalivi Biševa obiluju srđelama i skušama.

Na Biševu je znamenita Modra spilja, koju je 1884 g. otkrio barun Eugen Rousonnet, a koja nimalo ne zaostaje za slavnom Modrom spiljom na otoku Capri. Spilja je duga 18 m, visoka 6 m i široka 6 m. U spilju se ulazi uskim, spočetka sasvim tamnim morskim kanalom, pa je pristup moguć samo kada je more sasvim mirno, dok se teško ili skoro nikako ne može ući u spilju, kada je more uzburkano, a i ako se može, onda je to ipak pogibeljno. Kada se stigne na kraj morskoga kanala, koji postupno biva sve svjetliji, nađemo se u prostranoj prostoriji, kojoj se svod sastoji od morskih hridi. Tu čamac plovi vodom koja je modra kao nebo, mjestimice srebreno siva i zelena, a tako prozirna da se vide koraljne naslage na dnu kanala. Neobično lijepe opreke boja nastaju tako, da kroz podugu oknastu podvodnu pukotinu u stijenama prodire danje svijetlo, koje na suprotnoj stijeni pećine izaziva neviđene efekte. Čini se da su stijene utonule u neki čaroban crvenkasto-žut sjaj, koji se oštro razlikuje od modre boje spilje. a predmeti u spilji, kao na pr. vesla, prelivaju se srebrnim biserom. Spilja se završava drugim, većim otvorom u stijeni, za kojim se površina mora nalazi već pod vedrim nebom. Pod površinom mora u spilji vidi se zeleno-plavo podvodno okno, kroz koje prodire danje svijetlo prelomljeno nekoliko puta u solju zasićenu uzduhu pećine. Najljepše je šarenilo boja prije podne između 9 i 11 sati, a najbolje se u spilju stiže čamcem iz Komiže na Visu. Biševski ribari rado prevoze čamcima putnike s parobroda do spilje.

18 km zapadno od Biševa leži maleni otok Sv. Andrija s lijepom crkvom, samostanom i sa prostranim naslagama mramora Otok Malisel je poznat po naslagama porfira, a ima još nekoliko zanimljivih malih otoka u blizini, koji pripadaju Visu. Na otoku Pelagružu, koji je 1918 g. pripao Italiji, nađen je prigodom gradnje svjetionika ljudski kostur s kamenitom strijelom u blizini srca.

Otok Sv. Andrija
Ile - Insel Sv. Andrija

Samostan
Cloître
Kloster

Foto »Arhiv za propagandu Jadrana«, Sp it

Korčula

Zvonik Zborne crkve
Clocher de la Cathédrale
Glockenturm der Katedrale

OTOK KORČULA

Korčula
Zborna crkva
Cathédrale - Katedrale

Južno od otoka Hvara leži otok Korčula, dug 47 km, širok 6—8 km sa približno 16.000 stanovnika. Jedan dio sjeveroistočne obale udaljen je od poluotoka Pelješca samo 2 km. Od Hvara ga dijeli 15 km široki Korčulanski kanal, a od otoka Lastova 13 km široki Lastovski kanal. Obala je dobro razvijena i ima nekoliko dobro zaštićenih luka. Skoro je sav otok gorovit: visinski masiv, ispresijecan dubokim prodorima, dosiže na Klupči visinu od 568 m, a na Komu 510 m. Dvije ravnice, Lumbardsko i Blatsko polje, nijesu velike. Od nekadašnjih velikih crnogoričnih šuma, ima ostataka samo na zapadnoj obali. Tu ima obilje čagalja. Kao i svi susjedni otoci, tako i Korčula ima dobar kamen za gradnje. Stanovništvo se bavi ratarstvom, vinogradarstvom, stočarstvom ribolovom i brodarstvom. Podneblje je blago i zgodno za zimovanje. Srednja godišnja temperatura je 16,8° C.

Legenda kaže da je Antenor, Enejin prijatelj, osnovao na Korčuli naseobinu (Korkyra melaina, C. nigra, tj. Crna Korčula). Prvi siguran izvor (Plinije i Strabo) veli, da su se amo naselili stanovnici maloazijskoga grada Knidosa. Otok je ponajprije pripadao istočno-rimskomu carstvu, ali je još prije bio sjedištem opasnih gusara. Poslije Bizanta zavladaše otokom Franci, zatim hrvatski kraljevi. Od 11 do 14 vijeka vladahu Korčulom naizmjence Venecija i Genua. God. 1571 pokušaše Turci osvojiti Korčulu, ali uzalud. Po padu Venecije mijenjala je Korčula veoma često svoje gospodare: Austriju, Francusku, Rusiju i Englesku, te je konačno po Napoleonovu padu pripala Austriji i pod ovom ostala sve do oslobođenja 1918, kada se prisajedinila Kraljevini Jugoslaviji.

Korčula je danas omiljelo ljetovalište, te svake godine dolazi amo sve više ljetovalaca, da se nauživaju odmora u ovome divnom kraju. Glavni je grad otoka:

KORČULA

Rodno mjesto slavnoga pomorca i učenjaka Marka Pola, šibenskoga biskupa Luke de Tollentisa i Nikozija, tajnika poljskoga kralja Žigmunda, kako god je maleno, ima začudno obilje starih dragocjenih umjetnina i zanimljivih zgrada. Grad je opasan starim venecijanskim zidinama, kulama i kapijama.

Znamenita je stolna crkva Sv. Marko u romansko-gotskom prijelaznom slogu iz 13 vijeka. U crkvi su slike Tiziana, Bassana, Ridolfija, Tintoretta i Bellinija. Drveni kip Bogorodice nad oltarom sv. Roka je florentinski rad iz 14 vijeka. Nad glavnim oltarom je lijepa tribina. Zanimljiva su vrata na sakristiji, fino rezbarena u gotskom slogu. U sakristiji se čuvaju mnoge dragocjenosti, među ostalima bizantinska odežda iz 14 vijeka, zlatan kalež iz 17 vijeka, izrada dalmatinske škole, i srebrni venecijanski kalež iz 18 vijeka. Na trgu sv. Marka kameni stup iz g. 1515 s mletačkim lavom i duždevim grbom. U franjevačkom samostanu ima dobra kopija Tizijanova majstorskog djela »Sv. Petar mučenik, koje je u originalu izgorjelo.

Veoma su zanimljive stare patricijske palače: dobro očuvana palača Ismaelli, zatim kuća Arneri s prozorima u slogu venecijanske gotike i sa lijepo izrađenim zvekirom na vratima (17 vijek). Na istočnoj strani grada 4 kule iz 15 vijeka: Balbi, Barbarigo, Tiepolo i Capello. Zanimljive su crkve: Sv. Antun iz g. 1420 do koje se dolazi preko 102 stube, i Svi Sveti s veoma lijepo slikanim stropovima s grčkim i krećanskim slikarijama.

U spomen bojeva s Maurima priređuju se svake godine na dan 29 jula plesne igre sa simboličkim crnim i bijelim sku-skupinama.

Kako je podneblje Korčule veoma povoljno ne samo za ljetovanje, nego i za zimovanje, to ovaj uzorno uredan i čist grad svake godine privlači sve veći broj gosti. Kupališta imaju lijep pjeskovit žal, u sezoni se priređuju glazbeni koncerti i društvene zabave.

Izleti: na brdo Sv. Ilija 998 m; čamcem na malo ostrvo Otok u zaklonjenu položaju s bujnom vegetacijom. God. 1394 bio je ovaj otočić poklonjen franjevcima, koji tu podigoše 1450 g. crkvu, a 1769 g. kapelu Sv. Križ, u kojoj čuvaju starinski krst, za koji kažu, da su ga Franjevci spasli 1389 godine od Turaka poslije boja na Kosovu polju. Krst je majstorski rad stare rezbarske umjetnosti. Zanimljiv je raznoličan izraz Kristova lica, prema tome s koje se strane gleda. Samostan je građen u gotskom slogu u 16 vijeku i ima bogatu knjižnicu i zbirku staroga oružja iz 16 vijeka. S otoka se čamcem za nekoliko minuta stiže na drugi manji otok Vrnik, gdje se nalaze golemi kamenolomi mramoru slična kamena. Ovdje su već i Rimljani uzimali kamen za gradnje.

Grad
Ville - Stadt
Korčula

Otok Korčula
Ile - Insel
Korčula

Odmah za gradom prostiru se lijepi gajevi, koji daju ugodna zakloništa za velike ljetne žege, to više što s nedaleka poluotoka Pelješca ljeti uvijek popuhuje svjež povjetarac.

Hoteli: H. P. Bon Repos, H. P. Praha, H. de la Ville.

Obavještenja: Društvo »Putnik«, Korčula.

VELA LUKA

U najprostranijem zalivu otoka, na zapadnoj strani, leži naselje novijega datuma Vela Luka. Vela Luka ima veoma zgodan položaj, pa danomice napreduje i podiže se kao morsko klimatsko lječilište.

Okolica Vele Luke je veoma slikovita i obiluje lijepim šetnjama, a osobito je lijepa šetnja obalom uz rub šume na Šakanjrat, gdje je uvelike razvijen lov na čagljeve.

Hotel: Jagoda, Gostionica Sokol.

BLATO

Najveće mjesto na otoku Korčuli (8000 stanovnika), leži usred zapadne strane otoka. Vrijedno je pogledati nekadašnji kneževski dvor, Ložu iz 15 vijeka, mnoge patricijske kuće, crkvu iz 14 vijeka itd. U Blatu se svake godine, 28 aprila slavi velika narodna svečanost, na koju narod dolazi u slikovitim nošnjama, koje dijelom potječu još iz srednjega vijeka. Blato ima svoju luku u Prigradici na sjevernoj obali otoka.

Na Korčuli je vrijedno spomenuti malo mjesto Lumbardu, koje je glasovito zbog odličnih vina. Nadaleko se je pročuo korčulanski grk. U Lumbardi je zanimljiva crkva sv. Barbare iz 11 vijeka. Smokvica ima svoje izvrsno vino i dobro voće. Na jugu od Smokvice leži slikovita mala luka Brna. U Čari je glasovito poklonište Sv. Marija iz 14 vijeka i župna crkva iz 16 vijeka sa slikama od Bassana. Račišće je poznato po svojim odličnim brodarima.

OTOK LASTOVO

Po geografskom položaju ovo je najjužniji od otoka srednje Dalmacije. s istoimenim glavnim mjestom. Godine 997 osvojila ga je Venecija te je Lastovo bilo pretvoreno u prah i pepeo. a njegovim stanovnicima dopustila je Venecija da stanuju samo u unutrašnjosti otoka. Kasnije je otok Lastovo pripao srpskim kraljevima, koji ga nakon kratka vremena ustupiše Dubrovniku. Lastovo je kasnije bilo skoro iste sudbine kao i ostali dalmatinski otoci, ali je Rapallskim ugovorom 1920 g. pripalo Italiji, pod čijom se vlašću još nalazi.

NERETLJANSKA DOLINA

Neretljansko područje močvarna je ravnica na donjem toku i na ušću rijeke Neretve. Nekada su se ljudi bojali ovoga kraja zbog močvarne groznice, ali je te opasnosti skoro sasvim nestalo, otkako je 1881 g. izvršeno uređenje rijeke Neretve i sanacija njene doline. Ipak se može savjetovati onima, koji zbog lova i historijskih znamenitosti pohode ovu dolinu, da se imuniziraju manjim dozama kinina.

Osobitost neretljanskoga područja tvore brojna, veoma zanimljiva obalska jezera, koja obiluju močvarnom i vodenom divljači tako, da su za lovce pravi Eldorado. Tu caruju nesiti (pelikani), čaplje, divlji labudovi, liske, šljuke i divlje patke U jezerima se ne može kupati, jer obiluju pijavicama. Putujući parobrodom iz Makarske u Metković, prolazimo pored ovih jezera i vidimo Jezero Parilo, J. Modrić, J. Mlaku, J. Glogočko. J. Dragaču i J. Modrooko.

Uređenjem i sanacijom Neretve pretvorena su velika područja u plodna zmljišta. Tu su čitava velika polja prosa i kukuruza, voćnjaci i vinogradi. Neretva obiluje plemenitim ribama, ponajviše pastrvama, a ima i riječnih rakova. Idući uz Neretvu prelazimo iz jezerskog područja u plodnu ravnicu, a na njezinu najsjevernijem kraju leži mjestance Vid, stari rimski grad Narona. U okolici ovoga malog mjesta našlo se preko 150 natpisa iz rimskoga doba, koji svjedoče, da je Narona nekada bio znatan trgovački grad, da tako rečemo, glavni grad rimske južne Dalmacije. Danas je Vid samo maleno siromašno selo s mnogim ostacima minule rimske veličine. U svakoj kući ima ugrađenih dijelova nekadašnjih palača, a kada se kopaju temelji za nove kuće, nailazi se na ostatke starih zidina. U Vid se može doći iz Metkovića pješke ili kolima (dobar kolski put), a iz Opuzena čamcem uz Norin, pritok rijeke Neretve.

U starom i srednjem vijeku bijahu stanovnici neretljanskoga područja smioni gusari, strah i trepet Jadranskoga mora.

Pogled s Pelješca na Biokovo

Vue de la peninsule Pelješac sur Biokovo

Blick v. d. Halbinsel Pelješac auf Biokovo

Foto L. Griesbach

Najjača im je tvrđava bila na ušću Norina u Neretvu. Norinska kula je ostatak te tvrđave. Neretljanski su gusari imali svoju republiku Neretvu. Brodovlje im bijaše tako brojno i moćno, da su napadali čak i neposrednu blizinu Venecije i robili u samom Gradu kod Trsta. God. 887 uhvatiše se u koštac s mletačkim brodovljem kod Zadra i u otvorenoj pomorskoj bitci ametom potukoše Mlečane. Republika Venecija je 170 godina plaćala republiciii Neretvi danak, da mletački trgovački brodovi mogu slobodno ploviti Jadranom i trgovati s neretljanskim krajem. A kada su Neretljani osvojili Vis, Veliki i Mali Ston na Pelješcu i utvrđeni manastir Lastvu kod Budve, dosegla je moć Neretljana 989 godine svoj vrhunac. Čak je i rimsko-njemački car Oton I morao s njima sklopiti savez, da njihovom pomoću uzmogne suzbiti i konačno pobijediti Saracene u velikoj pomorskoj bitci kod rta Gargana u Apuliji. God. 997 bila je slomljena moć Neretljana: mletačko brodovlje pod vodstvom dužda Petra Orseola II pobijedi i skrši Neretvane na moru. Mlečani zarobiše 40 plemića, te se u ime otkupnine Neretljanska republika morala odreći danka, što joj ga je do tada plaćala Venecija. Neretljanska je republika ostala doduše i dalje smostalna, ali je izgubila ugled na Jadranu. Kada Turci provališe u Bosnu, pokoriše i Neretvu. Kasnije je ovo područje s ostalom Dalmacijom potpalo pod austrijsku vlast. Glavni je grad neretljanskoga područja

METKOVIĆ

Leži uz Neretvu, koja je do samoga mjesta plovna, na krajnjoj tačci uskotračne željezničke pruge Sarajevo—Mostar—Jadransko More. Metković je luka jadranskih parobrodarskih društava i znamenit trgovački emporij Hercegovine, osobito za trgovinu drvom, vinom i ribom. Ima redovite parobrodarske veze sa Splitom i sa Sušakom, a isto tako i s inostranstvom.

Hotel Zagreb, H. Metković.

OPUZEN

Stanovnici ovoga mjesta vodili su u srednjem vijeku borbe protiv Venecije. Austrija ga je pretvorila u tvrđavu i time je postao glavni vojnički oslonac u dolini Neretve. Prilaz u Opuzen moguć je samo s morske strane. Hotela nema.

POLUOTOK PELJEŠAC

Skoro uporedo s kopnenom obalom, s kojom ga spaja samo uzak prijelaz, pruža se od jugoistoka prema sjeverozapadu poluotok Pelješac sa golim stijenama, koje strmo padaju u more. Starim je Grcima bio poznat pod imenom Hyllis, a u rimsko doba se zvao Rhatanae Chersonesus. Dug je 71 km, a širok 1½ do 7 km. Poluotok Pelješac je jedan od najdivljivijih dijelova prastarog dalmatinskog tla. Protkan je krševitim gorjem, koje je ispresijecano prodorima. Na sjeverozapadu diže se vrh Sv. Ilija (961 m), na jugoistočnom dijelu otoka prostire se gorje Crnagora, a na jugu gorski lanac Zagorje s vrhom Carovićem (631 m). Masiv brda Sv. Ilija sastoji se od izgrizena vapnenca, koji je karakterističan za cijelo krasko gorje Dalmacije. U tome se vapnencu tu i tamo nalaze rđasto žute mrlje, uzrokovane prodiranjem atmosferilija u pojedine uske pukotine u stijenama, te nastaje žuta oker-boja.

Od svih dalmatinskih vapnenastih gora mezozojske formacije, koja presijecaju pjeskovite eozenske oaze, brdo Sv. Ilija je na pogled jedno od najzanimljivijih. Izvanredno mrvljenje slojeva daje ovoj gorskoj tvorevini neki posebni čarobni reljef, koji nas potsjeća na površinu mjeseca. Nema dugih grebena već samo zbrka kapa, a među njima su uske struge i kotlina. Zemljište kao da je stvoreno baš za čagljeve. Rijetke se okomite stijene, a češće su hridi, mali grebeni i kamena polja neobične romantične ljepote. Rasline su na ovim grebenima i kamenitim poljima veoma rijetke i oskudne. Tu i tamo grmečci badljike, maline, smreka, zimzelena, rhamnusa, alaternusa i ružmarina, koji je ovdje osobito lijepe svijetlo-modre boje i krasno miriše. Na pojedinim vrhovima i padinama ovoga gorja uopće nema stabala, dok su drugi dijelovi gusto obrasli pinijama, jelama, bukvama i borovima. Kao botaničku rijetkost treba spomenuti ovdje jele s bodljikavim lišćem, datulje i čemprese. Gajevi čempresa čine se na pogled kao parkovi, a pojedini čempresi su ponajljepši primjerci svoje vrste.

Noću se čuje s poluotoka — čak i s broda u prolazu — čudno urlikanje. To su čagljevi, koji su se amo naselili u 16 vijeku, ali sve više izumiru. Negda je bilo na Pelješcu i mnogo vrsta zmija (guja) otrovnica. Indijske i afričke vrste otrovnica

Orebić

Poluotok: Pelješac

Peninsule: Halbinsel: Pelješac

bile su uvezene amo, da potamane domaće guje, ali ih je uvelike potamanio indijski mungo (uvezen s otoka Bali u Indiji).

Glavna su mjesta poluotoka Pelješca:

TRPANJ

Malo prijatno ljetovalište s lijepim morskim kupalištem. Parobrodsko pristanište za pruge do Splita i Metkovića.

Izleti: brodom u Sutvid, gdje se nalaze velika lovišta kamenica (oštriga). Pješke preko sedla pod Sv. Ilijom, divljom romantičnom dolinom potoka Sošice (4 s. hoda) do Orebića. Veoma je lijepa i zanimljiva šetnja.

Hotel Bosna, gostionice: Franković, Brigović, Ivanišević.

OREBIĆ

Lijepo malo mjesto, leži sučelice Korčuli, na najprometnijem kanalu južne Dalmacije. Mjesto stalna boravka imućnijih pomorskih kapetana. U pozadini diže se nad njime visoko brdo Sv. Ilija (961 m). Suptropska flora i krasan vidik na more čine, te Orebić ostaje divnom uspomenom svakome, ko voli prirodne ljepote i mir.

Laki povjetarac maestral hladi uzduh za ljetne žege, a zimi je Orebić sasvim zaklonjen brdima od hladnih sjevernih vjetrova, te je ovo lijepo mjestance ugodno ljetovalište i zimovalište, to više što se ubraja u najblaža klimatska lječilišta na Jadranu. Ima dobru pitku vodu sa gorskog izvora. PTT.

Veoma je prijatno jutarnje kupanje, a kako su kuće tik uz obalu, to se može ići iz sobe pravo u more. Kupalište ima žal s finim pijeskom. Sunčanje na žalu i na l'vadi. Ribolov, jedrenje i izleti motornim čamcem i lađicama (barkama). Ugodne šetnje obalom po veoma dobru putu, u najvećoj tišini kroz gajeve pinija i čempresa, pored slikovitih hridi, sve do susjednih

sela Kućišta i Vignja. Uspon se vrši pješice ili na magarcima do vrha Sv. Ilije, kroz rodne vinograde i maslinike. Sa Sv. Ilije puca krasan vidik sve do obala Italije. Veoma je lijep zalazak sunca, gdje se gledajući od samostana »Gospa od Anđela« u zlatnu rumenilu sunca odrazuju divne siluete. Izleti motornim čamcem u Korčulu.

Parobrodske veze sa Splitom, Dubrovnikom, Sušakom i Trstom.

Hotel Bellevue. Gostionice: Novak, Pelješac. Privatni stanovi.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Orebić.

TRSTENIK

Kao i Orebić, tako i Trstenik leži u veoma povoljnu klimatskom položaju okrenut prema jugu, sa sjevera zaštićen od hladnih vjetrova, te je veoma zgodan za ljetovtanje i zimovanje.

Trstenik je malo i tiho mjesto, ima veoma lijepo morsko kupalište sa finim pješčanim žalom, u najprometnijem zalivu poluotoka Pelješca.

U neposrednoj okolici Trstenika nalaze se veoma zanimljive kraske spilje. Pozadinu Trstenika tvori Župa, poznata zbog izvrsna vina.

Parobrodske veze sa svima glavnim lukama na Jadranu.
Gostionice: Mate Falkoneti, Čulić.
Obavještenja: Općinsko načelstvo, Trstenik.

Ston

Ploča Kralja Tomislava u crkvi Sv. Mihajla

Plaquette du roi Tomislav dans l'église St. Michel

Tafel des Königs Tomislav in der St. Michael-Kirche

Sv. Marija

Otok Mljet

Ile - Insel Mljet

ŽULJANA

Malo selo, nedaleko od Trstenika, leži u zalivu, koji je veoma zgodan za kupanje. Selo je poznato po izvrsnom ulju i ukusnu vinu (Drance).

Gostionica i kavana Mare Čaveliš.

JANJINA

Leži u unutrašnjosti, u sredini poluotoka Pelješca. Najveće je i najvažnije mjesto poluotoka (1000 stanovnika), a u povijesti je spomenuto već 1222 godine. Stanovnici se bave vinogradarstvom i gajenjem maslina. Pola sata daleko od Janjine nalazi se janjinska luka Drače u krasnu zalivu s nebrojenim zelenim otočićima.

Izleti u Sutvid (1 sat), u Sučuraj (20') gdje se nalaze ostaci najstarije hrvatske crkve iz 9 vijeka i zanimljivo groblje. Vrijedno je uspeti se na brda Gradinu i Čučin (650 m), iako je uspon prilično težak. S oba vrha pruža se krasan vidik. Janjina ima PTT.

Kavana i restauracija »Central«, privatni stanovi.
Obavještenja: Općinsko načelstvo, Janjina.

OTOCI JUŽNE DALMACIJE:

OTOK MLJET

Pelješcu na jug nižu se posljednji u vijencu dalmatinskih otoka. Najsjeverniji je među njima otok Mljet sa 99 km² površine. U staro doba bijaše poznat pod imenom Melita. Amo su Rimljani šiljali zatočenike. Neko vrijeme pripadao je srpskim kraljevima, a zatim je dijelio sudbinu ostale Dalmacije.

U geološkom je pogledu Mljet čudna osobitost. Iako pripada kraskom području, otok je vulkaničan, te još danas iz

pojedinih pukotina izbija sumporna para. Od gorskih lanaca koji prolaze otokom, najznatniji je Veliki Grad (514 m). Ovaj ima dvije velike sigaste spilje: Movriku i Ostaševicu. Na otoku su tri slatkovodna jezera: Malo jezero, koje ne presušuje ni ljeti; Veliko jezero na krajnjem zapadu, i dublje u unutrašnjosti, pod zapadnom padinom brda od Straže, jezero Blatina. Nedaleko od sjeverne obale Velikog jezera nižu se kuće sela Goveđari, a na južnom kraju jezera na malenu otoku Sv. Marija na Jezeru, benediktinski samostan iz 11 vijeka, opkoljen šumovitim visovima. Veliko i Malo Jezero obiluje malim krivudastim zalivima boja vode je modra kao tirkiz te se lijepo odvaja od zelenila okolnih šumovitih bregova. Godine 1572 iskrcaše se amo turski gusari, opljačkaše manastir i poubijaše fratre. Oba su jezera spojena s morem malim uskim kanalom. Od samostana vodi put (¾ s. hoda) krasnom šumom do Luke Palače na sjeverozapadnoj obali otoka. Tu su dobro očuvane ruševine rimske palače, po kojoj je i luka nazvana. U toj je palači rimski pjesnik Opijan napisao poučnu pjesmu o lovu, ribolovu i lovu na ptice. Ovaj je lučki zaton dug preko 5 km, a dubok je do 59 m. Pred zatonom su se nanizali otočići Moračnik, Ovrat, Tajnić, Kobrava i Kula, pa ga štite od vjetrova. Najveće je mjesto na otoku B a b i n o-p o l j e (Gostionica Dabelić), a spaja ga s njegovom lukom (Luka Lopud) na sjevernoj obali uzak put, dug 4 km.

OTOK ŠIPAN

Od tri elafita (jelenja otoka), kojima pripadaju Šipan, Lopud i Koločep, najveći je otok Šipan (dug je 20 km). Povijest Šipana usko je vezana s poviješću Dubrovnika, jer je već u 11 vijeku politički pripadao ovom slobodnom gradu. Od kopna ga odvaja Koločepski kanal, a na sjeverozapadu stoje otoci Jaklan i Olipa, koji tvore vrata slična onima u Boki Kotorskoj, i odatle im ime Boka varalica (Bocche false). Pred Šipanom leže još ovi otoci: Tajan, Crkvine, Kozmač, Goleć, Ruda i Misujak.

Otokom se provlači s istoka na zapad bregovita kosa, puna vinograda i maslinka. Glavno je mjesto Šipanska Luka s lijepim kupalištem.

Podneblje je na Šipanu veoma blago, ima krasne šetnje, a kupalište ima fin pjeskovit žal.

Šipan se može preporučiti kao ugodno i mirno ljetovalište i zimovalište.

Parobrodske veze s Dubrovnikom.
Hotel Pension Sunčanica. Gostionice: Juretić, Borovac.
Obavještenja: »Putnik« Dubrovnik.

OTOK LOPUD

Jedan od najljepših otoka u okolici Dubrovnika, pet puta je manji od Šipana, pa se od sjevernoga rta Lopuda do južne Doline Bisona može šetnjom prijeći za 1 sat.

Divna flora, lijepe šumske šetnje, novo šetalište na obali i krasni vidici privlače na Lopud sve više gosti, to više što su ovdje ugodna kupališta s finim pjeskovitim žalima i sasvim moderni uređaji i udobnosti, koje odgovaraju zahtjevima savremenoga turizma.

U Rimsko se doba zvao Delaphodia, te je bio znatno uporište u rimsko-ilirskim ratovima. Godine 990 pripao je Lopud Dubrovniku.

Po cijelom otoku naokolo nalazimo ostatke minulih vremena: zidine venecijanskih tvrđava, napuštene manastire i ruševine kapela.

Otok - Ile - Insel
Mjet
Samostan - Cloitre - Kloster
Sv. Marija

Glavno je mjesto Lopud sa zanimljivom župnom crkvom.

Parobrodska veza s Gružom i Dubrovnikom.

Hoteli i pensioni: P. Pracat, H. P. Beograd, H. Glavović, H. P. Lopud, H. P. »Lopud Kukuljevan«, H. P. Kristić.

Gostionica Jadran.

Obavještenja: Društvo »Putnik« Dubrovnik.

OTOK KOLOČEP

Stara rimska Calaphodia, najmanji je otok među elafitima (v. gore u opisu Šipana). U srednjem i novom vijeku dijelio je sudbinu Dubrovnika. Na otoku su dva mala sela i na sjeverozapadu Luka Koločep. Na jugozapadu leži maleni otok Sv. Andrija.

OTOK LOKRUM

Sučelice Dubrovniku, na jug, leži rajski otočić Lokrum (2 km^2). Ovo je najposjećenije ostrvce na Jadranu, a dubrovački gosti veoma rado dolaze amo da se sunčaju na lokrumskom žalu i okupaju u njegovu bistru moru.

Po svoj prilici je na Lokrumu bilo naselja već u rimsko doba, poslije se amo naseliše fratri, a u 11 vijeku Dubrovačka republika podiže na Lokrumu prve tvrđave. Na povratku iz Palestine god. 1192 boravio je na ovomu otoku Ričard lavljega srca, a 1396 g. ugarski kralj Sigismund, kada je morao bježati pred sultanom Bajazitom.

Meksički car Maksimilijan, dok još bijaše austrijski nadvojvoda, podigao je na Lokrumu vilinski dvorac, okružen čarobnim perivojem (parkom). Taj dvorac je po Maksimilijanovoj smrti darovan Dominikancima, koji ga pretvoriše u manastir. Danas je u toj zgradi uređeno Državno dječje oporavilište.

Osobitost je Lokruma njegovo Mrtvo more. Jezero je to tamnozelene boje, a s morem ga spaja podvodni uski kanal kroz morske hridi. Na obali Mrtvoga mora nalazi se čudna, od morskih mlatova izdubena spilja, nazvana Prirodni Lûk. Na sjevernoj obali otoka spušta se strma stijena, odakle je Dubrovačka republika bacala u more u vreći vezane teške zločince, koji bi se izudarali o oštrim podvodnim hridima.

Na najvećem gorskom visu Lokruma (91 m nad m.) stoji tvrđava Fort Royal, okrenuta prema Dubrovniku.

Na Lokrumu ima obilje paoma, cvijeća, limunova, naranača, čempresa i borova.

DUBROVNIK

U blijesku Danteove »slatke boje orijentalnog zefira« (dolce color di oriental zaffiro) kupa se srednjevjekovni grad Dubrovnik na bajoslovnim obalama najčarobnijega kraja Evrope, gdje se priroda i umjetnost stapa u neopisno krasan dragulj. Kroz sjaj izbija još i danas slava neumrlih velikana na polju jugoslovenske literature, diplomatske vještine, zamašnih pomorskih pothvata i velikih sloboda.

Stijene na Lokrumu

Les roches de l'île Lokrum

Küstenfelsen auf der Insel Lokrum

DUBROVNIK

POGLED NA LUKU I GRAD
VUE DU PORT ET DE LA VILLE
BLICK AUF STADT UND HAFEN

Dubrovnik s Lokrumom

Dubrovnik et l'île Lokrum

Dubrovnik und die Insel Lokrum

Rumenilom prelivene stijene, zasićene snažnim bojama, kao da su upile sav žar sjaja večernjeg sunca, a na njima visoki stari bedemi drevne republike bruje, katkada uz simfoniju morskog romona, katkad opet uz glasni urnebes morskoga mlata, priču o svemu onome što se iza bedema skriva i što stvara svijet za sebe. Sav Dubrovnik stoji u velikoj cvjetnoj bašti, kroz koju gdjegdje izbijaju šumice. Tu cvate zlatna žutilovka, maveni i bijeli levkoj, ružičasti i krvavo crveni oleandar. A u gradu nižu se dostojanstvene visoke palače, crkveni zvonici i druge javne zgrade,- sve u najrazličitijim slogovima. Reklo bi se, da kroz njih provejava duh starih dubrovačkih plemića, gospara, koji kroz ove vjekovne zgrade hoće da nam još jednom pokažu, da su čuvari starih tradicija i da im nijesu mili novi, moderni skokovi. Imaju i pravo. Nijedna tekovina moderne tehnike u svoj svojoj golemosti, ne može se isporediti s veličanstvom, koje izbija iz ovih drevnih gosparskih djela.

Onaj Dubrovnik, koji pripada prošlosti, bio je osebujan tip u nizu razvitka dalmatinskih gradova, jer ga je za to osposobio njegov položaj na međi istoka i zapada. Dubrovnik je jedan od onih starih gradova, koji stvoriše svoju političku slobodu na osnovima socijalne zajednice. Zato je valjda i rekao jedan glasoviti crkveni propovjednik: »U ovom utočištu slobode čini se da je Rim produžio svoj život«. Od svih dalmatinskih zajednica, koje su živjele životom slobodnih republika, Dubrovnik je bio jedini, koji je vjekovima znao, makar i po cijenu svoje materijalne koristi, očuvati slobodu i nezavisnost. Sva okolna dalmatinska područja morala su se konačno pokoriti i postati sastavni dijelovi raznih moćnih država, od kojih bi jedna jedina bila dovoljna, da slomi otpornost maloga Dubrovnika. Ali Dubrovnik je imao jednu veliku silu, svoju unutrašnju, na kojoj se osnivaše njegova snaga. On je živi primjer odricanja materijalističkoga shvaćanja života i svijeta. Njegovo samoprijegorno nastojanje i težnja za jedinom i najvišom svrhom, za slobodom, ponikoše iz dubine dubrovačke narodne duše. Dubrovnik je proizvod pretapanja slovenskih i romanskih ele-

menata, koje nigdje u Dalmaciji nijesu ovako sasvim srasle, te iz križanja dale plemenitije odlike.

Zanimljivo je da našim čitaocima iznesemo ovdje u originalu prijevodu ono, što je o Dubrovniku rekao slavni francuski povjesničar i diplomat René Millet u svome djelu »Uspomene s Balkana«, koje je bilo objelodanjeno 1891 g. Millet veli:

»Među republikama na obali ističu se naročito oštro dva temeljna oblika, dva grada, koji se veoma razlikuju opsegom i slavom, ali su i jedan i drugi dokazali jednaku ustrajnost i žilavost života, jer su oba grada očuvala svoju slobodu kroz skoro tisuću godina, dakle isto toliko, koliko i Rim od osnutka pa sve do Antonina. Oba su grada skoro istovremeno osnovana i istovremeno pala, mislim — Venecija i Dubrovnik, oboje djeca Jadrana i starine, te zbog susjedstva velikih država moradoše u svojoj bitnosti pretrpjeti promjene; oba grada bijahu republike, ali ipak dovoljno gipke, da se prilagode vanjskim kombinacijama, koje su se protivile slobodi, a da nijesu izgubile lijepa obilježja prostog puka u granicama svojih zajednica. Tokom vremena polagano ugušivani neumitnim nadiranjem plemena i naroda, bijahu donekle kao i Herkulanum i Pompeji zakopani pod pepelom, ali u svom propadanju bijahu u mnogomu značajniji od onoga »svijeta pod oružjem«, koji ih je trebao ugušiti. Oba grada snivaju san, ali nijesu mrtvi, jer su poput usahlih, ali još uvijek stojećih biljaka, zadržali svoj zor, ljupkost i najmanja perca svojih kruna. Oba grada, slična u sklopu, imahu razne sudbine. Venecija je mogla da se više pouzda u sebe samu, nezavisna i gorda stekla je veći ugled i pokazala svijetu, što je visoka politika. Naprotiv, Dubrovnik sa svojim osebujnim karakterom i načelima vladanja, koja su mu bila svojstvena, ne bijaše tako moćan, ali je zato često imao čišće, svjetlije nazore i bio je pouzdan. Zidine mu bijahu manje branjene od njegove riječi. Dubrovnik je bio uslužan kao kakav trgovački posrednik,

Seljanka iz dubrovačke župe

Une paysanne des environs de Dubrovnik

Bauerin aus der Umgebung von Dubrovnik

Foto »Putnik«

Dubrovnik

Luka

Le Port

Der Hafen

ali je čast cijenio kao trgovac, koji već po svomu zvanju treba da izazove povjerenje, boreći se hrabro do krajnosti za dobar glas svoje čestitosti. Taj mali grad je kucaj srca Dalmacije, pa vrijedi proboraviti među njegovim zidinama. Negda, dok putnici putovahu kopnenim putom u Carigrad, nikada ne propustiše priliku da ovdje usput otpočinu...

Koliko li mnoštvo uspomena leži zbijeno u ovom uskom prostoru! Koliko li je utrošeno snažne volje za ovako ograničeno područje! Čovjek stoji zapanjen, kada pomisli na opasnosti, koje su maloj republici prijetile sa svih strana. Tu bijahu gusari, koji se strahovito množahu na ruševinama carstva i koji do polovine 16 vijeka silno ugrožavahu ove krajeve smionim razbojničkim pohodima. Zatim požari i kuga, što se ponavljahu skoro u stalnim razdobljima, a onda i neočekivani i još strašniji potresi. Svemu tome zlu pridružiše se još i političke opasnosti, svađe i natezanja s malim knezovima u unutrašnjosti zemlje, te je zbog toga grad bio zapleten u sitne razmirice, i to baš u vrijeme, kada je Dubrovnik uspio da steče utjecaja u inostranstvu i kada je ravnopravno pregovarao s najmoćnijim vladarima. Osim toga iskrsnuše poteškoće, što ih stvori vjerska propaganda naredbama iz Rima, što no ih potakoše okretni biskupi, zapovijedima, koje se nijesu mogle izvršiti, jer se duhovništvo u prevelikoj vjerskoj revnosti nije nimalo obaziralo na državne interese Dubrovnika. Koncili zabraniše saobraćaj s nevjernicima, a da i ne razmisliše o poteškoćama, koje su nastale zbog tih zabrana. Drugi put htjedoše opet Dubrovnik uvući u rat protiv Turaka, ili mu narediše da prevjeri Srbe i Bosance, a time je crkva zahtijevala od Dubrovnika, da učini ono, što madžarski kralj sa svojom velikom silom nije mogao ni početi! Kasnije se Dubrovnik morao braniti od Venecije, koja bijaše ljubomorna na svoju mlađu sestru. Venecija je ratovala veoma ogorčeno, podjarmila je Dubrovnik i nametnula mu je svakovrsne prisilne mjere, pa je nastojala ugušiti njegovu trgovinu koliko god joj

bijaše moguće, ali Dubrovnik ne uspje uništiti. Od svih gradova na Jadranu, Dubrovnik je jedini, koji je znao održati svoju nezavisnost protiv gramzive susjetke. Dubrovnik se bori s njom, premda joj se i divi stavlja je sebi za ugled i nastoji da je dostigne, ali neće da joj bude robom...

Da nam bude jasno, kakva je veličanstvena zemlja izmakla Evropi, treba samo da pomislimo na ponosne stare republikanske gradove, kao što su Dubrovnik ili Genova, divna bića, što no poput vodozemaca žive na moru i na kopnu, ljupke vodene vile, čije lice nosi karakterne crte Evrope i Azije. Klasično tlo je tako bogato, grčko-rimsko more je tako moćan saveznik, da ove države, sa svojim tako ograničenim državnim međama, moraju, da tako rečemo, prevaliti put planeta, dok jednog dana ne uginu zbog nestašice hrane kao žrtve nesklada dvaju svjetova. Da je Evropa osvojila obale Afrike i Azije, onda bi budućnost ovih dviju država bila bezgranična, jer čak izdišući u borbi slomiše krila Islamu.«

Donijesmo ove retke velikoga Francuza, kao nepristrana suca, da osvijetlimo Dubrovnik sa čista ljudskoga gledišta.

I Dubrovnik je kao i Venecija utonuo u veliko narodno jedinstvo, za koju je ideju pridonio svoj dio, osobito od 16 vijeka amo, kada je slovenstvo prevladalo u Dubrovniku, ali vjerno urođenim slovenskim tradicijama, koje poštuju svačiju kulturnu prošlost. Dubrovnik je i tada ostavio netaknute sve kulturne spomenike romanskoga doba. Dubrovnik je vjekovima bio utjehom svojoj braći pod turskim jarmom i među njima održavao živ duh slovenstva.

Kako nam Konstantin Porfirogenet kaže u svojim zapisima Dubrovnik su osnovali bjegunci grada Epidaura, kada ga uništiše Sloveni (u 7 vijeku). Grad je prvobitno bio podignut na gorovitu otočiću, koji danas sačinjava krajnji južni dio Dubrovnika. Ovaj se grad zvaše Ragusium, pa su ovdje naseljeni Rimljani spriječili Slovenima pristup u grad. Zato Sloveni podigoše na drugoj obali zaliva predgrađe, koje okrstiše slovenskim imenom Dubrovnik. Kanal, koji prvobitno razdvajaše rimski grad od slovenskoga naselja, bio je kasnije zasut, te je sloven-

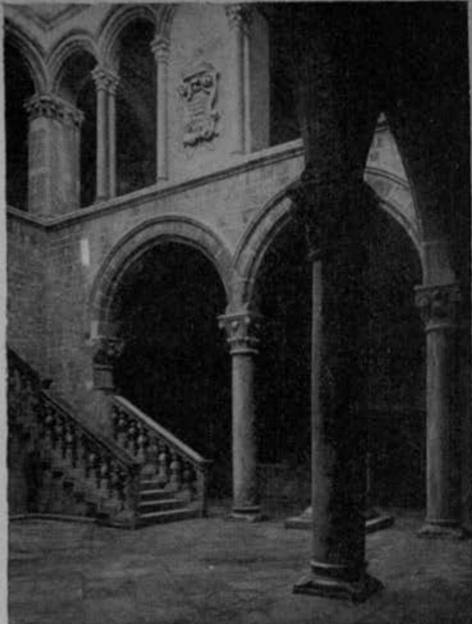

Dubrovnik

Tvrđava
Fort - Festung
Lovrijenac

sko naselje stupilo s rimskom kolonijom u saobraćaj i konačno u zajednicu. U povijesti se Ragusium prvi put pojavljuje god. 830, a god. 1000 spominje se već kao grad. Tada pripadaše bizantskom carstvu. Kasnije je prešao u vlast južnoitalskih osvajača, da malo zatim prijeđe opet pod bizantsku vlast, ali se naskoro pojavljuje kao samostalna republika. Dubrovnik se ubrzo razvio u bogat trgovački grad. Brodovi mu plovljahu u Egipat i u Crno more. Imao je živahan trgovački promet s Bosnom i sa Srbijom. Svojoj državi je prisajedinio grad Ston i otoke Mljet i Lastovo. Blago se gomilalo u Dubrovniku. I ratove je vodio na svoju ruku. Od god. 1358 pa do 1526 plaćao je danak Ugarskoj, ali baš u to doba razvio se Dubrovnik do najvećega sjaja, te mu je iz toga razdoblja ostao očuvan pečat sve do danas. Kada Turci skršiše 1463 god. bosansko kraljevstvo, Dubrovnik morade priznati sultanovu suverenost i plaćati danak, ali je dubrovačkoj diplomaciji pošlo za rukom ne samo da očuva slobodu i nezavisnost Dubrovnika, već i da mu pred Portom osigura naročit povlašćen položaj, tako da se smatralo, ako tko uvrijedi Dubrovnik, uvrijedio je sultana. Trgovina Dubrovnika razgranala se po cijelomu turskom carstvu, ali to ne potraja dugo, jer je Turska zapala naskoro u tešku krizu. Veliki potres 1667 godine donio je Dubrovniku katastrofalne posljedice. Grad je opustio, imanje Dubrovnika srozalo se na veoma niske grane, te nije više mogao plaćati danak sultanu. Otada se grad nikada više nije podigao do stara sjaja i veličine. Godine 1808 nije mala republika mogla da se odupre ulasku Napoleonove vojske u grad 1814 prisajediniše Francuzi Dubrovnik Iliriji, a 1815 priznade Bečki kongres prisajedinjenje Dubrovnika austrijskoj pokrajini Dalmaciji, i tek 1918 godine mogao se ostvariti davni san Dubrovnika ujedinjenjem s Kraljevinom Jugoslavijom.

Uza sve gubitke, što ih je Dubrovnik pretrpio tokom vje-

Dubrovnik

Dvorište Kraljevskog dvora
La cour du Palais Royal
Hof des Königspalastes

Dubrovnik

Trijem u Kraljevskom dvoru
Le péristyle du Palais Royal
Säulengang des Königspalastes

kova, sačuvao je ovaj ponosni i skladni grad svoju izvornost u svakom pogledu. Još nije završen povjesni i kulturni put Dubrovnika, a ipak ostade jedna od najsavršenijih iskonskih slika svijeta, kojeg nestade zanavijek. Dubrovnik je poklonište svih onih putnika, kojih želje teže za uzvišenom ljepotom.

Na podnožju brda Srđa (412 m), koji ga štiti sa sjevera, leži na moru čudesni grad Dubrovnik, koji s pravom nosi naslov »Slovinska (Jugoslovenska) Atena«. Dubrovnik je središte niza lijepih mjesta, koje možemo označiti skupnim imenom »Dubrovačka rivijera«. Kako Dubrovnik leži na jugu, a zaštićen je sa svih strana od hladnih i neugodnih vjetrova, ima veoma blago podneblje (srednja godišnja temperatura je 16,5° C, a zimi u sjeni oko 11° C, dok temperatura mora ima već u maju 17° C, a u junu i julu čak do 25° C). Morska voda ima ovdje oko 40 g soli na 1 litar vode, zato kupanje u Dubrovniku ima vrlo povoljan fiziološki učinak. Sve ove vrline lijepoga kupališta čine, te je zimski boravak u Dubrovniku najugodniji od svih ostalih gradova jugoslovenskoga Jadrana. Zato je Dubrovnik poznat nadaleko kao zimovalište i kao ljetovalište, jer se ljeti njegovi gosti osvježuju u kristalnu plavetnilu mora na kupalištima, kojim obiluje cijela dubrovačka rivijera, a zimi Dubrovnik čak ni u mjesecima decembru, januaru, februaru i martu ne poznaje vlage, magle ni studeni.

Osim odličnih morskih kupališta Dubrovnik ima i sumporno kupalište i hidroterapeutski zavod u Mrkošicama (3 km daleko od grada), pa je po tome i lječilište.

Dubrovačka je luka predgrađe Gruž, koji ima i željezničku stanicu uskotračne bosansko-hercegovačke pruge i preko nje željezničku vezu s Mostarom, Sarajevom, i s Hercegnovim i Zelenikom u Boki Kotorskoj.

S Dubrovnikom ga spaja lijep kolski put, kuda prolazi i električna tramvajska pruga. Gruška je luka veoma dobra i u njoj je veoma živahan promet. U luci stoji lijepa palača Đorđića iz 16 vijeka sa zanimljivim slikarskim djelima. U blizini se nalazi sigasta spilja Kordič, koju je vrijedno pogledati. Put u Dubrovnik vodi mimo crkve »Gospa od Danača« iz 14 vijeka. S gruške strane stiže se najprije do gradskih vrata Pila, pred kojima se prostiru Brsalje sa sjenovitim drvoredom murava. Ovdje se često priređuju glazbeni koncerti. Usred Brsalja je krasno djelo kipara Rendića iz g. 1900 Zdenac Dubravka (po jednom prizoru iz istoimene Gundulićeve pastirske igre), dar braće Amerlinga. Uz Brsalje stoji Pomorska akademija, a njoj sučelice na sjeveru Pošta. S juga se pruža lijep pogled na visoku gradsku tvrđavu Lovrijenac. Blizu gradskih vrata Pila stoji tvrđava Minčeta iz g. 1464. S ove strane štiti Dubrovnik golem zid, jedna od najveličanstvenijih gradskih utvrda iz srednjega vijeka. Nad gradskim vratima lijep reljef Kralja Petra Oslobodioca, rad Ivana Meštrovića. Ušavši ovuda u grad, ostaje nam na lijevo crkva Sv. Spas iz god. 1520 u lombardskom slogu, a s portalom u renesansnom slogu. Njoj sučelice je Onufrijeva česma, renesansko umjetničko djelo iz 1427 g., što je zajedno s vodovodom izradi Onofrije Giordano della Cava. Uz crkvicu Sv. Spasa stoji franjevačka crkva sa samostanom iz god. 1317. Nad crkvenim portalom u slogu kasnije gotike stoji umjetnički izrađena Pietà iz 15 vijeka. U crkvi je grob dubrovačkog pjesnika Đivа Frana Gundulića (1588—1638). Lijep romanski donji hodnik iz 14 vijeka nose krasni stupovi s glavicama, te okružuju dvorište. Ovdje se nalazi 1307 g. osnovana apoteka, pa je po tome i najstarija u Dalmaciji, a možda i u cijeloj Evropi. Stare stube uz gradski zid vode u gornji samostanski hodnik

Dubrovnik

Portal Kraljevskog dvora
Le portail du Palais Royal
Portal des Königspalastes

nad onim donjim, a odavle u drugi hodnik, kojemu su zidovi ukrašeni divnim slikama iz 19 vijeka. U samostanu je veoma lijepa knjižnica, a vrijedno je spomenuti i zanimljiv crkveni zvonik. Za Onufrijevom česmom, sučelice franjevačkom samostanu stoji stari dubrovački arsenal (oružnica), danas Komanda Mjesta. Idući dalje Trgom Kralja Petra (negdašnji »Stradun«), stižemo na Poljanu Luža, na drugom kraju grada, pred gradskim vratima Pločama, koja vode u malu dubrovačku luku. Na Poljani Luža stoji Orlandov spomenik, kažu iz g. 1418, a koji je tu podignut kao znak trgovačkih veza Dubrovnika s njemačkim hanseatskim gradovima. Glavni dio trga zauzima crkva Sv. Vlaha, obnovljena u baroknom slogu nakon požara (1706—1715 god.) s lijepim stubištem na pročelju. Na glavnom oltaru stoji starinski srebrni kip sv. Vlaha iz 14 vijeka. 3 februara svake godine obdržava se velika crkvena svečanost, koja privlači mnoge goste i poklonike iz cijele Dalmacije i Boke Kotorske. Tom zgodom priređuje se crkveni ophod s relikvijama iz stolne crkve, vide se lijepe, starinske nar. skupocjene nošnje i barjaci, katkada njih preko 50. Predvorje na pet lukova sa stupovima potječe po svoj prilici od kojega Michelozzova učenika iz 1516 g. Preko puta crkve sv. Vlaha nalazi se zgrada Općinskoga načelstva, u kojoj je smješten i Etnografski muzej. Tu se vide mnoge rimske starine iz Epidaura (Cavtata), zanimljiva zoološka zbirka, numizmatička zbirka iz doba dubrovačke republike itd. Do Općine je Bondino kazalište, a tik do njega Kraljevski dvor, nekadašnji Kneževski dvor, sagrađen 1388 g. Dvor bijaše dvaput žrtvom požara, te godine 1435—1441 bi obnovljen u kasnijem gotičkom stilu od graditelja Onufrija Giordana della Cava, a trijem s lijepim stupovima i glavicama izradio je 1462 godine Michelozzo. Veoma su zanimljiva dva zvekira na ulaznim vratima. U zgradi se nalazi lijepo dvorište opkoljeno arkadama, a usred dvorišta brončani kip Miha Pracata († 1607 g.), koji je sav svoj

Dubrovnik

Gradska luka

Le port

Der Hafen

Dubrovnik

Onufrijeva česma i crkva Sv. Spasa

La fontaine d'Onofrio Giordano et l'église St. Sauveur

Onofrius-Brunnen und Erlöserkirche

imetak ostavio gradu. U donjem spratu Dvora smješten je bogat Državni arhiv. Znamenit je drven strop, isprave iz vremena od 1278 do 1814 godine, novac, minijature i nekoliko starijih slika. Među ispravama se nalaze odluke Maloga i Velikog vijeća, koje je u doba republike zasjedalo u Dvoru; obilje diplomatske korespondencije, kao i pisma inostranih vladara i državnika. Ovaj je materijal sabran u nekoliko tisuća knjiga i karata, a do svjetskog rata nalazio se u Beču, ali je St. Germainskim mirom ovo povjesno blago vraćeno vlasniku — gradu Dubrovniku.

Zapadno od Dvora nalazi se Gundulićeva Poljana, usred koje stoji kip dubrovačkog pjesnika Ivana Gundulića, rad kipara Rendića (1893 g.). Južno od Dvora stoji Stolna crkva Velika Gospa, koja je po planu Andrije Raffalinija bila započeta, a od Anđela Bijankinija 1713 dovršena. Staru katedralu, koja je stajala na istomu mjestu i koju je potres 1667 godine sravnio sa zemljom, podigao je Ričard Lavljega Srca, kada se na povratku iz Palestine spasao na otoku Lokrumu, i ondje htio podići zavjetnu crkvu, pa su ga Dubrovčani ipak nagovorili, da to učini u samomu gradu. U unutrašnjosti crkve, koja se dijeli na tri lađe, za glavnim oltarom stoji Tizijanova slika »Uznesenje Bogorodice«. Slike od Padovanina, Hrist od Pordenona. Ecce Homo od slikara Andrije del Sarto, slika sv. Katarine od Palme st. i stara, veoma dobra kopija Raffaelove slike »Madonna della Sedia, izrađena na drvu. Desno od oltara mali triptihon flandrijske škole Mudraci od Istoka«. Propovijednica je lijepo majstorsko djelo Korčulanina Marina Radice. Crkvena riznica (otvorena srijedom i subotom od 11—12 s. uz prethodnu prijavu u sakristiji) ima veoma dragocjene predmete: starinske zlatne i srebrne relikvijare. Naročito treba istaknuti komad Hristova sv. krsta iz Jerusalima u srebrnom krstu dubrovačke izrade, zlatni sandučić iz 17 vijeka izrađen od nekadašnje zlatne bizantinske carske

krune, a u njemu se čuva komad lubanje sv. Vlaha. Zlatna bizantinska ruka s komadom kosti iz desne ruke sv. Vlaha, komad kosti ovoga sveca izrađen u zlatnom filigranu. Lijepo raspelo od Donatella i raspelo od maslinovine, rad Marina Radice. Velik pehar s bogatim ukrasima srebrna glava prvomučenika Stjepana iz 9 vijeka, srebrni grudni koš sv. Augustina itd.

Istočno od Vel. Gospe nalazi se Biskupska palača. Nedaleko odavle na jug stoji jezuitska crkva Sv. Injacio, koja je bila podignuta 1699—1725 u baroknom slogu po Pozzovim nacrtima, a odmah do nje nekadašnji jezuitski samostan, u kojem se sada nalazi vojnička bolnica.

Uz gradsku kapiju Ploče stoji Carinarnica (Divona), nekadašnja kovnica novca. Stara je to građevina iz 15 vijeka u gotičkom slogu. Predvorje na pet lukova sa stupovima po svoj prilici potječe od kojega Michelozzova učenika (1516 g.), a nad srednjim prozorom stoji lik sv. Vlaha. Ova zgrada ima dvorište (avliju), koju je vrijedno razgledati. Uz Carinarnicu je starinski Zvonik, podignut 1520 god. u romansko gotičkom slogu, te je nekada služio za stražarnicu (Lužu). Tu je i znamenita česma iz g. 1438.

Iza carinarnice, izašavši u luku, vidimo Dominikanski samostan, koji je bio podignut 1303—1306. Popevši se stubama stižemo u samostansku crkvu. U samostanskoj su zgradi spretno sjedinjena tri sloga: gotički, romanski i renesansni slog. Crkva je podignuta u 15 vijeku, te ima veoma zanimljiv portal. U crkvi ima nekoliko veoma uspjelih oltarskih slika. Na prvomu oltaru lijevo Tizijanova Marija Magdalena između sv. Vlaha i anđela s malenim Tobijom i zavještačem Pucićem i slika sv. Dominika od jugoslovenskoga slikara Vlaha Bukovca. Na oba oltara, desno i lijevo od glavnoga, slike Nikole Dubrovčanina (Ragusinus), i to na lijevom oltaru Marija i svetitelji, a među njima sv. Vlaho s modelom grada Dubrovnika na ruci. Lijevo od crkve ulazi se u lijep hodnik u prijelaznom slogu iz 14 vijeka, pred kojim se u dvorištu nalazi starinski bunar iz g. 1623. Uz sakristiju se nalazi crkvena riznica, u kojoj ima veoma zanimljivih i nadasve lijepih rukopisa i slika od Lorenza Credija (1459—1537), Nikole Dubrovčanina (1513) i dvije slike nizozemske škole. Zanimljiva je kaptolska dvornica sa slikom Nikole Božidarevića iz 1513 godine.

Dubrovnik

Hotel Imperijal

Ljeti je ugodna šetnja preko Pila sjeverozapadno od Hotela Imperijala Bogišićevim parkom na Ilijinu glavicu.

Zanimljiva je šetnja gradskim zidinama (gradski miri). Stari je grad Dubrovnik opasan s morske i s kopnene strane zidinama i kulama, koje potječu dijelom iz 13, a dijelom iz 14 vijeka. Na sjeveru diže se golema Minčeta, na istoku tvrđava Leverin, nazvana i Pijova kula po papi Piju II, koji je dao sagraditi ovu tvrđavu, na jugu Molo, a na zapadu Lovrijenac. Između Mola i Leverina leži stara dubrovačka luka. Šetnja po ovim tvrđavama i gradskim zidinama pruža krasne vidike na kopno i na more. Dopust daje bez ikakvih poteškoća Komanda Mjesta, koja se nalazi na istočnoj strani grada uz vrata Pile tik uz Onufrijevu česmu.

Dubrovnik

Luža

Trajnom će uspomenom ostati svakome, ko se prošeta od kapije Ploča idući uvijek uz more sve do benediktinskoga samostana Svetog Jakoba. Tu se u suptropskoj flori jasno ocrtava pravi karakter Dubrovnika i njegova južnjačka ljepota.

Dubrovnik ima sve moderne tekovine, koje stoje putnicima i gostima na raspoloženje: moderno uređeni hoteli, kavane, električna rasvjeta, vodovod, PTT, željeznička i parobrodarska veza, autobusna i automobilska veza, banke, mjenjačnice, kinematografi. Muzički koncerti na javnim šetalištima, svakog dana dancing, zimi u hotelima i gradskim društvima, ljeti u nekoliko hotelskih bašta kraj mora. Razne narodne svečanosti, gdje se u punu sjaju pokazuju veoma slikovite narodne nošnje dubrovačke okolice. U Dubrovniku ureduju mnogi inostrani konzulati i jugoslovenske državne vlasti.

Sportski je život također veoma razvijen: plivanje, jedrenje, veslanje, ribolov, tenis, nogomet, jahanje, automobilizam, planinarstvo i različiti zimski sportovi pružaju razonodu ljetnim i zimskim gostima Dubrovnika.

Hoteli u Dubrovniku: Grand Hotel Imperial, H. Excelsior, H. vila Argentina, H. Belvedere, H. De la Ville, H. Gradac,

Pension Viktorija, P. Miramar, P. Galeb, Vila Merkur, Vila Grbić, Svratište Putnik.

U Gružu: Grand Hotel Petka, H. Grabusić, Pension Wregg, P. Anamir.

Četiri lijepa kupališta.

Obavještenja: »Putnik«, Dubrovnik, Pile br. 68, Telefon br. 101.

Izleti i šetnje u okolicu Dubrovnika:

LAPAD. Sjeverozapadno od Dubrovnika pruža se poluotok Lapad, sav u borićima, maslinicima i mirisnim narančama, iz kojih strše vitki, ponosni čempresi. U zatonu: Uvali od Lapada (Vala) lijepo morsko kupalište Sumratin s malim, ali veoma prijatnim pješčanim žalom i s dobrom gostionicom. Nad uvalom diže se brdo Sv. Petka (197 m), s kojega se pruža krasan vidik: na istoku na zaliv Danče, na jugu na Grebene, niz morskih hridi, nad kojima se diže svjetionik, na zapadu na Uvalu od Lapada i na otok Koločep, a na sjeveru na otočić Daksu sa svjetionikom. Na Daksi je — kažu — rado provodio u pobožnoj skrušenosti korizmene dane sanjareći i razmišljajući o životu i smrti najveći dubrovački pjesnik, I. Gundulić, koji je ovdje dobio pobude i nadahnuća da spjeva svoje, valjda, najbolje djelo: »Suze sina razmetnoga«. Na južnoj obali poluotoka Lapada nalazi se krasna Modra spilja, do koje se stiže čamcem. Najljepši su efekti svijetla od 11 do 16 sati. Južnom obalom vodi lijep pješački put do Gorice i kapele sv. Vlaha iz godine 1857, a odavle na groblje i crkvu Sv. Mihajla. U vezi s ovim grobljem, gdje leži sahranjeno nekoliko pokoljenja dubrovačke aristokracije, čuvena je izreka velikoga Dubrovčanina i pjesnika naših dana, kneza Iva Vojnovića: »Jedan po jedan prohodu vlastela, u crnom lijesu, nošeni od fakina«, smjerajući time na izumiranje staroga Dubrovnika.

Hoteli i pensioni: Grand Hotel Lapad, H. P. Adrija, H. P. Natalija, P. Sumratin, P. Dalmacija, Vila Gorica, P. Madeira, P. Zeleni Dvorac, P. Krampus.

Obavještenja: »Putnik«, Dubrovnik, Pile br. 68.

Lapad

Hotel Lapad

Lapad

Samratin Kupalište Bains Bad

BRDO SRĐ (412 m). Od gradskih kapija Pila i Ploča vode dva jednako duga pješačka puta na brdo Srđ, na kojem se negda dizala od Francuza sagrađena tvrđava Imperijal, koja je sada ruševna i zapuštena. Odavle je krasan vidik na Dubrovnik, na Gruž i na more. Na jugoistoku pruža se pogled sve do Oštrog Rta na ulazu Boke Kotorske, na istoku na visoku planinu Orjen (1895 m), u Hercegovini.

SAMOSTAN SV. JAKOV. Kroz predgrađe Ploče stiže se do drevnoga manastira sv. Jakova (iz 13 vijeka) na putu u Cavtat. Manastir leži na stijeni, koja strmo pada u more. Kroz samostansku kapiju i desno od manastira stiže u podivljalu baštu i do puta nad morem, odakle puca lijep vidik na Dubrovnik, na Lokrum i na more. Svuda naokolo raste bujno suptropsko bilje: paome, čempresi, agave, opuntije i dr. U stijeni pod samostanom more je izdublo magičnu Spilju Betinu, koja je duga 64 m, široka 38 m, a visoka 24 m. Svoje ime »Magična spilja« dobila je otuda, što je ovdje matematik Ghetaldi vršio pokuse lomljenja svijetla, a narod je to smatrao magijom i matematika mađioničarom. Vanjske su stijene spilje obrasle ružmarinom. Unutrašnjost spilje, gdje voda izvodi divnu igru boja, može se pohoditi samo čamcem (iz gradske luke 1/4 sata vožnje).

OTOK LOKRUM vidi raniji opis Lokruma.

IZVOR RIJEKE OMBLE (čamcem iz Gruža za 1 sat, iz gradske luke 3½ sata, tamo i natrag). Lijepa je vožnja od ušća Omble, koje je više nalik na morski zaton, nego na ušće rijeke, uz rijeku pored obala, koje obiluju bujnom vegetacijom. Duboki zaton s kristalno-jasnom tamno-modrom vodom opkoljen je strmim kraskim stijenama, te uz krasnu tropsku floru daje neobično slikovit i čaroban prizor. Vozimo se mimo mjesta Mrkošice, gdje se nalazi ljekovito jodno sumporno kupalište, mimo Petrova Sela, Sv. Stjepana, Obuljena i Rozata. U ovomu potonjem franjevački samostan i lijepa crkva na humu. U pozadini dižu se gorske kose

Oštra glavica i Vlaštica. Pod strmom stijenom Sokolom, koja je visoka 400 m, izbijaju dva snažna mlaza Omble u poširoko korito, koje obiluje jeguljama, da onda proteče 5 km do ušća. Izvori Omble daju Dubrovniku svježu i zdravu izvorsku vodu. U Omblinim izvorima pojavljuje se rijeka Trebinjčica, kraska ponornica, koja s druge strane brda ponire i pod zemljom teče sve do amo.

TRSTENO. Iz Dubrovnika kolima do Omble, zatim dalje Marmontovim putom put sjeverozapada preko sela Vrbice, oko zaliva Zatona, pa preko sela Matkovića i Orašca, sve veoma slikovitih mjesta, stiže se u Trsteno, vlasništvo stare dubrovačke patricijske porodice grofova Gučetića-Gozze. Trsteno pripada ovoj vlasteli već od 1339 godine. Gozze je veoma stara i ugledna dubrovačka porodica, koja je republici dala mnoge knezove, pisce i državnike. Divna bašta bila je već prije nekoliko vjekova na glasu s osobita bilja i prastarih stabala. Hrast uz kapelu star je preko 80 godina i kažu, da je Vijeće republike ne jedanput raspravljalo državne poslove u sjeni ovoga stabla. Ima isprava, koje dokazuju, da je ovaj hrast bio sastajalište patricijata u 15 vijeku. Vodovod, koji prolazi ovom baštom, kako kaže ploča ondje uzidana, sagrađen je 1492 godine, dakle u doba otkrića Amerike. Spilju s kipovima sagradio je jedan član porodice Gozze, koji bijaše poslanik republike na dvoru francuskoga kralja Luja XIV. Spilja je uređena po uzoru Versalja, koji je baš u ono doba bio dovršen. Mnogi su slavni ljudi pohodili Trsteno; među njima spomenućemo samo neke: Meksički car Maksimilijan svratio je amo na bračnom putovanju, pa je tom prilikom carica Šarlota urezala svoj monogram u jedno stablo u parku.

Bilo je i drugih vladarica i kneginja, koje su u sjeni starih stabala u Trstenom prebirale misli: austrijska carica Jelisaveta, francuska carica Eugenija, njemačka carica Friderika; Stefanija, žena austrijskoga prestolonasljednika Rudolfa. U Trstenom je neko vrijeme provela i kneginja Zorka, majka Nj. Kr. Veličanstva Kralja Aleksandra I. Također je bila ovdje i rumunjska kraljica Marija.

Dubrovnik

Ombla

Park i vrtovi ovoga vlastelinskog imanja čuveni su sa svojih gajeva lovorike naranača, koje je grof Vito de Gozze zasadio još u 17 vijeku. Tu ima i rijetkih biljaka, kao što su magnolije, najraznovrsnije kakteje, rijetke vrste paoma, grmovi papra, kamforni lovor i dr. i dva velika makljena (platane), kakvih nema nadaleko. Sve to raste u slobodi, u ovomu blagoslovljenom podneblju, gdje u januaru cvatu ruže, hijacinti i ljubičice.

Trsteno-Park Gozze
Versaljska česma
Fontaine en style Versailles
Versailler Brunnen

Zima je u Trstenom pravo proljeće. Kada je veliki potres 1667 godine srušio sjajni gotički dvorac, sagrađen je nov ljetnikovac, koji i danas stoji. Natpis na jednom kamenu, koji je ugrađen u današnji ljetnikovac, kaže da je stari dvorac sagradio konte Ivo de Gozze 1502 godine. Veliki pjesnik Lord Byron pohodio je Trsteno kao gost grofice de Gozze, rođene Cologan-Valois. U starije doba stanovao je u Trstenom i slavni slikar Tizijan, kada je boravio u Dalmaciji, pa je ovdje stvorio sliku sv. Mihajla, te je za glavu i lice ovoga sveca uzeo kao model sina Pavla de Gozze. Demon, koji leži svladan pod nogama sv. Mihajla, ima lice jednoga neprijatelja porodice Gozze.

U Trsteno se može stići i morskim putem, čak se ovaj put može i preporučiti, jer pruža veoma lijepe vidike: na Šipan, Lopud i Koločep, a na sjeveru nad Zatonom na gorske glavice: Spasovo Brdo, Točilo i Birac. Iskrcavanje za Trsteno vrši se u njegovoj luci Serdupini.

POZDRAV DUBROVNIKU*)

D v a d e s e t sam l j e t a proveo u Tebi!
Otkad samo d v a sam od Tebe daleko,
Te mi ne sja Tvoje čisto nebo meko,
Vidim: srce mi Te pregorjelo ne bi!

Svud sa sobom nosim Tvoje bijele zore,
Sunčane Ti dane i zvjezdane noći;
Kamo god ja htio u svijet širok poći,
Znam: u duši Tvoje šumjeće mi more...

*) G. Jakov Carić našao se pobuđen da ovu odu Dubrovniku spjeva naročito za ovu knjigu i urednik je sa zahvalom objavljuje.

Daleko od Tebe, ipak sam Ti blizu;
Vidjeh i čuh dosta zvonkih šedrvana,
Al' nijesu kô biser svih Tvojih f o n t a n a,
Tvojih draži nigdje toliku na nizu...

Uprav, jer se s Tvoga ja nagledah S r đ a
Nedogledne, budne pučine Ti plave,
Vali Tvoji često u snu mi se jave,
Te mi srca, duše ne hvata se rđa!

Tvoj L o v r i j e n a c — eno — u bijeloj je pjeni,
Bok mu bije bučan bijesnih valâ mlat — — —
U srcu i uhu skladno zvoni meni:
Z e l e n c i na udar kad spuštaju bat!...

B o n i n o v a — eno — D a n a č a i G r a c a,
S v e t i J a k o v sniva, al' još, ipak, straži;
Tu pjesnika duša odmorišta traži,
U okrilje meko D u b r a v i se baca...

Sanjar mile vale promatra i broji — — —
B o b a r a i M r k a n morske šapću tajne,
Č e m p r e s i dok division dršću, p ô m e i a l o j i,
Na nebu, u moru z v i j e z d e trepte sjajne!...

Stoga, premda živim i pod nebom tmurnim,
U danima teškim, nestalnim i sivim,
Kroz c i k p r o v e d r i c e, u mislima burnim,
D u b r o v n i č e, ja Ti skrušeno se divim!

Ja u Tebi ostah, jošte vidim L a p a d,
P e t k u Ti, i D a k s u, i L o k r u m Ti cvjetan;
Grimizna Ti sunca ž a r k i gledam z a p a d,
I već mi je dosta, mogu biti sretan.

Oh, da mi je moći opet da Te gledam,
Da upijem u se sve Tvoje m i l i n e;
Olovno da breme duša moja skine,
Čitav da se m o r u i n e b u T i predam!... *Jakov Carić*

Dubrovnik

Pogled iz Sv. Jakova

Vue de St. Jacques

Blick aus St. Jakob

Kupari
„Grand Hotel Kupari"

Foto »Putnik«

KUPARI - SREBRENO

Dvadeset minuta vožnje autobusom ili ½ sata parobrodom iz dubrovačke gradske luke na jugoistok od Dubrovnika stiže se u najljepši dio Dubrovačke rivijere, na izlazu iz romantične Župske doline, u divne zalive Kupara i Srebrenog. U ljupku položaju usred plodne okolice s veoma blagim i prijatnim podnebljem leži najmlađe ljetovalište Dubrovačke rivijere — Kupari. Moderne zgrade sa svima savremenim udobnostima, elektr. rasvjeta, zdrava i dobra pitka voda, kupališni liječnik, apoteka, garaže itd.

Kupari imaju dublje kupalište, pa se zato tu najviše zadržavaju plivači, koji ovdje mogu da se uistinu nauživaju mora i sunca. Osam minuta odavle udaljeno je kupalište Srebreno, najidealnije kupalište sa žalom za neplivače i za djecu.

Tik uz žal poredale su se kupališne zgrade i hoteli, usred bujne vegetacije i lijepih igrališta, pa kupališni gosti mogu da u kupaćim kostimima idu ravno na žal, koji je sasvim zaštićen od vjetrova i nema prašine.

U augustu i septembru liječenje grožđem. Sezona traje od marta do novembra. Za razonodu gosti ima dovoljno prilika: sport na vodi (plivanje, jedrenje, veslanje, polo), tenis, čitaonica, bar, koncerti itd.

Šetnja obalom uz žal s veoma krasnim vidicima. Šetnje u boriku Pellegrini, do Vile Toretto i do Crvene kuće s divnim čempresovim parkom.

Izleti: U Župsku dolinu, gdje se stanovništvo odlikuje rijetkom tjelesnom ljepotom i slikovitim narodnim nošnjama. U Mline, idilično mjestance, koje svoje ime nosi po mnogim mlinovima. Ovdje potok Breno tvori dva lijepa mala slapa. U sela Krstac, Zavrelje i Plat, koja obiluju zelenim vinogradima s iz-

vrsnim grožđem. Donjom Župom niz strmenu morsku obalu do Cavtata. Na otoke Lokrum, Lopud itd. čamcem na vesla ili motornim čamcem. U Dubrovnik i okolicu.

Hoteli i pensioni:

U Kuparima: Grand Hotel Kupari.

U Srebrenom: P. Lida, P. Srebreno, P. Supetar.

U Mlinima: P. Mlini, P. Molnar, P. Orlić, P. Lucić.

Obavještenja: »Putnik«, Dubrovnik, Pile 68. Kupališna uprava, Kupari. Dubrovačko kupališno i hotelsko a. d. u Pragu, Havličkovo náměsti 25.

CAVTAT

Jedanaest km jugoistočno od Dubrovnika na malenu poluotoku leži kupalište Cavtat, saobraćajno središte Konavala. Cavtat ima veoma lijep položaj, zaštićen je od vjetrova, pa je podesan i kao ljetovalište i kao zimovalište.

Cavtat leži na mjestu nekadašnje korintske kolonije Epidaura, koju osvojiše Rimljani u 3 vijeku pr. Hr. Iz onoga doba ima i danas ostataka kupatila, vodovoda i natpisa, koji se čuvaju u malenu Cavtatskom Muzeju. Epidauro su razrušili 639 g. Avari i s njima nadošli Sloveni, pa je to i bilo povodom osnivanja Dubrovnika. U Cavtatu je znamenita Bogišićeva knjižnica, koju je osnovao naš poznati javni radnik Anto Bogišić. On je prvi uredio i zakone Crne Gore. Na cavtatskom groblju Sv. Roka lijepa je grobnica (mauzolej) porodice Račića, poznatoga brodovlasnika rad kipara Ivana Meštrovića. S Rta sv. Roka lijep vidik na more i na morske hridi. Nedaleko od kupališta je zanimljiva kraska »Eskulapova spilja«. Na otoku je Mrkanu prastari benediktinski samostan. Zanimljiva je i mjesna crkvica »Gospa od snijega«.

U okolici Cavtata raste odlična vinova loza. Stanovništvo se bavi raznim kućnim obrtom.

Kupari

Srebrenski žal

La Plage Srebreno

Srebreno Strandbad

Foto »Putnik«

Cavtat

Cavtat ima veoma lijepo i ugodno kupalište, mogućnosti ribolova, veslanja i dr. sportova na vodi. Priređuju se glazbeni koncerti.

Redovite parobrodarske i autobusne veze s Dubrovnikom.

Hotel Pension Tiha (Oporavilište dra Novakovića), Restauracija Balkan

Obavještenja: Gradsko načelstvo, Cavtat.

KONAVLE

Jedan i po km daleko od Cavtata kod sela Oboda počinje 1 km široka dolina Konavle s velikim brojem lijepih i umiljatih sela. Sa sjevera zatvara ovu plodnu dolinu gorski lanac Snježnice (1234 m), a s juga gorsko pohumljė Donja Gora s Ilijinim Brdom (560 m). Na padini Snježnice pod selom Ljutom izbija velik potok Ljuta, koji presijeca Konavosku dolinu put sjeverozapada i kod skupine Cavtatskih stijena najednom nestaje u zemlji, da nakon duga podzemna toka izbije opet na površinu u spilji Jazovima i odavle slije u more. Konavoska je dolina najnaseljeniji kraj Dalmacije. Glavno je mjesto Gruda, najpovoljnija polazna tačka za uspon na Snježnicu. Za ovaj uspon nije potreban vodič. Nosači stoje u Grudi na raspolaganju. S vrha se pruža krasan vidik na Trebinje u Hercegovini, na Cavtat, Dubrovnik, na otoke i široku pučinu, te na Orjen (1895 m). Kopnenim putem stiže se iz Konavala preko Sutorine u Boku Kotorsku.

BOKA KOTORSKA

Na južnom dijelu Jugoslovenske rivijere zasjeklo se Jadransko more u kopno i stvorilo čudno vijugav prostrani fjord Boku Bokorsku. Ovaj zaliv, opkoljen sa svih strana visokim sivim planinama, na čijim podnožjima uz more cvate besmrtno proljeće u čarobnu sjaju tropske flore, ostaje svakome posjetiocu

Boke doživljajem nedostižive veličanstvenosti. Ulaz u Boku Kotorsku omeđen je s desne strane rtom Arzom, na Luštičkom poluotoku i tvrđavom Mamulom na otočiću, a s lijeve rtom Oštrim sa svjetionikom, za kojim se u more pruža rt Kobila. Ponajprije se stiže u zaliv Toplu, a odavle Kumburskim kanalom u Tivatski zaliv, da se onda tijesnim prolazom Verigama stigne u Risanski i konačno u Kotorski zaliv, odakle vodi vijugav kolski put preko Lovćena u Crnu Goru. Nema sumnje da je ovo jedan od najzanimljivijih krajeva Jugoslavije, a svojom neobično veličanstvenom ljepotom ne zaostaje ni za najljepšim mjestima i krajevima Evrope.

Oštri vrhovi visokih planina i strmenite gorske padine tvore krasan vijenac oko mirne kristalno-modre morske površine, dajući slikovitu opreku boja mora i cvjetnog šarenila na obalama sa sivim goletima Krasa. Mala mjesta nanizala su se uz obalu zaliva kao niz bijel bisera. Čiste bijele kuće proviruju iz mirisnih bašta, koje obiluju limunom, narančom, paomom, ružmarinom, smokvom i bademom, ukrašene zelenilom velikih maslinika i šarenilom ruža, jasmina, tuberoza i oleandara, a među njima oštro lišće stogodišnjih aloja. Uistinu, teško je i pomisliti, da ima još negdje na svijetu toliko ljepote na ovako malenu prostoru. Čini se, kao da je stvaralačka ruka prirode odabrala ovaj miran i na pogled tako umiljat zaliv, da u njemu sastavi stijene ledenih norveških obala i gora s bujnim šarenilom tropskih krajeva.

Najstariji povjesni zapisi o Boki Kotorskoj (Sinus Rhizonicus) pričaju o gusarskim pothvatima Ilira. Kada se njihova hrabra kraljica Teuta zbog ratova, koje je vodila s Rimljanima, nije više osjećala dovoljno sigurnom u svojoj prijestonici Skadru, preselila je svoje sjedište u Rhizinium (današnji Risan). Posljednji ilirski kralj Gencije izgubio je nakon teških i ogorčenih bojeva svoje carstvo i Rimljani ga odvedoše kao roba u trijumfu. Kasnije je Boka bila prisajedinjena rimskoj pokrajini Iliriji, a Dioklecijan je Boku pretvorio u rimski okrug Prevalitanu. Kada se rimsko carstvo razdijelilo na istočni i zapadni dio, Boka potpade pod Bizant. Početkom 6 vijeka osvojiše je istočni Goti, nakon čega je opet Boka došla pod Bizant. Konstantin Porfirogenet spominje antički grad Askrivij (u 10 vijeku) pod imenom Dekateron. U to doba opustošiše Saraceni bokeljska naselja, oko g. 1000 osvojiše Boku Srbi pod velikim županom Časlavom i pripojiše je zatim kraljevini Duklji. Oko 1002 g. Bugari opustošiše Boku, nakon čega je Boka privremeno pala pod vlast travunskoga kneza. U ogorčenoj borbi za posjed ovoga znamenitog zaliva pošlo je normanskoj kneginji za rukom, da u Kotoru proglase kraljem njezina sina Đorđa, ali normanska vladavina bijaše kratka vijeka. Slavno doba Boke započe pod vladom srp-

Hercegnovi

Stare lučke tvrdave

Anciéns forts dans le port

Alte Hafen-Festungen

Foto Kušević

skih kraljeva iz dinastije Nemanjića (1173—1370). Sveti Sava osnova Zetsku episkopiju sa sjedištem na otoku Prevlaci. Pod Dušanom Silnim odlikovali su se Bokelji u boju kod Velbužda. Ali, nakon jedne godine, nastupiše u srpskoj državi razmirice među vlastelom, pa kako je narod bio u nevolji, Boka zatraži zaštitu ugarsko-hrvatskih kraljeva. Zato se Mlečani ljuto osvećivahu Bokeljima. Godine 1378 pripoji bosanski kralj Tvrtko I Boku svojoj državi. Malo zatim odbiše Bokelji navalu dubrovačke najamničke vojske, te je Boka nekoliko decenija živjela samostalnim životom. Godine 1420 pojavi se u Boki mletačka mornarica pod vodstvom Loredanija i zatraži od Bokelja, da opet priznaju suverenost republike Venecije. Loredani im ponudi punu autonomiju, slobodu da sami kuju svoj novac i potvrdu svih dotadašnjih povlastica. Ali već 1483 navališe Turci na Boku. Dva puna vijeka trajala je krvava borba Venecije i Turske za posjed Boke. Godine 1687 pade Boka opet pod vlast Venecije sve do njena pada. U doba ratova s Napoleonom Bokelji su se uz pomoć Rusa i Crnogoraca hrabro opirali francuskom nadiranju. Privremeno je Boka bila prisajedinjena Crnoj Gori, a 1814 g. bila je ustupljena Austriji, iako su se Bokelji tome najoštrije protivili. Svršetak svjetskoga rata donio je i Boki Kotorskoj konačno oslobođenje od tuđinskoga jarma i prisajedinjenje Kraljevini Jugoslaviji.

Budući da bokeška naselja leže na morskim obalama, Bokelji se već u najstarijim vremenima dadoše na trgovinu i pomorstvo. Njihova je mornarica bila na dobru glasu u svijetu, te je sudjelovala i pridonijela pobjedi kršćana u pomorskoj bici kod Lepanta. U prvim počecima Bokelji su putovali u razne gradove Srbije, a kasnije su se sve više bavili plovidbom. Kao pomorci najbolje su se odlikovali stanovnici Hercegnovoga, Perasta, Prčanja i Kotora. Bogatstvo se gomilalo sa sviju strana svijeta. Gradile su se krasne kuće i palače. Još i danas odaju te zgrade ne samo bogatstvo i ukus, nego i veliku ljubav i brigu,

koju su ovi pomorci imali za svoje porodice. Stanovi su ukrašeni svime što pomorac u tuđem svijetu može da nabavi. Pomorstvo je Boku podiglo ekonomski, ali i kulturno. A kada su se promijenile prilike u svjetskoj pomorskoj trgovini, osobito pojavom parobroda i izumiranjem jedrenjaka, tada je pala i pomorska trgovina Boke, a s njom i blagostanje njenih stanovnika.

Tek potonjih nekoliko godina Boka se pročula svijetom kao balneo-klimatsko područje, te danomice raste broj njenih gosti. Ono što se godinama, čak i decenijima propustilo, sada se nastoji to jače popraviti. Boka stječe sve više zgrada i uređaja, koji odgovaraju savremenom turizmu, a u tome prednjači prvi grad Boke, na koji nailazimo odmah, čim uđemo parobrodom u zaliv. To je »Biser Boke Kotorske«:

HERCEGNOVI

Sučelice vratima Boke diže se na nekoliko prirodnih terasa po obalnim humcima amfiteatralno uistinu bijeli grad Hercegnovi, usred bujne suptropske vegetacije, okružen i nadvišen starinskim tvrđavama i kulama: Španjolom, Fortemareom, Sv. Klarom, koje su dijelom ostale čitave, a dijelom su u ruševinama.

Hercegnovi je osnovao bosanski kralj Tvrtko I 1382 godine, a znatno ga je proširio Herceg Stjepan Vukčić, pripadnik bogumilske sekte, te je i grad dobio današnje ime po ovome vojvodi, koji je u njemu stolovao. Hercegnovi bijaše glavni grad Travunije i Zahumlja, koje kasnije dobiše zajednički naziv Hercegovina. Po smrti Hercega Stjepana pade Hercegnovi u turske ruke i Turci osnovaše tu sandžakat (1483 godine), te se u njemu održaše pune dvije stotine godina. Mlečanima je doduše pošlo za rukom da pomoću španskih vojnika preotmu Turcima grad (1539 god.) nakon teške i ogorčene bitke — iz toga doba potječe i današnja tvrđava Španjola nad gradom kod sela Srbine — ali već nakon jedne godine morade se grad predati osmanlijskom vojskovođi Hairedinu Barbarosi. Tek 1687 g. mogla je Venecija

Herceg-novi

Pogled iz parka Hotela Boke

Vue du parc de l'Hotel Boka

Blick vom Park des Hotel Boka

Hercegnovi

Park Hotel Boka

Trpezarija

Salle à manger

Speisesaal

pomoću malteških vitezova oteti Hercegnovi iz turskih ruka. Padom Venecije dospio je Hercegnovi privremeno pod francusku vlast, a zatim pod Austriju, da se tek 1918 konačno oslobodi i ujedini s jednokrvnom braćom. Zanimljivo je, da je u Hercegnovome živio portugalski pjesnik Flavio Eborense, kada je bio prognan iz domovine. Tu je napisao svoju elegiju »De exilio suo«.

Različiti natpisi na starim kućama napominju vladavinu Turaka i Venecije. U gradu ima nekoliko lijepih pravoslavnih i rimokatoličkih crkava. Idući na sjeverozapad stiže se preko predgrađa Sutorine i sela Igala na hercegovačku obalu Sutorinu, dok se na istoku preko malena zaliva i sela Meljina dolazi u Zeleniku, posljednju stanicu željezničke pruge Dubrovnik—Uskoplje—Hercegnovi—Zelenika.

Hercegnovi ima jedinstven geografski položaj: smješten skoro na krajnjoj tačci našega juga, zaštićen visokim brdima od hladnih vjetrova, veoma je podesan kao ugodno zimovalište. Naprotiv ljeti od rana jutra pa do sutona ugodan sjeverozapadni povjetarac, maestral, rashlađuje uzduh od žege ljetnoga sunca, pa je Hercegnovi tako i veoma prijatno ljetovalište, tim više što ima nekoliko odličnih prirodnih kupališta. Rijetko se koje miesto može pohvaliti ovakvom klimom, za koju se može s pravom reći da je najblaža u našoj domovini. Uz to su veoma prijatne ljetne bokeške noći. U sjaju mjesečine Hercegnovi je na pogled kao neki divni bijeli grad iz priče. Naravno, nijesu izostali ni vidljivi znaci ovako blage klime: bujna tropska flora. Dovoljno je pogledati čuveni park Hotela »Boka«, koji svojim izgledom napominje parkove hotela svjetskoga glasa, koji su razasuti po francuskoj Azurnoj obali, pa da se čovjek uvjeri, da riječi nijesu dovoljne da opišu sve to prirodno bogatstvo i ljepotu. Ali Hercegnovi nije samo ljetovalište i zimska klimatska stanica. On ima jednu osobitost, koja mu nad mnogim gradovima u svijetu daje veliku prednost, a to je, da je istovremeno zimi i od-

lična stanica za razvitak zimskoga sporta. I doista, dok prolazite ulicama i neposrednom okolicom Hercegnovoga, pa uživate u mirisu naranča i limunova i u zelenilu paoma, kaktusa, datulja i drugoga tropskog bilja, niti ne sanjate, da vam ovaj grad pruža ono, što zimi može u našoj domovini prvenstveno pružiti Slovenija i njene Alpe. Ako sjedite u parku Hotela »Boka« pod plodnom datuljom, činiće vam se u prvi mah smiješno, kada mimo vas prodefiluje četica veselih skijaša. A ipak to nije čudno, jer dok u Hercegnovome oko Božića pravo proljeće, za cigli sat veoma prijatne automobilske vožnje stižete do brda Orjena (1895 m), koji ima divne staze podesne za omiljeli skijaški sport. Dok se čovjek u gradu i predgrađima Hercegnovoga kupa u mlaku i opojnu uzduhu vječnoga proljeća i sunca uz obalu plavoga Jadrana, stiže se za sat vožnje autom na skijanje i sanjkanje u planinama Ubala i Crkvica. S pravom se i kaže, da su Krivošijske gore zimska terasa hercegovskih kaoma, agava, limunova, naranača i oleandara.

Hercegnovi je najzgodnija polazna tačka za izlete u bližu i dalju okolicu po Boki Kotorskoj. Dalmaciji i Crnoj Gori, a njegova najbliža okolica ima mnoge znamenitosti, koje će svakoga gosta uvelike zanimati.

Na sjeveru ima nekoliko visova, s kojih pucaju krasni vidici: putem mimo Španjole najprije preko sela Poda s malom crkvom sv. Srđa iz 14 vijeka u bizantinskom slogu, odatle na visoku planinsku ravnicu Kameno, odakle se vidi hercegovačko pogranično gorje, gola Dobrostica (1570 m). Posljednja ljudska nastamba je žandamerijska kasarna Vratlo. Dalje se vidi na sjeveroistoku Perast i na jugoistoku Tivatski zaliv s Tivtom. Odavle vodi udoban uspon na vrh Radostaka (1446 m), odakle puca veličanstven vidik na sve strane: vide se planinski gorostasi Hercegovine, Krivošija i Crne Gore, a u pozadini kroz plavetnu maglu vrhunci sandžačkih planina, Lovćen i srebrnasto Skadarsko jezero, a za ovim potonjim planine sjeverne Arbanije. S Radostaka vidi se cijela Boka Kotorska kao kakva lijepa reljefna karta.

Hercegnovi

Hotel Boka Dio parka

Une partie du parc

Ein Teil des Parks

Foto Kušević

Orjenska Lokva
Planin. dom
Chalet alpin
Schutzhaus

Foto J. Horvat

Idući iz Gornjega grada s glavnoga trga pored ruševina stare tvrđave »Jejine« putom, koji se prema sjeveru naglo uspinje, da nakon nekoliko minuta hoda skrene nadesno, stiže se u divnu dubravu Savinu. Put ili bolje da rečemo ugodna prirodna aleja u sjeni starih visokih stabala, što ih nebrojeni cvrčci veselo oživljavaju, vodi ponajprije do male crkve sv. Ane, odakle se pruža lijep vidik na more i na poluotok Lušticu, koji s južne strane zatvara Tivatski zaliv. Malo dalje usred krasne šume u savršenoj tišini stoji srpskopravoslavni manastir Savina, glasovito poklonište, kamo svake godine o crkvenovj svečanosti 28 augusta dolaze poklonici iz cijele Boke i Crne Gore, te iz Dubrovnika i iz Hercegovine, pa se tu mogu vidjeti divne i vanredno slikovite narodne nošnje raznih krajeva. Pred manastirom je igralište u sjeni starih hrastova. Uz manastir se nalazi crkva sagrađena 1799 i bizantskom slogu od Nikole Foretića. Manastir ima veoma bogatu crkvenu riznicu. Vrijedno je osobito istaknuti starinski liturgijski službenik iz 15 vijeka, čije korice prikazuju Hristovo raspeće i 12 apostola. Ovo je remekdjelo srpske zlatarske umjetnosti. Srebrni model savinskog matičnog manastira Tvrdoša, episkopski krst sv. Save iz 1219 g. izrađen od gorskoga kristala. Jedna manja manastirska crkva potječe iz 1030 g. s freskama iz doba Nemanjića. Ima čudotvornu ikonu Bogorodice, jednu sliku Hristova lica, za koju kažu da je rad slavnoga talijanskog slikara Tizijana; oltarske dveri s veoma lijepom orijentalskom ornamentikom. S manastirskoga dvorišta puca krasan vidik, a isto tako i od kapelice sv. Save, koja je od manastira udaljena samo nekoliko minuta.

Lijep je izlet do modre spilje Karadžinice. Parobrodom do malena mjesta Rose na Luštici, sučelice Hercegnovome, usput lijepi vidici preko niskih humaka pozadi Hercegnovoga na gole stijene Žlijebe i na Mokrine i Kameno, za kojima se dižu Radostak i Dobrostica. Nalijevo ostaje široki Tivatski zaliv, a u pozadini Lovćenski masiv. Od Rose čamcem prema izlazu iz Boke, mimo otočića Rondonija s tvrđavom Mamulom, pored zaliva Žanjice i Bratorastice stiže se do modre spilje Karadžinice, koja je ispunjena modrim svijetlom kao i spilje na Kapriju i Biševu.

Savina (Hercegnovi)

Srpski manastir

Cloitre serbe - Serb. Kloster

Sa stropa spilje vise raznobojni staklenici, u rupama i procijepima stijena ima morskih ruža, a u vodi šarena morska trava. Katkada zaluta amo i jadranski modri tuljan (phoca vittulina), koji znade narasti do 4 m.

Hercegnovi ima lijepa kupališta pod samim gradom, zatim na Topli, na Igalu, u Meljinama i u Zelenici, s veoma ugodnim žalima.

Hercegnovi ima redovite parobrodarske veze s Dubrovnikom i ostalim gradovima Dalmacije, željezničku vezu s Dubrovnikom, Mostarom—Sarajevom, autobusnu vezu s Dubrovnikom i sa Crnom Gorom i redovitu parobrodarsku lokalnu vezu sa svima mjestima u Boki Kotorskoj.

Hoteli: Park Hotel Boka, Hotel na Plaži, H. Jadran, H. Amerika, H. Savina, H. Rudnik.

Kavane: Bellavista, Nada, Amerika.

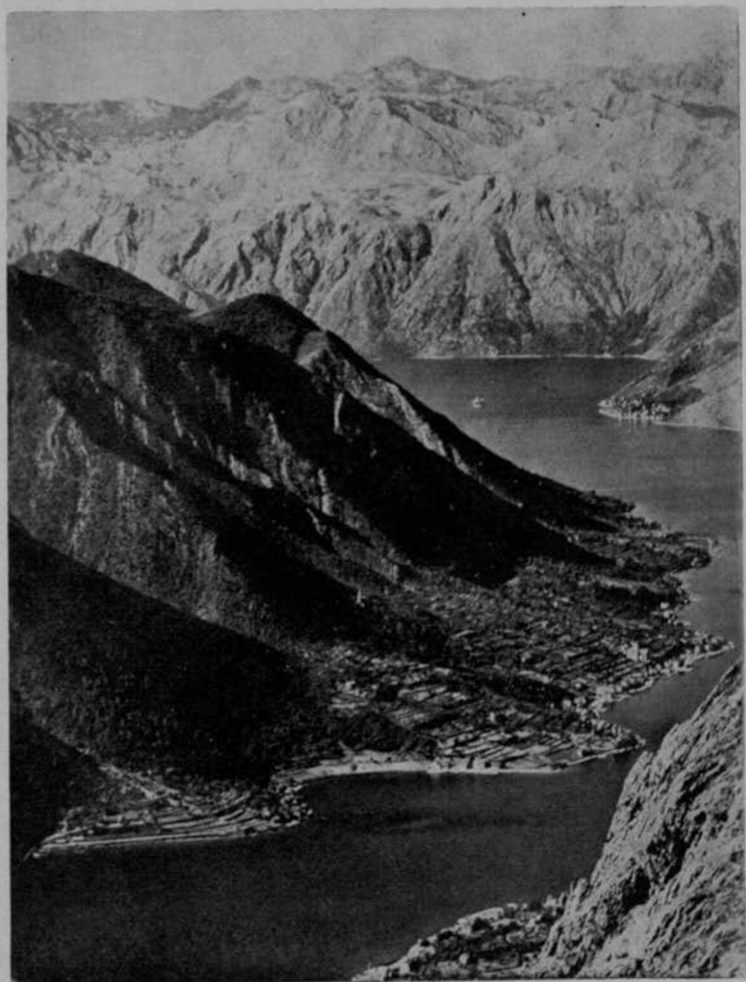
Obavještenja: Gradsko načelstvo, Hercegnovi.

Idući od Hercegnovoga put unutrašnjosti Boke rubom sjeverne obale, nižu se mala naselja: Kumbur, Đenović, Baošić, Bijela, Kamenari. Posvuda prijatna kupališta s lijepim žalima. Za turizam doduše još nijesu izgrađena i uređena, ali u privatnim kućama ima čistih i jevtinih stanova.

U Tivatskom zalivu ostaju nadesno otoci Sv. Marko, Prevlaka i Otok. U usku tjesnacu Verigama bijahu negda u srednjem vijeku postavljeni lanci (verige), koji branjahu ulaz stranim brodovima u unutrašnji zaliv.

Sučelice Verigama leže dva mala otoka: Sv. Đorđe sa ostacima benediktinske opatije, koja se spominje već u 12 vijeku, opkoljen čempresima, te je na pogled veoma romantičan i nalik na glasovitu Böcklinovu sliku »Otok mrtvih«. Gospa od Škrpjela, crkva dovršena 1630 g. s kupulom iz početka 18 vijeka. U unutrašnjosti fresko slike iz posljednjih decenija 17 vijeka, mnogi srebrni i zlatni zavjetni darovi, zanimljivi modeli jedrenjaka itd. Na glavnom oltaru od mramora (1796) ču-

BOKA KOTORSKA

POGLED S LOVĆENSKOG PUTA
VUE DE LA ROUTE DE LOVĆEN
BLICK VON DER LOVĆENSTRASSE

Uerige

Otoci
Iles - Inseln
Sv. Đorđe

Gospa
od Škrpjela

Foto Laforest

dotvorna slika Majke Božje iz 14 vijeka. Svake godine na 15 augusta velika crkvena svečanost, na koju se skuplja svijet iz Boke, Dubrovnika, Konavala, Hercegovine i Crne Gore, te se mogu vidjeti najrazličitije narodne nošnje.

Iza ovih otoka leži malen romantični grad

PERAST

Podno brda Sutilija (Kašun) smjestio se ovaj starinski grad negdašnjih slavnih pomoraca i bogatih plemića. Negda je u njemu sve vrvilo od žive trgovačke vreve. Zapuštene starinske palače s golim zidovima i krasnim ornamentikama stoje tu danas kao nijemi svjedoci minule slave i viteštva peraškoga. Perast broji danas samo nekoliko stotina stanovnika, mjestance je tiho i kao obamrlo. Ali je možda baš zato i zgodno kao ljetovalište za svakoga ko želi da odmor provede u savršenu miru i razmatranju. Usto ima nebrojene mogućnosti za morske i sunčane kupke. Perast je svoje vrste maleni historijski muzej. Mnoge starine sačuvane su iz ratova i ljutih bitaka s Turcima, tragovi venecijanskoga gospodastva itd. Znamenite su ruševine dviju palača u venecijanskom gotskom slogu: Zmajević i Smechia. Palače Viskovića i Balovića još i danas su dobro očuvane i nastanjene. Među historijskim znamenitostima, koje se čuvaju u crkvi i u Općinskom domu vrijedno je spomenuti zastavu, što su je Peraštani oteli Turcima 1654, zatim mač, što ga je Petar Zrinjski poklonio Perastu kao priznanje njihovih junačkih pothvata, jedan mletački barjak itd.

Lijep zvonik, visok 55 m, potječe iz posljednjih godina 17 vijeka, a crkva kojoj pripada ovaj zvonik, ostala je nedovršena i tako pretstavlja osebujnu zanimljivost u građevnom sklopu zvonika i nove crkve. Nad gradom se na sjeveru diže golo brdo Sv. Ilija sa starom zapuštenom tvrđavom Sv. Križ. Za 2 s. hoda stiže se na vrh brda odakle se pruža krasan vidik na Kotorski

zaliv, Risanski zaliv, na otoke Sv. Đorđe i Gospu od Škrpjela itd.

Iz Perasta su lijepe šetnje kolskim putem uz obalu na sjever do Risna, mimo starog manastira Banje, na istok u Dražin vrt i Orahovac u malenu zalivu Ljutoj. Čamcem izleti u Prčanj, Stolivo i kroz Verige u Bijelu i do Sv. Nedjelje, zatim u Risanskom zalivu: u Risan, Morinj i Kostanjicu.

Pension Lada. Gostionica Cvitanović. Kafana na obali. Obavještenja: Općinsko načelstvo, Perast.

RISAN

Tri kilometra od Perasta na najsjevernijem uglu Bokeškog zaliva leži Risan, negdašnje sjedište ilirske kraljice Teute, opkoljen visokim golim brdima, u slikovitu položaju na podnožju brda Ledenice (Goli vrh 1311 m). Nad Risnom se vije u brdske visine put, koji vodi na Krivošije, kolijevku narodnih ustaša, koji su se protiv Austrije dva puta dizali na oružje. S Krivošija vodi put dalje na Orjen (1895), odakle se pružaju krasni vidici.

Risan je najstarije naselje Dalmacije. U doba kraljice Teute bio je skrovišten opasnih gusara, a Rimljani ga poznavahu pod imenom Rhizinium. U Risnu je znamenita crkva Sv. Petar i Pavle u bizantskom slogu i stari srpski manastir Sv. Đorđe. Blizu Risna, na sjeverozapadu, nalazi se spilja Sopot, iz koje nakon duže kiše izbija snažan slap u more (50 m), ali nestaje već nakon nekoliko dana.

Gostionice: Primorje, Sloboda, Europa. Restaurant Risan. Obavještenja: Opštinsko načelstvo, Risan.

PRČANJ

Na podnožju brda Vrmca (768 m) prostire se ljetovalište Prčanj uz kolski put, koji vodi u Kotor, tik uz more, tako da se može iz sobe u kupaćem odijelu ravno u more. U Prčanju je znamenita župna crkva u renesansnom slogu, koju je 1789 za-

Perast

U pozadini Lovćen

Au fond le mont Lovćen

Im Hintergrund der Berg Lovćen

Foto Laforest

počeo graditi venecijanski graditelj Bernardino Maccaruzzi, ali je dovršena tek 1909 godine. Na glavnom oltaru je slika Majke Božje iz 14 vijeka u bizantinskom stilu. Crkva ima bogatu riznicu s mnogim dragocjenim zlatnim i srebrnim starinama i bogatim crkvenim odeždama.

Prčanj ima veoma povoljan položaj, lijepo prirodno kupalište, pa se može preporučiti kao ugodno ljetovalište bez gradske buke. Prilike za ribolov, veoma lijepe šetnje i izleti u susjedna mjesta: čamcem do Kotora, Dobrote, Perasta i Risna te na otoke Sv. Đorđe i Gospu od Škrpjela. Kolskim putem uz more u nedaleki Donji Stoliv, gdje se nalaze mnoge stare i zanimljive zgrade (zanimljivo je pogledati palaču Milatovića, negdašnjih uglednih stolivaristokrata pomoraca).

Pension Odmorište, Novinarski Sanatorij i privatni stanovi.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Prčanj.

Kotor

Zborna crkva sv. Trifuna
Cathédrale - Katedrale

KOTOR

Prastari grad Kotor leži u krajnjem jugoistočnom uglu romantičnoga zaliva Boke Kotorske, na podnožju gordoga Lovćena (1759 m), kojim vodi zanimljiv i odličan automobilski put (32 tkanice) do Cetinja. U neposrednoj blizini Kotora izvire Rijeka i ponornica Gordić. Na sjeveru, zapadu i jugu opkoljen je grad starim golemim zidinama, koje su zbog nekoliko jakih potresa mjestimice napukle. Sjeveroistočno diže se nad gradom starinska tvrđava Sv. Ivan (260 m nad morem), koja je s gradskom utvrdom spojena trostrukim zidinama. Na jugu od Kotora, na Lovćenskom putu nalazi se stara tvrđava Sv. Trojica.

Iz uskih gradskih uličica vode troja gradska vrata: »Vrata na more« vode u gradsko šetalište i u luku, »Vrata na Rijeku« vode na sjever prema Dubrovniku, a »Vrata Gordića« na glavni put prema Cetinju i Budvi.

Kotor je sjedište državne političke vlasti, ima nekoliko srednjih škola, banaka i drugih javnih ustanova; živahno je trgovačko mjesto i znatno saobraćajno čvorište ovih krajeva.

Osim kopnenih putova, koji ga spajaju sa Crnom Gorom, s Budvom, s Dubrovnikom, ima redovite parobrodarske veze sa svima znamenitijim lukama Jugoslavije i s inostranstvom.

U staro doba Kotor bijaše rimska kolonija (Askrivij ili Dekateron). Nakon kratka herulskog i istočnogotskog gospodstva, dođe u 6 vijeku pod bizantsku, a u 12 vijeku pod srpsku vlast. Kada je 1368 godine umro srpski kralj Uroš, Kotor je prešao pod vlast ugarskih kraljeva. Zato su Mlečani napali grad i opljačkali ga. Godine 1420 pade Kotor pod vlast republike Venecije i ostade njenim vazalom sve do pada Venecije. Pod svima tim raznim gospodarima ostade Kotor ipak autonoman, imaše svoje vlastite zakone i kovaše svoj novac »Tripune« s likom i imenom sv. Tripuna. Po slomu Napoleonove vlasti potpade Kotor pod Habsburgovce do 1918 godine, kada je s ostalom Bokom bio oslobođen i prisajedinjen Kraljevini Jugoslaviji. Danas je Kotor s Bokom sastavni dio Zetske banovine.

Na malenu prostoru, na komu se stisnuo ovaj gradić sa svojim tijesnim i čudno isprepletenim ulicama, ima veliko mnoštvo zanimljivih starina. Na Trgu oružja nalazi se rimski oltar i grobnica neke djevojke i njezina učitelja. U gradu ima mnogo zanimljivih starih natpisa i lijepih umjetnički izrađenih pročelja palača. Najzanimljivija je svakako kotorska stolna crkva Sv. Tripun. Sagradio je 809 godine graditelj Andreazzo de Sarazenis, ali njen današnji oblik potječe iz 11—12 vijeka. Ovaj hram sa tri lađe, građen u bizantinskom slogu, ima dva četverouglasta zvonika. U unutrašnjosti ima šest svodova na stupove, a pod pozlaćenim mramornim baldakinom ima dragocjeno svetište. Stubište, koje čuvaju anđeli, vodi do šestouglog relikvijarija, koje počiva na mramornim stupovima. U tom relikvijariju čuvaju se smrtni ostaci sv. Tripuna, zaštitnika grada Kotora. Glava mu je pohranjena u skupocjenoj posudi. Niz krasnih reljefa prikazuje mučeništvo ovoga svetitelja. Legenda kaže, da je godine 250 pod Decijem osamnaestgodišnji mladić Tripun umro mučeničkom smrću. Uspomenu na ovoga svetitelja slave Bokelji od 809 godine, otkako je osnovana »Bokeška Mornarica«

Kotor

Pristanište

Quai

Landungsufer

Foto Laforest

(bratska udruga pomoraca), svake godine 3 februara, uz velike svečanosti. Narod iz najudaljenije okolice dolazi amo na poklonstvo. Tom prilikom mogu se vidjeti najšarolikije nošnje bokeljskih seljaka i Crnogoraca, te lijepa i bogata odora Bokeške Mornarice, najstarijega društva ove vrste u Evropi.

Na mjestu gdje je stajala dominikanska crkva iz 14 vijeka, koja je u novije doba izgorjela, stoji danas moderna i lijepa srpskopravoslavna crkva Sv. Nikola. Srpska parohijska crkva Sv. Luka potječe iz godine 1195. Zanimljiva je rimokatolička crkva sv. Ana iz 14 vijeka, koja je do danas očuvala svoj izvorni oblik. U starijoj kolegijatskoj katoličkoj crkvi Sv. Gospođi od Rijeke sahranjena je glasovita crnogorska djevica Ozana, proglašena kasnije sveticom, te na njen grob dolazi sva ke godine 25 januara velik broj poklonika. Franjevački manastir Sv. Klara ima znamenitu knjižnicu s 20.000 svezaka, a manastirska crkva ima krasan mramorni oltar. Ove znamenitosti upotpunjavaju se još i malim Muzejom, koji je smješten u jednoj napuštenoj crkvi.

Kotor Foto Laforest
Gradska vrata
Porte de la Ville - Stadttor

Pred Vratima na Rijeku prostire se Crnogorski Pazar, gdje se svakog utorka, četvrtka i subote mogu vidjeti na sajmu živopisne nošnje iz kotorske okolice.

Vrijedno je popeti se na tvrđavu Sv. Ivana, odakle se pruža lijep vidik na okolicu.

Iz Kotora vode mnogi putovi za krasne izlete: u Perast preko Dobrote, zatonom Ljutom, mimo Orahovca. Parobrodom Bokeške Plovidbe u Risan i onda odavle na Krivošije, i na Orjen (1895 m). Zatim u Grbalj, Krtole i na poluotok Lušticu. To su mjesta, koja su sasvim očuvala nacionalne osebine.

Gotovo i nema turistâ, koji bi propustili turu Lovćenskim putom do nekadašnje crnogorske prijestonice Cetinja. Taj put je zbog veličanstvena vidika postao u cijelom svijetu tako glasovit, da svaki posjetilac Dalmacije i Boke smatra svoje puto-

vanje nepotpunim, ako ne prođe tim veoma dobrim automobilskim putom (44 km). Svakog dana automobilska i autobusna turistička veza.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Kotor.

CETINJE

Još od davnih davnina pretstavlja područje Crne Gore najosebujniju zemlju i žuđeni cilj turista. Njena vjekovna osamljenost, legendarno junaštvo njenih branitelja i patrijarhalne tradicije svakim danom privlače sve više turista u njene romantične doline i brda, što no obiluju u velikoj mjeri znamenitim starinama. Nažalost, turističkom svijetu su ostali još i do danas nepoznati njeni najljepši, najslikovitiji krajevi, bogati šumama i planinskim jezerima, a njeno primorje čeka, već odavno, da vrijedni radnici na turističkom polju stvore u ovom primorskom kraju novu jugoslovensku rivijeru, koja ima ne samo sve terenske i klimatske uvjete, da postane ono što je francuska rivijera već davno, nego i osebujnu romantiku krajeva i starinskih gradova, kojom se odlikuje rijetko koja rivijera na svijetu.

Crna Gora je jezgra današnje Zetske Banovine sa sjedištem na Cetinju. U doba prije Hr. r. vladahu područjem oko Skadarskoga jezera ilirski kraljevi, a kasnije je taj kraj prešao u rimsku vlast. Na sjeverozapadu od današnje Podgorice nalaze se ruševine rimskoga grada Diokleje (Duklje). U srednjem vijeku je ovdje cvala pokrajina Duklja (kasnije Zeta). Iz Duklje je potekla vladalačka loza Nemanjića, a i sam car Dušan Silni bio je prije stupanja na srpski prijesto knezom ove pokrajine. Po padu srpskoga carstva na Kosovu 1389. god. slegao se u neosvojive planine crnogorske cvijet srpskih vitezova, koji ostadoše živi poslije bitke. Krajem 14 vijeka osnova vlastelinska porodica Balšića nezavisnu državu, koja nakon kratka vremena prijeđe na dinastiju Crnojevića. Najslavniji je bio iz ove poro-

Boka Kotorska

Pogled s Lovćenskog puta

Vue de la route de Lovćen

Blick von d. Lovćenstrasse

Cetinje
Manastir Sv. Petar
Le cloitre St. Pierre
Kloster St. Peter

dice Ivan Crnojević, o kome još i danas ima u narodu mnogo priča, koje veličaju njegova junačka djela. Po izumrću ove dinastije vladahu Crnom Gorom vladike, koje su od 1697 godine birane isključivo iz porodice Petrovića. Prvi vladika ove dinastije, vladika Danilo, vodio je uspješne ratove protiv Turaka. Za njegove vladavine desio se pokolj Turaka, opjevan od vladike Petra II u »Gorskom Vijencu«, a u historiji poznat pod imenom »Crnogorskog Badnjeg večera«. Vladika Petar I Petrović, kasnije proglašen za svetitelja, osnovao je dobre veze s ruskim dvorom. God. 1796 ametom je porazio vojsku turskoga velikog vezira Kara Mahmuta, a u doba Napoleonove okupacije Dalmacije i Boke, pošlo mu je za rukom da prisajedini Boku Crnoj Gori. U povijesti je glasovita bitka kod Cavtata, u kojoj je Petar I Petrović uz pomoć Rusa do noga potukao daleko nadmoćniju vojsku francuskog maršala Marmonta. Njegov nasljednik Petar II Petrović-Njegoš, poznat općenito pod imenom »Vladika Rade«, reformirao je crnogorsko zakonodavstvo i obezbijedio trgovinu i saobraćaj po Crnoj Gori. On je prvi svratio pažnju evropskoga turističkog svijeta na Crnu Goru. Njegovo poetično djelo »Gorski Vijenac« bilo je prevedeno na mnoge tuđe jezike. Njegov nasljednik Danilo II dokinuo je teokratsku vlast u državi, i u Petrogradu, mjesto da se zavladiči, proglasio se »knjazom«, a Crnu Goru nasljednom kneževinom. To je dovelo do ljutih bojeva s Turskom, koja je oduvijek zavidnim okom gledala nezavisnu Crnu Goru, kao kolijevku srpskih nada na slobodu. Konačno je Berlinski kongres priznao slobodu i nezavisnost Crne Gore. Kneza Danila naslijedio je Nikola I Petrović-Njegoš, koji je Crnu Goru proglasio 1910 godine kraljevinom, a 1912/13 u Balkanskom ratu znatno je proširio svoju državu. Godine 1916 okupirala je Crnu Goru austrougarska vojska, a 1918 godine, nakon oslobođenja od teškoga tuđinskog jarma Crna Gora je proglasila ujedinjenje s ostalim zemljama Kraljevine Jugoslavije.

Najbolji i najbrži put da pohodimo Crnu Goru je onaj, koji vodi iz Kotora preko Lovćena na Cetinje. S posljednje-

tkanice na Krscu, pruža se jedan od najljepših panoramskih vidika, što ih ima igdje u Evropi. Ni Švajcarska se ne može pohvaliti ovako veličanstvenim vidikom. Sa svake od 32 tkanice, koliko ih ima od Kotora do Krsca, pružaju se krasni vidici u dubinu i u daljinu: na Boku s njenim romantičnim otocima, na visoke planine Krivošija, a već s gornjih serpentina puca pogled na debelu pučinu Jadrana, dok se s najgornje tkanice otvara pogled, kojem u svijetu nema ravna. Dojam je tako golem, da se čovjekova srca hvata nekakva nesavladiva sila jezive veličanstvenosti.

S Krsca stiže se ponajprije na Njeguše, malo mjesto, ali poznato s odlična sira i suhe svinjske butine (Njeguški sir i njeguški pršut). U Njegušima je rodna kuća nekadašnjeg kralja Nikole I. U Njegušima je prolazna stanica pred »Grand Hotelom Njegoš«, a odavle za 15 min. hoda sigasta spilja Bojanovica, koju vrijedi pogledati.

Dalje vodi put preko Bukovice (1247 m), odakle puca krasan vidik na crni lanac kraskoga gorja na sjeveroistoku prema Nikšiću, a na jugoistoku preko Skadarskog jezera na arbanaske planine Prokletije. Desno ostaje Lovćen. Odavle se silazi postepeno u prostrano Cetinjsko polje, te se već naskoro s Lovćenskih istočnih padina (Dubovik) vide cetinjske kuće.

Cetinje leži na visokoj ravnici (672 m), opkoljeno sa svih strana visokim gorama. Mjesto vodi podrijetlo od manastira Sv. Bogorodice, što ga je 1485 osnovao knez Ivo Crnojević, a kasnije je služio crnogorskim vladikama za sjedište. Ali današnje cetinjsko naselje počelo je zapravo tek kada je vladika Rade (Petar II) podigao svoj konak »Biljardu« i time dao potstreka daljem građenju kuća. Ovo malo mjesto, čisto i uredno, presijecaju dvije široke i duge ulice od sjeverozapada prema jugoistoku, a međusobno ih spaja nekoliko poprečnih kraćih ulica. Cetinje ima lijep gradski park pred dvorcem negdašnjeg crnogorskog prestolonasljednika Danila, te nekoliko monumentalnih građevina, od kojih su nekoje historijski zanimljive.

Usred Cetinja je četverouglasti trg Pazar s glasovitom česmom »Obzovicom«, a malo dalje nadesno, u prostranoj ulici, stoji stari Dvor, negdašnji konak kralja Nikole, a danas Muzej, sa zbirkom oružja, galerijom slika i dragocjenim arhivom. Sučelice Dvoru nalazi se rodna kuća Kralja Aleksandra I Ujedinitelja. U sredini ulice podignut je spomenik poginulim borcima za ujedinjenje 1918 godine. Do starog Dvora nalazi se mala, ali zgodna Dvorska kapela. Malo dalje je Biljarda, negdašnji konak vladike Petra II, a ime nosi po prvom biljardu, što ga je pjesnik-vladika dao smjestiti u konaku. Odmah za Biljardom, podno Orlova krša, stoji Manastir sv. Petra I sa svetiteljevim moštima. U predvoru crkve i pred crkvom pod arkadama počivaju brojni članovi kraljevske porodice Petrovića i Kara-

đorđevića. Manastir je podigao 1485 godine gospodar Ivo Crnojević po ugledu na manastir Maria Dolorosa u Ankoni. Manastir su nekoliko puta napadali Turci i razarali ga, ali nakon teških poraza, koje su ovdje pretrpjeli,, bili su suzbijeni i manastir je opet obnavljan. Manastir ima trospratnu kulu i dvospratni hodnik s arkadama, te se na pogled čini kao neka tvrđava. Nad manastirom je okrugla kula »Talja«, na koju su nekada pobijali otsječene turske glave, a danas služi kao zvonik za veliko zvono. U manastiru je zanimljiva riznica i knjižnica sa starim slovenskim knjigama. Nad Tabljom se uzdiže kameniti brijeg Orlov Krš s grobnicom Vladike Danila I († 1735) nad kojim je uzdignuta pozlaćena kuba na četiri stupa. Odavle je krasan pogled na najveći dio Cetinja. S južne strane Biljarde je velika staklena kuća, u kojoj se nalazi veoma dobra i opsežna reljefna karta Crne Gore, što su je Austrijanci izradili za vrijeme okupacije u svjetskom ratu. Nedaleko od manastira, put sjeverozapada, stoji nekadašnji Vladin Dom (Dom Slobode), negdašnje sjedište crnogorske vlade. Vrijedno je spomenuti Vlašku Crkvu, koja ima prastaru tradiciju, a dvorište joj je opkoljeno ogradom, koja je načinjena od puščanih cijevi, što su ih Crnogorci zaplijenili u boju na Grahovu 1876 godine. Na sjeveroistočnoj strani Cetinja leži Zetski Dom, u kome je smješteno Narodno pozorište. Čitaonica i dr. Pred zgradom leži velik rimski sarkofag iz 2 vijeka po Hr. r., koji su našli u Duklji. Zetski Dom je bio podignut dobrovoljnim prilozima za uspomenu na oslobođenje Zete od Turaka.

Crnogorski guslar
Monténégrin jouant du »gousla«
Montenegrin. Guslar

Lijepa je šetnja do Belvedera (720 m, 20′ hoda), odakle puca krasan vidik na plodne doline Dobrskoga sela i dalje na Skadarsko jezero, a za ovim na visoke planine Prokletije. Ovo je rijetka panorama, koja slikovitošću ne zaostaje za mnogim čuvenim vidicima Evrope. 15 minuta odavle nalazi se znamenita Lipska pećina, sigasta spilja, koju je vrijedno pohoditi.

Izlet na Lovćen: Kolskim putom do doline Ivanovih Korita (1255 m), gdje se nalazi moderno uređen Državni sanatorij s 200 kreveta, gdje se uglavnom liječe tuberkulozni bolesnici Nadaleko je čuvena zdrava pitka voda s Ivanovih korita. Odavle vodi put na Jezerski vrh, na kojem je u kapeli grobnica pjesnika vladike Petra II Petrovića Njegoša.

Iz Kotora se također može pješice stići na Lovćen. Najzgodnije je odvesti se autom do Njeguša, a odavle kotlinom Vučjim Dolom, između oba Lovćenska vrha, Štirovnikom i Jezerskim vrhom, do planinskog sela Velikog Boštura (1397 m). Tu se može odlučiti izbor: uspon na Štirovnik (1759 m) ili na Jezerski vrh (1657 m). Sa Štirovnika se pruža jedinstven vidik na istoku preko Cetinjskoga polja i Cetinja, preko modroga Skadarskoga jezera i njegovih otočića, na Skadar i planine Prokletije, na sjeveru na snježne vrhove Durmitorske skupine, na zapadu na Boku Kotorsku i na jugu na Jadransko more, a za lijepih vedrih dana vidi se prostim okom najviši vrh Apenina Gran Sasso d'Italia. S Jezerskog vrha je skoro isti vidik, samo što je pogled na Boku donekle smanjen, jer ga priječi Štirovnik. Naprotiv se odavle pruža krasan pogled na duboki ponor u dnu koga se nalazi zeleno Lovćensko jezero, koje ljeti presušuje, te mu se samo poznaju mahovinom obrasli široki rubovi. S Jezerskog vrha i sa Štirovnika vodi konjski put, a da se i ne dolazi više na Njeguše, na Cetinje za 1½ sata. Prije nego što prijeđemo na unutrašnjost Crne Gore, osvrnućemo se najprije na Crnogorsko Primorje.

BUDVA

Budva, mala varošica, leži u istoimenom zalivu na malenu rtu, koji se pružio u more. Prevlaka, koja Budvu spaja s kopnom, tako je niska, da je za uzburkana mora valovi preplave i tako grad postane privremenim otokom. Na sjeveru i na sjeveroistoku Budva je opkoljena jakim gradskim zidinama, a luku joj zatvaraju morske hridi. Iz luke vode u grad Morska vrata, a na Pazaru su Kopnena vrata. Nad jednima i drugima

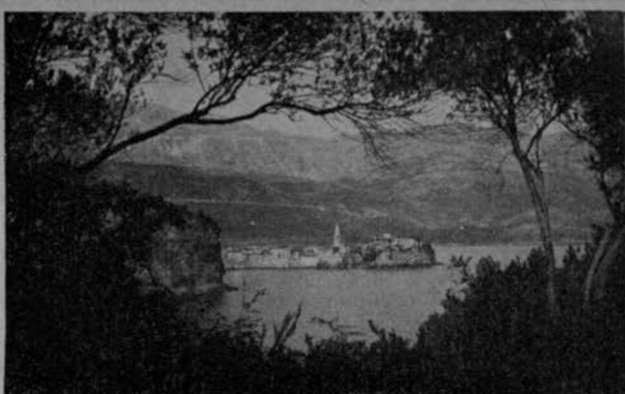
Cetinje

Pogled sa sjevera

Vue de nord

Blick von Norden

Budva

još uvijek stoji krilati lav sv. Marka, znak negdašnjega venecijanskog gospodovanja u ovim stranama.

Budva se spominje već u 4 vijeku prije Hr. Prvobitno je tu bila grčka kolonija, koja je kasnije prešla u rimske ruke. Spominju je pisci Plinije, Ptolomej i Stefan Bizantski. Godine 840 srušiše Arapi Budvu, ali se opet podigla pod imenom »Civitatis antiqua« (Starigrad). Otada je Budva pripadala kneževini Dukljі, a s ovom kasnije i srpskoj državi. Početkom 15 vijeka opet se pojavljuje stari naziv Budva, te je u to doba grad potpao pod vlast bosanskog vojvode Sandalja. God. 1442 uzeše je Mlečani i u njihovim rukama ostade sve do pada republike Venecije (1797 g.). Turci su nekoliko puta navaljivali na Budvu (1569, 1571, 1687). Godine 1667 uvelike je Budvu poharao snažan potres. Početkom 19 vijeka potpade Budva pod austrijsku vlast s ostalom Dalmacijom, a 1918 prisajedinjena je Kraljevini Jugoslaviji, te je danas sastavni dio Zetske banovine.

U tijesnim ulicama Budve ima još nekoliko starinskih plemićskih palača, na kojima grbovi napominju doba mletačke vlasti. Znamenita je Stolna crkva iz g. 1418 s veoma lijepim zvonikom, rad graditelja Filipa Peruttija. U južnom dijelu grada, na strmenitoj morskoj stijeni stoji drevni mletački kaštel.

Na sjeverozapadu zatvara Budljanski zaliv Rrt Jasa s krasnim pješčanim žalom, koji pruža priliku za veoma ugodne morske i dobre sunčane kupelji. Odavle se prema sjeveroistoku pruža preko Budve sve do krajnjeg zatonskog ruba (8 km) najljepši žal Jadrana kod sela Bečića.

Budva ima ugodan položaj i može se kao morsko kupalište i ljetovalište najtoplije preporučiti. Podneblje je veoma blago, laki ljetni povjetarac osvježuje uzduh za ljetne žege, okolica je zdrava i obiluje dobrim voćem.

Veoma je lijepa vožnja parobrodom iz Budve na jug. Tu se otvaraju mnogi lijepi vidici na slikovite krajeve i mjesta. Čim brod napusti zaton, odmah se pruža vidik na krasnu visoku ravnicu Maine, opkoljenu u pozadini visokim gorama. S Main-

skom visokom ravnicom graniči druga visoka dolina Paštrovići. Najbliže je mjesto obali S v. S t e f a n, koji kao i Budva pruža izgled maloga otoka, jer ga s kopnom spaja samo uska prevlaka. Grad je opkoljen starinskim zidinama, a kako je otočic bregovit, pruža na pogled divnu sliku s malom crkvom, koja se usred grada diže na uzvišenijem mjestu. Na kopnu, na samoj gorskoj padini nalazi se zanimljivi manastir Praskvica. I ovdje okolica obiluje voćem, a sam zaliv daje mogućnosti razonode, jer je zaista lijepo prirodno kupalište. Južno odavle je manastir Režević na malenu humu. U srpastom zalivu leži prijatno ljetovalište i morsko kupalište P e t r o v a c (Kaštel Lastva) sa sivim planinama u pozadini. Pred samim zalivom strše iz mora dva otoka na hridima: Sv. Nedjelja i Katić. Za Petrovcem se zemljište nastavlja u malim bregovima sa starom Kulom Boškovića iz turskih vremena. Malo dalje nailazimo na velik zaliv, koji Rt Ratac dijeli na Spički zaliv i na Barsku luku. Nad Spičom se dižu na golemoj stijeni ruševine stare tvrđave Haj-Nehaj, a za njom se otvara plodna barska nizina.

U Budvi: Hotel Balkan, H. Beograd. Gostionica Fabris. Privatni stanovi.

U ostalim mjestima gostionice i privatni stanovi.

Obavještenja: Gradsko načelstvo, Budva.

BAR

Nad zalivom okružen maslinicima i historijskim starinama leži stari grad Bar, poznat još kao rimska kolonija pod imenom Antibarium, valjda stoga što leži sučelice talijanskomu Bariju. Stari grad ima izrazit turski karakter. Ima još uvijek jednu tursku mošeju i jednu muslimansku školu. Novi grad ima već zapadnjačko lice.

Lijepe šetnje vode iz Bara do ruševina manastira Rotači, onda do nekadašnjega kraljevskog ljetnikovca Topolice, i u krasne zalive Mrkoviće i Sunju s lijepim prirodnim kupalištima.

Sv. Stefan

Petrovac

Bar je sjedište srpskog rimokatoličkog primasa nadbiskupa. U Barskoj luci — Pristanu — je posljednja stanica male, ali veoma zanimljive željezničke pruge, koja odavle prolazi romantičnim krajevima uz velik uspon i mnoge osebujne vijuge do Virpazara na Skadarskom jezeru.

Bar je prilično živo trgovačko mjesto. Ima redovite parobrodarske veze s jugoslovenskim lukama i s inostranstvom. Nekadašnja turska tvrđava stoji danas u ruševinama, jer su je 1878 godine Crnogorci srušili topovima kada su osvajali Bar od Turaka. Pod starom tvrđavom leži današnji Stari Bar. U Baru ima nešto malo nalaza iz rimskoga doba.

Hotel Bulatović.

Obavještenja: Gradsko načelstvo, Stari Bar.

ULCINJ

Veoma lijep i zanimljiv automobilski put vodi iz Bara u Ulcinj (svakog dana poštanska automobilska veza, 2 s. vožnje). Put vodi preko rijeke Bunara, lijevo krasan vidik na golemo gorje Rumije (1593 m). Na zavoju druma vidi se desno stara slikovita Kula pašina, a lijevo sela Vela Poda i Dobra Voda na padinama brda Mučibabe. Najjužniji rumijski vis je Lisin (1380 m), čije se pukotine i rasjekline dobrim dogledom lijepo vide. S puta puca krasan vidik na more. Na sjeveroistoku iskrsava Međurečka planina, a put skreće onda na jug. Za zalivom Kunjom dolazi se u mio humovit kraj Ploča Gorana, obuhvaća se Mužura planina i završava u Ulcinju.

Nekada važan trgovački grad i rimska kolonija Olcinium, danas ima još jače istaknuto lice istočnjačke varoši od Bara. Veoma je zanimljivo staro tržište, Čaršija, sa karakterističnim turskim dućančićima (ćepencima). Uz ovaj sasvim istočnjački dio grada, novi dio grada poprima sve više izgled zapadnih gradova, te se svake godine sve više širi. Ulcinj se zapravo može

podijeliti na Donji i Gornji grad. Gornji grad, podignut na starim srednjevjekovnim bedemima, uglavnom se sastoji od kuća iz novijega doba, koje su nastale naseljavanjem Turaka. Grad Ulcinj i njegove bedeme gradili su grčki graditelji po zapovijedi kneginje Jelene Balšićke. Još i danas ima ostataka staroga kneževskog dvora Rastislave, te se na zidovima razabiraju ciglene podloge mozaika, iz kojih se na jednomu mjestu jasno može pročitati natpis »Ioane Boane«, što se svakako odnosi na Jovana Balšića. U gornjem gradu postojala je lijepo uređena kuća »gradskog kapetana«, zapovjednika Ulcinja u vrijeme Balšića. Od nekadašnjih raskošnih dvornica kneževske rezidencije nema skoro ni traga, osim danas već podzemnih prostorija, po kojima se daje naslutiti negdašnji raspored građevine. Iz Gornjega grada vodio je negda unutrašnji podzemni hodnik na more, te se i danas s morske južne strane razabira velik otvor, kuda se Ulcinj s mora snabdijevao, kad je bio opsađen od neprijatelja s kopnene strane. Prava je šteta, što starije nadležne vlasti još prije svjetskoga rata nijesu povele dovoljne brige o ovim starinama, koje su veoma dragocjene po našu nacionalnu historiju, pa je sve bilo prepušteno samovolji i hiru privatnika, koji su odnosili iz grada pojedine lijepe kamene urese i blokove, kojima su u luci gradili sebi kuće.

U Donjem gradu savio se vijenac kuća oko malena pristaništa, koje je mnogo pogodnije da jednom postane kupalište svjetskoga glasa negoli trgovačko pristanište. Ulcinjski je pijesak na žalu oko luke bio još prije svjetskoga rata poznat kao veoma ljekovit za reumatične bolesti, a pličina kupališta veoma je zgodna za neplivače i za djecu, jer se može ići veoma daleko u more dok voda segne do pasa. Kako kupalište leži u morskoj uvali, koja je sa svih strana zaštićena od vjetrova, a morsko je dno sam fini pijesak, to pruža sve terenske uslove, da se tu s vremenom razvije odlična balneoklimatska stanica. Pokušaji su za to učinjeni već prije rata od strane čeških liječnika, ali su se sva njihova plemenita nastojanja i spremnost na materijalne

Bar

Turska tvrđava

Fort Turque

Türkische festung

Foto St. Dragomanović

Bar

Rimski spomenici

Monuments Romains

Römische Denkmäler

žrtve morali razbiti o neopravdane hirove ondašnjih vlastodržaca, koji su imali naročitih interesa u Ulcinju. Ipak ovakav, kakav je danas, Ulcinj pruža ugodan boravak i vanredno lijepo prirodno kupalište, kojemu mogu pozavidjeti mnoga evropska moderno uređena kupališta, radi njegovih velikih prirodnih prednosti.

Divan je pogled s jugoistočne strane kupališta na stari grad i njegove bedeme, koji osobito u rumenilu jutarnjeg sunca daju krasne reflekse boja u moru. To je prizor, kojemu zacijelo rijetko gdje ima ravna.

U Ulcinju ima devet muslimanskih mošeja i dvije srpsko-pravoslavne crkve. Zanimljivo je slušati za ljetnih večeri zov muslimanskih hodža s visine minareta.

Šetnje: u Gornji grad, u Valdanos (Orahov zaliv), u luku Kraljice Milene, koja je sa Zogajskim Blatom spojena umjetnim kanalom. Znamenita je šetnja kroz golemi ulcinjski maslinik sa stablima, koja imaju nekoliko stotina godina.

Dvije gostionice i Kafana Martinović.

Redovita parobrodarska veza s glavnim lukama na jugosl. Jadranu. Poštanska automobilska veza s Barom.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Ulcinj.

CETINJE - RIJEKA CRNOJEVIĆA - VIRPAZAR - BAR

S Cetinja vodi put preko Belvedera (720 m) put jugoistoka i spušta se uskim zavojima kroz udoline pored pitomih vinorodnih sela do Rijeke Crnojevića (22 m nad morem), a samo 16 km daleko od Cetinja!). U blizini izvire istoimena rijeka, koja zapravo nije drugo nego ponornica rijeka Cetinje, koja je negda davno tekla Cetinjskim poljem i valjda zbog neke kataklizme propala u zemlju, jer se u mletačkom arhivu nalaze stari nacrti Cetinja, na kojima je jasno naznačena rijeka Cetinje.

Rijekom Crnojevića plove parobrodi Jadransko-Skadarske Plovidbe, koji imaju svakog dana vezu s poštanskom automobilskom prugom, te prevoze putnike u Skadar. Ovdje već prevladava dalmatinski tip kuća, a tako isto i mediteranska flora razvija ovdje svoje čudno bilje. Nad Rijekom se diže preko vode visok brijeg Obod, gdje je nekada bila ne samo prva crnogorska, nego uopće prva u Evropi poslije Gutenbergove štamparije. Jednom su Crnogorci u nestašici puščane municije, stiješnjeni od Turaka, slili slova ove štamparije u puščane metke. Zaista čin vrijedan epopeje! Toliko je ovaj narod ljubio svoju slobodu, da je za nju bio spreman na pregaranje, pa i na to, da pregori za ono doba najveću i jedinu kulturnu ustanovu ove vrste. (Poredi lijepu Šenoinu pjesmu: »Crnogorska štamparna«).

Rijeka Crnojevića teče mnogim zavojima do ušća u Skadarsko jezero. Obiluje ribom i divljom peradi, a njena pobočja pružaju krasan, romantičan špalir, kao što ga možda pružaju tek poneke rijeke južnoameričke džungle. Rode, čaplje, pelikani, divlje patke oblijeću parobrod na putu, dok para vodu prolazeći između bijelih vodenih ruža i drugog vodenog bilja. Putovanje parobrodom ovim krajem ostaje nezaboravno. Na brdskim padinama unaokolo nižu se seoca, ruševine i crkvice sve dok se nedaleko od sela Njive ne uđe u sjeverni ugao Skadarskoga jezera. Nekoliko kilometara dalje prema kopnu vidi se na humu negdašnja tvrđava i sjedište kneza Iva Crnojevića — Žabljak, a za njim plodna Podgorička ravnica. Na jugu od kaštela leže romantična ostrva Vranjina i Lesendra sa starim ruševinama, manastirom i dr., te ovoj jezerskoj panorami daju poseban čar. Ovdje je najbogatiji jezerski ribolov. Jezero ima prosječnu širinu od 12 km, a prostire se prema jugoistoku u dužini od 40 km. Dubina mu je malena, te mjestimice jedva prelazi 6 m. Sjeverne su obale obrasle rogozom i gube se u golemim močvarama. Silan je dojam na pogled veličanstvena vijenca arbanskih planina, koje u pozadini tvore krunu ovoga divnog pejsaža. Ploveći dalje Skadarskim jezerom stiže se u malo pristanišno mjesto Vir. U našoj nacionalnoj povijesti proslavilo

Ulcinj

Rijeka Crnojevića

Foto D. Čeh

se ovo trgovište 1702 god. time, što je ondje najprije započelo »Crnogorsko Badnje veče«, kada se Vladika Danilo I Petrović osvetio Turcima, što su mu zapalili cetinjski manastir. Od Vira vodi parobrodarska pruga do Plavnice, a odavle poljska željeznica 19 km duga u Podgoricu.

Kod Vira kolski put odvaja se od jezera i uz šumovite gore penje se do Limljana i kod Sutormana, opkoljen planinama Kosom i Vasutom, doseže visinu od 844 m nad morem. Prolazeći mimo starinskih ruševina spušta se put naskoro do sela Skalice, odakle se najpovoljnije može uspeti na Rumiju (1593 m) s divnim vidicima. Nakon nekoliko kilometara stiže se prijatnim šumicama i plodnim krajevima, gdje osobito dobro uspijeva vinova loza, Crmnicom, do Bara. Crmničko je vino nadaleko poznato kao veoma dobro, ukusno vino, a osobito se preporučuje rekonvalescentima.

PODGORICA

Najnapredniji grad Crne Gore Podgorica leži na sastavu rijekâ Ribnice i Morače, negda opkoljen visokim gradskim zidinama, od kojih se i danas još vidi dobar dio. Ovo naselje vodi podrijetlo od kaštela iz 518 g. kada je potres do temelja srušio glavni grad Duklju nekadašnje rimske istoimene pokrajine. Podgorica je rodno mjesto Stevana Nemanje, osnivača srpske dinastije Nemanjića. U tursko doba podignut je ovdje novi kaštel, od koga se još vide ruševine. Dobro je očuvan u cijelosti rimski vodovod. Na zapadnoj obali rijeke Ribnice podignuto je novo naselje izvan zidina staroga turskog grada, te se zove Mirkova Varoš (po vojvodi Mirku Petroviću, ocu kralja Nikole) za razliku od turskoga dijela Stare Varoši, koja se nalazi na istočnoj obali Ribnice. Ovaj stari dio grada sasvim je sačuvao istočnjački karakter sa džamijama, uskim uličicama, visokim avlijskim zidovima i rešetkama na kućnim vratima.

Podgorica je polazna tačka za razne izlete u svima pravcima po Crnoj Gori, te ima odlične automobilske veze. Dobar kolski put i mala uskotračna željeznica spaja je s Plavnicom na Skadarskom jezeru, s vezom za parobrodarske pruge u pristaništa ovoga jezera. Nekoliko kilometara južno od Podgorice (1¼ s.) leži poklonište Manastir Dajbaba. Arheološki su veoma zanimljive ruševine negdašnjega rimskog grada Duklje (Dioclea) uz Moraču, do kojih se dolazi za sat hoda na sjeverozapad od Podgorice preko Vezirova mosta, gdje je nekada stajala turska karaula. Ostaci gradskih zidina, stupovi, sarkofazi i odlomci mostova daju nam naslutiti, koliko je bilo značenje ovoga prevalitanskog sjedišta u rimsko doba. Nedaleko uz put za Rijeku Crnojevića stoji Kruševac, negdašnji ljetnikovac kneza Mirka Petrovića-Njegoša.

Podgorica se u svakom pogledu podiže i kako ima veoma zgodan centralni položaj, može se sa sigurnošću reći, da će ovaj grad postati veliko trgovačko i saobraćajno središte, čim se ostvari gradnja Jadranske željeznice ovim krajem.

Hoteli: Imperijal, Jadran i dr. Kavane i gostionice.

Obavještenja: Opštinsko načelstvo, Podgorica.

PODGORICA - NIKŠIĆ

Preko Vezirova mosta, mimo ruševina Duklje, stiže se ponajprije u malo trgovište S p u ž, kome se na sjeveru po gorskim padinama nalaze naselja plemena Pipera, zatim se zemljište širi u prostran plodan kraj, na čijem se sjeverozapadnom kraju nalazi gradić D a n i l o v g r a d s glasovitim manastirom Ždrebanikom. Danilovgrad je mlado naselje nastalo tek polovicom prošloga vijeka. Nakon kratke vožnje vidi se na sjeveru u sivim stijenama bijela tačka, koja se postepeno širi u bijeli zid. To je čuveni manastir O s t r o g (900 m). Od sela Bogetića odvaja se (5 km) kolski put prema veličanstvenim klisurama, na kojima počiva ovaj manastir. Donji manastir s gostionicom i prenoćištem zaprema lijepu terasu, a gornji je priljubljen uza stijenu. Do njega se stiže za 30 minuta hoda. Ostrog je počiva-

Rijeka Crnojevića

Vir

lište sv. Vasilije čudotvorca, kojega srpski narod uvelike obožava, te na dan sv. Trojice dolaze amo ne samo srpskopravoslavni poklonici, nego i inovjerci, da od svetitelja izmole iscjeljenje. Golim kraskim kršem vodi put gore do sedla Stubičkog Dola, da onda strmim spuštanjem stigne u prostranu nizinu. Od gorskoga podnožja vodi put golemim Carevim mostom preko rijeke Zete ravno u Nikšić (649 m). Naselje se pod imenom Onogošt pojavljuje već u ranom srednjem vijeku i brojni tragovi građevina svjedoče o njegovim starim tradicijama. U doba Turaka služio je ovaj gradić kao vojnički tabor, odakle su Turci navaljivali na nepokorne crnogorske visoravni. Grad bijaše branjen velikim utvrdama, od kojih su se očuvali vidljivi znatni dijelovi. Znamenita je lijepa srpskopravoslavna crkva, zadužbina posljednjega ruskog cara Nikole.

Nikšić je najzgodnija polazna tačka za planinsku turu na veličanstveni Durmitor 2528 m), najviši crnogorski vis. Uspon na Durmitor može se preporučiti samo iskusnim planinarima, i to s vodičem. Prvi dan: automobilom u Šavnik (44 km) — u blizini dva znamenita manastira Bijela i Podmalinska (Gostionica Đuro Šćepović). Odavle dalje na konju do Žabljaka (Gostionica Ljubica Šaulić). Drugi dan: s vodičem (upitati kod opć. načelnika) kroz mirisne šume i zelene gorske pašnjake do ljupkih gorskih jezera, koja poput vijenca opkoljuju golemi planinski masiv. Ovim planinskim krajem, u koji tako rijetko stupa ljudska noga, vlada čudesan, ozbiljan mir. Nakon 7 sati hoda stiže se na Bobotov kuk (2528 m), najviši durmitorski vrh. Treći dan: povratak u Nikšić ili gudurama rijeke Tare u Plevlje, koje je bilo poznato kao naselje još u rimsko doba. Ovdje ima autobus sa priključkom na željezničku Prugu Sarajevo—Stalać.

Nikšić je veoma ugodno boravište. Narod je ljubazan i uslužan.

Gostionica Amerika. Prenoćište.

Obavještenja: Opštinsko načelstvo. Nikšić.

Durmitor

»Šareni pasovi«
»Ceintures bigarrées«
»Bunte Gürtel«

Komovi

Les montagnes de Kom

Kom-Gebirge

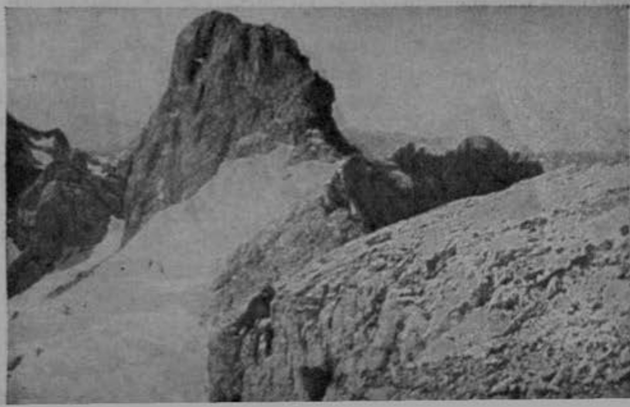

Kučki Kom Foto Dr. R. Simonović

Durmitor

Bobotov Kuk

Foto Dr. B. Bauer

PODGORICA - KOLAŠIN

Uz Moraču nakon kratke vožnje stiže se na ušće Male Rijeke. Odavle se nakon puta od jednog sata stiže do idiličnog manastira Duge, dok se put u velikim zavojima uz šumovite gore uspinje, te kod Vjetarnika doseže visinu od skoro 1300 m. Put vodi vanredno slikovitim krajevima, provlači se uskim strmenitim udolinama. Osobito je zanimljiv sjeverni dio u području Tare, gdje se prostiru goleme prašume. U ljupkoj šumom opkoljenoj kotlini uz Taru leži Kolašin (945 m). Turski kaštel potječe iz doba osnutka Kolašina, koji je po oslobođenju od Turaka (1878 g.) sasvim promijenio lice. Kolašin ima zdravo suho podneblje, uzduh je zasićen ozonom, nema prašine, te je mjesto veoma podesno kao planinsko ljetovalište. Svuda je naokolo okružen visokim gorama s prastarim gustim šumama. Nema sumnje, da će prolaskom Jadranske željeznice ovim krajem, koji obiluje dobrim industrijskim drvom i rudama, jednog dana Kolašin biti naša Švajcarska na jugu.

Kolašin je polazna tačka za mnogobrojna izletišta u romantičnu okolicu. Preko sedla Crkvine (1300 m) stiže se u starinski manastir Moraču (250 m), koji je u historiji ovih naših krajeva vršio znatan zadatak. Osnovao ga je knez Stevan 1252 god., te je ovo najveća i najstarija manastirska građevina u Crnoj Gori. Dragocjene slikarije glavne crkve i hrama Sv. Nikole potječu iz početaka novoga vijeka. Bitni dijelovi glavne crkve napominju romanski slog. Dragocjena je rijetkost književno blago manastira. U blizini čuveni slap Morače, koji zadivljuje veličanstvenošću.

Šumovitim visovima i osamljenim gorskim pašnjacima stiže se sjeveroistočno od Kolašina do divnoga planinskog jezera: Biogradskog jezera (1120 m). Odavle se silazi u dolinu

Veliki Kom i Mali Kom

Istočna strana
Côté d'est
Ostseite

Foto Dr. J. Poljak

Peć
Patrijaršija
Patriarcat
Patriarchat

Prepranj, a onda udobnim putom u Kolašin ili nekoliko kilometara na sjever na put Bijelopolje—Plevlje.

Gostionica i prenoćište: Pavić Lješnjak.
Obavještenja: Opštinsko načelstvo, Kolašin.

KOLAŠIN - ANDRIJEVICA - BERANE - PEĆ

Nedaleko od Kolašina, na jugu, dijeli se put kod Mateševa, odakle jedan put uskim šumskim dolovima skreće na istok preko sedla Trešnjevika (1598 m), dok južni obzor zatvaraju blizi strmeniti grebeni Komova (2460 m) s malim jezerima u podnožju. Devet kilometara od sedla Trešnjevika nizbrdo stiže se do prijatnog mjestanca Andrijevice (800 m), koja svoje ime nosi po staroj crkvi Sv. Andrije. Andrijevica je polazna tačka za izlete do arbanaskih graničnih brda i na sjeveru do Berana (670 m). Berane su osnovali Turci 1862 g. (Tvrđava Jasikovac). Tu je manastir Đurđevi Stupovi, znamenita zadužbina, koju je vrijedno pohoditi. Gorostasnim tokom Lima penje se put od Andrijevice do sela Murine, odakle vodi kolski put (9 km) do Plavskoga Jezera, jednog od najljepših prirodnih prizora na Balkanu. Prastara naselja Plav i Gusinje, gdje je danas najvećim dijelom muslimansko stanovništvo, imaju mnogo historijskih predaja. Preko sedla Čakora (1700 m), koje je u našem narodu postalo čuveno kada je tuda u Balkanskom ratu 1912 godine u najljućoj zimi i snijegu prešla crnogorska vojska, put stiže do klanca Pećske Bistrice. Naglo se strmoglavljuju šumovite stijene, a među njihove padine zasjekla se poput klina nadaleko čuvena varoš Peć. Prvi put se pojavljuje u povijesti ova živahna varoš god. 1202. Učenik sv. Save i arhiepiskop Arsenije I prenio je episkopsko sjedište iz sela Studenice u Peć i tu sagradio crkvu Gospodnjeg Vaznesenja, a kasnije su tu nastale crkve Sv. Bogorodica i Sv. Dimitrije. Car Dušan je osnovao Pećsku Patrijaršiju, koja je propašću srpskoga carstva bila uki-

Visoki Dečani

Manastir - Cloitre - Kloster

Peć

Narodno kolo

La danse nationale »Kolo«

Volkstanz »Kolo«

Foto »Putnik«

nuta, u 16 vijeku opet postavljena i ukinuta, te konačno 1924 godine nanovo uspostavljena.

Peć, za koju se može reći da je panteon srpskih crkvenih poglavica, staro je srpsko poklonište i kolijevka stare srpske umjetnosti. Učenjaci i laici uvelike cijene arhitektonske ljepote, slike i freske, sarkofage, natpise i bogatu patrijaršijsku knjižnicu. Sam grad pak pokazuje još uvijek izrazito srednjevjekovno orijentalsko lice, koje se od novijih modernih zgrada čudno razlikuje.

Peć ima redovitu autobusnu vezu (70 km) preko Rudnika sa željezničkom prugom Mitrovica—Skoplje. Kolski put duž masiva Koprivnika, dug 35 km, spaja Peć sa Đakovicom.

Nedaleko odavle stoji drevni manastir Visoki Dečani, zadužbina kralja Stevana Uroša III »Dečanskog« iz 1327—1335 godine, sagrađena u romanskom slogu. Slike u crkvi potječu iz godine 1348. Crkva je trodjelna sa dva paraklisa, a u sredini je kube. Crkva je znamenita zbog visine, a odatle joj i ime. Krasni su plastični romanski uresi u kamenu na kapijama i oko prozora. Slike su dobro očuvane i veoma su dragocjene. Turski sultani uzeli su Visoke Dečane pod svoju zaštitu, pa su zato dobro i očuvani. U crkvi se čuvaju mošti kralja Stevana Dečanskog.

Skoro na pola puta između Peći i Prizrena nalazi se od Turaka osnovana varoš Đakovica, živahno trgovačko mjesto većinom s muslimanskim stanovništvom i s izrazitim pečatom balkanske mješavine naroda.

Bjelasica

Biogradsko Jezero

Foto Dr. R. Simonović

NA SASTAVU ISTOKA I ZAPADA

Bosna - Bosnie - Bosnien

Muslimanke
Musulmanes
Mosleminnen

Bosna i Hercegovina zapremaju južni dio Jugoslavije. Odlikuju se obiljem ruda, šuma i vodenih snaga, pa ih u privrednom životu Jugoslavije čeka zacijelo uloga. Prije nekoliko decenija bijahu ove dvije pokrajine veoma malo poznate turističkom svijetu i tek 1878 godine, okupacijom Bosne i Hercegovine od strane Austrougarske, postale su pristupačne turistima. S vremenom se razvio i kod samog naroda u Bosni i Hercegovini smisao za velike prednosti, koje mu donosi promet stranaca, pa je postupno učinjeno mnogo da se putnicima pruži sav potreban komfor. Osobito se u tom pravcu mnogo učinilo otkako se Bosna i Hercegovina poslije svjetskog rata sjedinila s Jugoslavijom, te je danas putniku moguće da u ovim zemljama nađe svu onu udobnost, koju mu pružaju savremene ustanove u Evropi.

Prirodne ljepote krajeva očaravaju svakoga posjetnika Bosne i Hercegovine. Tu se na očigledan način sastaju Istok i Zapad, te su Bosna i Hercegovina originalnim istočnjačkim krajolicima, mošejama i minaretima, muslimanskim grobljima i starinskim nadgrobnim spomenicima, te slikovitim narodnim tipovima i nošnjama najzanimljivije zemlje u Evropi. Leže sasvim na jugu, sučelice južnijim dijelovima Italije, a isprepletene su visokim gorama, koje se u blizini mora, nad samim uskim rubom dalmatinske obale, visoko penju, te tako u Bosni i Hercegovini na svakom koraku nailazimo u raznim krajevima i najraznovrsnije podneblje, od južnog, mediteranskog pa sve do alpinskog podneblja. A kroz sve to provejava mistični čar Orijenta.

Golema vododjelnica dijeli zemlju na dva nejednaka dijela: sjeverni dio, Bosna, prelazi postupno iz ravnice u blago humovito sredogorje, sve u zelenilu i s obiljem vode, da se konačno uspne do visina alpinskog srednjeg bosanskog gorja. Južni dio, Hercegovina, posvema je krasko gorje, tek dijelom šumovito, s onim čudnim karakterističnim kotlinama, s ponornicama, što no iznebuha pršte iz stijena kao veliki potoci i rijeke, da ih naskoro opet nestane u zemlji; s onim ukočenim nijemim, a ipak tako rječitim grebenima nad rubovima dolina u čarobnu odrazu svijetla, koje im šalje blistavi Jadran. Historijska prošlost Bosne i Hercegovine unijela je u sav prirodni čar, kao nekim čudom, zanimljivu sceneriju Orijenta. Način građenja kuća, obrade njiva, zatim narodne nošnje, tip ljudi i njihov život na ulici, sve se to čudno doima stranca. Nad bijelim varošima oštro se ocrtavaju u nebeskom plavetnilu visoki minareti, posvuda nas potsjećaju kolik je utjecaj imala ovdje muslimanska vjera. Tu se počinje na trgovima i na ulicama ona slika, koju putnik susreće sve do u srce Azije. Pa ipak uza svo orijentalsko lice, Bosanci i Hercegovci govore najčišćim srpskohrvatskim jezikom, koji nije bila podobna istrijebiti ni osmanlijska slava, ni sila, ni najveći vjerski muslimanski fanatizam, jer je bosanski i hercegovački musliman ostao i kroz vijekove turskoga gospodstva uvijek vjeran svomu narodu i narodnom jeziku. Ono što je Italiji Sienna, jedno jedino mjesto, to je nama cijela pokrajina Hercegovina: kolijevka našega južnog narječja, književnog jezika. Taj jezik je divna, melodična pjesma, govor junaka.

Na zemljištu današnje Bosne i Hercegovine nađeni su mnogobrojni ostaci neolitskoga doba, s obiljem kamenog alata i oružja i ukrašene keramike, koja je u znatnom mnoštvu nađena u Butmiru kod Sarajeva. Na prijelazu iz kamenog u kovinsko doba izrađivali su tadašnji stanovnici ovih krajeva predmete od čista bakra, a mnogi nalazi svjedoče, da su se 2000 godina prije Hr. bavili izradom brončanih predmeta. Taj je bron-

Zenica

Seljaci s pazara

Paysans au Bazar

Bauern am Bazar

Foto D. Čeh

Orijent bez koprene

L'Orient dévoilé

Der entschleierte Orient

Orijent pod koprenom

L'Orient voilé

Der verschleierte Orient

čani period trajao samo do početka prvoga milenija pr. Hr. te su iz toga doba najvažniji nalazi ostaci kuća na kocima (sojenice) u Ripču i u Donjoj Dolini. Do danas se nije moglo ustanoviti, kakva je podrijetla bio narod, koji je tu stanovao u ono doba, ali jedno je pozitivno, da su Iliri nosioci halštatskoga željeznog doba. Iz ovoga potonjeg doba nađeni su najbogatiji ostaci na Glasincu u veliku mnoštvu. Na prijelazu iz 4 u 5 vijek dođoše amo Kelti i tu se pomiješaše s nekojim ilirskim plemenima. Jedna od tih mješavina bijahu Japodi oko rijeke Une. O tome svjedoče oltari plemenskih glavara bogu Bindu kod Prilivice blizu Bišća.

Krajem 3 vijeka pr. Hr. sukobiše se bosanski i hercegovački Iliri prvi put s Rimljanima, koji nakon dvjestogodišnjega krvavog rata konačno pokoriše sva ilirska plemena na teritoriju današnje Bosne i Hercegovine. Mnogobrojni ostaci kaštela, rimskih drumova, hramova, banja i u kasnije doba sagrađenih hrišćanskih crkava i dr. (bazilika u Zenici), dokazuju dokle je sve bila doprla rimska kultura u ove krajeve. U 5 vijeku po Hr. poče slabiti rimska prevlast. Nastaje nemirno doba navala germanskih i mongolskih naroda, koje se stišava tek u 6 i 7 vijeku dolaskom slovenskih plemena.

Od dolaska na Balkan pa sve do početka 12 vijeka Sloveni nijesu u Bosni stvorili posebnu oblasnu državu. Tek poslije smrti Konstantina Bodina (1101 g.), kralja srpske oblasti Zete, kada se zetska država raspala zbog borba oko prijestola, poče se Bosna organizirati u zasebnu državu, da se lakše odbrani od nadiranja Madžara. Tvorac bosanske države bijaše Kulin Ban (1180—1204). Njegovim nasljednicima nastojali su Madžari nametnuti svoju prevlast pod izlikom, da iz Bosne treba protjerati bogumilstvo, te je mnogo vremena prošlo, dok se Bosna ojačala i tek za Tvrtka I Kotromanovića (1354—1391 g.) Bosna se oslobađa tuđinske stege. Tvrtko je postao prvi kralj Bosne, okrunivši se, kao potomak izumrle dinastije Nemanjića njihovom krunom u manastiru Mileševu na grobu sv. Save 1377 g., za kralja srpske i bosanske zemlje. Po Tvrtkovoj smrti nastadoše borbe plemstva i raznih pretendenata na prijesto, u koje su se upletali Madžari i Turci. To je najposlije dovelo do pada Bosne pod Turke (1463 g.). Turci su Bosnom vladali preko 400 godina, pa su joj u mnogočem udarili istočnjačko obilježje. Sa starim bosanskim plemstvom, koje je primilo islam i zadržalo ne samo stara imanja, nego je steklo još i nova, prešao je u islam dio prostoga naroda i time zadobio sva građanska prava i zaštitu pred zakonom, dok je drugi dio naroda, koji se nije htio odreći vjere svojih pradjedova, smatran nekom vrstom roblja — rajom. U 17 vijeku počelo je nazadovati tursko carstvo. Potkraj toga vijeka izgubila je i Bosna svoje posjede u Slavoniji, Lici i Dalmaciji, pa je ostala skoro u istim granicama sve

Bosanske narodne nošnje

Costumes nationaux bosniens

Bosnische Volkstrachten

do austrijske okupacije. Reforme, koje je u turskom carstvu htio uvesti Selim III i njegovi nasljednici, izazvale su pobune u mnogim krajevima carstva, pa tako i u Bosni među muslimanima, koje je predvodio Husein-kapetan Gradaščević. Tek Omer-paši (1850—1852) pođe za rukom da krvlju uguši neprestane bune i da konačno u Bosni uvede red i provede reforme.

Bosanci i Hercegovci pokušavali su nekoliko puta da se oslobode turskoga jarma i da se pripoje samostalnim srpskim kneževinama, te su dizali ustanke. Najznamenitiji je i historijski najznatniji ustanak u Hercegovini (1875—1878 g.) i istovremeni ustanak u zapadnoj Bosni pod vodstvom Petra Mrkonjića, kasnijega Petra Velikog Kralja Oslobodioca. Pobunjenoj braći pritekoše u pomoć Srbija i Crna Gora i ustanak bi zacijelo bio okrunjen konačnim uspjehom, da Berlinski kongres nije međutim dao Austro-Ugarskoj mandat da zaposjedne Bosnu i Hercegovinu. Austro-Ugarska je 1908. anektirala Bosnu i Hercegovinu, ali time nije ugušila nastojanja narodne želje i čežnje za slobodom i svojom vlastitom narodnom državom. Svjetski rat donio je slom Austro-Ugarske i time konačno oslobođenje Bosne i Hercegvine od tuđinskoga jarma i prisajedinjenje sa slobodnom državom Srba, Hrvata i Slovenaca, s Kraljevinom Jugoslavijom.

POPOVO POLJE - DOLINA NERETVE

Popovo je polje osebujna kraska dolina. Pruža se od jugoistoka prema sjeverozapadu u dužini od 25 km. Ljeti je sva u bujnu zelenilu, te nalikuje zelenoj oazi u prostranoj kamenitoj pustinji, koja je opkoljava sa svih strana. Na sjeveru se diže golo gorje Gradine planine, a na jugu gorje, koje ovu plodnu dolinu dijeli od Dalmacije i Jadranskog mora. Južnom

stranom polja vodi željeznička pruga Trebinje— (spoj s Gružom i s Hercegnovim)—Hum—Gabela—Mostar. Popovo je polje žitnica okolišnoga romantično divljeg kraja. U jesen prodiru ponornice s čudnom faunom na površinu i pretvaraju svu ovu ravnicu u golemo jezero, koje je mjestimice duboko i do 20 m. Kada voda oteče podzemnim kraskim ponorima, onda se dolina pretvara u plodne njive i polja, a ovo sve stanovnicima ovoga kraja daje bogat zemaljski rod, dok se u jeseni opet ne pojave ponornice iz zemlje. Mimo Orahova dola i srpskopravoslavnoga manastira Zavale stiže se u šumovit plodan Lug, gdje iz srca šuma proviruju goleme stijene s karakterističnim kraskim usjeklinama i pukotinama. Od stanice Jasenice—Lug vodi put (3 s. hoda) u selo Grepce, gdje ima oko 30 veoma zanimljivih sigastih spilja, od kojih su 6 spilja tako lijepe i velike, da će zacijelo jednom postati glasovite u cijelomu svijetu. U Grepce se može stići za tri sata hoda i sa stanice Uskoplje (raskrsnica pruga za Gruž i Hercegnovi) za 3 s. hoda ili pak iz Dubrovnika čamcem uz rijeku Omblu, a zatim pješice lijepim zavijucima do sela. U okolini Luga uzgaja se glasoviti trebinjski duvan. Iz Popova polja preko kraske visoke ravnice Hrasna, odakle puca krasan vidik na Neretvansku dolinu, željeznička pruga prelazi Neretvu i prolazi stanicama Gabelom i Čapljinom (2 km južno od Čapljine hum Mogorjelo s dobro očuvanim ostacima rimskoga tabora na Neretvi) i dalje mimo veoma slikovita mjesta Počitelja, negda znamenite tvrđave, od koje se još danas vide ostaci. Dalje uz bijesno šumeću Neretvu stiže se u Mostarsko polje i u Mostar.

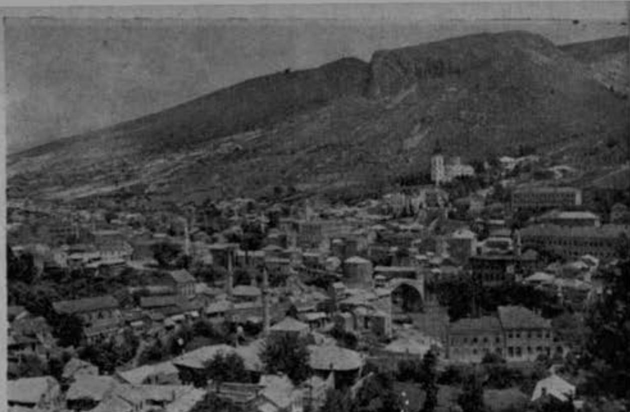
MOSTAR

Mostar, glavni grad Hercegovine, leži na sjevernom rubu Mostarskog polja, na objema obalama Neretve, koja se ovdje duboko usjekla u stijene. Okružen je kraskim gorama Humom (436 m) na zapadu i Podveležom (730 m) na istoku. U Mostaru je život još i sada sasvim orijentalski sa svima svojim značajkama i onim specifično istočnjačkim ulicama i vrevom u njima.

Mostar

Foto L. Griesbach

Mostar

Ljeti je u Mostaru veoma vruće (srednja temperatura u julu 28° C). Ovdje se jasno ocrtava kraski karakter zemljišta u svoj veličanstveno reskoj ljepoti.

Krasan je pogled na stari dio grada sa željeznog mosta Kralja Petra I Oslobodioca. Znamenite su građevine Karađozbegova mošeja, Sahat-kula, srpskopravoslavna crkva, stari most iz 1566 god., s dvije zanimljive kule na mosnim prilazima. S mosta se pruža lijep vidik na okolišno pobrežje s tipičnim istočnjačkim građevinama. Ovaj je most izveden u jednom jedinom luku od 28 m raspona, a 20 m visoko nad rijekom. Veoma je zanimljiv mostarski Pazar (Čaršija), gdje se svake srijede u vrevi sajma pruža divna slika istočnjačkog šarenila. Mostar ima lijepo Šetalište Vojvode Mišića, koje je osobito živahno uvečer.

Izleti: na Hum, gdje se s puta na brdo i s njegova vrha pruža krasan vidik ($1^1/_4$ s. hoda). Jedan sat na sjeverozapad od Radoboljskoga mosta, kroz kraj pun šipaka, smokava i dudova, ide se na izvor Radobolje, koji daje vodu mostarskom vodovodu. Izlet na izvor Bune (13 km) kod Blagaja. Ovo malo muslimansko selo bijaše u 13 i 14 vijeku znatna varoš. Na visokoj stijeni (520 m) nad Blagajem leže ruševine Šćepangrada. Uspon je amo veoma tegotan. Hrbat gore završava na zapadu strmom raspuklom klisurom, na kojoj se gnijezde orlovi. Na dnu ove klisurine izbija snažan izvor Bune iz goleme tamne sigaste spilje. Pred spiljom se nalaze ruševine mošeje i napušten derviški manastir, a u njemu, na prvomu spratu, ima jedna soba sa zanimljivim išaranim stropom i jedna prostorija, u kojoj se nalaze dva lijesa, za koje kažu da su ljesovi bektašitskog svetitelja Sari Saltika Babe i njegova sluge († u 13 vijeku). Izlet na planinsko sedlo Grebak (1109 m), Zimomor (1921 m), Orlovac (1971 m), Obrlin (1837 m), Lupoglav (2102 m), Osobac (2026 m), Velež (1969 m), Hergut (1115 m) itd.

Prizor s pazara

Une scène du Bazar

Marktszene

Izvor Bune kod Blagaja

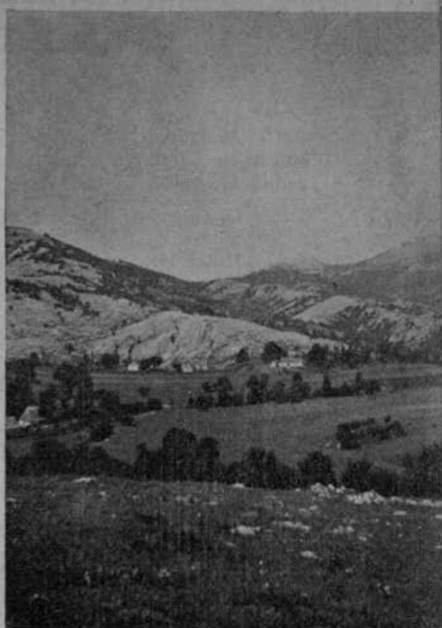
La source de la rivière Buna près de Blagaj

Buna-Quelle bei Blagaj

Mostar ima lijepo uređeno Gradsko kupalište (preko puta H. Neretve), PTT, vodovod, električnu rasvjetu, apoteke, liječnike, kafane, kina itd.

Hoteli: Hotel i kavana »Bristol«, Hotel i gostionica »Neretva«, Hotel Wilson.

Obavještenja: Gradsko načelstvo, Mostar.

Nevesinje

NEVESINJE

Na južnom kraju Nevesinjskog polja, pod planinom Trusinom, leži maleno, prijatno ljetovalište Nevesinje, do sada kao takvo još prilično nepoznato, ali koje ima sve preduvjete da jednom postane čuveno. Leži u nadmorskoj visini od 898 m. Ljeti iznosi temperatura uzduha danju 25⁰ C, a noću 9 do 15⁰ C, te su noći zbog toga prijatno svježe. U Nevesinju ima uvijek dovoljno sunca, vlage nema nikako, kiša je rijedak gost, a vjetrova nema.

Nevesinjska su osobitost 64 gorska vrela, koja su se pokazala ljekovita protiv kiseline u želucu i kamena u bubrezima, a među njima se osobito ističe »Bukvićeva česma«.

Na putu Nevesinje Gacko, 1 km daleko od Nevesinja, počinju krasni cerovi gajevi, te pružaju zgodnu priliku za veoma prijatne šetnje. Nevesinje je polazna tačka za krasne i zanimljive uspone: na Velež, kroz klanac Grebak, lijepo izvijenim kolskim tkanicama (serpentinama) 4 km, a pješice prijekčcem za 20 minuta. U blizini je Bišina šuma, bukova prašuma, duga 7 km, a skroz divlja, tako da narod u tom kraju običava kazati za pogdjekoga »Divalj kao medvjed iz Bišina«. Na Veleži ima divokoza, vukova, a pod njom, u polju, i zecova, te se svakome daje prilika za lov.

Vrijedno je poduzeti izlet kolima do Lakta, gdje se pruža krasan vidik na Velež i čovjek dobiva dojam, kao da je u Kranjskoj Gori u Sloveniji.

Nevesinje se svojim uzduhom i vodom pokazalo kao odlično lječilište protiv besanice i živčanih bolesti.

Nedaleko od Nevesinja nalazi se dispanzer za plućne bolesti u Čovilovu gaju, koji svojom ljepotom i svježinom, uzduhom punim ozona mame na šetnju.

Obavještenja: Hotel Nevesinje (Milisav Glogovac).

Hotel ima lijepo uređene sobe i odličnu hranu uz umjerene cijene.

NERETLJANSKI KLANAC

(RAŠKA GORA - DREŽNICA - GRABOVICA)

Putujući željeznicom uz Neretvu od Mostara put sjevera, stiže se preko Vojne u stanicu Rašku Goru, gdje se počinje krasan i čudnovat Neretljanski klanac, gdje se nižu najosebujnije prirodne ljepote. Pruga se visokim zidanim nasipima vijuga kroz krasne krajeve do stanice Drežnice na ušću Drežanke u Neretvu. Na lijevo, u lijepoj spilji, izvire snažno ponorsko vrelo: Crni izvor. Odavle dalje prolazi se malenim tunelima, stijene s obje strane pruge poprimaju neke čudne oblike, kao što ih nalazimo u Dolomitima, te nalikuju čas golemim ruševinama fantastičnih gradina i kula, čas opet oštrim šiljcima s nabijenim kapama. Čovjek gleda u ta čuda, kao da je u nekom carstvu iz bajke. Pod visokim stijenama na obali Neretve redaju se kameniti konglomerati sa spiljama, koje stanovnicima služe kao prirodne staje za stoku. Tuda se stiže do Grabovice, da se onda uputi dalje kroz strmene klance i gudure, mimo skupina stijena divlje romantične ljepote. Zatim mostom preko Neretve uz stijene visoke 5—600 m, iz čijih pukotina izbijaju divlji gorski potoci i krasni slapovi, sve dok se ne dođe do dvaju velikih tunela pred Prenjom, gdje završava ovaj krasan klanac, koji svojim osebujnostima stvara jedinstven defile u cijeloj Evropi.

Nevesinje

Prizor iz Neretljanskog Klanca

Une partie du Défilé de Neretva

Teil des Neretva-Engpasses

JABLANICA

U divnoj visokoj planinskoj ravnici leži klimatsko lječilište Jablanica, opkoljeno vijencem brda: na zapadu dižu se goleme stijene Plase planine s Velikom Čvrsnicom (2228 m), na sjeverozapadu Raulja (1638 m), a sučelice ovoj, na istoku, golemi masiv Prenj planine s Velikim Sljemenom (1930 m), Lupoglavom (2102 m) i Zelenom Glavom (2123 m).

Jablanica ima državni lječilišni hotel, a kako ima uistinu krasan i povoljan planinski položaj, pogodna je kao ljetovalište i kao turistička stanica za planinske ture na okolne visove, s kojih se nadaleko pružaju lijepi vidici: na Prenj planinu, koja ima sav karakter visokih alpinskih područja, te se može ubrojiti među najljepše gore Bosne i Hercegovine. S Prenj planine pucaju krasni vidici na hercegovačke, crnogorske i bosanske planine. Na Plasu sa Čvrsnicom, najvišim planinskim vrhom u Hercegovini, na Ljubušu planinu (1797 m). Preko Prozora (733 m) — lijevo ostaje Blačina planina — i preko sedla Makljena u Gornji Vakuf i Bugojno.

KONJIC

Na pruzi Mostar—Jablanica-Sarajevo leži stanica Konjic (280 m) u slikovitoj gorskoj kotlini između planina Prenja, Bjelašnice i Ljeljena, uz rijeku Neretvu, sa starinskim turskim mostom preko rijeke, kojoj je korito ovdje veoma duboko usječeno. U srednjem vijeku bijaše Konjic granično mjesto između Bosne i kneževine Huma, kasnije Hercegovine. U Konjicu se 1146 g. održao bosanski zemaljski sabor, te su po njegovoj odluci bogumili protjerani iz Bosne. Bogumili bijahu vjerska hereza, koja je nastala u istočnoj crkvi u Maloj Aziji, pa se uz

Izvor Komadine kod Jablanice
Source de la Komadina près de Jablanica
Komadina-Quelle bei Jablanica

Bogumilski grobovi
Tombeaux de la secte Bogomile
Bogumilen-Grabmale

Foto Zem. muzej Sarajevo

neke izmjene proširila na Balkan i učvrstila u Bosni. O bogumilstvu svjedoče mnogi nadgrobni spomenici u Bosni i Hercegovini. 40.000 bogumila iseli se iz Bosne i nastani u Hercegovini, gdje kasnije primi islam. Njihovi su nadgrobni spomenici u Hercegovini mjestimice golemih razmjera.

Konjic je odlična polazna tačka za razne planinske ture: Na Boračko jezero (402 m), dugo 706 m i u Bijelu dolinu (2½ s. hoda). Na jugoistoku od Konjica dobrim putom u dolinu pod Vrapcom (806 m), odakle se pruža krasan vidik na Bijelu Dolinu. S Vrapca starim turskim drumom do visoke ravnice, s koje se Borački potok uskim klancima ruši u lijepim slapovima, a malo dalje otvara se vidik na tamnozeleno Boračko jezero u dubokoj udolini. Usponi na Prenj (Zelena Glava 2123 m, Lupoglav 2102 m), na Veliku Kapu (2004 m), Borašnicu (1887 m), Ljeljen)1064 m), Treskavicu (2079 m), Ivan planinu (1744 m) itd.

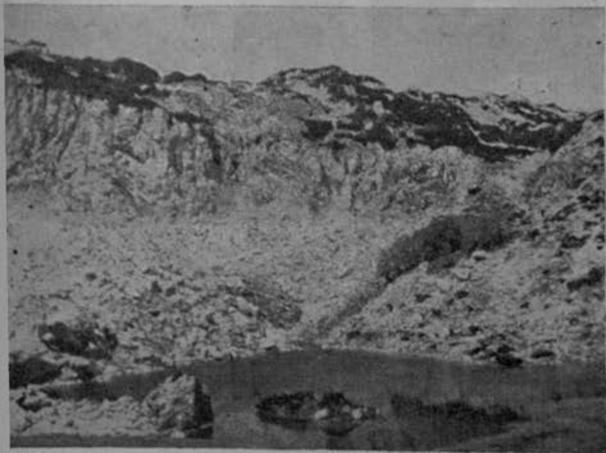

Sarajevo

Sunčani Orijent

L'Orient au soleil

Orient im Sonnenlicht

Treskavica

Crno Jezero s Ljeljenom

Le Lac Noir avec Ljeljen

Der Schwarze See mit Ljeljen

Foto J. Kahn

SARAJEVO

Preko Ivan planine prelazi u visini od 1012 m želj. pruga planinskim tunelom od 684 m dužine. Ivan planina je ujedno i vododjelnica između rijeka, koje pripadaju Jadranskom i onih, koje pripadaju Crnomu moru. Odavle se spušta prema sjeveroistoku put Sarajeva.

Sarajevo, glavni grad Drinske banovine, leži amfiteatralno na rijeci Miljacki, u kotlini kroz koju se Miljacka probija do prostrane Sarajevske ravnice. Nad Sarajevom se diže visoki Trebević (1629 m), dok samu kotlinu zatvaraju sa sjevera u obliku polukruga ogranci Ozren planine, Bakija i Pašino Brdo (964 m), s istoka terasasta brda (Orlova stijena 1629 m), što se strmo spuštaju u duboku i gudurastu dolinu Miljacke, a s juga strše posljednji ogranci Trebević planine (Debelo Brdo i Čolina Kapa 960 m). Na zapadu prelazi kotlina u plodno Sarajevsko Polje.

Klimatski su uvjeti u Sarajevu, kao i u ostaloj srednjoj Bosni, povoljni. Prosječna ljetna temperatura je 19° C, te se približava temperaturi Semmeringa. Kako je jesen također veoma povoljna, to se može ići na izlete u planine i u oktobru, pa čak i u novembru.

Za dinastije Kotromanovića u 14 i početkom 15 vijeka, mjesto, na kojem se nalazi današnje Sarajevo i njegova okolina, pripadalo je vlastelinskoj porodici Pavlovića. Pod njenom vlašću bijaše cijela Vrhbosanska župa, prozvana u ono doba tim imenom po tvrđavi Vrhbosni, koja i danas postoji na brijegu, koji gospodari istočnom stranom Sarajeva, pa je danas poznata pod imenom Bijele Tabije. Kada su Turci početkom 15 vijeka upali u Vrhbosansku župu, mnogi stanovnici okolnih mje-

sta skloniše se pod taj brijeg, tu podigoše nove domove i tako udariše prve osnove današnjem Sarajevu.

Čudni su kontrasti što ih daje Sarajevo sa svojom neposrednom okolicom: šarolik orijentalski izgled sa 100 minareta i mošeja, bezbroj bosanskih kuća, spomenika i grobova, bezbroj pazara i romantični subalpinski prirodni motivi: obli, zeleni humovi na kojima se dižu tamni jelici, a za njima impozantna scenerijska pozadina golemih plavičastih planina na čijim se obroncima bijele zidine starih tvrđava. Slika, koju nema nijedan kraj azijskog Orijenta, jer se ovdje Orijent nalazi posred alpinske romantike. U Sarajevu nema ulice, u kojoj nije dugovječna turska vladavina ostavila tragove istočnjačke kulture, zato se u Sarajevu u svakoj ulici uz sasvim moderne zgrade nalaze spomenici turskoga doba. A iz sve te mješavine u panoramskom vidiku dižu se brojni drevni viti jablanovi, kao da se hoće takmiti vitkošću i visinom s bijelim minaretima.

Najšareniju i najživahniju sliku sa svima osebinama pravoga starinskog i ničim modernim nepatvorenog Orijenta daje sarajevska Čaršija. Labirinat uskih uličica, s karakterističnim okvirom drvenih dućančića, ćepenaka — nekoliko stotina malih radnja i bazara, u kojima su se smjestili po skupinama razni obrti. Ovdje, kao i drugdje na Orijentu, sjede prodavači i obrtnici podvijenih noga u dućanima, koji im istovremeno služe kao radionice i izrađuju raznu robu, od najprimitivnijih do najfinijih i najdragocjenijih proizvoda istočnjačke umjetnosti. Osobito su lijepe i originalne kovinske izrađevine i filigranski radovi u plemenitim kovinama. Šarena, bojama zasićena sajamska vreva, zaglušna vika telala, gurnjava tegleće marve i kola, oštre boje haljina muslimanki i hrišćanki, junačke prilike seljana i gospodski mir aga i begova, sve se to stapa u krasnu sliku, kojoj nigdje nema ravne. Ova čaršija potječe iz 15 vijeka.

Najbolje je pregled Sarajeva započeti od glavne željezničke stanice, koja je od središta grada udaljena oko 2,5 km

Sarajevo
Gradska vijećnica
Mairie
Rathaus

Sarajevo
Molitva u džamiji
Prière dans la mosquée
Andacht in der Moschee

i od koje vodi u grad električni tramvaj. Na desnoj strani puta leži Zemaljski Muzej, koji se sastoji od četiri moderne zgrade lijepo poredane u četverokutu, koje zatvaraju Botaničku baštu i malo bogumilsko groblje. Zbirke ovoga muzeja broje se među najznamenitije i najbogatije na Balkanu. Ulaz u muzej je kroz sjevernu zgradu. U ovoj zgradi nalazi se zbirka nekropolskih nalaza iz Glasinca (halštatsko doba: osobito su zanimljivi i lijepi šljemovi iz 7 i 8 vijeka prije Hr.). Nalazi iz neolitskog doba u Butmiru, nalazi iz brončanog doba. Zbirke iz staroga i srednjeg vijeka: žare, žrtvenici, nadgrobni spomenici, miljokazi i jedan Mitrasov žrtvenik iz Konjica; rimski mozaici, sitni predmeti, novci, srednjevjekovno oružje i novac. U istočnoj zgradi su etnografske zbirke, orijentalsko vezivo, nakiti, bogato vezene nošnje, oružje, pokućstvo, modeli kuća, modeli mlinova, turska kuća s odijeljenim prostorijama za muškarce i žene (selamlik i harem); zatim sedam soba iz gradskih stanova s lutkama, na kojima su prikazane narodne nošnje seoskih i gradskih stanovnika. Vrijedno je istaknuti sudsku sobu i žensku odaju. U južnoj zgradi su prirodoslovne zbirke, iz zoologije među ostalima zanimljiva skupina divokoza i jedna skupina veprova. Zbirke iz geologije i mineralogije, iz ornitologije itd. U zapadnoj zgradi nalaze se: uprava muzeja, stručna knjižnica i obilan arhiv s turskim ispravama.

Oko pola km dalje nalazi se desno zgrada Državne Fabrike Duvana. Razgledanje je dopušteno uz prethodnu prijavu kod uprave. Ovdje je i polazna stanica lokalne željeznice za državno kupalište i lječilište Ilidžu. Odavle na lijevo stiže se u ulicu Kralja Aleksandra, te naprijed mostom preko potoka Koševa stižemo do Alipašine mošeje. Dalje nalijevo lijep Gradski park. U ulici Prestolonasljednika Petra nalazi se gradskka Tržnica, a malo dalje na trgu Fra Grge Martića Rimokatolička katedrala iz 1889 god., veličanstvena kamenita građevina u romansko-gotskom slogu, sa tri lađe, koje se završavaju osmokutnim svetilištem. Odavle na istok leži Čaršija, a usred nje diže

Sarajevo

Tipična ulica

Une rue typique

Typische Gasse

Foto »Putnik«

Bosunske narodne nošnje

Costumes nationaux bosniens

Bosnische Volkstrachten

Foto D. Čeh

Sarajevo

Čaršija

Le Marché

Markt

Foto D. Čeh

Sarajevo

Muslimansko groblje

Cimitière musulman

Muselmanischer Friedhof

Foto D. Čeh

se najveća sarajevska mošeja Begova Džamija iz g. 1530, koja je poznata cijelomu islamskom svijetu. Uz džamiju se nalazi grob Gazi Husrefbega (1526—1531), poznatoga turskog vojskovođe i upravnika. Razgledanje mošeje je dopušteno; prijave kod mošejskoga sluge u dvorištu. U predvorju džamije lijepa česma za vjersko pranje (avdes). Na sjeveroistoku sučelice mošeji stoji Kuršumlija Medresa, muslimanska bogoslovska škola. Kroz Saračku ulicu stiže se na trougli trg, odakle se dolazi u Kralja Aleksandra ulicu do stare srpsko-pravoslavne crkve Sv- Arhangela iz 15 vijeka s bogatim muzejom. Malo dalje je u orijentalskom slogu sagrađena Šerijatska škola s internatom. Idući dalje na istok stiže se do Gradke vijećnice, veličanstvene moderne zgrade u maursko-bizantinskom slogu. Vrijedno je pogledati unutrašnjost zgrade. Osobito je lijepo dvorište s arkadama i dvornice za vijećanja. Istočno od Vijećnice stoji muslimanska čitaonica Kiraetana, a dalje prava turska kavana Bendbaša. Skrenuvši desnom obalom Miljacke do drugoga mosta stiže se do Careve džamije (iz 1450 g.). Tu je sjedište Reis-ul-uleme, vrhovnoga muslimanskog vjerskog dostojanstvenika u Jugoslaviji. Odavle Pašićevom ulicom do Kraljeva Konaka, a onda do Franjevačke crkve i zatim Franjevačkom ulicom do Banovinske tkaonice ćilima. Svakome je slobodno razgledati ovu znatnu ustanovu. Ovdje se tku i uzlaju ćilimi od materijala (vuna, angora i svila) bojadisanog stalnim bojama, a po uzoru starih i novih istočnjačkih primjeraka. Tu se izrađuju bosanski goblenski i perzijski uzlani ćilimi, pokrovi, stolnjaci i krevetski pokrivači, jastuci i ćilimi za minderluke itd. Sve je to veoma tačan i odličan ručni rad. Radovi ove tkaonice glasoviti su u cijelom svijetu i nagrađeni su najvećim odlikovanjima na svjetskim izložbama. — Iz Banovinske tkaonice ulicom Kralja Petra stiže se do Principova mosta, gdje je od Principove ruke na Vidovdan 1914 g poginuo austrijski nadvojvoda Franjo Ferdinand. Odavle malo dalje stoji palača srpskopravoslavnoga Metropolita i odmah do nje srpskopravoslavna Metropolijska crkva. Zanimljiva je

Sarajevo

Trgovanje na ulici

Commerce dans la rue

Handel auf der Gasse

Foto D. Čeh

Sarajevo

Čaršija

Le Marché

Markt

unutrašnjost ove crkve sa svodom na stupovima i krasnim, bogato urešenim ikonostasom. Idući naprijed, oko 250 koraka, dolazi se do Oficirskog doma i u Preradovićevu ulicu, u kojoj se nalaze nekolike lijepe moderne građevine: gimnazija, učiteljska škola, trgovačka akademija, državna muzička škola. Desno iza ugla u Preradovićevoj ulici nalazi se Banovinska škola umjetn. zanata, u kojoj se gaje osebujne starinske umjetničke bosanske vještine. Osobito su lijepi uložarski i inkrusacioni radovi ove škole (ulošci zlata i srebra u druge kovine i umetanje zlata i srebra u drvo i kost), zatim rezbarski i tokarski radovi u bakru, bronci i plemenitim kovinama.

Na obali Miljacke nalazi se lijepa palača Direkcije pošta i brzojava s Glavnom poštom, do nje Palača pravde (sud), a lijevo Narodno pozorište. Malo niže, sučelice lijevoj obali Miljacke Protestantska crkva, a uz obalu malo dalje Jevrejski sefardski hram.

Od javnih knjižnica najveća je muzejska, isključivo naučna, a njoj je priključena i biblioteka Balkanskog instituta. Zatim Napretkova biblioteka, prosvjetna biblioteka i ona Radničke Komore. Biblioteka grada Sarajeva je sada u osnivanju Sve te knjižnice imaju zajedno oko 110 000 svezaka. Svaka ima posebnu čitaonicu, a upotreba knjiga je besplatna.

U Sarajevu se nalazi i Meteorološka stanica I reda.

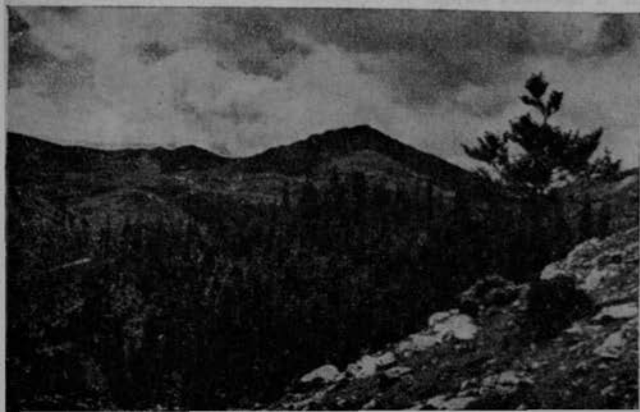
Društveni je život u Sarajevu veoma razvijen. Ima preko 100 društava, a među njima 10 kulturnih društava sa širim programom djelatnosti.

Sarajevo je turističko središte, poznato u cijelom svijetu. Broj stranih i domaćih turista raste danomice. Sarajevo pruža mogućnosti za razne vrste sporta: turističko-planinarski, zimski, lovački, ribarski i dr. sport. U svako doba godine naći će slikari i ljubitelji fotografije neiscrpno bogatstvo motiva, a oni, kojima je potrebit mir i čist uzduh, naći će ga u Banji Ilidži, u Kiseljaku, na Palama i u Stambulčiću na domaku Sarajeva.

Sarajevo

Kupalište:
Bains:
Bad:
Bendbaša

Bjelašnica

Krvavac

Sarajevo

Pogled na Miljacku

Vue sur la rivière Miljacka

Blick auf den Fluss Miljacka

Foto D. Čeh

Motiv iz Bjelašnice

Une partie de Bjelašnica

Ein Motiv aus Bjelašnica

Osobito su velike mogućnosti lova u Drinskoj banovini: tu ima srna, divokoza, zecova, divljih pataka, divljih gusaka, tetrebova velikih, lještarki, trčaka, brdskih jarebica (kamenjarka), šljuka, fazana, prepelica i divljih golubova. Zatim medvjeda, divljih svinja (veprova), vukova, jazavaca, kobaca, ušara, sova, vrana, svraka i čavki. Obavještenja za lov i ribolov: »Putnik«, Sarajevo.

Izleti i šetnje. Strme planine, bogate šume i divlje gorske vode, ukratko romantična subalpinska priroda najbliže okoline Sarajeva, daje odličnu priliku za veoma zanimljive izlete. Čak i oni koji nijesu osobito vješti turističko-alpinskom sportu, nalaze ovdje velik užitak, jer se svi ti izleti mogu izvršiti uz veoma neznatan napor. Veličanstveni vidici, koji se mjestimice pružaju čak i do Durmitora u Crnoj Gori, najbolja su nagrada turistima, koji imaju smisla za prirodne ljepote. Od mnogobrojnih izleta koje pruža Sarajevo kao polazna tačka, navešćemo ovdje samo nekoje najzanimljivije:

Na Trebević (1629 m) sa šumarskom kućom na 1100 m i planinarskom kućom »Aleksandrov dom«, vlasništvom Društva planinara u Bosni i Hercegovini na 1629 m. U domu se može dobiti hrana i stan. — Na Jahorinu (1913 m), prilaz sa želj. stanice Pale (800 m); kod Vukeline Vode (1688 m) nalaze se dvije planinarske kuće za 30 osoba. Hranu i pokrivače treba uzeti sa sobom. — Na Vodopad Skakavac iz Koševo ulice. Planinarska kuća za 30 osoba. Hranu i pokrivače treba uzeti sa sobom. Na Igman (1595 m) i Bjelašnicu planinu (2067 m) sa želj. stanice Ilidže, kroz aleju, koja vodi do vrela Bosne, zatim u lijevo na Igman. Na Velikom Polju svršava se Igman i počinje Bjelašnica; put se nastavlja dolinom Grkavice i penje se do vrha Bjelašnice. Tu je poznata meteorološka stanica. Prenoćište. Hranu treba uzeti sa sobom. — Na Pale i Romaniju planinu (1647 m). Do Pala željeznicom ili autom kroz veoma zanimljivu dolinu Miljacke. Pale je poznato uzdušno lječilište i stanica za zimski sport. Iz Pala na najviši vrh Romanije, Veliku Stijenu. — Na Treskavicu (2028 m), s planinarskom kućom (10 kreveta). Hranu i pokrivače treba uzeti sa sobom.

Lijep je malen popodnevni izlet na Žutu tabiju (Višegradska kapija), odakle puca krasan vidik na grad Sarajevo. To je panoramska slika, koja se čovjeku duboko usiječe u dušu do groba. Kod žute tabije turska kavana.

Sarajevo ima izvrsne željezničke veze s inostranstvom i s Jugoslavijom preko Gruža (Dubrovnika), Metkovića, Hercegnovoga, Bos. Broda, Banjaluke.

Autobusne linije: Sarajevo — Mostar — Dubrovnik; Sarajevo — Zvornik — Bijeljina — Brčko; Sarajevo — Zvornik — Tuzla — Brčko; Sarajevo — Pale; Sarajevo — Kalinovik; Sarajevo — Kiseljak — Fojnica.

Banja
Bains - Bad
Ilidža
Dvorac Nj. Vel. Kralja
Villa de S. M. le Roi
Sommerschloss S. M. des Königs

P o v l a s t i c e: Putnici koji borave u banji Ilidži ili Kiseljaku najmanje 10 dana imaju na povratku ove povlastice.

1) Od 1 oktobra do 31 maja 75% popusta od vozne cijene.

2) Od 1 jna do 30 septembra 50% popusta od vozne cijene, i to najviše za dvostruku dužinu kilometara, koju putnik na dolasku prevali jugoslavenskim željeznicama.

3) Svi posjetioci jugoslovenske rivijere s najmanjim boravkom od 10 dana, bilo kojim putem stigli, imaju pravo da se na povratku okoriste željezničkom vezom preko Sarajeva bilo do madžarske, austrijske, talijanske ili rumunjske granice uz iste povlastice kao pod 2), koje im omogućuju da pohode Sarajevo uz relativno neznatan trošak.

Sarajevo ima dva lijepo uređena kupališta.

Z a b a v e i s p o r t: Radio koncerti na javnim šetalištima, dramsko pozorište, tri bioskopa, dnevno dancing, zimi u dancing restaurantima, u gradskim društvima, ljeti u nekoliko gostioničkih bašta. Dnevni izleti željeznicom i autom po okolici. Sportovi: tenis, nogomet, automobilizam, ski, planinarstvo, lov, ribolov itd.

Turistička i planinarska društva; konzulati; autogaraže.

Hoteli: H. Evropa, H. Central, H. Pošta, H. Imperijal.

Gostionice: Evropa, Central Napredak, Pozorišni restaurant.

Kavane: Evropa, Central, Napredak, Bendbaša i dr.

Obavještenja: »Putnik«, Društvo za saobraćaj putnika i turista (Kr. Petra ul. 15a). Društvo planinara Bosne i Hrecegovine (Kr. Aleksandrova ul. 63).

BANJA ILIDŽA

Čuveno ljekovito kupalište Ilidža leži 13 km zapadno od Sarajeva, na podnožju Igman planine, 499 m nad morem.

Ovo lječilište je danas pod upravom Drinske banovine, a bilo je glasovito još u doba Rimljana, te su vjekovima tu tražili lijeka bolesnici. Pri podizanju današnjih lječilišnih zgrada našli su na tomu zemljištu mnoge starinske (antičke) predmete, kao novce, mozaik i dr. iz 2 vijeka po Hr. Ilidža ima krasan položaj u ravnici na podnožju Igmana, usred prostrana borova parka. Ravnicu presijeca gorska rijeka, a željeznica je tik same Ilidže. Podneblje je subalpinsko, zdravo i ugodno, osobito u ljetnim danima, jer šuma Igman planine osvježuje uzduh i čisti ga U Ilidži nema nikada prašine.

U najnovije doba Ilidža je preuređena po nacrtima stručnjaka sasvim moderno, te ima krasno uređen park sa rondoom, alejama i cvjetnacima. Iz njih se dižu lijepi, moderno uređeni hoteli i ljetnikovci sa svim savremenim udobnostima. Tu su teniska igrališta, paviljon s kavanom u gustoj omorikovoj šumi; zvjerinjak, igralište za djecu itd. Dva banovinska lječilišna hotela (H. Bosna i H. Srbija) spojena dugim hodnicima s restaurantom. U lijepom parku, sučelice Hotelu »Srbija«, stoji Kraljevski ljetnikovac. Duga aleja vodi mimo lijepih privatnih ljetnikovaca i hotela na romantični izvor Bosne, gdje su uređena uzgajališta pastrva. Tu je i ljetni restaurant.

Termalni izvor Ilidža je uokviren okruglim bazenom, neprestano vri i ispariva velike količine ugljične kiseline. Uz izvor se dižu tri moderne zgrade, u kojima ima 36 kabina i 2 bazena Osim toga ima tu blatno kupatilo i kupatilo ugljične kiseline te sumporno kupatilo. Tu je i hidroterapija i liječnička ambulanta s najmodernijim uređajem.

Indikacije: hronični reumatizam zglobova i mišića, hronično zapaljenje materice i njene okoline, sve vrste hroničnog

Banja
Bains - Bad
Ilidža
»Stara banja«
»Bains anciens«
»Altes Bad«

Ilidža
»Hotel Bosna - Banovinski hotel
L'hôtel gouvernemental
Distrikts-Hotel

Ilidža
Hotel-Restaurant »Srbija«
Terasa
L'estrade
Terasse

eksudata, hronične kožne bolesti, malokrvnost, išijas, živčane bolesti, iznemoglost iza duže bolesti ili prekomjerna fizičkog i umnog napora itd.

Sumporni izvor Ilidže glasovit je sa svoje ljekovitosti Ima toplinu od 57° C, termalna je voda bistra i bezbojna, a pogodna je ne samo za kupke nego i za piće u ljekovite svrhe.

Na rijeci Željeznici je lijepo prirodno kupalište sa žalom za sunčanje.

U neposednoj blizini Ilidže leži privredna stanica Butmir gdje se svake godine za kupališne sezone priređuju konjske trke

Ilidžu spaja sa Sarajevom lokalna željeznička pruga, na kojoj saobraćaju vozovi svakih 40 minuta. Osim toga redovit autobusni saobraćaj.

Izleti: na izvor Bosne i izvor Hrasnice (veoma krasan romantičan kraj), na planinu Igman (1248 m), na Bjelašnicu (2067 m), na Treskavicu (2100 m).

Sezona traje od 1 jula do 1 septembra, a rana sezona od 15 maja do 1 jula, kasna sezona od 1 septembra do 15 oktobra. U ranoj i kasnoj sezoni popust u cijenama.

Hoteli: Banovinski Hoteli »Srbija« i »Bosna«; činovnički lječilišni dom »Terapija«. Nekoliko privatnih hotela i ljetnikovaca.

Obavještenja: Uprava Lječilišta, Ilidža kod Sarajeva.

KISELJAK

Na obali rječice Lepenice, u prijatnoj dolini, leži najljepše i najčišće mjesto sarajevske okolice Kiseljak (470 m). Od Sarajeva je udaljeno 36 km, a od Visokog 13 km. Nalazi se na glavnom drumu, koji vodi od Sarajeva u sjevernu Bosnu. Okolica ovoga najstarijega bosanskog lječilišta veoma je romantična. Okolna brda Svjetnica, Kreševska Kosa i Stogić obiluju šumama, a iz njih izviru rječice Fojnica, Lepenica i Kreševčica. Kiseljak je omiljelo ljetovalište Sarajlija i poznato je još iz turskoga doba po velikom hanu, koji postoji još i danas.

Banja
Bains - Bad
Kiseljak

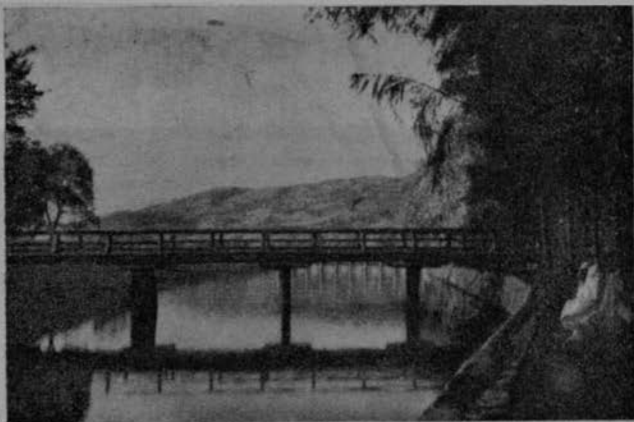
Foto Zem. muzej Sarajevo

Kiseljak

Motiv s rijeke Lepenice

Une vue de la rivière Lepenica

Ein motiv am Lepenica-Fluss

te je veoma zanimljiv zbog karakteristična izgleda i tipične orijentalske gradnje.

Otkako je Banska uprava Drinske Banovine preuzela upravu ovoga lječilišta, nastoji svim silama da Kiseljak podigne na visinu, koja odgovara poznatoj ljekovitosti ovoga alkalično kiselog izvora i ljepoti njegove okolice. Izvor je nanovo sasvim moderno ozidan, park je obnovljen i preuređen po nacrtima savremenih stručnjaka, a kupališta udešena sa svima modernim potrebama. Ima dovoljan broj hotela i privatnih stanova s prehranom. Naskoro će se staviti u prodaju ova ljekovita voda u bocama, jer se naučnim ispitivanjem dokazala njena ljekovitost i kao pitke vode, a osobito kada se pomiješa s vinom ili s voćnim sokovima, te je ukusnija od drugih mineralnih voda. Sadržava ugljičnu kiselinu, Glauberovu sô i željezo, te s uspjehom liječi bolesti organa za disanje, probavne smetnje, spolne bolesti, ženske bolesti i oboljenja kosti. U sezoni ordinira kupališni liječnik.

Moderno uređeni hoteli: gostionice Petrović i Delak.

Autobusna pruga Sarajevo—Kiselak—Fojnica.

Obavještenja: Uprava Banovinskog lječilišta, Kiseljak kod Sarajeva.

FOJNICA

U blizini Kiseljaka leži lječilište Fojnica sa sumpornim vrelom (akratoterma 29,3° C) i kupalištem. Fojnica je središte stare željezne industrije. Posljednjih godina bosanskoga kraljevstva Fojnica bijaše znamenito trgovačko mjesto s jakom rudarskom kolonijom, koja se poglavito bavila kopanjem zlata, srebra i željeza. U Fojnici se nalazi znamenit franjevački samostan Sv. Duh, za koji se zna da je bio podignut prije propasti bosanskga kraljevstva (15 vijek). Dolaskom Turaka bio je uništen i kasnije opet obnovljen. Samostanski arhiv ima veoma znatne

isprave na srpsko-hrvatskom i na turskom jeziku. Među ostalim ima tu jedna isprava (ferman) sultana Mehmeda II, koja je veoma vrijedna za bosanske rimokatolike. Tu je ispravu primio Fra Anđel Zvizdović na bojištu Milodraževu 1463. Veoma je zanimljiv i historijski vrijedan starinski prijepis knjige grbova bosanskih plemića iz g. 1340. U toj su knjizi sačuvani grbovi onih porodica, koje se pred nadiranjem Osmanlija skloniše u inostranstvo, ali ipak sačuvaše svoje grbove. Tu su i grbovi onih porodica, koje su doduše primile islam i promijenile porodična imena, ali su sačuvale plemićsku tradiciju i napokon onih porodica, koje su danas već sasvim izumrle.

Fojnica ima veoma lijep položaj na istoimenoj rijeci pod planinom Vranicom (2107 m) u dolini načičkanoj šumovitim brežuljcima.

Hotel, restoran, liječnik, apoteka.

Obavještenja: Općinsko načelstvo, Fojnica.

JAJCE

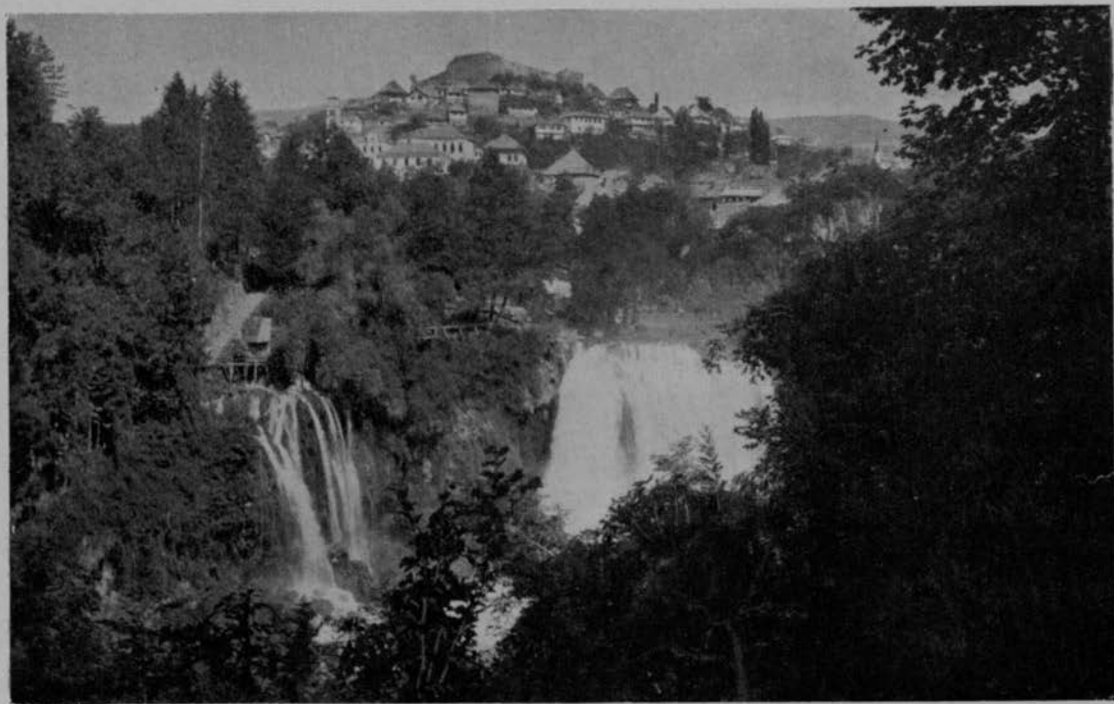
U nadasve slikovitu položaju, između rijeka Vrbasa i Plive, nanizalo se na visoku brijegu s ruševinama starog kraljevskoga grada, mjesto Jajce, čuveno u svijetu zbog krasnoga slapa Plive, koja se pod samim mjestom ruši niz golemu stijenu (30 m vis.) ravno u rijeku Vrbas, i tako stvara veličanstven pandan ovome gradu, koji na pogled daje jedinstvenu sliku originalnoga orijentalskog šarenila.

Jajce ima veoma povoljno podneblje i lijepu okolicu, pa se svakome može preporučiti duži boravak u ovomu gradu. Ujedno je Jajce i historijski najzanimljiviji grad Bosne. Bilo je sjedištem bosanskih kraljeva, i tu je posljednjemu bosanskom kralju Stevanu Tomaševiću otsječena glava (1425 g.).

Znamenitosti: starinska tvrđava, ruševine grada Zaškopolje (13 v.) i kripta (katakombe), ostaci podnožja romanskog tornja (Medvjeđi toranj) iz 13 vijeka, s Tabije Kaštela lijep

Jajce

JAJCE

VODOPAD PLIVE I STARI GRAD
CATARACTES DE LA PLIVA ET LE CHATEAU
PLIVA-FÄLLE UND ALTE BURG

Jajce

Stare kule
Tours vieilles
Alte Türme

Tuneli na putu između Banjaluke i Jajca

Les tunnels de la route entre Banjaluka et Jaice

Tunnele auf der Strasse zwischen Banjaluka und Jajce

Foto »Putnik«

vidik na Jajce i okolicu. U franjevačkoj crkvi čuvaju se u staklenu lijesu smrtni ostaci kralja Stevana Tomaševića.

Veoma je zanimljiv izlet do Jezera (10 km). Put vodi uz Plivu mimo brojnih krasnih slapova i mnogih malenih jezera, što se nižu u terasama jedno nad drugim, do sela Jezera, na obali samog Jezera. Ovo je staro, originalno tursko naselje, a njegovi su stanovnici potomci pravih Osmanlija. Jezero je dugo ok 5 km, ima tihu, zelenu površinu, u kojoj se ogledaju šumoviti visovi. Veoma je zanimljiv lov na pastrve i rakove, kojima obiluje jezero.

Autobusni saobraćaj s Banjalukom, želj. veza sa Sarajevom.

Hoteli: Grand Hotel, H. Pliva.

Obavještenja: Planinarsko društvo »Kosmos« sekcija Jajce.

BANJALUKA

Na lijevoj obali Vrbasa, u široku polju, koje je opkoljeno gorjem, izdužila se Banjaluka (150 m nad morem) s tipičnim turskim kućama, koje su jedna od druge odvojene zelenim baštama i voćnjacima. Banjaluka je po veličini drugi grad u Bosni. Tu je sada sjedište Vrbaske banovine, i Banjaluka u najnovije doba sve više mijenja izgled, jer se neumorno gradi.

Banjaluka je središte turizma u Vrbaskoj banovini. Grad je pun bujne flore i orijentalskih zgrada. Znamenita je džamija Ferhadija na južnom dijelu grada. Potječe iz 17 vijeka. Na južnom dijelu Kraljeva druma prostire se Čaršija (pazar), koja ima sasvim izrazito orijentalsko obilježje.

Usred Banjaluke dižu se novi Banski dvori, oko kojih se punim poletom razvija evropski dio grada. Muzej, pozorište, bioskopi, kavane itd.

Zanimljiv je izlet u Gornji Šeher, vrelo sumporne ljekovite vode, s dobro očuvanim ostacima negdašnjih rimskih kupališta, po čemu se vidi da je i u doba rimske kulture Gornji Šeher bio na glasu sa svoje ljekovite vode.

Banjaluka

Palača Banske uprave

Palais gouvernemental

Banalpalais

Banjaluka - Marija zvijezda
Ciscercitska opatija
Abbaye cistercite
Cistercienser Abtei

Ostrožački grad kod Bihaća

Ville forte Ostrožac près de Bihać

Burg Ostrožac bei Bihać

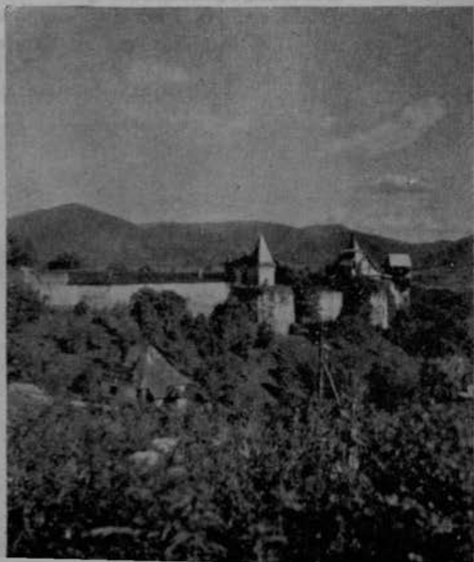

Foto D. Čeh

Iz Banjaluke vodi u Jajce krasan put, kroz klisuru Tijesno. Ovaj put svojom ljepotom i romantičnošću uvelike napominje alpinske prijelaze u Švajcarskoj. Prolazi divljim gudurama i tjesnacima rijeke Vrbasa, koja dolazeći s juga probija bosansko sredogorje. Brojnim zavijucima, koji su čas izbijeni u stijenama, čas opet na nasipima i zidanim branama, da se naskoro opet probija tunelima kroz striešće stijene. Na cijeloj dužini puta od 73 km neprestane promjene, sve dok blagim, jedva osjetnim usponom ne stigne — u Jajce.

Za sat hoda od Hotela Bosne u Banjaluci stiže se do znamenitoga manastira fratara trapista »Marije Zvijezde«, na podnožju banjalučkoga gorja, s obje strane Vrbasa. Zanimljiva je povijest ovoga šutljivog samostana. Osnovao ga je redovnik Franjo Pfanner, koji je s dvojicom fratara došao u Bosnu 1869 god., da se 1880 g. uputi u Natal u Južnoj Africi i ondje podigne drugi samostan. Ondje je i umro. Nakon velikih napora i borbi s turskim vlastima, konačno je dobio dopust od velikoga vezira u Carigradu i dao se na posao oko gradnje. Godine 1870 bio je manastir dovršen i u nj se useliše fratri trapisti. Nema sumnje, da su ovi vrijedni i čestiti redovnici uvelike pridonijeli podizanju i unapređenju ratarstva u banjalučkoj okolici. Naskoro su tu osnovane dvije sirane, koje i danas rade, te je trapistički sir »Marija Zvijezda« iz Banjaluke poznat u cijelomu svijetu. U najnovije doba osnovan je tu i »Dom naučnika« (dom šegrta), te oko 350 mladića izučavaju ovdje razne korisne zanate.

Banjaluka ima lijepo prirodno kupalište na Vrbasu, krasna šetališta PTT, elektr. rasvjetu, liječnike, apoteke itd.

Autobusne pruge za Jadransko more, Jajce, Bos. Dubicu, Derventu, Teslić, Doboj, Petrovac, Bos. Gradišku. U samom gradu redovit unutrašnji autobusni saobraćaj.

Željeznička veza sa Sarajevom Bos. Brodom i Zagrebom.
Hotel Bosna. Kavana Balkan.
Obavještenja: »Putnik«, Banjaluka.

Banjaluka

Šedrvan pred mošejom

Fontaine turque devant la mosquée

Türk. Brunnen vor der Moschee

Banjaluka

SLATINA ILIDŽE
(KOD BANJALUKE)

Alkalično murijatično vrelo (42° C) i s hladnim izvorom kiseljaka, koji je odličan kao ljekovito piće, bez okusa, lako se pije.

U sezoni svaki dan autobusni saobraćaj s Banjalukom (17 km). Lijep park i savremenom udobnošću uređen lječilišni hotel.

Indikacije: reumatizam zglobova i mišića, išijas, lumbago, ženske bolesti, eksudati, bolesti želuca i crijeva.

Povoljno podneblje. Lijepe šetnje u okolici.

Obavještenja: Uprava lječilišta, Slatina Ilidže kod Banjaluke.

BANJA VRUĆICA KOD TESLIĆA

Banja Vrućica udaljena je 3 km od industrijske varoši Teslića u divnoj dolini rijeke Usore, okružena planinama. Lječilište ima čist uzduh, bez prašine i magle, a leži 230 m nad morem, te ima veoma lijep romantičan položaj. Mnogobrojni radioaktivni ugljičnokiseli izvori (29,5° C) i hladni izvori. Voda je radioaktivna, murijatična salina, gorka terma, te se može uporediti s onom u Nauheimu.

Liječenje se vrši kupanjem u kadi, u skupnom bazenu, pićem vode, dijetalnom kuhinjom, masažom, rentgenskim zračenjem itd.

Indikacije: srčane bolesti na organskoj osnovi i na živčanoj osnovi (mane srca, slaboća srčanih mišića, astma, okrečenje žila, visoki pritisak i živčane bolesti). Malokrvnost, šećerne bolesti, podagra, obesitas, živčane bolesti (neuralgija, neurastenija itd.), bolesti želuca i crijeva (zatv. katar), hronični reumatizam, ženske bolesti, bolesti kože itd.

Protuindikacije: tuberkuloza duševne bolesti, zarazne bolesti, bolesti s temperaturom.

U lječilištu su dva nova hotela sa 150 soba i 250 kreveta. Lječilište ima vlastito mljekarstvo. U hotelu je PT. U sezoni ordiniraju banjski liječnici. Sezona traje od 15 aprila do 1 oktobra.

Obavještenja: Uprava Banje Vrućice kod Teslića.

HAN PIJESAK

Klimatsko mjesto usred velikih prašuma četinjara, leži u slikovitu položaju jugoistočno od Zavidovića. U mjestu le lovački dvorac kraljevske porodice.

Hotel i restoran.

Stanica na autobusnoj pruzi Sarajevo—Zvornik.

ŽEPČE

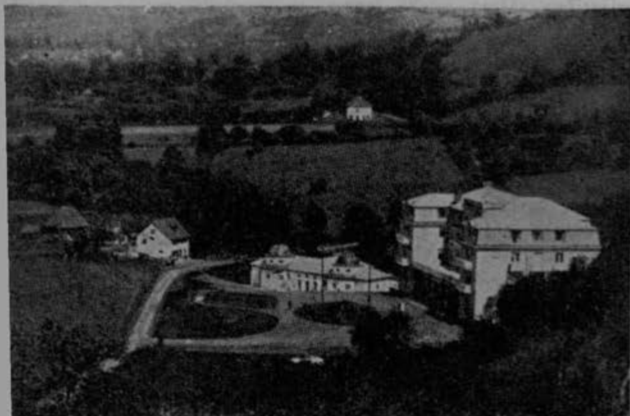
Žepče (219 m) leži na rijeci Bosni u veoma plodnu kraju među šumovitim bregovima. Iz povijesti je poznato kao često sjedište bosanskih kraljeva. God. 1697 osvojio ga je princ Eugen Savojski na juriš.

U okolici ima mnogo mineralnih izvora, a naročito pod brijegom Orlovikom (579 m). U potonje vrijeme nalazi se u prometu ova voda u bocama kao ljekovita voda za piće, te je veoma dobra kako sama, tako i pomiješana s vinom ili s voćnim sokovima. Kiseljaci: Ljeskovica kod Žepča i željezoviti kiseljak u Orahovici kod Žepča.

U Žepču je dobro uređen hotel, restoran. Ima liječnika i ljekarnicu.

Leži na želj. pruzi Brod—Sarajevo.

Iz Žepča su lijepi i zanimljivi izleti u okolna brda i u Maglaj, na rijeci Bosni pod planinom Ozrenom s vrhom Oštravicom (917 m). U Maglaju je zanimljiv starinski most, Džamija Kuršumlija, iz 15 vijeka, i ruševine staroga grada na vi-

Banja Vrućica kod Teslića

Bains - Bad Vrućica près de - bei Teslić

Zvornik

Most na Drini

Le pont sur la Drina

Drinabrücke

Foto »Putnik«

soku brijegu. Zatim izlet u Vranduk (548 m), koji leži veoma slikovito na strmoj hridi uz planinu Seledvu (1079 m). Pod njim šumi rijeka Bosna, koja tuda protječe u naglu zavijutku. Tu se nad samim tunelom, kroz koji prolazi drum, dižu zidine staroga grada s još dobro očuvanom kulom, odakle puca krasan vidik na desnu i lijevu dolinu Bosne. Zbog svoga naročitog strateškog položaja Vranduk je izvršio znatnu zadaću u povijesti Bosne.

TUZLA

Leži u dolini Jale, jugozapadno od planine Majevice (815 m), koja je poznata po rudnom bogatstvu i veoma razvijenoj industriji. Samo sô, koja se u bogatim ležajima nalazi pod Tuzlom, izvozi se u veliku mnoštvu (oko 6000 vagona na godinu). Nekada se mjesto zvalo Soli i pod tim imenom se podrazumijevala cijela okolica današnje Tuzle. Turci su to ime jednostavno preveli na svoj jezik (tuz« = so). Već u 10 vijeku spominje se Tuzla kao znamenito mjesto rudarske proizvodnje, te je često prelazilo iz ruke u ruku, dok nije konačno pripalo Turcima. Na 12 km od Tuzle nalazi se Lukavac, gdje se pravi amonijačna soda (3000 vagona na godinu).

U Tuzli ima velik broj javnih zgrada, među kojima se ističe golema palača gimnazije. Tuzla je sjedište srpsko-pravoslavnog episkopa zvorničko-tuzlanskog.

Mjesto je lijepo uređeno, ima pravilne ulice i lijepe parkove, moderan hotel, Oficirski dom i dr. Ima nekoliko liječnika i ljekarnika.

Autobusna veza: za Brčko, Zvornik, Bijeljinu, Tuzlanski Kiseljak i Kalanj.

U okolici Tuzle ima nekoliko poznatih lječilišta: 1) zemljani Kiseljak na Spreči, 2) Kiseljak u Dragunji, 3) Slani izvori u Tuzli.

Tuzlanska ljekovita murijatična voda sadržava kuhinjske soli, te se za piće upotrebljava protiv katara želuca, kada ne luči dovoljno želučane kiseline, i protiv skrofuloze.

Hotel Bristol.

Obavještenja: Društvo planinara u B. i H., sekcija Tuzla.

SLANA BANJA SIMIN HAN

(SOLANA KREKA)

Pet kilometara daleko od Tuzle na produšku željezničke pruge Doboj—Tuzla leži državno lječilište Slana Banja solane Kreka u Siminhanu. Kupanje u slanoj vodi, koja se crpenjem dobija iz dubine zemlje od 500 m. Liječi skrofulozu, reumatizam zglobova i mišića, išijas, živčana oboljenja od reumatizma, bolove u krstima, kožne bolesti, hronična oboljenja ženskih organa, sklerozu i razne uzetosti. Ljekovita sredstva: Inhalacije slanom parom, kupanje s ugljičnom kiselinom.

Sezona traje od maja do oktobra.

Obavještenja: Uprava Slane Banje solane Kreka, Siminhan (kod Tuzle).

PALE

Sarajevu na istok (23 km) na željezničkoj pruzi Beograd—Užice—Sarajevo leži klimatsko lječilište i ugodno ljetovalište Pale (832 m) usred krasnih gustih jelika, s vanredno svježim planinskim uzduhom.

Pale je omiljelo ljetovalište Sarajlija, te ljeti u nedjelju i o blagdanima voze posebni izletnički vozovi. Autobusna veza sa Sarajevom svakog dana.

Pale je odlična polazna tačka za izlete u planine: na Golu Jahorinu (1913 m), Romaniju (1647 m).

Prirodno kupalište u rijeci.

Obavještenja: »Putnik«, Sarajevo.

VIŠEGRAD

U šumovitu i bregovitu kraju, na utoku Rzave u Drinu, leži Višegrad (344 m). Spominje se još u 15 vijeku kao znamenita stanica na trgovačkoj cesti Dubrovnik—Niš i Sarajevo—Carigrad. Višegrad je ujedno i znatna strateška tačka u povijesti Bosne, što se vidi po ruševinama staroga grada iznad mjesta i u novije doba po velikomu mostu, koji sagradi Mehmed-paša Sokolović (rodom iz nedalekog Sokolca, do koga je veoma zanimljiv izlet). Most je dug 170 m i podignut na 11 lukova. Za svjetskoga rata dignut je jedan dio mosta lagumom, pa je kasnije taj dio mosta nadomješten željeznom konstrukcijom.

Željeznička stanica na pruzi Sarajevo—Užice—Beograd. Hoteli: »Višegrad«, »Sloboda«.

VIŠEGRADSKA BANJA

Pet kilometara udaljena od Višegrada nalazi se Višegradska Banja, koja postoji još iz god. 1573. Sagradili su je Turci. Leži u romantičnoj šumi četinjara, u potpunoj zavjetrini. Višegradski je izvor akratoterma i njegova se voda upotrebljava više za kupanje. Temperatura joj je 34,3° C.

Obavještenia: Opštinsko načelstvo, Višegrad.

ČAJNIČE

U planinskom kraju, koji obiluje gustim četinjastim šumama, leži 30 km daleko od željezničke stanice Ustiprače privlačno ljetovalište Čajniče (800 m) u veoma slikovitu položaju. U samomu mjestu izvire rječica Janjina, sa slapom od blizu 200 m. U Čajniču je čuvena pravoslavna zavjetna crkva Bogorodice, te svake godine 28 augusta dolazi amo veliko mnoštvo poklonika iz okolnih mjesta. Vrijedno je pogledati i lijepu džamiju.

Čajniče ima krasan sjenovit park. Svakog utorka je u Čajniču zanimljiv sajam sa svim orijentalskim šareniiom nošnja i tipova.

Hoteli: »Čajniče«, »Pošta«. Gostionice, liječnik, ljekarnica.

Autobusni saobraćaj na pruzi Plevlje—Čajniče—Goražde.

PLANINARSKE KUĆE DRUŠTVA PLANINARA U BOSNI I HERCEGOVINI

God. 1926 podiglo je ovo društvo »Aleksandrov dom« na vrhu Trebevića (1629 m), te taj dom pretstavlja danas spomenik planinarstva u ovim krajevima. Dom ima 16 odjeljenja, snabdjeven je svima potrebnim udobnostima, te je omiljelo izletište i ljetovalište ne samo Sarajlija, nego i lijepa broja domaćih i stranih turista. Ljeti ima dom redovan autobusni saobraćaj sa Sarajevom. Ima s gradom i telefonsku vezu. Na planinu Trebević vodi cesta 14 km duga, divnim serpentinama. Taj drum je sagrađen još prije rata u strateške svrhe. Vožnja autom od Sarajeva traje oko 40 minuta.

Vidik s Trebevića je uistinu krasan. Duboko dolje s jedne strane vidi se Sarajevsko polje, ispresijecano bijelim putovima, koji se provlače kao svileni traci kroz šarenu tkaninu. Sitne šarene bobice na toj poljani seoske su kućice i crkvice, Ilidža, Stup, Blažuj i druga mjesta. U pozadini se izdižu planine Bje-

lašnica, Igman, Treskavica, pa dalje Jahorina i Romanija. U okolini Sarajeva, a osobito u spomenutim planinama, veoma je razvijeno planinarstvo. Putovi su u tim gorama označeni i snabdjeveni putokazima, a u svakoj ima po jedna planinarska kuća, osim drugih skloništa, kao što su: lovačke kuće, seljačke kolibe i dr.

Osim Aleksandrova doma na Trebeviću Društvo planinara u B. i H. ima još ove planinarske kuće:

Vukelina voda na Jahorini, 1704 m
Trnovo pod Treskavicom, 884 m
Jablan Dô na Treskavici pl., 1590 m
Stirni Dô pod Bjelašnicom pl., 1567 m
Hrasnički stan na Igman pl., 1311 m
Bitovnja na Bitovnji pl., 1662 m
Borke kod Boračkoga jezera, 720 m
Pogorelica pod Zec pl., 1222 m.

U području sekcije Usora dvije kuće:
Jezera pod Vučjom gorom,
Obratković u Očauš pl.

U području sekcije Travnik jednu kuću:
Vlašić na Vlašić pl. i

U području sekcije Tuzla jednu kuću:
Svatovac.

Ostale planinarske kuće drugih društava nalaze se: na Ravnima (Trebević) Dom Kralja Petra i na Jahorini pl. Dom Prestolonasljednika Petra. Planinarska kuća na Skakavcu, 4 s. hoda od Sarajeva, plan. kuća na Boračkom jezeru i kuća na Crepoljskom u Gornjim Močiocima (3 s. od Sarajeva), vlasništvo su ostalih triju planinarskih društava u Sarajevu.

Društvo planinara u B. i H. broji preko 1500 članova, a tokom desetgodišnjega rada utrošilo je oko milijun dinara u same investicije za podizanje planinarstva u ovim pokrajinama.

U okolini Sarajeva, osobito u nekoliko posljednjih godina, veoma je razvijen zimski sport. Svako planinarsko društvo ima svoju zimsko-sportsku sekciju, koja je član Zimsko-sportskog potsaveza u Sarajevu, a preko njega član Zimsko-sportskog saveza u Ljubljani. Svake se godine redovito priređuju skijaške i sanjkaške, potsavezne i međudruštvene utakmice. Okolica Sarajeva obiluje divnim skijaškim terenima, a cesta koja vodi na Trebević odlično je sanjkalište, dugo oko 6 km (od polovice puta). Osobito dobrih skijaških terena ima na Bjelašnici, Jahorini, Bitovnji, Pogorelici (pod Zec pl.), Vlašiću i dr. planinama. Društvo je do sada obilježilo oko 1500 km turističkih putova i učinilo pristupačnim mnoge divne planinske krajeve u Bosni i Hercegovini, koje mogu danas slobodno polaziti i neiskusni izletnici.

OD SAVE DO DUNAVA

Srijem, Banat i Bačka pod zajedničkim imenom Vojvodine, čine dio Dunavske banovine Kralj. Jugoslavije, koji leži na sjeveru od Save i Dunava, te na sjeveroistoku dopire do rumunjske, a na sjeveru do madžarske granice. Osim Fruške Gore, Vršačkih planina i nekojih humaka, sav teritorij Vojvodine je prostrana plodna ravnica. Ovo je najbogatiji kraj Jugoslavije, njena žitnica. Ali nije to uvijek bila. Zemlja je postala plodnom i bogatom nakon teških borba protiv poplava, koje i danas još zadaju briga i gutaju goleme svote novca, i nakon neumorna truda oko poboljšanja zemljišta. Još u 18 vijeku bijaše ova oblast puna močvara i blata, i bila je veoma nezdrava. Danas je već hidrotehničkim radom oteto poplavama preko jednog milijuna katastralnih jutara zemljišta i privedeno je intenzivnom poljoprivrednom radu i koristi. U geološkoj nauci je poznato, da je u doba tercijarne periode ovo područje bilo poluslano more, koje se za potopa slilo u rijeke i sebi prokrčilo put kroz Željezna vrata. Najprije je trebalo urediti tok rijeka, da bi se u ovom kraju mogla podići naselja. Zato je u Vojvodini izgrađeno nekoliko kanala, koje održavaju u redu seljačke zem-

Vojvodina

Žetva pšenice
Fauchage du blé
Weizenernte

Vojvodina

Narodne nošnje

Costumes nationaux

Volkstrachten

ljoradničke zadruge. Najveći su kanali: Kanal Kralja Aleksandr I i Begejski kanal. Zemljište je veoma plodno i donosi ovom kraju bogatstvo, koje je postalo poslovično. Četrdeset postotaka ukupne žetve Jugoslavije daje Vojvodina. Osobito treba istaknuti proizvodnju žita, hmelja, šećerne repe i konoplje. Isto tako j obilno povrćarstvo, a osobito gajenje paprike. Glavni je osnov bogatstva Vojvodine u poljoprivrednoj industriji, ali su i druge industrijske grane dobro razvijene: ciglarska, hemijska, ćilimarska i dr. Najjače su svakako one industrije, koje stoje u neposrednoj vezi s poljoprivredom: mlinarska, šećerna, pivarska, alkoholna, konopljana i svilena.

Stanovništvo je u Vojvodini raznoliko. Osim Jugoslovena ima tu i Nijemaca, Madžara, Slovaka i drugih narodnosti, jer se nekadašnja austro-ugarska vlada trudila, da naseljavanjem stranih elemenata oduzme ovoj pokrajini slovensko obilježje. To se vidi i po tomu, što mjesta u Vojvodini s oznakom Stari, -a (Futog, Palanka i dr.) imaju jugoslovensko stanovništvo, a mjesta s oznakom Novi, -a, dijelom neslovensko stanovništvo.

Početkom 15 vijeka, kada je turska sila prijetila da uništi i ono malo samostalnosti, što je srpskomu narodu ostalo poslije poraza na Kosovu 1389 g., tadašnji srpski vladar, despot Đurađ Branković zamijenio je Beograd za nekoja mjesta i posjede u Ugarskoj. To je bio povod za prijelaz mnogih Srba u Ugarsku, gdje je već i prije, osobito u Srijemu, živjelo dosta Srba. Kasnije prijeđoše i sami despoti iz loze Brankovića s mnogim narodom u Srijem, nastavljajući borbu s Turcima. Za te usluge dobiše od ugarskih kraljeva povlastice i vladahu kao vazalni vladari, dok im se 1502 g. ne ugasi loza, te Srbi naskoro ostadoše bez vođa. Godine 1526 poraziše Turci Madžare na Mohačkom polju. Zbog turskih zuluma ostadoše južne ugarske zemlje skoro puste. Austrijski car Leopold I pozove srpski narod, da naseli te krajeve, obećavši mu mnoge povlastice i izvjesnu samostalnost pod svojim vojvodom. Pod pećskim patri-

S Dunavskih obala

Motif du Danube

An den Donau-Ufern

Foto Dr Popov

jarhom Arsenijem Čarnojevićem III doseli se 1690 godine iz Srbije u Vojvodinu 37.000 porodica. Druga seoba pod patrijarhom Arsenijem Jovanovićem IV Šakabentom g. 1737 bila je manje znatna. Srbi u Ugarskoj imahu težak život. S jedne strane moradoše se boriti protiv neprijatelja Austrije, a s druge strane savlađivati podvodno zemljište. Povlastice su im ispunjavane samo djelimice, a pokušavalo se i nametanjem druge vjere. Srbi u Vojvodini bijahu izloženi velikim iskušenjima. Madžari, izgubivši svoju samostalnost na Mohačkom polju, tražili su od bečke vlade ravnopravnost, ali s druge strane Srbima nijesu priznavali ni povlastice ni narodnost. Kada je 1848 g. buknula madžarska buna, Srbi na skupštini u Srijemskim Karlovcima odluče da svoja prava brane oružjem, te izaberu sebi patrijarha (Rajačića) i vojvodu (Šupljikca) i narodni odbor. Vođe ustanka, radi većeg uspjeha, prikazaše pokret bečkoj vladi kao znak odanosti. Međutim je bečka vlada, kada je 1849 g. ugušen madžarski ustanak pomoću Rusije, izigrala Srbe, a 1887 g. sklopila s Madžarima nagodbu, za koju je pregorjela gotovo sve srpske povlastice. Prevareni i izigrani, Srbi su u Vojvodini sve više uviđali, da im je jedini spas u ujedinjenju ne samo Srba, nego svih južnih Slovena. Ta je želja bila tim ostvarljivija, što je međutim susjedna Srbija postala samostalna kneževina, pa kraljevina. Svjetski rat i slom Austro-Ugarske monarhije donio je ostvarenje te želje ujedinjenjem u Kraljevinu Jugoslaviju.

Sa srpskim narodom, koji se iz Srbije preselio u Ugarsku, došao je i najveći dio srpske inteligencije, te je to stvorilo nerazdvojivu kulturnu vezu Vojvodine sa Srbijom. Otada se u Vojvodini razvija srpska kultura, odavle odlaze kulturni radnici u Srbiju, noseći sa sobom novu kulturu, nastalu pod utjecajem zapada. Tako je Vojvodina postala kolijevkom srpske kulturn, a to je i jedina kultura koja se rodila u ovomu području. Njemački kolonisti, koji su se ovdje naselili, došli su samo zato, jer su tražili povoljnije uvjete života. Središta njihove srednjeevropske kulture bila su predaleko odavle, a da bi presađivanje

te kulture imalo jačih posljedica u razvitku života ovih krajeva. Nijemci kolonisti nijesu bili nosioci nikakvih političkih ideja, pa su se zato ubrzo pomadžarili, iako su sve kulturne tekovine primali od Beča. Madžari su naprotiv bili zavojevači i nosioci ideje aristokratskoga državnog uređenja, ali državnu ideju držala su i branila samo madžarska vlastela, a njihova su vremena minula.

U Vojvodini, osobito u Srijemskim Karlovcima, Novom Sadu i Fruškoj Gori može se iz prve ruke na osnovu isprava proučiti, kako su Srbi prihvatili evropsku kulturu za sebe i svoje sunarodnjake na Balkanu i kako je u ovomu dijelu Evrope nastao nov narod, nova — jugoslovenska — nacionalna jedinica. U Apatinu, Novom Vrbasu i Inđiji može se vidjeti marljiv rad njemačkih naseljenika, koji u Jugoslaviji uživaju sva nacionalno-kulturna prava kao narodna manjina, a u Novom Sadu, Pančevu, Velikom Bečkereku i u Vršcu može se posmatrati nesmetano saživljavanje Srba i Nijemaca, što je urodilo posve novim tipom gradova.

Sve u svemu: Vojvodina je pridonijela svojom prošlošću i još uvijek stalno pridonosi općenito učvršćivanju jugoslovenske nacionalne ideje u kulturnom, političkom i ekonomskom pogledu.

FRUŠKA GORA

U sjevernom dijelu Srijema tik uz obalu Dunava, počinjući nedaleko od Vukovara pa na istok do Slankamena, prostire se Fruška Gora sa svojih 14 glasovitih manastira. Obiluje gudurama i prodolima, kojima teku potoci i vijugaju se bijeli drumovi, krasnim hrasticima i bukvicima, a ima tu i svakovrsne divljači i ptica grabljivica. Najistaknutiji su vrhovi: Ivina glavica (444 m), Lelenka (454 m), Kozarski Čot (524 m), Gradac (471 m), Liski Vrh (497 m), a među manastirima Beočinom i Bešenovom Crveni Čot (539 m), najviši vrh Fruške Gore.

Već u prvom vijeku poslije Hrista zavladaše Rimljani Fruškom Gorom (Albus Mons), te vladahu njome sve do svršetka 5 vijeka po Hr. Glavni grad ovoga kraja bijaše onda Sirmium, današnja Srijemska Mitrovica, jedan od najznamenitijih gradova rimskoga carstva. U Sirmiumu su se rodili neki znameniti rimski carevi, a mnogi su tu trajno i boravili. Polovicom 5 vijeka udariše Huni pod Atilom na rimsko carstvo, osvojiše Srijem i porušiše i popališe gradove. Tada je bio razoren i Sirmium. Po Atilinoj smrti osvojiše Srijem Gepidi, ali ih odatle istjeraše istočni Goti pod kraljem Teodorihom Velikim (493—526 g.), a po njegovoj smrti zavladaše Srijemom Avari od 791 g., kada ih franački kralj Karlo Veliki (768—814 g.) sasvim uništi. Neko vrijeme zatim zauzeše ga Hrvati, a za njima Bu-

gari, koji tu ostadoše sve do 1019 g. Zatim je Srijem opet mijenjao gospodare, dok nije potpao pod srpske vladare i pod njima ostao sve do katastrofe na Kosovu 1389 g. I poslije toga dolazio je Srijem privremeno u srpske ruke, u njemu vladahu srpski despoti, ali pod pokroviteljstvom Ugarske. God. 1462 popališe Turci cio Srijem, ali tek nakon mohačke bitke 1526 g. zavladaše njime trajno sve do karlovačkog mira 1699 g. Tada Srijem potpade pod Austriju i pod njom ostade sve do oslobođenja 1918 g.

Fruška Gora Foto D. Popov
Crveni Čot

Kada su Srbi primili hrišćansku vjeru, nastao je i kod njih pokret da se odaju monaškom životu. Taj je pokret hvatao sve više maha i srpski su vladari gradili manastire za kaluđere, a sebi zadužbine. Kada su Turci za svojih nadiranja uvidjeli, da su manastiri rasadnici srpske kulture i nacionalne svijesti, nemilostivo su se obarali na njih i uništavali ih. Ovdje treba istaknuti svijetlu činjenicu iz naše narodne prošlosti, koja nam služi na čast: Odmah poslije izuma štamparske vještine (oko polovine 15 vijeka), kada se još daleko nijesu štampom bavili mnogo prosvjećeniji narodi zapada i sjevera, bavili su se naši kaluđeri štampanjem knjiga. Prvi srpski štampar bijaše kaluđer Makarije, koji je radio u prvoj srpskoj štampariji zetskoga gospodara Đurđa Crnojevića (1490—1496 g.) na Obodu (nad današnjom Rijekom Crnojevića u Crnoj Gori). Pred nadiranjem Turaka skloniše se kaluđeri iz Srbije u druge krajeve, noseći sa sobom sve što je vrijedno i dragocjeno. Tako su se mnogi naselili u Fruškoj Gori i tu osnovali današnje fruškogorske manastire (osim Krušedola i Hopova, koji su tu postojali još prije). Kako ovi manastiri prestavljaju u našoj nacionalnoj historiji vrijedne i znamenite ustanove, to ćemo ih ovdje navesti poimence i ukratko opisati.

MANASTIR KRUŠEDOL

Najznamenitiji i najbogatiji od svih fruškogorskih manastira. Njegovo djelovanje usko je vezano s poviješću našega naroda. Osnovao ga je u XVI vijeku vladika Maksim i njegova

Krušedol

Manastir

Cloitre

Kloster

Krušedol

Detalj iz riznice

Un détail de la trésorerie

Detail aus der Schatzkammer

Foto Terzić

Krušedol

S manastirskog oltara

Trésors de l'autel

Altarschätze

mati sv. Majka Angelina, supruga despota Stevana Slijepoga, sina despota Đurđa Brankovića. Manastirska crkva je jedna od najstarijih srpskih crkava u Vojvodini, a potječe iz 1509—1514 godine.

Rezbarije ikonostasa rađene su 1653 g. pod utjecajem debarske škole. Ikona Blagovijesti potječe iz 16 vijeka, a ikone u gornjem redu iz 18 vijeka. Ove su ikone, kao i rezbarije, najstarije u Vojvodini. Freske su iz 1750—60 g.

U kivotima su čestice ruke sv. Majke Angeline i despota Jovana i Maksima. U crkvi počivaju pećski patrijarsi izbjeglice Arsenije Čarnojević III († 1706) i Arsenije Jovanović Šakabenda IV (1699—1748), nadalje posljednji vojvoda »Vojvodine Serbske« general Stevan Šupljikac († 1848), kralj Milan Obrenović i mnogi drugi znameniti Srbi, te ga s pravom nazivaju srpskim panteonom.

Manastirska riznica ima bogatu zbirku crkvenih predmeta neprocjenjive umjetničke vrijednosti, dijelom iz srednjega vijeka. U manastirskoj knjižnici su mnoge stare dragocjene knjige i rukopisi.

U selu Krušedolu je crkva Sretenija Gospodnjeg, građena 1509—14 g. s freskama iz g. 1634 i s ikonostasom od Teodora Kračuna iz 1763 g. U crkvi ima jevanđelje iz 18 vijeka s veoma lijepim minijaturama, inicijalima i slikama. Iz Krušedola se veoma lako može pohoditi manastir Velika Remeta.

MANASTIR VELIKA REMETA

Idući putem u Stražilovo te poslije nekih 45', skrenuvši lijevo preko brda Beleševca i preko niske, šumovite vodomeđe stiže se do sela i manastira Velike Remete. Ovaj je manastir osovan u 16 vijeku. Kada su Turci 1716 popalili manastir Krušedol, bila je popaljena i Velika Remeta, ali je i ona, kao i Krušedol, bila obnovljena. U manastiru je bogata riznica starih

umjetničkih crkvenih predmeta i knjižnica starih knjiga. U manastirskoj je crkvi sv. Dimitrija starinski ikonostas iz 1744 g. U oltaru su ostaci freska iz 1668 g. U riznici se čuva među ostalim veoma zanimljiv bakrorez iz g. 1746, koji prikazuje sv. Bogojavljenje, a izrađen je u Beču, i manji bakrorez, koji prikazuje sv. velikomučenika Dimitrija, također izrađen u Beču. U manastirskoj arhivi je veoma lijepa ikona Bogomatere, rađena perom i vodenim bojama na pergamentu, a okružena veoma lijepim arabeskama.

Od Velike Remete vodi zapadno vijugav put preko grebena 45' do sela i manastira:

MANASTIR GRGETEG

Po usmenom predanju osnovao ga je 1471 g. Zmaj Ognjeni despot Vuk Branković, sin slijepoga despota Grgura. S manastirske Table, gdje su iskopani mnogi spomenici iz doba rimskoga gospodstva u Fruškoj Gori, puca krasan vidik na srijemsku ravnicu sve do Beograda. Malo dalje na istok je gorski humak, s koga se pruža krasan vidik na Srijem i na amfiteatralno položena bosanska brda.

Manastirska riznica čuva epitrahilj, koji je 1553 g. izvezla monahinja »smirena Jelena Crnojevićka« s likom Spasitelja, kako blagosilja. Zanimljiva je bakrena ploča za bakrotisak, koja prikazuje sv. Nikolu, okružena mnogim minijaturnim slikama. Manastirska arhiva, koja počinje s god. 1691, ima različne isprave i privilegije. Manastirska knjižnica ima oko 2000 knjiga i pisanih srbulja. Manastirska crkva ima veoma krasan ikonostas od slikara Uroša Predića (rodom iz Banata 1857 g.). U manastiru su dva portreta od Pavla Đurkovića i slika »Isus pred Pilatom« od Đure Jakšića (1832—1878 g.). U manastirskoj bašti je grob arhimandrita Ilariona Ruvarca (1832—1903), prvoga realnog srpskog istoričara, koji je nekoliko godina proživio u ovomu manastiru.

MANASTIR VRDNIK - RAVANICA

Na padinama Fruške Gore leži pitomo selo Vrdnik, a u njemu manastir Vrdnik, koji 1697 g. obnoviše kaluđeri manastira Ravanice i ondje smjestiše smrtne ostatke srpskoga kneza

Vrdnik

Srpske relikvije (13 v.)

Reliques serbes (13e s.)

Serbische Reliquien (13 Jahrh.)

sv. Lazara Hrebljanovića (1329—1389), koji pogibe na Kosovu. Odatle manastiru Vrdniku i narodno ime Ravanica. Tu je svake godine o Vidovdanu slet sokolstva i naroda s ogranaka Fruške Gore.

U prvom spratu lijevog krila manastirske zgrade nalazi se manastirska riznica i knjižnica. U toj se riznici čuvaju mnoge dragocjenosti: kovčeg u obliku crkve s pet većih i dva manja kubeta, rad Nikole Nedeljkovića iz Ćiprova (17—18 vijek), kivot, u kojem su počivale mošti sv. kneza Lazara od 1757 do 1826 g.; model crkve Ravanice u Srbiji izrađen od srebra. Mač despota Stevana Visokog, Lazareva sina, sa zapisom iz 1414 g. Srebrni krst kralja Uroša II; tučan pečat cara Lazara; bakrorez, koji prikazuje sv. kneza Lazara sa znamenjima vlasti, rad Zaharije Orfelina iz g. 1773. Također je veoma zanimljiv drvorez iz početka 18 vijeka, koji prikazuje sv. kneza Lazara, koji u desnoj drži skiptar, a u lijevoj svoju odrubljenu glavu. To je još jedan dokaz, s kojom je lakoćom naš narod prihvatio da likove umnožava na papiru, veoma brzo poslije Gutenbergova pronalaska štampe. Najznamenitija je starina svakako pokrov kneza Lazara, što ga je oko 1399 g. izvezla monahinja Eufimija, kći ćesara Vojihne, a žena despota Uglješe, Vukašinova brata. Veoma je bogata manastirska knjižnica i obiluje raznim spomenicima i rukopisima: tu je prijepis hrisovulje kneza Lazara za Ravanicu u Srbiji od 1381 g., različite privilegije ruskih i austrijskih careva, jedno jevanđelje iz Poljske (1692 g.) i dr. Znamenita je Vrdnička kula na sjeveru od Manastira Ravanice. Leži među dva šumovita humka, kojima protječe potok Dobočaš. U narodu je vjerovanje, da je tu kulu gradio rimski car Prob. U unutrašnjosti kule nema ničega, potpuna je razvalina. Otkopavanjem kule naišlo se na tragove stambenih zgrada. Pjesnik Jovan Subotić opjevao je narodnu legendu o Vrdničkoj kuli u lijepoj baladi »Vrdnička kula«, te na jednom mjestu kaže:

»I sad stoji nad Vrdnikom Kula,
Blizu bele crkve Ravanice
U lepome Sremu kitnjastome,
Stoji sama, u polu survana.«

Foto Dr. Popov

Vrdnička kula
Chateau de Vrdnik
Vrdnik-Burg

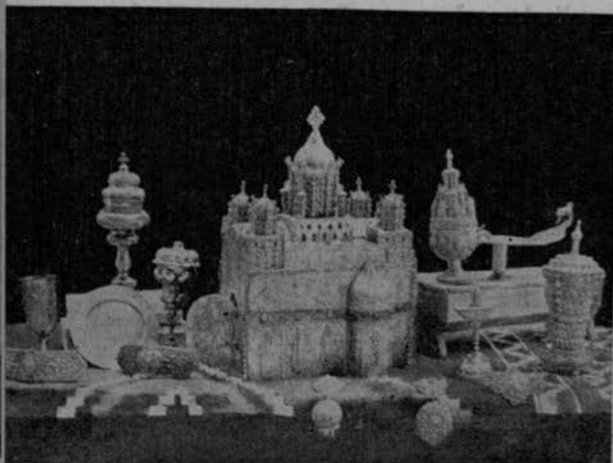

Urdnik

Car Lazar; bakrorez (1773)

Empereur Lazare; eau-forte (1733)

Kaiser Lazar; Kupferstich (1733)

Urdnik

Ravaničke starine

Antiquités de Ravanitza

Alte Schätze in Ravanica

Kod Vrdnika je državni rudnik mrkog ugljena (4500 kal.) s godišnjim kapacitetom od blizu sto hiljada tona. Dopust za razgledanje rudnika daje uprava.

Iz Vrdnika ima lijepih izleta na Zmajevac (1 h 30') s planinskom kućom, preko Jaska i Tatarice na Crveni Čot i Osovlje (3 h).

Prenoćište: Marija Jakšić.

MANASTIR JAZAK

Jazak Foto Kušević

Sadašnji manastir Jazak građen je 1736—54 g., a najstariji spomen toga manastira potječe iz g. 1522. U manastirskoj riznici čuva se jevanđelje iz 1567 g. sa starinskim okovom i lijepim crtežima, srebrna anafornica iz g. 1771 s likom cara Uroša, vezene rukavice iz 1778 g., bakrorez iz 1746 g., koji prikazuje lik cara u carskom ornatu i mnoge druge dragocjenosti. Od nekadašnjega ženskog manastira u Jasku ima danas samo ruševinâ, a carske dveri i nekoje ikone čuvaju se u muškomu manastiru Jasku.

Crkva manastira Jaska zidana je u tradicionalnom srpsko-bizantijskom slogu. Pred ikonostasom su mošti (moći) srpskoga cara Uroša VII Nemanjića, koji pogibe na polju Kosovu u Sudimnji za vrijeme lova, ubijen od Vukašina Mrnjavčevića, srpskog vlastelina i kralja, koji htjede mladomu Urošu oteti srpsku carsku krunu.

MANASTIR HOPOVO

Manastir Hopovo osnovao je 1496—1502 g. vladika Maksim, stariji sin despota Stevana Brankovića Slijepoga i majke Angeline. Manastir je posvećen sv. Nikoli. To je zapravo stari manastir Hopovo, koji se nalazi 2,5 km udaljen na sjeveroistoku od današnjega manastira Hopova. U njegovim slijepim arkadama spoljašnjega zida ima nekoliko sačuvanih fresko slika.

U današnjem manastiru Hopovu, koji je sagrađen 1573 g., živio je kao manastirski đak i monah Dositej Obradović (1742—1811), filozof i narodni prosvjetitelj. U manastiru je će-

Hopovo

lija s udobinom, koju je načinio Obradović lupajući glavom o zid. Do manastira je drvo, danas već visoko, o koje je Dositelj objesio mantiju kada je pobjegao iz manastira.

U manastirskoj riznici ima dva jevanđelja, s lijepim okovima, od kojih okovi jednoga jevanđelja potječu iz 1630 g., a prikazuju Hrista koji blagosilja. Nadalje je tu bakrorez iz 1756 g., koji prikazuje manastir, i jedan barjak, pod kojim su Srbi ratovali protiv Turaka za vlade cara Karla VI. Arhiva manastira Hopova ima znatnih dokumenata, a knjižnica ima rukopisnih srbulja iz 15, 16 i 17 vijeka.

Crkva je građena 1576 -.. u bizantijskom slogu. U oltaru su ostaci fresaka iz 1608 g. Ikonostas je od Teodora Kračuna († 1781). Rezbarije ikonostasa su starijega sloga.

MANASTIR PRIVINA GLAVA

Narodno predanje kaže, da je na ovomu mjestu još u 12 vijeku neki Priva osnovao malen manastir, pa se po tome Privi i današnji manastir zove Privina Glava. Iz zapisa se vidi, da je manastir postojao 1607 g., a tek za patrijarhe Arsenija IV počela se graditi današnja crkva. Veoma je lijepa drvena ikona Hrista Spasitelja u arhijerejskom ornatu. U manastirskoj riznici čuva se arhijerejska štaka patrijarha Janićija II (1346—1354), izrađena od slonove kosti, biserne školjke i kornjače, zatim je tu brončan topuz iz 14 vijeka, bakrorez iz 1758 g., koji prikazuje sv. Trojicu nad zemaljskom kuglom, koju drži 6 anđela; različne privilegije Josipa I, Karla VI i Marije Terezije.

MANASTIR FENEK

Nije tačno poznato kada je manastir Fenek osnovan i ko ga je podigao, ali prvi zapisi o njemu potječu iz 1563 g. Manastir je u nekoliko mahova bio žrtva turske obijesti, te je više puta spaljivan i rušen. Tek 1716 g. konačno se oslobodio turske

napasti, te je bio popravljen i obnovljen. Za svjetskoga rata porušiše i zapališe austro-ugarski vojnici manastir Fenek. Tada propadoše znatne starine manastira. 1921 godine useliše se u nj ponovo kaluđeri.

MANASTIR ĐIPŠA

Narodno predanje kaže da je manastir Đipšu osnovao despot Jovan Branković svršetkom 15 vijeka. Manastirska je crkva stara, a ikonostas potječe iz 18 vijeka. Kako je manastir Đipša bio filijala manastira Kuveždina sve do najnovijeg doba, to u njemu nema riznice, arhive ni biblioteke.

Kuveždin

MANASTIR KUVEŽDIN

Ima pouzdanih podataka da je ovaj manastir postojao u drugoj polovici 16 vijeka, a narodno predanje kaže, da ga je osnovao Despot Stevan Štiljanović i posvetio ga sv. Simeonu Mirotočivom (Stevanu Nemanji) i sv. Savi.

U riznici manastira čuva se putir (kalež) od čistoga srebra, iznutra pozlaćen, iz g. 1559. Taj je putir donesen iz manastira Mileševa, kojemu ga je darovao ruski car Ivan Grozni. Zanimljiva je zlatna žlica (kašika) za katoličku pričest, što je krstaši donesoše u Peć, odakle je za seobe prenesena u Kuveždin. Tu je i bakrorez od Zaharije Orfelina iz 1772 g., koji prikazuje obnovljen manastir Kuveždin s manastirima Dipšom i Šišatovcem, te Hristom i nekim svetiteljima. U manastirskoj se knjižnici čuvaju različiti dragocjeni rukopisi: mineji, srbulje i dr.

Kuveždin je jedini ženski manastir ovoga kraja.

MANASTIR ŠIŠATOVAC

Današnji manastir Šišatovac podignut je u 16 vijeku na razvalinama nekadašnjeg manastira Remetice. God. 1849 izgorio je manastir do temelja, ali ga narod ponovo podiže. U riznici manastira čuvaju se mnogi dragocjeni predmeti: skupocjen starinski krst iz 16 vijeka, odežde vezene zlatom i srebrom, dar ruskoga cara Alekseja (1645—1676), pozlaćeni i dragim kame-

Beočin Foto Dr. Popov
Ikonostas
Icones
Bilderwand

njem ukrašeni srebrni krst. dar despota Stevana Štiljanovića itd.; zatim bakrorez iz 1753 g., koji prikazuje spomenutoga despota s krunom i sa žezlom. U manastirskoj riznici čuvaju se nadalje: tamjanica u obliku lađe, krst iz 1598 g., i jedan velik, bogato okićen krst iz 1765 g. U manastirskoj knjižnici, bogatoj starim rukopisima i spomenicima, čuva se i najstarija rukopisna knjiga ovih krajeva: Šišatovački Apostol, napisan za vlade kralja Stevana Dečanskog (1322—1331), te četiri jevanđelja iz početka 14 vijeka.

Nedaleko manastira Šišatovca, na zapadu prema Kuveždinu, leži crkva Petkovica, glasovita sa freskama na zidovima iz 1558 g., te je ovo svakako najstariji živopis u sjevernoj polovici naše države. Fresko je rađen tempera bojama.

MANASTIR BEOČIN

Od sela Beočina, gdje se nalazi najveća tvornica cementa u državi, s godišnjim kapacitetom od 40 tisuća vagona roman i portland cementa, vodi kolski put na jug, 2 km dug, do šume gdje stoji manastir Beočin. Ovaj se manastir prvi put u povijesti spominje u trećem deceniju 13 vijeka. Kako narodno predanje kaže, osnovao ga je kralj Dragutin, praunuk Stevana Nemanje. Manastirska arhiva i riznica obiluju vrijednim i zanimljivim starim rukopisima. Rukopisne su knjige većinom prenesene iz manastira Rače u Srbiji, a među njima su znamenite srbulje Manastir ima dragocjenu riznicu umjetnički rađenih crkvenih predmeta. Naročito se ističe srebrom okovani krst s filigranskim drvenim minijaturama. Crkva je građena 1731—1760 g. Ikonostas su slikali 1765 g. Bačevič, Dimitrijevič i Kračun. Arhijerejski stô je od čuvenog rezbara Aksentija Markovića iz 1734 g. Manastir je obnovljen 1697 g. U manastirskoj porti uz crkvu sahranjen je pjesnik Jovan Grčić Miljenko.

Do manastira je lijep hladovit park. Polazna tačka za izlet na Osovlje i Crveni Čot, stranom brda Šančine do planinske kuće »Osovlja«, a odatle na Crveni Čot (539 m), najviši vrh

Fruške Gore s visokim vidikovcem s kojega puca krasan pogled na cijelu Frušku Goru i na brda u Srbiji i u Bosni.

MANASTIR RAKOVAC

Mjesto Rakovac leži u uskoj dolini, 3 km udaljeno od stanice. Na padinama prema Dunavu rodi čuveno vino »Salaksija«. Na brdu blizu stanice, zapadno od druma, stoje nedavno otkriveni ostaci grada iz rimskoga doba. U mjestu je pravosl. manastir Rakovac, što ga je podigao Raka, veliki komornik despota Jovana Brankovića. God. 1657 bio je popaljen od Turaka, ali je 1704 obnovljen. U trpezariji su freske od Amvrosija Jankovića iz 1768 g. u baroknom slogu. Manastir ima bogatu knjižnicu (oko 900 svezaka), među knjigama ima veoma dragocjenih starih rukopisa, apostola; jedan srbljak, najstariji u istoriji pravosl. crkvene književnosti (1714). U arhivi su različite stare isprave i carski patenti i privilegije. Manastirska crkva građena je 1563 g., a rezbarje ikonostasa su iz 1763 g. u srpskom rokoko-slogu.

Izlet na Zmajevac (1h 15'): Lijepom šumovitom dolinom Rakovačkog potoka i bokom Lišaja na brdo Zmajevac s istoimenom planinskom kućom. Odavle princ Eugenovim putom, slikovitim glavnim grebenom Fruške Gore za 2 h do Crvenog Čota i plan. kuće Osovlja.

MANASTIR BEŠENEVO

Usmeno predanje kaže, da je ovaj manastir podigao kralj Dragutin Nemanjić i posvetio ga sv. Arhanđelu Mihajlu. Po manastirskoj crkvi i po zgradi i starinama vidi se, da je Bešenevo jedan od najstarijih fruškogorskih manastira. U njemu se čuva starinski krst iz 1297 g., iz vremena srijemskoga kralja Dragutina. S obje strane carskih dveri ima dva ćivota (kivota): u desnom leže mošti (moći) sv. mučenika Kirika i Julite, a u lijevom sv. proroka Isaije. Na ikonostasu je veoma lijep umjetnički izrađen krst s raspetim Hristom. Freske u kapeli na horu i one na ikonostasu radovi su slikara Kuzmana Kolarića.

Manastirska riznica obiluje starinama: ima jevanđelje iz 1547 g. okovano u pozlaćene srebrne korice, s veoma lijepim minijaturnim rezbarskim radovima; tu je ćivot iz 14 vijeka, krstionica od alabastera iz 14 vijeka, stara ikona iz 14 vijeka,

koja prikazuje sv. cara Konstantina i sv. caricu Jelenu; pehar od kokosova oraha, okovan gore na rubu i dolje na stalku, a okov je pokriven rezbarenim cvjetovima i listovima karanfila. U manastirskoj knjižnici ima mnogo starih knjiga i srbulja i drugih rukopisa.

MANASTIR MALA REMETA

Mala Remeta je jedan od najmanjih fruškogorskih manastira. Stara crkva u Maloj Remeti potjecala je iz doba kralja Dragutina, stradala je od Turaka više puta i konačno je obnovljena 1760 i popravljena 1869 g.

Položaj manastira Male Remete je uistinu divan. Leži visoko 300 m nad morem, okružuju ga vinogradi i voćnjaci, a gospodarstvo mu lijepo napreduje.

Kako je Mala Remeta do nedavno bila filijala manastira Beočina, to je manastirska arhiva osnovana tek u novije doba, a tako isto i knjižnica.

IRIŠKI VENAC

Turistička stanica društva »Fruška Gora« i Oporavalište Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja. Šumarska kuća i mnoge male vile za ljetovanje i za weekend. Slijeva prilazi, pa se desno odvaja Princ Eugenov put, koji vodi uz fruškogorsku vodomeđu. Njim se za 1 h 15' dolazi do planinske kuće »Zmajevac«. Odavle je zgodan izlet u manastir Hopovo.

SRIJEMSKI KARLOVCI

Ovaj mali, čisti i uredni gradić na Dunavu spominje se već u 14 i 15 vijeku kao kaštel madžarske vlastele, i već u ono doba bijaše glasovit sa svojih odličnih vina. Kasnije su Turci razorili kaštel. Od 1716 g. postaju Srijemski Karlovci sjedištem srpskog patrijarha i time za duži niz godina političko i kulturno središte Srba uopće. Ondje je 1699 sklopljen čuveni Karlovački mir između Austrije, Poljske i Mletaka s jedne, i Turske s druge strane. Na taj mir potsjeća kapela »Gospa od Mira« podignuta na mjestu, gdje je mir sklopljen, i u obliku slična nekadašnjoj daščari — za svakog poslanika po jedna vrata.

Na trgu Kralja Aleksandra stoji Dvor srpskoga Patrijarha, građen 1893 g. u klasičnom slogu 18. vijeka. To je najreprezentativnija građevina svoga vremena u Vojvodini. U trpezariji (blagovaonici) je slika »Seoba Srba« od Paje Jovanovića iz 1895 g. U dvorskoj kapeli je ikonostas od Uroša Predića iz 1900 g. Uz dvor se nalazi Saborna crkva iz 1789 g. Ikone na

Sr. Karlovci

Portal saborne crkve

Portail de la Cathédrale

Portal der Domkirche

Foto »Putnik«

gornjem dijelu ikonostasa radio je Teodor Kračun († 1781), pretstavnik baroka u Srba, a ikone i stolove radio je Jakov Orfelin sredinom 18 vijeka. Ikona sv. Trojstva je odlična kompozicija, a naročito je uspjela figura Boga Oca. Ikone na zidovima su od Paje Jovanovića. U zvoniku je crkvena riznica s veoma obilnom zbirkom crkvenih predmeta veoma velike umjetničke i historijske vrijednosti. Ti su predmeti uglavnom doneseni iz Srbije za seobe. Neki od njih potječu čak iz 14 vijeka. U jednom paviljonu do patrijaršijskog dvora nalazi se Patrijaršijska knjižnica, u kojoj je knjižničar i ujedno upravitelj srpske manastirske štamparije, prota Dimitrije Ruvarac s neobičnim trudom i ljubavlju i s velikim uspjehom istraživao narodne starine, i plodove svoga primjernog i požrtvovnog rada iznio u bezbrojnim knjigama, raspravama i člancima.

Na desnoj strani trga je zgrada Srpske gimnazije, zadužbina patrijarha Germana Anđelića, građena 1891 g. u novobizantskom slogu. U bašti pred zgradom je poprsje pjesnika Branka Radičevića (1824—1853) od kipara Đoke Jovanovića († 1861). Od trga prema stanici nižu se: palača Narodno-crkvenog sabora iz 1903 g., do nje Bogoslovski seminar iz 1901 g. u novobizantskom slogu, zadužbina patrijarha Brankovića. Pred zgradom su poprsja patrijarha Brankovića i Save Tekelije, oba od Đoke Jovanovića. Napokon je tu đački dom Stefaneum, zadužbina mitropolita Stevana Stratimirovića, osnovana 1797 g.

Srijemski Karlovci su zgodna polazna tačka za izlete u fruškogorske manastire (na južnoj strani Fr. Gore), zatim u tražilovo (1 h 15′ hoda, u nedjelju autobus). Na brdu Stražilovu je grob Branka Radičevića, karlovačkog đaka, jednog od najdarovitijih srpskih pjesnika, pjesnika ujedinjenja, koji je svoje šetnje, snove i doživljaje opjevao lakim stihovima u svom spjevu »Đački rastanak«. Podnožje spomenika građeno je od ka-

menih kocaka iz svih poznatijih srpskih i hrvatskih planina. Prenoćište i prehrana u Stražilovu: Hotel Radičević.

Hoteli: Grand Hotel Šaranović, Gostionica Apl.

Obavještenja: »Putnik«, društvo za promet stranaca, Novisad.

SRIJEMSKA MITROVICA

Na mjestu današnje Mitrovice naselje već u doba Kelta, nazvano Sirmium, spominje prvi put u prvom vijeku pr. Hr. Plinije, ali do procvata dolazi tek u 3 vijeku po Hr., kada je bilo jedan od četiri najveća grada rimskoga carstva. Tada je mjesto imalo carski dvor, amfiteatar, cirkus i druge javne zgrade. Ondje i u okolici rodili su se rimski carevi Aurelijan, Decije Trajan, Prob, koji je mnogo unaprijedio mjesto; zatim Gracije, Maksimilijan, Flavije, Julije Konstancije i dr. Historija je zabilježila i mnoge hrišćanske mučenike. Danas je Mitrovica živahno trgovište, ima nekoliko škola i raznih državnih ustanova. Leži tik uz Savu, u veoma idiličnu položaju, te je ljeti ovdje veoma živahan kupališni život. U središtu grada je lijep Gradski park s mnogim spomenicima iz rimskoga doba; sa sarkofazima, stupovima, kapitelima, kipovima, pločama i dr. U mnoge su kuće uzidani dijelovi starinskih građevina i tako su ostali očuvani do danas.

U zapadnom dijelu grada je stara i već trošna pravosl. crkva: Batal Crkva, — kaže se — zadužbina porodice Pejačevića s kraja 17 vijeka. Veoma lijepe rezbarije ikonostasa rađene su pod uplivom baroka.

Hoteli: Kovač, Zeleno drvo.

Obavještenja: »Putnik«, društvo za promet stranaca, Novisad.

NOVI SAD

Novi Sad je kulturno, političko i ekonomsko središte Vojvodine. Leži na lijevoj obali Dunava, a osnovali su ga Srbi, koji su se amo doselili g. 1690 pod patrijarhom Arsenijem Čarnojevićem. Ti doseljenici ovoga kraja bijahu većinom ribari. To naselje, nazvano spočetka »Petrovaradinski šanac« uskoro je postalo središtem Srba naseljenih u Bačkoj i Srijemu. Već početkom 18 vijeka preselio se amo pravoslavni episkop iz Segedina, a 1722 bio je tu prvi srpski narodni crkveni zbor, koji je proglasio ujedinjenje srpskih crkava u ovim krajevima. U to doba stolovaše srpski arhiepiskop u Beogradu, koji naskoro opet pade pod tursku vlast. Zbog toga se opet iseliše mnoge srpske, njemačke i jermenske porodice u Vojvodinu. Godine 1748 podiže carica Marija Terezija carskom diplomom ovo naselje na stepen kraljevskoga slobodnog grada i dade mu ime Novi Sad (Neoplanta). Marom svoga stanovništva i zbog veoma povoljna geografskog položaja Novi Sad postade naskoro žarištem cijeloga područja, ali sačuva zauvijek čisto srpsko obilježje. Tokom prošloga vijeka postade Novi Sad žižom srpskoga kulturnog života i bi nazvan »Srpskom Atenom«. G. 1849 izgorje sav grad, ali opet bi obnovljen, te današnji grad nije stariji od 85 godina.

Novi Sad se prostire na samomu Dunavu, največem vodenom putu između istoka i zapada, na važnoj željezničkoj pruzi i na rubu Bačke, jedne od najbogatijih srednjoevropskih ravnica.

Novi Sad

Panorama

Vue générale

Gesamtansicht

Novi Sad

Trg oslobođenja

Place de la Liberté

Freiheitsplatz

Foto Terzić

On se brzo razvio u jedno od najvećih i najznamenitijih tržišta poljoprivrednih proizvoda srednje Evrope. Naporedo s time, razvili su se u Novom Sadu zanatstvo i industrija. Danas je Novi Sad sjedište Dunavske Banovine i broji oko 65.000 stanovnika.

Velik dio znamenitosti Novog Sada potječe iz doba njegova procvata na kulturnom polju. Na prostranu Trgu Oslobođenja stoji lijepa Gradska vijećnica (Palata Magistrata) u renesansnom slogu. U dnu ulice Kralja Petra je Dvor pravoslavnog episkopa, zidan u modernizovanom bizantskom slogu po nacrtu Vlade Nikolića, najplodnijeg i najsposobnijeg srpskoga arhitekta s kraja prošlog i početka ovog vijeka. Do dvora je pravoslavna Saborna crkva obnovljena 1903 g. s ikonostasom od Paje Jovanovića (1858). Živopis na svodu i na zidovima radio je Stevan Aleksić (1876—1923). Do crkve je Gimnazija Kralja Aleksandra I, zadužbina barona Miloša Bajića od Varadije, koju je 1810 osnovao Sava Vuković. Sadašnja zgrada podignuta je 1900 g. glavnim prilogom baruna Bajića, a po projektu V. Nikolića. U gimnaziji je znamenita numizmatička zbirka i manja galerija slika, među kojima se ističe portre Vladike Platona Atanackovića od Novaka Radonića (1836—1890). Na pročelju zgrade stoji spomen-ploča, koja kaže, da se u kući koja je nekada stojala na tome mjestu, rodio pjesnik Jovan Jovanović Zmaj (1833—1904).

Nedaleko je zgrada zadužbine Marije Trandafil, u kojoj je sjedište Matice Srpske, jednog od najstarijih jugoslovenskih prosvjetnih društava. Osnovano je 1826 g. u Budimu, a 1864 preneseno u Novi Sad. Matica je pored svojih ostalih prosvjetnih ciljeva, glavni pokretač skoro svih nacionalno-kulturnih manifestacija u Vojvodini. Velika društvena knjižnica ima preko 50.000 svezaka. U svečanoj dvornici je galerija portreta dobrotvora od Paje Jovanovića, Uroša Predića († 1857), Pavla Simića

Novi Sad

Banska uprava

Palais du gouvernement régional

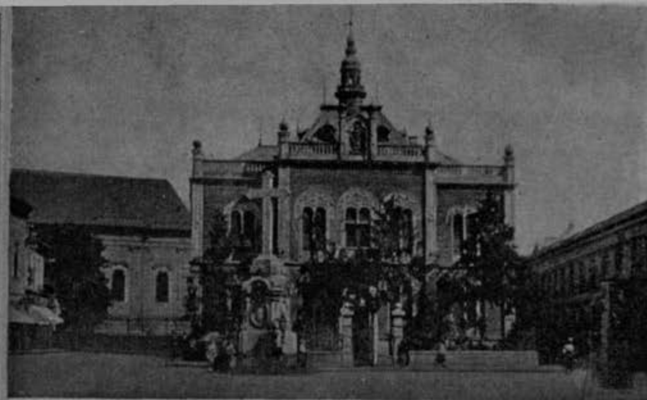
Banalverwaltung

(1818—1876) i Aksentija Marodića (1838—1909). Ondje je i poprsje politika Svetozara Miletića († 1883) od Ivana Meštrovića. U ostalim su prostorijama kompozicije »Birčanin Ilija« i »Hadži Ruvim« od Pavla Simića, »Smrt cara Uroša« od Novaka Radonića i dr.

Od Matice vodi trg Kneginje Zorke te Subotićeva i Šafarikova ulica do Uspenske ulice, u kojoj je pravosl. Uspenska crkva (oko 1730 g.) sa lijepim rezbarijama ikonostasa u izvornom srpskom slogu rokokoa.

S bliskoga trga Oslobođenja vodi još neizgrađen bulevar Kraljice Marije s reprezentativnim i savremeno građenim palačama, među kojima se ističu palača Trgovačke komore i Dom Radičke Komore. Odanle vodi most Princa Tomislava, građen 1924—1928 u lijepom luku preko Dunava.

Na lijevoj obali leži tvrđava Petrovaradin. Još u rimsko doba bijaše ondje tvrđavica Cusum. Zbog turskih nadiranja izabrala je Austrija Petrovaradin za odbrambenu bazu i utvrdila ga u prvi mah samo koljem, te su ga 1526 Turci zauzeli i držali do 1687 g. U 18 vijeku pod carem Leopoldom I, po nacrtima francuskoga maršala i graditelja tvrđava Vaubana (1633—1707 g.), građena je sadašnja tvrđava, koja je u 18 vijeku pod vladom Marije Terezije stalno proširivana. 1716 g. napao je veliki vezir Alipaša Ćuprilić (Köprüli) s 200.000 vojnika Petrovaradin, ali ga princ Eugen Savojski potuče do nogu. Krajem 18 vijeka bijaše Petrovaradin najjača tvrđava u Austriji. Dopust za oblaženje gornjega grada, s koga se pruža lijep vidik, daje Komanda mjesta, a za grupe dežurni oficir u gradu. Stara varoš, opasana bedemima, skoro je potpuno zadržala starinski izgled iz 18 vijeka. U Jelačićevoj ulici je rodna kuća Josipa Jelačića (1801—1859), hrvatskog bana i vojskovođe. Na kući je spomen-ploča. Odmah blizu je i katolička crkva sv. Jurja koju je dao sagraditi sv. Ivan Kapistran (1386—1465), propovjednik rata protiv Turaka. U crkvi, po zido-

Novi Sad

Dvor pravoslavnog episkopa

Palais de l' Évêque serbe orthodoxe

Palais des serb. orth. Bischoffs

vima, stoje spomenici vojskovođama i časnicima, koji poginuše u ratovima protiv Turaka te biše sahranjeni u katakombama pod crkvom. Katakombe se mogu razgledati. Otvara crkvenjak uz malu nagradu. Do crkve je nekadašnji samostan jezuita, kojih red bi 1773 raspušten.

U Novom Sadu je razvijena industrija porcelana, majolike, konzerva, sapuna i dr. Na zapadnom dijelu grada nalazi se

Gradsko jodno ljekovito kupatilo,

Alkalno-murijatička hipoterma, leži u četvrti vila, u gradskom parku, koji se prostire preko 20 jutara. Voda dolazi iz zdenca duboka 193 m i ima temperaturu od 24° C. Upotrebljava se za piće i za kupanje. Dvjesta metara dalje od prvog starijeg izvora sv. Spasa nalazi se drugi izvor, izbušen 1925 g., koji daje, kao i stari, 220 litara vode u minuti, a osim toga i zemne plinove metan i etan. Hemijska analiza obaju izvora, konstatujući da oba potječu iz živa jezera u dubini od 200—300 m, a u kome jedinjenja soli traju stalno, našla je da je sastav ove vode ljekovit i na osnovu toga oglašeno je kupatilo za ljekovitu banju: radioaktivnu alkalno murijatičnu hipotermu s malom količinom joda.

Voda s izvora sv. Spasa veoma je prijatna za piće i rastura se i u bonicama, te se pije ili sama ili pomiješana s voćnim sokovima ili s vinom.

Indikacije: Kupanjem se liječe: aktuelno i hronično zapaljenje mišića, reumatična i infekciozna zapaljenja muskulature, oboljenja kostiju i mišića, posljedice prijeloma; promjene u živčanom sustavu, neuralgija, išijas, lumbago, ženske bolesti, osobito zapaljenje okoline maternice i odnosni poremećaji, rahitis, okrečenje (ovapnjenje) žila. Pićem se liječe: hronične bolsti žluca i crijevnih katara, bolesti žuči, hronično tvrda stolica, mokraćne bolesti, dijatetis i bolesti bubrega i mokraćne bešike.

Centralna kupališna zgrada ima 43 kabine s kadama prvog i drugog razreda, tri bazena, odjeljenja za ostalu terapiju.

Novi Sad

Jodno kupatilo

Thermes yodales

Jod-Thermalbad

Do zgrade je moderni kupališni Park Hotel, gdje svakog dana svira glazba, a nedaleko je pension Orban.

Kupalište ima svoga liječnika stručnjaka, a osim toga ima mnogo liječnika u mjestu. Sezona traje cijele godine.

Na obali Dunava, nešto uzvodno od glavnoga dijela grada leži znamenito novosadsko kupalište sa žalom (Štrand). Ima 1000 kabina, restoran s velikom terasom (koncerti), dvornicu za biljar, buffet, brijačnicu, fotografa, preko 30 čamaca i lađica, jedan motorni taksi-čamac.

Pješčani žal dug je oko 1 km, opkoljen bujnim zelenilom. Divan je pogled na susjedne pitome obronke Fruške Gore sa slikovitim selom Kamenicom, s velikim parkom, vinogradima i vilama, te najzad s tvrđavom Petrovaradinom. Saobraćaj mjesnim parobrodom i motornom željeznicom »trčikom«. Novosadski »Štrand« smatra se uopće najvećim i najljepšim kupalištem na žalu u unutrašnjosti naše domovine, a jedno je od najvećih rječnih kupališta u cijeloj Evropi.

Novi Sad s okolicom pruža odličan teren i uvjete za zimski sport, koji se ondje u posljednje vrijeme sve jače razvija. Naročito je popularan skijaški sport, a za nj ima u Fruškoj Gori, osobito u predjelu Iriškog Venca, preko Zmajevca do Osovlja, izvrsna terena.

Na sjevernim padinama Fruške Gore snijeg se zadržava veoma dugo, pa zimsko-sportska sekcija društva »Fruška Gora« u Novom Sadu priređuje svake jeseni pripremne skijaške tečajeve na suhom, a zimi na terenu. Također se priređuju i skijaške utakmice. U nedjelju saobraćaju posebni autobusi za skijaše. Za sanjkanje ima blizu Novog Sada nekoliko manjih staza, a u Fruškoj Gori 6 km dug dio druma od Iriškog Venca do Paragova. Za klizanje ima u Novom sadu dva dobra klizališta.

Novi Sad je veoma pogodna polazna tačka za izlete u Frušku Goru i njene manastire. Trudom i zauzimanjem društva »Fruška Gora« za unapređenje turizma, koje ima sjedište u No-

vom Sadu a djeluje u cijeloj Dunavskoj banovini, obilježeni su svi znatniji putovi (kod »Putnika« u Novom Sadu dobiva se za 12 dinara zemljovidna karta s markiranim bojama). Društvo je uredilo u Fruškoj Gori planinarske domove »Zmajevac« i »Osovlje« s trpezarijama i spavaćim sobama, kao i turističku stanicu s trpezarijama na Iriškom Vencu. Izleti također u Kamenicu i Petrovaradin.

Kako se Novi Sad smatra kupalištem, to svi posjetioci Novoga Kada, koji ondje provedu najmanje deset dana na liječenju, imaju povlastice na podvoznim cijenama jugosl. željeznica.

Obavještenja: »Putnik«, društvo za promet stranaca, Novi Sad. Društvo »Fruška Gora«, Novi Sad.

Hoteli: Kraljica Marija, Park Hotel, Sloboda, Bela Lađa, Dva Anđela, Srpski Kralj, Mali Pariz, Orijent. — Pension Orban.

TEMERIN

Alkalna slabo-murijatična hipoterma. Voda se crpe iz bunara, a temperatura joj je 29° C. Upotrebljava se za piće i za kupanje. Liječi reumatična oboljenja i razne eksudate. Kupalište ima 11 kabina s kadama i zajednički bazen. Sezona je cijelog ljeta.

U Temerinu se prave čuveni roščići »Temerinske kifle« s makom. U mjestu je dvor spahije Fernbacha s parkom. Kupalište se nalazi na periferiji mjesta.

Hotel Jelen.

Obavještenja: Uprava ljekovitog kupališta, Temerin.

STARI BEČEJ

Stari Bečej je od 1419 do 1449 g. pripadao despotu Đurđu Brankoviću. God. 1702 postao je šancem u potiskoj vojnoj granici. Do oslobođenja od Turaka bijaše mjesto čisto srpsko, a poslije toga naseliše se tu Nijemci. Mjesto je veoma napredno, ima razvijenu privredu i veoma je lijepo uređeno. U središtu mjesta nižu sve znamenitije zgrade. Opštinski dom iz 1884 g., zatim

Novi Sad

Dunavsko kupalište sa žalom

Bains et plage au Danube

Donau-Strandbad

Foto Imholz

Subotica

Gradska vijećnica

La Mairie

Städtisches Rathaus

zadužbina baronice Jović, narodne dobrotvorke; pravoslavna crkva iz 1855 g. s ikonostasom od Uroša Predića. Na ušću Kanala Kralja Petra u Tisu stoji velika ustava (brána) veoma zanimljive konstrukcije. Na periferiji mjesta, u sjenovitu parku blizu Tise nalazi se

Artesko sumporna jodno kupalište

Alkalno-murijatička voda (31° C) sadržava pored ostataka sode bikarbone još i kuhinjske soli. Upotrebljava se za kupanje i za piće. Hidroterapija, elektroterapija, liječenje ugljenom kiselinom i blatni omoti.

Indikacije: reuma, išijas, bolesti kosti i mišića, iščašenje i prijelom kosti, uzetost, skrofuloza, ženske bolesti, malokrvnost, očne i želučane bolesti.

Kupalište ima 22 kabine sa svega: 30 kada 3 bazena, i parno odjeljenje s hladnim prskalicama (tuševima).

Sezona traje cijele godine. Kupalište ima svoga liječnika stručnjaka, a osim toga ordiniraju i drugi liječnici u mjestu. St. Bečej ima i apoteku.

Zabave: radio, tenis, izleti kupališnom lađom po Tisi.

Obavještenja: Uprava lječilišta, Stari Bečej.

Hoteli: Imperijal, Central, Amerika, Bristol.

STARA KANJIŽA

Stara Kanjiža spominje se prvi put u povijesti u prvoj polovici 14 vijeka. Poslije turskog nadiranja, kada je uređena vojna granica, St. Kanjiža postala je šanac (tvrđava). Stanovništvo se većinom bavi ratarstvom i gajenjem duvana. Znamenita je pravoslavna crkva s ikonostasom od Teodora Ilića Češljara (1745—1793), koji je pokvaren kasnijim popravkom, ali su ikone Isusa Hrista i Bogorodice desno i lijevo od carskih dveri ostale netaknute, a osim ovih još nekoje ikone. Uz mjesto se nalazi

Kupalište čudotvornog arteskog bunara.

Kupalište leži u lijepo uređenoj Narodnoj bašti, blizu

obale Tise. Ima zgradu s kabinama i kadama. Prirodno topla (27,5⁰ C) ugljeno kisela voda upotrebljava se za kupanje i za piće.

Indikacije: Pićem liječi bolove želuca, zatvor i šuljeve. Kupanjem liječi išijas, reumu, živčane bolesti, bolesti srčanog mišića, hronično zapaljenje srčane ovojnice, srčane mane, skrečavanje kucalica (arterioskleroza), gukave plave žile, šuljeve.

Sezona je od 1 maja do 15 oktobra. Kupališni nadzorni liječnik je gradski fizik. U mjestu ima i nekoliko drugih liječnika.

Obavještenja: Uprava lječilišta, Stara Kanjiža.

Hoteli: Molvai, Tisa.

SUBOTICA

Na krajnjem sjevernom dijelu Bačke u prostranoj plodnoj ravnici prostire se Subotica, po veličini treći grad Jugoslavije (103.000 stan.). Najvećim je dijelom samo zimsko prebivalište imućnijih težaka (zemljoradnika), koji u okolici imaju svoja imanja (salaše).

Na mjestu današnje Subotice bilo je još u prethistorijsko doba ljudsko naselje, a Suboticu je početkom 16 vijeka osnovao Subota Vrlić, vojvoda cara Jovana Nenada, te je i mjesto dobilo po njemu svoje ime. Kasnije je Subotica bila naseljena Bunjevcima, većinom dalmatinskim kolonistima (u 18 vijeku), pa se na njihovim potomcima još i danas poznaje stasita tjelesna snaga i ljepota. Subotica je kulturno i ekonomsko središte ne samo Bunjevaca, nego i cijeloga sjevernog dijela Bačke. Subotica se po oslobođenju naglo diže i napreduje u svakom pogleđu, te je lijepo uređena i veoma bogata. Zanimljiva je palača Gradske vijećnice (Palata magistrata), najveća u državi. Do nje je spomenik caru Jovanu Nenadu, vođi bačkih Srba u 1526 i 1527 g. protiv Turaka, rad kipara Pera Palavičinija (1929 g.). Subotica ima dobro posjećen pravnički fakultet, veliku i bogatu Gradsku knjižnicu i Gradsko pozorište.

Subotica

Kupalište
Bains - Bad
Palić

Kupališni dom
Salon de cure
Kurhaus

Subotička je industrija skoro isključivo poljoprivredna: mlinovi, tvornice koža, umjetno gnojivo itd. Osim ovih ima i tvornicu vagona, livnice gvožđa i drvnu industrju.

Željezničke veze sa svima glavnim mjestima u Jugoslaviji i s inostranstvom.

Obavještenja: »Putnik«, Kralja Aleksandra ul. 8.

Hoteli: Beograd, National, Zlatno Jagnje, Park, Terezija, Pension Kasowitz.

KUPALIŠTE PALIĆ

Palić je predgrađe odn. sastavni dio Subotice. Sastoji se skoro samo od ljetnikovaca.

Kupalište ima hladnu alkalno-slanu vodu, a leži u parku, koji se prostire na zemljištu od preko 50 katastralnih jutara. Centralni je dio parka uređen kao engleski park i leži na obali jezera Palića. Tu je velik i moderan lječilišni dom s restoranom, kavanom, barom i velikom koncertnom dvornicom.

Po analizi je sastav blata sličan blatu ljekovitih jezera u Rusiji i Rumuniji. Način liječenja blatom: blatne kupke, blatni oblozi od čista blata, temperature 42° C; blatne kupke s pola i sa dvije trećine slane vode, temperature 28—30° C. Blato se vadi sa dna jezera, oštra je mirisa, slana, gorka okusa i jake alkalične reakcije.

Indikacije: hronični reumatizam, skrofuloza, bolesti limfnoga sustava, rahitisa, hronični eksudativi, procesi peri-parametritis salpingitalis, posljedice traumatičnih procesa i zapaljenja (ositis, osteomylitis, periostitis, arthritis), neke bolesti kože parazitarne i upaljive naravi (ekcema, akne, lišaj, urtikarija), hronične bolesti sluznica (katari).

Kupanje u alkaličnoj gorkoj vodi u kadama ili u jezeru. Temperatura jezerske vode u sezoni kreće se između 17—25° C.

Indikacije: Dječje i ženske bolesti, skrofuloza i dr.

Kupališni uređaj: vodeno kupatilo s 50 kada. Blatno kupatilo sa zajedničkim i posebnim bazenima i kadama. Prostorije za znojenje i dr. Veoma je lijepo uređeno kupatilo na jezeru,

blizu Lječilišnog doma. To je otvoreno hladno kupatilo sa 116 modernih udobnih kabina, koje su građene na vodi. Kupatilo je snabdjeveno prskalicama s arteskom vodom i ležištima za sunčanje. Dno jezera je pjeskovito. Ovo kupatilo je osobito pogodno za goste, kojima se ne sviđa vreva na žalu i koji se zanimaju sportom na vodi.

Na istočnoj obali jezera nalazi se Kupalište na žalu (Štrand kupatilo) s preko 600 kabina. Žal se prostire obalom jezera, u dužini od približno 500 m. Jezersko je dno pjeskovito, a dubina vode raste polagano, te je ovo mjesto veoma pogodno za neplivače i za djecu. Na žalu ima gimnastičkih sprava, klizaljka. Vožnje čamcima itd. Teniska igrališta. Kino pretstave, dancing.

Zabave: Kupališna muzika, radio, igranke, kermesi (sajmovi), čitaonica, različni sportovi na vodi: pecanje ribe, veslanje, vožnja motornim čamcima, jedrenje itd.

Sezona traje od 1 maja do 1 septembra. Kupališni liječnik i drugi liječnici. Glavna sezona je od 15 juna do 15 augusta.

Kupalište Palić ima umjereno, ugodno i zdravo podneblje. Ugodnost podneblja na Paliću najbolje cijene sportaši, koji već na kraju mjeseca marta počinju da jedre i veslaju, a na koncu aprila počinju se i kupati i plivati. Pri svršetku mjeseca maja je kupališna sezona već u punom jeku.

Tramvajska veza s gradom svakih 15 minuta (8 km). Palić ima i željezničku stanicu u neposrednoj blizini Velikog Parka.

Posjetioci kupališta Palića, ako ovdje provedu najmanje 10 dana, dobivaju na povratku povlasticu u vožnji 50% od normalnih cijena. Ako taj minimalni boravak puta pada u mjesece: oktobar, novembar, mart, april, ili maj, povlastica na povratku iznosi 75%. Povlastica vrijedi samo, ako putnik na dolasku plati normalnu cijenu kojega god razreda i koje god vrste voza (vlaka).

Obavještenja: Uprava kupališta Palić kod Subotice.

Hoteli: Novi Hotel, Stari Hotel, Hotel Nadaš, i stanovi u priv. ljetnikovcima. Gostionica: Mala gostiona.

Palić

Kupalište
Bains
Bad

Melenci

Park kupal. Rusanda

Park des thermes Rusanda

Park des Heilbades Rusanda

MELENCI

Banovinska banja »Rusanda« u Melencima u Banatu najizrazitija je i najljekovitija blatna banja u Jugoslaviji.

Kupatilo »Rusanda« leži uz istoimeno jezero, iz kojega se vadi prirodno ljekovito blato. Po hemijskom sastavu voda i blato idu u red jako alkalno-slanih kupki specijalna karaktera. Natrijeve soli ima u takvu omjeru i količini, da mu u svijetu nema ravna, pa se po prof. Bolemannu smatra unikumom. Zbog hemijskog sastava blata isključena je mogućnost zaraze. Ljekovito blato iz jezera Rusande pokazuje aktivni katalički učinak još poslije jednosatnog kuhanja, pa se i time razlikuje od ostalih ljekovitih blata. Ovo blato ima najveći koeficijent koloidalnosti i najveću apsorptivnu moć od svih poznatih ljekovitih muljeva, te ima u svemu osebine znamenitih ruskih limana. Sve to objašnjava specijalnu ljekovitu moć blata iz jezera Rusande i osobite rezultate, koji su postignuti liječenjem sevotina, hronične reume, podagre (gihta), išijasa, škrofuloze u svim oblicima i pojavama; tuberkuloze kosti i zglobova, bolesti ženskih spolnih organa (hronični eksudati nad maternicom, upala jajnika, jajnih sprovodnika itd.); bolesti kože, naročito prurigo i psoriasis, ulcera cruris. Slanim kupkama se uspješno liječe malokrvnost, rahitis itd.

Banja ima pet lijepih, čistih i zdravih hotela s preko 80 soba. Osim ovih banjskih hotela, nalaze se u blizini banje privatni hoteli i privatni stanovi s umjerenim cijenama. Za udobnost bolesnika i posjetilaca pobrinula se uprava banje u svakom pogledu. Tu je lijep, prostran cvjetni park s kulturom ruža, koja je nadaleko čuvena. Elektr. rasvjeta, vodovod, banjska muzika, tenis, kuglana, kroket, biljar, radio, klavir, biblioteka, lječilišna dvornica (Kursalon) terasa za sunčanje itd. U banji ima PTT i apoteka, banjski i privatni liječnici.

Željeznička stanica Melenci nalazi se 3 km udaljena od kupatila, leži na pruzi Pančevo—Vel. Bečkerek—Vel. Kikinda u srcu Banata. Od Vel. Bečkereka i od Vel. Kikinde do Melenaca autobusni saobraćaj.

Sezona se počinje 15 maja, a završava 15 septembra.

Obavještenja: Uprava banje »Rusande«, Melenci, Banat.

STARI SLANKAMEN

Za rimske vladavine bijaše na mjestu današnjega Slankamena na Dunavu mjesto Acumincum. Kao Slankamen spominje se prvi put 1072 g. Despot Đurađ Branković zamijenio je 1427 g. Beograd za Slankamen i još neke gradove u Ugarskoj. Na Miholjačkom polju, nedaleko od Slankamena bila se 1691 g. znamenita bitka, u kojoj je austrijska vojska od 60.000 ljudi (od kojih bijahu ¼ Srbi) pod markgrofom Ludvigom Badenskim porazila tursku vojsku od 130.000 ljudi pod Mustafom Ćuprilićem.

Iznad sela, na podnožju brda, stoji pravoslavna crkva sv. Nikole, koju je podigao despot Branković 1468 g. U crkvi na desnom stupu stoji veoma visoko ukovan klin, o koji je, po predanju, despot Zmaj Vuk Branković vješao svoj kalpak. Sa seoskog trga vodi staza do razvaline Varoš Kapije nekadašnjega grada, a jugozapadno put na brdo, na kojem su ostaci Grada despota Zmaja Vuka Brankovića. Odavle se pruža krasan vidik na ušće Tise u Dunav i na Titel.

Do mjesta je Ljekovito kupatilo »Slanača«.

Kupalište leži u prirodnom parku na obali Dunava, na podnožju šumovita brda. Voda se crpe i dovodi iz bunara. Liječenje kupanjem, mlijekom i grožđem.

Indikacije: reumatizam zglobova i mišića, sve vrste kataralnih zapaljenja, malokrvnost, sevotine i neke vrste kožnih bolesti.

Kupatilo ima 20 kabina s po 1 kadom i zajedničko kupatilo s 12 kada.

Kupališni liječnik. Sezona traje od 1 maja do 30 septembra.

Zabave: kupališna muzika, čitaonica u lječilišnoj dvornici, vožnja čamcima na Dunavu. Lijepe šetnje. Vrijedno je prošetati se drumom prema Novom Slankamenu kroz vododerinu, iza koje se desno odvaja put na Miholjačko polje, gdje je podignut spomenik izginulima u bici 1691 g.

Obavještenja: Uprava ljekovitog kupališta »Slanača«, St. Slankamen.

Dunavska vodenica
Moulin à l'eau sur le Danube
Wassermühle an der Donau

Foto Imholz

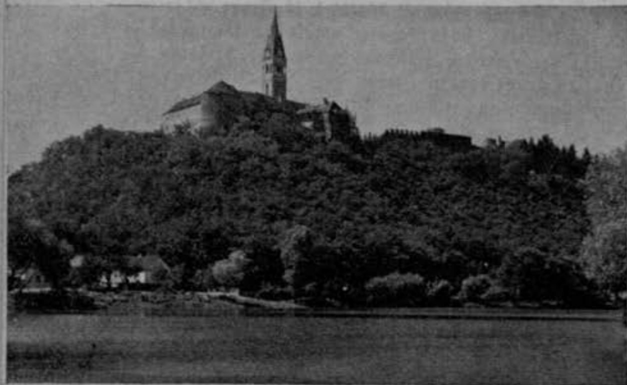
DUNAVOM OD BEZDANA DO BEOGRADA

Na jugu od Mohača, na granici krajnjega sjeverozapadnog dijela Vojvodine ulazi Dunav u Kraljevinu Jugoslaviju. Protječe 4 km daleko od Bezdana, gdje se počinje Kanal Kralja Petra, koji u dužini od 119 km presijeca plodnu ravnicu među Dunavom i Tisom, da se konačno kod Starog Bečeja slije u ovu potonju. Dalje nizvodno je Apatin, sresko mjesto s razvijenim zanatstvom a naročito gradnjom dereglji. U Apatinu je zanimljiva katolička župna crkva, u kojoj je na oltaru slika Bogorodice, za koju kažu da je slikao Rubens. Kod Apatina se počinju t. zv. rimski šančevi, koje stvarno nijesu ni podigli Rimljani, koji su žvjeli u Srijemu, nego su ih podigla susjedna granična plemena. Ovi šančevi su dug nasip, širok 6 m, a visok 4 m, a proteže se sve do blizu Novog Sada. Južno nizvodno slijeva se Drava u Dunav i pomjera mu tok na istok. Naskoro poslije ušća Drave vidi se još izdaleka tvrđava Erdut, koia se prvi put spominje 1427 g. Godine 1526 osvojiše je Turci te je zadržaše sve do 1687 g. Tvrđava je obnovljena. U četvrouglој visokoj kuli nalazi se grobnica porodice Chech. Pod tvrđavom na obali je istoimeno selo. Ondje prelazi preko Dunava željeznička pruga od Vinkovaca za Sombor, velikim željeznim mostom. koji je dovršen 1911 g. Tu skreće Dunav opet na jug i već izdaleka vidi se Vukovar (Hoteli: Grand Hotel i H. Lav). Mjesto je dobilo ime po rijeci Vuki, koja ondje utječe u Dunav. U srednjem vijeku zvalo se Vukovo. Glavno je mjesto Srijema i ima mnoge državne i druge javne ustanove. Stanovništvo se bavi ratarstvom i ribolovom, a osobito bostanom, te su čuvene vukovarske lubenice. Mjesto se dijeli na Stari Vukovar na desnoj i Novi Vukovar na lijevoj obali Vuke. U Novom Vukovaru je u Štrosmajerovoj ulici lijep dvorac grofovske porodice Eltz. a na suprotnoj strani, nešto dalje, Županijska zgrada iz 1777 g. — Stari Vukovar ima čitav splet krivudavih ulica i mnoge sta-

rinske zgrade s arkadama. Na brežuljku, na mjestu nekadašnje tvrđave (i danas se mjesto zove Šanac), stoji franjevački samostan osnovan 1688, a sagrađen 1723—27 g. Do njega je župna crkva iz 1732 g. Na oltaru Žalosne Gospe je njena slika od Franza Mückea iz 1843 g. Na oltaru sv. Josipa je stakleni sanduk s moćima sv. Bone. U manastiru ima još i drugih zanimljivih relikvija. — 3 km daleko od Vukovara nalazi se D o b r a v o d a, omiljelo izletište s izvorom i pravoslavnom kapelicom sv. Petke.

Na desnoj srijemskoj obali kod Vukovara počinje se Fruška Gora. Dalje niz Dunav, koji odavle opet teče prema istoku, leži S o t i n, u srednjem vijeku poznat pod imenom Zatha. Tu je 1526 g. bio samostan bosanskih franjevaca, ali ga Turci razoriše. U župnoj crkvi čuva se čudotvorna ikona Bogorodice, donesena iz Olova u Bosni. (Gostionice: Teubl, Spiller). Ovdje se bilo Fruške Gore počinje razuđivati, te je tu i tamo šumovito. Malo dalje nalazi se Š a r e n g r a d. Tu je još u željezno doba postojalo ljudsko naselje. U srednjem vijeku mjesto se zvalo Arthya. Krajem 14 vijeka pripadalo je banu Ivanu Moroviću. Mjesto leži u slikovitu položaju u drazi, a nad njim je franjevački samostan, osnovan 1061 g. sa crkvom u renesansnom slogu. U blagovaonici (trpezariji) samostana je zanimljiva galerija portreta raznih papa. U samostanu se čuvaju razni predmeti, većinom iz 18 vijeka, koje donesoše iz Bosne (Tuzle), Rima i Jerusalima. Na brdu prema samostanu stoje razvaline tvrđave, koju je krajem 14 vijeka bio podigao ban Morović. Tvrđava je građena od šarena kamenja, pa je po tome i mjesto dobilo ime Šarengrad. Iz Šarengarada su lijepi izleti do česme Dobre vode u šumi Vočinu (30') i 4 km kolskim putom prema Šidu kroz lijepu šumu do mjesta Novak-Bapska (Gostionica Helbich) sa starom crkvom sv. Gospe iz 14 vijeka u romanskom slogu (obnovljena u gotskom slogu). Ovdje je zanimljiv zavjetni Križni put od 120 stepenica. U Šarengradu su gostionice: Šarengrad, Dunav.

Poslije Šarengrada ukazuje se uskoro na brijegu dvor, zatim samostan i najzad mjesto I l o k. Tu je u rimsko doba stajao grad Cuctium. U srednjem vijeku cvjetalo je mjesto

Ilok

Gornji grad

Haute Ville

Obere Stadt

Foto Dr. Popov

Bač

Ruševine staroga grada

Ruines de l'ancienne ville forte

Ruinen der alten Burg

Foto Saghy

od 12 do 16 vijeka, a osobito za vlade Matije Korvina (1456—1494 g.), kada je imalo 10.000 stanovnika. U 16 vijeku vladao je ondje Laurentius Wylack, sin bosanskoga kralja i mačvanskog bana Nikole. Po njemu je mjesto dobilo ime. Poslije bitke kod Mohača 1526 g. razoriše ga Turci, a na kraju 17 vijeka darova ga car Leopold srijemskom vojvodi Levinu Odescalchiju. Kasnije je tvrđava porušena, a opeke prenesene i upotrebljene za gradnju Petrovaradina. Mjesto je udaljeno od obale 1 km i podijeljeno u donju varoš »Čaršiju« i gornju varoš na brdu, koju opasuju zidine iz 14 i 15 vijeka, s dosta uščuvanim kruništem. Ondje je franjevački samostan, koji je 1349 osnovao iločki vlastelin Ugrin. U samostanu se čuva starinska gotska kadionica, odijelo Ivana Kapistrana (1386—1465), koji je tu i preminuo. U crkvi desno je kapela sv. Antuna s grobovima Lovre Iločkoga (Laurentius Wylack) i oca mu Nikole. Na grobovima su ploče s veoma zanimljivim duborezom. — Blizu samostana je dvorac kneza Odescalchija iz 14 vijeka, s dekorativnim stepenicama. Dopust za razgledavanje dvorca daje uprava. U dvorcu je velika galerija slika lombardijskih, mletačkih, toskanskih i nizozemskih slikara i druge umjetničke zbirke. Staro posuđe, dar kineskoga cara papi Inocenciju XI iz ove kneževske porodice; zatim odežde toga pape, staro oružje nađeno u Srijemu itd. Veoma je bogata knjižnica. Pred dvorom je tursko turbe, a u lijepoj dvorskoj bašti sarkofag i još neke iskopine rimskoga Cuctiuma. Na padinama izvan gradskih zidina prostiru se engleski i tropski park. U Iloku su hoteli: Ilok, Rajnović. Na suprotnoj obali Dunava je B a č k a P a l a n k a, a sjeverozapadno odavle (21 km) mjesto B a č, gdje su početkom 15 vijeka za kralja Lajoša II vijećali ugarski državni sabori. Stanovnici su Hrvati, koje ondje zovu Šokci, a imaju veoma lijepu i slikovitu narodnu nošnju. U mjestu je franjevački samostan s galerijom starinskih slika i portreta. Za turskih nadiranja bila je samostanska crkva pretvorena u džamiju, a zvonik, koji ni sada nije potpun, služio je za minaret. Blizu samostana stoje razvaline staroga grada

Bač

Franjevački manastir i crkva

Eglise et cloître franciscaine

Franziskaner Klosterkirche

Kamenica

Pravosl. crkva

Eglise orthodoxe serbe

Serb. orth. Kirche

Foto Imholz

Petrovaradin

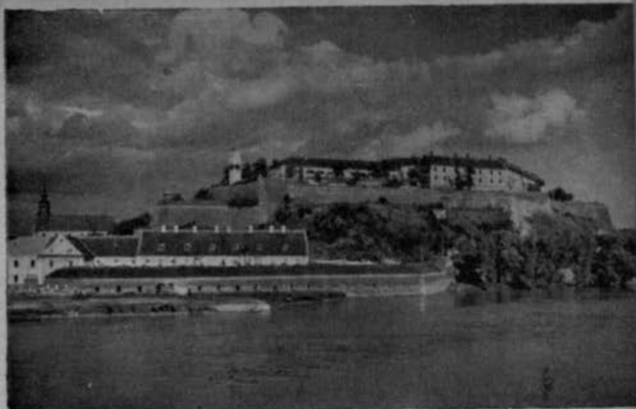

Foto Dr. Popov

Bača, što ga je 1308—1342 podigao madžarski kralj Karlo Robert Anžujski kao branič protiv Srbije, koja je u ono doba dopirala do Dunava. Tvrđava ima u osnovi oblik trapeza, opkoljena je s triju strana Mostongom, ima tri okrugle i jednu četverouglu kulu. Glavna je kula bila visoka 18 m i imala je 6 spratova. U Baču je Gostionica Nagy.

Nastavljajući put Dunavom od Iloka stiže se mimo sela Neština i Suseka u Čerević. U rimsko doba bijaše ondje mjesto Milatis. Pored puta za Banoštor stoji Gradina, ostatak grada Valentina Töröka, Zapoljina vojvode iz 16 vijeka. Blizu mjesta je rudnik lignita, talionica beočinske tvornice cementa i kamenolom za žrvnjeve. Čerević je veoma zgodna polazna tačka za izlete u Frušku Goru. Naskoro se vidi tvrđava Petrovaradin, a desno slijedi Kamenica. Mjesto se prvi put spominje 1237 g. kao vila Camanch, a kasnije kao napredan grad, centar fruškogorskog vinogradarstva, što je i danas glavno zanimanje njenih stanovnika. Kamenica ima divan slikovit položaj, najljepši od svih fruškogorskih mjesta na Dunavu i veoma je omiljelo ljetovalište. U donjem dijelu mjesta je pravoslavna crkva iz 1472 g., posljednje remek-djelo u staromu srpskom slogu. Ikonostas je lijep rezbarski rad iz 1785 i 1802 g. Ikone na gornjem dijelu — prizori iz Hristova života — radovi su Teodora Kračuna († 1781). U crkvi je jerusalimski krst, lijep rezbarski rad. Do mjesta je dvor grofovske porodice Karačonji. U njemu je sada Domaćička škola fonda Nj. Vel. Kralja Aleksandra. Iza dvora je stari golemi park s mnogim lijepim objektima, glorijetima, vazama i dr. U gornjem dijelu mjesta je kuća, u kojoj je živio i umro pjesnik Jovan Jovanović-Zmaj (1833—1904). Lijevo prema Kamenici, nešto nizvodno, nalazi se čuveni novosadski »Štrand«, iznad čijeg zelenila se naziru tornjevi novosadskih crkava. Pravo se vidi tvrđava Petrovaradin, te željeznički i drumski most i najzad Novi Sad (vidi poseban opis). Poslije Novog Sada Dunav skreće nešto jugoistočno.

Bilo Fruške Gore, koje je još šumovito, sve je manje razgranato te se najzad pretapa u dugi greben Kalakač. U daljini se ukazuje veliki svjetionik na ušću Tise, a zatim mjesto Stari Slankamen (vidi poseban opis). Naspram Starog Slankamena utječe Tisa u Dunav, te dalji lijevi dio brijega (obale) pripada Banatu. Desno se Fruška Gora sve više pretvara u visoravan sa strmim nagibom prema Dunavu, da se poslije sela Surduka sasvim pretopi u ravnicu, a na jugu se pojavljuje druga visoravan iza koje se vidi Beograd, a zatim Zemun (vidi poseban opis Beograda, Zemuna i Pančeva).

Svršetak prvoga dijela dunavske pruge.
Nastavak vidi poslije opisa Beograda.

Lom leda na Dunavu
Le débâcle de la glace sur le Danube
Eisbruch an der Donau

BEOGRAD

POGLED S KALEMEGDANA NA SAVU
VUE DE KALEMEGDAN SUR LA RIVIÈRE SAVA
BLICK VON KALEMEGDAN AUF DEN FLUSS SAVE

BEOGRAD

(SA ZEMUNOM I PANČEVOM)

Beograd, prijestonica Kraljevine Jugoslavije, leži u slikovitu položaju na rtu, koji zasijeca u ušće Save u Dunav. Na tomu je mjestu Dunav širok 750 m, a Sava 400 m. Svojim položajem s jedne strane dominira velikim dijelom Panonskog bazena, znatne saobraćajne pruge, te ravnice na njegovu sjeveru pružaju lak i pogodan put iz srednje Evrope za Balkan, a s druge strane doline Morave i Vardara olakšavaju put za Balkansko poluostrvo i za Sredozemno more, dok dolinama Nišave i Marice vodi otvoren put u Carigrad i Malu Aziju.

Kako Beograd geografskim položajem pretstavlja glavno saobraćajno čvorište na Balkanskom poluostrvu, bio je poprištem mnogobrojnih krvavih borbi o prevlast, pa se sve do najnovijega doba sporo i razvijao, iako ima sve uvjete da postane jedan od najljepših gradova u Evropi, jer mu je ljepotom jedini takmac na Balkanu Carigrad, a mnogi ga upoređuju po ljepoti s Lisabonom i sa Stockholmom.

Na tomu mjestu još u prethistorijsko doba bijaše izvjesna kultura i veliko naselje. U Vinči, u neposrednoj blizini Beograda,

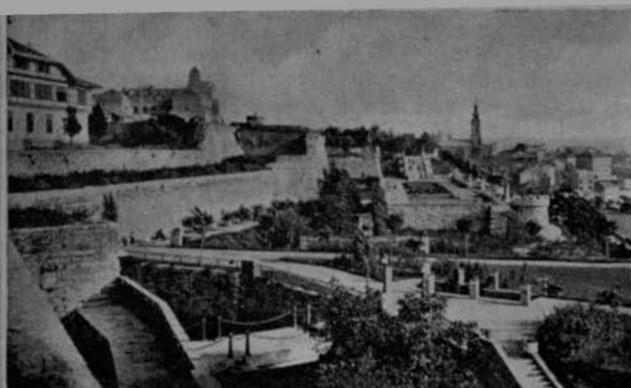

Beograd

Pogled s Kalemegdana na Savu

Vue de Kalemegdan sur la Sava

Blick von Kalemegdan auf die Save

Beograd
Kalemegdan
Dio šetališta
Une partie de la promenade
Teilansicht der Promenade

veliko je prethistorijsko nalazište. Najstariji nalasci potječu iz doba prelaska kamenoga u mjedeno doba. Po nalazištima u avalskim rudnicima olova i cinobarita može se prosuditi, da ih je bilo već u mjedeno doba. U predjelu Ripnja, sela Popovića i Resnika nađeni su nesumnjivi dokazi prethistorijske kulture, a u samomu današnjemu Beogradu ima prethistorijskih nalaza, iako su rijetki.

Od najstarijih vremena, pa preko srednjega vijeka sve do u najnovije doba, odigrale su se ovdje mnoge teške i krvave borbe. Beograd se uistinu skoro besprekidno kupao u krvi osvajača i svojih branilaca, pa su njegove patnje postale legendarne u uspomeni svih naroda. Po raznim osvajačima mijenjao je Beograd ime tokom historijskih promjena: Od keltskog Singidunuma, postao je pod Madžarima Nandor-Fehervar, srpski Beligrad (Alba Graeca), njemački Wyssenburg, turski Dar-ul-džihad (Prag svetoga rata), da konačno zadrži svoje srpsko ime Beograd. Može se sa sigurnošću tvrditi, da je Beograd već u vrijeme Ilira bio znatno trgovačko središte. Iliri su njime vladali sve do 4 vijeka pr. Hr., kada na Balkansko poluostrvo provališe Kelti, te se na današnjem sjevernom području Srbije, na objema obalama Morave naseli keltsko pleme Skordisci. Kelti su Beogradom vladali sve do prvoga vijeka pr. Hr. Na brijegu, gdje danas stoji Kalemegdan, podigoše Kelti grad Singidunum. Potanjih podataka o gradu iz tog doba nemamo. Prve određenije vijesti imamo tek iz doba rimskog zavojevanja. Nadirući s juga iz Macedonije i sa zapada, s primorja, naiđoše Rimljani na ušću Save na Singidunum i na drugi keltski grad: Taurunum, današnji Zemun. Krajem Prvoga vijeka po Hr. došla je u Singidunum Flavijeva legija iz Viminacija (današnji Kostolac), te se spomenici ove legije s nadgrobnim i zavjetnim pločama nalaze u današnjem Beogradu i po okolnim mjestima. Krajem, kuda prolazi Aleksandrova ulica, vodio je zacijelo put iz Singidunuma u okolicu, a to se može zaključiti po olovnim i kamenim sarkofazima nađenim na Batal-Džamiji i po grobnicama iskopanim

Beograd

Spomenik „Pobjedniku"

Monument "Vainqueur"

„Sieger"-Denkmal

u Aleksandrovoj ulici. Pod carem Aurelijanom porastao je značaj Singidunuma, jer je po napuštanju Dakije Dunav postao državnom granicom rimskoga carstva. Sredinom 5 vijeka navališe divlji Huni na bizantsko carstvo, te je i Singidunum pao u njihove ruke. Oslobodio se tek po Atilinoj smrti. Grad je i kasnije stradao od navala prekodunavskih susjeda Gepida, od kojih ga ne mogoše obraniti ni germanski Herulci, koje je car Anastazije bio naselio u tom kraju.

U prvoj polovici 6 vijeka počinju Slaveni sve češće upadati u zemlje bizantske, a već sredinom 6 vijeka provaljuju amo Avari. Stanovnici Singidunuma živjeli su u neprestanom strahu od Avara, koji su grad nekoliko puta opljačkali. Poslije 602 g. o Singidunumu nema više spomena. Spominje se tek u 9 vijeku, ali već pod slavenskim imenom Bjelgrad. U to doba Beogradom vladahu Bugari. Konstantin Porfirogenet veli, da se u 9 vijeku u Beogradu nalazilo još nešto tragova starih rimskih građevina i spominje kulu Konstantina Velikoga. Beograd je dobio osobit značaj graničnoga utvrđenog grada u 11 vijeku, kada je Dunav postao granicom između bizantske carevine i Madžara, te su Madžari sustavno i smišljeno utvrđivali Zemun. God. 1123 osvoji Beograd madžarski kralj Stefan II, sruši mu bedeme i tim materijalom podiže i utvrdi Zemun. Nakon trideset godina car Manojlo obnovi Beograd, ali po njegovoj smrti udariše na Beograd udruženi Madžari i Srbi pod Stevanom Nemanjom, te ga srušiše i tako oštetiše, da su dijelovi krstaških četa cara Fridriha Barbarose našli grad upola razoren. Padom bizantskog carstva 1204 g. izgubiše Grci Beograd zauvijek. Madžari su Beogradom vladali s kraćim prekidima sve do 1284 g., kada ga je Srbima ustupio madžarski kralj Ladislav IV, ali ga već 1319 g. opet osvojiše i zapališe, te ostadoše u njemu sve do početka 15 vijeka, kada ga Srbi pod despotom Stevanom opet dobiše u svoju vlast. Despot Stevan je Beograd odabrao za svoju prijestonicu, te ga je nanovo uredio i utvrdio. Grad je bio dobro naseljen, te se u njemu razvio živahan promet. Bio je opasan rovovima i imao je dvo-

struke bedeme. Na sjevernoj je strani bilo pristanište za obične lađe, a malo dalje za carske brodove. Despot je sebi sagradio lijep dvor i pred dvorom kulu, iz koje je vodio put u despotsku riznicu, a iz kule i dvora vodio je tajni put do pristaništa. Na gradskim vratima bijahu kule i lančani mostovi. Na istočnoj strani grada bijaše crkva Bogorodičina Uspjenija, a oko crkve ležahu lijepe bašče. Despot je po primjeru madžarskih kraljeva proglasio Beograd slobodnim gradom i njegove trgovce oslobodio plaćanja carine. Grad je naglo procvao i dosegao velik značaj. U to doba bijaše u Beogradu i dubrovačka trgovačka kolonija. Česte navale Turaka zaustaviše razvoj Beograda. Nakon više bezuspješnih pokušaja udariše Turci 1456 g. sa silnom vojskom na Beograd, te ga osvojiše, ali opet biše odbijeni, pa su bila osvojena čak i njihova utvrđenja pred Beogradom. Turci otstupiše vodeći sa sobom ranjena sultana Muhameda II, osvojitelja Carigrada. Odbranom Beograda upravljao je Mihailo Svilojević (Szilagyi), a u tim borbama sudjelovali su i Sibinjanin Janko (Hunyadi Janos) i Ivan Kapistran. Turci se povukoše na Žrnov (tur. Havala — Avala), odakle su Beograd stalno motrili. Po propasti Srbije držao se Beograd još oko 60 godina, te su srpski despoti u Srijemu, osobito Zmaj Ognjeni Vuk i braća Jakšići nastojali da zaustave tursko nadiranje, ali svi njihovi napori ne mogoše spriječiti slom hrišćanske politike na Balkanskom poluostrvu. Godine 1521 Turci zagospodariše trajno Beogradom pod vodstvom sultana Sulejmana Velikoga. God. 1717, poslije sjajne pobjede nad Turcima, uđe u Beograd princ Eugen Savojski. Austrijanci zadržaše Beograd u svojoj vlasti sve do 1740 g., tj. do svog poraza u Srbiji. U tom međuvremenu je beogradska tvrđava obnovljena po uzoru ondašnjih evropskih utvrda sistema Vauban. Izvan gradskih utvrda, od Savamalske ulice do Topčiderskog druma prostirala se Srpska varoš, a od Paliluskog trga do Trkališta prostirala se njemačka naseobina Karlsthal, naseljena većinom došljacima iz Pfalza. Iz tog vremena sačuvao se trag staroga guvernerova doma, koji se iskriv-

Beograd

Geografski zavod

Institut géographique

Geographisckes Institut

Beograd

Princ Eugenova kapija

Porte Prince Eugène

Prinz Eugen-Tor

ljenim imenom zvao Pirinčana po princu Aleksandru Württemberškom, pretsjedniku srpske administracije. Svištovskim mirom 1791 godine dobi Turska Beograd konačno u svoje ruke. Zbog neprestanih ratova grad je mnogo stradao, trgovina i promet opadoše sasvim a grad poprimi vojnički karakter. U doba opadanja Turske vojna se lica nijesu obzirala na potrebe građanstva, a nijesu vršila ni naredbe Carigrada. U 17 vijeku bijahu grad i mjesto veoma neuredni i prljavi, a u 18 vijeku je opadanje išlo veoma naglo.

1806 diže se glasovita buna na dahije, nakon što su Srbi pod Karađorđem već prije (1804 g.) bili pokušali da osvoje Beograd. Nakon krvave i teške bitke oslobodiše Srbi Beograd od Turaka. Turci se povukoše u sam grad, ali se doskora moradoše predati. 27 decembra 1806 uđoše Srbi slavodobitno u beogradski grad i držahu ga sve do katastrofalne 1813 godine. U drugom ustanku 1815 g. ostade Beograd u miru. Naseljavanje Srba u Beograd nastavljeno je pod knezom Milošem Velikim veoma intenzivno. Knez je mnogo radio na preuređenju i obnovi Beograda. Sve do sredine 19 vijeka bijaše kraj oko današnjega Dvora skoro sasvim prazan, a na mjestu današnje »Slavije« išlo se još 1860 u lov na divlje patke. Nekada su mjesto urednih gostionica postojale stare turske mehane i hanovi. God. 1835 prenesena je u Beograd Državna štamparija iz Kragujevca, 1836 otvorena je bogoslovija, 1837 udareni su temelji novoj crkvi, 1839 otvorena je vojna škola, iste godine počinje i prva beogradska gimnazija, 1841 preseljeno je u Beograd Narodno pozorište. Kasnije je osnovana Narodna Biblioteka, Čitaonica, Muzej, Učeno društvo itd., 1837 dobio je Beograd prvu gostionicu, a 1823 prvoga pekara za bijelo pecivo itd. Tako se redom išlo unapredak. Međutim u Beogradu postojaše nemoguće međunarodno političko stanje: tu bijahu dvije vlasti. Turska za vojsku i grad, a srpska za građane i za Srpsku varoš. Zbog jedne svađe na Čukurčesmi 3 juna 1862 došlo je između dviju narodnosti, koje

Nekadašnji univerzitet
Université d' autrefois
Einstige Universität

BEOGRAD

NEKADA I SADA
AUTREFOIS ET À PRÉSENT
EINST UND HEUTE

Nova palača Politehnike
Nouveau palais de la Polytechnique
Neues Polytechnikum-Palais

Ostatak prošlosti

Un débris du passé

Ein Rest der Vergangenheit

BEOGRAD

NEKADA I SADA
AUTREFOIS ET À PRÉSENT
EINST UND HEUTE

Zgrade savremenog napretka

Édifices du progrès contemporain

Bauten der fortschriftlichen Gegenwart

su se mrzile iz dna duše, do žestokgga puškaranja, i Turci počeše za pogreba srpskih žrtava da bombarduju varoš. Posredovanjem stranih diplomata stvar se nekako stišala, ali je time potaknuto pitanje daljeg ostanka Turaka u Beogradu. Nakon dugih pregovora Turci moradoše predati knezu Mihailu ključeve grada Beograda 6 aprila 1867 g. nasred Kalemegdana. S Beogradom su knezu predani »na čuvanje« i ostali tvrdi gradovi Srbije. Tada se pored turskoga barjaka prvi put opet zalepršala srpska zastava na gradskim bedemima.

U drugoj polovici 19 vijeka Beograd se stade naglo razvijati. Nema sumnje da bi taj razvoj bio daleko brži i svestraniji, da to nije spriječio svjetski rat. Tada je Beograd dva puta bio osvajan od neprijateljskih armija i stradao je kao malo koji grad. Zato je krajem 1918 g. sa čašću dočekao Uskrs narodne slobode i narodnoga Ujedinjenja. Otada je Beograd dobio nov značaj i nov zamah u napretku. Danas je Beograd sa svojih 350.000 stanovnika s Pančevom i sa Zemunom dostojna prijestonica slobodne i velike Jugoslavije, pod vladom našega uzvišenog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja. Neprekidni napredak Beograda u svakom pravcu daje sigurnu nadu u njegovu još sjajniju budućnost.

Velik zadatak u stvaranju modernoga Beograda nailazi na težak problem, jer se proces njegova stvaranja vrši u znaku suprotnih tendencija: na jednoj strani Jatagan-mala i naseobina predgrađa posve izopačene, a na drugoj strani kitnjaste palače i trgovi, raskoš i šarenilo svih mogućih utjecaja. Ipak se ono neugledno i nesređeno gubi brzim korakom, tako da savremeni Beograd, veliki grad golemih razmjera, raste kao kakav moderan grad u naprednim američkim državama. Kao što se junaštvo i neslomiva snaga naših velikih predaka ispoljavala u narodnoj povjesnici, tako u stvaranju novoga izbija jaka narodna snaga i danas na ušću Save u Dunav, gdje se ukrštvaju dva razna utjecaja i dvije razne kulture, mistični istok i napredni zapad. Interesantno je svakako, što je Beograd, i pored neocjenjivo nagla

Beograd

Gundulićev grb

Blason »Goundoulitch«

»Gundulić« Wappen

Beograd
Nar. pozorište i spomenik Kneza Mihajla
Théatre National et monument au Prince Michel
Nationaltheater u. Fürst Michael-Denkmal

napretka u procesu modernizacije urbanističkog izgleda, sasvim očuvao svoj nacionalni karakter, a to mu služi na čast.

Od ostataka nekadašnjega turskog obilježja, od uskih krivih ulica, neuglednih i niskih kuća, od velika opkopa, koji opkoljava grad sa Stambol-varošom i Vidinskom kapijom, ima danas još samo jedna džamija i nekoliko starih kuća na Dorćolu. Prije rata bilo je u Beogradu nešto preko 200 ulica, po oslobođenju 300, a danas blizu 500 ulica. Glavna je prometna žila ulica kneza Mihaila, koja vodi od Kalemegdana do Terazija, a odavle se Kralj Milanovom ulicom odvija promet dalje sve do najnovijih gradskih dijelova.

Znamenitosti: U knez Mihailovoj ulici palača Akademije nauka, s burzom i velikom modernom kavanom. Na uglu Bogojavljenske i Kralja Petra ulice Saborna crkva. Podigao je knez Miloš Obrenović na temeljima stare srpske crkve 1836 g. Za vrijeme bombardovanja Beograda crkva je bila pod jakom turskom vatrom, ali je ipak ostala neoštećena, samo joj je slomljeno bilo peto zvono. Po naredbi kneza Mihaila zvono je preliveno i povećano, te je bilo najveće na Balkanu. Za svjetskoga rata Nijemci ga skidoše i odvezoše u Njemačku. Nova nabavljena zvona poslije rata zazvonila su prvi put na dan vjenčanja Nj. Vel. Kralja Aleksandra I. U Sabornoj su crkvi sahranjeni knez Miloš i knez Mihailo Obrenović, mitropoliti Mihailo i Inokentije. U toj crkvi je izvršen atentat na kralja Milana 1879 g. od Ilke S. Marković. Pred glavnim ulazom sahranjeni su Vuk Stefanović Karadžić, preporoditelj srpskohrvatskoga jezika, a s lijeve strane srpski prosvjetitelj Dositej Obradović. U ovoj je crkvi na Cvijeti 1879 proglašena nezavinost Srpske pravoslavne crkve. Na položaju na kojem se nalazi i originalnošću izgleda ova crkva daje karakterističnu sliku Beograda. Preko puta crkve je Patrijarhova palača, nekadašnji dvorac kneza Miloša i kneginje Ljubice iz 1836 g. Ima prizemlje i jedan sprat, mnogo odaja, doksata i soba.

Veoma je zanimljiv podrum te zgrade. I sada se vidi, kako su tu nekada držali pare u zobnicama, okačenim o gvozdene alke. Za prve vlade kneza Miloša bijaše tu glavna državna blagajna. Tu je bio i veoma lijep »amam« — kupatilo po turskom uzoru. Nj. Vis. knez Pavle arađorđević obnovio je taj dvor o svom trošku i tu je osnovao Muzej likovne umjetnosti. Spomenik kneza Mihaila Obrenovića pred zgradom Narodnoga pozorišta. Zidanje Narodnoga pozorišta, nakon mnogih peripetija, dovršeno je 1869 g. Za rata zgrada je bila upropašćena, te je 1922 godine iz osnova obnovljena i proširena, a snabdjevena je sasvim modernim scenskim uređajem. Ima 700 sjedišta, 83 lože i 60 stajaćih mjesta. Pozorište je ansamblom i repertoarom na visini savremenih zapadnih pozorišta. Pozadı spomenika nalazi se zgrada Državne hipotekarne banke, a malo dalje, na Kraljevu trgu, palače Staroga i Novog univerziteta. Stari Univerzitet podigao je kapetan Miša Anastasijević 1863 g. za sebe, ali je naskoro po padu knjaza Aleksandra s vlasti poklonio tu zgradu srpskoj državi, i u nju je onda smještena Velika škola. Pročelje zgrade je prava arhitektonska originalnost. Do Staroga univerziteta podignut je poslije rata Novi uniterzitet, sasvim moderna građevina. U isto vrijeme su podignute i druge zgrade za potrebe medicinskoga i tehničkoga fakulteta. Sučelice ovim dvjema palačama stoji na istomu trgu nekadašnja Karađorđeva Velika škola, s veoma zanimljivim unutrašnjim rasporedom i tehničkom izradom. Tu je danas smješten Dositijev Muzej. Idući dalje prema Savi i Dunavu stiže se na Kalemegdan, nekada tursko groblje i stratište, na kojem su Turci izvršivali smrtne kazne, a danas je lijep, moderno uređen park, ugodno odmaralište s krasnim vidikom na Savu, na Dunav i na srijemsku i banatsku ravnicu sve do Transilvanskih Alpa i do Fruške Gore. Vrijedno je ovdje pogledati staru Beogradsku tvrđavu (Grad). Dijeli se na Gornji i Donji Grad, opasan vanjskim i unutrašnjim bedemima i ima četiri kapije. Tu ima mnogo znamenitosti. Dopust za razgledanje daje Komanda mesta. Zanmljiv je Rimski

Beograd

Ulica Kralja Milana

Rue Roi Milan

König Milan-Strasse

bunar, veoma dubok i originalan u konstrukciji. Stara Crkva Ružica, koju su Turci upotrebljavali kao barutanu, mala kućica »Tulbe«, grob velikog vezira Kara-Mustafe; kula Nebojša, trijumfalna kapija, koju su podigli Austrijanci 1717 g. u slavu pobjede nad Turcima pod princom Eugenom Savojskim, staro tursko kupatilo »amam«, zvjezdarnica, Načelstvo štaba, Armijski muzej, i dr. vojne ustanove.

Spomenik zahvalnosti Francuskoj

Monument »Gratitude à la France«

Dankesdenkmal an Frankreich

U kalemegdanskom parku spomenici: srpskih pjesnikâ: Đure Jakšića i Vojislava Ilića; kneginje Zorke, Koste Taušanovića, Jovana Gavrilovića, Rosandićev Vodoskok, a pred Kalemegdanom spomenik Dositeja Obradovića; u Karađorđevu parku spomenik Trećepozivcu. Spomenik »Pobjednik« (oba spomenika od Ivana Meštrovića) i njemu sučelice Spomenik zahvalnosti Francuskoj.

S južne kalemegdanske strane puca divan pogled na Beograd, Savsku dolinu i Zemun, a na drugoj se strani u daljini nazire Avala.

Istočno od Grada pruža se Dorćol, gdje su sve do 1862 g. stanovali Turci. Na mjestu gdje danas stoji zdanje Društva sv. Save u Dušanovoj ulici, stojaše negda dvor princa Eugena Savojskog. Ta se palača prostirala sredinom Dušanove ulice do sadašnjega Doma sv. Save. Srušena je oko 1860 g., kada je proširivana Dušanova ulica. Preko puta ove zgrade bila je »Pirinčana« (spomenuta ovdje već prije), koja je, kako se čini po debelim zidovima, koji se i sada mogu vidjeti, imala veze s palačom princa Eugena. Vrativši se knez Mihailovom ulicom i Terazijama, stiže se kratkom Kajmakčalanskom ulicom u ulicu Kralja Aleksandra, koja položajem i dosadašnjim razvojem pokazuje, da će jednom postati glavnom ulicom budućega Beograda. Odmah na početku ulice, gdje oko 1860 bijaše turska Batal-džamija, danas se diže lijepa monumentalna palača: Nova narodna skupština. Palača ima oko 80 što većih i što manjih odjeljenja. Na glavnom ulazu ispod velika kubeta je veličanstven trijem, odakle vode hodnici u skupštinske kuloare i dvornice za sjednice. Sredinu zgrade zatvaraju dva velika krila:

u istočnom je dvornica za skupštinski plenum, a u sjevernom za sjednice skupštinskih odbora. Dvorana za plenum ima u polumjeru 20 metara, poluokrugla je i ima kružnu galeriju sa stupovima, diplomatsku i novinarsku ložu. U parteru je predviđeno 320 poslaničkih sjedišta, a na galeriji ima mjesta za 500 ljudi. U manjoj dvorani na sjevernom krilu ima mjesta za 200 poslanika, a na galeriji za 400 ljudi. U sredini, između ove dvije dvornice je velika čekaonica za publiku. Na gornjem su spratu manje dvornice za poslaničke klubove i za skupštinsku biblioteku. Biblioteka Narodne skupštine: 3500 knjiga i oko 400 listova, uglavnom politička djela, zakoni i stare stenografske bilješke, Službene novine, političke i pravničke rasprave na našem i na stranim jezicima (rad u biblioteci: 9—12, 3—6).

Nedaleko odavle, u istoj ulici, stoji Studentski dom, zadužbina Nj. Vel. Kralja Aleksandra I iz 1927 g. Tu je blizu Nova tehnika, nadalje Narodna biblioteka, osnovana 1832 g., pripada Akademiji nauka i ima oko 200.000 svezaka, među kojima su dragocjeni staroslovenski rukopisi i isprave. Pristup slobodan i besplatan (8—12 i 3—6). Univerzitetska biblioteka, podignuta prilogom američkoga filantropa Carnegie, na mjestu, koje je rezervirano za buduća zdanja univerzitetska. Po uređenju i obilju knjiga ova biblioteka zauzima drugo mjesto.

Preko puta Nove Narodne skupštine je Staro groblje iz 1828 g. Tu je crkva sv. Marka iz 1836 g. i nova ruska crkva u nacionalnom stilu, u kojoj se čuvaju istorijske zastave mnogih ruskih pukova. Na ovomu groblju je porodična grobnica Obrenovića i grobovi znamenitih ličnosti naše novije povjesnice od 1804 do 1886 g. Osim ovoga ima Beograd i Novo groblje koje moderno uređeno. Tu je vrijedno spomenuti francusko, srpsko i austrijsko ratno groblje. Na francuskom groblju je podignut krasan ratni spomenik, a na srpskom veličanstven mauzolej.

Beograd

Kraljevski Dvor

Palais Royal

Königspalast

Foto
A. Ogorodnikov

Beograd

Nova palača Nar. skupštine

Nouveau Parlement

Neues Parlament

Malo dalje od Staroga groblja je Botanička bašta. U ulici Kralja Milana na lijevoj strani stoji Kraljev Dvor, koji se sastoji od dvije zgrade: Staroga i Novoga dvora. Stari Dvor je građen za vlade kralja Milana Obrenovića 1882 g. Impozantna palača sa dva sprata i s prizemljem. Ima više elegantnih dvorana i trpezarija za zvanične prijeme i ručkove, te veliku plesnu dvornicu i druge prostorije. Glavni ulaz u Stari dvor je iz dvorske bašte. Veoma su zanimljive stepenice od hrastovine s veoma lijepom, umjetnički izrađenom ogradom. U velikoj dvornici Staroga dvora odrekao se kralj Milan vlasti u korist svoga sina Aleksandra Obrenovića. Poslije rata je u toj dvorani zasijedalo Privremeno Narodno Pretstavništvo do 1920 g. Sada Stari dvor služi za boravak kraljevskih gosti i za svečane priredbe. Novi dvor se počeo graditi prije rata za vlade Kralja Petra I Oslobodioca. U ratu je ova palača dosta stradala, te je po oslobođenju obnovljena. Za vrijeme od nekoliko godina poslije rata, Kraljevski je dvor bio u zanimljivoj baroknoj palači Krsmanovića na Terazijama, te se preselio u novu zgradu na dan vjenčanja Nj. Vel. Kralja Aleksandra 1922 g. Novi je dvor zvanična kraljevska rezidencija. U sredini između Staroga i Novog Dvora, na sadašnjoj terasi bio je do 1904 g. stari Konak, gdje su stanovali knez Aleksandar Karađorđević, knez Mihailo, kralj Milan i naposljetku kralj Aleksandar Obrenović, koji je tu s kraljicom Dragom ubijen 29 maja 1903 g. Osim ove rezidencije, Nj. Vel. Kralj ima dvor i na Dedinju, jednom od najljepših mjesta u okolici Beograda. Na pogled u lijepu skladu s parkom i s prirodom, koja ga okružuje, ovaj dvor je rijetka i privlačna znamenitost Beograda. Zanimljiva je smjena straže, koja se u Novom dvoru vrši svakog dana u podne, a ljeti u 6 s. popodne.

U istoj ulici je malo dalje Ministarstvo inostranih djela, Umjetničko odjeljenje Ministarstva prosvjete. U ovomu potonjem nalaze se djela naše savremene likovne umjetnosti (oko 500 slikarskih i kiparskih radova). Zgrada je zidana u maurskom slogu. Malo dalje je Ministar-

stvo pravde. U ulici Miloša Velikoga stoji na lijevo privremeno zdanje Narodne skupštine, a sučelice, na uglu ulice Kraljice Natalije, stoji stara zgrada negdašnje Srpske narodne skupštine iz 1882 g. Tu je 1882 g. skupština proglasila Srbiju Kraljevinom u nazočnosti kralja Milana Obrenovića. Tu je objavljen 1912 g. rat s Turskom, a 1914 rat s Austrougarskom. Malo dalje u ulici Miloša Velikoga nalaze se Ministarstvo Vojske i Mornarice, Ministarstvo Financija, Vojna Akademija i Etnografski muzej. U etnografskom muzeju je zbirka narodnih nošnja i ručnih radova iz svih krajeva Jugoslavije i sve što se odnosi na život našega naroda. U muzeju ima 14.000 predmeta podijeljenih po srodnosti u 33 zbirke. Osim toga ima ilustrativno odjeljenje, otsjek za muzički folklor i knjižnicu. U ilustrativnom su odjeljenju fotografski i filmski negativi s raznim snimcima narodnih nošnja i druge etnografske građe. Ovo odjeljenje ima 2500 predmeta; naročito su zanimljivi akvareli Nikole Arsenovića, koji je sedamdesetih godina 19 vijeka obišao sve naše pokrajine i sam izradio 400 akvarela, u kojima je prikazao razne momente iz našega narodnog života, iznesavši istodobno i naše živopisne narodne nošnje. Odjeljenje za muzički folklor ima oko 800 predmeta. Knjižnica se sastoji uglavnom od stručnih etnografskih i njima srodnih djela. Osim toga ima u muzeju veoma lijepih i zanimljivih uzoraka seoskih kuća i zgrada, unutrašnjosti kuća, kuhinja, prikaz slave u srpskoj kući, tkanje ćilimova u Pirotu, muslimanske kuće itd. Muzej je otvoren za publiku svakoga četvrtka cijeli dan i svake nedjelje prije podne, a za strance svakog dana. U prizemlju iste zgrade nalazi se Muzej Srpske zemlje. Osnovan je 1901 g., ali su za taj muzej već prije prikupljani geološki i mineraloški predmeti i jedan dio univerzitetske zbirke. Sam muzej prikupio je botaničke i zoološke predmete. Za okupacije u svjetskom ratu upropašćen je dobar dio predmeta. Skoro su svi predmeti iz Srbije, a samo malen postotak iz Bosne i drugih oblasti Jugoslavije. Tu ima nekoliko tisuća kukaca, zatim divokoza, jelena, zmija, guštera i kornjača, oko 200 vrsta ptica (oko 1000 napunjenih i 1500 nenapunjenih ptica), 2 risa uhva-

Beograd
Ratnički Dom
Palais des Anciens Combattants
Kriegerheim

Beograd
Ulica Miloša Velikog
Rue - Strasse Miloš Veliki

ćena u našoj zemlji; golem medvjed, kojega je ubio kralj Milan 1875 g. na Staroj planini; zatim nekoliko dobro očuvanih mamutovih vilica, i začudo velik mamutov zub, dug 3 m, i znatan broj drugih dragocjenih predmeta. Muzej je otvoren za publiku u četvrtak cijeli dan i nedjeljom prije podne, a za strance svakog dana.

Malo dalje nalazi se Narodni muzej, osnovan 1884 g. U prethistorijskom odjeljenju je zbirka prethistorijskih predmeta iz Vinče, koje zauzimaju odlično mjesto u svjetskoj arheološkoj literaturi; dvije originalne misirske mumije, kojima je nekoliko tisuća godina; primitivno oračko i kopačko oruđe, figure u obliku ljudskoga lika stare oko 400 godina i mnogo drugih zanimljivih predmeta. Klasično odjeljenje ima velik broj kipova novijega doba: među ostalim se nalazi znamenita brončana glava cara Konstantina, prevučena zlatom, gladijatorske brončane maske, srebrno posuđe iz Kostolca i dr. Veoma je lijepa i bogata zbirka prstenja s ljudskim likovima, rezbarenim u kamenju. Tu je lijepo i smisleno sređen numizmatički odio sa grčkim, rimskim, bizantskim i starosrpskm novcem; sa novcem bosanskih kraljeva, s dubrovačkim, mletačkim i turskim novcem sve do današnjega doba.

U Galeriji slika ističu se radovi Đure Jakšića: »Takovski ustanak«, »Ubistvo Karađorđa«, »Knez Mihailo na odru«, autoportret itd. Portreti Miloša Obrenovića, kralja Milana, Vuka St. Karadžića. »Sv. Gavrilo« od Danila (19 vijek), portret kneginje Perside itd. U drugom je odjeljenju zbirka bizantske ornamentike, od 12 do 16 vijeka, zlatan prsten zadužbine kralja Milutina, sav u finu duborezu; kopije fresaka iz naših manastira, originali: sv. Sava, Kraljević Marko, sv. Nikola i dr. radovi slikara Svetislava Strale. Ima i radova drugih slikara. U modernoj galeriji slika: portreti u prirodnoj veličini kraljice Natalije i Ruđera Boškovića od Vlaha Bukovca. Radovi Paje Jovanovića: »Takovskj ustanak«, »Vesela braća« i dr. Naročito se ističu radovi slovenačkih slikara impresionista Grohara i Jako-

bića. Poprsje kraljice od bijela mermera, isto tako Vuka Karadžića, radovi kipara Ubavkića i »Napuštena«, kiparski rad Đoke Jovanovića. Grafička zbirka ima, među ostalima, nekoliko dobrih radova Tomislava Kirzmana, Lj. Ivanovića, Đoke Krstića.

Historijska zbirka odijela i oružja: dolame Karađorđa i njegove žene Jelene, Miloša Obrenovića; odijelo kneza Mihaila, koje je imao na sebi kada je ubijen; tu je i zbirka Vukovih stvari: sat, gusle, fes, vještačka drvena noga i dr. Vrijedno je spomenuti Karađorđevu i Knićaninovu pušku. U posljednjem odjeljenju izložena je zbirka portreta istorijskih ličnosti: cijele dinastije Obrenovića i Karađorđevića, vojvodâ Resavca, Mladena Milovanovića, Knićanina i dr. U ovoj je dvornici izložena i madžarska zastava, koju je 1848 g. Madžarima oteo vojvoda Knićanin. Muzej je otvoren publici nedjeljom i praznikom od 9—11 s. besplatno, a strancima svakog dana. Na uglu ulice Miloša Velikoga i Bosanske ulice stoji Vaznesenska crkva podignuta 1863 g. Na njenu zvoniku je zvono, koje je po naredbi kneza Miloša poslije oslobođenja od Turaka prvo zazvonilo na zvoniku Saborne crkve, iako su Turci onda prijetili, da će iz grada bombardovati crkvu. Kasnije je to klasično zvono preneseno u ovu drugu crkvu. Stara pivara, na uglu Bosanske i Balkanske ulice, podignute 1836 g. od kneginje Ljubice za koncerte, plesove i druge javne priredbe. U toj zgradi je u velikoj dvornici bila 1858 g. čuvena Svetoandrejska skupština, kada je Miloš Obrenović po drugi put došao na prijesto Srbije. U njoj su se dugo vremena priređivale pozorišne pretstave i koncerti. Crkva sv. Save nedaleko od »Slavije« na Vračaru, podignuta 1895 g. na mjestu, gdje je 1594 g. Sinanpaša dao spaliti mošti sv. Save.

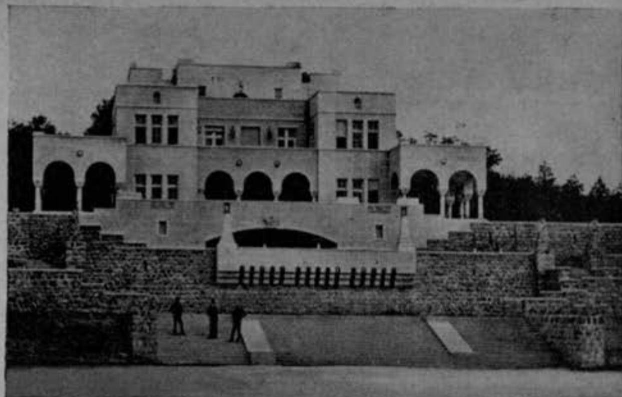
Južno od željezničke stanice prostire se ljetno izletište Beograđana: krasan park Topčider. Među ostalim vrijedno je ovdje ponajprije spomenuti Topčiderski konak. Sagradio ga je 1836 g. knez Miloš sebi za ljetni boravak. Zgrada je sagrađena u staromu srpskom slogu na dva sprata. Veoma je zanimljiva odaja zvana »Teferič«, u kojoj se knez Miloš odmarao.

Dedinje
Kraljevski Dvor
Chateau Royal
Königsschloss

Avala

Hotel Avala

To je doksat, ograđen staklenom ogradom. Ukusne slike i šare ove sobe pretstavljaju alegoriju znatnih događaja iz Miloševa života. Zanimljiva je kneževa spavaća soba s tavanicom u slogu rokokoa i s udubinama. U toj je sobi umro knez Miloš. Topčiderska crkva, koju je knez Miloš podigao 1836 g., te je u ono doba služila kao dvorska kapela, a nalazi se odmah do Konaka.

Vrijedno je pogledati Miloševu česmu. Zapravo, to je česma koja je negda stojala na Terazijama, ali je odatle maknuta da ne smeta prometu. God. 1926 sagrađen je u Topčideru Oficirski dom Kraljeve garde. U ovoj lijepoj zgradi smještena je Oficirska kasina. U produženju Topčidera, čineći s njim cjelinu, pruža se Košutnjak, privlačno mjesto, puno zelenila i prirodnih ljepota. Sa vrh Košutnjaka puca kasan vidik na Beograd i na Zemun. U Košutnjaku je 1868 g., nedaleko od Hajdučke česme ubijen knjaz Mihajlo. Tu nedaleko i Dedinje s kasarnama Kraljeve garde, a na brdu dvor Nj. Vel. Kralja.

Deset kilometara jugozapadno od Beograda nalazi se manastir Rakovica. Ne zna se tačno ko ga je podigao ni kada je sagrađen; neki kažu da ga je sagradio kralj Milutin, a drugi opet da je građen u doba kneza Lazara, dok treći misle, da ga sagradio despot Stevan. U manastiru se nalazi monaška škola i tu su grobovi mnogih uglednih i historijski znamenitih ličnosti. Rakovica je omiljelo izletište Beograđana, a i stranci koji ga posjete, ostaju pod ugodnim dojmom ove znamenite crkve i manastira.

Pola sata daleko od Beograda, na jugu, diže se historijski znamenito brdo Avala (565 m). Avala je najviši vrh humaka (200—300), što se jugozapadno spuštaju prema Topčideru, a sjeverno i sjeveroistočno prema Dunavu (od Beograda do Smedereva). Od ruda ima u Avali žive, srebra i cementa. Avalske su padine šumovite. Prije turske najezde i brdo i utvrđenje na njemu zvalo se Žrnov. God. 1442 osvojiše ga Turci, te tvrđavu

prezidaše, ali je 1443 g. izgubiše i osvojiše je opet tek 1458 pod sultanom Muhamedom. Zbog strašnih turskih zuluma okolina se od 1550 g. sasvim raselila. Osobito zloglasan bijaše turski zulumćar Porča, koji se bijaše ugnijezdio u Avalskom gradu. U borbama za oslobođenje naseli Karađorđe okolicu tvrđave došljacima iz Svrljiga. Naziv Avala potječe od turske riječi »havala«, što znači: uzvišica, zaklon. Na vrhu Avale je lijepa parkirana visoka ravnica, na kojoj stoje ruševine tvrđave Žrnova dosta dobro očuvane. Legenda pripisuje podizanje tvrđave »Prokletoj Jerini«, supruzi despota Đurđa Brankovića. Na vrhu tvrđave i uz nju postavljene su kamene ploče, koje pokazuju pravce prema okolnim mjestima i planinama. Za vedrih dana odavle se pruža divan vidik: na istoku od Erdeljskih Karpata, pa preko Fruške Gore sve do Majevice u Bosni na zapadu, a na jugu na veličanstvenu panoramu srbijanskih brda s Rudnikom i Makljenom. Do ove tvrđave diže se Spomenik Neznanom junaku, poginulom u svjetskom ratu. Ovaj spomenik često pohode pretstavnici domaćih i stranih društava, te pretstavnici stranih država, koji pohode jugoslovensku prijestolnicu. Na podnožju Avale je česma podignuta u spomen Vasi Čarapiću, srpskom vojvodi iz Karađorđeva ustanka. Na Avali ima Hotel Ministarstva šuma i ruda i planinska kuća Srpskog planinarskog i turističkog društva.

Beograd ima željezničku stanicu na Wilsonovu trgu, 1 km od Savskoga pristaništa. Stanica ima sav potreban uređaj, koji odgovara zahtjevima savremenog turizma.

Uzdušni saobraćaj: Uzletište južno od Zemuna; najprije vožnja parobrodom iz Beograda u Zemun (1 h 15′ prije uzleta), a zatim autom do aerodroma. Karte za vožnju aeroplanom kod društva »Putnik« (vidi dalje).

Putnički uredi: »Putnik«, Kolarčeva 9; Međunarodno društvo spavaćih kola, Kolarčeva 1.

Hoteli: Srpski Kralj, Palace, Excelsior, Bristol, Union, Royal, Moskva, Petrograd, Splendid, Srpska Kruna.

Restorani: Srpski Kralj, Ruski car, Kolarac, Ruska lira, Mon Repos, Claridges, Balkan, Zagreb itd.

Kafane: Moskva, Petrograd, Ruski car, Akademija nauka.

Pošta: Glavna pošta, Poenkarova ul. (preuzima brzojave do 22 h). Glavni brzojavni ured: Kosovska ul. 49.

U gradu vrše saobraćaj tramvaji, autobusi i autotaksi. Autobus do podnožja Avale svaka 2 sata od 5 h ujutro do 5 h popodne.

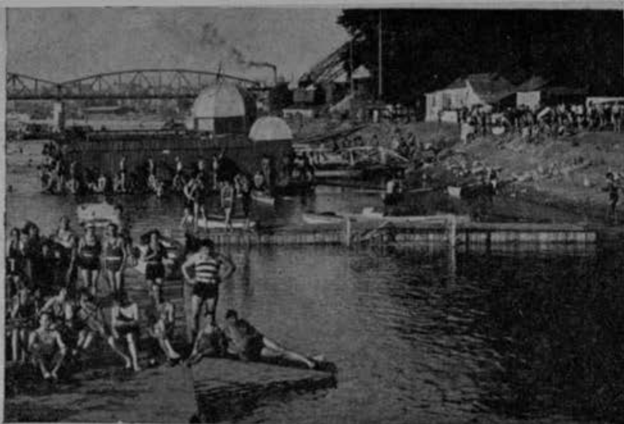
Lađe za Zemun i Pančevo: Sa savskog pristaništa svako pola sata za Zemun (vožnja 30′). Za Pančevo 9 puta na dan (1 h 30′).

Beograd

Kupalište »Šest Topola« na Savi

Bains à la Sava

Strandbad an der Save

Brzi parobrodi održavaju redovitu vezu Beograda Dunavom s Austrijom i sa Čehoslovačkom.

Poslanstva: Albansko, Simina 15 — Američko, Pozorišna 7 — Apostolska nuncijatura, Krunska 57 — Argentinsko, Rajićeva 22 — Austrijsko, Rajićeva 10 — Belgijsko, Krunska 16a — Brazilijansko, Gospodar Jevremova 71 — Bugarsko, Birčaninova 26 — Grčko, Pozorišna 33 — Dansko, u palati Jadransko-Podunavske Banke, Kralja Milana 65 — Englesko, Cara Lazara 18, Gračanička 17 — Italijansko, Birčaninova 11 i 13 — Mađarsko, Zorina 70, Krunska 86 — Njemačko, Krunska 37 — Norveško, Katićeva 9 — Papske Stolice-Vatikana, Krunska 57 — Perzijsko, Gospodar Jevremova 17 — Poljsko, Krunska 58 — Portugalsko, Jakšićeva 5 — Rumunsko, Mil. Velikog — Rusko, K. Milana 52 — Tursko, Kralja Petra 79 — Finsko, Knez Mihajlova 20, u Agrarnoj Komercijalnoj Banci — Francusko, Knez Miletina 3 — Holandisko, Rajićeva 5 — Čehoslovačko, Kralja Aleksandra 20 Švajcarsko, Pozorišna 29 — Švedsko, Knez Mihajlova 20, u Agrarnoj Komercijalnoj Banci. — Špansko, Knez Mihajlov Venac 25a.

Konzulati: Albanski, Simina 15 — Amerikanski, Miloša Velikog 48 — Argentinski, Rajićeva 22 — Austrijski, Rajićeva 10 — Belgijski, Krunska 16a — Brazilijanski, Gospodar Jevremova 21 — Britanski, Gračanička 13 — Bugarski, Birčaninova 26 — Grčki, Pozorišna 33 — Danski, Kralja Milana 65, u palati Jadransko-Podunavske Banke — Italijanski, Birčaninova 11 i 13 — Mađarski, Zorina 70, Krunska 86 — Nemački, Kralja Milutina 8 — Norveški, Katićeva 9 — Perzijski, Gosp. Jevremova 17 — Peruanski, Kraljev Trg 23 — Poljski, Krunska 58 — Portugalski, Jakšićeva 5 — Rumunski, Pozorišna 31 — Turski, Miloša Velikog 62 — Francuski, Knez Miletina 3 — Holandiski, Jakšićeva 5 — Čehoslovački, Kr. Aleksandra 20 — Švajcarski,

Pozorišna 29 — Švedski, Kn. Mihajlova 20, u Agrarnoj Komercijalnoj Banci — Španski, Dobračina 48.

ZEMUN

Negda pogranična austro-ugarska stanica prema Beogradu, danas pripada Zemun jugoslovenskoj prijestonici kao njeno predgrađe. Već prije Hrista bio je na ovomu mjestu rimski grad Taurunum, ali su ga uništili Huni. Prije bijaše Zemun tranzitna stanica za trgovinu između istočne i srednje Evrope. Negda su tu bili naseljeni grecizirani Rumunji, koji su orijentalsku robu prodavali čak u Leipzig i u Hamburg, a njemačku robu u Carigrad i u Smirnu. Dok je danas tu trgovačku ulogu preuzeo Beograd, dotle se Zemun više razvija kao industrijsko mjesto, a naročito u kožarskoj, drvarskoj, pivarskoj, mlinarskoj i hemijskoj industriji. Također je veoma razvijeno vrtlarstvo i ribolov.

U predgrađu Zemuna, Franzenstalu, naseljeni su njemački kolonisti, koji su na glasu sa svoje radinosti. Zemun ima veliku, lijepo uređenu željezničku stanicu i luku. Od željezničke stanice dolazi se lijepom alejom u glavnu prometnu žilu Zemuna, u ulicu Kralja Petra. Tu je vrijedno pogledati srpsko-pravoslavnu crkvu sv. Bogorodice s oltarskim slikama Nikole Aleksića iz 1815 g. Desno vode nakon pola sata hoda stube, kojima se za pet minuta stiže uz Cigansko brdo do ruševina kule Sibinjanina Janka, koji je 1456. g. umro u Zemunu. Odavle je divan pogled na Beograd, Frušku Goru i na Banatsku ravnicu.

Osim parobrodarskih veza, Zemun spaja s Beogradom velik željeznički most preko Save.

Hoteli: Central, Grand.

PANČEVO

Na Dunavu, 13 km daleko od Beograda, leži Pančevo, koje je danas također pripojeno prijestonici. Pančevo ima veliku ulogu kao izvozna luka bogate banatske ravnice, a osobito za žitarice, te je važno saobraćajno čvorište na ušću plovne rijeke Tamiša u Dunav. Značaj Pančeva podići će znatno nov veliki most preko Dunava (dug 1300 m), koji se sada gradi.

Zemun

Pristanište na Dunavu

Quai sur le Danube

Landungsplatz an der Donau

U Pančevu je znamenita lijepa srpskopravoslavna crkva u središtu grada, koju je prije 100 godina ukrasio lijepim freskama slikar Danil, dok druga srpska crkva pruža, s veoma uspjelim radovima modernoga slikara Predića, očigledan primjer sklada moderne slikarske tehnike s tradicijama vjerskoga slikarstva. U sjajnoj dvornici Doma sv. Save ima veoma dobrih portreta, koje je vrijedno pogledati.

Pančevo je veoma zgodna polazna tačka za putovanja u Vršac i u Veliki Bečkerek.

Hoteli: Beograd, Vojvodina.

OD BEOGRADA DO RADUJEVCA

Ploveći od Beograda dalje niz Dunav, opaža se da je banatska obala i nadalje ravna, dok je srbijanska obala humovita (humci do 250 m visine). Naskoro se vidi

VIŠNJICA I VIŠNJIČKA BANJA, gdje pristaju samo lokalni parobrodi, koji održavaju vezu s Beogradom. Višnjička banja ima i autobusnu vezu s Beogradom. Liječenje se vrši kupanjem u sumpornoj vodi i oblozima sumporna blata. Kupalište je još dosta primitivno: otvoreno kupatilo s muškim i ženskim odjeljenjem, a restoran je u baraci. Banju kane proširiti i urediti, što se uostalom može samo poželjeti da bude što prije, jer zbog blizine prijestonice i zbog vanredne ljekovitosti ova banja može imati veliku budućnost.

Indikacije: Reumatizam, giht, išijas, nervne bolesti, zapaljenje bubrega, zglobova, katari u želucu, crijevima grlu . plućima. Ženske bolesti.

Kupalište ima svoga liječnika stručnjaka.

Obavještenja: Uprava Višnjičke Banje, kod Beograda.

Za Višnjicom i Višnjičkom Banjom Dunav tvori veliku okuku na jug i dijeli se na nekoliko rukava. Lijevo utječe u Dunav pritoka Tamiš, kojom se plovi u Pančevo, te se zvonici i dimnjaci Pančeva vide već izdaleka. Zatim niz Dunav nadolazi

VINČA. Još u 16. vijeku pr. Hr. osnovano je u današnjoj Vinči naselje egejskih kolonista. Budući da Vinča leži u povoljnu položaju na glavnomu vodenom putu između istoka i zapada, a ima zaleđe, koje obiluje rudama, kolonija se brzo razvila i postala kulturno središte Dunavske doline, a zbog obilja potrebne rude razvila se ondje i jaka industrija kozmetičkih proizvoda. God. 1929—31 vršena su u Vinči iskopavanja, koja su iznijela na svjetlo obilan materijal za proučavanje kulture Vinčinih prastanovnika. Te starine, a osobito sprave za

proizvodnju kozmetičkih sredstava, nalaze se u Narodnomu muzeju u Beogradu.

Na obali blizu sela otkopani su ostaci građevina, antičkoga naselja. Osobito su zanimljive kuće s pećima za preradu cinabarita.

Dalje nizvodno prolazi se mimo Grocke, koja je u povijesti našega naroda znamenita po bici iz 1737 g., u kojoj su Turci porazili Austrijance i time opet dobili zemlje, koje im je svojedobno bio oteo princ Eugen Savojski.

Naskoro se desno ukazuje Smederevski grad, ali još prije njega dolazi

JUGOVO. Tu je u rimsko doba stojala varoš Mons Aureus (Zlatno brdo). Jedan dio mjesta zove se Gradište radi čestih nalaza rimskih građevina. Odmah za Jugovom slijedi

SMEDEREVO

Na mjestu, gdje je nekada bilo rimsko naselje Vinceae, od koga imena svakako potječe današnji naziv sela Vinča, prostire se u našemu narodu dobro poznato Smederevo. Od 9 do 15 vijeka bijaše Smederevo neznatno mjesto, ali pod despotom Brankovićem postade 1430 g. prijestonicom Srbije sve do pada 1459 g. Smederevo leži sučelice malomu dunavskom ostrvu na obali prostrane doline rijeke Morave, koja se za njim prostire duboko u unutrašnjost Srbije sve do sastava Binačke i Golijske Morave kod Stalaća. Stanovništvo se zanima poglavito vinogradarstvom, te je smederevsko grožđe i smederevsko vino nadaleko čuveno. U zaleđu Smedereva rodi obilje žita, te se odavle izvozi. Industrija se ovdje sutavno podiže, te je vrijedno spomenuti Fabriku mostova i vagona i brodogradilište društva »Sartid«. U Smederevu ima nekoliko škola i državnih nadleštava.

Ploveći Dunavom od Beograda ukazuje se na ušću Jezave u Dunav čarobno srednjevjekovno priviđenje: Smederevski grad (Smederevac). Ponajprije strše iz dunavskih valova visoke kule, i što se čovjek više približava, to jasnije niče iz vode ova bajoslovna tvrđava, da se konačno pokaže u punu sjaju i veličanstvenosti. Ovu tvrđavu, pod kojom su se vjekovima orile bojne

Smederevac
Stari grad
L'ancienne ville forte
Alte Festung

Smederevo

Crkva sv. Bogorodice (11 vijek)

Église Ste. Madone (11-me s.)

Mutter Gottes-Kirche (11 Jahrh.)

Veliko Gradište

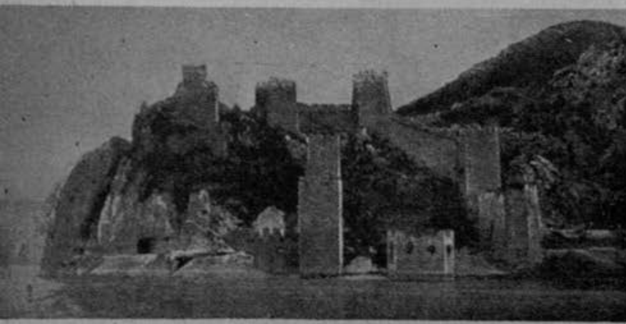

Foto Dr. Popov

jeke krvavih bitaka, podiže 1429—30 godine despot Đurađ Branković, da udari branu navalama na Moravsku dolinu. Tvrđavu su zasnovali i sagradili bizantski fortifikatori po uzoru na carigradsku tvrđavu. Osnova grada je trokut, koji kraćom okomitom stranom leži na Dunavu, a dužom na Jezavi (Ralji). Krunište tvore dvadeset velikih i četiri male kule. Na glavnoj je kupi ploča s natpisom o postanku grada. Nije opravdana legenda, koja podizanje Smederevca pripisuje despotskoj ženi »Prokletoj Jerini«. Smederevac je ne samo najljepša i najveća tvrđava u Srbiji, nego je i jedna od najvećih tvrđava svoje vrste u Evropi, koje su ovako ostale do danas sačuvane.

Na obali, nedaleko od tvrđave, stoji velik, moderan žitni silos. Na kraju mjesta, prema vinogradima, stoji znamenita historijska crkva sv. Bogorodice iz 1010 g., najstarija crkva u Srbiji. Izuzevši dograđenu prepratu, crkva je zadržala izvorni oblik. Prilično oštećen živopis u crkvi potječe iz 17 vijeka.

S ušća rijeke Morave u Dunav vide se na desnoj obali ruševine srednjevjekovne tvrđavice Ključa, a dalje nizvodno, na ušću Mlave u Dunav, opet na desnoj obali vide se ruševine stare tvrđave Kostoca, negdašnjega rimskog Viminacija. Nizvodno na desnoj obali stoji Dubravica (požarevačko pristanište), gdje se Dunav dijeli u dva rukava i tako tvori ostrvo dugo 18 km. Stanovnici ovoga ostrva bave se proizvodnjom ikre (ajvara). Pri svršetku ostrva, na desnoj obali, stoje na grebenu stijene ruševine tvrđave Rama, koji je često mijenjao gospodare. Grad je razoren 1788 g. Nekoliko stotina metara jugozapadno stoji crkva iz 1839 g., a 1 km istočno od grada, između ušća potoka Trešnje i Velike Šajice, leže ostaci rimske naseobine Lederata. Kod Rama postaje srbijanska obala ponovo brdovita. S lijeva pritječe u Dunav Nera iz Rumunije, a zatim slijedi Bazijaš, polazna stanica jugosl. drž. željeznice za Belu Crkvu i Vršac. Kod Bazijaša su na lijevoj obali prvi izdanci Erdeljskih Karpata. Dunav prolazi kroz kratak tjesnac, a onda obala biva pitomija. Desno na ušću rijeke Peka, koja nanosi zlatan pijesak, leži Veliko Gradište. U rimsko doba bijaše tu naselje Picnus. U mjestu je krasan

Golubac

Ruševine grada

Ruines de la ville forte

Burgruinen

Đerdap

Željezna vrata na Dunavu

Porte de fer sur le Danube

Eisernes Tor an der Donau

park sa spomenikom palim ratnicima. Dalje nizvodno leži na desnoj obali mjestance Golubac s ruševinama jedne od najljepših tvrđava sa zidinama i devet kula, koje su međusobno, a isto tako i s glavnom, okruglom »Šešir-kulom«, spojene zidovima. Tu se počinje Dunav suživati u Klisuri. Deset kilometara nizvodno od Babakaja, stijene koja strši iz vode kao pretstraža Željeznih vratâ, leži poprečno usred Dunava stijena »Stenka«, kroz koju je prokopan kanal. Za ovim prokopom, prošavši mimo ruševina staroga rimskog kaštela i ugljenog rudnika Dobre, Dunav se počevši od Drenkove suzuje, te protječe među visokim šumovitim brdima, koja visoko strše s obje strane. Uistinu je veličanstvena Grebenska klisura s dijelovima Kozlom, Izlazom, Tahtalijom i Grebenom. Na dužini od približno 14 km strše oštre stijene iz vode, čak i kada je voda visoka, o koje se lome dunavski valovi uz silan šum. U ovomu dijelu tjesnaca vide se tragovi staroga rimskog puta iz 33 i 34 g. Kod Grebena ostavlja Dunav Mali Đerdap, te se kod Donjega Milanovca širi skoro ro 1 km širine, a dalje nizvodno stiže se do glasovitoga brzića Juca, kroz koji također vodi prokop. Odmah za srpskim selom Golubinjem počinje Kazan, najveličanstveniji dio Đerdapa (Željeznih vrata). Tu se Dunav sužuje na ciglih 165 m širine, a doseže dubinu od 60 m. Brodska se utroba stresa od snažnih virova i kipućih golemih masa dunavske vode, koja navire sa svih strana. Uistinu pravi uskiptjeli kotao (kazan). Ovdje se tjesnac na pogled čini da je kapija s prirodnim krševitim vratnicama. Desno strši 700 m visok Štrbac. Bogatstvo prirodnih ljepota u veličanstvenu izgledu Kazana ostaje svakomu putniku duboko usječeno u dušu. Za vožnje od sata i po kroz ovo ždrijelo puno jezive ljepote, iskrsavaju nove slike jedna za drugom i jedna ljepša od druge. Na lijevoj obali Dunava, vijuga se niz obalu tjesnaca divan, moderan put. Na desnoj obali su ostaci negdašnjega rimskog carskog druma sa spomen-pločom »Tabula Traiana«. Lijevo ostaju spilje Ponikve i Veterani. Iza-

šavši iz Kazana vidi se: desno Tekija, umiljato mjestance pod strmim obroncima šumovite Miroč planine, a lijevo, na ušću rijeke Crne rumunjski grad Oršova. Plovimo dalje mimo duga ostrva Adakale, sa starim tvrđama iz g. 1718. Ostrvo je nastanjeno Turcima, koji žive od prodaje duvana. Dalje nizvodno vidi se rumunjski maleni grad Vârciorova. Odavle se počinje najduži zidani prokop (3 km) kroz Veliki Đerdap do velika pješčanika Prigrade. Izašavši iz Đerdapa (Željeznih vrata) Dunav teče dolinom, koja se sve više širi. Na desnoj obali je mjestance K l a d o v o, negdašnja turska tvrđava »Fetislam«, a danas ribarsko tržište, poznato sa vanredno dobre ikre (kavijara). Na lijevoj rumunjskoj obali leži grad Turnu Severin, gdje se vide dva stupa, ostaci negdašnjega rimskog »Trajanova mosta«. Za velikom dunavskom okukom »Ključem« stiže se do B r z e P a l a n k e na desnoj obali, onda u P r a h o v o, dunavsku luku, gdje se počinje željeznička pruga Negotin—Zaječar—Niš. Nakon dvadeset minuta stiže se u R a d u j e v a c, posljednju jugoslovensku luku na Dunavu, a malo zatim na ušće Timoka u Dunav, na bugarsku granicu.

Đerdap na Dunavu
Porte de fer sur le Danube
Eisernes Tor an der Donau

OD DUNAVA DO VARDARA

BANJA KOVILJAČA

Glasovita Banja Koviljača (125 m), čuvena sa svoje romantičnosti, nalazi se u Drinskoj banovini, na desnoj obali Drine, 6 km jugozapadno od mjesta Loznice na podnožju visa Gučeva (708 m), koji je postao čuven u historiji svjetskoga rata. Najkraća je veza željeznicom od Beograda i Zagreba preko Rume—Klenka, a zatim od Šapca do Banje Koviljače uskim kolosjekom. Veoma je ugodna vožnja brodom od Beograda do Š a p c a, glasovitoga historijskog mjesta, koje je osnovao sultan Mehmed II god. 1470. Matija Korvin ga je osvojio i srušio, ali ga Turci opet osvojiše, te je konačno 1867 g. bio sravnjen sa zemljom. Šabac se početkom 19 vijeka proslavio krvavim bojevima srpskih ustaša i boraca za oslobođenje od Turaka. Danas je Šabac episkopsko sjedište, ima razvijenu indutriju, naročito mlinarsku i kožarsku, te je trgovačko i kulturno središte Mačve.

U Banju Koviljaču vode redovni paštanski automobili iz Beograda, Valjeva, Bijeljine i Sarajeva.

Banja Koviljača

Lječilišni dom

Maison de cure

Kurhaus

Banja Koviljača ima sedam čuvenih mineralnih izvora: Izvor Kralja Petra, koji snabdijeva istoimenom parno kupatilo (29° C). Ovomu kupatilu postavio je temelje 1904 g. svojom rukom Veliki Kralj Petar I. Oslobodilac. Izvor Vuka Karadžića u vezi je s prvim spomenutim izvorom i ima istu sumporovitu vodu. Za jaču temperaturu vode, po liječničkom propisu, u kupatilu voda se zagrijeva parom, koja u rezervoarima prolazi kroz cijevi i tako nije u neposrednom dodiru s ljekovitom vodom. Sumporni izvor za piće (28° C). »Jordan« izvor bakarne vode (17° C). Izvor »Vojvoda Anto Bogićević« gvožđevita voda za piće (17° C). Izvor »Princeza Jelena« ima čistu planinsku pitku vodu. Izvor »Brestovi« nad Koviljačom sa čuvenom hladnom planinskom pitkom vodom.

Osim ovih vodenih izvora ima Banja Koviljača i ljekovito sumporno blato, koje s uspjehom liječi limfatične žlijezde i ostale skrofulozne promjene svih tkanja, otekline neuralgično-reumatične naravi, bolesti ženskih ginetalnih organa itd. Ovo se sumporovito blato pripravlja od osobite vrste ilovače u kanalima, koji su za to udešeni, stalnim miješanjem sumporovite vode s ilovačom pod utjecajem vazduha. Uređeno je moderno blatno kupatilo u vezi s blatnim jezerom za liječenje po sasvim savremenim metodama.

Po hemijskoj analizi u Koviljači ima dvije vrste izvora ljekovitih voda, i to: sumporovitih i željezovitih. Sumporoviti su izvori alkalno kiseli i slabo murijatički, te uz druge sastojke sadržavaju i sumporna vodonika, slobodne ugljene kiseline, broma i joda, dok željezoviti hladni izvori, pored znatne količine gvožđa i slobodne ugljene kiseline sadržavaju još i radijumske emanacije.

Indikacije: Skrofuloza, tuberkuloza kosti i zglavaka, hronični reumatizam zglobova i mišića, malokrvnost, hloroza, hronične kožne bolesti, hronična zapaljenja materice i njene okoline kao i tim uzrokvana jalovost, nervoza, išijas i različne periferne uzetosti, strane povrede kosti i nekih dijelova i njihove posljedice, sve vrste hroničnih eksudata, hronična zapaljenja žila, pretjerana gojaznost i giht, gušavost, stanje iznemoglosti i smanjenje životne energije poslije preležanih teških bolesti i pretjerana fizičkog ili umnog naprezanja, posljedice starog luesa i rahitisa; svi poremećaji dječjega zdravlja, bilo zbog nehigijenskih stanova i rđave ishrane, bilo zbog preležanih bolesti ili školskog naprezanja.

Protuindikacije: tuberkuloza pluća, osobito s temperaturom ili izbacivanjem krvi, teške mane srca u stadiju inkompenzacije, veoma razvijena arterioskleroza, zle guke (rak, sarkoma i sl.), i uopće bolesnici u stanju prevelike iznemoglosti, jer ne mogu izdržati liječenje.

Koviljača

Hotel Dalmacija
Hotel Hercegovina

K u p a t i l a: Za toplo kupanje novo kupatilo Kralja Petra I, snabdjeveno svima modernim potrebama liječenja čistom sumpornom vodom. Toplotu vode i trajanje kupanja određuje liječnik. Kupatilo ima 24 porculanske kade, dva porculanska porodična bazena i 8 betonskih kada. Sve kade imaju prskalice (tuš). Dva opća velika bazena s odjeljenjima za masažu, za prskalice, za paru i odvojena odjeljenja za individualno liječenje toplim sumpornim ljekovitim blatom.

»Staro kupatilo« sagrađeno je na samomu starom izvoru sumporovite vode sa četiri odjeljenja: dva za muške, a dva za ženske. Po jedno od ovih odjeljenja služi za kupanje bolesnika sa zdravom kožom, a po jedno za kupanja bolesnika s bolesnom kožom. U ovo kupatilo dolazi voda s izvora Kralja Petra s prirodnom temperaturom bez zagrijavanja.

Osim ovih u Koviljači je i hladno gvožđevito kupatilo »Mika Knežević« s toplotom od 16—17° C. U ovomu se kupatilu kupaju po liječničkom propisu s velikim uspjehom uglavnom nervozni.

U banji su dva hotela I reda: »Hercegovina« i »Dalmacija« sa po 30 soba, uređeni savremenom raskošnom udobnošću. Hoteli imaju salone i terase za sunčanje. »Podrinje« također prvoredni hotel, sa 25 soba, s terasom, dvornicom za igranke; ima odličan restoran s domaćom i stranom kuhinjom. Dvije udobne i lijepo uređene vile »Koviljača« i »Bosna«, svaka sa po 40 soba, sa savremenim udobnostima i potrebama. Banovinski hotel II reda »Jadar« ima dobru kuhinju i hladovit park, gdje gosti za objeda i večere u ljetnoj vrućini nalaze ugodnu hladovinu. Sve ove zgrade stoje pod upravom banjske Uprave.

Privatni hoteli i vile: Hotel »Beograd« s 30 moderno uređenih soba, sa salonima, terasom i divnim vidikom na vis Gučevo. Domaća i strana kuhinja, koncerti. Hotel »Srbija« s 10 lijepo namještenih soba, sa salonom i hladovitom baštom. Do-

bra domaća kuhinja. 30 privatnih vila sa 300 soba, 30 privatnih kuća sa 100 soba.

Banja ima električnu rasvjetu, banjskog liječnika stručnjaka i privatne liječnike, zubare itd. PTT.

Zabave: koncerti, dancing, vojna muzika, radio-koncerti, lov, nogomet, tenis, plivanje itd. Pozorišne i bioskopske pretstave.

Za one banjske goste kojima nije potrebito kupanje u ljekovitoj vodi. Uprava banje podigla je moderno uređen žal i kupalište na Drini s kabinama i restoranima. Veoma je prijatno kupanje u bistroj planinskoj rijeci Drini. Na žalu se priređuju redoviti koncerti, revija kostima svake sedmice itd.

Izleti: Turistima i izletnicima pruža se rijetka prilika za lake i veoma lijepe izlete u romantičnu okolicu Banje Koviljače na planinu Gučevo, na čijem je vrhu podignuta 17 m visoka piramida u spomen na skupe žrtve, koje su u jesen 1914 g. pale u krvavim borbama protiv Austrije za spas i veličinu naše današnje domovine Jugoslavije. S ovoga visa puca veličanstven vidik na bazen Drine počevši od planine Majevice i Zvornika u Bosni, pa preko Loznice, Lešnice i pitome Mačve sve do Save. Izlet u Loznicu, historijsko mjesto, čuveno iz vremena prvoga ustanka i borbâ s Turcima na Klinčevcu i Tičaru. Oko stare lozničke crkve stoji danas velik šanac poznatoga vojvode Ante Bogićevića, kojemu se dobro očuvan grob nalazi u crkvenoj porti. Osam km daleko od banje izlet u selo Tršić, rodno mjesto Vuka St. Karadžića, oca naše nove književnosti. Izlet u stari manastir Tronošu (8 km od Loznice), u romantičnom planinskom kraju. Manastir je čuven sa česme »Devet Jugovića«. Izlet u selo Radalj (18 km od banje; auto), koje je poznato zbog bogatih granitnih i mramornih rudnika. Veliki Zvornik, varoš u Bosni, 17 km daleko uz Drinu, leži na lijevoj obali Drine, ima znamenit stari i dobro očuvan grad iz doba Osmanlija. Manastir Tavna u Bosni itd.

Koviljača

Kupalište sa žalom na Drini

Bains et plage sur la rivière Drina

Strandbad an der Drina

Rudnik

Pogled na Ostrovicu

Vue sur le mont Ostrovica

Blick auf das Ostrovica-Gebirge

Foto Dr. Popov

Lov divljači u lisnatim i četinjastim šumama, koje se od Banje pružaju ka Gučevu, kao i duž obala valovite Drine, koja obiluje ribom.

Banjska sezona od 1 maja do 1 oktobra.

Obavještenja: Uprava banovinskog lječilišta Banja Koviljača.

LAZAREVAC

U mjestu je Dom zdravlja »Aleksandar I«, koji je podigla 1932 g. mjesna zdravstvena zadruga. Ima krasan položaj u dolini Kolubare na podnožju šumovitih bregova.

Hoteli: Pariz, Jadran, Šumadija, Takovo.

GORNJI MILANOVAC

Sjedište Rudničkoga okruga, osnovano u drugoj polovici 18 vijeka. Prvobitno se zvalo Despotovica. Znamenita je crkva na trgu, koju je podigao knez Miloš Obrenović. Gornji Milanovac leži na 325 m nadmorske visine.

Deset km zapadno leži selo T a k o v o, u kojem, nad školom, stoji C r k v a B r v n a r a, pred kojom je na Cvijeti 1815 g. knez Miloš Obrenović s krstom i zastavom u rukama pozvao narod na ustanak. Oko 1200 m zapadno odanle stoji spomenik Obrenovićima i grm, zasađen na mjestu staroga grma, pod kojim je knez Miloš s narodnim glavarima utvrdio ustanak. Iz Gornjeg Milanovca vodi pruga nešto dalje na jug do Čačka, gdje se razgranjuje na tri strane: 1. Kraljevo—Trstenik—Kruševac i kod Stalaća sjedinjuje se s prugom Beograd—Niš; 2. Čačak—Užice—Vardište—Višegrad—Sarajevo i Uvac. Nedaleko odavle manastir Mileševo kod Prijepolja — vidi opis u Zetskoj banovini; 3. Čačak—Kraljevo—K. Mitrovica—Skoplje. G. Milanovac je polazna tačka za uspon na planinu Rudnik preko mjesta Rudnika.

Hoteli: Nacional, Srpski Kralj.

RUDNIK

Veoma malo mjesto, novoga je podrijetla, ali veoma pogodna polazna tačka za uspon na planinu Rudnik. U povijesti se Rudnik spominje već u 2 vijeku po Hr. U srednjem vijeku doseglo je ondje rudarstvo visok stepen razvitka, ali Turci došavši amo, razoriše rudnik i naselje. U početku 18 vijeka osvoji princ Eugen Savojski Rudnik s tvrđavom, ali ga zadrža tek do 1739 g. Turci, a među njima i zloglasni zulumćar, bosanski kapetan Mehmed, stanovahu u tvrđavi čineći velike zulume narodu u okolici, tako da se sva raselila. God. 1804 Karađorđe osvoji Rudnik i zadrža ga u svojoj vlasti do 1813 g. Rudnik s okolicom može se smatrati srcem i žarištem srpskih bojeva za oslobođenje, jer su se u ono doba svi znatniji događaji zbivali ondje.

Planina Rudnik, kao što joj i ime kazuje, obiluje različitim rudama, kao galenitom sa srebrom, halkopiritom sa srebrom, mispikelom sa zlatom i srebrom i olovnom rudom. Planina Rudnik je najviša i najznačajnija planina u cijeloj Šumadiji i u Dunavskoj banovini, a izvorište je najvećih šumadijskih rijeka. Najviši su vrhovi Rudnika: Veliki Šturac 1169, Mali Šturac 1159 m i Bijelo Polje 1099 m. Viši su dijelovi planine obrasli starom hrastovom šumom, a padine su obrađene.

Na podnožju Maloga Šturca stoje razvaline Rudničke tvrđave, koju su gradili Bizantinci, a poslije su je Srbi dograđivali i preudešavali. Oko tvrđave su ostaci naselja i turske varoši. Nedaleko je ruševina crkve Mise, koju su vjerojatno podigli rudari Sasi. Oko nje se razabiraju tragovi kuća i kaldrme ondašnjega saskog naselja i poneko zapušteno rudničko okno. Malo dalje, u divnoj šumi starih džinovskih hrastova, izvire rijeka Jasenica, koja u silovitim mlazovima izbija iz gorostasnih stijena, obraslih mahovinom.

Od mjesta Rudnika vodi sjeverozapadno kolski put do pod brdo Ostrovicu (800 m), čiji se kupast i stjenovit vrh izdiže iz lanca humaka. Sa brda je lijep vidik. Na Ostrovici su ruševine istoimena grada, starinskog podrijetla, a njegov osnutak narod pripisuje »Prokletoj Jerini«. Ostrovicu je vjerojatno 1454 g. osvojio sultan Murat II i razorio je. Na južnim padinama Rudnika je selo Gornje Crnuće s kućom u kojoj je živio knez Miloš Obrenović u zbijegu, poslije tragično završena Karađorđeva ustanka. U istoj je dolini, nešto istočno Manastir Vraćevšnica, koji je 1431 g. podgiao veliki čelnik despota Đurđa Brankovića, Radić Postupović, u narodnoj pjesmi zvani »Oblačić Rade«. Tu je Karađorđe 1812 g. držao Narodnu skupštinu. Knez Miloš je obnovio crkvu u iskonskom obliku i podigao manastirske konake. U crkvi su zanimljive starinske freske. U njoj su sahranjeni: arhimandrit Me-

Banja Mataruge

Lječilišni dom

Maison de cure

Kurhaus

lentije, koji je u drugom ustanku hrabrio narod na borbu, knez Miloševa mati Baba Višnja i dvoje Miloševe djece.

Na podnožju Velikoga Šturca, u skrovitoj i usamljenoj guduri Srebrenice, leži M a n a s t i r B l a g o v e š t e n j e. Odatle zapadno, na podnožju Garevice (857 m), istočnoga izdanka Rudnika, a na ušću Srebrnice u Jasenicu, leži selo S t r a g a r i, rodno mjesto Tanaska Rajića, junaka iz Karađorđeva ustanka. U Stragarima bijahu Karađorđeve barutane i skrovišta oružja. Južno odatle, u guduri, leži M a n a s t i r V o l j a v č a, gdje je 1805 vijećao Karađorđev Praviteljstvujušči sovjet.

BANJA MATARUGE

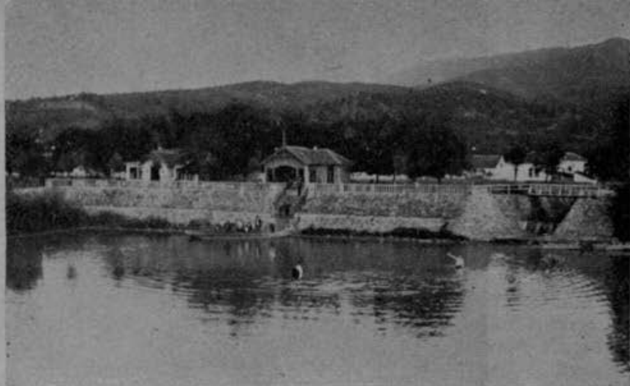
Na željezničkoj pruzi Stalać—Čačak, 9 km daleko od Kraljeva, leži čuvena Banja Mataruge s ljekovitim sumporno-alkaličnim izvorom (41° C).

Banja ima 5 bazena i 30 kabina s kadama za blatne kupke.

Liječenje: pićem i kupanjem u sumporovitoj vodi, blatne kupke i blatni oblozi.

Indikacije: Blatom se liječe: hroničan reumatizam mišića i zglobova, ulozi (giht), hronično zapaljenje prostate, skrofulozne i sifilitične bolesti žlijezda i kosti, anestezije, uzetosti, tuberkuloza kosti, grčevite kontrakture, hronična zapaljenja trbušne ovojnice, vezivnog tkiva oko maternice, hronično zapaljenje jajnika, nepravilnosti mjesečnog pranja, neuralgije, naročito reumatični išijas, kožne bolesti. Pićem sumporovite vode liječe se: zatvor, bolesti jetre, sifilis, trovanje olovom i živom, kožne bolesti.

Obavještenja: Uprava Banje Mataruge.

Banja Mataruge
Lječilište
Thermes
Heilbad

Banja Mataruge
Šetalište
Promenade

Ženska narodna nošnja u Šumadiji

Costume national de Šumadija

Volkstracht der Frauen in Šumadija

Foto Krušedolac

Manastir Žiča

Cloitre

Kloster

MANASTIR ŽIČA

U lijepu položaju na desnoj obali rijeke Ibra, jugozapadno od Kraljeva pod planinom Stolovima (1443 m) nalazi se ovaj lijepi manastir. Podigao ga je 1202—1220 srpski kralj Stevan Prvovjenčani. Kada je sv. Sava postao 1219 prvi srpski arhiepiskop, osnovao je osam episkopija, a svoga najstarijeg brata Stevana miropomazao je i okrunio 1220 g., na Spasovdan, u manastiru Žiči za prvoga srpskog kralja. Tada je Žiča postala sjedištem srpskog arhiepikopa (1219). Za Savina nasljednika arhiepiskopa Arsenija (1223—1263), koji je bio rodom iz Srijema, bila je arhiepiskopija prenesena u Peć, jer je neprijatelj popalio i znatno oštetio Žiču. Između 1292—1309 bila je Žiča opet podignuta, te su arhiepiskopi živjeli naizmjence u Peći i u Žiči. Crkva je bila ukrašena živopisima u doba kralja Milutina. Krajem 18 vijeka bijaše u Žiči uz manastir i škola, a Karađorđe podiže manastirsku zgradu na 4 sprata s ćelijama. God. 1856 bila je Žiča obnovljena, ali su slike na zidovima veoma oštećene.

VRNJAČKA BANJA

Na željezničkoj pruzi Stalać—Kruševac—Vrnjačka Banja—Čačak—Užice—Sarajevo leži glasovita Vrnjačka Banja 3,5 km daleko od istoimene željezničke stanice, na jugu. Vrnjačka Banja ili Vrnjci, kako je mnogi kraće zovu po imenu sela, leži s glavnim naseljem skoro 275 m nad morem. Na objema obalama bistre planinske Vrnjačke rijeke, koja izvire na Goču (1147 m) prostiru se parkovi, za kojima su po brežuljcima zasijane mnoge vile. Vrnjačka je rijeka cijelom svojom dužinom protjecanja kroz banju regulisana, pa već od hladnih mineralnih izvora protječe kroz banju, ostavljajući na desnoj obali na početku banje hladne, a u središtu banje tople mineralne izvore s kupatilom. Dolina je rijeke široka oko 2000—3000 m, a zatvaraju je izdanci šumovitoga Goča, spuštajući se postupno, da odmah ispod Banje iščeznu u dolini Zapadne Morave. Položaj Vrnjačke Banje je na pogled ugodan zbog talasastih šumovitih prijevoja Goča, po-

Vrnjačka Banja

Ljekovito kupalište

Thermes

Heilbad

Vrnjačka Banja

Park

sljednjeg izdanka Kopaonika (visovi: Željin 1356 m, Suvo Rudište 21140 m, Pilatovica 1705 m), koji ga čine privlačnim i otklanjaju dosadnu jednolikost ravnica ili suviše oštru surovost golih krševa. Po ljepoti je jedinstven vidik, koji sa Goča puca na dolinu Vrnjačke rijeke, Vrnjačku Banju i gotovo cijelu dolinu Zapadne Morave od Čačka do Kruševca.

Iskapanjima je nesumnjivo utvrđeno da je Vrnjačka Banja bila poznata još u doba Rimljana, jer su pored ostataka rimskih radova pronašli i nekoliko stotina komada rimskih novčića iz doba cara Domicijana, a najvećim dijelom iz 2—4 vijeka. Međutim, iako je Banja već tada bila poznata, nemamo podataka da su se ljudi ovdje liječili i u srednjem vijeku. Zna se samo toliko, da su se za svoje vladavine Turci ondje liječili i nagonili seljake, da ih za njihova boravka u banji hrane i dvore. Po odlasku Turaka, čini se da su seljani Vrnjaca zatrpali izvore, bojeći se da ih Turci i nadalje ne gone i da ih ne moradnu dvoriti i hraniti. Tek 1854 g. uočio je baron Herder Vrnjačku Banju i uporedio je s vodom Schlossbrunnena u Karlovim Varima. 1875 g. stavio je vrnjački sveštenik Hadži Jevta Popović prvu »lupnju« (primitivnu česmu od šuplja drva) i slavinu. Skoro sve do 1882 g. o Vrnjcima su se starali sami posjetioci, koji su amo dolazili na liječenje bilo po liječničkom bilo po prijateljskom savjetu, a isto tako i odbor građana iz okolnih mjesta. Tek 1882 g. preuzela je država banju u svoje ruke, a 1883 porušeno je staro primitivno kupatilo (drveni bazen; hvatanja vode nije bilo), a na njegovu mjestu podiže se novi cementni bazen. Najzad su 1924 g. preduzeti radovi na hvatanju vode i kaptirano je svega 5 izvora. Podignuto je privremeno kupatilo sa 6 kada i dva bazena za muške i ženske. U tom primitivnom stanju banja je primala goste iz zemlje i iz inostranstva i nadaleko se pročula ljekovitošću. Za posljednjih nekoliko godina banja se sasvim mo-

dernizirala, te danas svojim uređajem odgovara svima modernim zahtjevima termalnih banja.

Zbog povoljnih atmosferskih prilika zemljište je Vrnjačke Banje i okolice veoma plodno. Pored četinara uspijevaju hrast. bukva i lipa. Čitav je kraj poglavito voćarski, a osobito šljivarski i vinogradarski, dok je dolina Morave plodna žitnica. Povrćarstvo i mljekarstvo se također uvelike gaji. Vrnjački kajmak uspješno se takmi sa čuvenim užičkim kajmakom. Zemljište je osušno, te kiše ne ostavljaju za sobom bare, a i putovi se brzo suše. Banja je sa svih strana zaštićena od vjetrova šumovitim kosama. Podneblje je subalpinsko i veoma povoljno zdravlju. Nema naglih promjena temperature. Srednja maksimalna temperatura je ljeti oko 21° C, zimi oko 10,5° C; srednja minimalna temperatura je ljeti oko 11° C, zimi oko —1° C. Oluja i jakih vjetrova nema (u godini svega oko 15 vjetrovitih dana). Sva je izložena sunčanim zracima, te sunčani mjeseci počinju već s februarom, a traju sve do novembra. Proljeće je svježe, ali ugodno, a jesen je gotovo uvijek lijepa i tiha.

Zbog ovako povoljna podneblja Vrnjačka je banja veoma pogodna i kao klimatsko lječilište ljeti i zimi.

Ljekovita sredstva: 1. Topla mineralna voda: Toplih mineralnih izvora ima 5, i po hemijskim sastojinama idu u red alkalnih kiseljaka. Topli mineralni izvori izbijaju na dodiru serpentina i škriljca. Po postanku pripadaju vulkanskim izvorima. Temperatura im je 36,5° C, izuzevši vode s Rimskoga izvora, koja je nešto niža (32° C). Svi topli izvori daju ukupno 6—7 litara u sekundi i upotrebljavaju se za piće, kupanje, inhaliranje i ispiranje želuca i crijeva, polnih organa (vagine), grla, nosa, očiju i rana;; za obloge kod raznih lokalnih oboljenja ili za masažu, za prskanje itd.

Mineralna se voda pije na izvoru ili u stanu (donosi se u termos-bocama). Pije se čista ili pomiješana s mlijekom ili sa surutkom. Voda je radioaktivna. Kaptaža toplih mineralnih vrela izvedena je na samoj pukotini eruptivnih stijena i voda gravitira prema svima kupatilima. Zbog toga nema crpenja ni razbijanja vode, a prema tome ni smanjenja njena učinka (djejstva).

Veliko i moderno kupatilo ima dva veoma prostrana bazena za toplu mineralnu vodu: jedno za muške i jedno za ženske. Osim toga ima 48 kada za toplu mineralnu vodu i posebna odjeljenja za ispiranje različnih organa; zatim odjeljenja za odmor i ležanje. U istoj su kupališnoj zgradi smještene na prvomu spratu sprave (postrojenja) za mehaničko liječenje; za liječenje električnim zracima (kvarc, sollux, dijatermija, rentgen) i radijem; laboratoriji za hemijska i bakteriloška ispitivanja. U prizemlju su odjeljenja za masažu i hidroterapiju. Zgrada ima

Vrnjačka Banja
Ljekoviti izvor
Source de l'eau minérale
Heilquelle

centralno grijanje, električnu rasvjetu, ventilaciju, vodovod tople i hladne obične vode, klozete itd. Kade s toplom mineralnom vodom podijeljene su na dva razreda.

2. Hladna mineralna voda: Hladnih mineralnih izvora ima tri (17° C); po hemijskim sastojcima ova voda pripada redu alkalno-zemno-alkalnih kiselih hipoterma. Svi hladni izvori daju ukupno oko 1 litar vode u sekundi. Ova se voda upotrebljava za piće kod mnogih bolesti (vidi opis dalje), a inače i kao stona voda, te je u Vrnjcima služe u svima restoranima uz jelo. Kao i topla, tako se ni ova hladna voda ne crpe i ne razbija, te je osigurano piće u prirodnom stanju.

3. Sunce, uzduh, žal (plaža) na Moravi i šume. Pored termalnog liječenja pruža Vrnjačka Banja i odlično klimatsko liječenje.

I n d i k a c i j e. bolesti organa za probavu, katar u želucu i crijevima, čir u želucu, suvišna kiselina, bolesti jetra (kamen, pijesak i žuticu), bolesti organa za disanje (katar nosa, grla, bronhija, enfizem, astma), bolesti bubrega i mokraćne bešike (hronično zapaljenje, kamen, pijesak, bolesti srca, arterioskleroza, malokrvnost, šećernu bolest, ulozi (giht), hronične ženske bolesti i nervoza.

P r o t u i n d i k a c i j e: tuberkuloza i hemoragija s povećanom temperaturom čista živčana i duševna oboljenja i zarazne bolesti.

U Vrnjcima ordinira oko 25 liječnika, od kojih petorica cijele godine, a ostali samo u sezoni. Banja ima i apoteku.

Banja raspolaže svima savremenim higijenskim i sanitetskim ustanovama i uređenjima.

U Vrnjačkoj Banji ima oko 300 vila, hotela, pensiona i sanatorija, u koje se može smjestiti oko 10.000 gosti najednom.

Sanatoriji: »Sveti Đorđe«, San. dr. Živadinovića, »Splendor«, »Terapija«.

Manastir Ljubostinja
Cloitre - Kloster

Pensioni: Balkan, Mon Repos, Florida, Luksor itd.

Hoteli: Sotirović, Jadran, Kruna, Pištoljdžija, Švajcarija itd.

Banja je otvorena cijele godine, a sezona se dijeli na pretsezonu (mart, april, maj), pravu sezonu (jun, august), kasnu sezonu (septembar, oktobar, novembar), zimsku sezonu (decembar, januar, februar). Izvan prave sezone su cijene snižene.

Izleti i zabave: Vrnjačka Banja je odlična polazna tačka za izlete (u okolicu, koja obiluje prirodnim ljepotama i histaorijskim spomenicima.

Za ljetne izlete i zimski sport veoma je zgodan Goč, ali je i Morava isto tako ugodna za ljubitelje kupanja i sporta na vodi.

Na Goč se ide konjima i pješice, a na Moravu automobilima i kolima. Lijep je izlet u Kruševac, prijestonicu cara Lazara s mnogim historijskim spomenicima, s crkvom Lazaricom i kulom cara Lazara (vožnja željeznicom ili automobilima). Poučni su i ugodni izleti preko Trstenika u manastir Ljubostinju, bogatu zadužbinu carice Milice, zatim u Kraljevo, manastir Žiču u Matarušku Banju, u manastir Studenicu.

Vrnjačka Banja obiluje dnevnim i večernjim razonodama: ujutro koncertira u parku orkestar vojne muzike, isto tako u podne i uveče. Svi restorani imaju najbolje beogradske i druge orkestre, koji koncertiraju u podne za objeda, a uveče od 6 do 11 sati. Dancing na terasama i hotelskim salama, pozorišne pretstave, dva bioskopa, tenis itd.

U Vrnjačkoj Banji ima banka, različne trgovine, putnički uredi itd.

Obavještenja: Uprava Vrnjačke Banje, Vrnjačka Banja. »Goč« društvo za promet stranaca i turista (Zastupništvo društva »Putnik«), Vrnjačka Banja, Moravska Banovina.

Manastir Studenica
Cloître
Kloster

MANASTIR LJUBOSTINJA

Na lijevoj obali rijeke Zapadne (Golijske) Morave, leži 4 km sjeverno od mjestanca Trstenika (želj. stanica na pruzi Stalać—Kraljevo) zadužbina carice Milice, supruge cara Lazara. Crkva uistinu nije golema, ali su razmjeri njenih pojedinih dijelova veoma skladni i krasno izvedeni. Ukrasi su veoma plastični i obiluju krasnim bojama. Po slogu pripada tipu crkava iz vremena cara Lazara i despota Stevana. Ljubostinju je gradio slavni Rade Neimar (graditelj), poznat iz narodnih pjesama. Po smrti svoga muža, carica Milica se zamonašila i skupila oko sebe u ovomu manastiru udovice plemića, koji pogiboše u boju na Kosovu. Carica Milica je i sahranjena ovdje. Zanimljiv je njen kameni sarkofag i fresko portret.

MANASTIR KALENIĆ

Leži sjeverno od Ljubostinje u klancima planine Gledića u Šumadiji. Ovaj malen manastir zadužbina je despota Stevana Lazarevića, koji je podiže u početku 15 vijeka. Turci su više puta navaljivali na manastir Kalenić i grdno ga oštetili. U tom su se manastiru kovale osnove protiv azijatskog ugnjetača. Po gradnji ova zadužbina pripada crkvama skupine 14—15 vijeka. Sačuvane su izvorne slikarije. Crkva ima uistinu divne ukrase, koji zadivljuju umjetnički izvedenom plastikom.

MANASTIR STUDENICA

Četrdeset kilometara daleko od Kraljeva putuje se jednim od najromantičnijih putova u našoj kraljevini, ako ne možda i najromantičnijim, neprekidnim nizom klanaca uz Ibar, nad kojim se niže vijenac krasnih visova, sve do ušća rijeke Studenice, a onda uz ovu rijeku do manastira Studenice,

veličanstvene zadužbine Stevana Nemanje, iz vremena potkraj 12 vijeka. Studenica je sva građena od bijeloga mramora, a iskićena je bogatim kiparskim radovima. Veoma je zanimljiva kiparska (vajarska) obrada manastirskih portala. Po umjetničkoj izvedbi ravni su Studenici jedino Visoki Dečani. U unutrašnjosti su dobro očuvane freske, veoma bogata riznica, muzej historije iz doba Nemanjića, pokloni svih srpskih kraljeva i careva. U crkvi je grobnica Stevana Nemanje, koji je kao kaluđer dobio ime Simeon Mirotočivi. Tu je i ćivot njegova sina: kralja Stevana Prvovjenčanog. Studenica je za planinare polazna tačka za uspon dolinom rijeke Studenice na Goliju planinu (Jankov kamen 931 m).

JOŠANIČKA BANJA

Podno sjevernih obronaka Kopaonika leži u romantičnoj visoravni uz pritoku rijeke Ibra akratoterma Jošanička Banja (38° C), koja je dosad malo poznata.

Indikacije: Živčane bolesti, neuralgija, ulozi, reumatizam, zapaljenje zglobova, ostaci poslije pozljeda, poremećaji mjesečnog pranja, katari i ostaci poslije zapaljenja oko materice (parametritis); hronično zapaljenje žila, kožne bolesti.

Obavještenja: Uprava Jošaničke Banje, Zetska banovina

NOVI PAZAR

Novipazar (544 m) je sjedište negdašnje istoimene pokrajine (Novopazarskog sandžaka). Leži na rijeci Raškoj nedaleko od mjesta, gdje je negda bila rimska vojna stanica Asinoe, a kasnije srpski grad Ras, sjedište Stevana Nemanje. Novipazar je odvajkada bio trgovačka varoš, pa su tu i Dubrovčani imali svoju naseobinu i skladišta robe. U srednjem vijeku je potpao pod Turke, te je mnogo stradao od brojnih ustanaka. Negda je Novipazar bio znamenit zbog rudnika i prerade rudače u okolici. Danas se u Novom Pazaru nalazi dobro uređena škola za tkanje ćilima (sagova).

Studenica

Bogorodičino Uavedenje u crkvi sv. Jovana i sv. Ane

Un fresque antique

Altes Wandgemälde

Sopoćani

Ruševine manastira

Ruines du cloitre

Kloster Ruinen

Nedaleko od Novog Pazara nalazi se Banja Rodić, a pod planinom Pometenikom manastir Sopoćani, zadužbina kralja Milutina (1282—1321). Jedan sat sjeverno od Novog Pazara leži

MANASTIR ĐURĐEVI STUPOVI

Ovaj je manastir zadužbina kneza Stevana Nemanje (Simeona Mirotočivog) iz g. 1170, a posvećen je sv. Đorđu. Manastir je podignut na brdu, koje dominira Novim Pazarom, pa su Turci zbog njegova odličnog strategijskog položaja ondje podigli tvrđavu za odbranu Novoga Pazara. Manastir je krasna građevina u zapadnjačkom slogu. Njegovi živopisi smatraju se najznamenitijim ostacima stare srpske umjetnosti.

KOSOVSKA MITROVICA

K. Mitrovica (516 m) leži u Kosovu polju na ušću Sitnice u Ibar. Naselje ima jedva 50 godina, dakle potječe iz vremena gradnje željezničke pruge Solun—K. Mitrovica. Gorovita okolica obiluje različnim rudama. Negda tu bijaše srpski industrijski grad Trepča, koju po padu srpskoga carstva Turci uništiše. Razvijena je mlinarska industrija i kamenolomi. Na sjeveru Mitrovice leži stara gradina, Zvečan, odakle puca krasan vidik na mitrovačku okolicu i na golemi gorski lanac Šar planine.

KOSOVO POLJE

Na jugu od Mitrovice uz rijeku Sitnicu prostire se Kosovo polje, znamenito u povjesnici našega naroda po boju, koji se tu bio na Vidovdan 1389 g. između Srba i Turaka i koji je kroz narodne junačke pjesme ostao u živoj uspomeni u srcima svih Jugoslovena. Tu je izginula golema srpska vojska i cvijet srpskoga plemstva zajedno sa carem Lazarom Hreblja-

novićem. Ta je bitka bila sudbonosna ne samo po naš narod, već i po cijelu srednju Evropu. Može se reći da je njen katastrofalni ishod iz temelja promijenio kroz dalje vijekove tok historije i razvitak naroda u srednjoj Evropi, a pogotovo sudbinu Jugoslovena. Velik dio naroda bacio je nesretni ishod Kosovske bitke u 500-godišnje ropstvo i patnje. Ali je ujedno ostala uspomena na tu bitku živom lučom, koja je svojim svetim plamenom budila u duši našega naroda neodoljivu želju za slobodom. Godina 1912-13 donijela je osvetu Kosova i oslobođenje potlačene braće na balkanskom jugu, da se skoro odmah zatim nadoveže na to plamen svjetskoga požara, u komu je naš narod poput feniksa uskrsao i ujedinio se u slobodnu državu, ostvarivši time davne želje naših narodnih boraca i velikana.

Kosovo polje je jedna od najzanimljivijih ravnica evropskoga juga. Visoka je to ravan, kotlina golemih razmjera, duga oko 84 km, a mjestimice široka 14 km, i sa svih je strana opkoljena visokim planinama. Na mjestu, gdje je vojvoda Miloš Obilić rasporio turskoga sultana Murata, stoji Muratovo Tulbe (grobnica), turska kapela, u kojoj je sahranjena utroba poginulog sultana Murata, a mrtvo mu je tijelo pokopano u Brusi, u Maloj Aziji. U blizini je još jedna turska kapela — tekija — Gazi Mestan, nalik na džamiju, ali bez minareta. Tu je pokopan sultanov barjaktar. Gazi Mestan se nalazi na uzvisini među turskim grobovima i s toga mjesta puca lijep vidik na cijelo Kosovo polje. Kosovo je polje veoma plodno, a narod vjeruje, da krv, kojom je u onomu sudbonosnom boju bila natopljena zemlja, svake godine u proljeće napaja crven cvijet, koji raste ovdje u toliku obilju, da se od njega crveni kao krv čitavo slavno, nama sveto i toliko lijepo Kosovo polje. Začudo, taj cvijet — božur — raste samo ovdje, a inače ne može uspijevati nigdje drugdje u okolici Kosova.

Ovdje treba spomenuti malu, jednostavnu crkvu od kamena, Samodrežu, s drvenim otvorenim zvonikom, koji se uzdiže odvojen od crkve. Na Vidovdan 1931 posvetio je Nj. Sv. Patrijarh Varnava ovu crkvicu uz veliko slavlje naroda iz okolice, a u prisustvu odaslanika Jadranske Straže i njene Omladinske glazbe na čelu s barjakom Mjesnoga Odbora II iz Zagreba. Uz barjak Jadranske Straže stajao je crveni krstaš barjak s 12 bijelih krstova, kao što ga je u boju na Kosovu nosio srpski carev barjaktar Boško Jugović. Taj barjak darovali su crkvi Samodreži borci iz Povardarja.

Na Kosovu polju se nalazi i grob srpskoga heroja vojvode Miloša Obilića.

Skoro usred Kosova polja, a 9 km južno od Prištine, diže se

GRAČANICA

MANASTIR
MONASTÈRE
KLOSTER

MANASTIR GRAČANICA

Na lijevoj obali rijeke Gračanice leži ova divna zadužbina kralja Milutina, njegove žene Simonide i sina im Stevana Dečanskoga. Na mjestu negdašnje stare crkve, već u ruševinama, u kojoj je negda bilo sjedište Lipljanske episkopije, podiže 1921 g. kralj Milutin novu crkvu Gračanicu, posvećenu Majci Božjoj. Neosporivo je, da je Gračanica najznamenitiji spomenik stare srpske kulture. Ova crkva, građena od tesana kamena poredanog među redovima opeka, daje na pogled sliku savršena estetskog sklada, u skladnim razmjerima, s pet lijepo izvedenih kubeta i s tri apside. Gračanica je ne samo savršeno umjetničko djelo, nego i najsnažniji i najvelebniji izraz srpske srednjevjekovne građevne umjetnosti. Nad samim crkvenim ulazom nalazi se kapelica kralja Milutina, a u unutrašnjosti ima niz lijepih fresaka: mala Simonida, nedorasla žena kralja Milutina, kralj Milutin sa svojom zadužbinom, zatim galerija fresaka srpskih despotica: Jefimije, slavne i u pjesmi opjevane vezilje pokrova; Ane, rođakinje kralja Milutina, i još nekojih drugih despotica, kod kojih su natpisi na freskama nečitljivi. Lijevo od ulaza na zapadnom zidu je lijepa i zanimljiva freska »Strašni sud«, te likovi arhanđela Mihajla i Gavrila. God. 1560 dograđena je priprata, namijenjena ženama, ali ovaj noviji dio crkve daleko zaostaje umjetničkom vrijednošću za onim starijim. Pod pećskom patrijaršijom bila je kasnije Gračanica sjedištem episkopije Kosovo i Novo Brdo.

MLADENOVAČKI KISELJAK

Jugozapadno od mjesta Mladenovca, na brežuljku usred prostrana lijepo uređena parka, leži lječilište Mladenovačka kisela voda. Izvor je alkalno-murijatička hipoterma, 31,5° C toplote, a upotrebljava se u ljekovite svrhe i za kupanje i za piće. Izvozi se u bocama pod imenom »Srpski Selters«.

Indikacije: Plućni katari, bolesti želuca, crijeva i mokraćnih organa. Kupalište ima 8 kabina sa svega 16 kada.

Sezona traje od 15 maja do 1 oktobra.

Hoteli: Kupališni Hotel, H. Makedonija, H. Lapovo.

Obavještenja: Uprava Mladen. kisele vode, Mladenovac.

BUKOVIČKA BANJA

Oko 300 m daleko od željezničke stanice Aranđelovca leži kupalište Bukovička Banja (720 m) na šumovitu podnožju planine Bukulje, opkoljena starim parkom četinara, topola, makljena i druga drveća. Park je veoma prostran (oko 22 ha) i lijepo uređen.

Četiri su izvora ove alkalno kisele vode: »Knez Miloš«, »Knez Mihajlo«, »Pobjeda« i »Šumadija«.

Indikacije: Bolesti želuca (dispepsija, katar želuca), bolesti crijeva, jetre i žučne bešike (Cholelythiasis), kataralne bolesti organa za disanje (Bronchitis chronica), bolesti bubrega i mokraćnih dijateza, fosfaturije, bolesti ženskih spolnih organa (Uleteitis chronica), mane srca i arterioskleroza, bolesti živčanog sustava i dr.

Kupalište ima 30 kada, bazen za plivanje, otvoren bazen, odjeljenje za parenje s prskalicom.

Sezona traje od 1 maja do 1 oktobra. Kupalište ima svog liječnika.

U sezoni svira kupališna muzika, priređuju se koncerti, kermesi i razne druge zabave. U kupalištu ima kroket, kuglana, dječje igralište.

Šetnje i izleti u okolne guste stare šume s dobrim stazama i klupama.

Hoteli: Staro zdanje, Novo zdanje, Orašac, Vuličević, Takovo.

Obavještenja: Uprava Bukovičke Banje, Aranđelovac.

TOPOLA JASENIČKA

Topola se nekada zvala Kamenica, a svoje sadašnje ime dobila je po topoli, koja je stajala pored beogradskog puta, te je to mjesto služilo kiridžijama za sastanak i odmorišta. God. 1781 došao je amo Karađorđe sa svojim roditeljima, podrijetlom iz dinarskih krajeva, i naseli se na desnoj obali Kamenice, koja je dotle bila pusta. Kada je god. 1804 u Orašcu izabran Karađorđe za vođu narodnoga ustanka protiv Turaka, Topola postaje žarištem ustanka i prijestonicom, te se postupno razvijala u varošicu. Nesretne 1813 g. razoriše Turci Topolu i tek 1844 obnovi je Karađorđev sin knez Aleksandar.

Topola leži u šumovitoj dolini rječice Kamenice i tipična je šumadijska varošica. Više samoga mjesta, na blagoj zaravni

Oplenac
Sv. Đorđe
St. George
Grobnica Kralja Petra
Mausolé du Roi Pierre I.
Grabstätte des Königs Peter I.

Oplenac Foto Dr. Popov
Crkva Sv. Đorđe (detalj)
Eglise St. George (détail)
St. Georg-Kirche

pod brdom Oplencem, stoje zidine Grada, što ga 1808—1811 podiže Karađorđe uz pomoć naroda. Do grada je Karađorđev konak iz 1811 g., a nešto dalje je Karađorđeva škola iz istoga vremena, kojom su se služili sve do 1930 g. Nedaleko je i Karađorđeva kasarna. Sve ove građevine razoriše Turci 1813 g. te ih knez Aleksandar 1844 g. djelomice obnovi. Do same tvrđave je stara crkva, što je Karađorđe podiže 1809—1811 uz pomoć naroda, te je najprije obnovi kneginja Ljubica, supruga kneza Miloša Obrenovića, a zatim 1844 g. knez Aleksandar. Nad ulaznim vratima stoji grb s natpisom o postanku crkve. Ikonostas iz g. 1930 lijep je rezbarski rad Nestora Aleksijevića, brata mu Lazara i sina Mihaila, iz Galičnika, potomaka tvorca ikonostasa u crkvi sv. Spasa u Skoplju, a dar je Nj. V. Kralja Aleksandra. Trudom kneginje Ljubice sakupljeni su Karađorđevi grobni ostaci i sahranjeni u crkvi, najprije kod oltara, a zatim desno od ulaza, gdje su počivali sve do 1930 g. Uz crkvu je grob Obrada Đorđevića, prvoga sveštenika toga hrama.

Jedan kilometar daleko od Stare crkve, na vrhu Oplenca stoji crkva sv. Đorđa, zadužbina Nj. V. Kralja Petra Velikog Oslobodioca i porodična grobnica Karađorđevića. Crkva je građena 1910—1912 g. po nacrtu arhitekta Koste Jovanovića. Spoljašnji su zidovi obloženi venčačkim mramorom, a stubovi su od kararskoga mramora. Za vrijeme svjetskoga rata neprijatelj je opustošio crkvu, ali je obnovljena troškom i staranjem Nj. V. Kralja Aleksandra I, a 1930 g. ponovo osvećena. U unutrašnjosti crkve su ikonostas stupovi, ograde i podnožje od mramora, a sve druge površine, od oko 3000 četvornih metara, ispunjene su mozaikom, u kome je izrađeno oko 2000 likova i raznih ornamenata, kopija starih živopisa naših manastira, tako da ova crkva pretstavlja pravi muzej srpskoga srednjevjekovnog slikarstva. Ikone u preprati posvećene su zaštitniku crkve sv. Đorđu. Desno od ulaza je slika, kako sv. Đorđe privodi Bogo-

rodici Kralja Petra, koji u rukama nosi model svoje zadužbine. Oko ulaza su prizori iz Hristova života. Na glavnim stupovima, koji drže kube, prikazan je život sv. Save u 24 slike, po freskama u manastiru Hilendaru. Kube ima raspon od 9 m, te je jedno od najvećih u Jugoslaviji. U njemu je lik Hrista Svedržitelja. Ispod toga je Tajna večera, Služba anđela, Nebeska liturgija, starozavjetni proroci, 4 evanđeliste i dr. U južnoj pijevnici su likovi vladara od Nemanje do despota Brankovića, svaki sa svojom zadužbinom, sve izrađeno po freskama u dotičnim zadužbinama.

Ispod pijevnice je kripta, u kojoj počiva Karađorđe (1762—1817), Kralj Petar I Veliki Oslobodilac (18144—1921), knez Aleksandar sa suprugom kneginjom Persidom i drugi. Na stupovima, koji nose kube, visi oko 60 zastava srpskih pukova.

DAROSAVA

Dva kilometra od želj. stanice Darosave, pored potoka Peštana, izbija izvor alkalnoga željezovitog kiseljaka, veoma prijatna okusa, koji se pije kao stolna voda i izvozi se pod imenom »Karađorđe«.

PALANAČKI KISELJAK

Jugoistočno od Palanke Jaseničke nalazi se lječilište Palanački Kiseljak. Zemni alkalni kiseljak od 14° C toplote liječi pićem katare organa za disanje i za varenje. Upotrebljava se i kao stolna voda.

Hoteli u Palanci Jaseničkoj: H. Srbija, H. Central.

Obavještenja: Uprava Palanačkog kiseljaka, Palanka Jasenička.

MANASTIR MANASIJA

Pošavši od želj. stanice Markovac na pruzi Beograd—Niš, a zatim kolskim putom preko Svilajnca, Medveđe i Despotovca uz rijeku Resavu, stiže se u Manastir Manasiju. Manastir se nalazi usred stare tvrđave, a podigao ga je despot Stevan Visoki 1407—1418 g. Manastir je bio opkoljen dvostrukim bedemima, te od vanjskih zidina stoje danas samo ruševine dok je unutrašnji bedem potpuno očuvan. Zidine su međusobno spojene s dvanaest visokih četverouglastih kula, od kojih jedna, »Despotova kula«, nadvisuje ostale, a po svoj prilici je služila kao kula stražara. U tvrđavu se dolazi kapijom, koju štite dvije kule. Osim Despotove kule, koja leži na sjevernoj strani, sve su kule prema unutra otvorene. Na južnoj strani nalaze se veće zgrade. Kažu, da su to bile knjižnice. Na istom pročelju nalaze se ruševine velike kuće, koja je po svoj prilici služila za

stanovanje. Ova tvrđava ima sličnosti s onom u Smederevu. Veleban dojam što ga čovjek dobiva na pogled ove tvrđave, povećava se blistavom bjelinom crkve u dvorištu tvrđave. Njenih šest kubeta sjaju se usred tamnih zidina tvrđave. Ova utvrđena crkva pretstavlja jedinstven spomenik svoje vrste među srednjevjekovnim građevinama u Srbiji. Po ljepoti joj je rijetko koja druga ravna. Građena je u pravomu bizantskom slogu, nije velika, a unutrašnjost joj je ispunjena divnim slikama. U ovoj je crkvi grob Despota Stevana Visokoga. Manasiju su Turci osvojili 1458 g. i zadržali u svojoj vlasti, s malim prekidima, sve do 19 vijeka. Čaroban izgled Manasije u svoj divnoj cjelini ostaje svakome nezaboravnom uspomenom.

KRAGUJEVAC

Prvi put spominje ovo mjesto Hadži Kalfa pod imenom Karadofča. U početku bio je Kragujevac prava turska palanka. a po austrijskoj okupaciji 1718 g. doseljavaju se u nj Srbi i uzimaju čaršiju (trgovinu i promet) u svoje ruke, te su je zadržali i kasnije, kada su Turci 1739 opet osvojili Kragujevac. G. 1813 izabra knez Miloš Kragujevac za prijestonicu Srbije i to je uvelike doprinijelo napretku mjesta. Kragujevac je ostao prijestonicom Srbije sve do 1839 g. U Kragujevcu je otvorena prva gimnazija, licej, štamparija, vojna škola, topolivnica, pozorište itd. Danas je Kragujevac glavno mjesto Šumadije, ima veoma razvijenu trgovinu i broji oko 30.000 stanovnika.

Leži na lijepoj visoravni, opkoljenoj brdima, a mjestom protječe rijeka Lepenica, preko koje usred mjesta vodi lijep betonski most. Nedaleko odatle stoji u starom parku Spomenik palim Šumadincima u borbama za oslobođenje od 1804 do 1919 g. Spomenik su izradili 1932 g. zagrebački umjetnici Anton Avgustinčić i Jozo Kljaković. U središtu grada je Konak kneza Miloša Obrenovića s lijepim istočnjačkim uređajem i pirotskim ćilimovima. U stepeniku je figura lava iz rimskoga doba. Prema kneževu konaku je Amidžin konak kneževa prijatelja i doglavnika Mile Paštrmca. Ondje je i stara crkva iz istoga doba.

Hoteli: Gušić, Jadran, Srpska Kruna.

Pensioni: Masaryk, Beograđan.

ĆUPRIJA

U rimsko doba bijaše ovo mjesto poznato pod imenom Herreum Margi, te je imalo veoma burnu prošlost. Nekoliko je puta bilo porušeno i opet podignuto, a u srednjemu vijeku pojavljuje se pod imenom Ravnela. Na svomu krstaškom putu bio je ovdje sjajno dočekan car Fridrih Barbarosa. Na ostacima staroga rimskoga mosta podigoše Turci u 17 vijeku drven most

od koga potječe i današnje ime mjesta. Nedaleko od Ćuprije nalazi se uzorna državna ergela.

Ćuprija je zgodna polazna tačka za izlete do manastira Ravanice i Sv. Petra.

MANASTIR RAVANICA

Od Ćuprije lijepom dolinom uz rijeku Ravanicu, stiže se nakon 10 km puta u manastir Ravanicu. Ravanica je zadužbina kneza Lazara, koji je podiže 1381 godine. Nekada je oko crkve bila tvrđava sa sedam kula, a po građevinskom slogu pripada redu crkava iz početka 14 vijeka, kojima je temeljni nacrt odgovarao obliku djeteline, a zidovi bijahu izrađeni od tesana kamena i od opeka. Nad sredinom crkve diže se glavno kube, oko koga se nižu četiri manja kubeta. Podloga dekoracija su orijentalski motivi. U ovoj su zadužbini osobito lijepi živopisi, ali su nažalost jako oštećeni. Ipak se još uvijek vide krasni portreti cara Lazara, žene mu, carice Milice, i njihovih sinova Stefana i Vuka. Po završetku nesretne bitke na Kosovu 1389 g. preneseno je mrtvo tijelo cara Lazara u manastir Ravanicu i tu je ostalo sahranjeno sve do 1683 g., kada ga duhovnici najprije preniješe u Sv. Andriju, a kasnije u manastir Novu Ravanicu (Vrdnik) u Frušku Goru, gdje se i sada nalazi.

SOKO-BANJA

Već davno čuvena banja, leži u lijepu položaju pod planinskim vijencem Ozrenom, u šumovitu kraju, na obali male rijeke s prijatnim kupalištem u rijeci.

Izvor Soko Banje je akroterma topline 43,5^0 C, te se kupanjem u vodi liječe: živčane bolesti, reumatizam mišića i zglobova, ženske bolesti, giht (ulozi), zapaljenja zglobova, ostaci poslije pozljeda, ostaci poslije zapaljenja okolo maternice (parametris), nepravilnosti mjesečnog pranja itd.

Banja je savremeno uređena i snabdjevena svima udobnostima.

Najbliža veza: Željeznička stanica Aleksinac, a odavle autom do banje.

Obavještenja: Uprava lječilišta, Soko Banja.

DJEČJE OPORAVILIŠTE NA OZRENU

Državno dječje oporavilište na Ozrenu nalazi se na gorskomu vijencu Ozrenu iznad Soko Banje u nadmorskoj visini od 1000 m. Smješteno je u tzv. »Sađenoj livadi« koja je opkoljena bukovom, lipovom i ljeskovom šumom, pa je očuvana od jakih

Ozren
Dječje oporavilište
Station de reconvalescence enfantine
Kinder-Erholungsort

i naglih vjetrova u sezoni. U ljetnim je mjesecima ovdje čist i svjež planinski uzduh i nema magle. Oporavilište je smješteno na kraju doline, pod velikim stijenama i neposredno opkoljeno šumama.

Udaljeno je od Soko Banje 3 km, odakle se amo stiže sreskim kolskim putom kolima ili pješke. Od Aleksinca do Soko Banje vožnja automobilom i plaća se 25 Din po osobi.

Oporavilište radi tri ljetna mjeseca i za to vrijeme primi oko tri stotine učenika, koje upućuju školske poliklinike iz Moravske i iz susjednih banovina.

Oporavilište se sastoji od pet Deckerovih paviljona, zidane kuhinje, kupatila i ljetne trpezarije. Voda je dovedena s obližnjega izvora u okolini, ima svoj rezervoar i dvije česme. Jedan dio »Sađene livade«, gdje je smješteno oporavilište, obrađen je tako, da je na njemu uređen vrt, a drugi dio služi djeci za igralište.

Oporavilište raspolaže sa 117 kreveta, koji se raspodijele djeci i osoblju, ali uvijek tako, da svako dijete ima svoj zaseban krevet s dva ćebeta i ostalim prinadležnostima.

Za hranu, stan, ljekove, pranje rublja, prevoz stvari od Soko Banje do lječilišta djeca plaćaju po Din 600.—, a s povlasticom Din 350.— mjesečno. Hrana se izdaje pet puta dnevno. Povlasticu uživaju razni fondovi, državne ustanove i državni činovnici, koji primaju manje od 2000.— mjesečnog prihoda, a imaju više od troje djece. Oporavilište prima djecu siromašnih obveznika, za koju država plaća troškove, s tim da se spisku djece priključe uvjerenja o imovnom stanju roditelja. Poreski obveznici, koji imaju mjesečne prihode od 2000—3000 dinara, a opterećeni su sa više od troje djece, također uživaju povlasticu.

Radi prijema i obavještenja dostavlja se molba Higijenskom Zavodu u Nišu.

GAMZIGRADSKA BANJA

Nalazi se Moravskoj Banovini, srezu Zaječarskom, nedaleko od željezničke pruge uskoga kolosjeka Paraćin—Zaječar (Paraćin je stanica na glavnoj pruzi Beograd—Niš). Ima dobar kolski i automobilski put do Zaječara (11 km).

Izvor se nalazi u samomu koritu rijeke Krivovirskoga Timoka (Crna Rijeka), pa zbog toga banjska sezona traje samo ljeti, kada voda opadne. Izvori su ograđeni betonom, a nad njime se svakoga proljeća postavljaju paviljoni, te se u jesen skidaju. Voda izvire iz pukotina andezitskoga zemljišta i to na mjestu, gdje rijeka Timok presijeca vapnenasti brijeg. Ima tri ograđena izvora, svaki s različitom temperaturom: 26° C, 42° C, 38° C. Količina vode je preko 140 litara u minutu. Pored ovih izvora ima još jedan ograđen izvor tzv. »blato«, koje veoma uspješno liječi reumatizam. Ima još nekoliko neograđenih i neiskorišćenih izvora. Osim drugih sastojaka (kalcija, natrija, magnezija, sumporne kiseline itd.) voda ima i prilično ugljične kiseline, vezane i slobodne.

Voda je indiferentna hiperterma s karakterom alkalnozemnoalkalnih voda.

Indikacije: reumatična oboljenja, živčane i ženske bolesti, sipnja i srčane mane.

Banja je još u primitivu stanju, jer se izvori nalaze u samomu koritu rijeke, pa se bez velikih materijalnih sredstava ne mogu izvršiti potrebne investicije.

Banja stoji pod upravom Banske Uprave Moravske Banovine. Državnih i banovinskih zgrada nema. Ima privatnih zgrada sa 70 soba za stanovanje.

Budući da je Banja poznata nadaleko sa svoje ljekovitosti, to je uza sav primitivan uređaj velik broj njenih posjetilaca (2000—3000). Uzduh je u banji čist, bez prašine i magle, pa je ova banja ujedno i odlično vazdušno lječilište. Ljetna

Ozren

Dječje oporavilište

Station de reconvalescence enfantine

Kinder-Erholungsort

Brestovačka Banja
Lječilište
Thermes
Heilbad

srednja temperatura je 20—25° C, jakih vjetrova nema. Okolina je lijepa i puna romantike, te pruža prilike za mnoge krasne izlete, kao na pr. na Rtanj planinu s najvišim vrhom Šiljkom 1566 m, te ovdje i planinari nađu svoj račun.

Obavještenja: Uprava Gamzigradske banje, Gamzigrad, Moravska Banovina.

BRESTOVACKA BANJA

U istočnom kraju Srbije nedaleko od granica susjednih država Rumunije i Bugarske, 5 km zapadno od sela Brestovca, 10 km južno od Bora, velikog bakarnog rudnika, leži znamenita Brestovačka Banja. Nalazi se usred vulkanskog terena, a opkoljena je sa svih strana u neposrednoj blizini hrastovom, cerovom i grabovom šumom, i mnogobrojnim vulkanskim brdima. Leži u dolini (330 m nad morem) na sastavu dviju gorskih rijeka.

Velika prostranost vulkanskoga terena u Crnoj Reci može se po prof. M. Žujoviću pretstaviti crtom, koja bi se povukla od Rtnja na Crni Vrh ili još bolje od izvornog predjela Borske rijeke, gdje vulkanski teren već izlazi iz Crnorečke i ulazi u Homoljsku oblast. U Crnorečkom rejonu ova crta ima preko 50 km, a proteže se i dalje na sjever. Širina je ove oblasti manja od njene dužine, te se kreće između 10 i 15 km. Najveća je širina između Zlota (Čuvena je Zlotska pećina!) i Nikoličeva. Istočna granica ove vulkanske oblasti ide otprilike od Nikoličeva na Zvezdan, pa na Lubnicu. Po toj golemoj vulkanskoj oblasti, koja je samo mjestimice prekidana kretacejskim i tercijarnim ostrvcima, nalazi se mnogo kosanica i nizova bregova, koji su građeni od vulkanskih masa. Primjera radi navodi prof. Žujović samo nekoliko masa s krajnjih tačaka ove vulkanske oblasti. S Crnoga Vrha, koji je i sam sav stvoren od andezitskih stijena, pruža se između Brestovačke Banje i Borske rijeke rt, koji se pri kraju razgranjuje i dopire čak do Zaječara. Taj dugački rt načičkan je čukama i brežuljcima od ambifijalnog i augitnog

andezita. Između Brestovačke i Zlotske rijeke proteže se i grana do Krivovirskoga Timoka, druga Crnorečka kosa, po kojoj su isto tako razmješteni nizovi i skupine vulkanskih bregova. Na jugu ove vulkanske oblasti najznačajniji je niz vulkanskih bregova, što se odvaja i povija između Rtnja i Tupižnice, pa između Boljevca i Planinice ide k Timoku. U Crnorečkoj vulkanskoj oblasti su najbolje očuvani oblici reljefa, koji je karakterističan za vulkanske bregove. To su sve sama plastasta i kupasta brda, koja se tu i tamo nižu u redove, a drugdje opet sastaju u skupine bez reda. Kako se u visini i veličini međusobno mnogo ne razlikuju, to daju ovom kraju poseban izgled. Najljepši se primjeri nalaze u okolici Brestovačke Banje. Rijedak je banjski gost, koji ne bi bio očaran položajem banje i ljepotom njene okolice. Ma na koje brdo u okolici da se uspnemo, pruža nam se vidik najljepših i najraznovrsnijih prirodnih ljepota. Posvuda naokolo brojna brda, zelene njive i livade i čudnovato talasasto zemljište.

U bližoj okolici banje odlikuju se na pogled ljepotom dva brda: sa sjeverne strane čuka Srejin (486 m) i s južne strane čuka Božur (587 m). S ovoga potonjeg brda vidi se sva okolica. Najviša su brda: Vrška čuka, Tupižnica, Rtanj, Maljenik, Zlotske i Homoljske planine, Crni Vrh, Kriveljski Krš, Stô, Bučjanske planine i Deli Jovan.

12 km na zapad od banje nalazi se varošica Zlot, s čuvenom sigastom spiljom, koju je vrijedno pohoditi zbog njenih lijepih stalaktita i stalagmita.

Kroz samu banju teku rijeke Pujica i Crnovrška rijeka, te se pod središtem banje sastaju u Banjsku rijeku.

Podneblje je ovoga lječilišta subalpinsko i veoma povoljno. Nema jake zime ni velikih vrućina. Okolna šumovita brda zaklanjaju banju od jakih vjetrova, te je uzduh stalno svjež s dovoljno vlage i bez prašine. Srednja ljetna temperatura iznosi 22,5⁰ C. Vjetrovi su umjereni, a prevladavaju istočni i zapadni. Ljeti vlada u banji ugodna hladovina iz okolnih šuma.

Krasne su šetnje po lijepoj, romantičnoj okolici i bliskim šumama.

Brestovačka je banja najstarija banja u Srbiji, te u njoj i danas ima zapisa iz doba turske vladavine. Banju su pohodili: Knez Miloš Obrenović, kneginja Ljubica i mnogi drugi uglednici onoga doba. Iz doba turske vladavine sačuvani su bazeni br. 1 i 2, te stari i mali konak, dvorac kneza Miloša, zatim dvorac kneza Aleksandra Karađorđevića iz 1856 g.

Uporedo s prirodnim ljepotama i historijskim uspomenama, banja se odlikuje i brojem i snagom toplih mineralnih izvora, koji na dosta usku prostoru usred banje izviru skoro na svakom koraku. Svi su izvori prirodni, a izviru iz pukotina an-

Brestovačka Banja

Lječilište

Thermes

Heilbad

dezitskih stijena. Svaki izvor ima svoj zaseban bazen, te se neprekdno u nj slijeva. Po hemijskom su sastavu svi izvori Brestovačke banje međusobno slični, pa se može reći da su potpuno jednaki. Banjske vode po temperaturi i hemijskom sastavu pripadaju homeotermalnim i hipertermalnim, hipotoničnim, sumporovitim mineralnim vodama sa slabo saliničnim karakterom. Temperatura im se kreće od 33° do 40° C, ima velike količine plinova (gasova), a sadrže magnezija, natrija sulfata, natrija hlorida, silicija-oksida i željeznog oksida. Vode su radioaktivne.

Temperatura banjskih mineralnih voda utječe na cio organizam kao nadražaj, koji je utoliko veći ukoliko je temperatura viša. Budući da vode Brestovačke Banje imaju raznu temperaturu, nadražaj se po potrebi može smanjvati ili povećavati. Kod više temperature je i znojenje obilnije, pa se i u tom pogledu može različito utjecati na bolest i na bolesnika i odrediti mu temperaturu, koja odgovara njegovom stanju. Kao nadražaj djeluju i plinovi taloženjem na koži i mehaničkim draženjem kože. Magnezij i natrij sulfat utječe povoljno na rad želuca i crijeva izazivajući obilne stolice. Natrij hlorid i silicij oksid reguliraju obrt vode u organizmu, pa njima treba pripisati povišenu dijurezu, koja se redovno i stalno javlja kod svih gosti Brestovačke Banje. Radioaktivitet ima povoljno djejstvo banjskih voda na razne vrste reumatizma. Budući da su banjske vode hipotonične, lako se resorbuje sluzokoža želuca i crijeva, te i veće količine ne djeluju hrđavo.

Način liječenja: pićem i kupanjem u toploj mineralnoj vodi; ispiranjem (očiju, nosa, grla i irigacijama), oblozima na bolesna i otečena mjesta; sunčanjem i šetnjom.

Indikacije: Sva oboljenja zglobova, mišića i kostiju; sve vrste subakutnog i hroničnog reumatizma i njihovih posljedica; ulozi (giht); živčane bolesti s karakterom uveličane razdraženosti; besanica; razni grčevi — neuritisi; općenita nervoza; hore-

ja; bazedov; raznovrsne neuralgije; lumbago; išijas; razne uzetosti, ukočenost zgrčenosti poslije povreda, dugotrajnih bolesti i kaplje; malokrvnost (anemija i hloroza); opšta iznurenost, zamorenost, malaksalost, staračka iznemoglost, konstitucionalna nerazvijenost; infiltrati i eksudati, kao posljedica zapaljenja u koži i potkožnom tkivu; eksudati i transuati u pleuralnoj i rbušnoj duplji; razna oboljenja ženskih polnih organa; insuficijencija srca, jetre i bubrega; dismenoreja; infantilizam; atonija želuca i crijeva; proširenost vene i njihove posljedice; razni zastoji i poremećaji u opštoj izmjeni materije.

Protuindikacije: tuberkuloza u svakom stanju, hemopteja, hemofilija, hemoragična dijateza, skorbut, akutni reumatizam i svi septični procesi.

Ne primaju se na liječenje: zarazne bolesti, sifilis, kožne bolesti i bolesnici s otvorenim ranama.

Banjska sezona traje od 1 maja do 30 septembra. Banjsko liječenje nije podesno zimi, jer kupatila za sada ne odgovaraju potrebama za zimu, iako se temperatura izvora ni zimi ne mijenja.

Dolazak u Brestovačku Banju iz Zaječara i Paraćina državnom željeznicom uskoga kolosjeka do stanice Metovnice, a odavle vodi željeznica Francuskoga društva borskih rudnika. Pomenuto društvo ustupa za prevoz banjskih gosti dva putnička vagona besplatno.

Stanovi (sobe) imaju sav potreban uređaj i namještaj, kao i električno svijetlo. Gosti se mogu hraniti u banjskom hotelu ili sami zgotavljati hranu u kuhinji, koju ima svaka zgrada i stoji na raspoloženju banjskim gostima.

Zbog oskudice u stanovima u mjesecima julu i augustu, preporučuje se, da se posjetioci okoriste banjom u mjesecima maju, junu i septembru.

Obavještenja: Uprava Brestovačke Banje, Brestovačka Banja, Moravska banovina.

KRUŠEVAC

Nedaleko od rijeke Rasine, desne pritoke Golijske Morave, leži u prijatnoj dolini (190 m) varoš Kruševac, važno mjesto za trgovinu voćarskim proizvodima i stokom. U srednjemu je vijeku Kruševac bio privremena prijestonica Srbije i sjedište kneza Lazara. Kako su Turci po slomu srpskoga carstva na Kosovu sve više osvajali srpske zemlje, to se knez Lazarev sin Stefan preseli u Beograd. Budući da je stanovništvo bilo zatim sve više ugrožavano od Turaka, to se ono iz Kruševca najvećim dijelom iselilo u Ugarsku. Zanimljivo je, da se u Kruševcu kroz

mnoga pokoljenja sačuvala cvatuća dubrovačka kolonija.

Kruševac leži na prometnom mjestu željezničke pruge Stalać—Užice—Sarajevo.

U samom mjestu Kruševcu nalazi se znamenita crkva Lazarica, zadužbina cara Lazara Hrebljanovića. Sagrađena je 1370—1381 i bila je posvećena sv. Stefanu. Kasnije je bila obnovljena u izvornom slogu. Ovo je prva crkva tzv. Moravske škole, kojoj su glavna obilježja: temelj u obliku djetelina lista, glavno kube nad crkvenom lađom, a zvonik nad ženskom prepratom, šareno pročelje s bogatim arhitektonskim ukrasima. Živopisi se nažalost nijesu očuvali. Do crkve stoje ruševine prilično visoke car Lazareve kule, za koju kažu, da je sačinjavala dio nekadašnjega careva dvora.

Iz Kruševca je veoma zgodan uspon na planinu Jastrebac (Najviši vrh Đulica 1566 m).

Crkva Lazarica
Église »Lazarica«
Kirche »Lazarica«

LOMNIČKI KISELJAK
(JUGOSLOVENSKI VICHY)

U podnožju planine Jastrepca, pokrivene gustom prastarom šumom, nalazi se izvor čuvene lomničke mineralne kisele vode. Izvor izbija u slikovitu kraju, u zelenoj kotlini, u sjeni bagremova i hrastova. Izvor je udaljen od Kruševca 8 km, s kojim ga vezuje šumska željeznica i dobar kolski put. Okolica izvora nije naseljena. Tu su krasni proplanci s pašnjacima, a pola sata pješke od izvora nalazi se selo Lomnica. Izvor je ponajprije nalikovao malome jezeru, te se granice jezera vide još i danas. Voda je s izvora otjecala u rijeku Lomnicu, koja teče nedaleko od izvora i na 1 km daljine slijeva se u Rasinu. Od davnine je dolazio amo narod i tražio lijeka želučanim bolestima pijući ovu vodu, te se s koljena na koljeno prepričavalo o njenoj čudotvornoj moći. Kada je osamdesetih godina prošloga vijeka vojska ovdje vršila vježbe, neki vojni liječnik, zainteresovan pričama naroda ovoga kraja, ponese sobom vodu da se naučno ispita. Analizu je obavio jedan bečki profesor

medicine i naš ugledni profesor Dr. Marko Leko. Tek tada se obistiniše sve one narodne priče i vjera bolesnika u spasonosnu ljekovitost lomničke vode. Tada se pristupilo isušivanju jezera i na njegovu dnu nađena je gomila kamenja, a kada je ova uklonjena, otkriven je gotov zdenac opasan kalcedonisanim gredama. Zdenac je dubok 8 m, a na dnu se nalazi stijena, iz koje izbija voda. Budući da je na dnu jezera nađen otvor odlično izgrađena bunara, a dva metra dalje, prilikom podizanja radionice, našli su se temelji neke građevine i u neposrednoj okolici našli su seljaci za oranja kaldrmu od kamenih ploča, sve te činjenice govore, da nije neosnovano vjerovanje, da su i Rimljani taj izvor poznavali i upotrebljavali ga kao ljekovit. Kada se najzad pristupilo iskorišćavanju ove vode, sazidane su zgrade za stanovanje. Banja je bila odlično posjećena. Velika medicinska vrijednost vode učinila je, te je ova voda dvije godine prije svjetskoga rata počela da pridobiva inostrana tržišta (Grčku, Kairo, Aleksandriju), pa je ondje zamijenila glasovite evropske vode. Poslije rata obnovljena je eksploatacija i nema sumnje da će lomnička mineralna kisela voda zauzeti mjesto koje joj po ljekovitosti pripada ne samo u Jugoslaviji nego i u inostranstvu.

Po hemijskom sastavu Lomnička mineralna kisela voda pripada redu alkalno kiselih voda, te uz druge ljekovite sastojine ima i dovoljno slobodne ugljene kiseline. Od rjeđih sastojaka ima borne kiseline, litija i joda. Analizom je dokazano, da se ova voda može uporediti sa slavnom vodom francuskoga Vichy-ja, te se ovaj kiseljak s pravom može nazvati Jugoslovenski Vichy. Uz to ima velike sličnosti s mineralnim vodama Bilina i Giesshübla u Češkoj i Fachingena u Njemačkoj. Osim toga lomnička alkalno-kisela voda ima karakter slabe murijatičke vode.

Indikacije: povećanje želučane kiseline, gorušica (žgaravica), hronični želučani katari i hronični želučani i dudenalni čirevi. Oboljenja jetre: uvećanje otok jetre (pregojenost, alkoholizam, malarija); hronična zapaljenja žučne bešike i žučnih kanala, žučni kamen, nekoje vrste žutice (kataralni ikterus), insuficijencije jetre (poremećaji varenja, migrene itd.). Šećerna bolest, ulozi (giht), podagra, bubrežni kamen, gojaznost hronični reumatizam. Katari ždrijela, bronhija, tankog i debelog crijeva. Katari mokraćnih putova (bolesti spolnih organa. Atonija želuca i crijeva.

Voda je prijatna ukusa i djeluje povoljno na tek i probavu, pa je zato izvrsna stolna voda, sama ili pomiješana s vinom, malinom ili limunovim sokom.

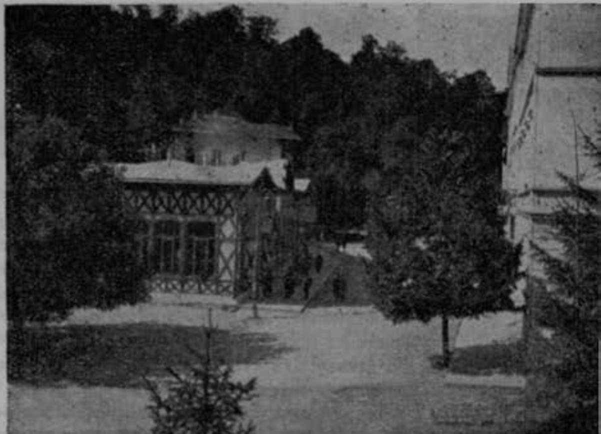
Obavještenja: Lomnička mineralna voda, Beograd, Brankova ul. 27 ili isto u Kruševcu.

Ribarska Banja

Ljekovito kupalište

Thermes

Heilbad

RIBARSKA BANJA

U nadmorskoj visini od 540 m, na ogranku Jastrepca, jedne od najviših i najšumovitijih naših planina, u uskoj klisuri, kojom protječe malena Srndaljska rijeka, leži glasovita Ribarska Banja svojim većim dijelom, dok se drugim manjim dijelom smjestila na maloj uzvisici Samaru. U donjem dijelu nalaze se kupatila, veoma prostrana i udobne građevine sa stanovima, lječilišna dvornica s glavnom gostionicom i trg. U gornjem dijelu nalazi se manji dio stanova, druga gostionica, pekarnica i druge potrebne zgrade.

Cijela se banja nalazi usred šumskoga zelenila, koje se prostire do samih zgrada i okružuje banju sa svih strana, te je zaštićuje od vjetrova. Po položaju okrenuta je prema jugoistoku. Jačih vrućina gotovo i nema, jer se svježina stalno spušta s Jastrepca, koji leži jugozapadno, tako da je uveče uvijek potrebno toplije odijelo. Jutra su veoma blaga, a uzduh je neobično čist. Češćih kiša ima samo u maju i u septembru, dok su u glavnoj sezoni rjeđe.

Okolina banje je veoma romantična i slikovita. Brežuljak na sjeveroistočnoj strani obrastao je mladom hrastovom šumom, kojom se vijugaju staze sve do visoravni visoke oko 100 m. Odatle puca lijep vidik na moravsku dolinu sve do Požarevca, zatim na Jastrebac, Kopaonik i dalje. Ako se pođe zapadno uz Srndaljsku rječicu, stiže se u veoma romantičnu okolicu sela Srndalja (3 km). Rijeka je puna malih stijena i vodopada, a obiluje pastrvama, koje se u banji često prodaju. Idući još dalje stiže se u skoro neprohodne klance Jastrepca, kome su najviši vrhovi Pogled i Đulica (1566 m).

Na južnoj strani nalazi se visoravan Samar, uvijek puna sunca, odakle se pruža lijep vidik na Aleksinac, okolicu Soko

Banje, na planinu Ozren, okolicu Niša i veličanstveni Rtanj s najvišim vrhom Šiljkom (1566 m). Odatle vodi put na Jastrebac, a do vrha pogleda stiže se za 2,5 do 3 s. hoda. S vrha Pogleda puca krasan vidik na Južnu Srbiju.

Budući da se banja nalazi na zemljištu trošnih stijena kristalinična škriljca, dakle na veoma ocjednu zemljištu, to blata nema ni poslije najvećih kiša. Znatna visina banje nad morem, šumovit kraj, odličan šumski uzduh, subalpinsko tj. blaže planinsko podneblje, izvrsna i zdrava pitka voda, te dobri i zdravi stanovi uz dobru i raznovrsnu hranu, čine da se ova banja iz godine u godinu sve više cijeni ne samo kao topla sumporovita banja, nego i kao uzdušno lječilište.

O samom postanku kupališta nije ništa poznato. Narodna legenda vezuje postanak kupališta za doba carice Milice. Sve do prvih desetina prošloga vijeka, povijest Ribarske banje je potpuno nejasna. Svakako je vjerojatno, da je to kupalište bilo poznato kao ljekovito i kao takvo se upotrebljavalo još od starine, jer je ondje stojalo starodrevno ozidano kupatilo, koje je 1852 g. srušeno do temelja zbog trošnosti. Te godine pohodio je Ribarsku Banju knjaz Aleksandar Karađorđević i po njegovoj naredbi podignuto je novo kupatilo, koje je već 1853 g. predano bolesnicima. To je kupatilo, ozidano u stilu ondašnjih kupatila, pretstavljalo pravi istočnjački »hamam«, podignut nad samim izvorom, a na temeljima staroga kupatila. Nakon mnogih stradanja u raznim ratovima (Turci su 1876 g. sve osim glavnoga kupatila sravnili sa zemljom) Ribarska Banja postupno se podizala i stjecala sve veći broj gosti, dok nije konačno postigla svoje današnje moderno uređene zgrade i svu savremenu udobnost.

Izvora sumporovite vode ima nekoliko, koji su po hemijskim sastojcima međusobno slični, a razlikuju se u temperaturi. Po hemijskom sastavu slični su sumporovitim izvorima u Pirinejima. Najveća grupa izvora nalazi e u rezervoaru iza toploga kupatila (zapremina oko 250 kub. m.). Iz njegova dna izbija voda na više mjesta iz pukotina stijena s temperaturama od 33° C do 41.5° C. Srednja toplina čitave vode iznosi 38,7° C. Ova se voda upotrebljava za bazene, a po potrebi i za kade. Jedan izvor od 38° C izbija u samomu bazenu prvoga razreda. Dva izvora od 37,6° C nalaze se pored puta za Samar, a njihova se voda sakuplja u zaseban rezervoar. Mlak izvor (oko 25° C) nalazi se u klisuri, u ogromnu bloku stijena. Ova se voda miješa s hladnom vodom, koja također tu izbija, te je sprovedena u hladno kupatilo. Kod pekarnice nalazi se hladna sumporovita voda od 16,1° C, koja se upotrebljava za piće.

Po analizi topla mineralna voda ovoga kupatila je sumporovita homeoterma, s karakterom slabih alkalnosaliničnih voda

koje se odlikuju malom količinom mineralnih sastojaka i sliče termama čuvenih pirinejskih ljekovitih kupatila.

Ribarska Banja ima dva kupatila: toplo i hladno. Duž zračnoga i lijepoga hodnika, koji služi kao čekaonica, nalaze se tri bazena, od kojih je jedan prvoga, a dva drugoga razreda. U bazenu prvoga razreda mogu se istodobno kupati 40 osoba. Bazen, zidovi i pod oko njega obloženi su porculanskim pločicama. Bazeni drugoga razreda su manji. U njima se mogu zajednički kupati oko 30 osoba. Voda je ista kao i u bazenu prvoga razreda, a obloženi su kamenim pločama. Svi bazeni imaju potreban broj kabina za svlačenje. Osim toga ovdje se nalazi i veća soba za ležanje poslije kupanja, tzv. sudatorij (znojilište), i odjeljenje za masažu.

U odjeljenju gdje se kupa u kadama, ima 23 kabine i to: 13 kabina s po dvije kade i 10 s po jednom kadom. Sve su kade obložene porculanskim pločicama. I u ovome odjeljenju ima prostorija za masažu.

Hladno kupatilo s vodom oko 20⁰ C ima tri bazena: jedan za muške, drugi za ženske, a treći za djecu.

Indikacije: razna reumatična oboljenja zglobova i mišića, neuralgije, urični artritis, pareze i paralize, razne ženske bolesti, latentni sifilis, zastarjele rane, skrofuloza i limfatizam, opšta slabunjavost, katari organa za varenje i disanje, hemeroidi, hronične kožne bolesti, dječja malokrvnost.

Protuindikacije: otvorena tuberkuloza, teže srčane mane, jača skleroza krvnih sudova, teža neurastenija i zle guke.

Kupalište ima svoga liječnika specijalistu, masere, maserke, PTT.

Zabave: Kupališna muzika od 15 juna do 31 augusta. Diletantski koncerti, razne društvene zabave, popularna predavanja, koncerti pojedinih domaćih umjetnika, tombole, zajednički izleti u okolicu itd.

Gostionice: U lječilišnoj dvornici gostionice I i II razreda. U privatnim vilama može se kuhati.

Stanovi: Vila Srbija, V. Hercegovina, V, Bosna, V. Dalmacija, V. Slavonija, V. Stara Srbija, V. Crna Gora, V. Krem, V. Maćedonija, V. Rasina.

Sezona: 15 maj — 30 septembar.

Prevozna sredstva: Od željezničke stanice Đunis do banje stalno saobraća raskošni autobus za sve vozove, privatni automobili i kočije.

Obavještenja: Uprava banje u Ribarskoj Banji.

DJEČJE OPORAVILIŠTE BRUS

Državno dječje oporavilište u Brusu nalazi se na nadmorskoj visini od 550 metara, kod samog sreskog mjesta Brusa na utoku dveju reka. Udaljeno je 52 kilometra od najbliže željezničke stanice Kruševca. Okolina je šumovita, bregovita (Kopaonički ogranci) i vrlo živopisna. Sam Brus je zvanično proglašen za turističko mjesto. U rijeci Rasini preko ljeta ima pogodnosti za kupanje i sunčanje i to djeca na oporavku iskorišćuju u punoj mjeri.

Saobraćajne su prilike preko ljeta i zime vrlo dobre. Svakodnevno saobraća poštanski autobus između Brusa i Kruševca, koji može primiti oko 20 putnika, a podvozne cijene su povoljne.

Državno dječje oporavilište u Brusu osnovano je 1928 god., i maja iste godine otpočelo je rad. Prima na oporavak anemičnu i slabunjavu djecu iz osnovnih i srednjih škola iz cijele države. Raspolaže ljeti sa 70 dječjih postelja. Radi cijele godine.

Prema izvještajima primljenim iz pojedinih ustanova koje su slale djecu na oporavak i prema sopstvenim opažanjima oporavilište je dalo do sada odlične rezultate u pogledu oporavka djece.

Obavještenja: Uprava državnog oporavilišta u Brusu.

NIŠ

Na rijeci Nišavi, desnom pritoku Morave, leži Niš, važno čvorište željezničke pruge Beograd—Carigrad i Beograd—Solun. Niš je privredno središte gornje moravske oblasti i sjedište Moravske Banovine. Ujedno je i glavno tržište nadaleko poznatih lijepih pirotskih ćilimova. U Nišu je razvijena industrija alkohola, pokućstva, pamučnih proizvoda, opeka, mlinarska industrija i dr.

Tokom vjekova Niš je proživio dosta burnu prošlost. Još u rimsko doba bio je poznat kao važno naselje pod imenom Naissus. Tu se vodio krvav boj između Klaudija i Istočnih Gota Niš je bio rodno mjesto cara Konstantina, a car Justinijan i

Brus

Dječje oporavilište

Station de reconvalescence enfantine

Kinder-erholungsheim

Brus

Djeca na kupanju

Enfants aux bains

Badende Kinder

njegovi nasljednici uvelike izgradiše ovaj već onda veoma važan grad za trgovinu i promet između Zapada i Istoka. Nažalost, iz onoga doba ima veoma malo spomenika, koji su izneseni na svijetlo dana. U doba Turaka bijaše Niš također veoma važno mjesto, te su ga hrišćanske vojske nekoliko puta privremeno osvojile i njime vladale, a 1877 osvojiše ga Srbi na juriš.

Znamenitosti: Tik uz tmurni turski dio grada diže se stara Niška tvrđava. Stari Konak je već u ruševnom stanju. Veoma je lijepa u novom dijelu grada Zborna crkva, koja se odlikuje originalnom građevnom strukturom, sasvim osebujnim pročeljem i unaokolo lijepim hodnikom s arkadama. Po izgledu je nesumnjivo jedna od najoriginalnijih crkava u Jugoslaviji. Pred gradom leži znamenita »Ćelekula«, u kojoj se čuva jedinstvena relikvija. Za prvoga srpskog ustanka 1809 g. opkoliše Turci Srbe kod Deligrada, te se srpski vojvoda Stevan Sinđelić sa svojim vjernima spasio smrću od turskoga ropstva tako, da je zapalio barutanu i tu sa svojim ljudima našao smrt. Od glava 952 junaka napraviše Turci jezivu kulu, da njome zastraše narod. Kada je Niš kasnije oslobođen od turskoga ropstva, podigoše Srbi današnju kapelicu i u njoj se čuvaju ostaci glava onih junaka, koji radije pogiboše junačkom smrću, nego li da živi padnu krvolocima u ruke. Deset kilometara daleko od Niša stiže se autobusom ili tramvajem u čuvenu Nišku Banju.

Hoteli: Palace Evropa, Kasino, Makedonija, Orijent, Rusija, Vardar.

NIŠKA BANJA

Na lijevoj obali Nišave, na glavnom željezničkom putu Niš—Pirot—Caribrod nalazi se najradioaktivnije jugoslovensko ljekovito vrelo: Niška Banja.

Položaj Niške Banje gospodari nišavskom dolinom s gorske visoke ravnice (813 m nad morem), ispod brdskog lanca Koritnjaka, ogranka Suve planine. S tri strane banje uzdižu se

šumoviti visovi, s kojih vije uzdušni talas, te osvježuje i rashlađuje ljetnu omorinu i žegu. To je planina Oblak — ogranak Suve planine — s čuvenom romantičnom Sićevačkom klisurom, koja se vidi s visoravni banjskoga parka.

Podneblje je kontinentalno planinsko, bez jakih vjetrova. Banja ima svjež šumski uzduh, te se s pravom smatra i uzdušnim lječilištem.

Prva analitična ispitivanja ljekovitosti vode u Niškoj Banji vršio je prof. dr. Marko Leko 1913 g. i ustanovio, da je ova voda radiaktivna, ali su ratovi omeli dalja ispitivanja. Tek prije nekoliko godina ličnom inicijativom i trudom prof. dra. Dragoljuba Jovanovića, šefa Radiološkog instituta u Beogradu, ustanovljeno je da je glavni termalni izvor, koji izbija na podnožju Koritnjaka iz tercijara s količinom oko 8000 litara u minutu i s toplinom od 38,5° C veoma radioaktivan. Topla voda sadrži 6—18 Mahovih jedinica u jednom litru, a hladna 60—200 Mahovih jedinica. Prema tome je ovo kupalište naše narodno bogatstvo. Svojom kakvoćom nadilazi radiaktivnu vodu poznatih svjetskih banja i zauzima drugo mjesto u Evropi, odmah poslije Joahimova.

Sredstva liječenja: Toplih mineralnih izvora ima dva: prvi je glavno banjsko vrelo, iz koga izbija čitava rijeka, podijeljen je između muškoga i ženskog bazena, koji su postavljeni na samomu izvoru, tako da njima voda protječe neposredno. Bazeni su prostrani i udobni. Zbog velika bogatstva pare i radijumske emanacije služe i kao inhalatoriji. Od drugog izvora, koji izbija u pećini »Suva banja«, provedena je voda betonskim kanalom do novoga bazena, koji je podigao Nj. V. Kralj Aleksandar I. Temperatura ove vode je 35,5° C. Ovaj je bazen od velike koristi mnogim bolesnicima, kojima nije indicirana toplota glavnoga vrela. Osim navedenih bazena banja raspolaže i s 12 udobnih kada. Ove se vode iskorišćavaju i za liječenje pićem, te u tu svrhu postoje dvije česme.

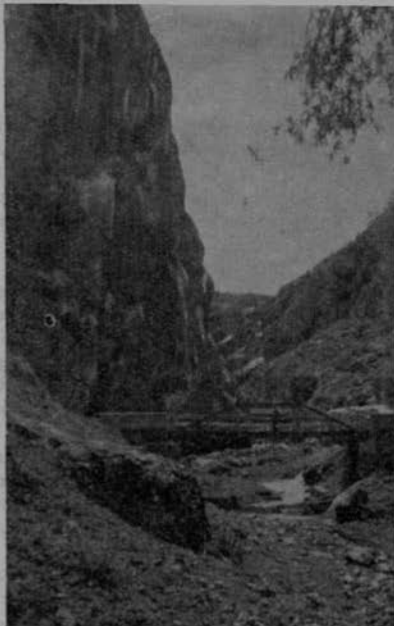

Niška Banja

Ljekovito kupalište

Thermes

Heilbad

Jelašnička klisura
Jelašnica-Cannon
Jelašnica-Schlucht

Hladna radioktivna voda: Dvije česme, jedna u banjskom parku. Njena je radioaktivnost nadaleko čuvena, a druga je u blizini sadašnje škole i također veoma radiaktivna.

I n d i k a c i j e: Iskorišćavanjem radioaktivnih voda vrši se pomlađivanje cijeloga organizma. Stoga je Niška banja indicirana za ove bolesti: neurastenija, išijas, reumatizam, staračke bolesti, visoki krvni pritisak, arterioskleroza, ulozi, poremećaj želuca i crijeva neuretične naravi, oboljenja bubrega, žučne i mokraćne bešike, oboljenja ženskih spolnih organa, centralna i periferna uzetost. Voda umnožava broj crvenih i povećava aktivnost bijelih krvnih zrnaca, pa stoga ubrzava oporavak poslije operacije i težih bolesti. Pospješuje resorpciju eksudata, zadebljanja, skraćenje i sraščenja. Znatno povećava lučenje mokraćne kiseline iz organizma i uklanja spolnu nemoć.

P r o t u i n d i k a c i j e: Tuberkuloza, sva akutna zapaljenja i zarazne bolesti.

Niška Banja raspolaže modernim velikim hotelom, koji ima 64 higijenski i udobno namještene sobe, 12 veoma lijepih vila s preko 100 savremeno uređenih soba i nekoliko vila sa oko 70 skromno namještenih soba. Osim ovih stanova u hotelima i vilama ima još oko 250 soba u seoskim domovima, namijenjenih banjskim gostima, ali nijesu namještene. U njima se može i kuhati. Banjska uprava je maksimirala cijene u hotelu. Ishrana je veoma povoljna. Na banjskom tržištu ima svega izobila, a cijene odgovaraju niškom tržištu, koje je jedno od najbogatijih i najjeftinijih tržišta.

Š e t n j e, i z l e t i i z a b a v e: Veoma su ugodne šetnje banjskim parkom, koji je dijelom engleski, a dijelom gusto zasađen. S njegove se terase pruža krasan vidik po pitomoj Nišavskoj dolini, kojim se vijuga nestašna Nišava. Preko nje se plave obronci Svrljiških planina, desno ostaje romantična slika Sićevske klisure, a lijevo se prosuo bijeli Niš. Sjeverna strana

parka vezana je s Koritnjakom, pošumljenim brdom, a tuda se vijugaju mnoge staze nad banjom.

U sezoni koncertira tri puta dnevno orkestar vojne muzike u banjskomu paviljonu. Veći lokali imaju dobre salonske jazz-orkestre, oko kojih se skuplja mladež željna plesa. U banji gostuje redovito po jedna od dobrih pozorišnih trupa, a osim toga priređuju se i druge svakovrsne večernje zabave.

Okolina Niške Banje nadaleko je čuvena sa romantike krajeva i sa bujnih vinograda. U Sićevskoj klisuri, usred divlje romantike, nalazi se historijski Manastir sv. Bogorodice, kamo se iz banje ugodnim putem stiže za 20'. — 5 km daleko od banje nalazi se slikovita Jelašnička klisura. U neposrednoj je blizini historijski znamenita Ćele-kula, a prema njoj mjesto herojske pogibije narodnoga junaka Stevana Sinđelića i njegovih tri stotine Resavaca. Nedaleko su manastiri: Sv. Pantalej, Sv. Petka i Sv. Jovan. — Osim navedenih mjesta, priređuju se izleti iz banje i u druga mjesta u svima pravcima.

Hoteli: H. Đoka Jovanović, H. Belkić, H. »Kod Topole«, H. »Niška banja«.

Obavještenja: Uprava banje, Niška Banja.

PIROT

Idući željezničkom prugom uz Nišavu prema Caribrodu, stiže se ponajprije u Belu Palanku, a zatim u Pirot, znamenito mjesto zbog proizvodnje pirotskih ćilimova, poznatih u cijelomu svijetu.

Pirot je bio poznat već u rimsko doba pod imenom Turres (Kule), a kada je potpao pod bizantsku vlast, nazvan je Pyrgos. Nakon toga dospio je Pirot pod maćedonsku, bugarsku, srpsku i tursku vlast. Od godine 1877 pripada Srbiji. U novijoj povijesti Pirot je poznat zbog bitke, koja se ovdje bila između Srba i Bugara 1885 godine.

Hoteli: »Knjaževac«, »National«, »Srpski Kralj«.

Obavještenja: Opštinsko načelstvo, Pirot.

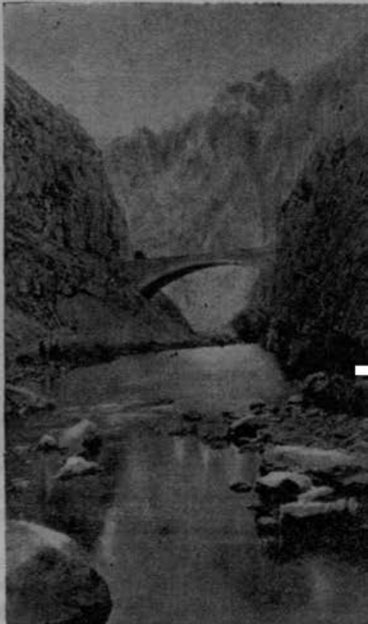
Niška Banja

Novi dio

Quartier neuf

Neues Viertel

KURŠUMLIJSKA BANJA

Sićevski klanac
Passage-Sićevo
Sićevo-Schlucht

U blizini rijeke Toplice, na obalama njene desne pritoke »Banjske rijeke«, leži Kuršumlijska banja (500 m nad morem). Kroz klanac Banjske rijeke vodi kolski put Kuršumlija—Priština, a u skoroj budućnosti ima tuda da prođe željeznička pruga Niš—Kuršumlija—Banja—Priština. Romantični klanac kod banje proširuje se u četverouglastu kotlinu, koju sa svih strana opkoljavaju šumoviti visovi. Više same banje ulijeva se Prepolački potok u Banjsku rijeku.

Kuršumlijska banja ima donekle sualbinsko podneblje s malim atmosferskim pritiskom, s odnosno nižom godišnjom temperaturom i osrednje velikim atmosferskim talozima i osobitom intenzivnošću zrakova sunčane svjetlosti.

Ostaci staroga kopna u obliku kristalasta terena opkoljavaju bazen rijeke Toplice skoro sa svih strana: sa sjevera ga ograničavaju veliki kristalasti masivi Jastrepca i Lepenca, sa zapada veliko bilo Kopaonika. S juga se diže Petrova Gora. Udolina bazena rijeke Toplice bila je plavljena morem u paleozojsko i u kretacejsko doba. Odatle tu velike naslage kretacejske i paleozojske formacije. U tercijaru su dio udoline zapremila slatkovodna jezera, te im nalazimo tragove između sela Male Plane i Pločnika u obliku prostranih jezerskih terasa. Erupcija vulkanskih stijena u području Kopaonika krajem kretacejske epohe, a vjerojatno i početkom tercijera, dirnula je i bazen rijeke Toplice, te tu ima na više mjesta eruptivnih stijena.

S balneološke tačke gledišta posmatranje geološkog sastava, iako je površno, daje zanimljive podatke: izvori se pojavljuju ondje, gdje se prekida jedna i počinje druga formacija. Pojava izvora ima nesumnjivu vezu s tektonskim linijama — pukotinama i rascjepima. Prisustvo znatnih količina sadre svjedoči da su u prijašnje vrijeme hidromineralne pojave bile mnogo više izrađene.

Sadašnji izvori nalaze se na obalama Banjske rijeke, 10 km jugozapadno od mjesta Kuršumlije. Okolina je lijepa,

a podneblje je u mjestu i okolici veoma ugodno. U junu iznosi temperatura 14—22° C. Banja je potpuno zaklonjena od vjetra, izložena je sunčanim zracima, a sva je okolica šumovita. Unaokolo se prostiru mirisne livade, a brda obiluju subalpinskom florom.

Banja ima nekoliko izvora vruće vode od 39—56° C toplote, koji daju ukupno oko 75 l/m. Iz vode izbijaju velike količine plinskih klobuka, a pojedini izvori imaju jake naslage soli (eflorescencije).

Izvori Kuršumlijske banje bijahu poznati već i Rimljanima, a to se da zaključiti po nalazima na tomu zemljištu: nađene su rimske ploče od pečene gline, po obliku slične karakterističnim pločama rimskih terma. Tih ploča ima još danas u Kuršumlijskoj banji. Osim toga nađene su rimske olovne cijevi za vodovod vode, a mještani su ih upotrebili u svoje svrhe. Kada se gradilo staro kupatilo, našla se ploča s rimskim natpisom, kojim se neki bolesnik zahvaljuje bogovima za iscjeljenje od bolesti u toj banji. U natpisu kaže, da se dugo mučio i patio, da je obilazio uzalud sva ondašnja lječilišta. Tu ploču odnijeli su Nijemci za vrijeme okupacije u Njemačku.

Način liječenja: Kupanje u toploj vodi, pijenje vode i oblozi od prirodnoga sumpornog blata (fango).

Voda je alkalno-kisela hiteriterma.

Indikacije: Reumatizam, artritična oboljenja zglobova, mišića i kostiju, teške neuralgije, posljedica traume itd. Bolesti ženskih spolnih organa, bolesti želuca (osobito one, koje su vezane s hipersekrecijom), bolesti crijeva i jetre, šećerne bolesti itd.

Ako se uhvati najtopliji izvor ove banje, koji ima temperaturu 56,5° C, onda će se indikacije proširiti i za liječenje

Kuršumlijska Banja

Ljekovito kupalište

Thermes

Heilbad

Kuršumlijska Banja

Ljekovito kupalište

Thermes

Heilbad

hronične egzanteme (skrofuloze, akne, urtikarije, prurige, psorijazisa itd.) i za kasni sifilis.

Inhalacijom sumporovite vode i plinova liječe se hronični katari ždrijela, grkljana, nosa, dušnika, bronhija (osobito katari ovih organa, ako su infekcioznog podrijetla).

Zbog velikih šuma, čista i suha planinskog uzduha, izvrsne planinske vode, ova se banja preporučuje kao uzdušno lječilište malokrvnim, tuberkuloznim i anemičnim bolesnicima.

Uprava banje pobrinula se i za zabavu svojih gostiju: priređuju se muzički koncerti, društvene zabave, izleti u historijski znamenitu okolicu. Lječilišni park pruža priliku za ugodan odmor pod šumovitim brdom i na brdu s lijepim prirodnim alejama i stazama. Izleti u Prepolac — Prepolačka klisura (1000 m nad morem) s vidikom na karaule stare granice bivše kraljevine Srbije. Divan drum do Prištine, Gračanice, Kosova, Kopaonika. Odlične prilike za planinarstvo i za ribolov.

Banja ima svoga liječnika stručnjaka. Vlasnik banje je Društvo Kuršumlijska Banja A. D. u Prokuplju.

Lječilišne zgrade: Vila »Jugoslavija« s 55 moderno uređenih soba, Vila »Milica« 13 soba s potpunim komforom, Vila »Kosanica« s 12 soba s krevetima, ali bez posteljine, za siromašnije građane. Restoran, lječilišna dvornica (Kursalon). Svagdje elektr. rasvjeta i vodovod.

Privatne vile: »Kosovo«, »Zarić«, »Lovac«, »Desant«.

Osim toga ima u banji 2 hotela drugoga reda i 1 bolji hotel.

Sezona traje od 1 maja do 30 septembra.
Posjetioci banje imaju pravo na željezničke povlastice.
Obavještenja: Uprava Kuršumlijske Banje A. D., Prokuplje.

KISELJAK LUKOVO

Nedaleko od Kuršumlijske Banje nalazi se pod Kopaonikom (Pilatovica 1075 m) Lukovo s alkalno-zemno-alkalnom kiselom vodom (53⁰). Ova voda sadržava pored gasa ugljene kiseline i ostatka sode bikarbone još i katijone kalcija i magnezija. Pije se kao lijek protiv živčanih bolesti, koje prate pojave uzbuđenja, protiv neuroze srca, protiv katara želuca s prekomjernom kiselinom, protiv katara crijeva s prolivom, protiv zapaljenja s eksudatom, protiv uloga, protiv kamena mokraćne kiseline.

Obavještenja: Uprava Lukovačkog kiseljaka, Lukovo.

LESKOVAC

Na rijeci Veternici, lijevom pritoku Morave, leži Leskovac, grad iz novijeg doba, osnovan početkom 19 vijeka, a danas već jedno od industrijskih središta Srbije. Tu je razvijena industrija opeka, pokućstva, sapuna, pivarska industrija, tkalačka, mlinarska i dr.

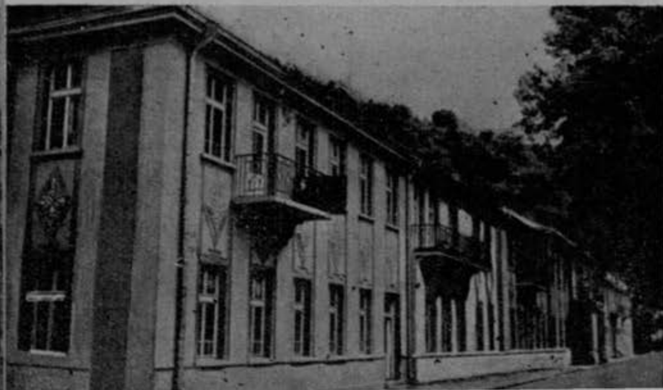
Leskovac je zgodna polazna tačka za uspone na Lisac planinu s vrhom Vlajnjom (1494 m), Petrovu Goru (1452 m), i preko Morave na Suvu planinu (1822 m) i Krivu Buku (1040 m.).

Hoteli: H. Kostić, H. Plug.

Obavještenja: Opštinsko načeltsvo, Leskovac.

VRANJE

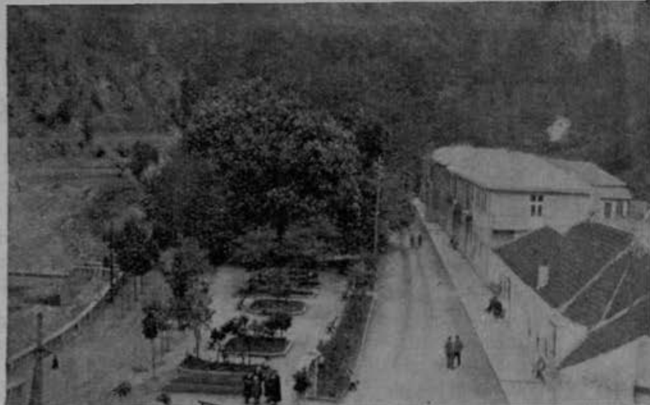
Leži na lijevoj obali Morave pod planinom Oblikom, nedaleko od same rijeke. Srpski su kraljevi u srednjem vijeku

Uranjska Banja

Ljekovito kupalište

Thermes Heilbad

Vranjska Banja

Ljekovito kupalište

Thermes

Heilbad

poklanjali osobitu pažnju ovome mjestu, a o tome svjedoče mnoge zadužbine, što ih podigoše u Vranju srpski kraljevi i knezovi onoga doba. Još i danas se vide u okolici Vranja mnoge crkve i manastiri iz onoga doba. Poslije boja na Kosovu odabrao je despot Uglješa Mrnjačević Vranje za sjedište. Turci su se dugo mučili da zagospodare Vranjem i okolicom. To im je pošlo za rukom tek 1454 godine nakon mnogih ogorčenih bitaka za turskoga gospodstva iseli se velik dio Vranjanaca u Ugarsku, u predjele današnje Vojvodine, te ondje na rijeci Tisi osnova novu naseobinu pod imenom Vranjevo, koja i danas ondje postoji. Oni Vranjanci, koji ostadoše na rođenoj grudi, često su ustajali na oružje protiv Turaka, pa su se Vranjanci odlikovali i u ratovima za oslobođenje u prošlom vijeku.

U najnovije doba razvila se u Vranju cipelarska, tkalačka, sapunarska i željezna ljevačka industrija.

Okolica Vranja obiluje termalnim i mineralnim izvorima, a najznamenitija je među njima Vranjska Banja.

Hoteli: Europa, Prizren, Solun, Vranje.

Obavještenja: Opštinsko načelstvo, Vranje.

VRANJSKA BANJA

Na Banjskoj rijeci, desnom pritoku Morave, na zapadnom podnožju visokih šumovitih planina (Veliki Strešer 1946 m) leži Vranjska Banja, jedno od naših najpoznatijih ljekovitih kupališta.

Izvor je sumporno-alkalno-salinična hiperterma (82⁰ C).

Indikacije: Hronični reumatizam zglobova i mišića, razne neuralgije, kostobolja, skrofuloza i limfatizam, sifilis u trećem periodu, malokrvnost u blažoj mjeri, bolesti ženskih spolnih organa (perimetritis sa eksudatom), pareza i paraliza, hronične kožne bolesti, rekonvalescencija poslije operacija i bolesti, zatvor, bolesti jetre, trovanje olovom i živom.

Protuindikacije: Sve bolesti praćene grozničavim stanjem previše iznureni bolesnici (osobito starija lica), tuberkuloza pluća, inkompenzacije srca i skleroza arterija u jakoj mjeri, jača histerija, neurastenija, odliv krvi (hemoptoe i hematemeza), akutne kožne bolesti.

Banja radi cijele godine, a kako je snabdjevena svima modernim uređajima za tu svrhu, to je u njoj ugodno i liječenje zimi. Osim toga banja ima i zavod za fizikalnu terapiju.

Zabave, koncerti, društvene zabavne priredbe, izleti na susjedne šumovite planine: Veliki Strešer (1929 m i 1946 m), na Oblik (1320 m), zatim u Vranje, Surdulicu, Bosiljgrad, Radovnicu i odavle na Kozjak planinu (1352 m).

Hoteli: Banovinski Hotel, H. Bosna, H. Skender, H. Srbija.

Obavještenja: Uprava banje, Vranjska Banja.

KUMANOVO

Na željezničkoj pruzi Niš—Skoplje, pod Skopskom Crnom Gorom u kumanovsko-preševskoj poviji leži historijsko mjesto Kumanovo (320) m), znamenito u novijoj povijesti našega naroda po slavnoj pobjedi, što je srpska vojska u ratu za oslobođenje izvojeva 1912 g. nad Turcima i time započe niz poraza vjekovnoga ugnjetača jugoslovenskoga naroda, da završi potpunom osvetom Kosova i oslobođenjem braće na balkanskom jugu.

Kumanovo je turistički veoma zanimljivo mjesto, te je poput ostalih naših orijentalskih varoši zbog svoje slikovitosti veoma privlačno. Planinari dolaze ovdje na svoj račun, jer je Kumanovo ujedno i dobra polazna tačka za izlete u Skopsku Crnu Goru.

Narodno kolo u Južnoj Srbiji

Danse du Kolo en Serbie Méridionale

Kolo-Tanz in Südserbien

Nedaleko od Kumanova nalazi se odličan kiseljak Prajevci, koji nažalost još nije iskorišćen onako, kako to savremene potrebe iziskuju.

Hoteli: Grand, Kumanovo, Palace, Srbija, Vardar.

Obavještenja: Opštinsko načelstvo, Kumanovo.

MANASTIR STARO NAGORIČANO

Tipovi iz Južne Srbije
Types de la Serbie Méridionale
Typen aus Südserbien

Staro Nagoričano je uistinu veličanstvena građevina i veoma lijepa zadužbina kralja Milutina, posvećena sv. Đorđu, do koje vodi sa željezničke stanice Kumanova dobar kolski put, dug 14 km. Sagrađena je 1318 god., a živopisi su dovršeni 1323 godine. Protivno mišljenju, koje općenito prevladava, i po kome se površno sva srpska građevinarska umjetnost ubraja u bizantski slog, treba na ovomu mjestu istaknuti da je srpska građevinarska umjetnost u 12 i 13 vijeku stojala pod utjecajem talijanske, grčke i istočnjačke umjetnosti, dok je manastir Staro Nagoričano uistinu jedna od najprvih crkava sagrađenih u bizantskom slogu. Skoro je sva sazidana od tesana kamena, samo je gornji dio opasan slojevima opeka. Lijepo se ističu pet kubeta od kojih srednji nadvisuje ostala četiri. Ima slobodno izvijen svod i naokolo četiri manja na kamenim stupovima. Živopisi ove krasne zadužbine prvi su primjer novijega stila u srpskoj crkvenoj živopisnoj umjetnosti. Osim nekojih freska, koje su jako oštećene, ostale su freske dobro očuvane, te po mnijenju strukovnjaka pretstavljaju svojim kompozicijama, crtežom i svježinom boja najdragocjenije primjere srpske srednjevjekovne slikarske umjetnosti, iako u nešto manje od fresaka u Sopoćanima i Mileševu.

Sva su kubeta i oltar prekriveni brojnim portretima, među kojima se ističu portreti kralja Milutina, žene mu Simonide i njihova sina Stevana. Isto je tako krasna freska sv. Đorđe i mnoge druge. Ove se sve slike odlikuju rijetkošću, da

se na njima jasno čitaju potpisi njihovih autora, te su tako poznata danas i imena živopisaca onoga doba, koji su se ovjekovječili svojim radovima u ovoj zadužbini.

Čovjek stoji nijem od ushita i udivljenja na pogled tolike veličanstvenosti i takva umjetničkog djela. Ako ijedna, to zacijelo ova zadužbina dokazuje visoku kulturu, koju su ovakvim zadužbinama srpski vladari u srednjem vijeku širili među svoj narod. Živopisi ove zadužbine su bez sumnje ljepši i od živopisa u manastiru Gračanici. Jedino što je Gračanica možda arhitektonski ljepša.

SKOPLJE

Skoplje, glavni grad i ekonomsko, saobraćajno i kulturno središte Vardarske Banovine, nalazi se u srcu Balkanskoga poluostrva, te je čvorište na veoma važnoj moravsko-vardarsko saobraćajnoj žili. Skoplje ima danas oko 65.000 stanovnika.

Leži na obalama Vardara u uskom sjeverozapadnom dijelu Skopskoga polja, južno od ušća vardarskih pritoka Treske i Lepenca. Skopsko je polje sa tri strane opkoljeno planinama. Na jugu se diže Vodnjanska planina (1067 m), za kojom se prostiru golemi planinski masiv Jakupice s vrhom Solunskom glavom (2540 m). Sjevernu stranu Skopskoga polja zatvara Skopska Crna Gora (1851 m), a na zapadu se diže stjenoviti Žeden i ogranci Šar-planine (Ljuboten 2496 m, Turčin 2702 m, Borislajec 2662 m, Vraca pl. 2582 m). Na istoku je prostrana ravnica Skopskoga polja te se na sjeveroistoku preko kumanovsko-preševske povije spaja s Moravskom dolinom, a na jugu s Ovčim poljem i sa srednjim Povardarjem. U blizini Skoplja su tri velika planinska prodora, kojima prolazi željeznička pruga: Kačanička klisura (475 m) između Šar-planine i Skopske Crne Gore, Kaldrmi Bogaz na putu za Tetovo i Taorska klisura na putu za Veles.

U ovom kraju živjelo je još u prvo historijsko doba ilirsko pleme Dardana, a Skoplje im bijaše glavnim gradom. Tada

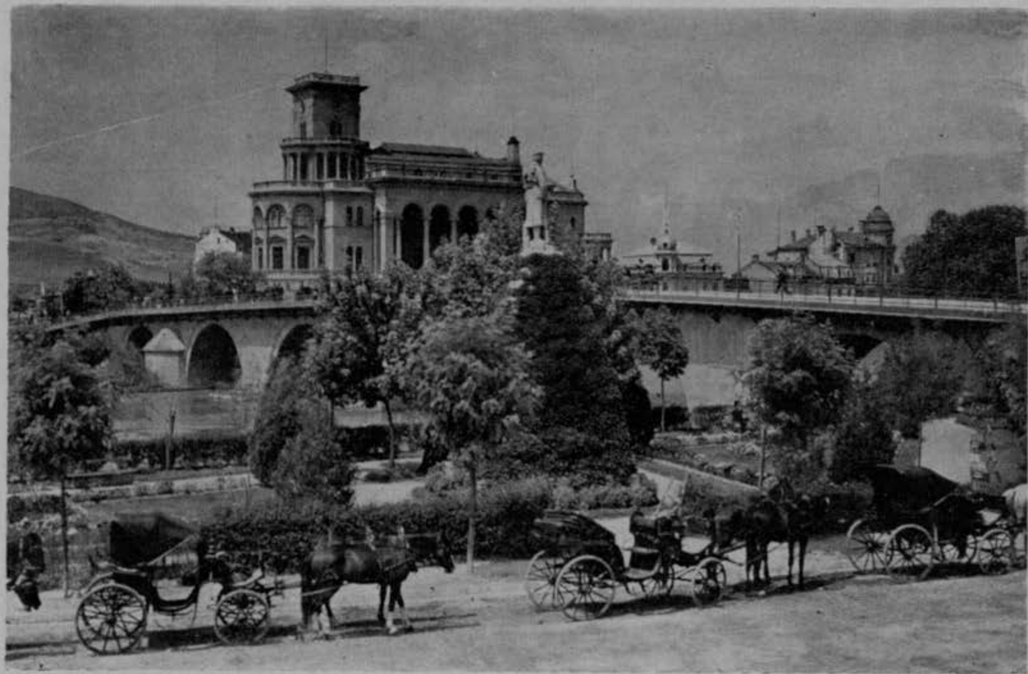

Skoplje

Iz staroga grada

Motif du quartier turque

Motiv aus dem Türkenviertel

SKOPLJE

OFICIRSKI DOM
LE CASINO MILITAIRE
OFFIZIERSKASINO

Skoplje

Tursko kupatilo (Hamam)

Bains Turques

Türkisches Bad

se zvalo Skupi, a nalazilo se malo više današnjega Skoplja, između sela Bardovaca i Zlokućana, na ušću Lepenca u Vardar. Za Rimljana, još uvijek pod imenom Skupi, bijaše Skoplje glavni grad ondašnje rimske provincije Dardanije. God. 518 po Hr. uništi ga velik zemljotres do temelja. Mjesto staroga grada Skoplja podiže bizantski car Justinijan I (527—565) nov grad na mjestu sadašnjega Skoplja i nazva ga po svome imenu Justiniana Prima. Kada su za seobe naroda počela slovenska i druga plemena nadirati na Balkan, Sloveni opljačkaše Skoplje krajem 6 vijeka, a krajem 7 vijeka nastaniše se tu stalno. Kada je poslije tri vijeka Bizantu pošlo za rukom, da opet osvoji Povardarje, Skoplje postade važno vojničko i administrativno središte, ali se ne podiže više do staroga sjaja, jer je u neprestanim ratovima često prelazilo u ruke Kumana, Normana, Bugara i Srba. Srbi su ga osvajali još pod Nemanjom (1189 g.) i pod kraljem Urošem, ali ga konačno osvoji kralj Milutin (1282—1321). Otada Skoplje postade glavni grad i prijestonica srpskih kraljeva i careva. Kulminaciju je postiglo za cara Dušana (1331—1355 g.). U Skoplju se Dušan proglasio 1346 g. carem svih Srba, Grka i Bugara, a srpsku arhiepiskopiju podiže car na stepen Patrijaršije. God. 1349 objavi car Dušan u Skoplju svoj znameniti Zakonik.

Skoplje bijaše i za turske vladavine važno vojno središte, te se do pada Carigrada (1453 g.), uz Jedrene, smatralo drugom prijestonicom Turske carevine. U doba, kada je Turska bila na vrhuncu svoje moći, Skoplje bijaše velik grad, ali je imao uglavnom turski karakter. Već tada je Skoplje imalo oko 60.000 stanovnika. Prodiranjem Austrije na Balkan zadesi Skoplje strašan udes. Austrijski general Pikolomini naredi, te vojnici 1689 zapališe grad, tako da je malo što ostalo pošteđeno od toga požara. Dugo se Skoplje nije oporavilo od te katastrofe. Opadanjem turske moći i zbog anarhije, koja je zavladala turskom

Skoplje

Mali ciganin
Un petit Tzigan
Kleiner Zigeuner

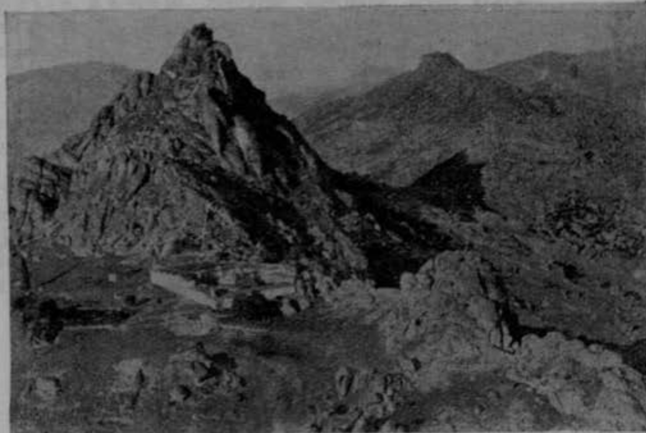
Foto D. Čeh

Skoplje

Sultan Muratova džamija
Mosquée Sultan Mourad
Sultan Murads-Moschee

Manastir Matka
Monastère
Kloster
kod Skoplja
près de Skoplje
bei Skoplje

Manastir Treskavac
Monastère
Kloster

carevinom. Skoplje je izgubilo čak i trgovinski značaj. Još u 18 vijeku bijaše Skoplje maleno mjesto, a kada je u 19 vijeku počeo da se uvodi donekle poredak. Skoplje poče opet napredovati. Ranije je glavni dio grada bio na lijevoj obali Vardara, a u 19 vijeku širi se Skoplje i preko Vardara na desnu stranu. Ova se strana na drugoj obali počela naglo dizati i napredovati poslije oslobođenja 1912 godine. Iako su se iz Skoplja poslije balkanskoga rata iselili mnogi muslimani, ipak je Skoplje od ondašnjega broja stanovnika (47.000) postalo danas velik grad.

Rijeka Vardar dijeli Skoplje u dva dijela: u stari grad, na desnoj obali Vardara, koji ima više tursko, istočnjačko obilježje, i novi grad, koji sve više dobija izgled modernoga grada. Za turiste je svakako primamljiviji stari dio grada, jer su ondje znatnije skopske starine, velik broj džamija s vitkim i visokim minaretima, uske, vijugave ulice, omeđene zidovima dvorišta, za kojima stoje kuće tursko-bizantskoga tipa. U ovomu je dijelu grada čuvena skopska čaršija, s tijesnim ulicama i mnogobrojnim istočnjačkim dućanima i mnoštvom onih karakterističnih specijalno orijentalskih zanatskih dućana, ćepenaka. Tu se ponajviše vidi mješavina i šarenilo vjerskih i narodnosnih grupa skopskoga stanovništva: Srbi, Turci, Arbanasi, Jevreji i Cigani. U novomu su dijelu grada sva veća i važnija državna nadleštva, škole, zavodi i ustanove. Tu se jasno primjećuje snažni impuls tempa, kojim novo Skoplje napreduje u modernizaciji i proširivanju.

Skoplje ima umjereno kontinentalno podneblje, ponešto ublaženo pod utjecajem sredozemnoga podneblja. U mjesecu januaru je srednja temperatura —1° C, a u mjesecu julu +24° C. Zato je i veći dio godine pogodan za turiste, pa čak i rano proljeće i kasna jesen.

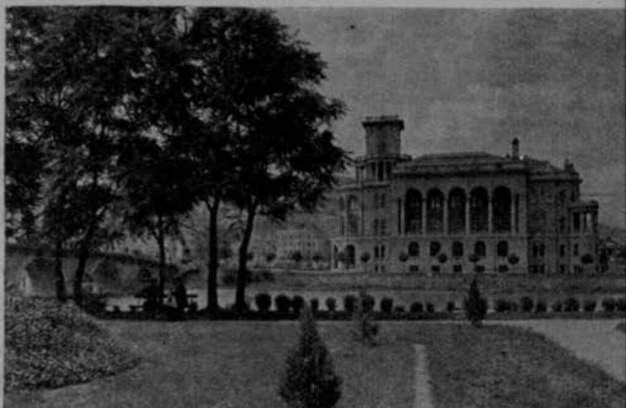
Z n a m e n i t o s t i : G r a d potječe vjerojatno iz bizantskoga doba, ali su ga kasnije prepravljali Srbi, a za njima Turci. K a m e n i m o s t na Vardaru, zvan Dušanov most. Po

Skoplje

Kuršumlija Han

Foto D. Čeh

Skoplje
Oficirski dom
Casino militaire
Offiziers-Kasino

turskom zapisu na samomu mostu, potječe taj most iz doba sultana Murata II (15 vijek). Vodovod, iza grada, ima 55 svodova, a potječe vjerojatno još iz doba Justinijana I. Crkva sv. Spasa, ima veoma lijepe drvoreze u ikonostasu, koji su radili domaći, debarski majstori. Ova je crkva vjerojatno starijega podrijetla, a obnovljena je za turske vladavine. Crkva sv. Dimitrije, ranija mitropolitska crkva, potječe iz turskoga doba. Saborna crkva sv. Bogorodice iz prve polovice 19 vijeka. Kuršumli Han, potječe iz ranijega doba turske vladavine, a služio je za prenoćište putnika i smještaj robe, putnika i karavana. Sada je u njemu lapidarij Muzeja Južne Srbije, u kome ima i nadgrobnih spomenika i sarkofaga iz rimskoga Skoplja (Skupi). Kapan Han i Suli Han, koji još i danas služe za smještaj robe i kao mala tržišta. Kjutub Han, ruševine stare građevine, koja je sudeći po imenu nekada služila kao turska biblioteka. Sultan Muratova džamija, Gazi Isabegova džamija iz 15 vijeka, veoma lijepa građevina, koja potsjeća na srpsku srednjevjekovnu arhitekturu. Jajapašina džamija iz 16 vijeka s vitkim minaretom, najvišim u Skoplju. Mustafapašina džamija i dr. Stara kupatila: Dautpašin hamam, ruševine ogromne stare građevine turskoga sloga, Čifte hamam (Hamam Dvije sestre), veliki, stari hamam, koji se sastoji od dva odjeljenja: za muške i za ženske. Gazi Baba, brdo s koga je veoma lijep vidik na Skoplje. Cijelo je brdo pokriveno turskim grobljem. Na vrhu brda je staro tursko tulbe.

Od novih ustanova vrijedno je spomenuti: Univerzitet, Muzej Južne Srbije, Oficirski dom, Higijenski zavod i dr.

Vrijedno je razgledati skopske ustanove: Istorijski i Etnološki Muzej Južne Srbije) Poenkaerova ulica, u palači Trg. Akademije). lapidarij Muzeja u Kuršumli Hanu. Za razgledanje muzeja treba se obratiti Upravi Muzeja, ul. Vvojvode Micka,

br. 5, telef. 337. — Zoološki muzej i Zoološka bašta u Parku Idadije. Univerzitetska biblioteka na Filozofskom fakultetu. Narodno pozorište Kralja Aleksandra I.

Bioskopi: »Vardar« i »Korzo« (ulica Kralja Petra), »Balkan« (ulica Princa Đorđa).

Šetališta: Korzo u ulici Kralja Petra i Opštinski park Idadija.

Sanatoriji: »Vardar« (Stojana Novakovića ul. 41; »Balkan«, Pajkova ul. 17.

Skoplje i njegova okolina obiluju starim spomenicima, a osobito starim srpskim crkvama i manastirima. Fotografi i fotoamateri naći će u Skoplju izobilja motiva u mrtvoj i živoj prirodi. Naročito su zanimljivi motivi narodne nošnje, osobito u Skopskoj Crnoj Gori. U blizini Skoplja su uske, dugačke klisure, pune romantike: klisura Treska i Kačanička klisura. Lijep je pogled iz Skoplja na visoke planine Šar i Jakupicu. Skoplje je najpogodnija polazna tačka ne samo za izlete u bližu okolinu, nego i za dalje izlete po Južnoj Srbiji: na Kosovo, Ohridsko Jezero itd.

Najzanimljiviji su izleti u okolicu Skoplja ovi:

Izlet u klisuru Treske veoma je prijatan i privlačan. Ova klisura s izgledom duboka kanjona, kojim protječe brza i bistra rijeka Treska, veoma je slikovita i romantična. Uz to se u njoj nalaze i tri stara manastira: Matka (iz 16 vijeka) pred klisurom, sv. Andreja, zadužbina Andrijaša, brata Kraljevića Marka, zavučen u klisuru tako, da mu se može prići jedino čamcem, koji iznajmljuje manastir Matka, i manastir sv. Nikole Šiševski (iz 16 vijeka), na desnoj obali Treske, visoke gore u stijeni. — Izlet u Skopsku Crnu Goru ima posebne zanimljivosti u tome, što se tu mogu vidjeti krasni stari srpski manastiri i korjenit život našega naroda. Podnožjem Skopske Crne Gore vodi udoban automobilski put, pa se od sela Čučera do Creševa mogu obići sva sela i sve znamenitosti. U selu Čučeru znamenita je crkva sv. Nikite, zadužbina kralja Milutina, u Kučevištu crkva sv. Bogorodice, zadužbina Stevana Dečanskoga i manastir sv.

Skoplje, Mustafa-pašina džamija

Mosquée Moustaphapacha

Moschee Mustafapascha

Arhanđela, podignut za vlade cara Uroša, a u selu Ljubičevu crkva sv. Nikole, koju podiže gospođa Danica za vlade cara Dušana. Na izletu za klisuru Treske ili za Skopsku Crnu Goru može se svratiti u selo Bardovce, gdje se nalazi veoma zanimljiv turski čifluk (majur) i ostaci rimskoga grada Skoplja (Scupi). — Vrijedno je pohoditi Markov Manastir u selu Sušici. Zadužbina je to kralja Vukašina i njegovih sinova, a leži na podnožju visoke planine Jakupice. Sa svojim divnim freskama pretstavlja značajan objekat za turiste. U selu Rašče, na zapadu od Skoplja pod planinom Žedenom nalazi se veoma lijepo Vrelo, zanimljiva prirodna pojava: iz okomita i visoka vapnenastog otsjeka izbija preko 3 m³ vode u sekundi. Voda je bistra kao kristal, a pod njom u dubini od 2 m, nalazi se pravi ćilim od podvodne jako zelene i sočne trave.

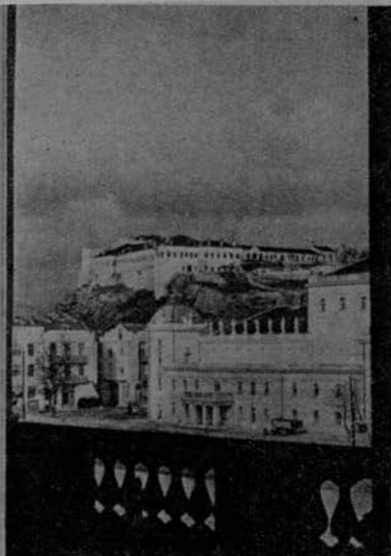
Skoplje - Sv. Spas

Altarski detalj
Détail de l'autel
Altardetail

Iz Skoplja se vrše izleti u Katlanovsku Banju s toplom mineralnom vodom.

Skoplje je ujedno planinarsko središte Južne Srbije, te se odavle ide na izlete u obližnje planine. Najviše privlači pažnju vrh Ljuboten na Šar-planini (2496 m). Amo vodi najbolji put preko Tetova i Starog Sela, ali se može ići i preko Kačanika. Pod Ljubotenom ima planinska kuća, koju je podigla Vardarska banska uprava. Zatim izlet na vrh Solunsku Glavu ili Mokro (2540 m) na planini Jakupici, južno od Skoplja. Veoma je zanimljiv uspon i na Skopsku Crnu Goru (1651 m), jer se odavle pruža krasan vidik po cijelom kraju oko Skoplja i na samo Skoplje. U selima na podnožju planina svagdje se mogu unajmiti dobri planinski konji za ove izlete.

U Skoplju su ovi strani konzulati: Arbanski, Brzakova ul. 5; austrijski, Princa Tomislava ul. 5; belgijski, Venac Cara Dušana 30; brazilijanski, Šumadijska ul. 5; turski, ugao ulice Princa Andreja i Cara Nikole; grčki, Branka Radičevića ul 2; francuski, Kraljice Marije ul. 55; italijanski, Branka Radičevića ul. 4; švedski, Kej 13 oktobra br. 60; rumunjski, Jovana Cvijića ul. 15.

Skoplje

Dušanov grad
Chateau Tzar Douchan
Kaiser Dušans-Burg

U Skoplju ima PTT, apoteke, liječnici, bolnice itd. Autotaksi, taksi, kočije, autobusi, garaže i druge ustanove, potrebne javnom saobraćaju.

Hoteli: Bristol, Srpski Kralj, Splendid, Grand, Moskva, Ujedinjenje.

Obavještenja: »Putnik« društvo za promet stranaca, Skoplje, ulica Kralje Petra br. 33.

KISELJAK KOD ĐENERALA JANKOVIĆA

Nalazi se u kačaničkom srezu. Ova kisela voda sadržava dosta gvožđa i kako je ugodna ukusa, pije se lako i prijatno. Nijemci su je za vrijeme rata uvelike iskorišćavali. Nedavno se pristupilo racionalnoj eksploataciji ove ljekovite vode.

PRIZREN

Grad je bio pod Rimljanima poznat pod imenom Theranda, a kasnije je dobio ime Prizdrijan. Stare tvrđave i mnoge manastirske ruševine svjedoče o minuloj slavi ovoga negda cvatućega grada, koji je pod carevima Dušanom i Urošem bio doživio vrhunac sjaja i napretka. Tu je negda bilo prastaro episkopsko sjedište, a i Dubrovačka republika je ovdje imala svoju trgovačku koloniju. Car Dušan i car Uroš stanovahu u nedalekom dvorcu Ribniku. Iz toga slavnog doba (14 vijek) potječe i manastir sv. Arhanđel Mihajlo, (grobnica cara Dušana Silnog). Po propasti carstva na Kosovu polju započeše crni dani za Prizren. Turci su tu nemilice pustošili. Kasnije je Prizren mnogo stradao od krvavih bojeva. Tek početkom 19 vijeka počeo se Prizren donekle oporavljati i napredovati, ali pravi polet dobio je tek oslobođenjem 1918 godine.

Znamenite su crkve i manastiri: sv. Bogorodica Leviška, sv. Spas, sv. Dimitrije, sv. Stevan, sv. Đorđe, sv. Nikola i sv. Arhanđel.

Hoteli: Balkan, Car Dušan, Jugoslavija, Kruna, Solun, Šumadija, Velika Srbija.

Obavještenja: Opštinsko načelstvo, Prizren.

Prizren Foto D. Čeh

DEBAR

U uglu, što ga rijeka Radika, pritok Crnoga Drima, čini s ovom potonjom rijekom, leži nedaleko od jugoslovensko-arbanske granice varoš Debar (640 m nad m.). U doba Rimljana bio je poznat pod imenom Deborus, a kao slovensko naselje spominje se prvi put pod bizantskim carem Blažom II (1018 g.). Godine 1283 osvoji ga srpski kralj Milutin. Kasnije je i Debar potpao pod tursku vlast, ali je zadržao uvijek velik značaj i važnost, što ih je imao još od prvih početaka, kao znatna zanatlijska varoš, čije se stanovništvo odlikuje marljivošću. U Debru su stanovnici veoma dobri oružari, kovači, zidari, slikari itd.

Stanovništvo je najvećim dijelom muslimanske vjeroispovijedi. Kada je 1912—13 Debar prisajedinjen Srbiji, iselio se velik broj Turaka i Arbanaca. Debar se dijeli na Gornji i Donji grad, te još uvijek ima izrazito lice orijentalske varoši. Budući da ovdje nema savremenih saobraćajnih sredstava, to se promet još uvijek odvija putem karavana, ali se u potonje doba sve više pojavljuju automobili.

DEBARSKA BANJA

Četiri kilometra daleko od Debra, na padinama planine Krčina (2345 m), leži Debarska Banja (1000 m nad morem). Spada u red sumpornih hiperterma. Ova banja, čija ljekovita sumporna voda ima izobilja raznih mineralnih sastojaka, ima jednu osobitost koju nema nijedna druga banja na svijetu: Sa sumporovita brda stropoštava se mineralna voda u velikim slapovima, od kojih je svaki visok po 20 m, i protječući pokreće svojim tokom više od deset vodenica. Ovo je zbilja jedinstven slučaj u svijetu, da mineralna voda pokreće vodenice!

Skopska Crna Gora

Narodne nošnje

Costumes nationaux

Volkstrachten

Skopska Crna Gora

Narodne nošnje

Costumes nationaux

Volkstrachten

Tetovo

Šišanje ovaca

Foto »Putnik«

Idući put Debarske Banje već se izdaleka osjeća miris sumporovodonika. Kako banja leži na planini vulkanskoga podrijetla, to se u narodu brzo stvorila o njoj čitava mala legenda U planini ima na nekoliko mjesta pukotina, iz kojih suklja dim i sumporna para. Narodna priča veli, da se u staro doba, možda prije nekoliko vjekova desilo, te je neko čobanče palo u takav otvor. Šubara i frula nađene su u jednom izvoru kod Piškopeje (oko 20 km daleko od banje u ravnoj uzdušnoj crti!). I tako narod vjeruje, da izvor u Piškopeji stoji u neposrednoj vezi s onim otvorima kod Debarske Banje.

U Debarsku Banju dolazi mnogo gostiju iz cijele Vardarske banovine, jer se glas o velikoj ljekovitosti ove vode brzo prosuo cijelom banovinom, iako banja sada još uvijek raspolaže veoma skromnim udobnostima i uređajem. Država je ustupila banju Debarskoj opštini i do sada su podignuta samo dva pokrivena bazena, obložena kamenim pločama. Kako je ova banja ne samo odlično ljekovito kupalište, nego je zbog svoga planinskog položaja i vanredno ugodna, čista uzduha ujedno i izvrsna uzdušna banja, to je velika šteta, što se liječenje vrši još uvijek primitivnim načinom, bez reda i nadzora. Ali, poznavajući žilavost i ustrajnost našega naroda, koji je zadojen željom za napretkom, može se nadati, da će s malo dobre volje i prijegora ova banja brzo podići tako, da postane jedno od banjskih središta Vardarske banovine, jer to zaslužuje punom mjerom.

Mlaz mineralne vode toliko je jak, da u minuti proteče 300 litara vode, a temperatura joj je 42° C. Dakle, svojstva su tu! Bilo bi dobro, da se mjerodavni liječnički krugovi jače zainteresuju za ovu banju, da ispitaju njenu ljekovitost u potankosti (a to bi bilo dobro i kod onog ostalog velikog broja do danas još i kod nas nepoznatih izvora i banja Vardarske banovine), kako bi se domaći kapital, ohrabren ustanovljenjem činjenica iz naučnih krugova, riješio da od te i drugih banja

Ohrid

Pogled sa staroga grada na jezero

Vue de la vieille citadelle sur le lac

Blick von der alten Burg auf den See

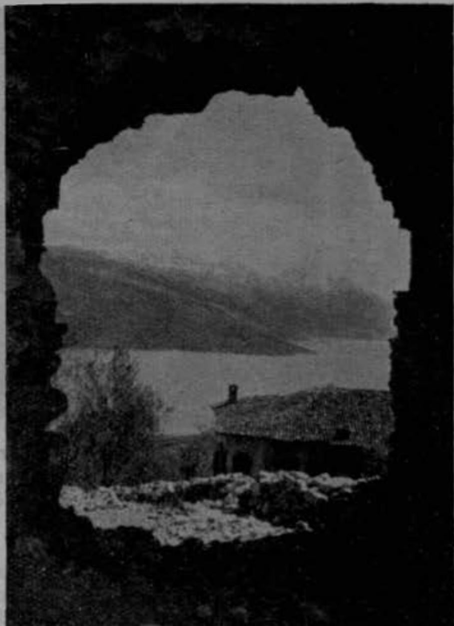

Foto D. Čeh

Ohrid

Manastir Sv. Nauma

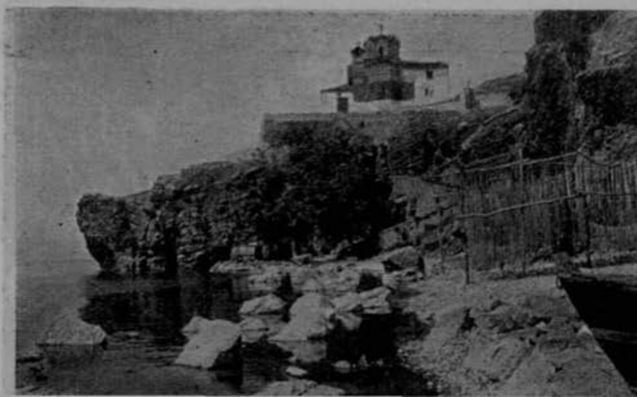
Monastèrs St. Naoam

Kloster St. Naum

Ohrid Foto D. Čeh

Vile uz obalu jezera
Villas sur le quai du lac
Villen am Seeufer

Ohrid

Manastir Sv. Jovan Bogoslov
Monastère St. Jean Kaneo
Kloster Hl. Johannes Kaneo

Foto »Putnik«

stvori ono, što bi uveliko bilo podobno da podigne blagostanje onih krajeva pridolaskom banjskih gostiju.

Za sada postoji u Debarskoj Banji jedino Hotel Pariz, koji odgovara časovitim potrebama savremene banje, a tako isto i vila »Zdravko«, inače se spava u seljačkim kućama na posteljama po podu, kao što je to običaj seljaka onih krajeva.

Do sada se ustanovilo iscjeljenje u ovoj banji: pićem vode protiv zatvora, bolesti jetre, sifilisa, trovanja olovom i živom i protiv kožnih bolesti. Kupanjem su se liječili reumatičari.

Ovdje treba spomenuti još jednu banju u debarskom srezu, a to je Donjokosovačka Banja.

Obavještenja: Uprava Debarske opštine, Debar.

OHRID — OHRIDSKO JEZERO

Ohrid leži na visokoj stijeni, koja se poput rta zasjekla u Ohridsko jezero, jednom od naših najvećih jezera (270 km² površine, a doseže dubinu od 285 m). Ohrid je jedan od najstarijih srpskih gradova. Na tomu mjestu bijaše stara grčka naseobina Lynidos u 3 vijeku pr. Hr. U doba Rimljana Ohrid je bio utvrđen grad i veoma važan kao glavno mjesto rimske pokrajine Novoga Epira. Otkako su se amo doselili Sloveni, Ohrid je postao središtem hrišćanskoga misionarstva. Sv. Naum i Sv. Kliment, učenici slovenskih apostola Ćirila i Metoda, bijahu najgorljiviji propovjednici nove vjere. Ujedno su u Ohridu podignute i velike crkve. Na prekretnici 10 vijeka bijaše Ohrid prijestonica cara Samuila.

Stari grad pokazuje još i danas bitne ruševine negdašnje rimske naseobine. Osamnaest kula i četiri kapije upotpunjuju još i sada dobro očuvane gradske bedeme. Krajem 11 vijeka opustošiše ga Normani sasvim. Kasnije je Ohrid pao pod srpsku, a onda pod bizantsku vlast; za ovom zavladaše Ohridom opet srpski kraljevi i carevi, koji u Ohridu i okolici podigoše niz

Tetovo

Unutrašnjost mošeje

Intérieur d'une mosquée

Inneres einer Moschee

Ohrid

Panorama

lijepih zadužbina. Najljepša je od svih ovih zadužbina manastir sv. Naum iz 1361 g. U 15 vijeku pade grad u turske ruke. Arbanske navale i razni bojevi uvelike su gradu štetili, ali se Ohrid uvijek brzo oporavljao, blagodareći povoljnu geografskom položaju i značajnim tradicijama, kojima je stanovništvo bilo zadojeno.

U Ohridu se uvelike gaji ribolov, a ohridski biser je nadaleko poznat.

Od 40 crkava i manastira, koliko ih ima na Ohridskom jezeru, skoro polovica stoji u samomu Ohridu. Najznamenitije i najbogatije su umjetničkim dragocjenostima ove: Sv. Sofija, najveća crkva u Jugoslaviji, Sv. Bogorodica Perivleptu, Sv. Jovan Bogoslov, Sv. Konstantin, i Jelena, Sv. Bogorodica i Sv. Bogorodica Zahumska (Naum).

Ohrid je odlično kupalište s lijepim žalom, te je u sezoni na obali jezera veoma živahno.

Ohrid je polazna tačka za mnoge planinske izlete: na Petrinu, Galičicu (2255 m), Plakensku planinu, Bigu pl. (1399 m), Stogovo pl. (2273 m) itd.

Vožnja jezerom, ribolov.
Hoteli: Central, Srpski Kralj, Velika Srbija.
Obavještenja: Gradsko načelstvo, Ohrid.

KATLANOVSKA BANJA

Veoma poznata banja u Skoplju. Još prije nekoliko godina bilo je to primitivno blato i tu se nije moglo liječiti. Sada su se prilike znatno izmijenile. Kupalište ima hotel sa četrdeset soba i dobro uređenim restoranom. Voda ima 39—41° C i liječi reumatizam i ženske bolesti.

Ulica u Ohridu

Une rue d'Ohrid

Eine Gasse in Ohrid

Ohrid

Motiv s jezera

Un motif du lac d'Ohrid

Motiv vom Ohrid-See

Manastir Sv. Naum na Ohrid. Jezeru

Monastère St. Naoum sur le Lac d'Ohrid

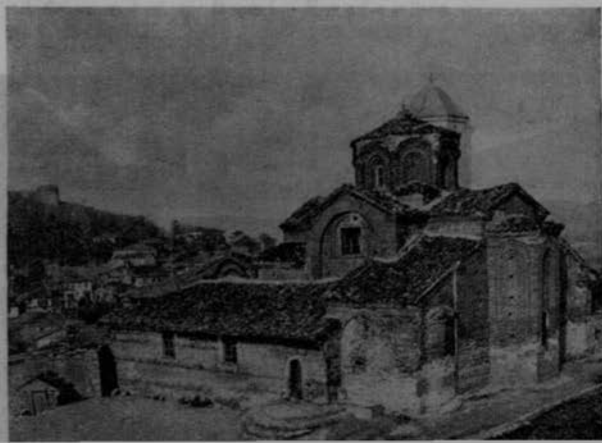
Kloster Hl Naum am Ohrid-See

Foto V. Šediva

Manastir Sv. Kliment u Ohridu

Monastère St. Clémeut à Ohrid

Kloster Sv. Klement in Ohrid

Mali Muslimani sa Vardara
Petits Musulmans du Vardar
Kleine Musselmannen vom Vardar

Foto V. Šedíva

Motiv iz Gostivara
Un Motif du Gostivar
Motiv aus Gostivar

Veles

VELES

Spominje se u povijesti prvi put 216 g. pr. Hr. Oko Velesa su se vodile krvave bitke između Bizantinaca, Srba i Bugara. Kasnije je potpao pod tursku vlast, te još i danas ima pečat orijentalskoga grada. Veles je od davnina živahno trgovačko mjesto. Znamenite su starine: Manastir sv. Nedelja, rimska kula stražara, ruševine staroga kaštela. Od Velesa se odvaja ogranak želj. pruge, koji vodi u

ŠTIP

Jedan od najstarijih srpskih gradova, koji se spominje već u 3 vijeku po Hr. Zatim je potpao pod bizantsku, a onda pod srpsku vlast, dok poslije Kosovske bitke ne zavladaše njime Turci. Još i danas ima ostataka staroga Grada i jedan muslimanski manastir.

Nedaleko od Štipa nalazi se Banja Kneževica.

Od Štipa vodi željeznička pruga dalje na istok u

KOČANE

Mjesto je glasovito zbog gajenja odličnog pirinča (riže), koji ukusom daleko nadilazi najfinije inostrane vrste, koje se uvoze u našu državu. Jedina mu je mana ta, što nema onaj sjaj, kao što ga imaju inostrane vrste pirinča, a to je samo zato, jer nemamo tvornica za tu svrhu.

Blizu Kočana u selu Banji nalazi se Kočanska Banja.

Sjeverno od Kočana, nedaleko od mjesta Kratova, nalazi se glasoviti Manastir Lesnovo s krasnim freskama, među kojima se osobito ističu dvije: Car Dušan i despotica Liverina.

STRUMICA

U povijesti već davno poznato mjesto. Prije Hr. pripadalo je Maćedoniji, a kasnije rimskoj državi. Car Tiberije ogradio je sebi dvorac u Strumici. Nad gradom se diže Grad Kraljevića Marka, a isto takva gradina postoji i u samoj Strumici, te je s onim prvim spojena tunelom.

Hoteli: Beli Orao, Srpski Kralj.

GRADSKO - STOBI

Nedaleko od željezničke stanice Gradsko na željezničkoj pruzi Skoplje—Solun iskopane su na brijegu zidine jednoga od najznamenitijih gradova iz vremena starih Grka, Rimljana i Bizantinaca. Starogrčko pozorište s vitkim korintskim stupovima, s ukrašenim kapijama, stubištima i otvorima, što vode u podzemne prostorije, već ugledaše svijetlo dana. Iskopani su dijelovi crkve, koja pretstavlja jedan od najljepših i najbogatijih spomenika iz doba ranoga hrišćanstva, a od koje su sačuvani temelji, slomljeni stupovi i nešto mozaika. Izvan grada nalazila se kapela s grobnicama prvih hrišćana. Čitavo tlo ove kapele bilo je izrađeno u mozaiku. U blizini stanice Gradsko uređen je naročit muzej, u kome se čuvaju finiji umjetnički radovi iz negdašnjega grada Stobi. Ti su radovi toliko osobeni, rijetki i umjetnički savršeni, da ih arheolozi smatraju kao jedinstvene među dosadanjim iskopinama uopće.

Dalji radovi iskopavanja su u toku.

Od Gradskoga vodi glavna pruga dalje na jug, gdje se dolina Vardara stješnjava u klanac, opkoljen visokim, strmim

Štip

Stara džamija

Une mosquée antique

Alte Moschee

Foto D. Čeh

Stobi

Ruševine starinskoga grada

Ruines de la ville antique

Ruinen der antiken Stadt

stijenama. Kod Demir Kapije pruga ulazi u ravnicu i vodi dalje u Solun preko Đevđelije, jugoslovenske granične stanice prema Grčkoj.

ĐEVĐELIJA

Đevđelija je jedan od naših gradova na krajnjem jugu, koji se poslije oslobođenja razvija naglim koracima. Stanovnici su veoma marljivi i poduzetni, a zanimaju se uglavnom gajenjem svilenih buba, duvana i opijuma. Kako se u posljednje vrijeme uvelike razmahala građevinska djelatnost, to se i lice ovoga grada sasvim izmijenilo, te Đevđeliju danas krase mnoge lijepe, moderne kuće, a ovaj se grad može reći da je na putu najboljega napretka u svakom pogledu.

ĐEVĐELIJSKA BANJA

U neposrednoj blizini Đevđelije nalazi se banja i ljekovit izvor sumporne vode. U banji su uspješno liječene razne reumatične bolesti, išijas i druge kostobolje. Banja je nažalost kod nas još uvijek skoro nepoznata. Neko vrijeme pomagali su banju trgovci iz Đevđelije i okolice, a prošle godine preuzela je ovu banju banska uprava. Do sada je banska uprava preko svoga upravnika i liječnika učinila veoma mnogo za napredak ove banje, te je uređena tako, da pruža priličan komfor i ugodnosti onima, koji traže lijeka.

Đevđelija je imala prošle godine veoma jaku sezonu, pa bi bilo dobro, da se za nju učini što veća i opsežnija propaganda kako bi se naša, a po mogućnosti i strana publika što potanje obavijestila o ovoj važnoj banji.

Obavještenja: Uprava banje, Đevđelijska Banja (Vardar. ban.).

Prilep Foto D. Čch

Sahat-Kula
Chocher turque
Türkischer Uhrturm

Od ranije spomenute željezničke stanice Gradsko, odvaja se na jugozapad pruga uskog kolosjeka, koja vodi u Prilep i Bitolj.

PRILEP

U povijesti je poznat pod imenom Prilepom, kako ga okrstiše Bizantinci. Godine 1014 osvoji ga car Samuilo. Ime Prilepa vezano je u našem narodu za ime epskoga junaka svih Jugoslovena — Kraljevića Marka. Prilep je bio privremena prijestonica cara Dušana i sjedište kraljeva Vukašina i Marka. Vrijedno je pohoditi selo Markovu Varoš, 1 km daleko od Prilepa, gdje se nalaze ruševine, crkve i zadužbina sv Arhanđel. Još danas su sačuvane goleme utvrde iz turskoga doba. Sjeverno od Prilepa stoji znameniti manastir Treskavac, koji bogato obdariše srpski vladari. Prilep je u 19 vijeku bio pozornicom krvavih ustanaka. Ima znatno razvijeno zanatstvo

Znamenite su crkve i manastiri u Prilepu: Sv. Arhanđel, Sv. Dimitrije, Sv. Nikola, Sv. Bogorodica, Sv. Petar, Sv. Atanasije. Nad Prilepom se dižu dvije goleme granitne stijene, na kojima stoji stari srednjevjekovni grad, s bedemima, kulama i odbranbenim zidovima.

Hoteli: Amerika, Balkan, National, Trgovački hotel.
Obavještenja: Gradsko načelstvo, Prilep.

BITOLJ

Prvi put se u povijesti spominje 1014 god., u doba cara Samuila. Bitolj je slovensko naselje blizu manastira Bukova, na mjestu negdašnjega trgovišta Herakleje, od koga su do danas očuvane ruševine. U najnovije vrijeme vršene su tu iskopine, koje su iznijele na svijetlo dana niz mramornih kipova, grčkih i rimskih natpisa i drugih sličnih starina.

Bitolj bijaše već u 11 vijeku sjedište episkopije. 1382 g. pade u turske ruke, te su zatim ovuda prolazile velike osmanlijske vojske. U tursko je doba Bitolj slovio kao važan vojnički i trgovački grad. U 18 vijeku Bitolj je mnogo stradao od arbanskih pljačkaških pohoda, ali nikada nije izgubio svoj pun značaj, te je još prije svjetskoga rata imao 85.000 stanovnika. Godine 1894 otvorena je željeznička pruga Bitolj—Solun. Svjetski rat je skoro potpuno uništio ovaj napredni grad, te danas broji tek oko 40.000 stanovnika. U Bitolju ima pravoslavna bogoslovija, nekoliko srednjih škola, i niz stručnih i nižih škola. Srpsko-pravoslavna episkopija ima 33 manastira, a među njima nekoji imaju veoma dragocjene umjetničke starine. U samomu gradu ima četiri crkve. Osim toga je tu i jedna rimokatolička crkva i 29 mošeja.

Četiri kilometra daleko od Bitolja stoji manastir sv. Kristofor i jedan izvor mineralne vode.

Bitolj je polazna tačka za uspon na Perister (2600 m) i na Kajmakčalan (2521 m), koji je postao slavan sjajnom pobjedom jugoslovenskoga oružja u svjetskome ratu, koje je donijelo slobodu našoj Velikoj Ujedinjenoj Domovini.

U Zagrebu, dne 18. augusta 1933.

Markova Varoš, 1 km. daleko od Prilepa, gdje se nalaze ruševine [illegible] Arhanđel. Još danas su sačuvane goleme utvrde iz turskoga doba. Sjeverno od Prilepa stoji znameniti manastir Treskavac, koji bogato obdariše srpski vladari. Prilep je u 15 vijeku bio [illegible]

Znamenite su crkve i manastiri u Prilepu: Sv. Arhanđel, Sv. Dimitrije, Sv. Nikola, Sv. Bogorodica, Sv. Petar, Sv. Atanasije. Nad Prilepom se diže dvije goleme granitne stijene, na kojima stoji stari srednjovjekovni grad, s bedemima, kulama i odbrambenim zidovima.

Hoteli: Amerika, Balkan, National, Trgovački hotel.

Obavještenja: Gradsko načelstvo, Prilep.

BITOLJ

Prvi put se u povijesti spominje 1014 god., u doba cara Samuila. Bitolj je sjeverno naselje blizu manastira Bukova, na mjestu negdašnjega trgovišta Herakleje, od koga su do danas sačuvane ruševine. U najnovije vrijeme vršena su tu iskopine, koje su iznijele na svjetlo dana niz mramornih kipova, grčkih i rimskih natpisa i drugih sličnih starina.

Bitolj bijaše već u 11 vijeku sjedište episkopije. 1382 g. pade u turske ruke, te su zatim ovuda prolazile velike osmanlijske vojske. U tursko je doba Bitolj slovio kao važan vojnički i trgovački grad. U 18 vijeku Bitolj je mnogo stradao od albanskih pljačkaških pohoda, ali nikada nije izgubio svoj pun značaj, te je još prije svjetskoga rata imao 45.000 stanovnika. Godine 1894 otvorena je željeznička pruga Bitolj—Solun. Svjetski rat je skoro potpuno uništio ovaj negdašnji grad, te danas broji tek oko 40.000 stanovnika. U Bitolju ima pravoslavna bogoslovija, nekoliko srednjih škola i niz stručnih i nižih škola. Srpsko pravoslavna episkopija ima 34 manastira, od kojih njeki imaju veoma dragocjene umjetničke starine. U samom gradu ima četiri crkve. Osim toga je tu i [illegible] i 23 džamija.

Četiri kilometra daleko od Bitolja stoji [illegible] i jedan izvor mineralne vode.

Bitolj je polazna točka za izlet na Pelister (2600 m) i na Kajmakčalan (2521 m), koji je poznat slavnom pobjedom jugoslovenskoga prvaka u svjetskome ratu, koja je donijela slobodu našoj Velikoj Ujedinjenoj Domovini.

U Zagrebu, dne 18. augusta 1938

POPUST KOJI DOBIVAJU ČLANOVI JADRANSKE STRAŽE U JUGOSLOVENSKIM HOTELIMA

U vezi sa preduzetom akcijom od strane Izvršnog odbora J. s. za postignuće popusta u hotelima na primorju i u unutrašnjosti za članove pomagače J. s. (koji primaju reviju), donosimo spisak hotela, koji su se do danas odazvali pozivu J. s. Svi dolje nabrojeni hoteli, kod kojih nema posebne oznake, daju članovima pomagačima J. s. 10% popusta na hrani, piću i spavanju. U koliko se pak to kod nekih razlikuje, to je posebno za svaki hotel naznačeno.

Niže nabrojeni hoteli odobravaće članovima pomagačima J. s. spomenute popuste, ako se kao takvi budu legitimirali reprezentativnom članskom legitimacijom (crna boja) s fotografijom, i ako nadležni ogranak J. s., kod kojega je dotično lice začlanjeno kao član pomagač, potvrdi na legitimaciji, da je članarinu za čitavu 1933. godinu uplatio. Ovu potvrdu potpisaće pretsjednik, ili njegov zamjenik i snabdjeće se pečatom odnosnog ogranka.

Članovi pomagači, koji žele da se koriste odobrenim popustom za 1933. god., treba prethodno da uplate članarinu za cijelu 1933. godinu, a zatim da nabave, ukoliko je već nemaju, kod svog Oblasnog ili Mjesnog odbora spomenutu reprezentativnu legitimaciju uz cijenu od 5 dinara.

Da bi se članovima pomagačima omogućilo ostvarivanje njihova prava na gornji popust, toplo se preporučuje svim odborima, da stalno vode brigu o tome, da na skladištu uvijek imaju dovoljnu količinu spomenutih legitimacija, kako bi bili kadri, da odmah i u svakom momentu, bez odlaganja udovolje traženju svojih članova pomagača, a u koliko bi danas oskudijevali na ovim legitimacijama, neka odmah poruče kod Ekonomata Izvršnog odbora odgovarajuću količinu.

POPIS HOTELA

Aleksandrovo: (na ostrvu Krku) Hotel Frankopan (čitavu opskrbu uključivši sve takse dinara 55 dnevno).

Bakar: Hotel Jadran (na hrani i spavanju odobrava 15%).

Baška: (na ostrvu Krku) Hotel Baška; Hotel Grandić; Pension-Restaurant »Barbalić« u koliko ostanu više od 8 dana računaće hranu i stan 48 din nevno po osobi; Pension »Zvonimir« kompletan pension 44.— dinara dnevno.

Beograd: Hotel Palace (odobrava 20%); Hotel Excelsior (samo na spavanju odobrava 10%, dok na hrani i piću ništa); Hotel Moskva (na spavanju 20%. Hotelsku kuhinju ne vodi) Hotel Srpska Kruna (na hrani 20%, na spavanju 10%, dok na piću nema popusta.

Bled: Hotel Park (na hrani i spavanju odobrava 10%, na piću ništa, a na kupanju u gradskoj kupelji odobrava 50%); P. Mon Plaisir; P. Vovk (na pensionu odobrava 10% od jula do augusta, a 20% za maj, juni i septembar); H. Jekler (odobrava 10% na hrani i spavanju, dok na piću ne odobrava nikakova popusta); H. P. Union (odobrava 25% samo na spavanju); Hotel P. Harke (na hrani i spavanju 10% dok na piću ne odobrava nikakav popust); Hotel Petran (odobrava 10% samo na spavanju).

Bitolj: Hotel Jeftić.

Boh. Jezero: Grand Hotel Sv. Janez (odobrava 10% na hrani do 15 jula i poslije 10 septembra).

Bol: (na ostrvu Braču) P. Vidošević (popust od 10% odobrava, ukoliko se boravak produži preko 8 dana. Inače dnevna cijena po osobi dinara 50).

Cavtat: Hotel Granić Dinka (članovima J. s. cijeli pension računa 45 dinara dnevno, a u koliko bi htjeli spavati na platnenim posteljama, računaće cijeli pension Din 30 dnevno. Na obične postelje može ukonačiti 50 osoba, a na platnu isto toliko, dakle, svega 100 osoba).

Celje: Hotel Union (na hrani i spavanju odobrava 10%, dok na piću ne odobrava nikakav popust); Hotel Europa (samo na hrani odobrava 10%); Hotel Pošta (na hrani i spavanju odobrava 10%, dok na piću ne odobrava nikakav popust).

Cetinje: Grand Hotel (odobrava 10% samo na hrani i spavanju); Hotel New-York (odobrava 10% samo na hrani i spavanju).

Crikvenica: Hotel Dom Dr. Seidl: Hotel Slavija: Hotel Terapia (odobrava 10% samo na spavanju); Hotel Miramare (odobrava 10% samo na spavanju); Hotel P. Andrija (odobrava 10% samo na spavanju); P. Danica (na hrani i spavanju 15% a većim grupama 25%); H. P. Vila Julijana; Hotel Crikvenica (10% odobrava samo na hrani i spavanju); Hotel Pension Velebit (odobrava 10% samo na hrani i spavanju).

Dobrna: H. Zdraviliški Dom (na hrani odobrava 15%, na spavanju 10%, dok na piću ne odobrava popust).

Dubrovnik: Hotel Lapad (na piću ne odobrava nikakav popust); Hotel P. Viktorija (za veće kategorije cijenu odobrava 15%); Hotel Petka (na hrani odobrava 10%, na piću ništa, a na spavanju 20%. Za veće grupe odobrava daljnji popust); Hotel P. Miramar (članovima J. s. računaće pension Din 65 dnevno uključivo takse i poslugu); Hotel de la Ville (odobrava 15%); Hotel P. Galeb (odobrava 15%); Hotel Gradac; Hotel P. Wregg (na hrani i spavanju odobrava 10% pojedinim članovima pri boravku od najmanje 8 dana, a 20% grupama od najmanje 6 osoba pri boravku od najmanje 8 dana).

Gospić: Hotel Lika (na hrani odobrava 10%, a na spavanju 15%, dok na piću ne odobrava popust).

Hercegnovi: Hotel Boka; Hotel Jadran; Hotel Igalo.

Hvar: Grand Hotel Palace; Hotel Kovačić (na piću ne odobrava popust. Grupama preko 15 članova na hrani i spavanju odobrava 15%).

Jajce: Grand Hotel.

Jelsa: Hotel Jadran.

Kaštel-Lukšić kod Splita: Pension P. Dr. Šoulavi.

Kočevje: Hotel Trst (20%, na piću ne odobrava nikakav popust).

Korčula: Hotel P. Bon Repos (na hrani i spavanju odobrava popust. Sa ovim popustom dnevni pension za članove J. s. iznosiće 70 Din i o u koliko ostanu u hotelu nazmanje 3 dana); H. P. Praha.

Kotor: Hotel Slavija; Hotel Graz.

Koviljača Banja: članovima J. s. odobrena je povlastica od 50% u Hotelima i Vilama Banje Koviljače.

Kraljevo: Hotel National (na hrani odobrava 20%, na piću ništa, za jedan krevet računaće Din 20); Hotel Europa. (na hrani 20%, na piću ništa, cijena sobe sa 1 krevetom Din 15, a sa 2 kreveta Din 25); Hotel Paris (na hrani 10%, na piću ništa, cijena sobe sa 1 krevetom Din 25, a sa 2 kreveta Din 40); Hotel Jugoslavija (na hrani 25%, na piću ništa, cijena sobe sa 1 krevetom Din 20, a sa 2 kreveta Din 35); Hotel Beograd (na hrani 20%, na piću ništa, cijena sobe sa 1 kreteom Din 15, a sa 2 Din 25).

Krapinske Toplice: Kupališni Zavod (za vrijeme pretsezone od 1. V. do 16. VI. te poslije sezone od 1. IX. do 16. X. odobrava 50% kod cijene stanova i 50% kod kaćnih i bazenskih kupelji.

Krk: Hotel Jugoslavija (na piću ne odobrava popust): Hotel Krk (članovima J. s. računaće pension sa sobom, taksom i poslugom za boravak ne manji od 5 dana 54 dinara. U sezoni od 1. VI. do 31. VIII., a prije i poslije 50 dinara, ili popust od 10% à la carte).

Kruševac: Hotel Paris (20% na hrani i spavanju, dok na piću nema popusta).

Kupari: Grand Hotel Kupari (na hrani i piću odobrava se 10%, a na spavanju 20%, u koliko boravak bude barem od nekoliko dana).

Laško: Hotel Savinja (20%).

Leskovac: Hotel Kostić (20%); Hotel Plug (20%); Hotel Slavuj (20%).

Lipik: Alkalno kupalište (Zakupci restorana, Kursalona i K Izvoru odobravaće 20% popusta na hrani po karti ili cijeli pension za 26 dinara na dan. Nadalje 20% popusta na stanu i kupkama za vrijeme od 16. VI. do 31. VIII., a 50% za vrijeme od 1. IX. do uključivo 15. VI.)

Lopar: H. P. Vila Sonja (članovima J. s. računaće u pretsezoni i poslije sezone 60 dinara, a u glavnoj sezoni 65 Din cijeli pension uključivši sve takse).

*Ljubljana: H*otel Slon (odobrava 10% samo na spavanju); Hotel Miklič (na hrani i spavanju 10% dok na piću ništa. Za ekskurzije ili skupne izlete odobrava prema dogovoru veći popust; Hotel Štrukelj (odobrava popust od 10% samo na spavanju); Beli Kranjec (Kajfež) (odobrava samo na spavanju 10%)

Makarska: Hotel Osejava; Hotel Central (na piću ne odobrava se popust. Za veće skupine odobravaće veći popust.

Malinska: Hotel Praha (na piću ne odobrava nikakav popust).

Maribor: Hotel Meran (odobrava na spavanju 10% u koliko se boravak produži preko 3 dana).

Metković: Hotel Zagreb; Hotel Vrgorac (20%); Hotel Metković.

Mostar: Hotel Neretva (na hrani odobrava 20%, na spavanju 10, a na piću ništa).

Niš: Hotel Pecarski (25%); Hotel Njujork (25%); Hotel Sinđelić (na hrani i piću 25%, sobe ne drži).

Ogulin: Hotel Frankopan.

Ohrid: Hotel Srpski Kralj (bez pića).

Omiš: Hotel Bellevue (u pretsezoni i poslije sezone odobrava 20% dok za vrijeme sezone odobrava 10%).

Omišalj: Hotel Učka; Hotel Ruža; Hotel Slavija (odobrava 12%); Hotel Vila Biserka (odobrava 12%).

Orebić: Hotel Bellevue (na hrani i spavanju odobrava 10%, a na piću ništa).

Osijek: Hotel Royal (na spavanju 10%. Ne drži kuhinju); Hotel Central.

Pale: Ljetovalište Dr. Kočević.

Paraćin: Hotel Makedonija 20% na hrani i spavanju.

Perast: P. Lada.

Plitvička jezera: Hotel Plitvice (na hrani i spavanju 10%), dok na piću ništa); H. Bellevue (na hrani i spavanju 10%, dok na piću ništa. Za grupe preko 10 osoba odobrava veći popust).

Podgorica: Hotel Imperial (na hrani i spavanju odobrava 20%, a na piću ništa).

Rab: Hotel Imperial; Hotel Adria; Hotel Park (bez pića); Restauracija i kavana »Riviera« Lujo Poljak (na hrani i piću 10%); Hotel Slavija (na piću ne odobrava nikakova popusta); Pension Marjan (bez pića).

Rimske Toplice: Sofijski Dvor, Hrvatski stan, Rimski dvor, Stara pošta (odobravaju popust od 50% na sobama, kupanju i taksama od 1 V do 30 VI i od 1 IX do 15 X u koliko boravak nije manji od 10 dana.

Rogaška Slatina: Banovinsko zdravilište. (U pretsezoni i poslije sezone odobravaće članovima J. s. popust od 50% za stan i zdravstvene takse).

Sarajevo: Hotel Evropa (bez pića).

Selce: Hotel Lončarić (odobrava 20%); Hotel Rokan (bez pića).

Senj: Hotel Zagreb (bez pića); Restauracija-Pensio »Uskok« (na jelu i spavanju 10%, a na piću ništa).

Sisak: Hotel Vel. Kaptol (bez pića).

Slatina Radenci: Lječilište Slatina Radenci za vrijeme proljetne i jesenske sezone t. j. od 5 V do 15 VI, od 1 do 30 septembra, a kod produljene sezone i do 15 oktobra odobrava 50% na cijene soba i 25% kod kupka.

Sombor: Hotel Sloboda (članovima J. s. računat će pension 60 Din dnevno).

Split: Hotel Central i Pension Salonae (odobrava 20%); Hotel Beograd (na spavanju odobrava 25%. Restauracija na vodi); Hotel Sava (na hrani i spavanju 15%, a za grupe odobrava 20%. Na piću ne odobrava popusta).

Srebreno: Hotel P. Lida (20%).

Sutivan: Hotel Vesna.

Sušak: Hotel Pension Jadran (na hrani 20%, a na spavanju 30%, dok na piću ne odobrava popust); Hotel Kontinental bez pića).

Šabac: Grand Hotel (20%).

Šibenik: Hotel Krka (na hrani odobravaće poust od 20% za skupine do 10 članova, a za skupine preko 10 članova računaće objed i večeru po 15 dinara i poslužbu. Za sobe naplaćivaće između 30 i 40 dinara uključivši poslužbu); Hotel Kosovo (članovima J. s. računaće sobu 25 D, a hranu à la carte sa 2 deci vina Din 25).

Trebinje: Hotel Naglić; Restoran Lovćen.
Trogir: Hotel Central 20%.
Trpanj: Gostiona Franković (20%).
Valjevo: Grand Hotel (20%); Hotel Sekulić (15%); Hotel Geđevac (15%).
Varaždin: Grand Hotel Novak (bez pića).
Veliki Bečkerek: H. Vojvodina (odobrava 10% na hrani i spavanju, dok na piću ništa).
Vinkovci: Hotel Lehmer; Hotel Reisz.
Vrbnik Hotel P. Petr's (na hrani i spavanju odobrava 10% pojedincima, a za veće skupine 20%. Na piću ne odobrava popusta).
Vrnjačka Banja: Hotel Jadran (20% u koliko boravak bude duži od 5 dana).
Zagreb: Hotel Esplanade (odobrava 10% samo na spavanju); Hotel Palace (odobrava 10% samo na spavanju); Hotel Imperial (na spavanju 10%. Ne vodi restauraciju); Hotel Kruna (bez pića); Hotel Royal (odobrava 20% samo na spavanju); Hotel »Kovač« Gajeva 28 (na spavanju i hrani odobrava 20% bez pića).
Zelenika: Hotel P. Zelenika.
Zemun: Hotel Central (bez pića).

Toplo preporučujemo članovima, da prilikom bavljenja u naprijed navedenim mjestima posjete naznačene hotele, koji su iz naročite naklonosti prema našem udruženju i cijeneći njegove uzvišene patriotske ciljeve odobrili popuste.

J. S.

GDJE JE ŠTO

Cijena Din. 1.000.— izlet br. I. 6 dnevni izlet sa parobrodima i autobusima uključno stan i hrana (posebni prospekt) Dubrovnik 1 — event. Kupari — Hercegnovi — Kružni izlet po Boki Kotorskoj — Kotor — Cetinje — Skadarsko Jezero — Budva — Ulcinj i natrag.
Prix Din 1.000.— excursion No I (et retour).
Cijena Din. 160.— izlet br. II. Dubrovnik 1 — event. Kupari — Hercegnovi — Kotor — Cetinje — Budva — Hercegnovi i natrag.
Prix Din 160.— excursion No II (et retour).
Cijena Din 100.— izlet br. III. Dubrovnik 1 — event. Kupari — Hercegnovi — Budva — Petrovac — Sutomore — Bar — Ulcinj i natrag.
Prix Din 100.— excursion No III (et retour).
Cijena Din. 60.— izlet br. IV. Dubrovnik 1 — event. Kupari — Hercegnovi i natrag
Prix Din 60.— excursion No IV (et retour).
Cijena Din 30.— izlet br. V. Dubrovnik 1 — event. Kupari Hercegnovi i natrag.
Prix Din 30.— excursion No IV (et retour).

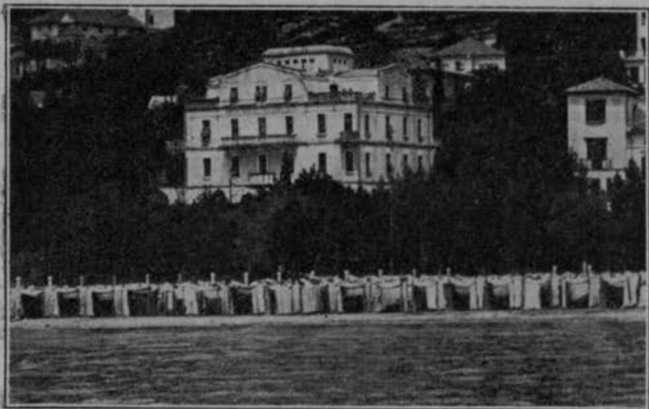
Ovim kombinovanim prugama pruža se osobita prilika, da se u jednom danu vidi udobno i jeftino po cijelom svijetu poznati Kotorski zaliv, vrletne serpentine Lovćena, krasne obale Boke i Ulcinja, te historijsko Cetinje i Skadarsko Jezero. — Vozne karte, prospekti i informacije mogu se dobiti kod direkcije Brodarskog A. D. »BOKA« i društva »AUTOBUS BOKA« u Kotoru, kod društvenih agencija u Dubrovniku i Hercegnovome, svih poslovnica društva za promet stranaca »PUTNIKA« u tuzemstvu i inozemstvu, kao i na brzom parobrodu »HERCEGNOVI«.

Ces lignes combinées présentent l'avantage particulier qu' on peut voir â l'aise et á bon marché le golfe de Kotor, célèbre dan le monde entier, les magnifiques serpentines de Lovćen,, les beles côtesde Boka et de Ulcinj, ainsi que l'historique Cetinje et le lac de Skadar.
Les billets, prospectus et renseignements peuvent être obtenus á la direction de la Société A. de Navigation »Boka« à la Société »Autobus Boka« à Kotor, chez les agences de la Société à Dubrovnik et à Hercegnovi, dans tous les bureaux de la Société de tourisme »Putnik« (dans le pays et à l'étranger), ainsi qu' à bord du vapeur »Hercegnovi«.

DOM Dr. SEIDL - CRIKVENICA, ADRIA

Kuća I. reda sa 50 svim komforom uredjenih soba. — Tekuća voda, kupke, loggije i terase za liječenje suncem i morskim zrakom. - Dietska kuhinja. - Nema prisilnog liječenja. Pension od Din 95.— - Prospekti.

PENSION MATILDA - NOVI

U KUPALIŠNOM PARKU

20 najmodernije uređenih soba, električno svijetlo, voda u sobama, izvrsna kuhinja, osobito za priredjivanje morskih riba, 30 metara od mora, borov park, otvoren vidik na more. TRAŽITE PROSPEKTE

HOTEL „KRK" U KRKU

3 minute od parobrodarskog pristaništa. - Lijepi položaj. Bašta. Tople kupke u hotelu. - Izvrsna bečka kuhinja, te dobra domaća kapljica. Cijene su vrlo umjerene.

HOTEL DRAGA - MALINSKA

Nalazi se uz borovu šumu u blizini kupališta sa dvije krasne terase, te vlastiti vrt. - Sobe sa vidikom na more. - Izvrsna bečka i domaća kuhinja. - Cijene su niske. - Prospekti besplatno. - Vlasnik: ANTE MILČETIĆ.

STRAND HOTEL ROKAN

SELCE (kod Crikvenice)

40 soba. — Na idealno lijepom i mirnom položaju. — (Od kupališne industrije Crikvenica udaljen 10 minuta). Jedinstvena vrlo velika parkirana i gustim drvećem zasjenjena terasa nad morem. — Potpuno nanovo renoviran. — Cijene umjerene. — Sve daljnje informacije promptno. Vlasnik: A. BERANEK.

HOTEL „JUGOSLAVIJA“ - KRK

Tik uz parobrodarsko pristanište. direktni izgled na more, ukusno uređene sobe sa i bez balkona. Internacijonalna kuhinja; izvrsna vina, dnevni koncert; tople i mrzle kupke u kući te pješčana terasa za sunčanje, cijene umjerene. Tražite prospekt. Uprava Hotela.

KRK mirno morsko kupalište nedaleko Sušaka pruža ugodan i jeftin boravak.

Informacije daje Kupališno Povjerenstvo KRK. - Restaurant na Obali vlasnik N. Trinajstić. Ugodan i jeftin boravak na morskoj obali. Domaće vino „Žlahtina“ (vodica). — Restaurant „Velebit“ vlasnik M. Šamanić. Jeftina obskrba uz dobra vina. — Restaurant k Ribaru vlasnik I. Morožin. Dobra domaća kuhinja, specijalno morska riba.

HOTEL LONČARIĆ - SELCE

Sobe sa terasom. — Elektrika. — Voda. — Domaća i bečka renomirana kuhinja. — Neposredno na obali i kod kupališta.
PROSPEKT

Hotel pension „SLAVULJ“ Novi Vinodol

Mirna kuća, hladoviti veliki vrt u blizini kupališta. - Izvrsna kuhinja. - Cijene su umjerene. - Sve upute daje: Ivan Maruševac, vlasnik hotela »SLAVULJ«, Novi Vinodol.

Knjige, pisaći papir, galanterijsku robu, igračke, uspomene itd. nabavite u najstarijoj knjižari

„LIBURNIA“ U CRIKVENICI

na obali kod apoteke. — Posudbena biblioteka. — Dnevne novine i ilustracije u svim jezicima. — Trafika.

SPLIT Hotel-Pension »BAČVICE«

Vornehmstes Haus neu eröffnet. Prächtige Lage in kühlem Garten über der Badeanstalt »BAČVICE«. Angenehmster Bade-u. Vergnügungsaufenthalt. Jeden Abend Konzert und Tanz. Heimische, Wiener und französische Küche. Eigener Autobusverkehr aus der Stadt. Zimmer mit fliessendem Wasser ab 40.— Dinar, volle Pension für 90.— Dinar tälich. NB. Das altrenommierte Hotel »CENTRAL« im Zentrum von Split und Hotel-Pension »BAČVICE« sind Eigentum desselben Besitzers M. MATIĆ.

Hotel »Central«

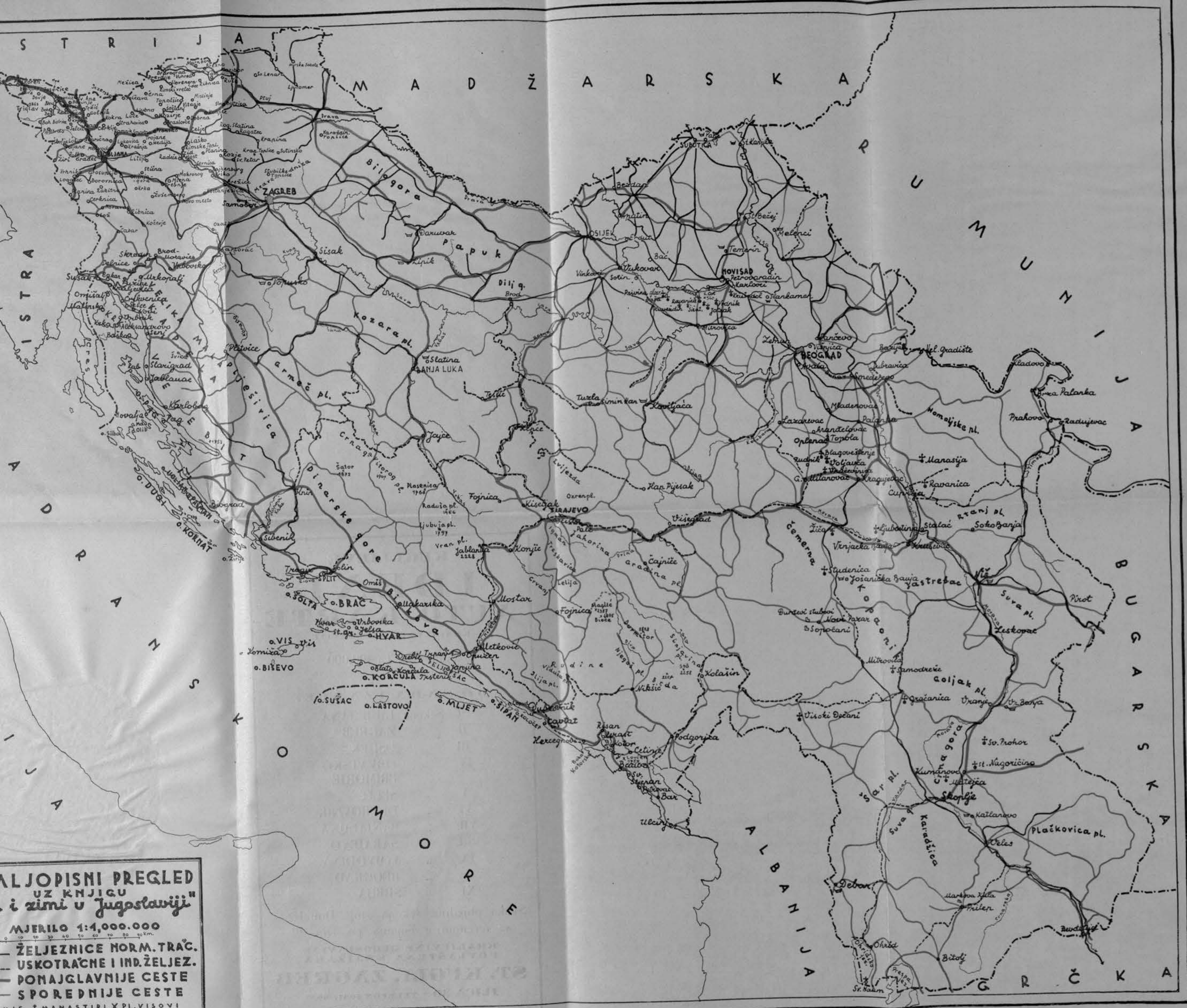
Trogir

Najbolji hotel u Trogiru. — Spavaće sobe za putnike i turiste. — Lijepa bašta na samoj morskoj obali. — Voda pitka i zdrava. —

Posluga prvorazredna! Cijene umjerene!

S T R I J A
M A D Ž A R S K A
R U M U N I J A
B U G A R S K A
G R Č K A
A L B A N I J A
J A D R A N S K O M O R E
I S T R A
I J A
ZAGREB
BEOGRAD
SARAJEVO
LJUBLJANA
SUBOTICA
NOVISAD
OSIJEK
BANJA LUKA
Skoplje
Maribor
Samobor
Sisak
Daruvar
Bilogora
Papuk
Kozara pl.
Grmeč pl.
Dinarske gore
Biokova
Velebit
Plitvice
Karlobag
Jablanac
Senj
Sušak
Bakar
Crikvenica
Novi
Kraljevica
Delnice
Gospić
Šibenik
Split
Solin
Trogir
Omiš
Makarska
Metković
Mostar
Konjic
Jajce
Knin
Dubrovnik
Cavtat
Hercegnovi
Kotor
Cetinje
Budva
Bar
Ulcinj
Podgorica
Kolašin
Nikšić
Vukovar
Vinkovci
Brod
Tuzla
Koviljača
Višegrad
Čajniče
Kiseljak
Fojnica
Pale
Jahorina
Zemun
Pančevo
Smederevo
Mladenovac
Palanka
Kragujevac
Ćuprija
Kruševac
Niš
Pirot
Leskovac
Vranje
Kumanovo
Veles
Prilep
Bitolj
Ohrid
Debar
Kladovo
Prahovo
Radujevac
Vel. Gradište
Ravanica
Manasija
Sokobanja
Stalać
Žiča
Studenica
Novi Pazar
Sopoćani
Mitrovica
Gračanica
Visoki Dečani
Šar pl.
Karadžica
Plačkovica pl.
Goljak pl.
Rtanj pl.
Kopaonik
Čemerna
Suva pl.
Homoljske pl.
Durmitor
o. BRAČ
o. HVAR
o. VIS
o. ŠOLTA
o. KORČULA
o. MLJET
o. LASTOVO
o. SUŠAC
o. BIŠEVO
o. KORNAT
o. DUGI
o. ŠIPAN
ALJOPISNI PREGLED
UZ KNJIGU
i zimi u Jugoslaviji"
MJERILO 1:4,000.000
ŽELJEZNICE NORM. TRAČ.
USKOTRAČNE I IND. ŽELJEZ.
PONAJGLAVNIJE CESTE
SPOREDNIJE CESTE
NJE, Š MANASTIRI, X PL. VISOVI

